Département de Criminologie
Hoofdafdeling Criminologie

Collection des rapports et notes de recherche / Collectie van onderzoeksrapporten & onderzoeksnota's n° 19b

Onderzoek met betrekking tot de evaluatie van de voorzieningen ten behoeve van slachtoffers van inbreuken

Eindrapport

Juli 2007

Promotor

Charlotte VANNESTE

Onderzoekers

Anne LEMONNE
Tinneke VAN CAMP
Inge VANFRAECHEM

Institut National de Criminalistique et de Criminologie
Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie

BEDANKINGEN

Wij houden ons er aan om in het bijzonder alle personen (professionele actoren en slachtoffers) die aanvaard hebben om actief aan dit onderzoek mee te werken, te bedanken. De contacten die we met hen hebben gehad, waren altijd zeer leerzaam... Zonder hen zou dit rapport niet tot stand gekomen zijn.

DE EVALUATIE VAN DE VOORZIENINGEN TEN BEHOEVE VAN SLACHTOFFERS VAN INBREUKEN IN BELGIË

INHOUDSTAFEL **i-ix**

ALGEMENE INLEIDING **1**

DEEL 1. ACHTERGROND EN METHODOLOGIE VAN HET ONDERZOEK **3**

Hoofdstuk 1. Literatuuroverzicht **3**
1. Victimologisch onderzoek 3
    1.1. Internationaal onderzoek 3
    1.2. Nationaal onderzoek 9
2. De implementatie van het slachtofferbeleid 12
    2.1. De rol van internationale organisaties bij de implementatie van het slachtofferbeleid 12
    2.2. Het slachtofferbeleid in België 13

Hoofdstuk 2. Situering van het probleem **16**
Krachtlijnen voor een evaluatie van de voorzieningen ten behoeve van slachtoffers van inbreuken in België
1. Een onderzoek gericht op de concrete implementatie van het slachtofferbeleid 16
2. Een onderzoek dat het woord geeft aan de professionele actoren maar ook aan de slachtoffers 18
3. Een onderzoek dat een evaluatie beoogt van het overheidsbeleid ten behoeve van “alle” slachtoffers 19
4. Een onderzoek dat de belangen van het slachtofferbeleid wil begrijpen 21

Hoofdstuk 3. Methodologische keuzes **24**
1. Voorafgaande opmerkingen 24
2. Een kwalitatief inductief onderzoek 24
3. Een systematische methode om de verzamelde gegevens te analyseren: het coderen 26
4. De dataverzamelingstechnieken 27
    4.1. Documentanalyse: analyse van de wet- en regelgeving 28
    4.2. Semi-gestructureerde individuele interviews: de “discours” van de professionele actoren in het werkveld 28
    4.3. Participerende observaties vanuit de diensten slachtofferzorg: de analyse van de routinepraktijk van het slachtofferbeleid 30
    4.4. Open bevraging van de slachtoffers: een discours over hun ervaringen, hun noden en hun verwachtingen 33

5. Complexiteit en heterogeniteit van het slachtofferbeleid: een noodzakelijke afbakening van het onderzoeksveld 34
5.1. Nood aan afbakening 34
5.2. Keuze van de gerechtelijke arrondissementen en politiezones (Brussel en Antwerpen), bevraagde actoren en geobserveerde plaatsen 36
5.2.1. Keuze van de bestudeerde gerechtelijke arrondissementen en politiezones (Brussel en Antwerpen) 36
5.2.2. Keuze van de bevraagde professionele actoren 37
5.2.3. Keuze van de te observeren locaties 39
A. Brussel 39
B. Antwerpen 40
5.2.4. Selectieproces van de bevraagde slachtoffers 42
A. Selectie van slachtoffers via databestanden 42
A.1. Via de diensten die reeds deelnamen aan het onderzoek 42
A.2. Selectie van slachtoffers a.h.v. een sneeuwbalsteekproef 44
A.3. Opmerking: zelfselectie van mogelijke respondenten 44
B. Contactname met de slachtoffers 44
B.1. Het schrijven via de voorzieningen 44
B.2. Het schrijven i.v.m. de sneeuwbalsteekproef 45
C. Contacten met de slachtoffers 45
D. De selectie voor Brussel en andere Franstalige gerechtelijke arrondissementen 46
D.1. Selectie van de slachtoffers 46
D.2. Het profiel van de respondenten 46
E. De selectie voor het gerechtelijk arrondissement Antwerpen 49
E.1. Selectie van de slachtoffers 49
E.2. Het profiel van de respondenten 50
6. Opzet van een kwalitatief onderzoek 52

Algemene conclusies deel 1. Methodologie 53

DEEL 2. ANALYSE VAN HET WETGEVEND EN REGELGEVEND KADER 55

Hoofdstuk 1. Een toenemende wet-en regelgeving 55

Hoofdstuk 2. Overzicht van enkele belangrijke wet- en regelgeving 62
1. Slachtoffers en financiële schadeloosstelling 62
2. Het slachtoffer in de “gemeenschap” 67
2.1. Decreten van de Franse Gemeenschap 67
2.1.1. Het decreet van de Franse Gemeenschapscommissie van 15 december 1989 betreffende de erkenning en de toekenning van subsidies aan de diensten voor opdrachten inzake bijstand aan de slachtoffers en aan hun naasten, enerzijds, en aan de verdachten en 67

in vrijheid gestelde veroordeelden en aan ex-gedetineerden en aan hun naasten, anderzijds
2.1.2. Decreet van de Franse Gemeenschapscommissie van het Brussels Gewest 69
2.1.3. Decreet van het Waalse Gewest van 18 juli 2001 betreffende de hulpverlening aan rechtsonderhorigen 70
2.2. Vlaams kader aangaande slachtofferhulp 73
2.2.1. Besluit van de Vlaamse Executieve houdende de voorwaarden inzake erkenning en subsidiëring van Diensten voor Forensische Welzijnszorg (1985) 73
2.2.2. Nota slachtofferbeleid (1995) 73
2.2.3. Resolutie van het Vlaams Parlement betreffende een eigen actieplan voor een geïntegreerd slachtoffer- en daderbeleid (19 december 1996) 74
2.2.4. Resolutie van het Vlaams Parlement betreffende het inclusief beleid ten aanzien van kinderen, kindermishandeling, kinderrechten en slachtoffer- en daderhulp in Vlaanderen (10 juli 1997) 75
2.2.5. Decreet van de Vlaamse Gemeenschap betreffende het algemeen welzijnswerk (1998) 75
2.2.6. Decreet ter goedkeuring van het samenwerkingsakkoord van 7 april 1998 tussen de Staat en de Vlaamse Gemeenschap inzake slachtofferzorg (15 december 1998) 75
2.2.7. Protocolakkoord tussen de federale Minister van Justitie en de Vlaamse Minister van Welzijn, Gezondheid en Gelijke Kansen rond het grensgebied welzijn-justitie (2001) 76
2.2.8. Resolutie van het Vlaams Parlement betreffende de opvang en huisvesting van personen die het slachtoffer zijn van partner-gerelateerd/intrafamiliaal geweld (09 juli 2003) 77
2.2.9. Sectorprotocol met betrekking tot de bijkomende taak “hulp- en dienstverlening aan slachtoffers van misdrijven” (2004) 77
2.2.10. Vragen aan de Vlaamse Minister van Welzijn en beleidsverklaringen 78
2.2.11. Besluit: enkele belangrijke ontwikkelingen, maar toch eerder beperkt 80
2.3. Het samenwerkingsakkoord in Vlaanderen 80
2.3.1. De inhoud van het akkoord 80
2.3.2. Evaluatie van het akkoord 82
a. De centra voor slachtofferhulp 82
b. Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid 83
2.3.3. De verschillende diensten slachtofferzorg 86
a. Slachtofferbejegening 86
b. Slachtofferonthaal 88
c. Slachtofferhulp 89
2.3.4. Kritische bedenkingen 90

3. Slachtoffers en politiediensten 91
3.1. Artikel 46 van de wet op het Politieambt en de wet van 7 december 1998 over de geïntegreerde politie 91
3.2. De circulaires OOP15ter en PLP10 93
4. Slachtoffers en justitie 96
4.1. De wet van 12 maart 1998 betreffende de verbetering van de strafprocedure in de onderzoeksfase, « de kleine Franchimont » 96
4.2. Ministerieel besluit van 15 september 1997 98
5. Slachtoffers en de strafuitvoering 98
5.1. De wetten van 5 maart en 18 maart 1998 betreffende de voorwaardelijke invrijheidsstelling 98
5.2. De wet van 17 mei 2006 over het extern statuut van de personen veroordeeld tot een vrijheidsberoving en de rechten erkend voor het slachtoffer in het kader van de strafuitvoering en de wet van 17 mei 2006 over de implementatie van de strafuitvoeringsrechtbanken 102
6. Slachtoffers en bemiddeling 106
6.1. De wet van 22 juni 2005 106
6.2. De krachtlijnen van de wet 109
6.2.1. Een algemeen aanbod van bemiddeling 109
6.2.2. Een algemeen kader voor bemiddeling 110
6.2.3. Een onafhankelijk bemiddelingsproces 111
6.2.4. Een bemiddelingsproces dat de medewerking van gerechtelijke actoren behoeft 112
6.2.5. Erkenningscriteria voor de diensten en deontologische commissie 113

Algemene conclusies deel 2. Wet- en regelgeving 114

DEEL 3. BEVRAGING VAN DE ACTOREN EN OBSERVATIES 117

Hoofdstuk 1. Beperkingen van de onderzoeksmethode 117

Hoofdstuk 2. Het slachtofferbeleid in de twee arrondissementen 119
A. GERECHTELIJK ARRONDISSEMENT ANTWERPEN 119
1. De complexiteit van het veld: versnippering, categorisering, naamverwarring 119
1.1.Versnippering van bevoegdheden 119
1.2. De categorisering van slachtofferzorg 120
1.3. Naamverwarring 121
2. Gestructureerde versus situationele ontwikkeling van het slachtofferbeleid 121
2.1. Gestructureerde ontwikkeling: het samenwerkingsakkoord 121
2.1.1. Duidelijkheid creëren 122
2.1.2. Samenwerking en overleg tot stand brengen 122
2.1.3. Problemen bij de implementatie 123
2.1.4. Flexibiliteit 124
2.2. Situationele ontwikkeling 125
2.3. Het belang van formeel en informeel overleg om te komen tot een 126

werkbare afstemmening tussen de diensten slachtofferzorg
3. De invloed van het beleidskader in een veranderende context op de implementatie van de slachtofferzorg 129
3.1. Structurele aspecten 130
3.1.1. Een breder beleid 130
3.1.2. Een veranderde context 131
3.2. Praktische aspecten van het werk: moeilijke implementatie in een veranderde context 131
3.2.1. Financiën en personeel 132
3.2.2. De (fysieke) locatie en inbedding in bestaande organisaties 133
3.3.3. Supervisie en ondersteuning 135

4. Individuele versus structurele taken: waarheen gaat de prioriteit? inburgering van slachtofferzorg? 135
4.1. Waarheen gaat de prioriteit: individuele of structurele taken? 135
4.1.1. Slachtofferbejegening 138
4.1.2. Slachtofferonthaal 139
4.1.3. Slachtofferhulp 142
4.1.4. Bereidheid maar beperktheid wat betreft structurele taken 143
4.2. Inburgering van de slachtofferzorg? 143
5. Slachtofferbejegening, slachtofferonthaal, slachtofferhulp: variëteit in de afstemming van de taken 144
5.1. Doorverwijzing 144
5.1.1. Slachtofferbejegening 144
5.1.2. Slachtofferonthaal 147
5.1.3. Slachtofferhulp 148
5.2. Het slachtoffer prioritair stellen in de afstemming van taken? 149
6. Het profiel van de slachtoffers: een ruime interpretatie van het slachtofferbegrip 150
6.1. Doelpubliek van de diensten slachtofferzorg 150
6.1.1. Slachtofferbejegening 150
6.1.2. Slachtofferonthaal 152
6.1.3. Slachtofferhulp 152
6.1.4. Andere instanties 153
6.2. Outreaching 153
6.3. Aanbod aan slachtoffers en daders? 154
6.4. Een flexibele doelgroep op een flexibele manier benaderd 154
6.4.1. Flexibele doelgroep 154
6.4.2. Flexibele benadering 156
6.4.3. Uitdrukkingen van tevredenheid 156
7. Wat zijn de noden van slachtoffers? 157
7.1. De noden van de slachtoffers zoals afgeleid uit de interviews 157
7.2. De noden van de slachtoffers uit de observaties 160
7.2.1. Nood aan informatie 161
7.2.1. Verhaal kwijt kunnen 162
7.2.3. Behoefte aan erkenning 163

7.2.4. Vraag naar ondersteuning 163
B. HET GERECHTELIJK ARRONDISSEMENT BRUSSEL 163
1. De complexiteit van het veld: de toegenomen verscheidenheid aan autoriteiten, type actoren en organisatiemodellen betrokken bij de implementatie van het slachtofferbeleid in Brussel 164
1.1. Een verscheidenheid aan organisatiemodellen 164
1.1.1. Politionele slachtofferbejegening op lokaal niveau 164
1.1.2. Slachtofferonthaal bij het parket 165
1.1.3. Slachtofferhulp 166
1.2. Toegenomen verscheidenheid aan autoriteiten, types van actoren en organisatiemodellen betrokken bij de implementatie van het slachtofferbeleid in Brussel 166
1.2.1. Het bicommunautaire karakter van het Gewest 167
1.2.2. De neiging van vasthouden aan de slachtofferzorg van de burgemeesters 168
2. Voorrang van de situationele ontwikkeling van het slachtofferbeleid op zijn structurele ontwikkeling 170
2.1. Het ontbreken van engagement bij bepaalde autoriteiten en actoren betrokken in de implementatie/optimalisering van overleg- en samenwerkingsinstrumenten 170
2.2. De definiëring van het lokale beleid en het gebruik van bestaande regelgevende kaders 171
2.3. Het belang van overleg op informeel vlak 172
3. De moeizame ontwikkeling van programma's ten behoeve van slachtoffers in een ruimere en veranderende beleidscontext 173
3.1. Een ruimere beleidscontext 173
3.2. Op het terrein 177
3.2.1. Politiële slachtofferbejegening 177
3.2.2. Dienst slachtofferonthaal bij het parket 178
3.2.3. Diensten voor slachtofferhulp 180
4. Voorrang van de uitvoering van individuele op structurele taken 181
4.1. (Politiële) slachtofferbejegening 183
4.1.1. Slachtofferbejegening en haar filosofie 183
4.1.2. Sensibilisering van agenten op het niveau van het politiekorps 185
4.2. De justitieassistenten 187
4.2.1. Tussenkomst in het kader van individuele dossiers 188
4.2.2. Tussenkomst in het kader van structurele projecten 192
4.3. De diensten voor slachtofferhulp 193
4.3.1. Het werk met slachtoffers en de ontwikkelde interventiefilosofie 194
4.3.2. Sensiblisering en vorming 195
4.4. Impact van de diensten op de structurele verandering: generalisme versus specialisme 195
5. Vage grenzen tussen bejegening, onthaal en hulp 196
5.1. De verdeling van bevoegdheden tussen verschillende actoren op formeel vlak 196

5.2. De aangegane samenwerking 197
5.2.1. Door de diensten voor politiële slachtofferbejegening en de bureaus voor slachtofferbejegening 197
5.2.2. Door de diensten slachtofferonthaal: samenwerking met de diensten voor slachtofferbejegening en –hulp 201
5.2.3. Door de diensten slachtofferhulp 201
6. Tegemoetkoming aan de behoeftes van slachtoffers of tegemoetkoming aan de institutionele en organisationele logica 201
7. Het publiek dat de diensten voornamelijk bereiken: slachtoffers van inbreuken en hun naasten en slachtoffers van "rampen" 202
7.1. Het doelpubliek van de diensten voor politiële slachtofferbejegening 204
7.2. Het doelpubliek van de diensten voor slachtofferonthaal bij het parket 206
7.3. Het doelpubliek van de diensten voor slachtofferhulp 207

Algemene conclusies deel 3. Actoren en observaties 209

DEEL 4. BEVRAGING VAN DE SLACHTOFFERS 213

Hoofdstuk 1. Respons en verwerking van de gegevens 213

1. Selectie van de respondenten 213
2. Korte omschrijving van de casussen 213

Hoofdstuk 2. Analyse van de interviews: ervaringen, verwachtingen en noden van de slachtoffers 233
Inleiding 233
1. Slachtoffers en politionele instanties 234
1.1. Verwachtingen ten aanzien van de politie 234
1.1.1. Een snelle tussenkomst 236
1.1.2. Dat de politie haar tijd neemt en alles in het werk stelt om personen en/of goederen op te sporen/te identificeren/te vervolgen 237
1.1.3. Informatie over politionele of onderzoeksrechtelijke handelingen ter plaatse 240
1.1.4. Om tegemoet te komen aan emotionele, praktische en informatieve noden 242
1.2. De politie heeft niet naar me geluisterd… maar ik kan begrijpen waarom 248
1.3. De variatie inzake politionele tussenkomst 251
2. Slachtoffers en de gerechtelijke instanties 253
2.1. De nood aan justitie 253
2.1.1. Ja, maar niet tot elke prijs! 253
2.1.2. Het belang van zich burgerlijke partij te stellen 257
2.2. Fase van het proces 261
2.2.1. Het proces moet gauw plaatsvinden, maar mag niet te kort zijn 261
2.2.2. Het slachtoffer vindt het belangrijk aanwezig te zijn op het 262

proces en er een echte plaats in te nemen
2.2.3. Het is noodzakelijk in te gaan tegen de gerechtelijke fictie 266
2.3. Het belang van de houding van de gerechtelijke actoren 269
2.4. Afloop van het strafproces 275
2.4.1. Het belang van schadevergoeding 275
2.4.2. Het belang van de straf van de dader 279
2.5. Het is voor het slachtoffer belangrijk een plaats te krijgen in de procedure van de strafuitvoering 281
2.6. Straffen en justitie in het algemeen 287
3. Verwachtingen ten aanzien van de diensten slachtofferzorg 289
3.1. Aanbod slachtofferzorg: voor de ene te vroeg, voor de andere noodzakelijk (meteen na de feiten) 296
3.2. Praktische ondersteuning (tot enkele dagen na de feiten) 297
3.3. Outreaching (doorheen alle fasen) 299
3.4. Nood aan informatie (doorheen alle fasen) 301
3.5. Doorstroming tussen de verschillende diensten (doorheen alle fasen) 301
3.6. Uitdrukkelijke uitdrukkingen van tevredenheid en kritiek 303
3.6.1. Tevredenheid 303
3.6.2. Kritiek 304
4. De bemiddelingsdiensten 307
4.1. De bemiddeling helpt om informatie te geven in functie van de verklaring van de feiten en het afsluiten van het verwerkingsproces 307
4.2. Hun negatieve gevoelens kanaliseren 309
4.3. Bemiddeling en vrijlating van de dader 310
4.4. Om oprechte woorden te kunnen spreken, moeten de middelen om in contact te treden soepel aangewend kunnen worden 313
4.5. Impact van de bemiddeling op de slachtofferfiche 316
4.6. Uitdrukkingen van tevredenheid 318
5. De psycho-sociale en medische sector 319
6. De verzekeringssector: een groot probleem 322
7. De omgeving 324
8. De gevolgen van de feiten 326
8.1. Onmiddellijk na de feiten 326
8.1.1. Minimale emotionele ondersteuning 326
8.1.2. Praktische ondersteuning 327
8.1.3. De keuze krijgen om afscheid te nemen 328
8.2. Tot enkele dagen na de feiten 329
8.2.1. Emotionele ondersteuning 329
8.2.2. Tijd krijgen om bij overledene te zijn: (verderzetten van) het waardig afscheid nemen 331
8.3. Op korte termijn 332
8.3.1. Veiligheid verzekeren 332
8.3.2. Emotionele ondersteuning door professionele actoren en door omgeving 333
8.4. Op lange termijn tot nu 335

8.4.1. Nood aan afsluiten 335
8.4.2. Voorkomen van herhaling van de feiten 337
8.4.3. Weten dat je ook op lange termijn nog steeds bij iemand terecht kan 337

Algemene conclusies deel 4. Slachtoffers **339**

ALGEMEEN BESLUIT **342**

BIJLAGEN **357**

ALGEMENE INLEIDING

Tijdens de jaren negentig heeft het slachtofferbeleid in België een sterke groei gekend. De talrijke initiatieven die de opeenvolgende regeringen ontwikkelden, zowel op federaal als op gemeenschapsniveau, wijzen niet alleen op een evolutie van het wettelijk kader maar ook op de implementatie van verscheidene voorzieningen in dat verband.

Zelfs al hebben de wetswijzigingen en de initiatieven ten behoeve van slachtoffers België geconformeerd aan de internationale standaarden wat betreft de evaluatie van nationale voorzieningen ten behoeve van slachtoffers, toch hebben wetenschappers en praktijkmensen herhaaldelijk hun twijfels geuit ten opzichte van een evaluatie van dit beleid volgens zuiver juridische criteria. De concrete praktische implementatie van de voorzieningen is slechts zelden geëvalueerd tijdens het laatste decennium. Als er al evaluaties beschikbaar zijn, dan zijn ze ofwel beperkt tot een specifiek domein binnen het slachtofferbeleid, ofwel van voornamelijk administratieve aard.

Voorliggend onderzoek omtrent de evaluatie van het slachtofferbeleid beoogt dus enerzijds de fragmentaire kennis omtrent de concrete implementatie van het slachtofferbeleid in België (zijn contouren en belangen) in te vullen en anderzijds te evalueren in welke mate de implementatie van deze voorzieningen adequaat is ten aanzien van de noden van de slachtoffers. Dit onderzoek ging van start in september 2004, op vraag van de Minister van Justitie, naar aanleiding van een voorstel daartoe door het departement Criminologie van het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, samengaand met een vraag geformuleerd door het College van Procureurs-Generaal. Er werd voor geopteerd om binnen het NICC een permanent onderzoeksprogramma omtrent het slachtofferbeleid uit te bouwen om bij te dragen aan de ontwikkeling van wetenschappelijke deskundigheid op het vlak van victimologie, met als doel tegemoet te komen aan de nood van een permanente evaluatie op dit domein ter ondersteuning van het strafrechtelijk beleid. Het huidige onderzoeksproject, voornamelijk kwalitatief inductief van opzet, kan dan ook beschouwd worden als een eerste fase in dit ruimer onderzoeksprogramma.

Om de voortgang en resultaten van het onderzoek te bewaken werd een begeleidingscomité samengesteld. In dit begeleidingscomité zetelde een vertegenwoordiger van de opdrachtgever van het onderzoek, zijnde de Minister van Justitie: Stéphane Davreux (raadgever bij de Cel Beleidsvoorbereiding van de Minister van Justitie sinds 1 oktober 2005).

Het begeleidingscomité omvatte eveneens vertegenwoordigers van de gerechtelijke actoren: Pierre Rans (Subsituut van de Procureur generaal en verbindingsmagistraat slachtofferonthaal aan het parket van het Hof van beroep van Brussel), Anne Warrant (Franstalige adjunct-adviseur voor het slachtofferonthaal) en Els Sneiders (Nederlandstalige adjunct-adviseur voor het slachtofferonthaal).

Verschillende leden van het comité vertegenwoordigden voorzieningen voor slachtofferonthaal, -begeleiding en hulp, alsook supralokale instellingen: Daniel Martin (voorzitter van het Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid), Olivier Motte en Gemma Van den Berghe (adjunct-secretarissen bij de Vaste Commissie voor de Lokale Politie) en Koen Devroey (medewerker bij het departement Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur van de Vlaamse Gemeenschap).

Ten slotte zetelden drie academici in het begeleidingscomité: Dominique De Fraene (Professor aan de ULB, Centre de Recherches Criminologiques), Frank Hutsebaut (Professor aan de KULeuven, LINC) en Patrick Hebberecht (Professor aan de UGent, Vakgroep Strafrecht en Criminologie en lid van de wetenschappelijke raad van het NICC).

Tijdens de redactie van het rapport kregen we de waardevolle hulp van drie criminologie-studenten: Fedwa Dondelinger (Université de Liège), Karolien Weemaes (Universiteit Gent) et Aurore D'Urzo (Université Libre de Bruxelles), die de interviews uitschreven, of deelnamen aan een deel van het onderzoek en een eerste redactie van de stukken betreffende wetgeving. We willen ook graag Maria Larranaga bedanken, secretaresse van het departement criminologie van het NICC, voor de administratieve en logistieke steun doorheen het onderzoeksproject.

Voorliggend rapport geeft vooreerst een overzicht van de theoretische basis en de gebruikte methodologie, en vervolgens de belangrijkste onderzoeksresultaten omtrent de implementatie van de voorzieningen ten behoeve van slachtoffers weer. Dit eerste onderzoeksrapport bespreekt dus de werkzaamheden die het departement criminologie van het NICC gedurende twee en een half jaar terzake uitvoerde. Het onderzoek werd uitgevoerd door Anne Lemonne en Tinneke Van Camp (later ook Inge Vanfraechem).

Dit rapport biedt in eerste instantie een ruim beeld op de wet- en regelgeving die betreffende slachtofferzorg werd uitgewerkt alsook de implementatie ervan in de praktijk. Daartoe hebben we in twee arrondissementen diensten slachtofferbejegening, -onthaal en –hulp geobserveerd, alsook professionele actoren en slachtoffers bevraagd. Op die manier onderzoeken we op kwalitatieve wijze welke actuele belangen naar voren komen in het veld betreffende het slachtofferbeleid.

DEEL 1. ACHTERGROND EN METHODOLOGIE VAN HET ONDERZOEK

In dit eerste deel geven we via een literatuuroverzicht vooreerst aan wat al is gekend met beterekking tot slachtofferbeleid, onder andere een zicht op de ontwikkeling wat betreft slachtofferbeleid op (inter)nationaal vlak. Vervolgens geven we de probleem-situering en de onderzoeksmethodologie van ons onderzoek weer.

HOOFDSTUK 1. LITERATUUROVERZICHT

De wetenschappelijke literatuur omtrent slachtoffers reikt ons een aantal interessante pistes aan. Deze literatuur geeft ons immers niet alleen een overzicht van de bestaande kennis aangaande victimisering en het overheidsbeleid terzake, maar staat ons ook toe een denkkader te ontwikkelen waarop we de krachtlijnen en methodologische keuzes van dit onderzoek kunnen baseren.[1]

1. Victimologisch onderzoek

1.1. Internationaal onderzoek

(1) De eerste slachtofferonderzoeken dateren van de jaren veertig en interesseerden zich in de eerste plaats voor de invloed die slachtoffers kunnen hebben op crimineel gedrag.[2] Sinds de jaren vijftig heeft een aantal onderzoeken zich vervolgens gefocust op het fenomeen van verwisselbaarheid van slachtoffer- en daderrol evenals op sociale factoren zoals marginaliteit en sociale isolatie die de bescherming van het potentiële slachtoffer verkleinen. Het pure en onschuldige slachtoffer ruimde binnen de wetenschap op die manier dus plaats voor een dynamisch interactieproces: het merendeel van de inbreuken vindt immers plaats tussen personen die elkaar reeds kennen. "*Les victimes sont donc moins blanches et les coupables moins noirs qu'on ne l'imagine ; mais de surcroît, ces catégories pénales ne sont pas étanches : on peut être l'un et l'autre à la fois* (…) *et surtout passer, avec le temps, d'une catégorie à l'autre*."[3]

(2) Geleidelijk aan verschijnt het slachtoffer als onderzoeksobject in de verschillende paradigmatische evoluties die de criminologie kenmerken en in het bijzonder binnen de sociologische benadering. Zo ontstaan in de loop van de jaren zestig in de

---

1 Het eerste deel van dit rapport, dat ingaat op de evolutie van nationale en internationale victimologische onderzoeken, is grotendeels gebaseerd op DE FRAENE, D., LEMONNE, A. en NAGELS, C., 'Débats autour de la victime: entre science et politique', in *Quelles places pour les victimes dans la justice pénale?*, La Revue de la Faculté de droit de l'U.L.B., vol.31, 2005, 55-92.

2 PETERS, T., 'Victimisation, médiation et pratiques orientées vers la réparation', in *Oeuvre de justice et victimes*, CARIO, R. en SALAS, D., (eds.), Paris, Ed. L'Harmattan, Coll. Sciences Criminelles, 2001, p.211; GOETHALS, J. en PETERS, T. (eds), *De achterkant van de criminaliteit. Over victimologie, slachtofferhulp en strafrechtsbedeling*, Deurne, Kluwer Rechtswetenschappen, 1993.

3 VERIN, J., 'Une politique criminelle fondée sur la victimologie et sur l'intérêt des victimes', *Pour une nouvelle politique pénale*, vol.9, Paris, Librairie générale de droit et de justice, 1994, p.169. Zie ook FATTAH, E., *The Interchangeable Roles of Victim and Victimizer*, Second Inkeri Anttila Honour Lecture, Department of Criminal Law and Judicial Procedure, Faculty of Law, University of Helsinki, September 9, 1993.

Verenigde Staten de eerste slachtofferenquêtes die oorspronkelijk bedoeld waren om tegemoet te komen aan de tekorten van de officiële criminaliteitsstatistieken. Deze enquêtes waren in de eerste plaats bedoeld om het *dark number*, de verborgen criminaliteit, aan het licht te brengen. Ze waren bestemd als nieuwe gegevensbanken, als alternatief voor de officiële criminaliteitsstatistieken, aangezien ze niet alleen de criminaliteit betroffen waarvan de gerechtelijke instanties (politie, justitie) op de hoogte zijn, maar ook die criminaliteit die nooit aan deze instanties gerapporteerd wordt. Hoewel zelfrapportage-enquêtes reeds voordien werden afgenomen, verschenen de slachtofferenquêtes in de specifieke socio-politieke context die de Verenigde Staten van de jaren zestig kenmerkte.[4] De toenemende criminaliteitsgraad in die periode had van criminaliteit immers een belangrijk verkiezingsthema gemaakt. Bijgevolg huldigde het Amerikaanse departement van Justitie in 1964 de eerste slachtofferenquête in, gevolgd door een jaarlijkse afname van deze enquête. Een groot aantal Westerse landen (Europa, Amerika, Australië) hebben vervolgens de slachtofferenquête overgenomen. In 1989, 1992, 1993 en 2000 werden verschillende slachtofferpeilingen, waaraan ook België deelnam, op internationale schaal afgenomen (International Crime Victims Survey) om vergelijkingen mogelijk te maken.[5]

Globaal gezien hebben de resultaten van de slachtofferenquêtes een aantal nieuwe inzichten aan het licht gebracht. In de eerste plaats benadrukten ze het belang van *dark number* bij het bestuderen van criminaliteit en de nodige voorzichtigheid die aan de dag gelegd moet worden bij het interpreteren van toenames in officiële criminaliteitsstatistieken. In de tweede plaats stonden ze toe een aantal kenmerken te indentificeren die statistisch gelinkt zijn aan slachtofferschap. Zo bevestigden ze de nauwe relatie tussen daders en slachtoffers en de omvang van verborgen intrafamiliaal geweld. Ze toonden aan dat slachtofferschap statistisch gezien niet willekeurig voorkomt, maar vooral sociaal kwetsbare individuën uit stedelijke gebieden treft.[6] Ten slotte gaven deze peilingen ook informatie aangaande de houding en reactie van slachtoffers en de manier waarop zij door de strafrechtsbedeling behandeld worden. Zo blijkt de beslissing om klacht neer te leggen te variëren volgens misdrijf en volgens het type relatie dat bestaat tussen dader en slachtoffer. Voor autodiefstal en inbraak is de aangiftegraad zeer hoog, vooral als de gelede schade aanzienlijk is en/of de verzekering mogelijks de schade dekt. Als de aangifte daarentegen een aantal nadelen voor het slachtoffer inhoudt (tijdverlies, aantasting van de reputatie, gevoel van medeverantwoordelijkheid dan vermijdt het slachtoffer "*de laver son linge sale en public*".[7]

---

4 WEMMERS, J.-A., *Victims in the Criminal Justice System*, Amsterdam-New York, WODC-Kugler Publications, 1996.

5 PETERS, T., 'Victimisation, médiation et pratiques orientées vers la réparation', in *Oeuvre de justice et victimes*, CARIO, R. en SALAS, D., (eds.), Paris, Ed. L'Harmattan, Coll. Sciences Criminelles, 2001, p.211 e.v.; CONSEIL DE L'EUROPE, 'La recherche et le mouvement relatif aux victimes en Europe', in *Recherches sur la victimisation*, 16e Conférence de recherches criminologiques, Strasbourg, 26-29 novembre 1984, Conseil de l'Europe, Strasbourg, 1986, pp.112-113; ROBERT, Ph. en ZAUBERMAN, R. (ed.), 'Un autre regard sur la délinquance', in *Deviance et Société*, 2004, Vol.28, N°3. Voor de *International Crime Surveys*, zie ondermeer KELLENS, G., PETERS, T. en VAN KERCKVOORDE, J., 'L'enquête internationale de victimisations vue de Belgique', *RDPC*, 1993, 825-839; VAN KESTEREN, J.N., MAYHEM, P. en NIEUWBEERTA, P., *Criminal Victimisation in Seventeen Industrialised Countries: Key-findings from the 2000 International Crime Victims Survey*, Den Haag, WODC, 2000.

6 WALLER, I., *Crime victims: doing justice to their support and protection*, HEUNI paper nr.39, Helisinki, HEUNI, 2003.

7 KILLIAS, M., *Précis de criminologie*, Berne, Staempfli et Cie, 1991, p.91.

(3) Een derde belangrijke ontwikkeling die het victimologisch onderzoek kenmerkt, betreft een verschuiving van de nadruk op wie het slachtoffer is naar wat men voor hem kan doen. In dat kader werden vooral de (financiële, fysieke, emotionele, psychologische en praktische) gevolgen die een inbreuk voor het slachtoffer hebben en de juridische, sociale en andere methodes die deze gevolgen kunnen verzachten bestudeerd. Voorlopers van deze recentere ontwikkelingen zijn ondermeer het activisme en het wetenschappelijk onderzoek verbonden aan de sociale beweging van de feministische emancipatie, een beweging die in de jaren zestig en zeventig een belangrijke invloed uitgeoefend heeft op de ontwikkeling van de victimologie en haar militante kant versterkte. Deze beweging maakte dat de victimologie zich is gaan toeleggen op acties en interventies ten behoeve van vrouwelijke slachtoffers van seksueel en intrafamiliaal geweld.

De benadering van deze beweging bestond er voornamelijk in de gemeenschappelijke ervaring van bepaalde vrouwelijke slachtoffers in de verf te zetten en daarbij de scheiding tussen groeperingen die actie voeren voor de verdediging van slachtoffers en het academische milieu te overstijgen. Door de oorzaken van geweld tegen vrouwen, de beperkte beschikbaarheid van en de discriminatie door de strafrechtelijke diensten in de verf te zetten, maakte deze beweging het mogelijk om *"démasquer les justifications idéologiques de ce type de violence* (…) *que se donnait la société régie par les hommes ainsi que les préjugés qui en résultaient dans le chef des instances judiciaires, telles la police et la justice* (…)."[8] Deze groeperingen hebben een probleem aan het licht gebracht dat lang onzichtbaar bleef. Ze hebben de verantwoordelijkheid ervoor bij de officiële instanties gelegd. Feministische actiegroepen hebben dan ondermeer opvanginitiatieven georganiseerd voor vrouwelijke slachtoffers van verkrachting of mishandeling. Nochtans karakteriseerden deze groeperingen zich door hun strijd tegen elke vorm van sociale ongelijkheid, politieke marginalisering en ongelijke behandeling. Om hun onafhankelijkheid te bewaren, hebben ze vanuit die visie subsidies en steun van autoriteiten geweigerd.[9]

In het verlengde van deze acties verschenen in de jaren zeventig in Engeland (en daarna in verschillende Europese landen) netwerken en centra voor slachtofferhulp, ditmaal wel gesubsidieerd door de autoriteiten en gericht op elk type slachtoffer. "*Au contraire des précurseurs féministes, ces centres d'aide aux victimes ont cherché une collaboration expresse avec le politique et les instances policières et judiciaires.*"[10] Hun doelstelling bestond er niet in geweld tegenover en victimisering van bepaalde groepen te verklaren, maar was eerder van pragmatisch aard. Ze wilden immers de behandeling van slachtoffers of van familieleden van slachtoffers verbeteren en daarbij de noodzaak benadrukken dat delinquenten in bepaalde gevallen bestraft worden. Deze centra interesseerden zich vaak voornamelijk in een specifiek geval van victimisering, alsook de gang van zaken en afloop van een individueel geval.

(4) Bijkomend verscheen een aantal onderzoeken naar de gevolgen van criminaliteit voor slachtoffers en de hulp die bij deze gevolgen geboden moet worden. Deze onderzoeken toonden vooral aan dat ernstige misdrijven (moord, doodslag, geweld,

---

8 PETERS , T., 'Victimisation, médiation et pratiques orientées vers la réparation', *op. cit*., p. 215.

9 Zie ook PETERS, T., 'Slachtofferschap: probleemanalyse, sociale en penale reacties', in PETERS, T. en GOETHALS, J. (eds), *De achterkant van de criminaliteit*, Deurne, Kluwer Rechtswetenschappen België, 1993, 5-90.

10 PETERS , T., 'Victimisation, médiation et pratiques orientées vers la réparation', *op. cit*., p. 216.

seksueel misbruik) bijna steeds een opeenstapeling van gevolgen met zich meebrengen, gaande van een overlijden of ernstige lichamelijk verwondingen tot het verlies van de psychologische integriteit en financiële en andere materiële nadelen.[11] Vaak brengen deze gevolgen een onomkeerbare schade aan de levenskwaliteit van het slachtoffer en zijn omgeving met zich mee. De onderzoeksresultaten wijzen eveneens uit dat, in tegenstelling tot wat men zou kunnen vermoeden, de gevolgen van victimisering niet enkel in te schatten zijn op basis van de ernst van de inbreuk.[12] Daar waar slachtofferenquêtes op kwantitatieve wijze hebben aangetoond dat de meerderheid van de slachtoffers slechts beperkte gevolgen ondervinden na een victimisering ten gevolge van een minder ernstig feit, wijzen kwalitatieve studies erop dat de gevolgen niettemin in bepaalde gevallen ernstig kunnen zijn op lange termijn. Onderzoek geeft bijvoorbeeld aan dat de impact van een inbraak vergelijkbaar is met de effecten van gewelddadige misdrijven (gevoel van indringing, emotionele woede) en verkrachting.

De impact van de victimisering lijkt voornamelijk te worden bepaald door de eigenschappen van het slachtoffer, diens gedrag en vermogen om dergelijke voorvallen het hoofd te bieden, diens voorafgaande slachtofferervaring en de mogelijke invloed van andere emotionele problemen, in combinatie met de sociale context waarin het zich bevindt. Onderzoek interesseert zich eveneens in de link tussen victimisering en onveiligheidsgevoelens. In dat kader wordt er dan van uitgegaan dat onveiligheidsgevoelens niet helemaal overeenkomen met de problemen en gevolgen van victimisering.

Onderzoek wees inderdaad uit dat onveiligheidsgevoelens in die mate een gans nieuw domein van het criminologisch onderzoek uitmaken dat het thema momenteel erkend wordt als een apart sociaal probleem dat slachtofferschap overstijgt en ook hen treft "wie meent risico te lopen". Initiatieven zoals criminaliteitsmetingen op basis van grote enquêtes en speciale preventieprogramma's (zoals, bijvoorbeeld, *neighbourhood watch*) lijken dan ook de gevoeligheid voor het probleem aan te scherpen, in het bijzonder bij bepaalde bevolkingsgroepen, waarbij kenmerken als geslacht, leeftijd, ethnische afkomst en woonomgeving een belangrijke rol spelen.[13]

(5) Om de nefaste gevolgen van slachtofferschap in te dijken is meermaals gewezen op de belangrijke rol die politiediensten, rechtbanken en hoven kunnen spelen door erkenning, hulp en bijstand te leveren. In dat kader werd hen ondermeer aanbevolen een meer geruststellende en sympathieke houding aan te nemen ten aanzien van slachtoffers door hen naar geschikte centra of vrijwilligersorganisaties (die slachtoffers kunnen helpen de materiële en morele gevolgen van criminaliteit te boven te komen en de bezorgdheid van de ganse gemeenschap daaromtrent uit te drukken) door te verwijzen en door hen beter te informeren omtrent de voortgang en het verloop van hun zaak. Onderzoek raadde eveneens aan dat de delinquent het slachtoffer rechtstreeks vergoedt in plaats van middels een boete.[14]

---

11 FATTAH, E., *Understanding Criminal Victimization*, Scarborough, Prentice Hall Canada, 1991.

12 Zie ook WEMMERS, J.-A., *Victims in the Criminal Justice System*, Amsterdam-New York, WODC-Kugler Publications, 1996, p.16.

13 AERTSEN, I. en PETERS, T., 'Towards 'restorative justice': victimisation, victim support and trends in criminal justice', in COUNCIL OF EUROPE, *Crime and criminal justice in Europe*, Strasbourg, Council of Europe Publishing, 2000, p.40.

14 BRIENEN, M.E.I. en HOEGEN, E.H., *Victims of Crime in 22 European Criminal Justice Systems: The Implementation of Recommendation (85)11 of the Council of Europe on the Position of the Victim in the Framework of Criminal Law and Procedure*, doctoraatsverhandeling, Tilburg, Universiteit van Tilburg, 2000, www.victimology.nl/onlpub/Brienenhoegen.BH.html (download

(6) Als laatste fase binnen het victimologisch onderzoek hebben studies naar herstelrecht ondermeer beoogd de onverenigbaarheid tussen slachtofferhulp enerzijds en resocialisatie van delinquenten anderzijds te overstijgen. Een dergelijk idee gaat regelrecht in tegen de stelling die gedurende lange tijd herhaaldelijk werd ingenomen door de tegenstanders van het rehabilitatieve ideaal. Zij zagen de aandacht die geschonken wordt aan delinquenten als één van de belangrijkste oorzaken van de nadelige positie van het slachtoffer in het strafproces. Sindsdien kent de idee van bijkomende schadevergoeding aan het slachtoffer en reïntegratie van de delinquent een toenemend succes bij bepaalde onderzoekers, militanten en beleidsmakers. Verschillende congressen, aanbevelingen[15] en conferenties hebben dan ook benadrukt dat moet worden nagedacht over een benadering waarbij beide partijen de mogelijkheid hebben zelf een oplossing te zoeken voor hun conflict, namelijk door middel van buitenstrafrechtelijke afhandelingen zoals bemiddeling.[16]

(7) Recent zijn er dan toch een aantal onderzoeken, zij het nog steeds een beperkt aantal, uitgevoerd naar de ervaringen van slachtoffers binnen het strafrechtelijk systeem en het systeem van de aan slachtoffers toegekende hulp. Shapland[17] bijvoorbeeld heeft een aantal stappen beschreven in de ervaringen die zeer typerend zijn voor slachtoffers en uitvoerig bekeken hoe de eerste reactie van de politie – en meer in het bijzonder hoe hun houding en de bezorgdheid die ze tonen – de ervaringen van slachtoffers mede kunnen vormen. Naarmate de zaak zich verder

---

12.07.2001); WEMMERS, J.-A., *Victims in the Criminal Justice System*, Amsterdam-New York, WODC-Kugler Publications, 1996; CONSEIL DE L'EUROPE, 'La recherche et le mouvement relatif aux victimes en Europe', in *Recherches sur la victimisation*, 16e Conférence de recherches criminologiques, Strasbourg, 26-29 novembre 1984, Conseil de l'Europe, Strasbourg, 1986, 112-113; MAYHEW, P., 'Les effets de la délinquance: les victimes, le public et la peur', *idem*, 46-55.

15 In de Aanbevelingen R(85)11 en R(87)21 van de Raad van Europa wordt gesteld dat dader-slachtofferbemiddeling een te volgen piste is. Hetzelfde komt naar voor in de Verklaring van de Verenigde Naties getiteld "Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power". Ten slotte benadrukt ook de recente aanbeveling R(99)19 van de Raad van Europa betreffende bemiddeling in strafzaken "*l'importance légitime pour la victime de se faire entendre dans l'approche des conséquences de la victimisation, d'entrer en communication avec l'auteur et de recevoir des excuses autant qu'une réparation de la part de celui-ci*" en "*the legitimate interest of victims to have a stronger voice in dealing with the consequences of their victimisation, to communicate with the offender and to obtain apology and reparation.*" Zie MARTIN, D., 'Le mouvement d'aide aux victimes en Belgique francophone: tendances, problèmes actuels et perspectives', *RDPC,* 1989, p.790; MARTIN, D., 'L'indemnisation publique des victimes d'infractions. Un état de la question en Europe et dans notre pays', *B.A.P.*, 1984, 109-123.

16 We verwijzen hierbij naar verschillende internationale publicaties omtrent herstelrecht: JOHNSTONE, G. en VAN NESS, D.W. (eds), *Handbook of Restorative Justice*, Cullompton, Willan Publishing, 2006; VAN NESS, D. en STRONG, K. (eds), *Restoring Justice. Third edition*, Cincinnati, Anderson Publishing, 2006; DIGNAN, J., *Understanding victims and restorative justice*, Maidenhead, Open University Press, 2005; WALGRAVE, L. (ed), *Repositioning Restorative Justice. Restorative Justice, Criminal Justice and Social Context*, Cullompton, Willan Publishing, 2003; WALGRAVE, L. (ed.), *Restorative Justice and the Law*, Cullompton, Willan Publishing, 2002; WEITEKAMP, E. en KERNER, H.-J. (eds), *Restorative Justice in Context: International Practice and Directions*, Cullompton, Willan Publishing, 2002; EUROPEAN FORUM FOR VICTIM-OFFENDER MEDIATION AND RESTORATIVE JUSTICE (ed), *Victim-Offender Mediation in Europe*, Leuven, Leuven University Press, 2000; WALGRAVE, L., *Met het oog op herstel*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2000; WRIGHT, M., *Justice for victims and offenders: a restorative response to crime – second edition*, Winchester, Waterside Press, 1996; ZEHR, H., *Changing lenses*, Scottdale, Herald Press, 1990.

17 SHAPLAND, J., Victims, 'The Criminal Justice System and Compensation', *in British Journal of Criminology*, 24(2), 1984, pp. 135-150.

ontwikkelt doorheen het systeem, beïnvloedt de informatie die de slachtoffers over hun zaak krijgen, volgens het onderzoek, rechtstreeks hun tevredenheid. Schapland heeft er de aandacht op gevestigd dat het regelmatig informeren over de ontwikkeling van de zaak een positieve invloed heeft op de tevredenheid van de slachtoffers.[18] Andere auteurs[19] hebben zeer recentelijk de ervaringen van slachtoffers bekeken vanuit het standpunt van de diensten voor slachtofferhulp. Deze laatste geven aan dat familie en vrienden een veel voorkomende bron van steun zijn voor slachtoffers, terwijl de diensten voor slachtofferhulp een belangrijke hulp blijken te zijn wanneer het om specifieke adviesvragen gaat. Andere onderzoeken hebben de nadruk meer gelegd op de bemiddelingsprogramma's of op de effecten van bepaalde hervormingen ten gunste van slachtoffers, zoals onder meer de participatie aan wat men 'sentencing hearings' noemt of 'victim impact statements', met andere woorden aan procedures die slachtoffers betrekken bij de beslissingen over de straf. Deze onderzoeken geven aan dat slachtoffers wensen betrokken te worden bij hun zaak en regelmatig informatie willen ontvangen van de bevoegde actoren binnen het strafrechtelijk systeem. Wemmers[20] uit Nederland geeft evenwel aan dat het voor slachtoffers veel belangrijker is om rechtvaardig behandeld te worden, dan om effectief betrokken te worden bij de beslissing over de straf. Meer in het bijzonder heeft het onderzoek van Carr *et al.*[21] aangetoond dat ondanks de invoering van specifieke rechten zoals de mogelijkheid voor het schrijven of overhandigen van een 'victim impact statement' of elke andere wijze om gehoord te worden bij de bepaling van de straf, het voor de slachtoffers vooral belangrijk is om - onafhankelijk van hun demografische kenmerken of de aard van het gepleegd feit - een positieve interactie te hebben met de justitiële actoren, de Procureur in het bijzonder. Deze positieve interactie met de Procureur laat het hen toe om, volgens hem, het gevoel te hebben betrokken te zijn bij hun zaak en geïnformeerd te worden over de ontwikkeling ervan en zo ook geen tweede maal gevictimiseerd te worden. Een tweede belangrijke bevinding uit het betreffende onderzoek lijkt te zijn dat er twee essentiële stadia bestaan in de ervaringen van slachtoffers: in deze twee stadia blijken positieve contacten tussen professionelen binnen het strafrechtelijk systeem en slachtoffers cruciaal te zijn. Het eerste stadium betreft het eerste contact met de politie. Dit stadium is vaak zeer kort, maar de slachtoffers herinneren het zich het best. Meer in het bijzonder herinneren zij zich vooral wanneer de politie zeer hulpvaardig was of wanneer de houding van de politie eerder traumatiserend was. Het tweede stadium verschijnt na een veel langere periode tussen het moment van victimisering en de uitspraak in de zaak. Het is gedurende deze tweede periode wanneer de slachtoffers wachten tot hun zaak op zitting komt, alsook op de dag van de zitting dat het even belangrijk blijkt te zijn om de noodzakelijke informatie over te brengen. Een derde bevinding wijst er tot slot op dat het aanreiken van rechten aan slachtoffers, zoals het aanreiken van een 'victim pact statement' de slachtoffers minder bezighoudt dan het recht op een betere informatieoverdracht en een positieve interactie met de politie. De auteurs concluderen dan ook dat de behoeften van slachtoffers mogelijk minder complex zijn dan men op voorhand zou gedacht hebben en dat een hervorming ten gunste van

[18] Ibidem.

[19] DAVIS *et al.*, 'Services for Victims : A Market Research Study', *in International Review of Victimology*, 6(2), 1999, pp.101-115.

[20] WEMMERS, J.A., Victim Notification and Public Support for the Criminal Justice System, in International Review of Victimology, 6(3), 1999, pp.167-178.

[21] CARR *et al.*, 'Keep me informed : what matters for victims as they navigate the juvenile criminal justice system in Philadelphia', *in International Review of Victimology*, 10(2) 2003, pp.117-136

slachtoffers eenvoudig zou kunnen betekenen dat men de tijd neemt om hen te informeren.

Deze resultaten uit sociologische studies, die uitgaan van ervaringen en verwachtingen van slachtoffers, ondersteunen in dat opzicht de bedenkingen van sommige auteurs[22] die zich buigen over de actuele tendens om van het strafrechtelijke proces een therapeutische functie ten aanzien van de slachtoffers te verwachten en zich bijgevolg vragen stellen bij de gevolgen van een strafrechtelijk proces op de psychische realiteit van het slachtofferschap. Cesoni et Rechtman geven in dit kader aan dat*« il ne s'agit aucunement de mettre en doute la souffrance des victimes et leur droit de reconnaissance, de respect, de parole et de réparation. Il s'agit de savoir si le procès pénal est le juste lieux de ce processus de reconstruction de la victime en tant que sujet ».*[23] Hoewel over het algemeen genomen de sociale herkenning van het slachtofferschap door de betreffende auteurs als onvermijdelijk wordt beschouwd, wordt de manier waarop het gerechtelijke proces an sich therapeutisch is, in vraag gesteld. *« La victime a besoin d'être reconnue comme victime pour pouvoir s'en sortir, sinon, elle risque de revendiquer son statut désespérément »*[24]*,* zegt ons Damiani, een franse psycholoog. Maar hij geeft ook aan dat: *« probablement que le procès, dans sa forme actuelle est peu adapté, peu propice à réparer l'irréversible, l'irréparable (...) souvent, le sujet a l'illusion que le procès va tout régler. Pour cette raison, il est presque immanquablement suivi d'une phase dépressive [qui, si elle n'est pas travaillée thérapeutiquement] pourra devenir le siège d'une revendication, voir d'une jouissance ou d'une complaisance à poursuivre le combat « des victimes ». Elle mentionne également que « les objectifs de la procédure pénale et de la psychothérapie ne doivent pas être confondus ».*[25] Volgens deze auteurs is het strafrechtelijk proces, « *lieu où la sanction accule l'accusé à se défendre par tous les moyens, y compris, le cas-échéant, le déni et le mensonge, n'est peut-être pas le lieu adéquat pour l'exercice de ces droits. ».*[26] De slachtoffers die via het proces hopen op een geruststellend woord en op herstel en die het ganse therapeutisch proces - buiten het gerechtelijke systeem - blokkeren tot aan het vonnis *« se trompent de scène ».*

1.2. Nationaal onderzoek

In België kent het victimologisch onderzoek vooral sinds de tweede helft van de jaren tachtig een sterke groei. Als catalysator van die beweging kan ongetwijfeld de zogenaamde schietpartij van Hannut genoemd worden, een *fait divers* naar aanleiding waarvan een vereniging uit Hoei (Aide et Reclassement), actief in de sector van de maatschappelijke reïntegratie, "*va entamer une importante campagne en faveur de l'indemnisation des personnes ayant subi un préjudice et sensibiliser le monde*

---

22 Voir DAMIANI, C., 'Comment concilier réalité psychique et réalité judiciaires ?' *in* V. MAGOS, (dir.), *Procès Dutroux. Penser l'émotion*, Bruxelles, Ministère de la Communauté française, Coordination de l'aide aux victimes de maltraitance, 2004 ; CESONI M.L., RECHTMAN R., 'La réparation psychologique de la victime : une nouvelle fonction de la peine ?', *in Revue de Droit pénal et de Criminologie*, n°2, février 2005 ; ELIASHEFF C., SOULEZ LARIVIERE, D., *Le temps des victimes*, Ed. Albin Michel, 2007, 287p.

23 CESONI M.L., RECHTMAN R., *Op.cit*., p.178

24 DAMIANI, C., *Op.cit.*, p.38

25 Idem, p.37

26 CESONI M.L., RECHTMAN R., *Op.cit.*, p.178

politique."[27] Vanaf de jaren tachtig gaan de militante activiteiten van deze vereniging gepaard met wetenschappelijk onderzoek.

In België, net zoals in andere Westerse landen, is een groot deel van het victimologisch onderzoek dan ook uitgevoerd door verenigingen ten behoeve van slachtoffers. In dat kader werkten een aantal praktijkmensen begin jaren tachtig een vergelijkend onderzoek uit naar de wettelijke bepalingen en sociale programma's waarin de lidstaten van de Raad van Europa voorzien om de moeilijkheden waarmee slachtoffers van inbreuken te maken krijgen, aan te pakken. In het verlengde hiervan werd in 1983 een witboek uitgegeven omtrent de schadevergoeding aan slachtoffers van inbreuken en een Europees colloquium rond dit thema georganiseerd.

Onderzoek legt dus vooral de nadruk op de juridische, sociale en andere methodes die de gevolgen van een inbreuk voor het slachtoffer kunnen verzachten, en in mindere mate op de (financiële, fysieke, psychologische en emotionele) gevolgen zelf. Het recente vademecum voor politiële slachtofferbejegening is daaromtrent duidelijk: "*Wanneer we ons een beeld willen vormen van de persoonlijke gevolgen en de precieze betekenis van een misdrijf voor een slachtoffer, stellen we vast dat we hiervoor afhankelijk zijn van bepaalde bronnen. Informatie hierover is vooral afkomstig van bepaalde onderzoeken en bevragingen van groepen slachtoffers, algemene slachtofferenquêtes, politiële registratie en rapportage door hulpverleners en andere betrokkenen.* (…) *Over het algemeen is er – zeker voor ons land – een groot tekort aan wetenschappelijk gefundeerde gegevens, zowel wat betreft de kwantitatieve aspecten van de problematiek als wat betreft de kwalitatief-inhoudelijke zijde van de slachtofferervaring.*"[28]

Belgische gegevens omtrent victimisering, de gevolgen ervan en de impact van de aanpak ervan zijn dus vooralsnog zeldzaam: de meest recente gegevens die voor ons land beschikbaar zijn, werden voornamelijk verzameld in het kader van victimologische studies zoals die onder leiding van Hebberecht[29]; Peters en Goethals[30]; in het kader van de *International Crime Victims Surveys* waaraan België deelnam[31]; de Veiligheidsmonitor die in ons land afgenomen wordt sinds 1997; het onderzoek naar de afstemming tussen politie en CAW; en ten slotte het onderzoek naar verkeersslachtoffers.[32]

---

27 Zie MARTIN, D., 'Le mouvement d'aide aux victimes en Belgique francophone : tendances, problèmes actuels et perspectives', *RDPC*, 1989, p.790; MARTIN, D., 'L'indemnisation publique des victimes d'infractions. Un état de la question en Europe et dans notre pays', *B.A.P.*, 1984, 109-123.

28 AERTSEN, I., CHRISTIAENSEN, S., HOUGARDY, L. en MARTIN, D., *Vademecum Politiële slachtofferbejegening*, Gent, Academia Press, 2002, p.11.

29 HEBBERECHT, P., LIPPENS, R., COLLE, P., FEYS, J. en VAN HOOREBEECK, B., *Slachtoffers, politie en justitie. Een nationale slachtofferenquête en -analyse als basis voor de optimalisering van de effectiviteit, efficiëntie en legitimiteit van politie en justitie*, Brussel, Federale diensten voor wetenschappelijke, technische en culturele aangelegenheden, 1998.

30 GOETHALS, J. en PETERS, T. (eds), *De achterkant van de criminaliteit. Over victimologie, slachtofferhulp en strafrechtsbedeling*, Deurne, Kluwer Rechtswetenschappen, 1993.

31 Zie ondermeer KELLENS, G., PETERS, T. en VAN KERCKVOORDE, J., 'L'enquête internationale de victimisations vue de Belgique', *RDPC*, 1993, 825-839; VAN KESTEREN, J.N., MAYHEM, P. en NIEUWBEERTA, P., *Criminal Victimisation in Seventeen Industrialised Countries : Key-findings from the 2000 International Crime Victims Survey*, Den Haag, WODC, 2000.

32 VAN DAEL, E. en VAN CAMP, T., *Afstemming tussen politie, parket en de hulpverleningssector in 'crisissituaties' (provincie Vlaams-Brabant)*, Leuven, K.U.Leuven, onuitgegeven rapport, 2004; SOMERS, L., *Kinderen als slachtoffer van het verkeer. Onderzoek naar de noden, behoeften en*

In het kader van het onderzoeksprogramma “Burger en rechtsbescherming”, georganiseerd door de federale Minister van Wetenschappelijk Onderzoek, nam de Onderzoeksgroep Criminologie van de Universiteit Gent in 1990 een eerste nationale slachtofferenquête af om de effectiviteit, efficiëntie en legitimiteit van politie en justitie te optimaliseren. Deze slachtofferenquête beoogt "*d’obtenir une vue complète du nombre et du type de délits patrimoniaux (délits contre l’habitation, la voiture, la bicyclette et la moto) dont ont été victimes les ménages (ainsi que toutes formes d’incommodité et de menaces, de délits d’agression et de mœurs, d’appels téléphoniques non désirés et d’autres délits (comme la perte de produits de qualité inférieure, l’insécurité au travail, le travail sous-payé et la pollution) dont sont victimes des personnes individuelles*."[33] Uit dit onderzoek kwamen ondermeer de plaatsen, tijdstippen en specifieke omstandigheden van misdrijven naar voor evenals gegevens omtrent het effect van verschillende types van misdrijven op de vraag naar en behoefte aan hulp bij slachtoffers. De nadruk lag ook op de personen en instanties waarop slachtoffers een beroep doen en op de relatie tussen slachtoffers en politionele en justitiële diensten.

In 1993 publiceerden Peters en Goethals van de Katholieke Universiteit Leuven een belangrijk werk dat niet alleen een synthese van het bestaande victimologisch onderzoek bevat en de resultaten van een descriptief onderzoek weergeeft waarin de gevolgen van slachtofferschap van bepaalde types van inbreuken (gewelddadige criminaliteit) geïnventariseerd worden, maar ook bijdrages omtrent de implementatie en oriëntatie van een slachtofferbeleid inhoudt.

Enkele van de victimologen die bij deze studies betrokken waren, interesseren zich geleidelijk aan voor herstelrecht. In dat kader kunnen de bijzondere inspanningen van twee universitaire onderzoekscentra vermeld worden: de KULeuven en het departement criminologie van de ULG. Op basis van hun oorspronkelijke victimologische bekommernissen namen deze onderzoekscentra samen met de VUB deel aan het belangrijke onderzoeksproject “Bouwstenen voor een coherent herstel- en slachtoffergericht justitiebeleid” en aan verschillende onderzoeken gericht op slachtofferbeleid. Op methodologisch vlak maakten deze onderzoekscentra in dat kader gebruik van actieonderzoek.[34]

Meer recent onderzoek spitste zich toe op de relatie tussen de politiediensten en het CAW inzake doorverwijzing van slachtoffers en op de verkeersslachtoffers. Het is interessant na te gaan in welke mate de vaststellingen van deze onderzoeken overeenkomen met onze onderzoeksbevindingen.

---

ervaringen van verkeersslachtoffers en hun nabestaanden, Leuven, K.U.Leuven, onuitgegeven rapport, 2005; www.poldoc.be.

33 HEBBERECHT, P. *et al*, *op.cit.*, p.319.

34 Zie bijvoorbeeld AERTSEN, I. en VAN GARSSE , L., *Tussen dader en slachtoffer : bemiddeling in de praktijk. Onderzoeksrapport herstelbeniddeling*, periode 1/11/1994-31/12/1995, onuitgegeven onderzoeksrapport, Leuven, K.U.Leuven, 1996; PETERS, T., SNACKEN, S., KELLENS, G., e.a., *Bouwstenen voor een coherent herstel- en slachtoffergericht justitiebeleid*, onderzoek in opdracht van de Federale Diensten voor Wetenschappelijke, Technische en Culturele Aangelegenheden, Leuven, 1998.

2. De implementatie van het slachtofferbeleid

2.1. De rol van internationale organisaties bij de implementatie van een slachtofferbeleid

De interesse voor de noden van slachtoffers ontstond in Europa en Noord-Amerika vanaf de jaren zeventig, toen in het spoor van de feministische beweging plaatselijke initiatieven genomen werden.[35]

Vanaf de jaren tachtig groeide slachtofferhulp verder uit in de schoot van nationale organisaties die meer samenwerkten met de regeringen. Op Europees vlak werden verschillende internationale bijeenkomsten georganiseerd. In 1986 werd op Europees niveau het *European Forum of Victim Services* ingericht.

De Raad van Europa speelde een belangrijke rol in de totstandkoming van het slachtofferbeleid. Ze ondersteunde niet alleen de ontwikkeling van compensatie- en bijstandprogramma's voor slachtoffers, maar trok ook de aandacht van politie en justitie op de problemen van slachtoffers.

In 1983 deed het Europees Verdrag inzake de schadeloosstelling van slachtoffers van geweldmisdrijven het slachtofferbeleid een eerste sprong voorwaarts maken.[36] Dit verdrag duidt de minimale normen aan waaraan de vergoeding die de Staat aan slachtoffers verschuldigd is moet voldoen en wil de landen die over geen reglementering beschikken omtrent deze vergoeding stimuleren er een uit te werken. Twee jaar later ontwikkelde zich een tweede initiatief, ditmaal via de Aanbeveling R(85)11 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa die een versterking van de positie van het slachtoffer in het kader van het strafwet en de strafrechtelijke procedure beoogt[37] en via een resolutie van de Verenigde Naties die de fundamentele principes inzake slachtoffers van misdrijven en machtsmisbruik afkondigden.[38] Ten slotte keurde de Raad van Europa in 1987 een nieuwe aanbeveling goed betreffende de bijstand aan slachtoffers en de preventie van slachtofferschap.[39]

Daar waar de verschillende Europese aanbevelingen de rol van politie, openbaar ministerie en hoven en rechtbanken – in het bijzonder wat de strafmaat betreft – benadrukken in de toegankelijkheid voor en relatie met het slachtoffer, pleit de resolutie van de Verenigde Naties van haar kant tegelijkertijd voor een betere toegankelijkheid van het strafrechtssysteem voor slachtoffers en een meer gelijke behandeling (door middel van restitutie, schadeloosstelling en het voorzien in psycho-sociale hulp) en beveelt ze bovendien aan preventieve maatregelen te nemen tegen criminaliteit en machtsmisbruik. Deze resolutie biedt - in tegenstelling tot de Europese aanbevelingen - een bredere visie op de bescherming van slachtoffers van elke soort van machtsmisbruik, zowel van ideologische en politieke als culturele aard.

Meer recent heeft de Raad van de Europese Unie in 2001 een Kaderbesluit inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure aangenomen, wat een belangrijke

---

35 Cf. supra, 1.1. Internationaal onderzoek (3).

36 European Convention on the Compensation of Victims of Violent crimes, Strasbourg, 24.XI.1983.

37 Recommendation (1985)11 on the Position of the Victim in the Framework of Criminal Law and Procedure, adopted on 28 June 1985.

38 Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power, GA Res. 40/34 of 29 November 1985.

39 European Council, Comity of Minister, Recommendation n°R(87)21 on victim assistance and prevention of victimisation, Septembre 17th, 1987.

stap voorwaarts betekende op Europees niveau.[40] Dat Kaderbesluit verplicht elke lidstaat ertoe een aantal formele rechten en waarborgen voor slachtoffers te voorzien en binnen een bepaalde termijn de nodige wettelijke en administratieve aanpassingen te doen. Het besluit bevat zeer ruime bepalingen die in tegenstelling tot de voorgaande internationale teksten niet beperkt zijn tot de strafprocedure, maar ook de fases voor en na deze procedure betreffen. Verschillende bepalingen van het Kaderbesluit besteden in het bijzonder aandacht aan slachtoffers van misdrijven die in een ander Europees land begaan werden. De impliciete doelstelling van deze bepalingen bestaat erin de burgers van de Europese Unie een minimum aan rechten te garanderen, in welk land ze ook gevictimiseerd worden.

De bestaande internationale verklaringen en aanbevelingen komen vaak neer op volgende rechten en basisprincipes.

- Het recht op een correcte behandeling (tact, vriendelijkheid, onthaal).
- Het recht op informatie (betreffende het verloop van een gerechtelijke procedure en de genomen beslissingen, betreffende de mogelijkheden van schadeloosstelling en hulp).
- Het recht informatie te geven (om een precieze schadeloosstelling van hun schade te verkrijgen, te preciseren hoe ze de situatie ervaren).
- Het recht op juridische bijstand (recht op een raadsman om hun recht op schadeloosstelling te kunnen uitoefenen. De uitoefening van dit recht is al te vaak afhankelijk van de inspanningen die geleverd moeten worden om juridische bijstand te verkrijgen).
- Het recht op vergoeding (door middel van een snelle en billijke afhandeling van de schade. Deze schade kan materieel, lichamelijk, mentaal of sociaal zijn).
- Het recht op hulp (door politie, medische of paramedische zorgverstrekkers, onderzoeksrechters, advocaten, leden van het parket en van de gerechtelijke politie, vrijwilligers, diensten voor slachtofferhulp).

2.2. Het slachtofferbeleid in België

De laatste tien jaar is in België de politieke interesse voor slachtoffers van inbreuken sterk gegroeid en dit heeft geleid tot talrijke hervormingen. Zoals we al vermeldden, kwam deze interesse er oorspronkelijk onder druk van bepaalde verenigingen. De initiatieven van deze verenigingen waren samen met de internationale ontwikkelingen en een aantal conjuncturele ontwikkelingen in België de aanzet tot de oprichting van een fonds voor schadeloosstelling van slachtoffers van opzettelijke gewelddaden enerzijds en de wettelijke en financiële erkenning van de diensten voor justitieel welzijnswerk in 1985 door de Vlaamse Gemeenschap[41] en in 1990 door de Franse

---

[40] Framework Decision on the Standing of Victims in criminal Proceedings (2001/220/HA), 15 March 2001. Voor een evaluatie betreffende de eigenlijke toepassing, zie BRIENEN, M.E.I. en HOEGEN, E.H., *Victims of Crime in 22 European Criminal Justice Systems: The Implementation of Recommendation (85)11 of the Council of Europe on the Position of the Victim in the Framework of Criminal Law and Procedure*, doctoraatsverhandeling, Tilburg, Universiteit van Tilburg, 2000, www.victimology.nl/onlpub/Brienenhoegen.BH.html (download 12.07.2001).

[41] Besluit van de Vlaamse Regering van 24 juli 1985 houdende de voorwaarden inzake erkenning en subsidiëring van diensten van forensische welzijnszorg, *B.S.*, 28 november 1985.

Gemeenschap[42] anderzijds. Sinds de staatshervorming ressorteert "hulp aan personen" en dus ook de hulp aan slachtoffers onder de gemeenschappen.

Sindsdien ontwikkelden de opeenvolgende regeringen - op federaal, gewestelijk en gemeenschapsniveau – verschillende initiatieven inzake beleid en wetgeving die het slachtofferbeleid een belangrijke groei deden doormaken, wat vooral in de jaren negentig het geval was met de inrichting van programma's waarvan sommige – het ene al sneller dan het andere - een wettelijke basis verkregen.

De beleidsmatige, wetgevende en regelgevende initiatieven tonen duidelijk aan dat de situatie van jaar tot jaar evolueerde (voor een volledige overzicht van de wetgevende en regelgevende hervormingen, zie bijlage en deel 2).[43]

Zo werd in 1991 de wet van 1 augustus 1985 betreffende de financiële hulp vanwege de Staat aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden gewijzigd en uitgebreid naar vreemdelingen die in ons land verblijven. Tevens vaardigde de Minister van Binnenlandse Zaken een eerste omzendbrief uit waarin gepreciseerd wordt welke hulp politiediensten aan slachtoffers moeten verstrekken.

In 1992 werd een nationale rondetafel georganiseerd omtrent slachtofferhulp. De wet op het politieambt definieert in artikel 46 het begrip bijstand als: "*De politiediensten brengen de personen die hulp of bijstand vragen in contact met gespecialiseerde diensten. Zij verlenen bijstand aan de slachtoffers van misdrijven, inzonderheid door hun de nodige informatie te verstrekken*."

In 1993 werden bureaus voor slachtofferonthaal opgericht in de grote steden in het kader van de veiligheidscontracten en werd een pilootproject omtrent slachtofferonthaal bij de parketten gelanceerd op initiatief van de Minister van Justitie.

In 1994 werd een nieuwe omzendbrief betreffende de politionele bijstand aan slachtoffers aangenomen, werd het project slachtofferonthaal bij de parketten uitgebreid, werd de wet op de strafbemiddeling aangenomen en werd door de Minister van Justitie het Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid gecreëerd om interdepartementaal overleg op het gebied van slachtofferzorg te verzekeren.

Dit Nationaal Forum maakte in 1995 een eerste balans op van haar werking. Eveneens in 1995 werden wetten gestemd omtrent de bestrijding van seksueel misbruik van minderjarigen, mensenhandel en kinderpornografie.

In 1996 werden de diensten voor slachtofferonthaal definitief veralgemeend naar alle parketten van eerste aanleg en werd een strategisch plan voor een nationaal slachtofferbeleid afgekondigd.

In 1997 volgde een nieuwe wijziging van de wet van 1 augustus 1985 betreffende de hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden. Deze wijziging beoogde het aantal situaties en vormen van schade (esthetische en morele schade) dat in aanmerking komt, uit te breiden.

---

42 Arrêté de l'exécutif de la Communauté française du 15 décembre 1989, relatif à l'agrément et à l'octroi de subventions aux services d'aide sociale aux justiciables, *B.S.*, 9 maart 1990.

43 Zie ook NATIONAAL FORUM VOOR SLACHTOFFERBELEID, *Aanbevelingen van het Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid, Stand van zaken*, Aangenomen op 29 april 2004, Secretariaat van het Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid; HOUGARDY, L., 'Les victimes entre paroles et actes', in KAMINSKI, D. en GORIS P. (eds), *Prévention et politique de sécurité arc-en-cie*, Actes de la journée d'études du 28 mars 2003, Réseau Interuniversitaire sur la prévention, 2003, 207-220.

Vervolgens werd de wet van 7 december 1998 aangenomen tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst gestructureerd op twee niveaus. Hierin wordt herhaald welke belangrijke rol politieambtenaren te vervullen hebben inzake slachtofferbijstand. Ook in 1998 vond een hervorming van het wetboek voor strafvordering plaats, ten gevolge van de wet van 12 maart 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek, waardoor slachtoffers een aantal rechten toegekend krijgen en een belangrijkere plaats in de strafrechtspleging innemen. In datzelfde jaar voerde de wet van 5 maart betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling de raadpleging van het slachtoffer in op het vlak van de beslissing tot vrijlating.

In 1999 stelde Omzendbrief OOP15ter van 9 juli uitgevaardigd door de Minister van Binnenlandse Zaken dat de politie als eerstelijnsdienst voor een goede eerste opvang moet zorgen en keurde de wet van 11 april het samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat en Vlaamse Gemeenschap inzake slachtofferzorg goed.

In 2001 bevestigde de Franse Gemeenschap door middel van het decreet van 18 juli betreffende de hulpverlening aan rechtsonderhorigen de definitieve overdracht van een deel van de bevoegdheden inzake justitieel welzijnswerk (in het bijzonder de sociale en psychologische hulp aan slachtoffers) aan het Waalse Gewest, overeenkomstig het advies van de Raad van State. Omzendbrief PLP10 van 9 oktober 2001 betreffende de organisatie- en werkingsnormen van de lokale politie met als doel de minimale dienstverlening aan de bevolking te verzekeren, preciseert dat elk korps moet beschikken over een medewerker die gespecialiseerd is in slachtofferzaken.

De wetten van 26 maart 2003 en 29 april 2003 wijzigden opnieuw zowel de werking van de Commissie voor financiële hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden als de voorwaarden op basis waarvan deze commissie hulp kan toekennen.

Ten slotte werd de positie van het slachtoffer in het kader van specifieke procedures nogmaals gewijzigd door de wet van 22 juni 2005 die bemiddeling in strafzaken in alle stadia van de strafprocedure introduceert; door de wetgeving betreffende jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd[44]; en door de wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de rechten die zijn toegekend aan het slachtoffer in het raam van de nadere regels inzake de tenuitvoerlegging van de vrijheidsberovende straf.

In een tweede deel gaan we dieper in op dit wettelijk kader, omdat het bepalend is voor opzet van de slachtofferzorg en de bevoegdheidsverdelingen daaromtrent.

[44] De jeugdbeschermingswet (zoals deze eruit ziet en zal zien ten gevolge van de wetswijziging door de Wet 15 mei 2006 tot wijziging van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming en de Wet van 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd) geeft een expliciete plaats aan herstelrechtelijke afhandelingen, waardoor ook slachtoffers in overweging worden genomen.

HOOFDSTUK 2. SITUERING VAN HET PROBLEEM

Krachtlijnen voor een evaluatie van de voorzieningen ten behoeve van slachtoffers in België

1. Een onderzoek gericht op de concrete implementatie van het slachtofferbeleid

Zoals reeds vermeld werden in België talrijke initiatieven genomen door verschillende institutionele overheden. Het slachtofferbeleid ressorteert immers onder de bevoegdheid van overheden op zowel federaal en gewestelijk als op gemeenschapsniveau; het wordt tegelijkertijd ten uitvoer gebracht door publieke en private instellingen; het is gericht op de juridische positie van het slachtoffer en op de ontwikkeling van voorzieningen voor algemene ondersteuning, zowel binnen de psychosociale sector (slachtofferhulp op het niveau van de Gemeenschappen en Gewesten) als de politionele (slachtofferbejegening, navolgende bezoeken aan slachtoffers) en gerechtelijke sector (onthaal en bijstand aan slachtoffers binnen de parketten).[45]

Volgens het Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid werd gecreëerd in 1994 door de Minister van Justitie in functie van het verzekeren van interdepartementaal overleg op het gebied van slachtofferzorg en in functie van het formuleren van, onder andere, voorstellen tot verbetering van het lot van slachtoffers. Volgens het Nationaal Forum moet een goed slachtofferbeleid steunen op drie pijlers.[46]

De eerste pijler betreft de plicht van politiediensten en gerechtelijke instanties om bijstand te verzekeren ten aanzien van alle slachtoffers door hen een goed onthaal, informatie en een eerste noodzakelijke opvang aan te bieden. Een dergelijke opdracht heeft tot doel secundaire victimisering te voorkomen en een verlies van vertrouwen in de autoriteiten te vermijden.

De tweede pijler heeft betrekking op het herstel van de materiële en morele schade, inclusief het herstel van vertrouwen in anderen en in de samenleving. Dit dient, volgens de aanbevelingen van het Nationaal Forum, een centrale plaats in te nemen in het beleid en dient nagestreefd te worden door de installatie van één of ander model van schadevergoeding, bemiddeling of slachtofferhulp (waarvan het laatste hetzij "categoriaal", hetzij "algemeen" is of nog, hetzij wordt uitgevoerd door vrijwilligers, hetzij door professionelen).

De derde pijler ten slotte betreft de uitwerking van specifieke maatregelen ten behoeve van slachtoffers met bijzondere noden, zoals slachtoffers van fysiek en seksueel geweld of slachtoffers van mensenhandel en racisme.

De verschillende wetswijzigingen die plaatsvonden, zijn belangrijk en conformeren het beleid steeds meer aan de internationale standaarden, maar de concrete implementatie ervan werd tot op heden onvoldoende geëvalueerd. De beschikbare evaluaties zijn bovendien in essentie administratieve evaluaties of evaluatie-onderzoeken betreffende een specifiek domein binnen het slachtofferbeleid.[47] Het

---

45 Cf. het overzicht van de diensten en actoren, bijlage.

46 NATIONAAL FORUM VOOR SLACHTOFFERBELEID, *Strategisch plan van een nationaal slachtofferbeleid*, 1996, p.12.

47 Zie ondermeer COUR D'APPEL DE BRUXELLES, LIEGE & MONS, *Rapport annuel des services d'accueil des victimes au sein des parquets et des tribunaux. Avant-propos du Collège des*

Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid heeft recent een stand van zaken inzake de evolutie van het slachtofferbeleid geschetst, maar verkeerde door een gebrek aan middelen niet in de mogelijkheid een systematische evaluatie van de geïnstalleerde initiatieven te ontwikkelen.[48] Een evaluatie van de maatregelen, zoals die uitgevoerd worden op het terrein, bleek inderdaad noodzakelijk te zijn. De literatuur hieromtrent had al de hypothese geformuleerd dat de politieke wil om voorzieningen in te stellen die de positie van het slachtoffer in het strafrechtssysteem verbeteren momenteel beperkt is en wel om verschillende redenen: omwille van de weerstand vanwege bepaalde beroepsgroepen; omwille van het feit dat rechten in zeer algemene termen geformuleerd zijn, zonder recht op beroep; omwille van de bevoegdheid op verschillende gezagsniveaus; en omwille van het gebrek aan een strategische en globaal evaluatieve aanpak.[49] Het slachtofferbeleid vroeg dan ook om een beschrijving en analyse van de initiatieven zoals die in praktijk uitgevoerd worden. Bij de opeenvolgende aanbevelingen van het Forum werd trouwens herhaaldelijk vermeld dat een wetenschappelijke evaluatie van de maatregelen, zoals die uitgevoerd worden op het terrein, noodzakelijk is.

Voorliggend onderzoek bestaat uit een evaluatie van het slachtofferbeleid, waarbij een beschrijving en analyse gemaakt wordt van enerzijds de bestaande wetgevende en regelgevende voorzieningen en anderzijds concrete praktijken. Daarbij vormt de

---

procureurs généraux, Ministère de la Justice, 1999; RANS, P., 'Principes d'une politique intégrée en faveur des victimes et responsabilité des différents acteurs dans le cadre des accords de coopération aux différents stades de la procédure', Seminarie *Dix années d'accueil des victimes dans les parquets et tribunaux: vers une collaboration encore plus créative en vue d'une justice toujours plus humaine et attentive aux besoins des victimes*, Service public fédéral justice, Direction générale de l'ordre judiciaire, Formation de l'ordre judiciaire, Gembloux, 12 juni 2003; SERVICE DES MAISONS DE JUSTICE, *Rapport annuel des services d'accueil des victimes au sein des parquets et des tribunaux*, Cours d'appel de Bruxelles, Liège, Mons, Antwerpen & Gent, Ministère de la Justice, 2000; SERVICE DES MAISONS DE JUSTICE, *Rapport annuel des services d'accueil des victimes au sein des parquets et des tribunaux*, Cours d'appel de Bruxelles, Liège, Mons, Antwerpen & Gent, Ministère de la Justice, 2001; MARTIN, D. en VAN KERKHOVEN, E., *Accueil des victimes dans les tribunaux et parquets. Analyse quantitative et qualitative de la première année d'activité*, Rapport voor de Minister van Justitie, 1995; STREBELLE C., *Les contrats de sécurité. Evaluation des politiques de prévention en Belgique*, Brussel, Bruylant, 2002; AERTSEN, I., 'Le 'verticalisme' dans l'assistance aux victimes', in KAMINSKI, D. en GORIS P. (eds), *Prévention et politique de sécurité arc-en-ciel* , Actes de la journée d'études du 28 mars 2003, Réseau Interuniversitaire sur la prévention, 2003, 221-231; MARY, P. (ed), *Dix ans de contrats de sécurité*, Bruxelles, Bruylant, 2003; SERVICE LAÏQUE D'AIDE SOCIALE AUX JUSTICIABLES DE L'ARRONDISSEMENT DE BRUXELLES II, *Rapport d'activités de l'exercice 2003*.

48 Cf. infra, Deel 2.Hoofdstuk 2. 2.3.2. Evaluatie van het akkoord.

49 NATIONAAL FORUM VOOR SLACHTOFFERBELEID, *Strategisch plan van een nationaal slachtofferbeleid*, 1996, p.14-16 ; NATIONAAL FORUM VOOR SLACHTOFFERBELEID, *Aanbevelingen van het Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid. Stand van zaken*, Aangenomen op 29 april 2004; 10e verjaardag van het Nationaal Forum Voor Slachtofferbeleid, Journées à l'attention des membres des assemblées parlementaires, Salle des Congrès de la maison des parlementaires, 29 octobre 2004; AERTSEN I., 'Le "verticalisme" dans l'assistance aux victimes', in KAMINSKI, D. en GORIS, P. (eds), *Prévention et Politique de sécurité arc-en-ciel. Actes de la journée d'études du 28 mars 2003,* Réseau Interuniversitaire sur la prévention, 221-231; SERVICE DES MAISONS DE JUSTICE, *Rapport annuel des services d'accueil des victimes au sein des parquets et des tribunaux*, Cours d'appel de Bruxelles, Liège, Mons, Antwerpen & Gent, Ministère de la Justice, 2001; NATIONAAL FORUM VOOR SLACHTOFFERBELEID, *Aanbevelingen van het Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid. Stand van zaken*. Aangenomen op 29 april 2004, Brussel, Secretariaat van het Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid, 2004.

analyse van het verschil tussen beide aspecten een geschikt instrument om inzicht te krijgen in de belangen die spelen bij de implementatie van het slachtofferbeleid.

2. Een onderzoek dat het woord geeft aan professionele actoren maar ook aan slachtoffers

Voorliggend onderzoek bestaat dus uit de evaluatie van de implementatie van de concrete praktijken ontwikkeld ten behoeve van slachtoffers, waarbij de ervaringen en de noden van de slachtoffers die er de begunstigden van zijn, in rekening wordt gebracht. Het doel van het onderzoek is de werking van de verschillende slachtoffervoorzieningen en de ervaringen en de noden van de slachtoffers te schetsen, maar eveneens de belangen die een invloed hebben op de uitwerking van het slachtofferbeleid grondig te vatten. Deze onderzoeksambitie vereist dat het beleid ter plaatse bestudeerd wordt, namelijk daar waar het zich concreet ontplooit. De analyse van het discours en van de praktijk van de verschillende actoren die eraan deelnemen is immers een geschikt instrument om een inzicht te krijgen in de belangen die spelen.

Een evaluatie van het slachtofferbeleid vereist dat men het discours en de praktijk van de verschillende actoren die deelnemen aan het beleid van naderbij bekijkt. Deze actoren zijn niet alleen de professionelen en/of vrijwilligers die het implementeren, maar ook de slachtoffers die er de eerste begunstigden van zijn. Door het discours en de praktijken van slachtoffers te betrekken, kan tot een meer genuanceerde kijk gekomen worden op de belangen die spelen binnen het Belgische slachtofferbeleid. In onze benadering wordt aldus belang gehecht aan het verhaal van slachtoffers over hun ervaringen, verwachtingen en bijzondere noden om zo een volledigere zicht te bieden op de uiteenlopende visies die leven bij de actoren die het slachtofferbeleid in België mee vorm geven.

Het is ondermeer deze aandacht voor de noden van het slachtoffer die ons ertoe aangezet heeft de implementatie van het slachtofferbeleid op een globale manier te bekijken, namelijk door het geheel van de slachtoffervoorzieningen te bestuderen, of deze nu uitgaan van het federale niveau (FOD Justitie, FOD Binnenlandse Zaken) of van de Gemeenschappen en Gewesten. Immers, slachtoffers ervaren het uitgevoerde beleid onafhankelijk van de institutionele versnipperingen waaraan de bevoegdheden van de verschillende diensten onderhevig zijn.

De keuze om het discours van slachtoffers te confronteren met het discours en de praktijken van autoriteiten en professionelen binnen het slachtofferbeleid, maakt dat de algemene doelstelling van dit onderzoek wetenschappelijk is.

Om een inzicht te krijgen in de belangen die spelen binnen het slachtofferbeleid is het noodzakelijk de veelheid aan standpunten te belichten die '*rapproche des gens que [parfois] tout sépare*'.[50] In werkelijkheid komen deze verschillende actoren immers met elkaar in aanraking en daardoor beïnvloeden ze - al is het soms maar tijdelijk - de gang van zaken. Door deze benadering willen we dus vermijden een 'simplistisch' en 'eenzijdig' beeld van het slachtofferbeleid op te hangen. De 'complexe' en 'veelzijdige' voorstelling van de sociale realiteit die deze benadering met zich meebrengt, beoogt bij te dragen aan een verklaring van "*les différences d'intérêts, de dispositions et de styles de vie des différents acteurs, différant parfois sous tous rapports.* (…) *pour faire apparaître, par simple effet de juxtaposition, ce*

[50] BOURDIEU, P., *La misère du monde*, Ed. Seuil, Parijs, 1993, p.9.

qui résulte de l'affrontement des visions du monde différentes ou antagonistes: c'est-à-dire, en certains cas, le tragique qui naît de l'affrontement sans concession ni compromis possible de points de vue incompatibles."[51], zonder ze tot in het uiterste te simplifiëren.

Naast haar wetenschappelijk belang is de analyse van het standpunt van slachtoffers ook van groot belang op beleidsvlak. Deze benadering heeft immers betrekking op een meer democratische vorm van beleid die werkelijk rekening houdt met de uiteenlopende hoop en verwachtingen die mensen koesteren. Het beleidsniveau – maar dat is niet het enige - heeft te vaak de neiging zich op zichzelf terug te plooien en zich te beperken tot zijn eigen interne problemen en doelstellingen. Het wordt ook meer dan eens geconfronteerd met tijdsgebrek, wat niet altijd bevorderlijk is voor reflectie en maakt dat er vaak haastige beschrijvingen en analyses ontstaan van wat 'de slachtoffers' wensen. Hoewel het beleid hoort op te passen voor "*la démission démagogique qui accepterait telle quelle la sanction de la demande du 'public', donner la parole aux victimes (et non seulement à certaines victimes dont les expériences et revendications sont trop souvent érigées en volonté générale), c'est en quelque sorte, se donner les moyens d'échapper à la tentation de 'faire le bonheur des hommes malgré eux' et de s'intéresser de manière plus éclairée au rôle de l'Etat dans le champ délicat de la régulation des relations sociales.*"[52]

3. Een onderzoek dat een evaluatie beoogt van het overheidsbeleid ten behoeve van "alle" slachtoffers

Het is belangrijk op te merken dat één van de belangrijke uitdagingen die tegelijkertijd het victimologisch onderzoek en de evaluatie van overheidsbeleid ten behoeve van slachtoffers doorkruist, betrekking heeft op het begrip "slachtoffer".

Zo verwijst Cario in zijn recent werk getiteld "*Œuvre de justice et victimes*" naar twee slachtofferbegrippen, het ene eng en het andere breed, die het onderzoeksdomein vandaag schijnen te domineren.[53] De enge - volgens sommigen zelfs simplistische - invulling verwijst naar de inbreuk, naar de strafwet. De tweede, brede definitie is uitgebreider, maar eveneens subjectiever dan de eerste. Het gaat om de definitie die Mendelshon, één van de stichters van de victimologie, hanteert en volgens dewelke het slachtoffer opgevat wordt als "*une personne se situant individuellement ou faisant partie d'une collectivité, qui subirait les conséquences douloureuses déterminées par des facteurs de diverses origines: physiques, psychologiques, économiques, politiques et sociales, mais aussi naturelles (catastrophes).*"[54]

Volgens deze definitie domineert het gevictimiseerde subject, wat dan ook het "doel" van de victimisering is. Een dergelijke definitie sluit dus "zij die menen slachtoffer te zijn" niet uit. Hoewel volgens sommigen een dergelijke definiëring reële victimisering en onveiligheidsgevoel met elkaar riskeert te verwarren en ze een zekere

---

51 Ibidem.

52 BOURDIEU, P., Op.cit., p.942; ROBERT, P. en ZAUBERMAN, R, 'Les victimes entre la délinquance et l'Etat', *Revue de l'institut de sociologie*, 1985, 1-2.

53 CARIO, R., 'La victime: définition(s) et enjeux', in CARIO, R. en SALAS, D. (eds), *Oeuvre de justice et victimes*, Ed.L'Harmattan, Coll. Sciences Criminelles, Paris, 2001, 7-24; MENDELSOHN, B., 'La victimologie – science actuelle', *R.D.P.*, 1959, 628-634.

54 *Ibidem*, p.13.

banalisering van slachtoffers met zich mee brengt ten nadele van 'echte' slachtoffers van criminele feiten, kan ze toch verdienstelijk zijn.

We kunnen dus stellen dat de invulling van het begrip slachtoffer vatbaar is voor discussie.[55] De discussie omtrent het begrip is nochtans cruciaal in die zin dat ze een aantal fundamentele vragen inhoudt omtrent de gegrondheid van de uitvoering van een slachtofferbeleid in ons land. De vraag naar de slachtoffertypes waaraan het beleid aandacht zou moeten besteden, is inderdaad belangrijk, te meer omdat de publieke perceptie en het maatschappelijke standpunt omtrent "wie een slachtoffer is" niet noodzakelijk overeenstemmen met de wettelijke definitie.[56]

Cario schuift een definitie naar voor die in het kader van het opzet van dit onderzoek van belang is en waarop we ons baseren om ons onderzoeksterrein af te bakenen. Hij stelt dat "*à titre principal, que la victime s'entend de toute personne ou groupe de personnes ayant souffert, directement ou indirectement, d'un acte prohibé par la loi pénale. A titre complémentaire, dans la mesure où leurs conséquences traumatiques comme leur prise en charge sont généralement proches, il convient d'y inclure les événements catastrophiques de nature exceptionnelle*."[57] Een dergelijke definitie gelijkt trouwens op deze die in de Verklaring van de Verenigde Naties uit 1985 naar voor geschoven wordt.

Bijgevolg, hoewel ten eerste de officiële documenten waarin de verschillende voorzieningen bepaald worden (wetten, reglementeringen) de geviseerde slachtoffercategorieën preciseren, lijkt het ons in dit onderzoek nuttig te zijn na te gaan welke slachtoffers werkelijk bereikt worden in de praktijk. Worden alle slachtoffers op gelijke wijze behandeld en benaderd door politie, procureurs, rechters en het herstelfonds?

Daaruit volgend, lijkt het ons, ten tweede, belangrijk ons niet te beperken tot de slachtoffers die het systeem als dusdanig identificeert, maar ook de slachtoffers te betrekken van wie de vraag niet beantwoord of gehonoreerd wordt door de bestaande voorzieningen.

Ten derde, als de grootste nadruk van het onderzoek ligt op de actoren en voorzieningen ten behoeve van de slachtoffers van inbreuken *stricto sensu*, dan leek het ons evenzeer noodzakelijk op een complementaire manier de diensten voor algemene hulpverlening in rekening te brengen, die eenzelfde publiek of een publiek met gelijkaardige traumatische ervaringen onthalen.

Één van de belangrijke doelstellingen van het onderzoek bestaat er immers te analyseren aan welke belangen de variaties op beleids- en praktijkvlak tegemoet komen. Een dergelijke analyse moet ondermeer mogelijk maken de volgende vragen te beantwoorden: bestaan er verschillende klasses van slachtoffers? Hebben

---

55 CARIO, R. en SALAS, D. (eds.), *Oeuvre de justice et victimes*, Ed.L'Harmattan, Coll. Sciences Criminelles, Paris, 2001; CRAWFORD, A. en GOODEY, J. (ed.), *Integrating a victim perspective within criminal justice : international debat*, Aldershot, Ashgate, 2000 ; ROBERT, P. ET ZAUBERMAN R, 'Les victimes entre la délinquance et l'Etat', *Revue de l'institut de sociologie*, 1985, 1-2.

56 Een typisch voorbeeld is dat van een persoon die verantwoordelijk is voor de dood van zijn kind in een verkeersongeval. Volgens de denkkaders die we in de literatuur vinden, kan deze persoon vooral als een slachtoffer van het noodlot, van de omstandigheden gezien worden. De wet hanteert echter een andere definitie en behandelt dergelijke personen vaak niet als slachtoffer, maar als dader. Hetzelfde geldt voor een persoon die zich gevictimiseerd voelt door een *a priori* strafrechtelijk feit, dat echter niet altijd op dergelijke wijze gekwalificeerd wordt door de actoren van het strafrechtssysteem.

57 CARIO, R., 'La victime: définition(s) et enjeux', in CARIO, R. en SALAS, D. (eds.), *Op.cit.*

slachtoffers van inbreuken meer rechten en meer erkenning van hun noden dan slachtoffers van verwaarlozing of ongevallen?

4. Een onderzoek dat de belangen van het slachtofferbeleid wil begrijpen

Geeft het Belgische slachtofferbeleid werkelijk gehoor aan de noden van slachtoffers, van alle slachtoffers, of wordt het veeleer geïmplementeerd in functie van het voldoen aan de behoeften van andere actoren? Het antwoord is verre van eenduidig en behoeft een diepgaande analyse van het discours en de praktijken van de verschillende actoren die aan het beleid meewerken. In dit onderzoeksrapport geven we daar reeds een gedeeltelijk antwoord op.

Reeds in de jaren '80, in een typologie die hij uiteenzette tijdens de 16de conferentie omtrent criminologisch onderzoek van de Raad van Europa, gewijd aan onderzoek omtrent victimisering, haalde Van Dijk vier grote benaderingen aan die geïdentificeerd kunnen worden binnen het uitgevoerde slachtofferbeleid, waarbij elk van die benaderingen aan verschillende doelstellingen en belangen beantwoordt.[58]

In ons onderzoek kan zulk een typering interessant zijn: de discours en praktijken van het slachtofferbeleid kunnen immers niet worden geobserveerd zonder rekening te houden met het ruimere sociale veld waarin het evolueert. De eigen logica daarvan maakt soms dat het beleid zich andere doelen gaat stellen, in weerwil van de intenties van bepaalde actoren die trachten tegemoet te komen aan de noden van slachtoffers.

Van Dijk identificeert een eerste model dat hij "het model van de sociale opvang" noemt. Deze benadering, gestoeld op het begrip van de verzorgingsstaat, belast de collectiviteit met het verzachten van - in de mate van het mogelijke - de noodlottigheden die het individu treffen, of deze moeilijkheden nu toevallig, gebonden aan een ziekte of aan jobverlies te wijten zijn. Dit model hecht meer belang aan het slachtoffer dan aan de sanctionering of de morele kant van de inbreuk. Volgens Van Dijk, "*On attache peu d'importance à l'aspect moral de l'infraction ou au châtiment du délinquant dans la mesure où les blessures ou les traumatismes des victimes sont convenablement traités et leurs difficultés financières sont allégées. Le problème des victimes est considéré comme l'une des facettes de problèmes sociaux plus généraux (stress, manque d'argent,…).*"[59]

De tweede benadering komt voort uit een "instrumentele benadering". Deze benadering houdt, vanuit een managementopvatting, het middel in om de strafrechtsbedeling efficiënter te laten verlopen, gezien ze de slachtoffers van inbreuken aanmoedigt om samen te werken met de autoriteiten. Ze kan er ook toe bijdragen dat bepaalde programma's zich ontwikkelen – of zelfs zich rechtvaardigen – op basis van hun veronderstelde bijdrage aan bestraffingsfilosofieën, die echter maar weinig belang hechten aan de materiële rechtvaardigheid ten aanzien van het slachtoffer bij schadeloosstelling.[60] Vanuit een meer moralistische opvatting kan ze ook betrekking hebben op het feit dat voorzieningen voornamelijk tussenkomen ten voordele van bepaalde categorieën "verdienstelijke" slachtoffers. De toepassing van

---

58 VAN DIJK, J., 'La recherche et le mouvement relatif aux victimes en Europe', in *16ème Conférence de recherches criminologiques. Recherches sur la victimisation*, *Strasbourg, 26-29 novembre 1984*, Conseil de l'Europe, Affaires juridiques, Strasbourg, 1986, 3-10.

59 Idem, p.7 e.v.

60 Ibidem

dit principe brengt volgens Van Dijk het neveneffect met zich mee dat slachtoffers verwachtingen gaan koesteren waaraan niet voldaan kan worden.

De "retributieve benadering" pleit van haar kant voor een sanctie die proportioneel is aan de schade die het slachtoffer en de maatschappij lijden en impliceert bovenal het herstel van de schade. Volgens deze opvatting dient de delinquent zijn schuld ten aanzien van de maatschappij terug te betalen en dient hij aangespoord te worden om het slachtoffer schadeloos te stellen. Volgens Van Dijk is deze benadering doorheen de tijd populairder gewonnen als reactie op het gebrek aan doeltreffendheid en legitimiteit van ontradende of rehabilitatieve straffen.

Ten slotte stelt de "abolitionistische benadering" de invoering van een gans nieuw systeem voorop, geïnspireerd op het burgerlijk recht. Sommige auteurs stellen immers dat de mislukte integratie van slachtoffers in ons strafrechtssysteem te wijten is aan de aard zelf van dat systeem (namelijk door het feit dat de inbreuk gedefinieerd wordt in termen van conflict tussen dader en Staat), een systeem dat nooit een belangrijke plaats aan het slachtoffer zal toekennen bij de formele behandeling van een misdrijf. Volgens deze benadering moeten bemiddeling, herstel, slachtofferhulp en daderhulp overgelaten worden aan burenverenigingen en aan andere netwerken van sociale hulpverlening.

Volgens Van Dijk hebben deze vier victimagogische principes alle een zeker belang in West-Europa.

In het kader van dit onderzoek leek het ons interessant om na te gaan of deze typologie geldt ten aanzien van de discours en praktijken van het slachtofferbeleid, en om de typologie eventueel te verfijnen.

In het licht van een dergelijke literatuuranalyse kunnen een aantal vragen betreffende de invoering van een slachtofferbeleid in ons land inderdaad beantwoord worden: bieden de slachtoffervoorzieningen hun diensten hoofdzakelijk aan ten aanzien van slachtoffers van strafrechtelijke inbreuken, en in het bijzonder ten aanzien van meer "verdienstelijke" slachtoffers?[61] Is het Belgische slachtofferbeleid niet op het eerste zicht uitgewerkt vanuit een "dichotome" optie, namelijk gebaseerd op de strikte scheiding tussen de belangen van slachtoffers en daders? Bestaan er alternatieve voorzieningen voor die dichotome en individualiserende indeling en wat is hun aandeel binnen het traditionele strafrecht?[62] Blijft slachtofferhulp een marginaal aandeel hebben binnen een strafrechtssysteem dat vooral retributief is? Versterken de voorzieningen voor slachtoffers die bijvoorbeeld de mogelijkheden van vergoeding uitbreiden of slachtoffers mee bepaalde beslissingen laten beïnvloeden, in het bijzonder deze in het kader van de procedure aangaande de voorwaardelijke invrijheidsstelling, de retributieve logica?

Is het slachtofferbeleid geïnstrumentaliseerd? Wordt het slachtofferbeleid door een aantal actoren gebruikt in functie van de legitimering van andere strafrechtelijke uitgangspunten, zoals retributie of rehabilitatie, of nog, ingezet opdat de doeltreffendheid van de werking van het penale systeem vergroot, via bijvoorbeeld het uitbreiden van de mogelijkheden voor het slachtoffer om informatie te verstrekken omtrent de feiten?

---

61 Een ex-crimineel of een crimineel van wie de levenstijl risico's met zich meebrengt heeft niet op dezelfde manier toegang tot het systeem als het "ideale" slachtoffer.

62 Zonder daarom te breken met een individualiserende denkwijze vermits ze, doordat ze erin slagen het slachtoffer of de slachtoffers te doen spreken over een bepaald voorval, vaak vergeten de context van de victimisering op te nemen die tal van slachtoffers gemeenschappelijk hebben.

Ten slotte kunnen we ons afvragen, zoals Aertsen[63] aanhaalde, of op beleidsniveau de schijnbare doelstellingen van het slachtofferbeleid (begrip voor slachtoffers, zelfs reductie van criminaliteit) in realiteit niet samengaan met meer reële onderliggende doelstellingen, zoals de strijd tegen de onrust die binnen de publieke opinie leeft en het herstel van vertouwen in de politieke klasse? Heeft de politieke crisis, die ondermeer samenhangt met ernstige gevallen van criminaliteit en de kwesties van 'vermoorde kinderen', met de toename van het onveiligheidsgevoel en met de ontevredenheid over de werking van de staat en justitie, de beleidsverantwoordelijken niet onder druk geplaatst? Rechtvaardigt deze crisis niet dat er een slachtofferbeleid ontplooid wordt in het kader van een strafrechtelijk beleid dat vooral offensief en instrumenteel gericht is?[64]

Indien dergelijke hypotheses bevestigd worden, brengen deze tendensen dan niet het risico met zich mee dat het slachtoffer niet als volwaardig aanzien wordt door justitie, maar veeleer als een complementair probleem dat zo goed mogelijk moet worden aangepakt en waaraan toegevingen moeten gedaan worden? Wat is het respectieve aandeel in het proces van de intentionele en/of niet intentionele logica, namelijk van de beleidsfilosofie en/of van de « routinisering » van de praktijken van de verschillende actoren die, in meer of mindere mate, deelnemen aan het slachtofferbeleid ? Kunnen dergelijke tendensen niet het nefaste gevolg hebben dat het gevoel van secundaire victimisering dat door victimologisch onderzoek herhaaldelijk aangehaald wordt, heropleeft? Welke zouden derhalve de krijtlijnen zijn van een goed beleid ten aanzien van slachtoffers?

Na dit overzicht van de krachtlijnen die dit onderzoeksproject sturen, gaan we over tot de voorstelling van de methodologische keuzes die de concrete realisatie van het project mogelijk gemaakt hebben.

---

63 AERTSEN, I., 'Le 'verticalisme' dans l'assistance aux victimes', in KAMINSKI, D. en GORIS, P. (eds), *Prévention et politique de sécurité arc-en-ciel*, Actes de la journée d'études du 28 mars 2003, Réseau Interuniversitaire sur la prévention, 2003, p.223.

64 Idem, p.226.

HOOFDSTUK 3. METHODOLOGISCHE KEUZES

1. Voorafgaande opmerkingen

De methodologische keuzes gemaakt in het kader van dit onderzoek zijn duidelijk verbonden met (1) het beoogde type van analyse, namelijk het opzet om een nauwkeurig en contextueel begrip te verwerven van de ontwikkeling van de slachtoffervoorzieningen en (2) het onderzoeksobject, namelijk de evaluatie van slachtoffervoorzieningen ten behoeve van de noden van slachtoffers.

De keuze om het slachtofferbeleid te bestuderen los van de institutionele versnippering ervan impliceert dat we het omvangrijke potentiele onderzoeksterrein dat dit omvat, moeten afbakenen. Bijgevolg verzamelden we in eerste instantie data in hoofdzakelijk twee gerechtelijke arrondissementen (Brussel en Antwerpen), en in twee politiezones van elk van deze arrondissementen. Bij de analyse van dit afgebakende onderzoeksterrein werd echter ook rekening gehouden met de contrasterende vaststellingen die kunnen gelden voor andere terreinen waarbinnen het slachtofferbeleid zich in België ontplooit (andere gerechtelijke arrondissementen en/of politiezones).

2. Een kwalitatief inductief onderzoek

Om een grondig en contextueel begrip te verwerven van de geïmplementeerde slachtoffervoorzieningen en het slachtofferbeleid is de methode die gebruikt wordt in het kader van dit onderzoek in eerste instantie *kwalitatief inductief* van aard ("*grounded analysis*" of "gefundeerde analyse"). Deze onderzoeksbenadering laat toe de uiteenlopende belangen te identificeren waarmee de ontwikkeling van de slachtoffervoorzieningen te maken heeft. Ze staat toe de problematiek op een contextuele manier en vanuit verschillende hoeken te verkennen: waarom werd voor deze of gene institutionele of inhoudelijke benadering gekozen? Hoe werd de doelgroep vastgelegd? Welke visie hebben professionele actoren en slachtoffers op de slachtoffervoorzieningen? …

De kwalitatief inductieve benadering impliceert dat een progressieve analyse wordt verricht van de verzamelde gegevens en dit op een systematische manier gedurende het gehele onderzoeksproces. Zoals beschreven door STRAUSS en CORBIN, met de inductieve methode, "(…) *the researcher begins with an area of study and allows the theory to emerge from the data. Theory derived from data is more likely to offer insight, enhance understanding, and provide a meaningful guide to action*."[65] PATTON[66] benadrukt van zijn kant dat een kwalitatieve evaluatie tegelijkertijd steunt op de wetenschap en op de kunst van het analyseren, op een kritische en een analytische geest.

---

[65] STRAUSS, A. en CORBIN, J., *Basics of Qualitative Research. Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. *Second edition*, Thousand Oak, London, New Delhi, Sage Publications, 1998, p.12.

[66] PATTON, M.Q., *Qualitative Evaluation and Research Methods*, Newbury Park, Sage Publications, 1990.

De inductieve methode is inderdaad wetenschappelijk in die zin dat ze de analyse in de data grondt en daardoor een zekere graad van nauwkeurigheid nastreeft. De creativiteit van de analyse blijkt uit de bekwaamheid van de onderzoeker in het benoemen van categorieën, in het zich stellen van inspirerende vragen, in het maken van vergelijkingen en in het extraheren van innoverende, geïntegreerde en realistische schema's uit een gedesorganiseerd geheel van gegevens. De "*gefundeerde*" aanpak ambieert te theoretiseren (wat vaak een lang proces inhoudt), wat wil zeggen dat deze er niet alleen op gericht is concepten te ontwerpen, maar ze evenzeer wil formuleren aan de hand van logische, systematische en verkennende schema's.

Om een gefundeerde theorie te ontwikkelen op basis van de verzamelde data is het noodzakelijk de bekomen bevindingen nauwkeurig te exploreren vanuit verschillende invalshoeken. Dit betekent dat de onderzoeker voortdurend moet checken of de inzichten en hypotheses valide zijn ten aanzien van de verworven empirische gegevens, wat inhoudt dat hij moet nagaan of de data zijn oorspronkelijke voorstellen en hypotheses bevestigen, wijzigen of uitbreiden. Theoretisering bestaat dus uit constante inductie en deductie om hypotheses te formuleren omtrent de relatie tussen concepten.

De inductieve methode ontkent in geen enkel opzicht het nut van een analyse van de bestaande wetenschappelijke literatuur. Ze maakt er immers zo goed als mogelijk gebruik van bij de verduidelijking van de dimensies die doorheen de empirische gegevens geobserveerd kunnen worden. De inductieve methode is namelijk grotendeels gebaseerd op de vergelijkende methode (vergelijking tussen theoretische concepten, tussen theoretische concepten en gegevens van op het terrein) die de onderzoeker vooral helpt bij het creëren van concepten en classificaties voor heuristische doeleinden. De eigen ervaring van de onderzoeker en de bestaande literatuur vormen dan ook vaak de basis van wat men "ontdekt" in de verzamelde data en van de nieuwe categorieën die men creëert. Het is ook in die zin dat de wetenschappelijke literatuur in het voorliggend onderzoek bestudeerd wordt: behalve omwille van het zuiver informatieve aspect ervan, wordt deze literatuur gebruikt ter ondersteuning van de conceptualisering. De studie van de literatuur verhindert geenszins dat nieuwe categorieën voor analyse of nieuwe actiemodellen ontstaan uit de verzamelde data. Ze staat daarentegen net toe typologieën te testen en hen te verfijnen in functie van de gegevens die verzameld worden tijdens het veldwerk.

De keuze voor een dergelijke methode vereist dat de onderzoekers enerzijds open staan voor de talrijke interpretaties die voortkomen uit de vele beschikbare bronnen en anderzijds ook naar nauwkeurigheid streven bij het rangordenen van de verzamelde gegevens, door ze in te passen in classificatieschema's ("*ordonnancement conceptuel*"), door lijsten met mogelijkheden aan te leggen, door een niet-lineaire manier van denken te hanteren om zo een nieuwe blik te kunnen werpen op het studieobject.

Een aantal methodes kan een zekere standaardisatie en nauwkeurigheid aan de analyse verschaffen, zelfs al moeten sommige van deze methodes op een flexibele en niet-dogmatische manier gebruikt worden in functie van hun relevantie voor het te onderzoeken object. Dat is bijvoorbeeld het geval bij de codeermethode van STRAUSS en CORBIN die we gedurende de gehele kwalitatieve gegevensanalyse hanteren, of deze gegevens nu voortkomen uit literatuur, half-gestructureerde interviews, open interviews of participerende observaties.

3. Een systematische methode om de verzamelde data te analyseren: het coderen

Wetenschap kan niet bestaan zonder concepten. Concepten maken het mogelijk op een systematische wijze te specifiëren wat men ziet en hypotheses of stellingen te vormen omtrent de wijze waarop fenomenen mogelijk met elkaar verbonden zijn. De methode van het coderen waarvan wij gebruik maakten voor de analyse van de interviews en weergave van de observaties, bestaat erin een geheel van concepten te ontdekken door de "tekst" open te trekken en door de ideeën en/of betekenissen die erin vervat liggen uiteen te rafelen. Gedurende die analysefase worden de gegevens uit elk(e) interview/observatie nauwkeurig bestudeerd en in verschillende delen opgedeeld.

Ze worden vervolgens vergeleken op hun gelijkenissen en verschillen. *"Events, happenings, objects and actions/interactions that are found to be conceptually similar in nature or related in the meaning are grouped under more abstracts concepts termed 'categories'."*[67] De gegevens worden dus geconceptualiseerd en gecategoriseerd, wat betekent dat ze een label toegekend krijgen. Dat label wordt gekozen op basis van vergelijking en in functie van de voorstelling of de betekenis die de gegevens oproepen wanneer ze in hun context bekeken worden. Op die manier verfijnen en systematiseren we onze conceptualisering in de loop van de codering van de interviews en observaties: we klasseren de gelijkende gegevens en scheiden de gegevens die naar onze mening verschillen.

Ons doel is ook zoveel mogelijk de verschillende betekenissen die vervat liggen in de termen of acties van de respondenten te bekijken en een meer diepgaand begrip van het fenomeen te ontwikkelen. Algemeen gesteld staat deze eerste analyse toe een zicht te krijgen op de mate waarin de eerste gegevens beantwoorden aan de vragen die essentieel zijn om een inzicht te krijgen in de karakteristieken van "het slachtofferbeleid": Wanneer? Waar? Hoe? Waarom?

Deze eerste fase werd gevolgd door een andere methode. De gegevens worden daarbij gegroepeerd rond vooraf geformuleerde hypotheses betreffende de aard van de relatie tussen de verschillende categorieën die vooraf onderkend werden (er werden meer algemene categorieën gecreëerd en er werden subcategorieën gegenereerd en onderling met elkaar verbonden). Deze methode stond ons toe een beter inzicht te krijgen in het fenomeen "slachtofferbeleid in België", om op die manier wat los te komen van de vooroordelen betreffende de doelstellingen en functies van het beleid. Zo maakte de inductieve methode het ons mogelijk open te staan voor een aantal vragen en hypotheses en ons geleidelijk aan te focussen op enkele hiervan, na een weloverwogen keuzeproces.

In eerste instantie bestond de evaluatie van de slachtoffervoorzieningen er dus in dat we de ideeën die naar voor kwamen uit de kwalitatieve data geleidelijk en systematisch analyseerden. Deze data werden verzameld via verschillende kwalitatieve dataverzamelingstechnieken die elk hun methodologische waarde hebben.

- Een grondige documentenanalyse van wettelijke en regelgevende documenten, activiteitenverslagen, interne nota's …;

---

[67] STRAUSS, A. en CORBIN, J. *Op.Cit.*

- Semi-gestructureerde interviews met de verschillende bevoegde autoriteiten en met professionele actoren binnen de betrokken sectoren (justitie, binnenlandse zaken, justitieel welzijnswerk, geestelijke gezondheidszorg …);
- Observaties op het terrein binnen bepaalde voorzieningen die participeren aan de implementatie van het slachtofferbeleid in België;
- Diepte-interviews met slachtoffers.

4. De dataverzamelingstechnieken

De documentenanalyse, de semi-gestructureerde interviews met de actoren van de verschillende diensten en de participerende observaties bij de voorzieningen slachtofferzorg dragen in zekere mate bij aan onze kennis van het slachtofferbeleid. Om tot dit onderzoek te komen, wordt gebruik gemaakt van verschillende onderzoeksmethoden. In vaktermen heet dat triangulatie[68], waardoor men een vollediger en betrouwbaarder beeld krijgt van het onderzoeksonderwerp. Bovendien voorkomt men het risico dat data verloren gaan omwille van technische beperkingen van één onderzoeksmethode.

De keuze voor de te gebruiken onderzoeksmethodes wordt dan ingegeven door hun mogelijk gebruik in de concrete onderzoekscontext (de haalbaarheid), hun bijdrage aan het beantwoorden van de onderzoeksvraag (validiteit) en ten slotte de generaliseerbaarheid van de resultaten (betrouwbaarheid). Bovendien passen ze allen in de inductieve benadering van het onderzoeksonderwerp. In ons onderzoek vertrekken we immers, zoals gezegd, niet meteen van een vooropgestelde theorie of concept die op basis van gegevens al dan niet wordt bevestigd (deductie), maar wel van een bepaalde visie op het onderzoeksterrein. Op basis van de systematisch verzamelde en geanalyseerde data kan dan een gefundeerd concept worden uitgewerkt (inductie).[69]

In dit punt wordt in het algemeen de onderzoeksmethode toegelicht:
- Analyse van wet- en regelgeving.
- Half-gestructureerde interviews met professionele actoren van de sector slachtofferbeleid.
- Observaties uitgevoerd in de verschillende diensten slachtofferzorg.
- Open bevraging van de slachtoffers.

In een volgend punt (5) gaan we dieper in op de afbakening van het onderzoeksveld en de precieze selectie van de respondenten, namelijk de selectie van de gerechtelijke arrondissementen en politiezones, de bevraagde actoren, de geobserveerde diensten en bevraagde slachtoffers.

---

68 FRANCIS, P., 'Getting Criminological Research Started', in JUPP, V., DAVIES, P. en FRANCIS, P. (eds), *Doing Criminological Research*, London, Sage Publications, 2000, 39-53; MARTIN, C., 'Doing Research in a Prison Setting', in JUPP, V., DAVIES, P. en FRANCIS, P. (eds), *Doing Criminological Research*, Londen, Sage Publications, 2000, p.225; STRAUSS, A. en CORBIN, J., *Basics of Qualitative Research. Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*, Thousand Oaks, Sage Publications, 1998, p.33; SEALE, C., *The quality of qualitative research*, London, Sage Publications, 1999, pp.54-58.

69 STRAUSS, A. en CORBIN, J., *Basics of Qualitative Research. Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*, Thousand Oaks, Sage Publications, 1998.

4.1. Documentanalyse: analyse van de wet- en regelgeving

Een analyse van de nationale en regionale regelgeving maakte een eerste element van het onderzoek uit.[70] Het doel van een dergelijke analyse is enerzijds aan te geven welk wet- en regelgevend kader bestaat en te toetsen welke gevolgen het heeft op het terrein. Daartoe is enkel de belangrijkste wet- en regelgeving betreffende slachtofferbeleid ten gronde bestudeerd. Anderzijds wil deze analyse de "rationaliteiten" van het slachtofferbeleid nagaan zoals die zijn toegepast door het wet- en regelgevend kader. Daarom is de weergave van de geselecteerde wet- en regelgeving in de mate van het mogelijke aangevuld met de analyse van parlementaire debatten en de ontstaanscontext ervan. In bijlage wordt een extensief overzicht gegeven van de nationale en internationale regelgeving met betrekking tot slachtoffers en slachtoffervoorzieningen.

Zoals vermeld volstaat het echter niet een opsomming en analyse te maken van de wet- en regelgeving. Het zwaartepunt van dit onderzoek bevindt zich veeleer op de concrete toepassing van de regelgeving in de praktijk. We willen meer bepaald nagaan hoe het slachtofferbeleid werkt in de praktijk en hoe de regelgeving wordt geoperationaliseerd. De analyse van de operationalisering van de regelgeving zou ook een zicht moeten bieden op de knelpunten en faciliterende factoren bij de implementatie ervan. Daartoe zijn verschillende onderzoekstechnieken toegepast.

4.2. Semi-gestructureerde individuele interviews: de "discours" van de professionele actoren in het werkveld

Gezien het voorliggende onderzoek ondermeer ambieert het wetgevend en regelgevend kader te confronteren met zijn praktische implementatie, zijn de interviews met de geselecteerde professionele actoren[71] in eerste instantie gebaseerd op een interviewschema om een zicht te krijgen op de manier waarop de krachtlijnen (ondermeer de wet- en regelgevende teksten) inzake slachtofferbeleid geïmplementeerd worden. Het semi-gestructureerde karakter van de interviews geeft respondenten echter ook de mogelijkheid persoonlijke opmerkingen omtrent de (lokale) situatie en de implementatie van het slachtofferbeleid toe te voegen.

Het merendeel van de respondenten werd individueel geïnterviewd. Sommige interviews werden door twee onderzoeksters tezamen afgenomen, ondermeer wanneer deze interviews ingingen op de implementatie van het slachtofferbeleid in de beide gerechtelijke arrondissementen die binnen het onderzoeksterrein vielen.[72] Deze samenwerking tussen de onderzoekers was ook zinvol om de dataverzameling en latere data-analyse te uniformiseren.

Voor deze onderzoeksfase zijn drie vragenlijsten uitgewerkt: een vragenlijst voor de actoren in het kader van de oprichting van lokale slachtoffervoorzieningen (slachtofferbejegenaar, justitieassistenten, adjunct-adviseur, verbindingsmagistraat bij

---

[70] Vooral de nationale wetgeving wordt geschetst. De richtlijnen op arrondissementeel niveau en de interne nota's die het beleid op lokaal niveau vertalen, worden slechts geanalyseerd indien we van oordeel zijn dat ze een belangrijke impact hebben op de implementatie van het slachtofferbeleid.

[71] Cf. infra, 5.2.2. Keuze van de bevraagde professionele actoren.

[72] Cf. infra, 5.2.1. Keuze van de bestudeerde gerechtelijke arrondissementen en politiezones (Brussel en Antwerpen).

het parket van eerste aanleg, medewerker bij de dienst slachtofferhulp); een vragenlijst voor de bevoegde (boven)lokale overheden (burgemeesters, vertegenwoordigers van de bevoegde ministeries, leden van de bevoegde federale diensten of diensten van de Gemeenschappen, politionele en gerechtelijke autoriteiten), en ten slotte een vragenlijst voor de verenigingen van slachtoffers.[73]

(1) De vragenlijst voor de actoren in de lokale slachtoffervoorzieningen betreffen de institutionele inbedding van de dienst waarin ze tewerkgesteld zijn; de formele doelstellingen die worden vooropgesteld en de definities die gehanteerd worden; de concrete werking van de dienst (inclusief beschrijving van de doelgroep; de tussenkomsten en de beschikbare samenwerkingsverbanden); en obstakels dan wel stimulansen in de ontwikkeling of implementatie van het slachtofferbeleid. Aan de hand daarvan werd gedetailleerde informatie bekomen over de specifieke omkadering, kenmerken, werking en eventuele problemen van de diensten op het terrein van de slachtofferzorg.

(2) Aan de bevoegde (boven)lokale overheden werden vragen voorgelegd aangaande de doelstellingen die vanuit hun departement of dienst aan het slachtofferbeleid worden verbonden; de noden waaraan men wil tegemoetkomen; de middelen en evaluatie-instrumenten die daartoe worden ingezet; elementen die een faciliterende dan wel afremmende functie hebben in de creatie en operationalisering van het slachtofferbeleid; en de effecten en risico's van de (toekomstige) investeringen in het slachtofferbeleid. Deze vragen lieten ons toe te peilen naar het algemeen beleidskader dat aan de basis ligt van het slachtofferbeleid en naar de richting waarin de overheden trachten te werken.

(3) De vertegenwoordigers van de slachtofferverenigingen werden bevraagd over de concrete impact die ondervonden wordt van het slachtofferbeleid en de installatie van de verschillende slachtoffervoorzieningen; omtrent de doelstellingen die aan het slachtofferbeleid zouden moeten verbonden zijn; en omtrent de factoren die het slachtofferbeleid stimuleren of blokkeren. Op die manier konden in deze fase van het onderzoek de standpunten van de (geïnstitutionaliseerde) slachtoffers reeds mee in rekening worden gebracht.[74]

In de onderzoeksplanning werd voorzien om een veertigtal diepte-interviews te verrichten met sleutelactoren in het kader van het slachtofferbeleid. Aangezien op dit multidisciplinaire terrein veel actoren en organisaties een significante rol bleken te spelen, werd het voorziene aantal interviews overschreden en werden uiteindelijk zeventig interviews afgenomen.[75]

---

73 Zie de vragenlijsten in bijlage.

74 Hier bedoelen we dat die slachtoffers hun verzuchtingen institutionaliseren door middel van verenigingen.

75 Cf. infra, 5.2.2. Keuze van de bevraagde professionele actoren.

4.3. Participerende observatie vanuit de diensten slachtofferzorg: analyse van de routinepraktijk van het slachtofferbeleid

Door gebruik te maken van participerende observatie en door deze terug te koppelen naar de gegevens die verzameld werden door middel van de documentanalyse en bevraging, willen we een preciezer zicht krijgen op deze voorzieningen en een beter begrip verkrijgen van de structurele en organisationele omstandigheden waarin deze praktijken zich ontwikkelen.

Het is immers zo dat interviews, net als documenten, het niet altijd mogelijk maken "*de comprendre les cadres et les dynamiques sous jacentes à l'action, l'acteur présentant naturellement des arguments aux chercheurs qui sont, avant tout, des productions sociales de légitimation, activées dans un processus de négociation médiatisé par la nécessité de rendre des comptes dans le contexte spécifique où ils prennent place.*" (Tata, 2002, 419-427) "*Ces méthodes n'apportent donc qu'une compréhension partielle des pratiques des dispositifs puisque les données qui en découlent sont étroitement conditionnées par les questions demandées par le chercheur ou par ce que l'acteur estime que le chercheur cherche. Obtenues hors du contexte d'action,* (...) *[les données récoltées dans ce cadre] sont fragmentaires par rapport à l'approche des observations participantes.* » .[76] Noch interviews noch documenten laten ons dus toe wat men "de sociale routinepraktijk" van het slachtofferbeleid kan noemen, te vatten.

Verschillende sociologische benaderingen – waaronder de etnomethodologie[77]– maken gebruik van participerende observatie om deze routinepraktijk te benaderen, met als doel te begrijpen hoe mensen in het dagelijkse leven handelingen stellen en hoe deze handelingen sociaal geconstrueerd zijn. Dit soort methode maakt het inderdaad mogelijk niet alleen de betekenis te beschrijven die actoren zelf geven aan hun acties, maar ook hun concrete acties en het kader waarin ze plaatsvinden. Daardoor wordt het mogelijk de wederzijdse beïnvloeding van het structurele kader enerzijds en de handelingen en betekenissen van de actoren anderzijds beter te begrijpen, door middel van de analyse van micro-interacties.

De aanhangers van deze benadering stellen dus (omwille van een gebrek aan betrouwbaarheid gelinkt aan onbegrip en aan pogingen tot legitimatie), dat de gegevens verzameld door middel van interviews minder valabel zijn dan gegevens verzameld door middel van participerende observatie om de routinepraktijk te begrijpen. De onderzoeker die de participerende observatie uitvoert, verzamelt immers gegevens betreffende het doen en laten van de geobserveerde actoren en het kader waarin ze handelen, van minuut tot minuut, bijvoorbeeld door middel van nota's. Deze nota's worden vervolgens nauwkeurig geanalyseerd om zo de natuurlijke manier waarop mensen handelen en denken in hun eigen context weer te geven. Het postulaat van dat soort van benadering bestaat erin dat de resultaten des te meer valide

---

[76] VANHAMME Fr., La rationalité de la peine. Une approche sociocognitive des tribunaux correctionnels, Thèse présentée pour l'obtention du grade de docteur en criminologie, Université Libre de Bruxelles, Faculté de Droit, Ecole des sciences criminologiques Léon Cornil, 2005, p.52.

[77] Zie, GARFINKEL, H., *Studies in ethnomethodology*, Engelwoods Cliff, New Jersey, Prentice Hall ; GARFINKEL, H., « Le programme de l'ethnométhodologie », *in* DE FORNEL, M., OGIEN, A., QUERE, L., *L'ethnométhodologie. Une science radicale. Colloque de Ceresy*, Paris, La Découverte, 31-56. Voir encore, COULON, A. (2002), *L'ethonométhodologie*, Paris, Presses Universitaires de France, Que sais-je ?

zijn omdat de onderzoeker direct, persoonlijk en zelfs 'existentieel' betrokken is met de mensen in hun dagelijkse leven; de objectiviteit wordt daarentegen net bedreigd als de onderzoeker omwille van een enge visie nalaat de praktijken en betekenissen van de actoren te vatten.[78]

Een kritiek die geregeld geformuleerd wordt aan het adres van de participerende observatie betreft echter net – gedeeltelijk - de validiteit van deze observatie. Observatoren zijn bij observaties immers meer afhankelijk van hun eigen percepties dan dat het geval is bij interviews en daardoor gevoeliger voor een *bias* ten gevolge van hun subjectieve interpretatie.[79] Er bestaan echter verschillende oplossingen om dit nadeel tegen te gaan: het gebruik van verschillende observatoren die hun resultaten "kruisen" en "confronteren" is er één van. Een andere oplossing is het gebruik maken van waarachtige voorstellingen van de resultaten, wat staat voor een schrijfstijl die de lezer zo sterk onderdompelt in de wereld van de geobserveerde personen dat ze quasi tastbaar aangevoeld wordt. Wanneer een geschrift een zekere mate aan interne coherentie en plausibiliteit bevat en bij de lezers beelden oproept waarin ze hun eigen ervaringen herkennen of kunnen plaatsen, dan kunnen bovenstaande oplossingen aan het werk een zekere graad van authenticiteit geven.

Een andere kritiek die vaak opgeworpen wordt betreft het gebrek aan *representativiteit* waarmee participerende observaties te kampen zouden hebben. Zonder het gecombineerd gebruik van statistische analysemethodes die de significantie van een bepaalde trend en van geobserveerde modellen bevestigen, kunnen onderzoekers nauwelijks verzekeren dat de resultaten representatief en niet toevallig zijn. Net als vele andere kwalitatieve methodes geeft de participerende observatie analyses weer die waarschijnlijk valide zijn voor de onderzochte groep, maar niet na te gaan zijn voor de ganse populatie. Nochtans kan de onderzoeker een beroep doen op een aantal middelen om de kans op veralgemening van de resultaten te verhogen, namelijk door middel van terugkerende en herhaalde observaties in verschillende contexten en omstandigheden. Door nieuwe observaties regelmatig te confronteren met zijn analyse kan de onderzoeker zijn bevindingen bevestigen en verrijken.

Ook al botst participatie (vaak beschouwd als blijk van subjectiviteit) niet met observatie (vaak beschouwd als blijk van objectiviteit), toch zijn er omstandigheden waarin het moeilijk is de aandacht bij de participatie te houden, zelfs al is de onderzoeker met wat training in staat te participeren en tegelijkertijd de wereld rondom hem te observeren en analyseren.

In bepaalde onderzoekscontexten is participerende observatie (in de zin van een volledige participatie, van volledige assimilatie met de rol van deelnemer) trouwens nauwelijks mogelijk. In het kader van dit onderzoek zou het zeer moeilijk zijn observaties uit te voeren als volwaardige deelnemer, ondermeer omwille van ons gebrek aan praktische en technische vorming in slachtofferinterventies en van een te strakke onderzoeksplanning. We kunnen ons dan ook plaatsen op het continuüm van Jorgensen[80] bij de participerende observanten (meer observator dan participant),

---

78 De kans op een verkeerd begrip en inadequate observaties neemt dus toe naarmate de onderzoekers fysiek en sociaal op te grote afstand van het onderzochte onderwerp verwijderd blijven.

79 ADLER, P., ADLER, P., 'Observational techniques', *in* N. DENZIN and Y. LINCOLN (eds.), *Collecting and Interpreting Qualitative Materials,* Thousand Oaks, Sage, 1998, p.381

80 Er bestaan verschillende manieren om de rol van de onderzoeker bij participerende participatie te vatten. Diens rol kan geschematiseerd worden in de vorm van een continuum: de onderzoeker kan

waardoor we dus de positie van 'onderzoeker', die buiten de geobserveerde actoren staat, handhaven. Als we de ambitie hebben de routine van de actoren te observeren, dan moeten we ons ervan bewust zijn dat wat we zien, horen en voelen sterk bepaald wordt door onze graad van participatie en betrokkenheid in de activiteiten.

De onderzoeksters hanteerden tijdens de participerende observatie een *overt* benadering van de methode, met andere woorden het doel van de observatie werd niet verhuld ten aanzien van de actoren in de bestudeerde dienst en in het gehele korps. De nadruk lag tijdens de participerende observatie op de neutraliteit en op het observatie-aspect, ondanks de aanwezigheid tijdens gesprekken en overlegmomenten. De onderzoeker hield zich met andere woorden eerder op de achtergrond tijdens de gesprekken met cliënten en vergaderingen omdat het geenszins de bedoeling was inhoudelijk tussen te komen.

Tijdens de observaties van de diensten slachtofferbejegening en slachtofferonthaal in Brussel en Antwerpen werden geen beperkingen opgelegd aan de onderzoeksters. Zij kregen inzage in de lopende en afgesloten dossiers: ze konden aanwezig zijn tijdens bevragingen, huisbezoeken (tenzij de cliënt in kwestie niet akkoord ging) en vergaderingen.

Het is belangrijk te vermelden dat het werk van de diensten voor slachtofferhulp niet gemakkelijk te vatten was doorheen de participerende observatie die we bij deze diensten uitvoerden. In tegenstelling tot de diensten voor politiële slachtofferbejegening die een relatief beperkt aantal medewerkers omvatten of de dienst slachtofferonthaal waar we twee opeenvolgende weken observeerden, hebben we niet het geheel van het uitgevoerde werk kunnen vatten tijdens de enkele dagen die we op deze diensten, die een groot aantal medewerkers kennen, doorbrachten. Een tweede obstakel dat verhinderde een duidelijk zicht te krijgen op de werking en interventiefilosofie van die diensten hangt samen met de aard van het werk dat ze uitvoeren. Vaak staan deze diensten immers in voor opvolging op langere termijn, zowel op psychologisch als sociaal of juridisch vlak. In die context konden we ons niet steeds gemakkelijk mengen in een vertrouwensrelatie die al langer bestond tussen slachtoffer en hulpverlener. We hebben de interventies *in real time* dus niet op dezelfde wijze kunnen observeren als in de andere diensten. Om deze leemte te verhelpen, hebben we getracht zoveel mogelijk in dialoog te treden met de medewerkers omtrent hun interventiefilosofie en –praktijken. Niettemin maken deze omstandigheden dat de gegevens die in deze diensten verzameld werden van een iets andere orde zijn.

Zowel in Antwerpen als in Brussel zijn het voornamelijk de telefonische contacten tussen de dienst en het slachtoffer die konden worden geobserveerd in welbepaalde voorzieningen. Het aandeel persoonlijke contacten ten aanzien van telefonische contacten is niet representatief voor de contactnames vanuit de diensten. De telefonische gesprekken hebben immers veelal als doel een afspraak vast te leggen of hercontactnames te ondernemen met slachtoffers die men reeds heeft ontmoet. In elk

---

helemaal buiten de handelingen van de geobserveerde actoren staan ('*complete outsider*') of er volledig aan geassimileerd zijn ('*complete insider*'). (JORGENSEN D., *Participant observation. A Methodology for Human Studies*, SAGE, Applied Social Research Series, Vol. 15, p.55 et ss). Soms worden vier overeenkomstige rollen geïdentificeerd: de rol van integrale observator; de rol van participerende observant (meer observator dan participant); de rol van observerende participant (meer participant dan observant) of van volledige participant. De observator kan een min of meer open of verdoken rol aannemen ten aanzien van de geobserveerde actoren.

geval hebben we de slachtoffers dus niet altijd kunnen ontmoeten of met hen kunnen praten.

4.4. Open bevraging van de slachtoffers: een discours over hun ervaringen, hun noden en hun verwachtingen

Volgens ROBERT en ZAUBERMAN is het moeilijk om van slachtoffers, die een "uitermate" politiek voorwerp zijn, een sociologisch voorwerp te maken. Volgens hen is deze moeilijkheid te wijten aan het feit dat het begrip slachtoffer zelf verwant is met een "concrete sociale quasi-groep" terwijl het vaak slechts voorgesteld worden als een categorie met juridische bijklank: "*S'il ne s'agit pas à proprement parler d'un concept juridique plénier, c'est du moins dans un contexte informé par le droit que la notion de victime est [souvent] pensée et produite pratiquement ; telle qu'entendue dans le discours public, elle ne réfère à rien d'autre qu'à une catégorie de protagonistes –plaignants ou partie civile- au moins potentiel du processus pénal.*"[81]

Deze moeilijkheid heeft ons tijdens het op punt stellen van het onderzoeksprotocol doen beslissen de concrete sociale kant van het begrip te hernemen los van de juridische abstractie ervan:

- Door te focussen op een slachtofferpopulatie volgens andere criteria dan die van 'aanklager' of 'burgerlijke partij'.
- Door ons ervan bewust te zijn dat een definitie als 'slachtoffer', wat een definiëring als – minstens potentiële - hoofdrolspeler van het strafproces met zich mee brengt, niet de totale beleving van het incident inhoudt.

Concreet werd daarom beslist:

- Interviews af te nemen met slachtoffers die in aanraking zijn gekomen met het gerechtelijk systeem (slachtoffers die klacht hebben neergelegd en slachtoffers die een beroep deden op gespecialiseerde diensten) en slachtoffers die het systeem niet doorlopen hebben.
- Een kwalitatief onderzoek te voeren (en de kwalitatieve gegevens in eerste instantie niet te kwantificeren) om het geheel aan ervaringen van respondenten niet te beperken door het gebruik van te gesloten onderzoekstechnieken (gesloten vragenlijst bijvoorbeeld, die door zijn opbouw onvermijdelijk een deel van de concrete ervaringen uitsluit).

Deze methodologische keuze leidt onvermijdelijk tot de gedetailleerde analyse van een beperkt aantal gevallen (en sluit dus de mogelijkheid van een 'statistische' benadering uit), maar beoogt daarbij wel een voldoende contrasterende populatie te verzamelen om de essentie van het slachtofferdiscours te kunnen ontdekken.

De interviews met de slachtoffers worden geanalyseerd door middel van een zeer open schema. We willen daarmee vermijden dat de geïnterviewden hun verhaal toespitsen – eventueel op onnatuurlijke manier – op enkel de strafrechtelijke gevolgen. We wensen onze gesprekspartners ertoe te brengen niet alleen als slachtoffer - in de zin van protagonist van het strafproces - te spreken. Wij moedigen het slachtoffer ook aan tijdens de gesprekken het ganse gamma van houdingen en gedragen gelinkt aan het voorval aan bod te laten komen. Deze benadering heeft als

[81] ROBERT, P. en ZAUBERMAN, R.*Op.cit.,* p.10.

doel inzicht te verwerven in de noden van slachtoffers, een inzicht dat ook nuttig kan zijn voor politionele en gerechtelijke diensten. We beogen dus een deel van de levensgeschiedenis van onze gesprekspartner te vatten in al haar lagen.

Om de interviews af te nemen met slachtoffers die in contact gekomen zijn met het gerechtelijke systeem (slachtoffers die klacht indienden en slachtoffers die een beroep deden op gespecialiseerde diensten) en slachtoffers die het systeem niet doorlopen hebben, kiezen we ervoor onze steekproef te trekken via lokale databanken van politionele en justitiële diensten, via de cliëntenbestanden van diensten voor slachtofferbijstand, -opvang of –hulp en via een informeel netwerk ('*snowball sampling*').[82] Door deze laatste selectietechniek kunnen we een groep respondenten bereiken die niet noodzakelijk een beroep heeft willen/kunnen doen op de politionele en/of gerechtelijke instanties of op verschillende gespecialiseerde diensten.

Zoals we verder zullen beschrijven, namen de onderzoeksters een veertigtal interviews met slachtoffers af, die vervolgens werden neergeschreven en geanalyseerd.[83] Het doel van de analyse van de interviews bestaat erin geleidelijk aan een conceptueel model uit te werken. De analyse gebeurt door middel van 'herhaalde categorisering' van de verzamelde verhalen, volgens de methode van STRAUSS en CORBIN die ook voor de analyse van de gesprekken met de professionelen en van de participerende observaties gebruikt werd.[84]

De analyse die in dit rapport uiteengezet werd eerst apart uitgewerkt voor de Franstalige en Nederlandstalige gesprekken omwille van het vertrek van één van de onderzoeksters naar het buitenland. Nadien zijn de resultaten toch samen verwerkt, omdat de aard van het misdrijf en de gevolgen ervan voor het slachtoffer meer van belang bleken te zijn dat het al dan niet afkomstig zijn uit Antwerpen of Brussel. Bij elk deel van de analyse werd aftastend te werk gegaan. Hoewel we moeilijk kunnen besluiten of na afloop van de 43 interviews sprake is van totale saturatie, menen we wel te kunnen bevestigen dat de "discours" van de slachtoffers sterk in herhaling vielen tijdens de laatste interviews en geen nieuwe elementen meer aanbrachten, tenminste geen nieuwe elementen die "essentieel" waren voor de analyse (tenzij we ons misschien richten op andere types van slachtoffers). Om valide te zijn moet een kwalitatieve steekproef immers beantwoorden aan de eis van saturatie, die erin bestaat dat – rekening houdende met de verschillende situaties – geen nieuwe elementen meer toegevoegd kunnen worden aan de analyse.[85]

5. Complexiteit en heterogeniteit van het slachtofferbeleid: een noodzakelijke afbakening van het onderzoeksveld

5.1. Nood aan afbakening

Omwille van de complexiteit en heterogeniteit van het onderzoeksdomein, maar ook omwille van onze keuze voor een inductieve en omvattende onderzoeksmethode, was het noodzakelijk ons onderzoeksdomein af te bakenen om het onderzoek haalbaar te

---

82 Cf. infra, 5.2.4. A.2. Selectie van slachtoffers a.h.v. een sneeuwbalsteekproef.

83 Cf. infra, 5.2.4. Selectieproces van de bevraagde slachtoffers

84 Cf. supra, 3. Een systematische methode om de verzamelde gegevens te analyseren: het coderen.

85 BOEIJE, H, *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*, Amsterdam, Boom Onderwijs, 2005, p.52.

maken. De complexiteit en heterogeniteit van ons onderzoeksterrein hangt samen met een aantal factoren.

(1) Vooreerst zijn meerdere autoriteiten bevoegd: het slachtofferbeleid in België ontwikkelt zich zowel op nationaal niveau als op communautair en regionaal niveau. Het maakt bijgevolg deel uit van de bevoegdheden van tal van administraties en overheidsinstanties.[86] Het beleid zoals dat op nationaal of regionaal niveau ontwikkeld wordt, kent aldus meerdere toepassingen: de operationalisering van de internationale en nationale regelgeving kan verschillend in de Vlaamse Gemeenschap, het Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest; de richtlijnen van de Procureurs-Generaal en van de Procureurs des Konings kunnen verschillen per arrondissement; en de concrete toepassing van dergelijke richtlijnen kan verschillen per politiezone.

(2) Verder zijn meerdere gespecialiseerde voorzieningen voorhanden: de voorzieningen ten behoeve van de slachtoffers worden opgedeeld in vier categorieën (zie schema in bijlage), namelijk 1. de diensten slachtofferbejegening op het niveau van de politie (*services/bureaux d'assistance aux victimes*), 2. de diensten slachtofferonthaal op het niveau van de parketten (*services d'accueil des victimes auprès des parquets*), 3. de centra voor slachtofferhulp (*services d'aide aux victimes*) op het niveau van de Vlaamse Gemeenschap, het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 4. en de gespecialiseerde en categoriale hulp aan slachtoffers waarin voorzien wordt door federale en regionale diensten (bijvoorbeeld centra voor geestelijke gezondheidszorg (*centres de santé mentale*), vertrouwenscentrum (*services s'occupant des enfants victimes de maltraitance*), vluchthuizen (*centre de crise*), etc.). Dit impliceert dat het onderzoek een veelheid van diensten aanbelangt en betrekking heeft op een multidisciplinair werkveld.

(3) Daarenboven dient de impact te worden nagegaan op heel wat actoren: de evaluatie van de diensten slachtofferzorg impliceert de analyse van de specifieke diensten en voorzieningen, maar eveneens de ruimere impact op de dagelijkse werking van het gehele politiekorps en parket, van de griffies, etc. Een optimale slachtofferzorg is immers niet alleen de verantwoordelijkheid van 'specialisten' of van daartoe opgezette diensten binnen het politionele en justitiële apparaat, maar van alle medewerkers en actoren (zoals reeds blijkt uit de regelgeving).

Omwille van de uitgebreidheid van het mogelijke onderzoeksterrein alsook de voorziene onderzoekstijd en het personeel, hebben we ons onderzoeksdomein territoriaal afgebakend. Het onderzoek toespitsen op een politiezone zou te beperkend zijn aangezien in die setting zeer specifieke en contextgebonden factoren invloed uitoefenen op de implementatie van het beleid die niet noodzakelijk in alle politiezones een rol spelen. De uitvoering van het onderzoek in de ressorten van de hoven van beroep is dan weer te ruim, gezien de beschikbare onderzoeksmiddelen.

Daarom opteerden we voor de uitvoering van het onderzoek binnen twee gerechtelijke arrondissementen. Het doel is immers een diepgaand onderzoek te verrichten naar de concrete toepassing van de nationale en regionale regelgeving, de afstemming en samenwerking tussen de betrokken diensten in deze arrondissementen

[86] Cf. supra, Hoofdstuk 1. 2.2. Het slachtofferbeleid in België, alsook de samenvattende tabel betreffende de bevoegde overheden in bijlage.

en de lokale verschillen en de specifieke factoren en belangen die hierin een rol spelen. Een kwalitatief onderzoek is dermate tijdsintensief dat het zich noodgedwongen laat limiteren tot een onderzoeksplan dat realistisch en haalbaar is.

Omdat het onderzoek gedragen wordt door twee onderzoeksters, werd het onderzoek beperkt tot één Nederlandstalig en één Franstalig arrondissement. Het gerechtelijk arrondissement vormt immers de uitvalsbasis voor de diensten slachtofferonthaal bij de parketten en de justitiehuizen. Bovendien vormt ze een lokale overkoepeling voor de politiezones, die inzake de implementatie van het slachtofferbeleid onderling uiteenlopend zijn. Op die manier krijgen we informatie over de verschillende politiezones, stedelijk en landelijk, met of zonder een dienst slachtofferbejegening.

Binnen de geselecteerde gerechtelijke arrondissementen werden eveneens slechts enkele politiezones onder de loep genomen. Bij voorkeur werden politiezones gekozen die uiteenlopend zijn maar tegelijkertijd ook representatief voor alle politiezones in België.

We hebben geen documenten en richtlijnen van andere arrondissementen verzameld. Bij de keuze van de te bestuderen arrondissementen moet aldus rekening gehouden worden met hun representativiteit voor de andere, niet-onderzochte arrondissementen. De resultaten verkregen binnen de twee geselecteerde plaatsen kunnen immers niet zomaar gegeneraliseerd worden omwille van de contextgebondenheid van de implementatie van het slachtofferbeleid. Bijgevolg kan het zijn dat de specifieke context van andere arrondissementen niet is gereflecteerd in dit onderzoeksrapport.

Om het plaatje geheel te maken, zou het interessant zijn om in de toekomst het onderzoek uit te breiden naar andere gerechtelijke arrondissementen met andere kenmerken. We denken dan bijvoorbeeld aan minder geürbaniseerde arrondissementen, van kleiner formaat, met een andere politiek. Zo werd totnogtoe geen Waals arrondissement in de analyse opgenomen.

5.2. Keuze van de gerechtelijke arrondissementen en politiezones (Brussel en Antwerpen), bevraagde actoren en geobserveerde plaatsen

In wat volgt lichten we meer in detail toe hoe we het onderzoeksdomein in de praktijk hebben afgebakend, welke diensten we hebben geobserveerd en wie we hebben bevraagd.

5.2.1. Keuze van de bestudeerde gerechtelijke arrondissementen en politiezones (Brussel en Antwerpen)

Buiten de bovenvermelde praktische aspecten (voornamelijk de beperktheid van onderzoeksmiddelen) heeft ook een aantal meer fundamentele redenen ertoe bijgedragen dat we ons hebben beperkt tot de studie van het slachtofferbeleid in de gerechtelijke arrondissementen Brussel (Franstalig) en Antwerpen. De arrondissementen hebben beide een groot parket met een uitgebreide caseload en dus een grote diversiteit aan dossiers. Daarnaast bevinden deze arrondissementen zich in twee verschillende gewesten. Naast de federale regelgeving en bepalingen spelen hier dus ook regionale en communautaire bepalingen een rol. Ten slotte hebben zowel de

rechtbank van eerste aanleg als het hof van beroep (basis van de adjunct-adviseurs slachtofferonthaal bij de parketten[87]) hun standplaats in Brussel en Antwerpen.

Het gerechtelijk arrondissement Brussel is bovendien interessant omwille van de aanwezigheid van diensten ressorterend onder zowel de Vlaamse als de Brusselse bevoegdheid. Dat het onder twee bevoegdheden valt, kan voor specifieke problemen zorgen in de operationalisering van het slachtofferbeleid.

In het gerechtelijk arrondissement Antwerpen speelt dan weer alleen de Vlaamse Gemeenschap een rol in de uitvoering van het slachtofferbeleid, maar is bijvoorbeeld ook de dienst welzijn en gezondheid van de provincie Antwerpen nauw betrokken bij (de vormgeving en implementatie van) het slachtofferbeleid. Daarenboven herbergt dit arrondissement naast een aantal stedelijke politiezones ook eerder landelijke politiezones, waar al dan niet (optimaal) tegemoetgekomen wordt aan de bepalingen omtrent het organiseren van een permanente dienst slachtofferbejegening. Daar waar er een dienst slachtofferbejegening is, wordt deze doorgaans bemand door geüniformeerde agenten, die al dan niet eveneens andere opdrachten in het korps vervullen, in tegenstelling tot het gerechtelijk arrondissement Brussel waar de dienst slachtofferbejegening in alle politiezones (*services/bureaux d'assistance aux victimes*) is samengesteld uit maatschappelijk assistenten.

In de gerechtelijke arrondissementen werden telkens twee politiezones gekozen in functie van de volgende criteria: 1. de uiteenlopende socio-economische en demografische kenmerken; 2. de differentiële organisatie van de slachtoffer-voorzieningen; 3. de graad van ervaring van de medewerkers van die voorzieningen.

De Brusselse politiezones betreffen de politiezone Sint-Jans-Molenbeek/Koekelberg/Jette/Ganshoren/Sint-Agatha-Berchem en de politiezone Schaarbeek/ Evere/Sint-Joost-Ten-Node. In beide zones bestaat immers een variatie aan politiële diensten ten behoeve van slachtoffers, namelijk zowel zonale en gemeentelijke diensten voor slachtofferbejegening (*services/bureaux d'assistance aux victimes zonal et communal*) als diensten voor slachtofferbejegening in het kader van de veiligheidscontracten (*contrat de sécurité*). In deze twee zones is er derhalve heel wat ervaring met slachtoffergericht werken. Tenslotte worden beide zones geconfronteerd met diverse dossiers aangezien zij beiden zowel een deel van het centrum van Brussel dekken, waar de toestand doorgaans meer hectisch is, als een deel van de periferie van Brussel omvatten, waar de situatie doorgaans kalmer is.

In het gerechtelijk arrondissement Antwerpen werd - in overleg met de verbindingsmagistraat van het parket van eerste aanleg in Antwerpen - gekozen voor de politiezones Antwerpen en Schoten. De ene zone is stedelijk en heeft een grote caseload; de andere is eerder landelijk. In beide Antwerpse politiezones beschikt men over een team van slachtofferbejegenaars en heeft men een goed zicht op het beleid en het werkveld inzake slachtoffers.

5.2.2. Keuze van de bevraagde professionele actoren

Door middel van de half-gestructureerde vragenlijst hebben we in elk arrondissement en voor elke politiezone een aantal sleutelfiguren geselecteerd (slachtofferbejegening door de politie of gemeente, slachtofferonthaal bij de parketten, slachtofferhulp op

[87] In 2005 is hieromtrent evenwel een wijziging optreden: waar er tevoren in elk ressort van het hof van beroep een adjunct-adviseur slachtofferonthaal voorzien was, nam nadien de adjunct-adviseur van Brussel de coördinatie waar van de diensten slachtofferonthaal in Vlaanderen.

niveau van de gemeenschappen – ook de categoriale hulpverlening, het schadefonds,…) , zowel op lokaal als op bovenlokaal niveau.[88]

Op lokaal niveau hebben we een aantal relevante respondenten gecontacteerd (veldwerkers en lokale autoriteiten) in de twee gerechtelijke arrondissementen, en in de geselecteerde politiezones in die arrondissementen. Omwille van het relatief groot aantal interviews dat reeds werd afgenomen in de sector van de "algemene" slachtofferzorg, hebben we beslist ons in deze onderzoeksfase niet expliciet toe te leggen op de meer "categoriale" slachtofferhulp.[89]

Van elke politiezone werd telkens één of enkele medewerkers van de dienst slachtofferbejegening[90] evenals de korpschef of een vertegenwoordiger bevraagd. Alle justitieassistenten bij het parket van eerste aanleg van Antwerpen en Brussel werden geïnterviewd. Tevens werden in de betreffende parketten een aantal voor het onderzoek relevante referentiemagistraten gezien, zoals de verbindingsmagistraten slachtofferonthaal en referentiemagistraten (bijvoorbeeld voor intrafamiliaal geweld in Antwerpen en de sectie verkeer in Brussel). In Antwerpen werd eveneens de directrice van het justitiehuis bevraagd. In de twee gerechtelijke arrondissementen werden ook interviews afgenomen met de coördinatoren en medewerkers in de diensten slachtofferhulp (Centrum Algemeen Welzijnswerk De Mare arrondissement Antwerpen, Centrum Algemeen Welzijnswerk Groot-Eiland arrondissement Brussel en *Services d'Aide aux Victimes* arrondissement Brussel).

Op bovenlokaal niveau konden interviews worden afgenomen bij enkele van de bevoegde instanties voor de in het schema vermelde diensten (ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur van de Vlaamse Gemeenschap, Commission Communautaire Française, Franse Gemeenschap, FOD Justitie).

Ten slotte werden ook meerdere actoren met een "intermediaire" bevoegdheid betreffende de definiëring van het slachtofferbeleid bevraagd: de (voormalige) adjunct-adviseurs slachtofferonthaal; de verbindingsmagistraten slachtofferonthaal bij de hoven van beroep van Antwerpen, Gent en Brussel; de directeur beleid, beheer en ontwikkeling binnen de algemene directie bestuurlijke politie van de federale politie onder wiens bevoegdheid de maatschappelijk assistenten van de federale politie

---

88 Aangezien we vertrekken vanuit de vaststelling dat het beleid op een heterogene manier wordt vormgegeven in de verschillende gewesten en gerechtelijke arrondissementen, vonden er in het kader van de voorbereiding van het onderzoek verkennende gesprekken plaats met sleutelfiguren in de bovenvermelde gerechtelijke arrondissementen en politiezones (cf. bijlage). Deze gesprekken hadden louter tot doel na te gaan welke methodologische pistes haalbaar leken rekening houdend met lokale factoren. Meer bepaald werd nagegaan welke concrete toepassing het slachtofferbeleid kent in het betreffende arrondissement of in de betreffende politiezone, welke knelpunten zich daarbij voordoen en hoe de samenwerking met en de afstemming tussen de betrokken diensten en hun onderscheiden taken verlopen. De focus van de gesprekken lag in het bijzonder op het schetsen van de verschillende doorverwijzingmodaliteiten die men hanteert, van het traject dat een slachtoffer dient te volgen en van de wijze waarop contacten met slachtoffers binnen de verschillende diensten geregistreerd worden. We wilden immers nagaan of het haalbaar is een dossier te volgen doorheen het gehele traject (ongeacht of een slachtoffer het ganse traject doorloopt), bijvoorbeeld op basis van het PV-nummer, en slachtoffers op basis daarvan te contacteren en te bevragen in verband met hun ervaringen met het strafrechtelijk en hulpverleningscircuit. Voor een schematisch overzicht van de slachtofferzorg, cf. bijlage.

89 Enkel de directeur van een dienst die zich bezig houdt met mishandelde kinderen werd bevraagd.

90 In Schoten spreekt men van de 'Dienst Politioneel Maatschappelijk Werk' en in Antwerpen van de 'Dienst Slachtofferzorg' in plaats van de 'Dienst Slachtofferbejegening'.

vallen; een medewerker van het secretariaat van de commissie voor financiële hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden en aan occasionele redders; een lid van de vaste commissie voor de lokale politie; een vertegenwoordiger van de administratie van de Commission communautaire Française de la Région de Bruxelles-Capitale; één van de maatschappelijk assistenten bij de federale politie; de directeur-coördinator van de federale politie van het arrondissement Hasselt; de psychosociaal manager van de F.O.D. Volksgezondheid; enkele medewerkers van het Vlaams Steunpunt Algemeen Welzijnswerk; de provinciaal coördinatoren op het veld van slachtofferzorg van Antwerpen en Leuven; en van een medewerker van de directie relaties lokale politie bij de federale politie (zie lijst in bijlage voor een volledig overzicht).

Slachtoffervereningingen werden eveneens gecontacteerd. Zo werd een gesprek gevoerd met medewerkers van de vereniging van ouders van verongelukte kinderen, de vereniging van ouders van een vermoord kind, de werkgroep 'Verder' (forum voor nabestaanden van zelfdoding) en Zebra ('bondgenoot van jonge verkeers-slachtoffers').

5.2.3. Keuze van de te observeren locaties

A. Brussel

Omwille van de keuze om het slachtofferbeleid te bestuderen los van de institutionele versnippering ervan en omwille van de omvang van het potentiële onderzoeksterrein, verzamelden we in eerste instantie data in hoofdzakelijk twee gerechtelijke arrondissementen (Brussel en Antwerpen), en in twee politiezones van elk van deze arrondissementen. Bij de analyse van dit afgebakende onderzoeksterrein werd echter ook rekening gehouden met de contrasterende vaststellingen die kunnen gelden voor andere terreinen waarbinnen het slachtofferbeleid zich in België ontplooit (andere gerechtelijke arrondissementen en/of politiezones).

Voor de observatie zelf besloten we, zoals gezegd, uit te gaan van de werking van de slachtoffervoorzieningen, ook al zijn andere actoren (politiebeambten, magistraten, andere sociale diensten en/of diensten voor geestelijke gezondheidszorg) concreet betrokken bij de slachtofferhulp.[91]

Voor het gerechtelijk arrondissement Brussel werden volgende diensten geselecteerd aan diepgaande participerende observaties: 7 diensten voor slachtofferbejegening van de politiezones 5340 en 5344 (4 diensten voor politiële slachtofferbejegening et 3 gemeentelijke diensten voor slachtofferbejegening), de dienst slachtofferonthaal bij de parketten en twee Franstalige diensten voor slachtofferhulp gefinancierd door de Franse Gemeenschapscommissie (slechts 6 diensten voor slachtofferbejegening bij de politie werden werkelijk geobserveerd; één gemeentelijke dienst stond geen observaties toe, maar wel een gesprek). De participerende observaties in die verschillende diensten duurden gemiddeld een week, behalve bij het parket waar deze 2 weken in beslag namen.

[91] Cf. supra, 4.3. Participerende observaties vanuit de diensten slachtofferzorg: de analyse van de routinepraktijk van het slachtofferbeleid.

Kort overzicht van het organisatorisch en institutioneel kader van de bestudeerde voorzieningen

a. De diensten voor (politiële) slachtofferbejegening

In de eerste zone, die drie gemeentes omvat, werden de oude gemeentediensten (evenals een deel van hun personeel) ondergebracht bij het burgerpersoneel van het logistieke en administratieve kader van de politiezone. Ze behielden niettemin elk een zekere autonomie om de praktijk van hun interventie in te vullen en de ligging van hun bureau te kiezen. Wat hun praktijken betreft, weigerden de medewerkers bijvoorbeeld een 24u op 24 bereikbare permanentiedienst te voorzien. Deze taak werd immers overgelaten aan een urgentiedienst die haar thuisbasis op het commissariaat heeft. Eén van de bureaus bevindt zich in de gemeentelokalen buiten een commissariaat; een ander bureau werd ondergebracht in een politieantenne waarvan vooral wijkagenten en –inspecteurs deel uitmaken; een derde bureau ten slotte situeert zich in het hart van een politiecommissariaat.

b. De dienst voor slachtofferonthaal

De dienst slachtofferonthaal bij het parket bestaat in Brussel sinds 1993, toen het als pilootproject in dat gerechtelijk arrondissement gelanceerd werd. In die tijd werd de dienst slachtofferonthaal ondergebracht bij het parket. Toen in 1999 de justitiehuizen ontstonden, werd de dienst slachtofferonthaal geïntegreerd in deze justitiehuizen. De huidige dienst hangt op administratief vlak af van de directie van de justitiehuizen en op functioneel vlak van het parket. Deze dienst bevindt zich nog steeds bij het parket , net als de dienst bemiddeling in strafzaken die afhangt van dezelfde structuren, en dit in tegenstelling tot de andere taken die de justiehuizen uitoefenen.

c. De diensten voor slachtofferhulp

Beide geobserveerde Franstalige diensten voor slachtofferhulp op het grondgebied van het gerechtelijk arrondissement Brussel maken, hoewel ze een verschillende structuur hebben, deel uit van justitieel welzijnswerk en staan in voor het geheel van de taken waarvoor de diensten voor justitieel welzijnswerk voorheen verantwoordelijk waren. De eerste dienst voor slachtofferhulp bestaat uit een antenne die fysiek gescheiden is van de vzw waar ze deel van uitmaakt en die de andere taken waarvoor justitieel welzijnswerk instaat groepeert (hulp aan verdachten en veroordeelden in vrijheid, ex-gedetineerden, hulp aan opgesloten verdachten en aan veroordeelde gedetineerde en hun naastbestaanden). De tweede dienst vormt een afzonderlijke vzw, maar situeert zich in dezelfde lokalen als een andere vzw die de taken inzake justitieel welzijnswerk op zich neemt. Omdat ze op twee manieren betrokken zijn in het justitieel welzijnswerk (daders en slachtoffers) en omwille van het feit dat hun medewerkers zich over de twee soorten van publiek ontfermen, bevinden hun lokalen zich vlakbij de gevangenissen van Sint-Gilles en Vorst, dus in nabijheid van elkaar.

B. Antwerpen

Een participerende observatie werd verricht in het gerechtelijk arrondissement Antwerpen in vier geselecteerde slachtoffervoorzieningen die de drie grote zuilen van de slachtofferzorg vertegenwoordigen, namelijk de politionele slachtofferbejegening,

het slachtofferonthaal en de slachtofferhulp. Er werd voor gekozen om terug te keren naar de slachtoffervoorzieningen waarin eerder semi-gestructureerde interviews werden afgenomen met de veldwerkers, opdat een vergelijking tussen praktijk en discours mogelijk zou zijn. Het gaat dus om de Dienst Politioneel Maatschappelijk Werk in de politiezone Schoten, de Dienst Slazo in de politiezone Antwerpen[92], de dienst slachtofferonthaal bij het parket en de rechtbanken in het arrondissement Antwerpen en de dienst slachtofferhulp van Centrum Algemeen Welzijnswerk De Mare in het arrondissement Antwerpen. In drie van deze diensten engageerde de onderzoeker zich telkens gedurende ongeveer drie weken als participerende observator. In een vierde dienst werd op hun vraag maar gedurende twee dagen meegedraaid. Bij het lezen van de resultaten moet dit verschil in observatieperiode mee in rekening worden gebracht.

Kort overzicht van het organisatorisch en institutioneel kader van de bestudeerde voorzieningen

a. Diensten slachtofferbejegening

Beide bestudeerde politionele diensten nemen de opdracht van slachtofferbejegening zoals beschreven in de omzendbrief OOP15ter en de wet op het politieambt voor hun rekening en situeren zich beide in het hart van het politiekorps van een ééngemeentezone[93], maar daar houdt de vergelijking tussen beide diensten zo goed als op. De DPMW bij de politie van Schoten vloeide voort uit wat oorspronkelijk in de jaren ’60 werd opgericht als de jeugdbrigade. Begin jaren ’90 werd de dienst formeel herstructureerd tot een Dienst Politioneel Maatschappelijk Werk. Vanaf de jaren ’90 werd er vanuit deze dienst ook wel eens bijstand verleend aan nabestaanden bij moord. Maar pas sinds de wet op het politieambt van 1992 werd de bijstand aan slachtoffers gesystematiseerd en werd de opdracht van slachtofferbejegening toevertrouwd aan de DPMW. De DPMW is kortom een dienst voor maatschappelijk werk binnen de politie die tal van opdrachten in het kader van sociaal werk opneemt en niet exclusief instaat voor de slachtofferbejegening zoals bedoeld in de politionele regelgeving, in tegenstelling tot de jongere Dienst Slazo bij de politie van Antwerpen die uitsluitend gericht is op de kortdurende bijstand aan slachtoffers of nabestaande bij inbreuken, zware of dodelijke verkeersongevallen, zelfdoding, rampen en branden.

b. Dienst slachtofferonthaal

De dienst slachtofferonthaal werd in het verlengde van een pilootproject aangaande slachtofferonthaal in het arrondissement Antwerpen opgericht in 1996. Sinds haar oprichting in Antwerpen onderging de dienst, behalve enig personeelsverloop, de toevoeging van de dienst aan het justitiehuis in 1999 en het wegvallen van de positie van adjunct-adviseur slachtofferonthaal op het niveau van het ressort van het Hof van Beroep in 2005 op zich geen ingrijpende hervormingen.

---

92 Dit dus ondanks de eventuele wetenschappelijke bezwaren aangaande de representativiteit van deze twee diensten ten aanzien van de invulling van de politionele slachtofferbejegening, op zijn minst in het betreffende arrondissement.

93 Hiermee bedoelen we dat de politiezone één gemeente bestrijkt.

c. Dienst slachtofferhulp

De dienst slachtofferhulp in Antwerpen is ingebed in het autonoom Centrum voor Algemeen Welzijnswerk (CAW) De Mare van het arrondissement Antwerpen, gefinancierd door de Vlaamse Gemeenschap en inhoudelijk ondersteund door het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk. De territoriale bevoegdheid van de dienst slachtofferhulp strekt zich uit over het gehele arrondissement Antwerpen. Wekelijks vindt een teamvergadering plaats waarop de nieuwe dossiers worden verdeeld, nadat reeds een eerste contact werd gelegd door de hulpverlener met telefoonpermanentie op de dag dat men de doorverwijzing ontving.

5.2.4. Selectieproces van de bevraagde slachtoffers

A. Selectie van slachtoffers via databanken

We maakten gebruik van twee verschillende technieken om de slachtoffers te selecteren en contacteren: via de diensten en via een procedure van *snowball sampling* (sneeuwbalsteekproef).

A.1. Vraag om samenwerking gericht aan de verschillende diensten die al gecontacteerd werden in vorige fases van het onderzoek (namelijk in het kader van interviews en participerende observatie)

Deze diensten hebben toegang tot:

- een bestand van de dossiers van slachtoffers voor wie ze tussengekomen zijn, wat ons de mogelijkheid geeft slachtoffers te bereiken die contact hebben gehad met hun dienst;
- databanken (ISLP en REA/TPI), wat ons de mogelijkheid geeft slachtoffers te bereiken die contact hebben gehad met politionele en/of gerechtelijke instanties zonder daarom ook een beroep gedaan te hebben op de diensten voor slachtofferzorg.[94]

De toegang die deze diensten hebben tot verschillende databanken moet ons toestaan toevalsgewijs respondenten te selecteren en daarbij een diversiteit aan soorten feiten waarvan ze slachtoffer werden te garanderen.

We hebben slachtoffers gecontacteerd van de volgende feiten: slachtoffers van inbreuken tegen personen met geweld; slachtoffers van inbreuken tegen goederen zonder geweld; slachtoffers van inbreuken tegen goederen met geweld; slachtoffers van verkeersongevallen met de dood of ernstige verwondingen tot gevolg; en slachtoffers die geen slachtoffer zijn van een strafrechtelijke inbreuk in de strikte zin (zelfdoding, werkongeval, verdacht overlijden).

Deze categorieën werden vooraf vastgelegd. Immers, omwille van het grote aantal inbreuken tegen goederen dat voorkomt in de statistieken en slachtofferenquêtes, liepen we zonder het criterium van diversiteit het risico bijvoorbeeld geen slachtoffer van een gewelddadige inbreuk te bereiken. Niettemin werden deze categorieën bewust ruim ingevuld. Rekening houdende met het voorziene aantal interviews (eerst werd

[94] We kozen voor lokale databanken rekening houdende met het gebrek aan centralisatie van persoonlijke gegevens op nationaal niveau.

een dertigtal interviews voorzien, maar nadien werd dit verhoogd om te komen tot een saturatie van de steekproef) en de wijze waarop de respondenten geselecteerd worden (via 10 verschillende databanken) leek het ons immers niet realistisch om op voorhand de slachtoffertypes nog meer te specifiëren.

Bij het vastleggen van de categorieën hebben we ook categorieën van feiten opgenomen die niet verbonden zijn met een strafrechtelijke inbreuk (zoals zelfdoding, verkeersongevallen, werkongevallen …). Deze laatste categorieën werden niet alleen opgenomen omdat het slachtoffers betreft die in aanraking kwamen met diensten voor slachtofferzorg, maar ook omdat de feiten in kwestie voor de slachtoffers traumatische gevolgen hebben die gelijkaardig zijn aan deze voor slachtoffers van inbreuken.

Aan de verschillende slachtofferdiensten werd gevraagd in hun databank (ISLP en REA/TPI of hun bestand) elk zoveelste dossier (het aantal hing af van de caseload van de dienst en moest geval per geval gespecificeerd worden) daterende tussen maart 2006 en maart 2005[95] te selecteren binnen elk van bovenstaande categorieën. Deze procedure zou worden herhaald totdat een gelijk aantal dossiers geselecteerd was voor de vijf categorieën.

Rekening houdende met een responsgraad die geschat werd op ± 10%, selecteerden we via deze methode 220 personen in samenwerking met de slachtofferdiensten. Dit aantal moest ons de mogelijkheid geven 22 interviews per arrondissement af te nemen bij slachtoffers die hetzij met de politionele/gerechtelijke diensten, hetzij met de slachtofferdiensten contact gehad hebben. Van de 220 geselecteerde personen wilden we volgende steekproef te bekomen:

- Op basis van verwachte responsgraad (10%) dienden 120 slachtoffers, die gedurende het afgelopen jaar contact opnamen met de diensten, gecontacteerd te worden door middel van een schrijven in naam van de dienst. Voor het gerechtelijk arrondissement Brussel kwam dat neer op een contactname met 60 slachtoffers: 20 slachtoffers via de diensten voor slachtofferbejegning van de twee onderzochte politiezones, 20 via de dienst slachtofferonthaal bij het parket en 20 via de twee diensten voor slachtofferhulp. In het gerechtelijk arrondissement Antwerpen werd eenzelfde selectie uitgevoerd. In totaal dienden 12 slachtoffers (6 per gerechtelijk arrondissement) geïnterviewd te worden die geselecteerd werden via de cliëntenbestanden van de slachtofferdiensten van de gerechtelijke arrondissementen Brussel en Antwerpen.
- Op basis van de verwachte responsgraad (10%) dienden 100 slachtoffers gecontacteerd te worden die contact hadden met politie of parket gedurende het afgelopen jaar door middel van een schrijven in naam van de politie of het parket. Voor het gerechtelijk arrondissement Brussel kwam dat neer op een contactname met 50 slachtoffers via de databanken van politie en parket (eventueel ook in samenwerking met de diensten voor slachtofferbejegening en –onthaal): 15 uit elk van de twee onderzochte politiezones (30 in totaal) en 20 via het REA/TPI-systeem van het parket. Eenzelfde selectie werd gemaakt voor het gerechtelijk arrondissement Antwerpen. In totaal dienden dus 10 slachtoffers (5 per gerechtelijk arrondissement) geïnterviewd te worden die geselecteerd werden via de ISLP- of REA/TPI-databanken (het gaat om slachtoffers die met andere woorden niet noodzakelijk contact gehad hebben

[95] Te beginnen bij de meest recente dossiers.

met de diensten voor slachtofferbejegning en –onthaal, maar die niettemin contact hadden met politionele of gerechtelijke instanties).

A.2. Selectie van slachtoffers aan de hand van een sneeuwbalsteekproef

Het trekken van een sneeuwbalsteekproef is een techniek waarbij niet vertrokken wordt van de databanken waarover slachtofferdiensten of politionele en gerechtelijke instanties beschikken. Deze techniek maakt het mogelijk slachtoffers te bereiken die geen enkel beroep gedaan hebben op politie, justitie of gespecialiseerde diensten. Deze techniek van steekproeftrekking impliceert dat onderzoekers putten uit hun netwerken, waarbij zoveel mogelijk diversiteit nagestreefd wordt, om in contact te komen met personen die gevictimiseerd werden, maar eventueel niet de hulp hebben (kunnen) inroepen van politionele en gerechtelijke instanties en/of gespecialiseerde diensten voor slachtofferhulp. In dat kader hebben we beslist de diversiteit van onze steekproef te garanderen door de types van feiten (zoals ook geldt voor de steekproef via de slachtoffervoorzieningen) waarvan de respondenten slachtoffer werden, maar ook het socio-economisch profiel van de respondenten (man/vrouw; vrijgezel/gehuwd; arbeider/bediende/zelfstandige; verblijfplaats) te variëren. We wilden tien slachtoffers dienden via deze methode selecteren en interviewen.

A.3. Opmerking: zelfselectie van mogelijke respondenten

Zoals reeds gezegd, beoogden we een zekere diversiteit inzake feiten en profiel bij de selectie van de slachtoffers. Niettemin lag de beslissing om al dan niet mee te werken aan het onderzoek bij de gecontacteerde slachtoffers zelf. Vanuit die achtergrond bestond de mogelijkheid dat de criteria inzake diversiteit van feiten en profiel niet gerespecteerd zou worden bij de samenstelling van de steekproef van de te interviewen personen. De oorzaken hiervan liggen bij de responsgraad die op 10% geschat wordt en het aantal interviews dat beperkt diende te worden in functie van de voorziene tijd voor deze fase van het onderzoek. Indien de steekproef niet voldoende gediversifieerd of ‘gesatureerd’ is, dan zouden bijkomende interviews moeten worden afgenomen tot de steekproef volgens bovenvermelde criteria samengesteld zou zijn.

Alle slachtoffers die hun medewerking boden aan het onderzoek, zouden ook worden geïnterviewd (zelfs als hun aantal de verwachte responsgraad van 10% zou overstijgen). Om in de mate van het mogelijke een te grote werklast voor de onderzoekers te vermijden, werden de slachtoffers dan ook slechts geleidelijk aan per brief gecontacteerd, waarna ze 8 à 10 dagen de tijd kregen om hun medewerking toe te zeggen.

B. Contactname met de slachtoffers

B.1. Wat betreft het schrijven gericht aan de slachtoffers geselecteerd via de voorzieningen

De geselecteerde slachtoffers dienden aangeschreven te worden in naam van de dienst voor slachtofferzorg of in naam van politie of parket.

In dat schrijven werd voorgesteld de onderzoekers van het NICC te ontmoeten om de gevolgen van een schokkende gebeurtenis te bespreken, in het bijzonder hun

slachtofferervaring en de eventuele contacten met personen/instellingen die erop volgden. De geselecteerde personen werden uitgenodigd contact op te nemen met de onderzoekers indien ze een gesprek wensten. Hierbij werden een aantal mogelijke ontmoetingsplaatsen voorgesteld. De brief werd hen zowel in het Frans als in het Nederlands bezorgd, zowel in Brussel als in Antwerpen, om te vermijden dat eventuele taalproblemen de medewerking in de weg zouden staan. De brief werd opgesteld door de onderzoekers van het NICC, in overleg met de medewerkers van de voorzieningen (voor een voorbeeld van de brief, cf. bijlage).

Medewerkers van slachtofferdiensten, politie en parket verstuurden uiteindelijk de brief, om te vermijden dat slachtoffers gechoqueerd zouden worden en om hun privéleven te beschermen. De eerste contactname, vooral als deze gevolgd werd door een ontmoeting of telefonisch gesprek door de voorziening, maakte het eveneens mogelijk het belang en de verwachtingen van het onderzoek te benadrukken. De hypothese is dat slachtoffers dit belang en deze verwachtingen sneller zouden inzien wanneer vertrouwenspersonen hen hierover aanspreken.

B.2. Wat betreft het schrijven gericht aan slachtoffers geselecteerd via de techniek van de sneeuwbalsteekproef

De mogelijke respondenten werden telefonisch gecontacteerd te worden, of via anderen, of via de onderzoekers. Er werd hen slechts een brief gestuurd indien noodzakelijk. In het laatste geval was de brief identiek aan deze verzonden door de slachtofferdiensten, maar ditmaal verzonden in naam van het NICC. Via deze weg hoopten we 10 respondenten te bereiken.

C. Contacten met de slachtoffers

We stelden ons voor als onderzoekers die de gevolgen van een schokkende gebeurtenis bestuderen. De slachtoffers die via slachtoffervoorzieningen, politie of parket gecontacteerd werden, deelden we mee dat we een beroep deden op de politionele en gerechtelijke diensten om contact met hen op te nemen. De slachtoffers die geselecteerd werden door middel van een sneeuwbalsteekproef deelden we mee hoe we op de hoogte waren van wat hen overkomen was. Hierbij maakten we de naam van de informant of instantie bekend die onze deze informatie verschafte. Vervolgens vroegen we hen te vertellen wat hen overkomen was.

De personen die geïnteresseerd waren in een gesprek, werden uitgenodigd om de onderzoekers te ontmoeten op een plaats naar hun keuze. Zo ontmoetten de onderzoekers de slachtoffers in hun woonplaats of in de lokalen van een vzw (neutraal terrein). Aan de slachtoffers die deel wilden nemen, net als de andere actoren die betrokken werden in het onderzoek, werd gevraagd of ze nadien een kopie van het onderzoeksrapport wilden ontvangen. De meeste onder hen zijn op het aanbod ingegaan.

D. De selectie voor Brussel en andere Franstalige gerechtelijke arrondissementen

D.1. Selectie van de slachtoffers

Hoewel we ons in het geheel aan het 'theoretisch' onderzoeksprotocol hebben kunnen houden, heeft de fase van selectie en contactname via de diensten die eerder in het onderzoek al gecontacteerd waren ons de meeste moeilijkheden bezorgd.

Met uitzondering van één dienst (de dienst slachtofferonthaal van het parket) is de selectie bij de diensten niet op een dergelijke toevallige en systematische wijze kunnen gebeuren als voorzien (niet elk zoveelste dossier) en dat omwille van hetzij tegenkanting, hetzij de materiële onmogelijkheid waarin de verantwoordelijken verkeerden om potentiële respondenten op die manier te selecteren (te kleine hoeveelheid dossiers per jaar, de wijze waarop de dossiers geklasseerd zijn, uit bekommernis voor het slachtoffer).

Rekening houdend met de hoger dan voorziene responsgraad (50% responsgraad bij bepaalde diensten) hebben we geen selectie doorgevoerd via alle diensten die we oorspronkelijk dachten te contacteren. Het is zo dat slechts zes bureaus voor slachtofferbejegening (in twee verschillende zones) van het gerechtelijk arrondissement Brussel evenals de dienst slachtofferonthaal van het parket van datzelfde arrondissement een selectie uitvoerden en een vraag tot medewerking aan de slachtoffers uit hun databank bezorgden. Slechts in één politiezone kon een selectie doorgevoerd worden via ISLP, hoewel deze selectiemethode geen onverdeeld succes was omdat de responsgraad eerder laag was. Er werd dus geen enkel slachtoffer doorverwezen via de diensten voor slachtofferhulp of via de databanken REA/TPI en ISLP (voor deze laatste werd niettemin een selectie van mogelijke respondenten gemaakt in één van de twee politiezones die oorspronkelijk betrokken werden). Wat de samenstelling van onze sneeuwbalsteekproef betreft, konden we slechts vijf personen via deze wijze van steekproeftrekking bereiken.

Vanuit de onderzoeksinteresses van het NICC werd ten slotte een nieuw criterium om de kwalitatieve steekproef te diversifiëren toegevoegd, dat van 'slachtoffers die deelgenomen hebben aan een bemiddeling na een vervolging'. In dat kader werd contact opgenomen met vzw Médiante om zo een aantal mogelijke respondenten te selecteren. Vijf van de geanalyseerde interviews in Brussel zijn afkomstig uit deze selectie.

D.2. Het profiel van de respondenten

Het profiel van de slachtoffers die reageerden op de uitnodiging om deel te nemen aan ons onderzoek ziet er als volgt uit. Van de 24 interviews die in het Frans afgenomen werden, ging het in 8 gevallen om slachtoffers van misdrijven tegen personen met geweld; in 3 gevallen om slachtoffers van misdrijven tegen goederen zonder geweld; in 8 gevallen om slachtoffers van misdrijven tegen personen met geweld, in 3 gevallen om slachtoffers van verkeersongevallen met de dood of ernstige verwondigen tot gevolg; en in 2 gevallen om slachtoffers die geen slachtoffer werden van een strafrechtelijke inbreuk in de strikte zin (zelfmoord, werkongeval, verdacht overlijden).

Bovenvermelde categorieën dekken in realiteit een brede waaier aan victimiseringssituaties en geven geen enkele aanwijzing aangaande het socio-economische en demografische profiel van de respondenten. Om die reden leek het ons nuttig de inhoud van de categorieën meer te preciseren. Onderstaand overzicht geeft weer welke gegevens ons belangrijke criteria lijken om de diversificatie van de steekproef te garanderen. Het gaat hierbij om het type feit evenals de manier waarop het slachtoffer het zelf kwalificeert; de link tussen het slachtoffer en de slachtofferervaring (indirect of direct slachtoffer, link met het slachtoffer); het socio-economisch profiel en de leeftijdsgroep waartoe het slachtoffer behoort; de gebruikte selectieprocedure (via de databanken van diensten of via de sneeuwbalsteekproef).

Samenvattende tabel

INTERVIEW	**TYPE FEIT** (KWALIFICATIE DIE HET SLACHTOFFER VERKIEST)	**SOCIO-ECONMISCH PROFIEL EN LEEFTIJDSGROEP VAN HET SLACHTOFFER**	**GEBRUIKTE SELECTIEPROCEDURE**
1	Misdrijf tegen personen met geweld (moord)	-gehuwd, 3 kinderen -werkloos + PWA -+ /- 40 jaar	Vzw Médiante
2	Verkeersongeval met ernstige verwondingen of de dood tot gevolg (verkeersongeval)	-vrijgezel -werkloos + PWA -+ /- 60 jaar	Bureau voor slachtofferbejegening
3	Misdrijf tegen personen met geweld (doodslag)	-gehuwd, 1 kind -beroepsacteur -+/- 35 ans	vzw Médiante
4	Misdrijf tegen goederen (diefstal van een voertuig)	-samenwonend, 2 kinderen -arbeider -40 jaar	Sneeuwbalsteekproef
5	Misdrijf tegen goederen met geweld (gewapende overval op de werkplek)	-samenwonend, 1 kind -bediende in een het hotelwezen (commercieel assistent) -27 jaar	Sneeuwbalsteekproef
6	Verkeersongeval met ernstige verwondingen of de dood tot gevolg (verkeersongeval met overlijden/doodslag)	-weduwe -bediende (kapster) - 34 jaar	Bureau voor slachtofferbejegening
7	Misdrijf tegen personen met geweld (doodslag)	-vrijgezel -studente verzekeringen -22 jaar	vzw Médiante

8	Misdrijf tegen goederen met geweld (gewapende overval in de woning)	-gescheiden, 1 kind -bediende bij een vzw -+/- 25 jaar	vzw Médiante
9	Misdrijf tegen personen met geweld (seksueel misbruik in de kindertijd)	-samenwonend -bediende (gespecialiseerd opvoedster) -+ /- 25 jaar	Dienst slachtofferonthaal
10	Misdrijf tegen goederen met geweld (handtasdiefstal)	-gescheiden, 1 kind -gepensioneerd -+ /- 85 jaar	Bureau voor slachtofferbejegening
11	Misdrijf tegen goederen met geweld (handtasdiefstal)	-weduwe, 1 kind -gepensioneerd -+/- 65 jaar	Bureau voor slachtofferbejegening
12	Misdrijf tegen personen met geweld (verkeersongeval/doodslag)	-getrouwd, 1 kind -bediende bij de TEC -+/- 45 jaar	Vzw Médiante
13	Misdrijf tegen personen met geweld (partnergeweld)	-gescheiden, 3 kinderen -werkloos+PWA -+ /- 45 jaar	Bureau voor slachtofferbejegening
14	Slachtoffer dat geen slachtoffer werd van een strafrechtelijke inbreuk (hoederecht, ontzetting uit de ouderlijke rechten)	-samenwonend, 3 kinderen -zelfstandige in de bouwsector -+/- 35 jaar	Dienst slachtofferonthaal
15	Misdrijf tegen personen met geweld (slagen en verwondingen tijdens een burenruzie)	-getrouwd, kinderen -gepensioneerd (burgerlijk ingenieur) -+/- 60 jaar	Bureau voor slachtofferbejegening
16	Slachtoffer dat geen slachtoffer werd van een strafrechtelijke inbreuk (zelfdoding)	-weduwe -gepensioneerd -+/- 60 jaar	Dienst slachtofferonthaal
17	Misdrijf tegen personen met geweld (moord)	-getrouwd, 1 kind -gepensioneerd (oud-lerares) -+ /- 65 jaar	Dienst slachtofferonthaal
18	Misdrijf tegen goederen zonder geweld (diefstal tussen partners)	Werkloos	Sneeuwbalsteekproef
19	Misdrijf tegen goederen met geweld (gewapende overval op het werk)	Zelfstandige bankier	Dienst slachtofferbejegening
20	Misdrijf tegen goederen met geweld (sac-jacking)	(Commercieel) bediende	Dienst slachtofferbejegening

21	Misdrijf tegen personen (seksueel misbruik van een kind)	Onbekend	Sneeuwbalsteekproef
22	Misdrijf tegen goederen zonder geweld (GSM diefstal)	Onbekend	Sneeuwbalsteekproef
23	Partnergeweld Ex van een gedetineerde	Werkloos	Dienst slachtofferbejegening
24	Ongeval op de openbare weg	Werkloos	Dienst slachtofferbejegening

E. De selectie voor het gerechtelijk arrondissement Antwerpen

E.1. Selectie van de slachtoffers

In het gerechtelijk arrondissement Antwerpen werd met behulp van de diensten die werden geobserveerd en van de bemiddelaars fase strafuitvoering van de VZW Suggnomè een selectie gemaakt van slachtoffers voor een bevraging omtrent hun ervaringen naar aanleiding van een inbreuk. We gingen daarbij in eerste instantie uit van een responsratio van 10% en wensten 11 interviews te verrichten.[96] In die groep wilden we slachtoffers bereiken die gekend zijn als cliënt in één of meerdere slachtofferdiensten evenals slachtoffers die alleen in contact kwamen met de politie- of parketdiensten. Uiteindelijk gingen 17 slachtoffers in op onze vraag mee te werken aan het onderzoek.[97] Daarmee werd het gewenste aantal interviews alleszins overschreden. De respondenten werden bereikt via:

Dienst Slachtofferhulp Antwerpen: 2 (waarvan 2 cliënten[98])
Dienst Slazo politie Antwerpen: 2 (waarvan 1 cliënt en 1 niet-cliënt)
Dienst Politioneel Maatschappelijk Werk: 6 (waarvan 4 cliënten en 2 niet-cliënten)
Dienst Slachtofferonthaal Antwerpen: 3 (waarvan 3 cliënten[99])
Bemiddeling Fase Strafuitvoering: 4 (waarvan 4 cliënten)

Omdat werd vastgesteld dat we voornamelijk slachtoffers van meer ernstige delicten hadden bereikt, opteerden we er in een tweede fase voor om ook vier slachtoffers van lichtere feiten (gewone diefstal) te bevragen. Daartoe werden de Dienst Slazo politie Antwerpen en de Dienst Politioneel Maatschappelijk Werk (DPMW) gecontacteerd met de vraag elk aan een 5 à 10-tal slachtoffers een brief te sturen met de vraag mee te werken aan het onderzoek. Hoewel de Dienst Slazo 7 cliënten expliciet bereid vond mee te werken, hebben slechts twee cliënten contact opgenomen. Via de DPMW hebben we geen reactie van slachtoffers ontvangen. Gezien het korte tijdsbestek, konden we niet nogmaals een selectie uitvoeren. In Brussel werd daarentegen een

[96] Indien het gewenste aantal interviews niet zou worden bereikt via een gemaakte selectie, zou een tweede selectieprocedure worden doorgevoerd door de diensten, maar dat bleek niet nodig te zijn. De responsratio was immers hoger dan verwacht.

[97] Voor drie feiten werden telkens twee slachtoffers bevraagd. Aangezien zij de feiten en de gevolgen ervan op gelijkaardige wijze hebben beleefd, tellen we ze als telkens één slachtoffer.

[98] Eén van deze interviews is onbruikbaar omdat de respondent in kwestie op het moment van het interview niet in staat was heldere antwoorden te geven op de gestelde vragen.

[99] Op het parket kon in het tijdsbestek van deze onderzoeksfase geen selectie meer worden gemaakt van de niet-cliënten van de dienst slachtofferonthaal, namelijk via REA, het registratiesysteem van het parket.

groter aantal respondenten bereikt dan verwacht, wat de respons voor Vlaanderen enigszins compenseert. De analyse van de slachtoffergegevens gebeurt dan ook voor beide arrondissementen samen.

Aangezien de opzet van dit kwalitatief onderzoek zeer ruim is en we een ruim beeld op de noden en verwachtingen van slachtoffers en hun ervaringen met het beleid wilden verkrijgen, hebben we ook getracht slachtoffers te bereiken die ervoor kozen geen aangifte te doen van het delict. Hiertoe hebben we contact opgenomen met het CAW Metropool die een laagdrempelig aanbod aanbieden en cliënten hebben die ervoor kiezen geen aangifte te doen. Ondanks herhaaldelijke contacten en de idee vanuit de dienst dat een aantal cliënten in aanmerking zou komen voor het onderzoek en ook zou willen meewerken, hebben we uiteindelijk geen slachtoffers kunnen bereiken. Via de doelgroepcoördinator Intrafamiliaal Geweld van de Stad Antwerpen kwamen we terecht bij het vluchthuis De Stobbe, maar ook daar kon – ondanks de medewerking van de coördinator – geen respondent worden bereikt binnen de ons toegemeten tijd. Voor een verdere onderzoeksfase lijkt het ons aldus nuttig alsnog deze piste verder te bewandelen.

E.2. Het profiel van de respondenten

De groep respondenten is divers naargelang het feit, leeftijd en socio-economisch statuut, alsook de diensten slachtofferzorg waarmee ze in aanraking kwamen.[100]

Samenvattende tabel

INTERVIEW	TYPE FEIT (KWALIFICATIE DIE HET SLACHTOFFER VERKIEST)	SOCIO-ECONMISCH PROFIEL EN LEEFTIJDSGROEP VAN HET SLACHTOFFER	GEBRUIKTE SELECTIE-PROCEDURE
1	Aanranding	gepensioneerd gescheiden >65	Slachtofferhulp
2	Getuige zwaar verkeersongeval	allochtoon werkloos gehuwd 25-35	Lokale politie
3	Diefstal met geweld	gepensioneerd vergoeding arbeidson-geschiktheid alleenstaand >65	Slachtofferhulp
4	Diefstal met geweld	alleenstaand arbeidson-geschikt 35-50	Politionele slachtoffer-bejegening
5	Seksueel misbruik minderjarige (dochter)	allochtoon moeder van het slachtoffer werkloos gescheiden 25-35	Slachtofferonthaal

[100] Het aantal respondenten is te klein om de vaststellingen en tendensen op basis van de interviews te relateren aan voornoemde objectieve criteria.

6	Zelfdoding zus	zelfstandige en bediende gehuwd 45-55	Slachtofferonthaal
7	Meervoudige aanranding door bekende (getuigenverklaring afgelegd)	bediende alleenstaand 25-35	Politionele slachtoffer-bejegening
8	Dodelijk verkeers-ongeval met vluchtmisdrijf (echtgenoot)	bediende weduwe 25-35	Politionele slachtoffer-bejegening
9	Woninginbraak	bediende gescheiden 35-50	Politionele slachtoffer-bejegening
10	Verdacht overlijden van vader	bediende samenwonend 15-25	Politionele slachtoffer-bejegening
11	Verkeersongeval met gekwetsten	gepensioneerd gehuwd >65	Politionele slachtoffer-bejegening
12	Zelfdoding moeder	gehuwd 35-50	Slachtofferonthaal
13	Stalking en slagen en verwondingen	gehuwd bediende 25-35	Bemiddeling
14	Zelfdoding en dodelijk verkeers-ongeval	zelfstandige gehuwd 50-65	Politionele slachtoffer-bejegening
15	Herhaaldelijke verkrachting (minderjarig) door bekende	bediende gehuwd 25-35	Bemiddeling
16	Moord	arbeidsongeschikt samenwonend 35-45	Bemiddeling
17	Verkrachting door onbekende	student 15-25	Bemiddeling
18	Handtasdiefstal	journaliste 72	Politionele slachtoffer-bejegening
19	Handtasdiefstal	gepensioneerd weduwe 86	Politionele slachtoffer-bejegening

6. Opzet van een kwalitatief onderzoek

In het algemeen kunnen we uit de voorstelling van de onderzoeksmethodologie besluiten dat we een ruime groep respondenten hebben kunnen bereiken, zowel wat betreft de actoren als wat betreft de slachtoffers. Toch dient doorheen dit onderzoeksrapport voor ogen te worden gehouden dat het gaat om een kwalitatief inductief onderzoek, dat weliswaar representatief is voor de voorliggende types discours (omwille van de diversifiëring van de steekproef), maar geenszins statistisch representatief is. Het onderzoek wil daarentegen, in de mate van het mogelijke, een variëteit aan mogelijke discours blootleggen, zonder zich uit te spreken over de mate waarin zij voorkomen of de statistische prevalentie ervan.

Uit de analyse van het wet- en regelgevende kader in het tweede deel van dit rapport zal blijken dat de verschillende landsdelen (Vlaanderen, Wallonië en Brussel-hoofdstad) zich kenmerken door een specifiek structureel kader, wat zorgt voor een "differentiële" implementatie van het slachtofferbeleid in de onderzochte gerechtelijke arrondissementen van Brussel en Antwerpen.

De resultaten die de interviews en observaties in de gerechtelijke arrondissement Brussel en Antwerpen ons opleveren, zullen dus apart besproken worden in het derde deel van dit rapport.

De analyse van de interviews die we bij de slachtoffers zelf afnamen, wordt in het vierde deel van dit rapport besproken. Deze resultaten worden teruggekoppeld naar de bevindingen omtrent de concrete uitvoering van het slachtofferbeleid. In het vierde deel worden de bemerkingen van Franstalige en Nederlandstalige slachtoffers samen geanalyseerd. In beide arrondissementen werden immers slachtoffers van inbreuken of andere feiten bevraagd over hun slachtofferervaring en hun ervaring met instellingen of actoren waarmee ze tengevolge van hun slachtofferschap in contact kwamen. De feiten en achtergrondkenmerken van slachtoffers lijken ons immers meer bepalend voor hun ervaringen, verwachtingen en noden, eerder dan het al dan niet Frans- of Nederlandstalig zijn.

ALGEMENE CONCLUSIES DEEL 1. METHODOLOGIE

De invulling van de theoretische en methodologische aanpak van voorliggend onderzoek is gebaseerd op een overzicht van de victimologische literatuur in België en het buitenland, evenals op een korte verkenning van de wetgevende evoluties die zich op nationaal en internationaal vlak voordoen.

De literatuuranalyse toont aan dat victimologisch onderzoek in ons land vooral vanaf de jaren '80 een sterke groei kende, onder invloed van bepaalde slachtoffer-verenigingen. Nochtans boog onderzoek zich in die periode vooral over de definiëring van juridische en sociale methodes die de gevolgen van inbreuken voor slachtoffers kunnen verzachten, waarbij de aandacht voor de eigenlijke (financiële, fysieke, psychologische en emotionele) oorzaken en gevolgen van victimisering naar de achtergrond verdween. Sommige onderzoeken hebben later getracht het fenomeen kwantitatief (Hoeveel personen werden gevictimiseerd? Van welk soort feiten werden ze slachtoffer?) of kwalitatief (Wat is de ervaring van de personen?) in kaart te brengen, maar dat heeft er niet voor kunnen zorgen dat we over voldoende wetenschappelijke gegevens omtrent deze problematiek voor ons land beschikken.

Hoewel Belgische gegevens over victimisering nog zeldzaam zijn, werd in België wel heel wat wet- en regelgeving uitgewerkt om het lot van slachtoffers te verbeteren, vooral sinds eind jaren '80 en begin jaren '90. Deze evolutie verliep parallel met deze op internationaal vlak (cf. verklaringen, aanbevelingen, internationale richtlijnen) maar werd ook gestimuleerd door gebeurtenissen die specifiek zijn voor ons land. In de tweede helft van de jaren '80 ontwikkelde het slachtofferbeleid zich zowel op het niveau van de Gemeenschappen en Gewesten als op federaal niveau. Het beleid werd geïmplementeerd door private (vzw's) en publieke organisaties (politie, justitie); het was gericht op voorzieningen voor algemene hulp en voor categoriale hulp (financiële, psycho-sociale hulp), maar ook op de verbetering van de rechtspositie van het slachtoffer. Er bestaat echter weinig evaluatieonderzoek naar de concrete implementatie van dit beleid. De bestaande evaluaties zijn immers van voornamelijk administratieve aard of beperkt tot een specifiek domein binnen het slachtofferbeleid.

Vanuit de achtergrond van deze gegevens is ons onderzoeksproject erop gericht de voornaamste wet- en regelgevende bepalingen die genomen werden in dit domein (deel 2), de concreet geïmplementeerde initiatieven (deel 3) en het slachtofferdiscours ten aanzien van dit beleid (deel 4) te beschrijven en te analyseren. Daarbij vormt de analyse van het verschil tussen die verschillende dimensies een geschikt instrument om inzicht te krijgen in de belangen die spelen bij het slachtofferbeleid. Hoewel we ons tot doel stellen deze belangen op een multidimensionele manier te identificeren, willen we door middel van een analyse van de ervaringen van slachtoffers ook een beter inzicht krijgen in hun specifieke behoeftes en verwachtingen.

Voorliggend onderzoek is kwalitatief inductief van opzet. Het gaat in zekere zin om een veldstudie van het slachtofferbeleid in België, op basis waarvan in de eerste plaats de vragen en belangen bloot gelegd kunnen worden die de werking ervan sturen.

Om in dat opzet te slagen deden we een beroep op een uitgebreid aantal specifieke onderzoekstechnieken: we namen half-gestructureerde interviews af bij actoren en professionelen uit de sector (een 70-tal interviews); we hielden participerende

observaties in verschillende diensten om een beter zicht te krijgen op de manier waarop het slachtofferbeleid zich ontwikkelt (twee onderzoeksters voerden gedurende vier maanden observaties uit in twee gerechtelijke arrondissementen - Brussel en Antwerpen - en enkele politiezones, bij de diensten voor slachtofferzorg); en ten slotte namen we open interviews af van slachtoffers om hun ervaringen, noden en verwachtingen aangaande het systeem te vatten (we bevroegen 38 slachtoffers die door het systeem geregistreerd waren en 5 slachtoffers die niet geregistreerd waren).

In dit onderzoek werd een vrij ruime invulling van het slachtofferbegrip gehanteerd. We interesseerden ons voor het "gevictimiseerde subject" en niet alleen voor wie een proces van institutionele objectivering doorlopen heeft. We gaven dus het woord aan een brede groep van slachtoffers (slachtoffers van misdrijven tegen personen met/zonder geweld en van misdrijven tegen goederen met geweld, slachtoffers van verkeersongevallen met de dood of ernstige verwondingen tot gevolg, slachtoffers van feiten die niet als inbreuk gekwalificeerd worden, alsook nabestaanden), zowel aan slachtoffers die geregistreerd werden door het systeem als zij die niet geregistreerd werden (of die, met andere woorden, hun vraag niet gehonoreerd zagen of wilden zien door het systeem). Onze interesse voor de ervaringen, behoeften en verwachtingen van slachtoffers in de brede zin maakte enerzijds ook dat we ons gefocust hebben op de globale uitvoering van het slachtofferbeleid (of dit nu uitgaat van het federale niveau – vanuit de FOD Justitie of FOD Binnenlandse Zaken – of van de Gemeenschappen en Gewesten), gezien slachtoffers dit beleid in zijn globaliteit ervaren, los van de institutionele versnippering ervan. Anderzijds vereiste dit eveneens dat de eventuele rol die andere actoren en/of voorzieningen – eventueel ruimer of informeler – spelen bij de ervaringen van slachtoffers in rekening genomen werd.

Dit onderzoek geeft een mogelijk antwoord op volgende vragen: waar houdt de institutionele erkenning als slachtoffer op? Bestaan er verschillende klasses van slachtoffers? Hoe komt men tegemoet aan de noden van de slachtoffers en welk zijn hun verwachtingen ten aanzien van de Staat? Wat is volgens slachtoffers zelf de beste manier om tegemoet te komen aan hun behoeftes? Deze vragen zullen – op een vrij open manier - in het achterhoofd gehouden worden gedurende de gegevensanalyse.

Door het discours en de praktijken van autoriteiten, professionele actoren en slachtoffers te confronteren willen we een aantal knelpunten identificeren, een aantal elementen die de implementatie van een beleid dat echt gericht is op slachtoffers, faciliteren of bemoeilijken. Op basis van deze analyse kunnen we een aantal algemene aanbevelingen en vragen formuleren naar het beleid toe, maar ze maakt het eveneens noodzakelijk thematieken te identificeren die nog uitgediept moeten worden, door middel van wetenschappelijk onderzoek, om deze aanbevelingen en vragen meer te kunnen preciseren naar de toekomst toe.

DEEL 2. ANALYSE VAN HET WETGEVEND EN REGELGEVEND KADER

HOOFDSTUK 1. EEN TOENEMENDE WET- EN REGELGEVING

Bij de analyse van het wet- en regelgevende kader inzake de voorzieningen ten behoeve van slachtoffers, springt vooral de groei en plotse ontwikkeling in het oog die dit kader vooral sinds het begin van de jaren '90 doormaakte. Het lijkt er op dat het begrip slachtoffer in die periode deel ging uitmaken van de politieke interesses en een steeds centralere plaats verwierf binnen diverse regelgevingen (zowel op burgerrechtelijk als op strafrechtelijk vlak). Zonder dat we hiermee een exhaustieve opsomming beogen, zijn wat de slachtoffers van inbreuken betreft, de volgende initiatieven de belangrijkste:

In 1985:

- De Wet van 1 augustus 1985 houdende fiscale en andere bepalingen, en artikelen 28 en 40 van deze wet installeren een Fonds voor schadeloosstelling van slachtoffers van opzettelijke gewelddaden.
- Besluit van de Vlaamse Regering van 24 juli 1985 houdende de voorwaarden inzake erkenning en subsidiëring van diensten van forensische welzijnszorg: de eerste Vlaamse diensten voor slachtofferhulp worden opgericht.

In 1990:

Besluit van de Executieve van de Franse Gemeenschap van 15 december 1989 betreffende de erkenning en de toekenning van toelagen aan de diensten voor forensische welzijnszorg, van kracht gegaan op 9 maart 1990. Binnen de Franse Gemeenschap worden diensten voor slachtofferhulp opgericht.

In 1991 :

- De wet van 1 augustus 1985 betreffende de financiële hulp vanwege de Staat aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden wordt bij wet uitgebreid naar vreemdelingen die in ons land verblijven.
- De Minister van Binnenlandse Zaken vaardigt een eerste omzendbrief OOP15 uit waarin gepreciseerd wordt welke hulp politiediensten aan slachtoffers moeten verstrekken.

In 1992:

De wet op het politieambt neemt een definitie van het begrip 'bijstand' op in artikel 46. Dit artikel omschrijft bijstand als volgt: "*De politiediensten brengen de personen die hulp of bijstand vragen in contact met gespecialiseerde diensten. Zij verlenen bijstand aan de slachtoffers van misdrijven, inzonderheid door hun de nodige informatie te verstrekken.*" Politieambtenaren zijn immers soms de enigen met wie slachtoffers in contact komen.

In 1993:

- De bureaus/diensten voor slachtofferbejegening (services/bureaux d'assistance aux victimes) worden opgericht in de grote steden in het kader van de veiligheidscontracten.
- Een pilootproject inzake slachtofferonthaal bij de parketten wordt gelanceerd op initiatief van de Minister van Justitie. De opdracht van de diensten voor slachtofferonthaal wordt expliciet beperkt tot een eerste onthaal en houdt geenszins het geven van juridisch advies of andere hulpverlening in, gezien deze taak onder de bevoegdheid van de Gemeenschappen en Gewesten ressorteert (omzendbrief van de Minister van Justitie van 13/07/1993).

In 1994:

- Een nieuwe omzendbrief betreffende de politiële slachtofferbejegening wordt aangenomen. Deze omzendbrief OOP15bis van 29 maart 1994 van de Minister van Binnenlandse Zaken preciseert artikel 46 van de wet op het politieambt door toe te voegen dat politiële slachtofferbejegening ten aanzien van slachtoffers van misdrijven bestaat uit "*De politiediensten brengen de personen die hulp of bijstand vragen in contact met gespecialiseerde diensten. Zij verlenen bijstand aan de slachtoffers van misdrijven, inzonderheid door hen de nodige informatie te verstrekken*."
- De wet op de strafbemiddeling wordt gestemd op 19 februari 1994.
- Op 16 juni 1994 creëert de Minister van Justitie het Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid. Dit forum heeft tot doel interdepartementaal overleg tussen de Federale Staat, de Gemeenschappen en Gewesten op het gebied van slachtofferzorg te verzekeren. De Minister kent het Forum vier opdrachten toe: een inventaris opmaken van alle regelgeving en initiatieven van de federale overheid en de overheden van de gemeenschappen en de gewesten in verband met de slachtofferproblematiek; deze evalueren ten aanzien van internationale overeenkomsten, verdragen, richtlijnen en aanbevelingen; voorstellen formuleren ter verbetering van de positie van het slachtoffer in het strafrecht en in de gerechtelijke procedure, ter verbetering van het slachtofferonthaal, de slachtofferbejegening en de slachtofferhulp; de opmaak van een handvest voor het slachtoffer.

In 1995:

- Op 13 april 1995 wordt een wet gestemd omtrent de bestrijding van mensenhandel en kinderpornografie. Deze wet verbiedt de exploitatie van personen die zich in een kwetsbare positie van afhankelijkheid of ondergeschiktheid bevinden. Ze maakt het mogelijk verschillende vormen van uitbuiting te bestraffen (seksuele, economische …).
- Koninklijk Besluit van 16 juni 1995 betreffende de opdracht van het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding inzake de bestrijding van mensenhandel. Het Centrum is ondermeer belast met het opmaken van een jaarlijks evaluatierapport over de evolutie en de resultaten van de strijd tegen de mensenhandel, dat aan de regering wordt overgemaakt en met het waken over de

samenwerking tussen de gespecialiseerde diensten voor de opvang en begeleiding van slachtoffers van mensenhandel. Het Centrum kan tevens in rechte optreden in alle zaken waarin toepassing kan worden gemaakt van de wet van 13 april 1995.

In 1996:

- De *diensten voor slachtofferonthaal* worden veralgemeend naar alle parketten van eerste aanleg.
- Er wordt een *Strategisch plan voor een nationaal slachtofferbeleid* afgekondigd.

In 1997:

- Decreet van 19 december 1997 van de Vlaamse Gemeenschap betreffende het algemeen welzijnswerk. Slachtofferhulp wordt als bijkomende taak toegewezen aan één autonoom centrum voor algemeen welzijnswerk per gerechtelijk arrondissement. Slachtofferhulp richt zich op personen en hun naasten aan wie materiele, fysische en/of morele schade is toegebracht als gevolg van een misdrijf, of als gevolg van het feit dat ze daarvan getuige waren. Slachtofferhulp richt zich ook naar de nabestaanden van slachtoffers van een dodelijk ongeval en van zelfdoding, evenals de getuigen van zelfdoding. Deze hulp vereist een "holistische" aanpak van het probleem in alle fasen van de juridische procedure. Deze hulp wordt actief aangeboden, kort na de feiten. Slachtofferhulp staat in voor de hulpverlening die aansluit op slachtofferbejegening. In dat kader wordt een beroep gedaan op beroepskrachten en vrijwilligers. Wanneer het slachtoffer er niet in slaagt de feiten te verwerken, wordt doorverwezen naar tweedelijnsdiensten, die een langdurige therapeutische begeleiding kunnen voorzien. Slachtofferhulp vormt de brug tussen politie, justitie en hulpverlening.
- Ministeriele richtlijn van 15 september 1997 inzake het slachtofferonthaal op parketten en rechtbanken. Deze richtlijn definieert de opdrachten van de verschillende actoren die betrokken zijn bij het proces (personeel van rechtbanken en parketten, justitieassistenten, adjunct-adviseurs voor het slachtofferonthaal, college van procureurs-generaal, verbindingsmagistraten slachtofferonthaal, lokale en supra-lokale overlegorganen van de actoren van het slachtofferbeleid).

In 1998:

- Wet van 7 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus. Artikel 123 herbevestigt de belangrijke rol die politieambtenaren dienen te vervullen: "*De politieambtenaren dragen ten allen tijde en in alle omstandigheden bij tot de bescherming van de medeburgers en tot de bijstand die deze laatsten mogen verwachten, alsook, wanneer de omstandigheden het vereisen, tot het doen naleven van de wet en tot het behoud van de openbare orde*."
- Hervorming van het Wetboek voor Strafvordering ten gevolge van de wet van 12 maart 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek. Het slachtoffer krijgt in het kader van deze hervorming een aantal rechten en een meer centrale plaats in de strafprocedure toegekend. Artikel 3 bis, eerste alinea van het Wetboek voor

Strafvordering stelt het volgende: "*Slachtoffers van misdrijven en hun verwanten dienen zorgvuldig en correct te worden bejegend, in het bijzonder door terbeschikkingstelling van de nodige informatie en, in voorkomend geval, het bewerkstelligen van contact met de gespecialiseerde diensten en met name met de justitie-assistenten.*" De wet voorziet eveneens dat wie verklaart schade te lijden ten gevolge van een inbreuk, de mogelijkheid heeft de kwalificatie van "benadeelde persoon" te verwerven; dat elke persoon die naar aanleiding van een opsporings- of gerechtelijk onderzoek ondervraagd werd door de politie, de procureur des Konings of de onderzoeksrechter een kopie kan vragen van het proces-verbaal van zijn verhoor; dat de procureur des Konings en de advocaten in het bijzonder rekening houden met het slachtoffer bij hun contacten met de pers; dat elke persoon die benadeeld werd door een opsporings- of onderzoeksdaad die betrekking heeft op zijn eigendommen (bijvoorbeeld inbeslagname) er de opheffing van kan vragen, waarbij evenees een recht van beroep voorzien wordt; dat de nabestaanden het lichaam van de overledene mogen zien wanneer een autopsie bevolen werd; dat een aantal minimumregels moeten worden gerespecteerd wanneer iemand als getuige gehoord wordt; dat de burgerlijke partij de onderzoeksrechter kan verzoeken om inzage van het deel van het dossier betreffende de feiten die tot de inverdenkingstelling of tot de burgerlijke partijstelling hebben geleid – waarbij beroep voor de kamer van inbeschuldigingstelling mogelijk is; dat de burgerlijke partij de onderzoeksrechter kan verzoeken een bijkomende onderzoekshandeling te verrichten – beroep is hier eveneens mogelijk voor de kamer van inbeschuldigingstelling.

- De Wet van 7 januari 1998 met betrekking tot de rechtsbijstand inzake de afgifte van afschriften van stukken uit het gerechtsdossier in strafzaken voorziet ondermeer dat de burgerlijke partij en "*ieder die zich op grond van het dossier zou kunnen beroepen op een nadeel*" rechtsbijstand kan vragen met het oog op het verkrijgen van afschriften van stukken uit het dossier (invoeging van artikel 674bis van het gerechtelijk wetboek).
- Ministeriele richtlijn van 16 september 1998 inzake het waardig afscheid nemen van een overledene in geval van interventie door de gerechtelijke overheden.
- Wet van 5 maart 1998 betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling en tot wijziging van de wet tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers en Wet van 18 maart 1998 tot instelling van de commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling. Beide wetten preciseren dat rekening moet worden gehouden met de houding van de veroordeelde ten aanzien van de slachtoffers en dat de slachtoffers moeten worden geraadpleegd in de gevallen bepaald door de Koning.
- Het Decreet van de Franse Gemeenschap van 16 maart 1998 inzake hulpverlening aan mishandelde kinderen reglementeert de ploegen van "SOS Enfants" die gespecialiseerd zijn in de aanpak van kindermishandeling. Deze ploegen hebben de opdracht gepaste hulp te verlenen aan het kind dat mishandeld wordt of het risico loopt mishandeld te worden.
- Het Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid publiceert een *handvest voor de rechten van slachtoffers van inbreuken* waarin de fundamentele rechten van het slachtoffer en de rechten worden beschreven die het slachtoffer concreet kan

inroepen bij politiediensten, gerechtelijke autoriteiten, tijdens de strafuitvoering en bij diensten voor hulpverlening.

- De Ministeriële richtlijn van 15 december 1998 betreffende de seksuele agressie set voorziet een handleiding voor de politiediensten evenals een handleiding en een medisch rapport voor de aangezochte arts. Voor de slachtoffers van seksueel geweld wordt eveneens een handleiding voorzien waarin informatie opgenomen is over hun rechten en de procedure.

In 1999:

- De Omzendbrief OOP15ter van 19 juli 1999 van de Minister van Binnenlandse Zaken bepaalt dat de politie als eerstelijnsdienst erover moet waken het slachtoffer een degelijke eerste opvang te bieden. Ze benadrukt dat de psychosociale en therapeutische hulpverlening geen deel uitmaakt van de taken van de politie. De omzendbrief bevat richtlijnen gericht aan de politieofficieren omtrent de sensibilisering en vorming van het personeel; omtrent de technische en organisatorische middelen; omtrent het opmaken van een lijst van de hulpverleningsdiensten en de lokale gerechtelijke diensten; omtrent de actieve samenwerking met de lokale diensten. Wat slachtoffers betreft, heeft de politieambtenaar taken die volgende vijf aspecten betreffen: opvang, praktische bijstand, informatieverstrekking, het opstellen van het proces-verbaal en hercontactname.
- De Wet van 11 april 1999 (en decreet van 15 december 1998) houdende goedkeuring van het samenwerkingsakkoord tussen de Staat en de Vlaamse Gemeenschap inzake slachtofferzorg.[101]

In 2001:

- Decreet van het Waalse Gewest van 18 juli 2001 betreffende de hulpverlening aan rechtsonderhorigen. Volgens het advies van de Raad van State transfereert de Franse Gemeenschap een deel van de opdrachten inzake justitieel welzijnswerk naar de Gewesten. Deze transfert betreft ondermeer de sociale en psychologische hulpverlening aan slachtoffers. Deze diensten staan ter beschikking van slachtoffers van allerhande soorten inbreuken die doorverwezen zijn door de politie of parket en rechtbanken, maar ook van slachtoffers die zich rechtstreeks tot hen wenden.
- De Ministeriele omzendbrief PLP10 van 9 oktober 2001 inzake de organisatie- en werkingsnormen van de lokale politie met het oog op het waarborgen van een minimale gelijkwaardige dienstverlening aan de bevolking preciseert dat elk lokaal politiekorps moet beschikken over een gespecialiseerde medewerker inzake slachtofferzorg, met als doel de politieambtenaren raad te geven en bij te staan bij het vervullen van hun opdrachten. Deze medewerker kan worden belast met de

[101] Tot op vandaag (juni 2007) werd geen samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat, de Franstalige Gemeenschap en het Waalse Gewest goedgekeurd inzake slachtofferhulp, omwille van een probleem bij de verdeling van de bevoegdheden tussen de Gemeenschap en het Gewest. Dit akkoord werd een eerste maal gesloten op 14 mei 1998, maar kon niet worden goedgekeurd door de bevoegde wetgevers. Een nieuw samenwerkingsakkoord wordt bediscussieerd, enerzijds met het Waalse Gewest en anderzijds met het Brusselse Gewest.

bewustmaking en voortgezette vorming van de korpsleden; het inzamelen van alle info gelinkt aan de slachtofferbejegening en het terbeschikking stellen hiervan van het korps; het bijstaan van slachtoffers in sommige gevallen, bijvoorbeeld in emotionele crisissituaties of zwaar slachtofferschap; het doorverwijzen van slachtoffers die psychosociale hulp behoeven naar de bevoegde diensten.

- Ministeriele omzendbrief van 16 juli 2001 betreffende de audiovisuele opname van het verhoor van minderjarige slachtoffers of getuigen van misdrijven.

In 2002:

- De Gemeenschappelijke omzendbrief van het college van procureurs-generaal en van de Minister van Justitie van 24 januari 2002 inzake de positie van het slachtoffer in de procedure tot voorwaardelijke invrijheidstelling (VI) beschrijft de verantwoordelijkheid van de magistraten bij het bepalen welke personen moeten worden gecontacteerd door de dienst slachtofferonthaal, evenals de procedure om inlichtingen in te winnen bij deze personen betreffende de voorwaarden die in hun belang kunnen worden opgelegd door de commissie VI.
- De Ministeriële richtlijn van 20 februari 2002 omtrent de opsporing van vermiste personen past een voorgaande omzendbrief van 15 september 1997 aan aan het werk op het terrein. De richtlijn besteedt in het bijzonder aandacht aan slachtofferbejegening.

In 2003:

De wetten van 26 maart 2003 en 22 april 2003 houdende, respectievelijk, de voorwaarden waaronder de Commissie voor financiële hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden een hulp kan toekennen en de samenstelling en werking van de Commissie voor financiële hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden worden gestemd. Deze wetten zijn van toepassing sinds 1 januari 2004 en verbreden de voorwaarden waaronder de Commissie een schadevergoeding kan toekennen.

In 2004:

Het Wetsontwerp van 25 april 2004 betreffende de erkenning van bepaalde verenigingen zonder winstoogmerk die slachtoffers van opzettelijke gewelddaden begeleiden betreft een initiatief van de burgers dat complementair is aan dat van de overheid, aangezien de leden van de vereniging vrijwillige burgers zijn.

In 2005:

- De basiswet betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden van 12 januari 2005 heeft betrekking op de uitvoering van veroordelingen tot vrijheidsstraffen die in kracht van gewijsde zijn gegaan en op de uitvoering van vrijheidsbenemende maatregelen. Deze wet vermeldt in artikel 9 § 1: "*Het strafkarakter van de vrijheidsstraf bestaat uitsluitend in het geheel of gedeeltelijk verlies van de vrijheid van komen en gaan en de daarmee onlosmakelijk verbonden vrijheidsbeperkingen*" en in § 2: "*De tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraf wordt gericht op het herstel van het door het misdrijf aan de slachtoffers aangedane onrecht, op de rehabilitatie van de veroordeelde en op de geïndividualiseerde voorbereiding van zijn reïntegratie in de vrije samenleving*". Ten slotte vermeldt ze in § 3: "*De veroordeelde wordt in de gelegenheid gesteld constructief mee te werken aan de realisering van het individueel detentieplan*" dat wordt opgesteld met het oog op een schadebeperkende, op herstel en op reïntegratie gerichte en veilige uitvoering van de vrijheidsstraf.
- De Wet van 22 juni 2005 tot invoering van bepalingen inzake de bemiddeling in de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering en in het Wetboek van Strafvordering.

In 2006:

- De wet van 17 mei 2006 houdende oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken en de wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten.
- Wet tot omzetting van de richtlijn 2004/80/EG van de Raad van 29 april 2004 betreffende de schadeloosstelling van slachtoffers van misdrijven.
- De jeugdbeschermingswet zoals deze eruit ziet en zal zien ten gevolge van de wetswijziging door de Wet 15 mei 2006 tot wijziging van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming en de Wet van 13 juni 2006 tot wijziging van de wetgeving betreffende de jeugdbescherming en het ten laste nemen van minderjarigen die een als misdrijf omschreven feit hebben gepleegd geeft een expliciete plaats aan herstelrechtelijke afhandelingen, waarin ook het slachtoffer centraal wordt gesteld.

In dit hoofdstuk hebben we een algemeen overzicht gegeven van de wet- en regelgeving betreffende de slachtofferzorg. In een volgend hoofdstuk gaan we dieper in op een aantal belangrijke wetten en regelgevingen die belangrijk zijn om het slachtofferbeleid in het algemeen te begrijpen, alsook de concrete implementatie ervan. Het zal meer bepaald van belang zijn om de delen 3 en 4 te kaderen.

HOOFDSTUK 2. OVERZICHT VAN ENKELE BELANGRIJKE WET- EN REGELGEVINGEN

Een gedetailleerde studie van de wetten en regelgevingen die we hierboven aanhaalden zou een onderzoek en een rapport op zich vormen. Het is echter wel nuttig deze documenten te benadrukken die:

1) het belangrijkste zijn voor de invulling van het slachtofferbeleid in de twee bestudeerde gerechtelijke arrondissementen en die in het kader van de verdere analyse van belang zijn.
2) een evolutie te onderkennen in het slachtofferbeleid in België.[102]

1. Slachtoffers en financiële schadeloosstelling: Wet van 1 augustus 1985 houdende fiscale en andere bepalingen

De eerste bepaling die onze aandacht trok, is vanzelfsprekend de Wet van 1 augustus 1985[103] die een Fonds voor schadeloosstelling van slachtoffers van opzettelijke gewelddaden inricht. Deze wet voorziet in een forfaitaire tussenkomst van de staat bij de schadeloosstelling van personen die het slachtoffer zijn van ernstig lichamelijk letsel of een nadeel voor hun gezondheid ervaren als gevolg van een opzettelijke gewelddaad, wat in die tijd een grote nieuwigheid was. Het ging de Staat er destijds niet alleen om, in de mate van het mogelijke, de schade en het lijden van de slachtoffers te verzachten, maar ook het door het misdrijf veroorzaakte *sociale conflict te verzachten* en de toepassing van een rationeel en doeltreffend misdaadbeleid te vergemakkelijken.[104]

Deze wet werd meerdere malen gewijzigd om het toepassingsgebied ervan uit te breiden, hetzij op het vlak van de daden en personen waarop ze van toepassing is, hetzij door de procedures te vereenvoudigen.[105]

Op 8 januari 1993 legde de regering een wetsontwerp voor tot wijziging van de wet van 1 augustus 1985. Drie volksvertegenwoordigers interpelleerden op 12 mei 1993 de Minister van Justitie tijdens een interpellatiemoment van de Commissie Justitie omtrent de manier waarop slachtoffers van opzettelijke gewelddaden behandeld werden.[106] Volgens hen besteedde justitie niet genoeg aandacht aan slachtoffers en richtte ze zich hoofdzakelijk op de dader, hoewel het aantal slachtoffers steeds maar toenam. In de ogen van de volksvertegenwoordiger van het Vlaams Blok, F. De Man, diende de regering enerzijds een campagne te organiseren om het Fonds voor schadeloosstelling meer

---

[102] Voor dit deel met betrekking tot de wetgeving en de reglementering, hebben we nauw samengewerkt met Aurore D'Urzo, studente in de criminologie aan de Université Libre de Bruxelles (ULB) in het kader van de supervisie over haar eindverhandeling met betrekking tot de analyse van de Belgische wetgeving ten aanzien van slachtoffers. Wij danken haar ten zeerste dat zij er mee instemde haar resultaten, alsook een eerste versie van haar tekst aan ons ter beschikking te stellen.

[103] Wet van 1 augustus 1985 houdende fiscale en andere bepalingen (1), *B.S.*, 6 augustus 1985, p.11305.

[104] Verslag over het wetsontwerp houdende fiscale en andere bepalingen (art. 25 tot 41 en 88), Doc. 873/2/1°-84/85, Senaat, zitting 1984-1985, 20 mei 1985, p.5.

[105] NAGELS, C., *Jeunes et violence. Une rencontre programmée par la crise de solidarité. Analyse du discours de la Chambre des représentants de Belgique (1981-1999)*, Bruylant, Brussel, 2005, p.356.

[106] NAGELS, C., *Op. Cit.,* p. 356.

bekendheid te geven bij het publiek en anderzijds de problematiek van de slachtoffers van gewelddaden te bestuderen. In januari 1996 werd vervolgens een wetsvoorstel ingediend door drie leden van de PRL, L. Michel, A. Duquesne en O. Maingain, om het toepassingsgebied van het Fonds voor schadeloosstelling te verbreden. Deze volkvertegenwoordigers waren de mening toegedaan dat de Staat de ellende en de nood van slachtoffers van misdrijven moest lenigen.

Zoals blijkt uit een rapport dat opgesteld werd op vraag van de Koning Boudewijnstichting, is "*voor die slachtoffers vaak slechts een figurantenrol weggelegd tijdens het strafgeding. Vandaar de bewering dat de slachtoffers niet anders dan lijdende voorwerpen of bijzaken van het strafgerecht zijn op wie een beroep wordt gedaan als getuigen ten laste om de waarheid gemakkelijker aan het licht te brengen, of nog symbolischer, om strengere straffen te eisen. Maar de slachtoffers ondervinden in de eerste plaats de gevolgen van de misdadigheid.*"[107] Dit wetsvoorstel kreeg destijds nochtans geen aandacht.

Naar aanleiding van de arrestatie van Marc Dutroux legde de regering op 18 oktober 1996 een wetsontwerp neer waarin min of meer de voorstellen werden overgenomen die de liberalen enkele maanden voorheen deden. Plots leek het vanzelfsprekend te zijn voor de regering en de parlementairen dat de van kracht zijnde wetgeving inzake de hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden aangepast moest worden.

De voorgestelde wijzigingen beoogden "*een aanzienlijke uitbreiding van situaties die in overweging kunnen worden genomen*" evenals "*van de schadegevallen waarvoor een tussenkomst van het Fonds zal mogelijk zijn. De financiële begrenzingen werden eveneens herzien ten gunste van de slachtoffers evenals de termijnen die hen tegenstelbaar zijn*."[108] Deze wijzigingen sloten aan bij ideeën van de verenigingen voor slachtofferhulp die reeds vanaf eind jaren '80 vroegen om de wet aan te passen en de procedure voor de Commissie voor Hulp aan Slachtoffers te versnellen.[109] Deze verenigingen haalden destijds ondermeer de problematiek van de "indirecte slachtoffers" aan, namelijk de nabestaanden van een overleden slachtoffer, die slechts in zeer beperkte mate aanspraak konden maken op een schadeloosstelling.[110] Immers, slechts indirecte slachtoffers die ten laste waren van een slachtoffer dat overleed tengevolge van een misdrijf, konden van een tussenkomst vanwege de staat genieten wanneer ze tengevolge van het misdrijf in een ernstige materiële noodsituatie terecht kwamen (artikel 31 § 2 van de wet van 1 augustus 1985).

In mei 1998 maakte een nieuwe wijziging van de wet van 1 augustus 1985 dat de tussenkomst vanwege het Fonds op retroactieve manier kon worden toegekend, namelijk

---

[107] Wetsvoorstel tot wijziging van de wet van 1 augustus 1985 houdende fiscale en andere bepalingen met betrekking tot de slachtoffers van opzettelijke gewelddaden, Doc. 377/1-95/96, *Kamer*, zitting 1995-1996, 2 januari 1996, pp.1-2.

[108] Wetsontwerp tot wijziging van de wet van 1 augustus 1985 houdende fiscale en andere bepalingen, inzake de hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden, Doc. 726/1-96/97, *Kamer*, zitting 1996-1997, 18 oktober 1996, p.1.

[109] Wetsontwerp tot wijziging van de wet van 1 augustus 1985 houdende fiscale en andere bepalingen, inzake de hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden, Doc. 726/4-96/97, *Kamer*, zitting 1996-1997, 22 november 1996, p.3.

[110] Idem, p.2.

voor daden begaan vóór de inwerkingtreding van de wet in 1985.[111] Deze vraag werd geformuleerd door de tweede Commissie van de Bende van Nijvel en door de verschillende volksvertegenwoordigers die deelnamen aan de discussie over het rapport. Iedereen was het ermee eens dat de slachtoffers van de Bende van Nijvel aanspraak moesten kunnen maken op het Fonds, wat niet mogelijk was bij gebrek aan een retroactieve werking van de wet.

Andere wetten tot wijziging van de wet van 1 augustus 1985 werden ondermeer in 2003 gestemd. In de eerste plaats was er de wet van 26 maart 2003 houdende de voorwaarden waaronder de Commissie voor financiële hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden een hulp kan toekennen.[112] Deze wet verbreedde de toegang tot de Commissie, zodat ook andere personen er een beroep op konden doen en versnelde opnieuw de procedure. Wat de versnelling en simplificering van de procedure betreft, voorzag deze wet dat de voorzitter van de Commissie zitting houdt als enig lid alleen inzake verzoeken om noodhulp, inzake verzoeken die kennelijk onontvankelijk of kennelijk ongegrond zijn. Zo kon wachttijd vermeden worden. Bovendien werd de naam van de Commissie omgezet, om verwarring te vermijden met andere vormen van hulp, in "Commissie voor financiële hulp aan slachtoffers van gewelddaden".

Gezien deze uitbreiding leek het vanzelfsprekend dat de Commissie te maken zou krijgen met een groter aantal aanvragen. De debatten betroffen dan ook vooral de financiering van de commissie en de grote achterstand. Het heeft immers geen zin slachtoffers valse hoop te geven door een wet te stemmen die in de praktijk niet toepasbaar zou blijken.

Op 22 april 2003 werd uiteindelijk de wet houdende de samenstelling en werking van de Commissie voor financiële hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden gestemd.[113] Het wetsvoorstel voorziet dat de Commissie efficiënt georganiseerd moet worden, ondermeer door de inrichting van permanente kamers. Ze bevat bovendien bepalingen aangaande de samenstelling van de kamers en het statuut van de leden. Ze vormt een geheel samen met een ander wetsvoorstel dat de bevoegdheid en werking van de Commissie wijzigt.[114] In 2006 tenslotte onderging deze wet een nieuwe wijziging om de aanpassing van de richtlijn 2004/80/EG van de Raad van 29 april 2004 betreffende de schadeloosstelling van slachtoffers van misdrijven in te voegen.

Zonder in de technische en procedurele details te treden, dienen we op te merken dat deze wet tot op vandaag (in artikel 28) bepaalt dat er een bijzonder Fonds tot hulp aan de slachtoffers van opzettelijke gewelddaden en aan de occasionele redders dient te zijn. Dat Fonds valt onder de begroting van de Federale Overheidsdienst Justitie en veroordeelden dragen bij tot de financiering ervan. Bij iedere veroordeling tot een criminele of correctionele hoofdstraf spreekt de rechter immers de verplichting uit om een bedrag van

---

111 NAGELS, C., *Op. Cit*., p.358.

112 Wet van 26 maart 2003 houdende de voorwaarden waaronder de commissie voor financiële hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden een hulp kan toekennen, *B.S.*, 22 mei 2003.

113 Wet van 22 april 2003 houdende de samenstelling en werking van de Commissie voor financiële hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden, *B.S*., 22 mei 2003.

114 Wetsvoorstel tot wijziging van de artikelen 30 en 34 van de wet van 1 augustus 1985 houdende fiscale en andere bepalingen (ingediend door de heer Servais Verherstraeten), Doc. 0625/001-2000, *Kamer*, 3 mei 2000.

25 EUR te betalen als bijdrage tot het Fonds. Dit bedrag is onderworpen aan de verhoging voorzien in de Wet van 5 maart 1952 betreffende de opdeciemen op de strafrechtelijke geldboeten. De Federale Overheidsdienst Financiën zorgt voor de invordering van de bedragen, volgens de regels van toepassing op de invordering van de strafrechtelijke geldboeten. De ingevorderde sommen worden driemaandelijks overgemaakt aan het Fonds. Deze wet voorziet (in artikel 30) eveneens dat er een Commissie voor financiële hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden en aan de occasionele redders is die uitspraak doet over de aanvragen tot toekenning van een noodhulp, financiële hulp of aanvullende hulp. De voorzitter en de ondervoorzitters van de Commissie zijn magistraten van de rechterlijke orde, behorende tot de Nederlandse en Franse taalrol en aangesteld door de Minister van Justitie. De kosten verbonden aan de werkzaamheden van de Commissie en het secretariaat komen ten laste van de begroting van de Federale Overheidsdienst Justitie.

De Commissie kan een financiële hulp toekennen aan:

1° personen die *ernstige lichamelijke of psychische schade ondervinden* als rechtstreeks gevolg van een opzettelijke gewelddaad;

2° *nabestaanden* van of personen die in duurzaam gezinsverband samenleefden met een persoon die overleden is als rechtstreeks gevolg van een opzettelijke gewelddaad;

3° *ouders of personen die voorzien in het onderhoud van een minderjarig slachtoffer* dat als gevolg van een opzettelijke gewelddaad *een langdurige medische of therapeutische behandeling* behoeft;

4° *verwanten tot en met de tweede graad* van of verwanten die in *duurzaam gezinsverband samenleefden met een slachtoffer* dat sinds meer dan een jaar vermist is indien deze vermissing naar alle waarschijnlijkheid te wijten is aan een opzettelijke gewelddaad.

5° en tenslotte aan hen die *vrijwillig hulp bieden aan slachtoffers, niet in het kader van de uitoefening van een beroepsactiviteit in verband met de veiligheid* en niet in het kader van een deelname aan eender welke gestructureerde vereniging teneinde hulp en bijstand te verlenen aan derden, en die "occasionele redders" genoemd worden of, in geval van overlijden, hun rechthebbenden (verwanten tot en met de tweede graad of verwanten die in duurzaam gezinsverband samenleefden).

De financiële hulp wordt toegekend onder de volgende voorwaarden (artikel 31 bis):

1° *De gewelddaad is in België gepleegd*.[115]

[115] Hierbij dienen we te preciseren dat een in het buitenland gepleegde opzettelijke gewelddaad, waarvan een in artikel 42, § 3 bedoeld persoon in bevolen dienst het slachtoffer is, gelijkgesteld wordt. Sinds 1 januari 2006 voorziet artikel 40 van de wet dat wanneer een opzettelijke gewelddaad is gepleegd op het grondgebied van een andere lidstaat van de Europese Unie en de verzoeker zijn gewone verblijfplaats in België heeft, hij zich kan richten tot de commissie, die hem bijstaat in zijn aanvraag tot schadeloosstelling bij de bevoegde overheid. Wanneer een opzettelijke gewelddaad is gepleegd op het grondgebied van België en de verzoeker zijn gewone verblijfplaats in een andere lidstaat van de Europese Unie heeft (artikel 40 bis), kan de verzoeker zijn verzoekschrift, met de vraag om financiële hulp, noodhulp of aanvullende hulp, aan de commissie richten via de instantie die door de betrokken lidstaat specifiek is belast om het slachtoffer bij te staan in zijn aanvraag bij de bevoegde instantie, en dit door middel van een standaardformulier opgesteld door de Europese Commissie. Artikel 40 ter preciseert de talen die de commissie gebruikt in haar contacten met de instantie tot welke de informatie is gericht die doorgegeven wordt krachtens de artikelen 40 en 40 bis.

2° Het slachtoffer bezit op het moment van de gewelddaad de *Belgische nationaliteit*, is *gerechtigd het Rijk binnen te komen*, er *te verblijven* of er *zich te vestigen*, of heeft naderhand van de Dienst Vreemdelingenzaken een *verblijfsvergunning van onbepaalde duur* verkregen in het kader van een onderzoek wegens mensenhandel.
3° Er is een *definitieve rechterlijke beslissing over de strafvordering genomen en de verzoeker heeft schadevergoeding nagestreefd door middel van een burgerlijke partijstelling*, een rechtstreekse dagvaarding of een vordering voor een burgerlijke rechtbank. *Indien het strafdossier geseponeerd is wegens het onbekend blijven van de dader, kan de commissie oordelen dat het voldoende is dat de verzoeker klacht heeft ingediend of de hoedanigheid van benadeelde persoon heeft aangenomen.* De hulp kan ook worden aangevraagd indien er *meer dan een jaar* verstreken is sinds de datum van de burgerlijke partijstelling en *de dader onbekend blijft*.
4° Het verzoek is *binnen drie jaar ingediend*. De termijn loopt, naargelang het geval, vanaf de eerste beslissing tot seponering, de beslissing van het onderzoeksgerecht, de dag waarop definitief uitspraak is gedaan over de strafvordering of de dag, indien deze van latere datum is, waarop uitspraak is gedaan over de burgerlijke belangen.
5° *De schade kan niet afdoende worden hersteld door* de dader of de burgerlijk aansprakelijke partij, op grond van een stelsel van sociale zekerheid of een private verzekering, noch op enige andere manier.

De Commissie kan ook een noodhulp toekennen wanneer elke vertraging bij de toekenning van de hulp de verzoeker een ernstig nadeel kan berokkenen, gelet op zijn financiële situatie. De noodhulp wordt per schadegeval en per verzoeker toegekend voor schade boven 500 euro en is beperk tot een bedrag van 15.000 euro (artikel 36). De Commissie kan ook een aanvullende hulp toekennen wanneer na de toekenning van de hulp, het nadeel kennelijk is toegenomen (artikel 37).

Voor het toekennen van hulp baseert de Commissie zich uitsluitend op bestanddelen van de geleden schade (artikel 32 § 1) die door de wet bepaald zijn voor elke categorie. Zonder volledig en exhaustief te willen zijn (zie voor een meer precieze opsomming de wet zelf) kan het gaan om morele schade, de medische kosten en de ziekenhuiskosten, de tijdelijke of blijvende invaliditeit, een verlies of vermindering aan inkomsten ten gevolge van de tijdelijke of blijvende arbeidsongeschiktheid, de esthetische schade, de procedurekosten, de materiële kosten en de schade die voortvloeit uit het verlies van een of meer schooljaren.

Het bedrag van de hulp wordt naar billijkheid bepaald (artikel 33). De Commissie kan onder meer rekening houden met het gedrag van de verzoeker indien deze rechtstreeks of onrechtstreeks heeft bijgedragen tot het ontstaan van de schade of de toename ervan en de relatie tussen de verzoeker en de dader. De hulp wordt per schadegeval en per verzoeker toegekend voor schade boven 500 euro en is beperkt tot een bedrag van 62.000 euro. De hulp kan ook worden toegekend wanneer geen definitieve rechterlijke beslissing over de burgerlijke belangen is genomen (artikel 33 bis). In dat geval raamt de Commissie zelf het nadeel dat ze in aanmerking neemt, maar deze raming bindt de hoven en rechtbanken niet.

De Commissie doet uitspraak bij een met redenen omklede beslissing volgens een bij wet bepaalde procedure (artikel 34 ter). De verzoeker wordt door de Commissie gehoord indien hij daar schriftelijk heeft om verzocht of indien ze dit noodzakelijk acht. Hij kan

zich hiervoor laten bijstaan of vertegenwoordigen door zijn advocaat. Hij kan zich ook laten bijstaan door de gemachtigde van een overheidsinstelling of een door de Koning hiertoe erkende vereniging (zoals de diensten voor slachtofferhulp).

De verzoeker en de Minister van Justitie kunnen tegen de beslissing van de Commissie een beroep tot nietigverklaring instellen bij de Raad van State (artikel 34 quater). De Minister van Justitie maakt de hulp die toegekend werd door de Commissie rechtstreeks over aan de aanvrager, rekening houdende met de middelen waarover het Fonds beschikt.

De Staat kan de volledige of gedeeltelijke terugbetaling van de toegekende hulp vorderen (artikel 39) wanneer het slachtoffer na de uitbetaling ervan in enige hoedanigheid schadeloosstelling verkrijgt; wanneer de hulp geheel of gedeeltelijk is toegekend op grond van valse of onvolledige verklaringen van de verzoeker; indien een in kracht van gewijsde gegane rechterlijke beslissing de volledige of gedeeltelijke verantwoordelijkheid bij het slachtoffer legt.

2. Het slachtoffer in de "gemeenschap"

Ook de Gemeenschappen en Gewesten hebben een aantal belangrijke regelgevingen voorzien.

2.1. Decreten van de Franse Gemeenschap

2.1.1. Decreet van de Franse Gemeenschapscommissie van 15 december 1989 betreffende de erkenning en de toekenning van subsidies aan de diensten voor opdrachten inzake bijstand aan de slachtoffers en aan hun naasten, enerzijds, en aan de verdachten en in vrijheid gestelde veroordeelden en aan ex-gedetineerden en aan hun naasten, anderzijds.

De decreten betreffende de erkenning en de toekenning van subsidies aan de diensten die bijstand verlenen aan slachtoffers en aan hun naasten enerzijds en aan verdachten en in vrijheid gestelde veroordeelden en aan ex-gedetineerden en aan hun naasten anderzijds, vervangen sinds 18 juli 2001 in het Waalse gewest en sinds 1 juli 2005 in het Brusselse Gewest het Besluit van de Executieve van de Franse Gemeenschap van 15 december 1989 betreffende de erkenning en de toekenning van toelagen aan diensten voor forensische welzijnszorg.

Dit decreet van de Franse Gemeenschapscommissie betekende zeker een grote stap voorwaarts in de erkenning van de slachtofferproblematiek. Het introduceerde immers een belangrijke vernieuwing in het sociale beleid van de Gemeenschap door aan de diensten voor justitieel welzijnswerk een opdracht van sociale en psychologische bijstand ten behoeve van slachtoffers toe te kennen.[116] De rol van de Gemeenschappen in de ontwikkeling van een sociale voorziening specifiek ten behoeve van slachtoffers van inbreuken dient geanalyseerd te worden tegen de achtergrond van de geleidelijke

[116] MARTIN, D. en RENOTTE, C., 'L'aide aux victimes', in MARY, Ph. (ed), *L'aide sociale aux justiciables*, Bruxelles, Bruylant, 1991, p.139.

staatshervorming en de transfer van het beleid inzake de hulp aan personen naar de Gemeenschappen.[117]

Binnen de Franstalige Gemeenschap werkte het nieuwe departement Sociale zaken enerzijds mee aan de ontwikkeling van diensten voor slachtofferhulp door verschillende pilootprojecten, het opsporen en de opvang van verwaarloosde kinderen te ondersteunen[118] en anderzijds een pilootproject inzake de maatschappelijke hulpverlening aan slachtoffers van inbreuken in samenwerking met de vzw "Aide et reclassement".[119] Sinds 1987 werd de doelstelling van de vzw anders ingevuld en beoogde ze het idee "*d'intégrer l'aide sociale aux victimes au sein d'une politique d'aide sociale aux justiciables en s'appuyant sur la restructuration du réseau des services de réinsertion sociale*."[120]

Pas eind 1989 sloot de Franse Gemeenschap zich aan bij de Vlaamse Gemeenschap en nam het een besluit aan waarin slachtofferhulp gereglementeerd werd. Het Vlaamse voorbeeld en de resultaten van het pilootproject dat sinds 1985 in Huy gevoerd werd, maakten de Franse Gemeenschap bewust van het probleem, waarop ze besloot de psychosociale hulpverlening aan slachtoffers te integreren in het justitieel welzijnswerk.[121] Het document van de Franse Gemeenschap gelijkt wel op de Nederlandstalige regelgeving terzake, maar toch bestaan belangrijke verschillen tussen beide besluiten.

De eerste gelijkenis bestaat erin dat de Franse Gemeenschap net als zijn Vlaamse tegenhanger ervoor koos de uitoefening van zijn nieuw beleid aan de verenigingssector toe te vertrouwen.[122] Vervolgens zijn zowel de Vlaamse als Franstalige diensten voor justitieel welzijnswerk diensten voor ambulante hulpverlening aan personen die in contact komen met justitie, zowel daders als slachtoffers.[123] We bemerken dus een zelfde neiging deze taak toe te vertrouwen aan een specifieke dienst, veeleer dan deze te integreren in bestaande structuren voor maatschappelijke hulpverlening en/of geestelijke gezondheidszorg. Ten slotte vinden we in beide wetteksten ook dezelfde brede benadering van de opdrachten terug inzake de bijstand aan verdachten (vroegtijdige hulpverlening), de bijstand aan veroordeelden (bijstand aan gedetineerden), de bijstand aan ex-gedetineerden (hulp bij reïntegratie) en de bijstand aan slachtoffers.

Er bestaat echter een formeel verschil tussen de twee reglementeringen: de Franstalige diensten voor justitieel welzijnswerk zijn verplicht de vier opdrachten samen uit te voeren om het probleem in zijn geheel te kunnen aanpakken. De Vlaamse diensten voor justitieel welzijnswerk daarentegen kunnen erkend worden voor de permanente uitoefening van één of meerdere van deze taken.[124] L'arrêté expose ce qu'il faut entendre par services d'aide sociale aux justiciables.[125] De sociale bijstand bestaat uit "*elke individuele of in groep ondernomen actie ter bevordering van de actieve deelname aan*

---

117 MARTIN, D. en RENOTTE, C*., Op. Cit.,* p.142.
118 Ibidem, p.143.
119 Ibidem, p.144
120 Idem.
121 Ibidem, p.149.
122 Idem.
123 MARTIN, D. en RENOTTE, C*., Op. Cit*., p.150.
124 Idem.
125 Artikel 1 van het Besluit van de Executieve van de Franse Gemeenschap van 15 december 1989 betreffende de erkenning en de toekenning van toelagen aan de diensten voor forensische welzijnszorg, 15 december 1989, *B.S.*, 9 maart 1990.

het maatschappelijk, economisch, openbaar en cultureel leven overeenkomstig de rechten van de mens zoals bepaald door de internationale verdragen en overeenkomsten, de grondwet en de wetten." (art. 3)

Sinds 19 juli 1993 werd een deel van de bevoegdheden binnen de sector van het justitiële welzijnswerk overgeheveld van de Gemeenschap naar het Waalse en Brusselse Gewest. Aan de Raad van State werd tegelijkertijd een voorontwerp van decreet voorgelegd van het Waalse gewest met betrekking tot "l'aide aux justiciables" en een voorontwerp van decreet van de Franse gemeenschap aangaande "l'aide sociale aux détenus en vue de leur insertion sociale", die hieromtrent preciseerde in zijn advies van 23 mei 2001 dat "*si la Communauté française reste compétente pour l'aide aux détenus, l'aide sociale aux autres catégories de justiciables relève de la compétence de la Commission communautaire française en ce qui concerne la Région de Bruxelles-Capitale.*" Door dit advies stelde de Raad van State dus een einde aan de controverse inzake justitieel welzijnswerk.

2.1.2. Het decreet van de Franse Gemeenschapscommissie van het Brussels Gewest[126]

Volgens de memorie van toelichting van het decreet van de Franse Gemeenschapscommissie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, is het deze controverse die de afwezigheid van een decretale basis inzake deze materie, die Brussel kenmerkte gedurende vele jaren, verklaarde: naar haar mening werd het dus hoog tijd dat de Franse Gemeenschapscommissie ook een decreet voorzag ter vervanging van het besluit van 15 december 1989.

Volgens de memorie van toelichting is het centrale begrip binnen het decreet de term bijstand, bijstand die zich moeten uitstrekken over alle categorieën van rechtszoekenden naast gedetineerden, namelijk beschuldigden, veroordeelden in vrijheid (voorwaardelijke vrijheid, penitentiair verlof), ex-gedetineerden, slachtoffers en hun verwanten. Deze bijstand kan individueel of collectief zijn en is "*ter bevordering van de actieve deelname aan het maatschappelijk, economisch, openbaar en cultureel leven overeenkomstig de rechten van de mens zoals bepaald door de internationale verdragen en overeenkomsten, de grondwet en de wetten.*" Deze bijstand richt zich tot personen die te maken kregen met een inbreuk (slachtoffers of daders) en aan hun omgeving.

Wat de bijstand aan slachtoffers en hun verwanten betreft zijn de doelstellingen de volgende: 1. het organiseren van een specifieke dienstwaarneming in daartoe geschikte lokalen; 2. de contactopname met het slachtoffer dat de politiediensten de toestemming heeft gegeven om zijn adresgegevens mede te delen aan de hulpdiensten die het aanwijst ; 3. het verlenen aan de slachtoffers en aan hun naasten van psychologisch hulp die gericht is op de rechtstreekse en onrechtstreekse oorzaken en de gevolgen van de overtreding; 4. het begeleiden van de slachtoffers en van hun naasten die om bijstand verzoeken en dit gedurende alle stappen die zij ondernemen om de gevolgen van het slachtofferschap, met

[126] Décret de la Commission communautaire française de la Région de Bruxelles-Capitale du 4 décembre 2003 relatif à l'agrément et à l'octroi de subventions aux services pour les missions d'aide, d'une part aux victimes et à leurs proches et, d'autre part, aux inculpés et condamnés en liberté, aux ex-détenus et à leurs proches.

inbegrip van het secundaire slachtofferschap, te overwinnen en, indien mogelijk, om hen te helpen om er een schadeloosstelling voor te bekomen; 5. het informeren en oriënteren van het slachtoffer of zijn naasten in hun betrekkingen met de politie, de rechterlijke macht en de verzekeringsmaatschappijen, evenals met het oog op het bekomen van Staatshulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden.; 6. het vergemakkelijken, ten behoeve van de slachtoffers en van hun naasten, van de toegang tot de diensten voor welzijnszorg en gezondheid via partnerschap met het sociaal-sanitair netwerk.

De dienst dient bovendien het publiek en de betrokken instellingen te sensibiliseren over de rechten en de specifieke behoeften van de slachtoffers, door vormingsessies te organiseren ten behoeve van de psycho-medisch-sociale actoren, van de bedrijven of van de openbare diensten.

Het ontwerp voorziet verplichte en facultatieve opdrachten. Het staat de dienst ook toe zich op slechts één categorie van inbreuken te richten. De beslissing van erkenning preciseert dus de taken die de dienst zal uitoefenen, evenals de eventuele inperkingen wat de categorieën van overtredingen betreft. "*Het College erkent de diensten die minstens alle opdrachten bedoeld in artikel 4 of in artikel 6 uitvoeren. De opdrachten bedoeld in artikelen 4 en 5 kunnen beperkt worden tot de slachtoffers van specifieke categorieën van overtredingen of van overtreding genoemde feiten. In dit laatste geval kan het College één of meerdere diensten toelaten niet gehouden te zijn de opdracht vermeld in artikel 4, tweede lid, uit te voeren. De beslissing van erkenning bepaalt voor welke opdrachten de dienst erkend is en in voorkomend geval, de beperkingen inzake categorieën van overtredingen*." Volgens de memorie van toelichting zijn de toekenningsvoorwaarden gelijkaardig aan deze die we in andere wetgeving van de Franse Gemeenschapscommissie omtrent hulp aan personen terugvinden. Bij elke procedure tot erkenning van een vereniging moet de Brusselse Franstalige Adviesraad voor Welzijnszorg en Gezondheid betrokken worden.

2.1.3. Decreet van het Waalse Gewest van 18 juli 2001 betreffende de hulpverlening aan rechtsonderhorigen[127]

Het decreet van het Waalse Gewest van 18 juli 2001 trad in werking op 1 januari 2002. Het schafte het Besluit van de Regering van de Franse Gemeenschap tot wijziging van het besluit van de Executieve van de Franse Gemeenschap van 15 december 1989 betreffende de erkenning en de toekenning van toelagen aan de diensten voor forensische welzijnszorg af, dat al gewijzigd werd door de besluiten van 20 oktober 1992, 12 juli 1996, 31 december 1997 en 2 juli 1999.

Het zijn echter de diensten die erkend werden op basis van het besluit van de Executieve van de Franse Gemeenschap van 15 december 1989 die in de eerste plaats als erkend beschouwd werden voor de toekenning van het nieuwe decreet. Het decreet definieert waaruit de forensische welzijnszorg bestaat, namelijk de doelstellingen, het doelpubliek en de erkenningsvoorwaarden van de diensten uit de sector. Het decreet regelt ook de installatie van een Waalse adviescommissie voor hulpverlening aan

[127] Décret de la Région wallonne relatif à l'aide sociale aux justiciables, 18 juli 2001, *B.S.* 15 Augustus 2001.

rechtsonderhorigen. Ten slotte vermeldt het ook dat de diensten een beroep kunnen doen op vrijwilligers, een vermelding die geweerd werd uit het decreet omtrent de hulpverlening aan slachtoffers in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.[128]

Het decreet vat de forensische welzijnszorg als volgt op:

1) "*elke individuele of in groep ondernomen actie, enerzijds, ter bevordering van de actieve deelname aan het maatschappelijk, economisch, politieke of culturele leven overeenkomstig de rechten van de mens en, anderzijds, voor het aankweken van een kritische kijk op het maatschappelijk gebeuren, inzonderheid door de ontwikkeling van de analyse-, actie- en evaluatievaardigheden.*"
2) en het "*houdt ook een psychologische hulpverlening in ter ondersteuning van personen die te kampen hebben met bijzondere problemen die verband houden met delinquent gedrag of met slachtofferschap, met uitzondering van de opvang die wegens blijvende psychische klachten op lange termijn noodzakelijk is.*"

Ze richt zich tot (artikel 2):

1) de inverdenkinggestelde, namelijk de persoon "*die in verdenking is gesteld en die in vrijheid wordt gelaten. Als inverdenkinggestelde wordt ook de persoon beschouwd tegen wie een strafvordering lopende is, evenals de persoon die zich in een toestand bevindt die ertoe leidt of zou kunnen leiden dat hij in verdenking wordt gesteld.*"
2) de veroordeelde, namelijk "*de niet aangehouden persoon die veroordeeld wordt tot een straf of die onderworpen is aan een maatregel in het kader van de proeftijd die hem toegestaan wordt en waartoe besloten wordt in uitvoering van de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie.*"
3) de ex-gedetineerde, namelijk "*de persoon die een voorwaardelijke, voorlopige of definitieve invrijheidstelling geniet, met in begrip van de persoon die onderworpen is aan een maatregel ter bescherming van de maatschappij.*"
4) het slachtoffer, namelijk "*de persoon die onder een overtreding of een overtreding genoemd feit te lijden heeft gehad.*"

Waar de centra voor forensisch welzijnswerk ervoor zorgen dat de inverdenkinggestelden, de veroordeelden, de ex-gedetineerden en de slachtoffers die dat vragen of aanvaarden hun recht op welzijnswerk gewaarborgd wordt, doen ze dat ook voor hun naaste familieleden (artikel 4). Wat meer in het bijzonder de slachtoffers betreft (artikel 5), zijn de centra voor forensisch welzijnswerk inzonderheid met bijzondere opdrachten belast :

1) het organiseren van een specifieke dienstwaarneming inzake slachtofferhulp in daartoe geschikte lokalen;
2) de onverwijlde contactopname met de slachtoffers die de politiediensten de toestemming hebben gegeven om hun adresgegevens mede te delen;
3) de begeleiding van slachtoffers die in het ondernemen van de nodige stappen hulp vragen om de gevolgen van het slachtofferschap, waaronder inbegrepen de

[128] Cf. supra, 2.1.3. Het decreet van de Franse Gemeenschapscommissie van het Brussels Gewest.

secundaire victimisering, meester te kunnen worden en om indien mogelijk er een schadeloosstelling voor te krijgen;
4) de informatieverstrekking met het oog op de oriëntering van het slachtoffer in diens betrekkingen met de politie, de rechterlijke macht en de verzekeringsmaatschappijen, evenals met het oog op het krijgen van hulp van staatswege aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden;
5) het voorzien in psychologische hulpverlening die gericht is op de rechtstreekse en onrechtstreekse gevolgen van het slachtofferschap en de verwerking van de teweeggebrachte schok;
6) het vergemakkelijken, voor de personen voor wie dat nodig is, van de toegang tot de centra voor personenzorg en, eventueel, tot de centra voor medisch-psychiatrische zorgverlening;
7) de sensibilisering van het publiek en de betrokken centra voor de rechten en de specifieke noden van de slachtoffers.

Onder de centra voor forensisch welzijnswerk worden elke dienst verstaan "*die door het Waalse Gewest is erkend en die welzijnswerk verricht ten gunste van inverdenkinggestelden, veroordeelden, ex-gedetineerden en slachtoffers, evenals van hun naaste familieleden*" (artikel 2). Volgens het decreet wordt in elk gerechtelijk arrondissement een centrum voor forensisch welzijnswerk erkend, maar, "*indien het aantal inwoners, de criminaliteitscijfers, de geografische ligging of de verstrengeling van uiteenlopende problemen dat vereisen, kan de Regering één of meerdere bijkomende centra voor forensisch welzijnswerk per arrondissement erkennen*" (hoofdstuk III van het decreet).

In hoofdstuk IV voorziet het decreet dat de centra een beroep kunnen doen op vrijwilligers: "*De centra voor forensisch welzijnswerk kunnen een beroep doen op vrijwilligers voor de uitvoering van één of verschillende opdrachten.*" Hoewel het decreet voorziet dat de Regering de toepassingsregeling voor dit artikel (artikel 5) kan bepalen, preciseert het toch dat het voor de vrijwillige medewerkers nodig is dat ze:
1) een bewijs voor hun bekwaamheid voorleggen via hun beroepsopleiding of hun werkervaring inzake welzijnswerk;
2) onder verantwoordelijkheid van de directie ondersteund worden door het beroepsmatig aangestelde personeel van het centrum (artikel 14).

Ten slotte preciseert het decreet de taken van de Waalse adviescommissie voor hulpverlening aan rechtsonderhorigen. Zo voorziet het de oprichting van een Waalse adviescommissie voor hulpverlening aan rechtsonderhorigen (artikel 15 § 1) die als opdracht heeft advies te verlenen; te zorgen voor het contact dat nodig is voor een doeltreffende samenwerking tussen de centra voor forensisch welzijnswerk, het bestuur en de Minister; de Minister op diens vraag een advies overleggen over elk probleem dat betrekking heeft op de hulpverlening aan rechtsonderhorigen; de Minister elk voorstel overleggen dat nuttig wordt geacht in verband met de hulpverlening aan rechtsonderhorigen (artikel 15, § 2). De Commissie bestaat uit vertegenwoordigers van de centra voor forensisch welzijnswerk, vier personen die wegens hun bijzondere bekwaamheden in de sector van het forensisch welzijnswerk worden uitgekozen en drie

vertegenwoordigers van de Regering, aangesteld voor een periode van vier jaar (artikel 16 § 1).

2.2. Vlaams kader aangaande slachtofferhulp[129]

Op Vlaams niveau werden verschillende initiatieven genomen in het kader van slachtofferhulp, wat – zoals reeds aangegeven - onder de expliciete bevoegdheid van de Vlaamse Gemeenschap valt. In dit overzicht geven we de belangrijkste regelgeving weer en besluiten we met een aantal tendensen.

2.2.1. Besluit van de Vlaamse Executieve houdende de voorwaarden inzake erkenning en subsidiëring van Diensten voor Forensische Welzijnszorg (1985)

De eerste centra voor slachtofferhulp ontstonden in België in de jaren '80.[130] Met het besluit van de Vlaamse Executieve werden de Centra voor Slachtofferhulp in Vlaanderen erkend en gesubsidieerd.[131] Sinds 1997 is er één centrum per arrondissement.[132] Het besluit werd intussen opgeheven door de navolgende Besluiten betreffende het Algemeen Welzijnswerk (cf. infra, 2.2.5.).

2.2.2. Nota slachtofferbeleid (1995)[133]

De nota slachtofferbeleid van 1995 blijkt in een latere fase in een aantal regelgevingen in overweging te worden genomen bij de uitbouw van de slachtofferzorg.

In het voorwoord van de nota wordt aangegeven hoe slachtofferzorg past in een geïntegreerde welzijnsbenadering van problemen zoals criminaliteit en onveiligheid, waarbij men een balans zoekt tussen een criminele (federale bevoegdheid) en sociale politiek (Vlaamse bevoegdheid). Criminaliteit wordt gezien als schade aan de samenlevingsverbanden, waarin de overheid een taak heeft maar ook de medeburgers een belangrijke taak kunnen opnemen, vandaar de expliciete keuze voor het vrijwilligersmodel in de uitbouw van slachtofferhulp.

In de uitgangspunten van de nota wordt gesteld dat een integraal welzijnsbeleid belangrijk is en dat in de ontwikkeling van het criminaliteitsbeleid van de federale overheid aan de zorg voor de positie en de noden van het slachtoffer in de gerechtelijke procedure hoofdzakelijk is voorbij gegaan.

---

[129] Zie ook SOMERS, L., *Kinderen als slachtoffer van het verkeer. Onderzoek naar de noden, behoeften en ervaringen van verkeersslachtoffers en hun nabestaanden*, Leuven, K.U.Leuven, onuitgegeven rapport, 2005, pp.103-109 en 111.

[130] AERTSEN, I., CHRISTIAENSEN, S., HOUGARDY, L. en MARTIN, D., *Vademecum politiële slachtofferbejegening*, Gent, Academia Press, 2002.

[131] B. Vl. Ex. Houdende de voorwaarden inzake erkenning en subsidiëring van Diensten voor Forensische Welzijnszorg, *B.S.*, 28 november 1985.

[132] AERTSEN, I., CHRISTIAENSEN, S., HOUGARDY, L. en MARTIN, D., *Vademecum politiële slachtofferbejegening*, Gent, Academia Press, 2002, p.287.

[133] DEMEESTER, W., *Nota slachtofferbeleid. Standpunt van de Vlaamse regering*, onuitgegeven nota, Brussel, Vlaams Ministerie van Financiën en Begroting, Gezondheidsinstellingen, Welzijn en Gezin, januari 2005.

Hoewel op dat moment weinig Belgische onderzoeksgegevens beschikbaar zijn, leidt men uit internationaal onderzoek af dat slachtoffers heel wat gevolgen ervaren, daarbij nood kunnen hebben aan hulp en dat zij die hulp niet altijd vinden: "*Het is deze laatste groep slachtoffers die door de georganiseerde slachtofferzorg actief benaderd moet worden*."[134]

De nota geeft verder een overzicht van de overheden diensten die zich met slachtofferzorg bezig houden, alsook van enkele knelpunten (die overigens nog steeds van kracht lijken te zijn):

- Het maatschappelijk ongenoegen blijft.
- Gebrek aan een geïntegreerd beleid.
- Schaderegeling.
- Berichtgeving in de pers.

In antwoord op de knelpunten geeft de nota aan wat het gewenste aanbod zou zijn, namelijk een respectvolle bejegening; een snelle en rechtsvaardige schaderegeling; en een pro-actief hulpaanbod met inschakeling van medeburgers. Tevens komen kritische succesfactoren naar voren, namelijk de vrijwilligerswerking; het overleg en de samenwerking; alsook de spreiding, bezetting en financiering van de diensten slachtofferhulp.

2.2.3. Resolutie van het Vlaams Parlement betreffende een eigen actieplan voor een geïntegreerd slachtoffer- en daderbeleid (19 december 1996)

In deze resolutie vraagt the Vlaams Parlement aan de Vlaamse Regering om "*op korte termijn een eigen Vlaams actieplan voor een geïntegreerd slachtoffer- en daderbeleid uit te werken* (…)." Daartoe dient een coördinerende minister te worden aangesteld. De samenwerking met de federale overheid dient o.a. te worden bewerkstelligd door het afsluiten van een samenwerkingsakkoord inzake slachtofferhulp.

Op 17 februari 1997 werd een hoorzitting gehouden in het Vlaams Parlement over de vergadering in de Commissie voor Welzijn, Gezondheid en Gezin betreffende een Strategisch plan voor een nationaal slachtofferbeleid. De algemene vaststelling luidde dat Vlaanderen grote doelstellingen vooropstelt, maar daar te weinig budgetten tegenover stelt. De federale overheid verwacht echter een concreet engagement op budgettair niveau alvorens over te gaan tot de ondertekening van een samenwerkingsakkoord.

Mevr. Van den Heuvel interpelleert toenmalig Minister van Welzijn Martens daaromtrent in de vergadering van de Commissie Welzijn op 11 maart 1997. Uit de discussie blijkt dat een aantal initiatieven op Vlaams niveau worden genomen, maar dat de affaire Dutroux voornamelijk op federaal niveau tot (budgettaire) gevolgen heeft geleid. De afbakening betreffende slachtofferzorg op de verschillende niveaus (politie en hulp) alsook de samenhangende bevoegdheden van de verschillende overheden, lijkt stof tot discussie te zijn (zie ook eerdere interpellaties op 01 oktober 1996). Ter conclusie

[134] DEMEESTER, W., *Nota slachtofferbeleid. Standpunt van de Vlaamse regering*, onuitgegeven nota, Brussel, Vlaams Ministerie van Financiën en Begroting, Gezondheidsinstellingen, Welzijn en Gezin, januari 2005, p.17.

wordt gesteld dat op Vlaams niveau geen geld wordt voorzien voor een eigen actieplan.[135]

2.2.4. Resolutie van het Vlaams Parlement betreffende het inclusief beleid ten aanzien van kinderen, kindermishandeling, kinderrechten en slachtoffer- en daderhulp in Vlaanderen (10 juli 1997)

In deze resolutie wordt verwezen naar de voorgaande resolutie betreffende het actieplan. Deze resolutie vraagt verder te gaan met de inspanningen en "*meer bepaald een samenwerkingsakkoord betreffende slachtofferhulp af te sluiten*."

Op 17 september 1998 wordt een zitting gehouden in het Vlaams Parlement waarin het opvolgingsrapport betreffende het inclusief beleid wordt voorgesteld. Daarin wordt verwezen naar het samenwerkingsakkoord dat de Vlaamse Regering op 17 maart heeft goedgekeurd en waarin de Vlaamse Gemeenschap zich ertoe verbint in elk gerechtelijk arrondissement een CAW te voorzien, dat slachtofferhulp als bijkomende taak op zich neemt (cf. volgend punt).

2.2.5. Decreet van de Vlaamse Gemeenschap betreffende het algemeen welzijnswerk (1998)

In het Besluit van de Vlaamse regering (28 april 1998)[136] tot uitvoering van het decreet betreffende het algemeen welzijnswerk (1997) wordt de hulp- en dienstverlening aan slachtoffers van misdrijven overeenkomstig het samenwerkingsakkoord vermeld als bijkomende taak (art.16, §1, 1°). Bijkomende taken dienen te worden geconcretiseerd in sectorprotocollen (art.16, §4), wat voor slachtofferhulp gebeurde in het sectorprotocol in 2004 (cf. infra, 2.2.9.). Het Besluit van de Vlaamse Regering (12 oktober 2001) ter uitvoering van het decreet voegt toe dat de hulp- en dienstverlening dient te gebeuren in overeenstemming met het samenwerkingsakkoord.[137]

2.2.6. Decreet ter goedkeuring van het samenwerkingsakkoord van 7 april 1998 tussen de Staat en de Vlaamse Gemeenschap inzake slachtofferzorg (15 december 1998)[138]

Bij de bespreking van het samenwerkingsakkoord komen de volgende elementen aan bod in de discussies van de Commissie Welzijn:[139]

a. Een goede slachtofferopvang dient ertoe te zorgen dat het vertrouwen in de medeburger en de rechtsstaat wordt hersteld. Nadelige gevolgen kunnen worden voorkomen wanneer "*het overheidsbeleid op drie vlakken*

---

135 Dit actieplan is er uiteindelijk nooit gekomen.

136 B. Vl. Reg. 28 april 1998 tot uitvoering van het decreet van 19 december 1997 betreffende het algemeen welzijnswerk, *B.S.*, 12 juni 1998.

137 B. Vl. Reg. 12 oktober 2001 ter uitvoering van het decreet van 19 december 1997 betreffende het algemeen welzijnswerk, *B.S.*, 17 november 2001.

138 Decreet van 15 december 1998 betreffende de goedkeuring van het samenwerkingsakkoord van 7 april 1998 tussen de Staat en de Vlaamse Gemeenschap inzake slachtofferzorg, *B.S,*. 13 juli 1999.

139 *Verslag namens de Commissie voor Welzijn, Gezondheid en gezin uitgebracht door Mevrouw Riet Van Cleuvenbergen*, Vlaams Parlement, stuk 1166, nr.2.

vorm krijgt: een respectvolle bejegening; een snelle en rechtvaardige schaderegeling; een pro-actief hulpaanbod met inschakeling van medeburgers."

b. De essentie van het samenwerkingsakkoord wordt gevormd door het doorverwijsmodel, waarbij de bevoegde politiedienst het slachtoffer doorverwijst naar slachtofferhulp.
c. Aan Vlaamse kant wordt duidelijk gekozen voor het vrijwilligersmodel. "*Vermits slachtoffers geen spontane hulpvragers zijn, moeten zij immers, vrij snel na het delict, kunnen rekenen op een actief hulpaanbod*."
d. Het akkoord komt tegemoet aan "*de nood aan systematisering van het ruime aanbod van initiatieven inzake slachtofferzorg*."
e. Het samenwerkingsakkoord is opmerkelijk omwille van het bilateraal karakter: met het Brussel Gewest, noch met de Franstalige en Duitstalige Gemeenschappen werd een akkoord afgesloten.[140]
f. Er wordt verwezen naar de (hogervernoemde) Resoluties van het Vlaams Parlement.
g. Een inclusieve slachtofferzorg moet ook op Vlaams niveau aandacht blijven krijgen.

Omwille van het belang van het samenwerkingsakkoord voor zowel het beleid als de praktijk, gaan we op de inhoud en de eerste evaluaties ervan in een apart punt verder in.[141]

2.2.7. Protocolakkoord tussen de federale Minister van Justitie en de Vlaamse Minister van Welzijn, Gezondheid en Gelijke Kansen rond het grensgebied welzijn-justitie (2001)

Het protocolakkoord geeft aan dat het samenwerkingsakkoord volledig zal worden geïmplementeerd, behalve voor wat betreft de directe doorverwijzing van minderjarige slachtoffers van intrafamiliaal (seksueel) geweld. Daartoe wordt immers overleg voor ogen gesteld met de vertrouwenscentra kindermishandeling.[142]

Verder wordt gesteld dat bij de verdere uitbouw van slachtofferhulp een rechtsgelijke toegang van alle slachtoffers tot de hulp- en dienstverlening het uitgangsprincipe is. Daartoe zal de Minister van Justitie:

- Een omzendbrief sturen.
- Overleg plegen met het College van Procureurs-generaal (in Brussel en Vlaanderen) om te komen tot een effectieve en gelijkaardige uitvoering van het samenwerkingsakkoord.
- Voorzien in de nodige personele en financiële omkadering.

---

[140] Dit is op 01 juni 2007 nog steeds niet het geval.
[141] Cf. infra 2.3. Het samenwerkingsakkoord in Vlaanderen.
[142] Zie daaromtrent B. Vl. Reg. 2 december 1997 tot vaststelling van de voorwaarden tot erkenning en subisidiëring van de vertrouwenscentra kindermishandeling, *B.S.*, 25 december 1997.

De Vlaamse Minister voor Welzijn creëert van haar kant de voorwaarden door:

- Het sturen van een Omzendbrief.
- Het voorzien in de nodige personele en financiële omkadering, rekening houdend met de beschikbare kredieten.
- De nodige voorwaarden te creëren om de aansluitende hulpverlening mogelijk te maken.

Beide Ministers nemen met de federale Minister van Binnenlandse Zaken het initiatief om de knelpunten m.b.t. de doorverwijzing naar de Vertrouwenscentra op te nemen alsook om te komen tot een grondige evaluatie van het samenwerkingsakkoord. Bovendien wordt gestreefd naar een nationaal overlegorgaan inzake slachtofferbeleid.

Dat laatste wordt ons inziens opgenomen door het Nationaal Forum. De Omzendbrieven zijn er naar ons weten nog niet, wat als knelpunt wordt aangehaald in de evaluatie van het Samenwerkingsakkoord.[143] De werkingsmiddelen blijken bovendien niet altijd voldoende te zijn. [144] Volgens Devroey bleef het akkoord in de praktijk grotendeels dode letter.[145]

2.2.8. Resolutie van het Vlaams Parlement betreffende de opvang en huisvesting van personen die het slachtoffer zijn van partner-gerelateerd/intrafamiliaal geweld (09 juli 2003)

Deze resolutie gaat specifiek in op de problematiek van intrafamiliaal geweld. Sinds 1997 kan tegen partnergeweld strafrechtelijk worden opgetreden en in 2001 werd een nationaal actieplan daaromtrent gelanceerd. Voor Vlaanderen wordt verwezen naar het belang van het samenwerkingsakkoord (1998) en het protocolakkoord (2001). De diensten slachtofferhulp spelen een belangrijke rol in de doorverwijzing naar vluchthuizen. De resolutie verwijst naar de "*behoefte aan voldoende, laagdrempelige en gedifferentieerde vormen van opvang.*"

2.2.9. Sectorprotocol met betrekking tot de bijkomende taak "hulp- en dienstverlening aan slachtoffers van misdrijven" (2004)

In 2004 wordt het sectorprotocol gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad.[146] Daarin wordt de opdracht voor een CAW betreffende de hulp- en dienstverlening aan slachtoffers van misdrijven als volgt omschreven:

a. "*Minder- en meerderjarigen, evenals hun na(ast)bestaanden, aan wie materiële, fysische en/of morele schade is toegebracht als gevolg van een handeling of een verzuim dat strafbaar is gesteld door het Strafwetboek of door bijzondere strafwetten of daarvan getuige waren, evenals nabestaanden van dodelijke verkeersslachtoffers, nabestaanden van*

[143] Cf. infra, 2.3. Het samenwerkingsakkoord.

[144] Cf. infra, Deel 3. Hoofdstuk 2. 3.2. Praktische aspecten van het werk.

[145] DEVROEY, K., *De aandacht voor slachtoffers in de beleidsverklaringen van de Vlaamse Regering. Analyse van de regeerakkoorden, beleidsnota's en beleidsbrieven van 1995 tot 2006*, onuitgegeven document, Brussel, Afdeling Welzijn en Samenleving van de Vlaamse Gemeenschap, 2007, p.2.

[146] Sectorprotocol met betrekking tot de bijkomende taak "Hulp- en dienstverlening aan slachtoffers van misdrijven", *B.S.*, 10 maart 2004.

zelfdoding en slachtoffers van rampen te helpen bij de uitoefening van hun recht op hulp- en maatschappelijke dienstverlening. Ook misdrijfslachtoffers die geen klacht hebben ingediend bij de politiële of justitiële diensten behoren tot de doelgroep van SH[147]*. Deze hulp is erop gericht de opgelopen schade zoveel als mogelijk te beperken en het verlies aan vertrouwen in de medemens en de samenleving als geheel te herstellen. Op die manier draagt SH bij tot het herstel van de levenskwaliteit van de getroffen personen.*

b. *Voor deze cliënten de toegankelijkheid en aanspreekbaarheid van het algemeen welzijnswerk en van de bredere maatschappelijke dienstverlening te bevorderen en te bewaken en deze voorzieningen ook effectief in hun bereik te brengen.*
c. *De maatschappelijke positie van deze cliënten structureel te verbeteren via sensibilisering en beleidssignalering en -beïnvloeding*."

Op die manier is de werking van slachtofferhulp gericht op een geïntegreerde welzijnsbenadering, waarbij onder andere het opsporen van problemen en kennisoverdracht belangrijke doelstellingen zijn. Ten aanzien van de politiële en justitiële diensten behoudt slachtofferhulp haar onafhankelijkheid.

De bedoeling is dat de hulp- en dienstverlening beantwoordt aan het geheel van noden en behoeften van slachtoffers, in alle fasen van de rechtsgang. Het slachtoffer wordt gestimuleerd mee te werken aan zijn eigen herstelproces en slachtofferhulp bereikt haar doelgroep proactief.

2.2.10. Vragen aan de Vlaamse Minister van Welzijn en beleidsverklaringen

Vragen aan de Minister

Tot slot willen we nog kort aangeven dat ook in de vragen aan en de interpellaties ten aanzien van de Minister van Welzijn de slachtofferproblematiek aan bod komt, zowel in zijn algemeenheid als over specifieke doelgroepen. Zo werden in het Vlaams Parlement in 2002 vragen gesteld omtrent:

- De campagne "Kinderopvang na een schokkende gebeurtenis" (vraag nr.246).
- De hulpdiensten die optreden ten aanzien van partnergeweld (vraag nr.254).
- De financiële steun aan slachtofferhulp (vraag nr.260).

In 2006 kwamen de volgende thema's aan bod:

- Hulpverlening intrafamiliaal geweld – knelpunten (vraag nr.211).
- Geweld tegen vrouwen – beleid (vraag nr.219).
- Geïntegreerde opvang jonge verkeersslachtoffers – steun (vraag nr.224).
- Intrafamiliaal geweld – Begeleiding kinderen (vraag nr.232).

Ook in de Commissie Welzijn komt het thema uiteraard aan bod. Zo werd in de vergadering van 07 februari 2006 de vraag gesteld naar de wachtlijsten bij de CAW's.

[147] Dit staat voor slachtofferhulp.

Beleidsverklaringen

Koen Devroey analyseerde de beleidsverklaringen van de Vlaamse Regering van 1995 tot 2006.[148] Daaruit blijkt dat in 1995 de slachtofferproblematiek bekend was op beleidsvlak, maar dat het nog geen thema als dusdanig was. De zaak Dutroux (1996) brengt heel wat teweeg, maar daarvan is in de beleidsbrieven geen weerslag te vinden. De beleidsverklaringen in de jaren nadien spitsen zich voornamelijk toe op aandacht voor kinderen en verkeersslachtoffers. De Beleidsnota 1999-2004 van Minister Vogels is de eerste beleidsnota die een hoofdstuk wijdt aan forensisch welzijnswerk waarbij slachtofferhulp in zijn algemeenheid aan bod komt. In de beleidsbrief Welzijn 2003-2004 komen twee specifieke doelgroepen aan bod, namelijk allochtone slachtoffers en verkeersslachtoffers, en wordt ook de stroeve implementatie van het samenwerkingsakkoord vermeld. In 2004-2005 komen de verkeersslachtoffers als doelpubliek naar voren in de beleidsnota's van het Ministerie van Welzijn en Mobiliteit.

Devroey besluit dat de hulpverlening aan slachtoffers vanaf het begrotingsjaar 1997 een thema wordt in de beleidsdoelstellingen van Vlaamse ministers, waarna de doelgroepen specifieker worden en meerdere ministers zich op het thema profielen. "*Deze laatste tendens kan een integraal beleid ten aanzien van slachtoffers mogelijk maken, maar houdt ook het risico van versnippering in zich*."[149]

Belang van slachtofferhulp voor de Vlaamse regering

Daar waar de debatten eind jaren '90 eerder algemeen over slachtofferhulp gingen, alsook over het belang van een duidelijk Vlaams Actieplan enerzijds en een afstemming op het federaal beleid anderzijds (samenwerkingsakkoord), lijken ze laatste jaren meer te zijn toegespitst op specifieke groepen van slachtoffers, voornamelijk slachtoffers van intrafamiliaal geweld en verkeersslachtoffers. Hiermee lijkt men terug te gaan naar eerdere tendensen, waarbij de aandacht voor slachtoffers ontstond vanuit specifieke invalshoeken, zoals het intrafamiliaal geweld.[150]

---

148 DEVROEY, K., *De aandacht voor slachtoffers in de beleidsverklaringen van de Vlaamse Regering. Analyse van de regeerakkoorden, beleidsnota's en beleidsbrieven van 1995 tot 2006*, onuitgegeven document, Brussel, Afdeling Welzijn en Samenleving van de Vlaamse Gemeenschap, 2007.

149 DEVROEY, K., *De aandacht voor slachtoffers in de beleidsverklaringen van de Vlaamse Regering. Analyse van de regeerakkoorden, beleidsnota's en beleidsbrieven van 1995 tot 2006*, onuitgegeven document, Brussel, Beleidscel Samenleving en Criminaliteit, 2007, p.4. Dit blijkt ook het geval te zijn wat betreft de bevoegdheden inzake slachtofferzorg van de verschillende overheden en diensten die ervoor instaan, cf. infra 2.3. Samenwerkingsakkoord en Deel 3. Hoofdstuk 2. A.1.De complexiteit van het veld: versnippering, specialisme en naamsverwarring

150 Cf. supra, Hoofdstuk 1. Zie ook DEMEESTER, W., *Nota slachtofferbeleid. Standpunt van de Vlaamse regering*, onuitgegeven nota, Brussel, Vlaams Ministerie van Financiën en Begroting, Gezondheidsinstellingen, Welzijn en Gezin, januari 2005, p.19.

2.2.11. Besluit: enkele belangrijke ontwikkelingen, maar toch eerder beperkt

Waar de zaak Dutroux een belangrijke impuls heeft gehad op federaal niveau, lijkt dat op Vlaams niveau veel minder het geval te zijn. Toch is ook daar sinds de jaren '90 de aandacht voor slachtoffers gegroeid. De laatste jaren wordt die aandacht toegespitst op specifieke doelgroepen, zoals slachtoffers van intrafamiliaal geweld en verkeersslachtoffers. Het samenwerkingsakkoord blijkt bovendien van belang te zijn voor de samenwerking tussen de bevoegde overheden en de diensten die instaan voor slachtofferzorg. We gaan er dan ook in een apart punt verder op in.

2.3. Het samenwerkingsakkoord in Vlaanderen

2.3.1. De inhoud van het akkoord

We gaven reeds aan dat de bevoegdheden inzake slachtofferzorg zijn verdeeld over de verschillende overheden. Op 7 april 1998 werd een samenwerkingsakkoord afgesloten tussen de Staat en de Vlaamse Gemeenschap inzake slachtofferzorg.[151] De volgende elementen spelen hierin mee:

- Voor het voeren van een degelijk slachtofferbeleid is een samenwerking tussen de Staat en de Vlaamse Gemeenschap noodzakelijk.
- In de Kamer (1993) en in een Nota Slachtofferbeleid van de Vlaamse Gemeenschap (1995) werd de uitdrukkelijke wens tot een geïntegreerde aanpak van de slachtofferzorg geuit.
- Het Strategisch Plan van een Nationaal Slachtofferbeleid (Nationaal Forum, 1996) pleit voor een naadloze overgang van slachtofferbejegening en slachtofferonthaal naar slachtofferhulp.
- De resolutie van het Vlaams Parlement (10 juli 1997) betreft het verder ontwikkelen van een inclusief beeld onder meer inzake slachtofferzorg.
- Op het niveau van de Staat bestaat de Omzendbrief betreffende slachtofferbejegening door de politie; de Ministeriële Richtlijn (1997) betreffende slachtofferonthaal; de wet betreffende bemiddeling in strafzaken (1994) en de Steundienst Slachtofferzorg (1996).
- Bij het opstellen van het Strategisch Plan van een Nationaal Slachtofferbeleid (1996) werden de verschillende overheden betrokken.

In de memorie van toelichting wordt gesteld dat "*moet worden vermeden dat de bevoegdheidsverkaveling het voeren van een coherent beleid onmogelijk maakt. Vandaar de noodzaak aan dit samenwerkingsakkoord inzake slachtofferzorg. Het moet een naadloze overgang waarborgen van de slachtofferbejegening door de politiediensten en justitiële diensten naar de diensten van de gemeenschap die instaan voor slachtofferhulp. Een goed slachtofferbeleid steunt op drie pijlers: het voorkomen van slachtofferschap; het voorkomen van secundaire victimisering; het herstel van de materiële en immateriële schade*."

[151] Decreet van 15 december 1998 betreffende de goedkeuring van het samenwerkingsakkoord van 7 april 1998 tussen de Staat en de Vlaamse Gemeenschap inzake slachtofferzorg, *B.S.*, 13 juli 1999.

In een eerste artikel worden de begrippen slachtoffer, slachtofferzorg, slachtofferbeleid, (dienst) slachtofferbejegening, dienst slachtofferonthaal, slachtofferhulp, autonoom centrum voor algemeen welzijnswerk, centrum, vertrouwenscentrum kindermishandeling, opvangcentrum en hulpverleners toegelicht.

De doelstelling van het samenwerkingsakkoord (art.2) luidt als volgt: "*Dit samenwerkingsakkoord beoogt een structurele samenwerking inzake slachtofferzorg tussen diensten van het ministerie van Justitie, van het ministerie van Binnenlandse Zaken en door de Vlaamse Gemeenschap erkende en gesubsidieerde hulpverleningsdiensten. Deze structurele samenwerking is noodzakelijk in functie van een kwaliteitsvolle zorg- en dienstverlening ten voordele van slachtoffers. Een optimale slachtofferbjegening door politie en justitiële diensten en een daarop aansluitende goed uitgebouwde slachtofferhulp moet alle gevolgen van slachtofferschap in de mate van het mogelijke beperken en herstellen*."

Hierin vinden we de bovenvernoemde bekommernis terug om te komen tot een inclusief beleid en de verschillende diensten slachtofferzorg op mekaar af te stemmen.

De Staat is bevoegd inzake de politiële slachtofferbejegening en het gerechtelijk slachtofferbeleid, terwijl de Vlaamse Gemeenschap instaat voor de bijstand aan personen, onder meer de hulp- en dienstverlening aan slachtoffers (art.3). Het samenwerkingsakkoord geeft aan welke verbintenissen de overheden aangaan inzake hun bevoegdheden betreffende slachtofferzorg (art. 5-10, cf infra).

Een aantal overlegstructuren werd gecreëerd opdat het overleg tussen de (boven)lokale overheden en actoren op mekaar kan worden afgestemd.

- De arrondissementele raad voor slachtofferbeleid komt minstens tweemaal per jaar samen en kent de volgende opdrachten (art.11):
    - Afspraken concretiseren en implementeren in functie van een integrale slachtofferzorg.
    - De samenwerking tussen de diensten ondersteunen en opvolgen.
    - Moeilijkheden rapporteren aan de bevoegde overheden.
- Welzijnsteams slachtofferzorg worden opgericht in elk gerechtelijk arrondissement en hebben als opdracht:
    - Samenwerking en taakverdeling regelen binnen het team.
    - De arrondissementele raad informeren en adviseren.
- Binnen het Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid wordt minimaal tweemaal per jaar overleg gepleegd tussen de vertegenwoordigers van de Staat en de Vlaamse Gemeenschap en alle relevante maatschappelijke voorzieningen en instanties op het vlak van slachtofferzorg (art.13). De opdracht luidt als volgt:
    - Samenwerking en overleg bevorderen, ook met de arrondissementele raden.
    - Op eigen initiatief of op verzoek advies verstrekken aan de Minister van Justitie, van Binnenlandse Zaken of aan de Vlaamse Regering.
    - Toepassing van het Samenwerkingsakkoord tweejaarlijks evalueren en hierover aan de bevoegde Ministers rapporteren.

2.3.2. Evaluatie van het akkoord

Dit samenwerkingsakkoord werd in 2002 door de centra voor slachtofferhulp[152] geëvalueerd en in september 2006 voor een eerste keer door het Nationaal Forum.

a. De centra voor slachtofferhulp

Algemene evaluatie

In het algemeen evalueren de centra voor slachtofferhulp het samenwerkingsakkoord als positief, maar stellen zij dat de implementatie ervan leidt tot een aantal pijnpunten, zoals de gebrekkige doorsturing van slachtoffers door de politie. Daar staat tegenover dat "*indien het samenwerkingsakkoord correct toegepast zou worden dit voor problemen zal zorgen bij de centra voor slachtofferhulp. De huidige personeelsbezetting* (…) *[is] nu niet toereikend om alle taken van Slachtofferhulp op te nemen. Daarnaast zijn de werkingsmiddelen te beperkt*."[153]

De definitie van een slachtoffer als "*de persoon, evenals zijn verwanten, aan wie materiële, fysische en/of morelke schade is toegebracht als gevolg van een handeling of een verzuim dat srafbaar is gesteld door het Strafwetboek of door bijzondere strafwetten*" (samenwerkingsakkoord, art 1, 1°) beantwoordt niet aan de groep slachtoffers die de centra voor slachtofferhulp tot hun doelgroep rekenen. Zij richten zich immers ook tot getuigen van criminaliteit, de nabestaanden bij een zelfdoding en de nabestaanden van dodelijke verkeersslachtoffers.[154] De term 'verwanten' wordt volgens de centra voor slachtofferhulp beter vervangen door 'naastbestaanden'.

Doorverwijzingen

De doorverwijzing naar andere hulpverleningsdiensten loopt soms moeilijk. Zo bestaat in elk gerechtelijk arrondissement een centrum voor de onmiddelijke residentiële opvang voor slachtoffers. Vanuit de politie wordt vaak de boodschap gegeven dat die opvang niet verzekerd kan worden, maar een onderzoek daaromtrent in Vlaams-Brabant lijkt die vaststelling niet te bevestigen.[155] Uit dat onderzoek blijkt immers dat die problemen relatief weinig voorkomen en dat de doorverwijzing voornamelijk een probleem vormt voor geesteszieken; suïcidale personen; drugs- en alcoholverslaafden; daklozen en slachtoffers van intrafamiliaal geweld (de vluchthuizen zijn volzet). Wat betreft de slachtofferzorg doet zich één enkele keer een probleem voor in functie van de ondersteuning bij slecht-nieuwsoverbrenging. De zonale politiediensten bleken zelf diensten slachtofferzorg te hebben ontwikkeld, wat het lage aantal probleemgevallen kan helpen te verklaren. Wanneer een CAW niet kan ingaan op een concrete vraag, blijkt een

[152] Anno 2007: "diensten slachtofferhulp".

[153] X., *Nota evaluatie Samenwerkingsakkoord vanuit Slachtofferhulp*, intern document, 2002, 4. Zie ook Deel 3. Hoofdstuk 2. A.3.2. Praktische aspecten van het werk.

[154] Uit deze groep werden ook respondenten opgenomen in ons onderzoek (cf. supra, Deel 1.Methodologie). Zie ook Deel 3. Hoofdstuk 2. 6.1. Doelpubliek van de diensten slachtofferzorg.

[155] VAN DAEL, E. en VAN CAMP, T., *Afstemming tussen politie, parket en de hulpverleningssector in 'crisissituaties' (provinvie Vlaams-Brabant)*, onuitgegeven rapport, Leuven, K.U.Leuven, 2004.

tekort aan capaciteit het belangrijkste probleem te zijn. Bovendien richten de politiediensten en justitie hun vraag soms aan de verkeerde hulpverleningsdiensten.[156]

De centra slachtofferhulp ervaren de aansluitende hulpverlening (waaromtrent de Vlaamse Gemeenschap zich in art 8, 4° zich engageert daarin te voorzien) als problematisch. Slechts 10 % van de slachtoffers worden door de centra slachtofferhulp doorverwezen, wat onder andere te maken heeft met de beperkte toegankelijkheid ervan. Enerzijds wordt doorverwezen naar de CAW's, anderzijds naar de Centra Geestelijke Gezondheidszorg. Voornamelijk met deze laatste diensten loopt de samenwerking moeilijk, omwille van de wachtlijsten, maar ook omdat slachtoffers zelf niet geneigd zijn om snel over te stappen naar een meer gestructureerde vorm van hulpverlening.[157]

Wat betreft de instroom blijkt het overgrote aandeel van de slachtoffers te worden doorverwezen door de politie (69%). De centra slachtofferhulp blijken weinig gekend te zijn bij het grote publiek, waardoor weinig slachtoffers zelf de weg naar de centra vinden.

Overlegstructuren

De arrondissementele raad is operationeel in alle arrondissementen en het voorzitterschap wordt waargenomen door een vertegenwoordiger van het parket. Dit kan enerzijds positief zijn omwille van de slagkracht, betrokkenheid en uitstraling. Anderzijds leidt dit soms tot een eerder logge en ondemocratische besluitvorming. Volgens de centra voor slachtofferhulp blijft de arrondissementele raad doorgaans een formalistisch orgaan met weinig daadwerkelijke slagkracht naar het beleid toe.

De welzijnsteams bestaan voornamelijk uit veldwerkers en zijn door de gelijkwaardige positie van de leden in het algemeen democratisch gestructureerd. Dit leidt echter ook tot een gebrek aan formele beslissingsmacht, aangezien de inhoudelijke beslissingen steeds door de arrondissementele raad moeten worden genomen.

Wat betreft het Nationaal Forum blijkt een nood te bestaan aan de doorstroming van informatie van en naar de arrondissementele raden. De stafmedewerker van het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk die zetelt in het Nationaal Forum, kan die info proberen ingang te laten vinden.

b. Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid

Algemene evaluatie

Ook het Nationaal Forum evalueerde het samenwerkingsakkoord.[158] Vooreerst geeft men aan dat de evaluatie voor de eerste keer gebeurde in 2006, in plaats van tweejaarlijks zoals in het samenwerkingsakkoord wordt aangegeven. In het akkoord worden immers geen evaluatiecriteria opgenomen en bovendien is niet voorzien in een systematische controle op de uitvoering van de evaluatie.

---

156 VAN DAEL, E. en VAN CAMP, T., *Afstemming tussen politie, parket en de hulpverleningssector in 'crisissituaties' (provinvie Vlaams-Brabant)*, onuitgegeven rapport, Leuven, K.U.Leuven, 2004, pp. 143-145.

157 In ons onderzoek komt deze vaststelling voor een aantal slachtoffers naar voren (cf. infra, Deel 4.).

158 NATIONAAL FORUM VOOR SLACHTOFFERBELEID, *Advies betreffende de evaluatie van het samenwerkingsakkoord tussen de federale Staat en de Vlaamse gemeenschap inzake slachtofferzorg*, onuitgegeven document, september 2006.

In 2001 werd bovendien gestart met een evaluatie, waarbij de diensten slachtofferhulp en slachtofferonthaal werden bevraagd. In 2003 werden de politiediensten bevraagd, maar de resultaten van die bevragingen werden nooit volledig verwerkt. De latere evaluatie (2006) bouwt wel verder op die eerste resultaten en incorporeert actuele ontwikkelingen. De werkgroep van het Nationaal Forum omtrent de evaluatie is van mening dat een evaluatieperiode van twee jaar niet haalbaar noch zinvol is.

De leden van het Nationaal Forum menen dat de knelpunten op het terrein niet te wijten zijn aan de geest van het akkoord, maar aan een gebrekkige implementatie ervan op meerdere niveaus, waarbij drie elementen naar voren komen:

- Het samenwerkingsakkoord is in de praktijk niet afdwingbaar en voorziet niet in een controlesysteem.
- Het onderscheid tussen slachtofferbejegening, slachtofferonthaal en slachtofferhulp is niet altijd duidelijk voor magistratuur, parketpersoneel, advocaten en politiemensen.
- Een aantal begrippen en andere elementen vereisen een actualisering, maar daartoe is een eerst een grondige evaluatie van het samenwerkingsakkoord vereist.

Het verwijsmodel

Het verwijsmodel voor de afstemming tussen de verschillende diensten leidt tot een aantal knelpunten, waarbij het ontbreken van een gezamelijke omzendbrief als algemeen gebrek naar voren komt. Een aantal problemen werd onderscheiden voor de specifieke diensten.[159]

De overlegstructuren

De arrondissementele raad speelt een belangrijke rol in de uitwisseling en doorstroming van informatie op regionaal vlak, maar mist formele beslissingsmacht. In de welzijnsteams bestaat een traditie van samenwerking en ze bereiden de vergaderingen van de raden voor. De opdrachten voor beide overlegstructuren zijn eerder vaag, wat veel ruimte laat voor lokale invulling, maar tevens leidt tot grote verscheidenheid tussen de arrondissementen evenals de vrijblijvendheid van deze structuren.

Het Nationaal Forum komt gemiddeld tweemaandelijks samen, wat vaker is dan in het samenwerkingsakkoord werd voorzien. De wisselwerking met de arrondissementele raden begint vorm te krijgen. Twee knelpunten zijn dat het secretariaat voorlopig beperkt is tot een administratieve functie en dat het Forum zonder institutionalisering over te weinig slagkracht beschikt.

[159] Cf. infra 2.3.3. De verschillende diensten slachtofferzorg.

Aanbevelingen

Het Nationaal Forum formuleert een aantal algemene en specifieke aanbevelingen.

Algemene aanbevelingen

- De slachtofferproblematiek op de politieke agenda houden en alle betrokken actoren blijven sensibiliseren.
- Een inventaris opmaken van *good practices* betreffende de implementatie van het verwijsmodel, zodat de arrondissementen kunnen leren uit elkaars ervaringen.
- Grondige evaluatie van het akkoord uitvoeren, zodat het nadien kan worden aangepast waar nodig.
- Samenwerking tussen het Nationaal Forum en de lokale overlegstructuren, de arrondissementele raden en de welzijnsteams bevorderden.
- Meer slagkracht creëren voor het Forum, bijvoorbeeld door institutionalisering.

Aanbevelingen voor de Vlaamse Gemeenschap

- De Vlaamse omzendbrief inzake de implementatie van het samenwerkings-akkoord opmaken.
- Informatiecampagnes regelmatig herhalen om slachtofferhulp bekend te maken bij het grote publiek.
- Maatregelen nemen ter versterking van de diensten slachtofferhulp.

Aanbevelingen voor de FOD Binnenlandse Zaken

- Een meer systematische opvolging van de slachtofferbejegening door de politiediensten voorzien.
- Een centraal uitgebouwd en ondersteund slachtofferbeleid uitwerken en duidelijke aanspreekpunten binnen de administratie voorzien.
- Opleiding, ondersteuning en sensibilisering van de slachtofferbejegenaars voorzien.

Aanbevelingen voor de FOD Justitie

- Investeren in vorming betreffende de slachtofferproblematiek voor alle personeelsleden.
- Ruimte creëren voor de taak van sensibilisering en structureel werken van de justitieassistenten.

2.3.3. De verschillende diensten slachtofferzorg

Het samenwerkingsakkoord voorziet in een aantal concrete bepalingen naar de diensten slachtofferzorg toe, die eveneens in de evaluaties naar voren komen.

a. Slachtofferbejegening

Het samenwerkingsakkoord

Het samenwerkingsakkoord verwijst in art. 5 naar art. 46 van de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt en de daaraan gekoppelde verbintenissen die de Staat aangaat:

"*1° de maatregelen te nemen opdat het slachtoffer van een misdrijf erkend wordt in zijn belangen door:*

1. de politiediensten te voorzien van de geschikte materiële omstandigheden voor de opvang, het onthaal en verhoor van slachtoffers;

2. aan slachtoffers de nodige informatie te geven over hun rechten binnen de gerechtelijke procedure, over het verloop van de strafrechtspleging, over het bekomen van schadevergoeding en over de mogelijkheden tot doorverwijzing;

3. ervoor te zorgen dat slachtoffers de nodige informatie kunnen laten opnemen in het proces-verbaal over de geleden materiële en immateriële schade en over het verzoek om op de hoogte te worden gehouden over het onderzoek en de mogelijke strafuitvoering;

4. de politieambtenaren kunnen hierin worden bijgestaan door een dienst slachtofferbejegening;

2° een goede opleiding en permanente vorming te voorzien inzake slachtofferbejegening voor alle politiefunctionarissen o.a. door de dienst slachtofferbejegening van het korps de interne vorming te laten verzekeren;

3° een aanspreekpunt te voorzien op het niveau van het ministerie van Binnenlandse Zaken, binnen de Algemene Rijkspolitie, om een permanente dialoog tussen en samenwerking met andere instanties inzake slachtofferzorg, zowel op federaal als op gemeenschaps- en gewestniveau, structureel te bevorderen."

Betreffende de dooverwijzing wordt bovendien het volgende gesteld (art.9 §2):

"*De Staat zal ervoor zorgen dat de politiediensten slachtoffers systematisch doorverwijzen naar de centra op de hierna vermelde wijze:*

1° minimaal alle slachtoffers die een dader zagen of waarbij in hun verblijfplaats werd ingebroken worden rechtstreeks en zonder voorafgaande selectie verwezen, mits het slachtoffer daarmee instemt. Andere slachtoffers worden evenwel niet uitgesloten van verwijzing wanneer de politiebeambte dit nodig acht of wanneer de arrondissementele raad voor het slachtofferbeleid, zoals voorzien in art.11, in dit verband een andere verwijsprocedure adviseert volgens de procedure zoals bepaald in § 5. In elk geval worden andere slachtoffers geïnformeerd over het hulpaanbod van de centra bedoeld in artikel 1, 9°;

2° de verwijzing gebeurt door de bevoegde politiedienst die, bij vaststelling van de feiten of neerlegging van de klacht, een daartoe bestemd formulier invult en het uiterlijk de tweede werkdag na de invulling doorstuurt aan het centrum van het

gerechtelijk arrondissement. In geval van hoogdringendheid neemt de politiedienst dadelijk contact op met het bedoelde centrum;
3° indien het slachtoffer niet instemt met een rechtstreekse verwijzing, bezorgt de politiedienst aan het slachtoffer het adres en telefoonnummer van het dichtstbijzijnde centrum;
4° van het aanbod van verwijzing van het slachtoffer naar het erkende centrum wordt melding gemaakt in het proces-verbaal dat wordt opgesteld bij de vaststelling of neerlegging, bedoeld in 2°;
5° onverminderd de toepassing van 2° brengt de bevoegde politiedienst slachtoffers die een onmiddellijke residentiële opvang behoeven, rechtstreeks in contact met een geschikt opvangcentrum. In afwijking van het vorige lid verwijst de bevoegde politiedienst een minderjarig slachtoffer van intrafamiliale mishandeling of intrafamiliaal seksueel geweld rechtstreeks naar een vertrouwenscentrum kindermishandeling. De bepalingen van 2°, 3° en 4° in § 2 blijven onverminderd van toepassing."

De evaluatie door de centra slachtofferhulp

Uit de evaluatie door de centra slachtofferhulp blijkt dat de doorverwijzing door de politie niet altijd goed loopt en dat zeer veel politiebeambtenaren de centra niet kennen. De vormingen daaromtrent zijn sterk persoonsgebonden en de doorverwijzingen zijn afhankelijk van een continue sensibilisering.

De politiehervorming heeft een sterk vertragend effect op de implementatie van het samenwerkingsakkoord en hoewel die hervormingen zich ten tijde van de evaluatie in een eindfase bevonden, leek dat nog niet te leiden tot een verbeterde doorverwijspolitiek.

De politiediensten wijzen op het probleem van de beschikbaarheid van de centra buiten de kantooruren, maar slachtofferhulp kiest ervoor geen crisisopvang te doen en stelt dat een slachtoffer in een crisismoment voldoende heeft aan een eerste opvang die door elke politiebeambe correct moet kunnen gebeuren.[160]

Informatiemateriaal wordt ter beschikking gesteld aan de politie, maar de politiebeambten nemen geen initatief bij uitputting van de voorraad. De korpschef heeft hierin volgens de centra slachtofferhulp een belangrijke taak.

Meer uniformiteit is vereist betreffende het opnemen van de doorverwijzing naar slachtofferhulp in het P.V. Registratie zou bovendien een beter zicht kunnen bieden op het al dan niet aanbieden van slachtofferhulp, alsook op het tijdverloop sinds het misdrijf. Een uniform feedback-formulier naar de politie toe zou de praktijk tussen de diensten slachtofferhulp op mekaar kunnen afstemmen.

De evaluatie door het Nationaal Forum

Volgens het Nationaal Forum worden niet alle slachtoffers die daar nood aan hebben doorverwezen, waarbij meerder oorzaken kunnen worden onderscheiden:

- Het onderscheid tussen slachtofferbejegening en –hulp werd zeker niet altijd gerespecteerd.

[160] Dit lijkt in ons onderzoek te worden bevestigd (cf. infra, Deel 4. Bevraging van de slachtoffers).

- Een brede en blijvende sensibilisering, opleiding en bijscholing van de politiemensen blijft nodig.
- Er werd onvoldoende aandacht besteed aan de centrale ondersteuning.
- Men is niet geneigd door te sturen naar overbevraagde diensten.

Tegelijk wijst het Forum erop dat een aantal politiekorpsen hun opdracht wel goed uitvoeren en dat een goed-uitgebouwde slachtofferbejegening de nood aan een verdere opvang kan beperken.

b. Slachtofferonthaal

Het samenwerkingsakkoord

Het samenwerkingsakkoord bepaalt hieromtrent in art.6 het volgende:
"*In het kader van de bevoegdheid, bedoeld in artikel 3, 2° [gerechtelijk slachtofferbeleid] verbindt de Staat er zich toe:*

1° de nodige maatregelen te nemen opdat de belangen van het slachtoffer worden erkend en opdat het slachtoffer partij kan zijn binnen de gerechtelijke procedure;

2° een beleid te voeren dat voorziet in de zorgvuldige en correcte bejegening van slachtoffers. In het kader van dit beleid wordt aan slachtoffers minstens de waarborg gegeven dat zij de nodige informatie krijgen betreffende hun positie binnen de gerechtelijke procedure, over het verloop van de strafrechtspleging, over de mogelijke strafuitvoering en over de mogelijkheden om herstel te bekomen. De personeelsleden van parketten en rechtbanken, eventueel bijgestaan door de justitieassistenten en adjunct-adviseurs slachtofferonthaal, zullen deze informatie verstrekken;

3° de mogelijkheden te optimaliseren die het slachtoffer kan aanwenden om herstel te bekomen van opgelopen materiële en immateriële schade;

4° een goede opleiding en permanente vorming inzake slachtofferbejegening te organiseren voor de magistratuur en voor het personeel van rechtbanken en parketten;

5° via het college van procureurs-generaal een uniform slachtofferbeleid binnen de rechterlijke orde te bevorderen. Daartoe wordt een lid van dat college specifiek belast met het gerechtelijk slachtofferbeleid;

6° een aanspreekpunt te voorzien op het niveau van het ministerie van Justitie, binnen de Steundienst Slachtofferzorg, om een permanente dialoog tussen en samenwerking met andere instanties inzake slachtofferzorg, zowel op federaal als op gemeenschapsniveau, structureel te bevorderen."

Voor het doorverwijsmodel wordt het volgende vermeld (art.9 §3):
"*De parketmagistraat, de krijgsauditeur of de onderzoeksrechter, belast met een dossier, kan een justitieassistent voor slachtofferonthaal inschakelen in functie van welbepaalde opdrachten die door de Minister van Justitie worden bepaald. De Staat zal er bovendien voor zorgen dat een slachtoffer dat zich rechtstreeks tot de rechterlijke orde wendt, door het personeel van het parket of de rechtbank wordt verwezen naar een centrum onder dezelfde voorwaarden als bepaald voor de politiediensten in § 2, 1°, 3° en 5°.*"

De evaluatie door de centra slachtofferhulp

De evaluatie geeft kort aan dat de doorverwijzingen naar slachtofferhulp vanuit justitie bijna exclusief gebeuren door de diensten slachtofferonthaal. Magistraten blijken vaak het verschil tussen slachtofferonthaal en –hulp niet te kennen, waaruit kan worden afgeleid dat er meer ruimte dient te worden voorzien voor de sensibiliseringsfunctie van de diensten slachtofferonthaal.

De evaluatie door het Nationaal Forum

Ook het Forum geeft aan dat het hoofdzakelijk de justitie-assistenten zijn die doorverwijzen. Magistraten kennen het verschil niet, sturen zaken door naar slachtofferonthaal en die worden daardoor bedolven onder de individuele taken.

c. Slachtofferhulp

Het samenwerkingsakkoord

Het samenwerkingsakkoord bepaalt hieromtrent in art.8 het volgende:
"*In het kader van de bevoegdheid, bedoeld in artikel 4 [bijstand aan personen, onder meer voor hulp- en dienstverlening aan slachtoffers], verbindt de Vlaamse Gemeenschap zich ertoe:*

1° in elk gerechtelijk arrondissement een centrum te erkennen en te subsidiëren;
2° in elke Vlaamse provincie en in het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest een vertrouwenscentrum kindermishandeling te erkennen en te subsidiëren;
3° in elk gerechtelijk arrondissement één of meerdere opvangcentra te voorzien;
4° de nodige aansluitende hulpverlening te realiseren;
5° maatregelen te nemen voor een gepaste vorming van de hulpverleners;
6° de adressen van de door de Vlaamse Gemeenschap aangewezen voorzieningen bedoeld in artikel 1, 9°, 10° en 11°, te bezorgen aan de aanspreekpunten bedoeld in artikel 5, 3° en artikel 6, 6° evenals elke adreswijziging;
7° een aanspreekpunt te voorzien op het niveau van het ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, binnen de administratie, om een permanente dialoog tussen en samenwerking met andere instanties inzake slachtofferzorg, zowel op federaal als op gemeenschapsniveau, structureel te bevorderen."

De taken in verband met het doorverwijsmodel zijn de volgende (art.9, §4):
"*De Vlaamse Gemeenschap zal ervoor instaan dat de door haar aangewezen centra:*

1° alle door de politiële en justitiële diensten voor hulp- en dienstverlening verwezen slachtoffers contacteren door de inschakeling van hulpverleners;
2° samen met het slachtoffer de meest gepaste wijze van ondersteuning en hulp uitwerken en daarvoor samenwerken met alle relevante diensten;
3° op een systematische wijze feedback geven aan de politiële en justitiële verwijzers over de genomen initiatieven in het kader van artikel 9, § 4, 1° en 2°."

De evaluatie door de centra slachtofferhulp

De evaluatie geeft kort aan dat de Vlaamse Gemeenschap instaat voor de contactname door haar diensten voor alle doorverwezen slachtoffers, maar dat er voor het vrijwilligersmodel geen werkingsmiddelen zijn voorzien wat betreft verplaatsings- en telefoonkosten.

De evaluatie door het Nationaal Forum

Wanneer het doorverwijsmodel correct zou worden toegepast, is de personeelsbezetting van de diensten slachtofferhulp volgens het Nationaal Forum ruim onvoldoende aangezien de werkdruk nu reeds hoog is. Toch blijven die diensten vragende partij voor het doorsturen van alle slachtoffers, omwille van gelijke rechtstoegang en –hulp.

De doorverwijzing naar de vertrouwenscentra kindermishandeling bleek in het begin een probleem te vormen, maar momenteel gaat het om slechts een zeer laag aantal doorverwijzingen.

De toepassingen en uitgangspunten van het vrijwilligersmodel, zoals toegepast door slachtofferhulp, worden in vraag gesteld door slachtofferhulp. Bovendien kent men een groot verloop van de vrijwilligers. Volgens het Forum zou een degelijke evaluatie van dit model op zijn plaats zijn.

2.3.4. Kritische bedenkingen

In het algemeen blijkt het samenwerkingsakkoord op zich zijn nut te hebben, maar laat de implementatie ervan soms te wensen over. In de evaluaties lijkt voornamelijk de stem van de centra slachtofferhulp door te klinken. De evaluaties door politie en slachtofferonthaal zijn minder makkelijk terug te vinden. In ons onderzoek laten we deze actoren wel expliciet aan bod.[161]

Het lijkt ons inderdaad een goed idee om, in navolging van de aanbevelingen van het Nationaal Forum, het samenwerkingsakkoord en voornamelijk de implementatie ervan op een meer systematische wijze te evalueren. In het samenwerkingsakkoord wordt gesteld dat wetenschappelijk onderzoek daaromtrent dient te gebeuren (art.10). Met ons onderzoek geven we alvast een aantal resultaten weer, ook al is dit niet de specifieke onderzoeksvraag geweest. Wel zal blijken dat het samenwerkingsakkoord een belangrijke rol spelt, onder andere in het creëren van duidelijkheid over de taken van de diensten en het opzetten van overlegmomenten.

[161] Cf. infra, Deel 3. Bevraging van de actoren en observaties.

3. Slachtoffers en politiediensten

3.1. Artikel 46 van de wet op het politieambt[162] en de wet van 7 december 1998 tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus[163]

De wet van 5 augustus 1992 bepaalt het wettelijke kader van het politieambt. Enerzijds beoogt ze de oprichting van een gecoördineerd en gestructureerd veiligheidsbeleid door de doelstelling van het politieambt en de relatie tussen de belangrijkste aspecten en actoren van het systeem meer te preciseren. Anderzijds beoogt ze de rechtszekerheid van de burgers en van de politieambtenaren te verbeteren door een evenwicht te zoeken tussen het respect voor individuele rechten en vrijheden en de acties van de politiediensten, alsook door het kader van de interventies, bevoegdheden en methoden te preciseren. Er wordt aan de politieambtenaren zo ook een betere rechtsbijstand verzekerd. In aansluiting bij de vaststellingen die de parlementaire onderzoekscommissie deed over de manier waarop de strijd tegen het terrorisme en banditisme werd gevoerd - een parlementaire onderzoekscommissie die de tekorten van het politiesysteem aan het licht bracht - nam de regering een aantal beslissingen die eveneens in deze wet vertaald worden.[164]

Sommigen zijn van mening dat de vele kritieken die geformuleerd werden op de werking van de politiediensten in de jaren '80 de politiebeambten in diskrediet brachten. Een van de belangrijkste kritieken betrof de slechte samenwerking tussen de drie Belgische politiediensten, namelijk de rijkswacht, de gerechtelijke politie en de gemeentepolitie. "*Het beeld van de zogenaamde 'politieoorlog' dat werd opgeroepen, van de geest van concurrentie in plaats van samenwerking en van gebrekkige coördinatie, straalde negatief af op het ganse politiemilieu.*"[165] Bovendien beschikte elke politiedienst over zijn eigen statuut en specifieke organisatie- en werkingsregels. Binnen de wetgeving was geen document voor handen waarin de opdracht van de politiediensten globaal bepaald werd.[166] Omwille van deze en andere redenen, werden diepgaande hervormingen nodig geacht en ondernomen binnen de politiediensten om ondermeer een nieuw politiebeleid uit te werken.[167]

Behalve hervormingen op algemeen politioneel niveau, voorziet deze wet in artikel 46 ook de wettelijke basis van de politionele taak inzake bijstand aan slachtoffers. Deze bepaling lijkt gegrond te zijn in de dagelijkse praktijk van de politiediensten. Verschillende empirische studies tonen aan dat de politiediensten een aanzienlijk deel van hun tijd besteden aan het beantwoorden van hulpvragen van allerlei aard, die geen deel uitmaken van hun traditionele gerechtelijke en bestuurlijke politietaken.[168] Op het

---

[162] Wet op het politieambt van 5 augustus 1992, *B.S.*, 22 december 1992.

[163] Wet tot organisatie van een geïntegreerde politiedienst, gestructureerd op twee niveaus van 7 december 1998, *B.S.*, 1 mei 1999.

[164] BOURDOUX, G.L. en DE VALKENEER, C., *La loi sur la fonction de police*, Brussel, Larcier, 1993, p.9.

[165] BOSMANS, M.F., Verslag namens de commissie voor de binnenlandse zaken, de algemene zaken, de opvoeding en het openbaar ambt, Doc. 1637/12, *Kamer*, 12 oktober 1991, zitting 90/91, p.2.

[166] Projet de loi sur la fonction de police, Exposé des motifs, Doc. 1637/1, *Chambre*, session 90/91, p.1.

[167] BOURDOUX ,G.L. en DE VALKENEER, C., *Op. Cit.,* p.9.

[168] BOURDOUX, G.L. en DE VALKENEER, C., *Op. Cit.,* p.139.

werkveld blijkt een belangrijk deel van de opdrachten erin te bestaan tussen te komen bij familiale conflicten of burenruzies, bij situaties van angst of onevenwicht evenals bij alcoholproblemen. Er zijn hiervoor verschillende verklaringen. Een eerste is van structurele aard: de politiediensten werken permanent, zijn gemakkelijk te bereiken en op te roepen en hun tussenkomst is gratis.[169] Een tweede verklaring kunnen we vinden bij het feit dat bepaalde lagen van de bevolking een beperkte kennis hebben van de netwerken voor sociale hulpverlening. Het gaat hierbij meestal om mensen die zich in een zwakkere socio-economische positie bevinden. Ten slotte wordt de politie, omdat ze dwang kan uitoefenen, vaak gezien als de instelling die in staat is snel tot een oplossing te komen of een geschil te betwisten.[170]

Artikel 46 betekent dus een belangrijke stap voor het domein van de politiële slachtofferbejegening en schrijft zich in in artikel 1 van de wet dat ondermeer preciseert dat de politiediensten bijdragen tot de ontwikkeling van de maatschappij. Artikel 46 stelt het als volgt: "*De politiediensten brengen de personen die hulp of bijstand vragen in contact met gespecialiseerde diensten. Zij verlenen bijstand aan de slachtoffers van misdrijven, inzonderheid door hun de nodige informatie te verstrekken*." De politieambtenaar is vaak de eerste persoon die in contact treedt met het slachtoffer en hij heeft bijgevolg de plicht in te staan voor een adequate opvang en onthaal en voor een emotionele steun. Slachtofferbejegening maakt dus integraal deel uit van het politiewerk.[171]

Uit de memorie van toelichting blijkt duidelijk dat de wetgever niet beoogde de medewerkers gespecialiseerd in hulp aan personen te vervangen door politiebeambten.[172] Behalve in geval van bijstand aan slachtoffers van inbreuken, waarbij hun taak ruimer is, verzekeren de politieambtenaren voornamelijk een doorgeef- en doorverwijsfunctie. Het ontwerp preciseert bovendien dat de taken inzake bejegening er "inzonderheid" in bestaan een zekere informatie te verschaffen aan de slachtoffers van inbreuken.[173] De memorie van toelichting benadrukt verder dat de politieambtenaren hoe dan ook de dringende maatregelen nemen die nodig zijn. Bovendien moeten de politieambtenaren ook de taken inzake bijstand verderzetten die hen door de wet expliciet zijn opgedragen, zoals taken in het kader van de jeugdbescherming (sociale en "familiale" enquêtes).[174]

Of het nu om algemene bijstand of bijstand aan slachtoffers van inbreuken gaat, een correcte uitvoering van deze verplichting bijstand te verlenen vereist dat de politieambtenaar over bepaalde attitudes, vaardigheden en kennis beschikt.[175] Het is dan ook noodzakelijk dat politiescholen vorming voorzien om het politiepersoneel bewust te maken en voor te bereiden op deze dimensie van het werk die vaak als bijkomstig aanzien wordt. De verantwoordelijken, vooral dezen van de diensten waar het personeel vaak geconfronteerd wordt met slachtoffers, moeten de sensibilisering verderzetten in de dagelijkse praktijk en de hulpmiddelen die op dit vlak beschikbaar zijn leren kennen. Ten

---

169 Idem.
170 Idem.
171 Aanbevelingen van het Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid, 2004, p. 8.
172 Wetsontwerp inzake de wet op het politieambt, Memorie van toelichting, Doc. 1637/1, *Kamer*, session 90/91, p.71.
173 Ibidem, p. 72.
174 BOURDOUX, G.L. en DE VALKENEER, C., *Op. Cit.,* p.141.
175 Idem.

slotte is het noodzakelijk dat er duidelijke samenwerkingsverbanden uitgewerkt worden tussen de politiekorpsen en sociale diensten, "*lesquels devront s'organiser pour faire face aux demandes qui leur seront renvoyées*",[176] opdat ze hun doorverwijsfunctie ten volle kunnen vervullen.

De eerste alinea van artikel 46 die ingaat op algemene hulpvragen duidt er echter geenszins op dat de oriëntatiefunctie van politie onverzoenbaar zou zijn met concrete hulp wanneer de situatie dit vereist. De doorschakelfunctie kan bovendien alleen maar effectief geschieden als de politiebeambten over de capaciteit beschikken om de burger correct te informeren over de manier waarop hij een beroep kan doen op een gespecialiseerde hulpverlener en over het nut hiervan. Hoewel dit soort van interventie beperkt moet zijn in de tijd, is het de agenten toegestaan een zekere opvolging te verzekeren, zonder dat ze hierbij de rol van sociale assistenten op zich nemen en op voorwaarde dat op die manier geen enkele druk wordt uitgeoefend op het individu.[177]

Ten slotte valt op te merken dat artikel 123 van de wet van 7 december 1998 het volgende bepaalt: "*De politieambtenaren dragen ten allen tijde en in alle omstandigheden bij tot de bescherming van de medeburgers en tot de bijstand die deze laatsten mogen verwachten, alsook, wanneer de omstandigheden het vereisen, tot het doen naleven van de wet en tot het behoud van de openbare orde*."

3.2. Omzendbrieven OOP15ter en PLP10

Omzendbrieven OOP15 en OOP15bis[178] van de Minister van Binnenlandse zaken preciseren kort de rol van politie bij het onthaal van slachtoffers door de krachtlijnen van de politionele interventie te definiëren.[179] Omwille van "*een aantal initiatieven genomen om de positie te verbeteren van slachtoffers van misdrijven die een beroep doen op de overheid*", bleek het echter noodzakelijk de bestaande richtlijnen te verfijnen en te actualiseren door middel van de nieuwe omzendbrief OOP15ter die de voorgaande omzendbrieven vervangt.

Deze omzendbrief bepaalt dat de politie als eerstelijnsdienst erover moet waken een degelijk onthaal te bieden aan slachtoffers. Ze benadrukt dat psychosociale en/of therapeutische hulpverlening geen deel uitmaken van de politionele taken en dat de politieambtenaar de slachtoffers moet doorverwijzen naar "centra (diensten) voor slachtofferhulp", erkend door de Gemeenschappen.[180]

Deze omzendbrief definieert het *slachtoffer* als de persoon, evenals zijn verwanten, aan wie materiële, fysische en/of morele schade is toegebracht als gevolg van een handeling of een verzuim dat strafbaar is gesteld door het Strafwetboek of door bijzondere strafwetten; *slachtofferzorg* als hulp- en dienstverlening in de breedste betekenis, die vanuit de verschillende maatschappelijke sectoren (politiële en justitiële

---

176 BOURDOUX, G.L. en DE VALKENEER, C., *Op. Cit.,* p.141.

177 Ibidem, p.142.

178 Omzendbrief OOP 15 betreffende politiele slachtofferbejegening, 26 augustus 1991, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Ambtenarenzaken; Omzendbrief OOP 15 bis betreffende politiele slachtofferbejegening, 29 maart 1994, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Ambtenarenzaken.

179 BOURDOUX, G.L. en DE VALKENEER, C., *Op. Cit.,* p.142.

180 Omzendbrief OOP15 ter betreffende politiele slachtofferbejegening van 9 juli 1999, *B.S.,* 21 augustus 1999.

diensten, sociale en medische sector) aan slachtoffers wordt geboden; *slachtofferbejegening* als dienstverlening aan slachtoffers door politiële en justitiële diensten waarbij de eerste opvang en het onthaal van het slachtoffer evenals het verstrekken van een goede basisinformatie aan het slachtoffer centraal staan; de *dienst politiële slachtofferbejegening* als een dienst binnen een gemeentelijk politiekorps, rijkswachtbrigade of rijkswachtdistrict die enerzijds instaat voor de sensibilisering en permanente vorming van politieambtenaren inzake politiële slachtofferbejegening en anderzijds voor het bieden van deze slachtofferbejegening, zonder evenwel afbreuk te doen aan de wettelijke verplichtingen inzake slachtofferbejegening van elke individuele politieambtenaar; de *dienst slachtofferonthaal* als de dienst bij het parket van de rechtbank van eerste aanleg die door de inschakeling van justitieassistenten de magistraten, evenals het andere personeel van de rechtbank en het parket bijstaat in het organiseren en het verbeteren van de justitiële slachtofferbejegening. De politiële slachtofferbejegening onderscheidt zich van de *slachtofferhulp*, meer bepaald door de inhoud, intensiteit en frequentie van de contacten met het slachtoffer.

Eveneens worden in deze omzendbrief de taken van de politiediensten inzake slachtofferbejegening gepreciseerd. Om een goede slachtofferbejegening te verzekeren, moeten de korpschef en de leidinggevende officieren onder meer een verantwoordelijk officier aanstellen die zal instaan voor de follow-up van het slachtofferbeleid binnen het korps. Deze officier moet controle uitoefenen op de uitvoering van het beleid, het evalueren en voorstellen doen aan de korpschef; ervoor zorgen dat hun personeel, en meer bepaald de eerstelijnsagenten, gesensibiliseerd en gevormd worden in de slachtofferbejegening; alle nodige technische- en organisatorische middelen ter beschikking stellen van hun personeel; de organisatie van "debriefings" mogelijk maken om de leden van het politiekorps die geconfronteerd werden met ernstige misdaden, psychologisch te ondersteunen; een lijst laten opmaken van de justitieassistenten en verbindingsmagistraten bij de parketten van de rechtbank van eerste aanleg, evenals een lijst van de hulpverleningsdiensten die vermeld worden in de in punt III beschreven procedure; met deze instanties een actieve samenwerking uitbouwen en onderhouden en het politiepersoneel inlichten over het bestaan van deze diensten.

De opdrachten van de politiebeambte situeren zich rond vijf grote taken: 1. opvang[181]; 2. praktische bijstand, vooral in crisissituaties; bij deze praktische bijstand gaat het vaak om eenvoudige dingen die echter een psychologische betekenis voor het slachtoffer hebben: 3. informatieverstrekking[182] tot op het moment van de hercontactname door de

[181] Volgens de omzendbrief draagt deze opvang de volgende kenmerken in zich: de politiebeambte moet actief luisteren, een begrijpende en een geduldige houding aannemen; alle wettelijke daden dienen gesteld te worden; de politiebeambte dient aan het slachtoffer uit te leggen waarom bepaalde vragen gesteld worden; in ieder geval zal tijdens de verschillende onderzoeken de nodige discretie in acht genomen worden; de politiebeambte moet in het bijzonder aandachtig zijn voor zekere vormen van slachtofferschap; elk slachtoffer dient, in de mate van het mogelijke, ontvangen te worden in een apart lokaal, beschut tegen nieuwsgierige blikken, met voldoende intimiteit en discretie.

[182] De politiebeambte is verplicht om het slachtoffer volledige en verstaanbare informatiegegevens te verstrekken over de huidige en de toekomstige onderzoeksverrichtingen; de gerechtelijk procedure in het algemeen; de mogelijkheden om zich burgerlijke partij te stellen; de mogelijkheid om een verklaring af te leggen in de hoedanigheid van benadeelde persoon, zoals voorzien in artikel 5bis van de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering; de verschillende vormen van rechtshulp; de administratieve regelingen, zoals het vernieuwen van officiële documenten; de aangifte van verlies of

politieambtenaar of door de dienst politiële slachtofferbejegening als de omstandigheden het vereisen; 4. het opstellen van het proces-verbaal; 5. het hercontacteren van het slachtoffer, wat nuttig kan zijn voor het slachtoffer, maar ook voor de politiedienst. De politieambtenaar kan inderdaad bij die gelegenheid de informatiegegevens die verstrekt werden aan het slachtoffer, aanvullen en proberen de eventuele vragen van het slachtoffer te beantwoorden. Tijdens de hercontactname kan de politieambtenaar van het slachtoffer bijkomende informatie voor het gerechtelijke dossier krijgen.

Op het niveau van de dienst politiële slachtofferbejegening ten slotte voorziet de omzendbrief volgende taken: 1. het verzekeren van sensibilisering en voorgezette opleiding inzake politiële slachtofferbejegening gericht op de leden van het politiekorps. De dienst politiële slachtofferbejegening moet bovendien trachten binnen een zo kort mogelijke termijn specifieke projecten inzake sensibilisering op te stellen; 2. informatie aangaande slachtofferbejegening zowel aan de leidinggevende officieren als aan de leden van het politiekorps meedelen; 3. tussenkomst bij slachtofferbejegening voorzien wanneer de politiebeambte het slachtoffer niet alleen of niet op een optimale wijze kan bijstaan. De dienst politiële slachtofferbejegening moet op dat ogenblik de slachtoffers die nood hebben aan psychosociale hulp doorverwijzen naar de "centra (diensten) voor slachtofferhulp" dewelke erkend werden door de Gemeenschappen; 4. om de politiedienst te informeren, zal de dienst politiële slachtofferbejegening contacten leggen; en 5. de deelname aan de overlegstructuren. In dat kader dient een vertegenwoordiger van een dienst politiële slachtofferbejegening deel te nemen aan het welzijnsteam slachtofferzorg. Een vertegenwoordiger van een dienst politiële slachtofferbejegening kan eveneens de vertegenwoordigers van de politiediensten begeleiden bij de arrondissementele raad voor een slachtofferbeleid.

Volgens de omzendbrief moet een algemeen kader van verwijzing van de slachtoffers vastgesteld worden door de samenwerkingsakkoorden inzake slachtofferzorg.

De politie, met inbegrip van de dienst voor politiële slachtofferbejegening, heeft aldus een eerstelijnsfunctie bij de opvang van slachtoffers. Aangezien slachtoffers zelden spontaan of onmiddellijk na de feiten zelf hulp zoeken, moeten politiebeambten hen op de hoogte brengen van het bestaan ervan wanneer de slachtoffers hieraan behoefte hebben. De procedure is als volgt: 1. De politiebeambte licht elk slachtoffer in over het bestaan van de "centra (diensten) voor slachtofferhulp", erkend door de Gemeenschappen; 2. de politiebeambte biedt systematisch aan de slachtoffers van bepaalde misdrijven, zoals de slachtoffers van gewelddaden en de slachtoffers die een dader zagen, een verwijsformulier aan naar een "centrum (dienst) voor slachtofferhulp" aan erkend door de Gemeenschappen; 3. bij specifieke vormen van slachtofferschap: voor de Franse Gemeenschap verwijst de politieambtenaar de minderjarige die het slachtoffer is van mishandeling of van seksueel misbruik, rechtstreeks door naar een "*service d'aide à la jeunesse*" of naar een "*équipe SOS Enfants*". Vrouwen die het slachtoffer zijn van fysisch of seksueel geweld en die een onmiddellijke residentiële opvang nodig hebben,

---

diefstal van bankkaarten en cheques bij de financiële instellingen; de doorverwijzing naar de hulpverleningsdiensten; het preventief advies; de politiedienst die het proces-verbaal opstelt; de mogelijkheden om de inbeslaggenomen of gestolen goederen terug te krijgen.

stelt de politieambtenaar rechtstreeks in contact met een opvangcentrum, zoals "*refuges pour femmes battues*."

Omzendbrief PLP10 van 9 oktober 2001 (inzake de organisatie- en werkingsnormen van de lokale politie met het oog op het waarborgen van een minimale gelijkwaardige dienstverlening aan de bevolking) preciseert van haar kant dat de diensten voor (politiële) slachtofferbejegening (die vaak een gespecialiseerde medewerker bevat waarnaar de omzendbrief verwijst) hoofdzakelijk als doel hebben de politiebeambten raad te geven en bij te staan bij het vervullen van hun opdrachten. De gespecialiseerde medewerker kan, onder andere, worden belast met de bewustmaking en voortgezette vorming van de korpsleden; het inzamelen van alle info gelinkt aan de slachtofferbejegening en het ter beschikking stellen ervan aan het korps; het bijstaan van de slachtoffers in sommige gevallen, bijvoorbeeld in emotionele crisissituaties of zwaar slachtofferschap; het doorverwijzen naar de bevoegde diensten van de slachtoffers die psychosociale hulp behoeven.

4. Slachtoffers en justitie

4.1. De wet van 12 maart 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek, de zogenaamde "kleine Franchimont"-wet[183]

Deze wet werd in allerijl gestemd na de zaak Dutroux en kent aan slachtoffers bepaalde rechten toe waarover ze tot dan niet beschikten. Deze rechten zijn *het recht het lichaam van de overledene te zien* (artikel 6 van de wet, ter aanvulling van artikel 44 van het Wetboek van Strafvordering); *het recht van slachtoffers om correct geïnformeerd te worden*, in het bijzonder door de justitieassistenten; *het recht de hoedanigheid van benadeelde persoon te verkrijgen* met de voordelen die aan deze verklaring verbonden zijn (artikel 47 van de wet, waarbij een artikel 5bis wordt ingevoegd in de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering); *het recht een kopie van de eigen verklaring te bekomen*; en vooral *het recht het dossier in te kijken*, *te vragen om bijkomende onderzoekshandelingen te verrichten* en *zich tot de kamer van inbeschuldigingstelling te wenden* indien het onderzoek niet afgerond is na een jaar.

Ten slotte voorziet het ontwerp een algemeen principe volgens hetwelke alle personen belast met het opsporings- en gerechtelijk onderzoek de plicht hebben de slachtoffers van misdrijven en hun verwanten zorgvuldig en correct te bejegenen, informeren en behandelen (artikel 46 van de wet, waarbij een artikel 3bis wordt ingevoegd in de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering).

Deze rechten waren oorspronkelijk niet opgenomen in het voorontwerp van de wet tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek voorgesteld in het rapport van de Commissie strafprocesrecht in

[183] *B.S.*, 2 april 1998.

1994.[184] De tekst van het wetsontwerp dat uiteindelijk goedgekeurd werd, verschilt enigszins van de tekst die de Commissie Franchimont in 1995 voorstelde, omdat rekening gehouden werd met de tragische gebeurtenissen die ons land in 1996 door elkaar schudden. Naar aanleiding van deze gebeurtenissen werden conclusies getrokken dit gevolgen hadden op drie domeinen: 1. meer rechten voor slachtoffers; 2. een betere definiëring van de relatie tussen politiediensten en justitiële diensten; 3. een uitbreiding van de rol van de kamer van inbeschuldigingstelling, in die mate dat ze een volwaardig intern controleorgaan wordt dat toezicht uitoefent op het gerechtelijk onderzoek.

Voor velen is deze wet van 12 maart 1998 een stap voorwaarts op het vlak van slachtofferrechten en vormt ze de eerste fase van een diepgaande hervorming van de strafvordering. De volgende stap is de "*Grote Franchimont*", al aangenomen door de senaat en momenteel besproken door de Kamer van Volksvertegenwoordigers, die een grote vernieuwing inhoudt[185]: het deskundigenonderzoek, de plaatsopnemingen en wedersamenstellingen op vraag van het openbaar ministerie of de onderzoeksrechter zullen op tegenspraak verlopen. Behalve in geval van noodzaak zullen de slachtoffers voortaan op de hoogte gebracht worden van deze taken, ze kunnen bijwonen, stukken kunnen overhandigen of observeren. Vooraleer hij zijn rapport overhandigt, zal de expert zijn vaststellingen overmaken aan het slachtoffer die nog schriftelijke opmerkingen kan maken. Slachtoffers kunnen dit nieuwe recht op tegenspraak ontzegd worden wanneer het openbaar ministerie of de onderzoeksrechter het nodig acht in het belang van het opsporings- of gerechtelijk onderzoek, of indien zij een gevaar zouden opleveren voor personen of zij een ernstige inbreuk op een privé-leven zou maken of als de burgerlijke partijstelling niet ontvankelijk lijkt of als de burgerlijke partij van geen rechtmatige beweegredenen tot het raadplegen van het dossier doet blijken. Kortom, omwille van zeer vage en stereotiepe redenen.

---

[184] MASSET, A., 'Quelques aspects du nouveau droit des victimes et des personnes lésées complétés par l'examen de la nouvelle cause de suspension de la prescription de l'action publique', in *Franchimont, La loi belge du 12 mars 1998 relative à l'amélioration de la procédure pénale au stade de l'information et de l'instruction*, Brussel, La Charte, 1998, p.105. Deze hervorming die al in de regeringsverklaring van 5 juni 1990 aangekondigd werd, ving pas echt aan met de installatie van de Commissie strafprocesrecht, gecreëerd bij ministerieel besluit van 23 oktober 1991 en die zijn werkzaamheden aanvatte onder leiding van professor FRANCHIMONT in mei van hetzelfde jaar. De werkzaamheden die opgedragen werden aan de commissie waren ruim en complex, waarbij de opdracht erin bestond een inventaris op te maken van de actuele problemen van de strafrechtspleging, de hervormingen die dringend moesten aangenomen worden te benadrukken, informatie te verzamelen omtrent recente of aan de gang zijnde hervormingen in het buitenland, en voorstellen te formuleren om een gefundeerde keuzes te kunnen maken inzake het opsporings- en gerechtelijk onderzoek. In juni 1994 hervatte de Commissie het werk om het ontwerp aan te passen aan de opmerkingen die tijdens het colloquium gemaakt werden. In januari 1995 werd het ontwerp voorgelegd aan de toenmalige Minister van Justitie. Het aangepaste ontwerp werd goedgekeurd door de ministerraad in maart 1995. In oktober 1996 gaf de Raad van State zijn advies over het voorontwerp. Ten slotte keurde de regering op 6 december 1996 tijdens de ministerraad de tekst goed die aangepast was in functie van het advies van de Raad van State.

[185] PONCELET, G., http://www.observatoirecitoyen.be, geraadpleegd op 12 augustus 2006.

4.2. De ministeriele richtlijn van 15 september 1997

Artikel 3 bis van het Wetboek voor Strafvordering preciseert het volgende: "*Slachtoffers van misdrijven en hun verwanten dienen zorgvuldig en correct te worden bejegend, in het bijzonder door terbeschikkingstelling van de nodige informatie en, in voorkomend geval, het bewerkstelligen van contact met de gespecialiseerde diensten en met name met de justitieassistenten*."

De ministeriele richtlijn van 15 september 1997 stelt van haar kant dat de justitieassistenten voor het slachtofferonthaal moeten bijdragen tot de waardering van slachtoffers en hun verwanten en een zo efficiënt mogelijke onthaalstructuur moeten uitbouwen.

Volgens deze richtlijn heeft de justitieassistent als taak zoveel mogelijk betrokkenen op het parket en de rechtbank gevoelig te maken voor de specifieke problematiek van slachtoffers. In dat kader moet hij in samenwerking met het administratieve personeel en de magistraten de introductie en het onthaal van slachtoffers en de informatie aan slachtoffers optimaliseren onder meer door de luisterbereidheid van het personeel van parket en rechtbank te verhogen en ondersteuning te bieden.

De justitieassistent slachtofferonthaal kan ook voorstellen ter verbetering van de slachtofferbejegening en het slachtofferbeleid formuleren. Net als omzendbrief OOP15ter dat bepaalt voor de politiële sector, vermeldt de richtlijn van 1997 dat een belangrijk deel van de opvang en de begeleiding van slachtoffers doorheen de strafrechtelijke procedure in handen is van de advocatuur, de magistratuur, het administratieve personeel van het parket en de griffies.

Naast deze structurele taak bestaat de taak van de justitieassistent slachtofferonthaal erin slachtoffers en hun verwanten te ontvangen, ondersteunen en informeren vanaf de klachtneerlegging tot en met de strafuitvoering. Hij moet de slachtoffers ook informeren over het concrete verloop van hun dossier en over de procedure in het algemeen. Hij kan ondersteunen tijdens soms emotioneel zeer pijnlijke momenten, namelijk tijdens het verhoor, bij de inzage van het strafrechtelijk dossier door het slachtoffer of verwanten, tijdens de zittingen van hoven en rechtbanken, tijdens de afstapping door het parket, tijdens een reconstructie, tijdens de laatste groet aan een overleden slachtoffer, …

5. Slachtoffers en de strafuitvoering

5.1. De wetten van 5 maart en 18 maart 1998 betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling[186]

De wet van 31 mei 1888, de zogenaamde wet Lejeune, die de voorwaardelijke invrijheidsstelling in ons strafrechtssysteem invoerde, werd vervangen door de wet van 5 maart 1998 betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling en tot wijziging van de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers, vervangen door de wet van 1 juli 1964. Samen met de wet van 5 maart 1998 vormde de wet van 18 maart 1998 die de commissies VI instelde tot voor kort

[186] *B.S.*, 2 april 1998.

de nieuwe wettelijke basis van de voorwaardelijke invrijheidstelling. Deze twee wetten traden in werking op 1 maart 1999 bij Koninklijk Besluit[187] van 10 februari 1999 houdende uitvoeringsmaatregelen inzake de voorwaardelijke invrijheidstelling.

Opnieuw door toedoen van de tragische gebeurtenissen van 1996, deden zich belangrijke veranderingen voor op het vlak van de voorwaardelijke invrijheidstelling. De nieuwe wetten van 1998 dragen de sporen van het publieke en politieke klimaat van dat moment: een meer repressieve benadering van seksuele delinquenten en een versterkte positie van het slachtoffer.[188]

Nochtans had de toenmalige Minister van Justitie in juni 1996 een "Oriëntatienota inzake strafbeleid en gevangenisbeleid" gepubliceerd waarin de krachtlijnen van een coherent beleid geschetst werden. Deze nota hield tegelijkertijd rekening én met de gevoeligheden van het publiek én met de kritische wetenschappelijke onderzoeksresultaten[189]: 1. deze nota stelde wat de overbevolking in de gevangenis betreft, een reductionistisch strafbeleid voorop, waarbij het aanwenden van alternatieve maatregelen aangemoedigd werd in plaats van de gevangeniscapaciteit op te drijven; 2. ze bekommerde zich ook om de onvolkomenheden bij de aanpak op het vlak van bestraffing en opsluiting van bepaalde groepen van delinquenten/gedetineerden, vooral seksueel delinquenten; 3. de nota besloot eveneens dat een fundamentele hervorming van de voorwaardelijke invrijheidstelling nodig is om de gedetineerde een betere rechtspositie te garanderen, maar ze koppelde deze hervorming aan de nood aan een gevangeniswet die het geheel van de uitvoering van de gevangenisstraffen betreft.

In afwachting van de oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken met als doel te beslissen over de interne en externe rechtspositie van gedetineerden, stelde de nota dan ook multidisciplinaire commissies voor voorwaardelijke invrijheidstelling voor. Professor Dupont werd de taak toevertrouwd deze gevangeniswet uit te werken, waarvoor hij een mandaat van een jaar toegekend kreeg. De zaak Dutroux maakte echter dat het ganse systeem van controle en beslissing inzake de voorwaardelijke invrijheidstelling in vraag gesteld werd. Marc Dutroux, de hoofddader in de ontvoeringszaken, werd in het verleden reeds veroordeeld voor zedenfeiten en was voorwaardelijk vrij op het moment dat hij de feiten beging, wat verontwaardigde reacties uitlokte bij de publieke opinie. Bijgevolg werd in december 1996 beslist nieuwe gevangenissen te bouwen om de overbevolking te verhelpen,[190] ondanks de reductionistische intentie die in de Oriëntatienota van juni 1996 vervat lag.

Verder hield de vzw Marc en Corinne een petitie om onsamendrukbare straffen te vragen; een petitie die 3,7 miljoen handtekeningen verzamelde en ondersteund werd door de oppositiepartijen, namelijk de liberalen en het Vlaams Blok. In een advies vanwege de Hoge Raad voor Penitentiair Beleid op vraag van de Minister van Justitie werd unaniem vijandig gereageerd op de invoering van onsamendrukbare straffen. In dat kader bereidde de Minister een nieuwe wet voor inzake de voorwaardelijke invrijheidstelling waarbij hij trachtte rekening te houden met de publieke en politieke verwachtingen, zonder echter

---

187 *B.S.*, 23 februari 1999.

188 BOSLY, H. D. *et al*, *La Libération conditionnelle: analyse des lois du 5 mars et du 18 mars 1998*, Brussel, La Charte, 2000.

189 BOSLY, H. D. *et al*, *Op. Cit.,* 2000.

190 Ibidem.

vermelding te maken van onsamendrukbare straffen.[191] Het coherent kader voor de vernieuwing van het strafbeleid en het gevangenisbeleid, dat in de voorgenoemde oriëntatienota werd uitgetekend, is in de wetten van 1998 geoperationaliseerd.[192]

Wat ons in het bijzonder interesseert bij de wetten van 1998 is de aandacht die besteed wordt aan het slachtoffer. Deze wetten voorzien namelijk een betere erkenning van het slachtoffer doorheen de verschillende fases van de procedure van de voorwaardelijke invrijheidstelling. Voorheen waren slachtoffers niet vermeld in de wet van 1888. Dat is voor die periode niet zo verrassend aangezien zowel op het vlak van het klassieke strafrecht als op het vlak van het sociaal verweer alle aandacht gericht was op de dader van het misdrijf.[193] In de nieuwe regelgeving komt het belang van het slachtoffer verschillende keren naar voor en zoals we al benadrukten, krijgen de slachtoffers meer erkenning: een eerste erkenning lijkt het geheel van de slachtoffers te betreffen. Één van de contra-indicaties die nagegaan wordt voor elke dader is immers diens houding ten aanzien van het slachtoffer van de feiten waarvoor hij veroordeeld werd.[194] Contra-indicaties daaromtrent zijn bijvoorbeeld de ontkenning dat hij verantwoordelijkheid draagt voor het slachtoffer; zijn weigering om personen die financiële schade geleden hebben terug te betalen hoewel hij hiertoe de middelen heeft; en het slachtoffer lastig vallen, zelfs vanuit de gevangenis.[195]

Andere erkenningen hangen samen met het misdrijf of het initiatief van het slachtoffer. Bij een aantal categorieën van misdrijven wordt het slachtoffer automatisch gecontacteerd wanneer de invrijheidstelling van de dader wordt overwogen. Vanzelfsprekend kan het slachtoffer laten weten dat het niet op de hoogte wenst gehouden te worden van een dergelijke beslissing. In de door de Koning bepaalde gevallen wint het openbaar ministerie inlichtingen in over mogelijke bijzondere voorwaarden voor de invrijheidstelling die in het belang van de slachtoffers kunnen worden opgelegd.[196] Eens het slachtoffer verwittigd werd van de eventuele vrijlating van de dader, kan het inderdaad voorwaarden inzake de vrijlating suggereren die in zijn belang zijn. Het slachtoffer, of zijn rechthebbenden indien hij overleden is, kunnen ook vragen gehoord te worden door de commissie VI voor zover hij daarbij een legitiem en direct belang heeft, aangaande de voorwaarden die in zijn belang moeten worden opgelegd. Het slachtoffer moet vragen om gehoord te worden. Wanneer hij gehoord wordt, kan het slachtoffer kan zich bovendien laten bijstaan door zijn raadsman, door de

---

191 Ibidem.

192 Verslag namens de commissie voor de justitie door de heer Erdman, Doc. 1-852/3, *Senaat*, zitting 1997-1998, 17 februari 1998.

193 Wetsontwerp betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling en en tot wijziging van de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers, vervangen door de wet van 1 juli 1964, Memorie van toelichting, Doc. 1070/1, *Kamer*, zitting 1996/1997, 10 juni 1997, p.3.

194 BOSLY, H. D. *et al, Op. Cit.,* 2000.

195 Wetsontwerp betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling en en tot wijziging van de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers, vervangen door de wet van 1 juli 1964, Memorie van toelichting, Doc. 1070/1, *Kamer*, zitting 1996/1997, 10 juni 1997, p.15.

196 Artikel 3 § 4 van de wet betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling en tot wijziging van de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers, vervangen door de wet van 1 juli 1964, *B.S.*, 2 april 1998.

gemachtigde van een overheidsinstelling of een door de Koning hiertoe erkende vereniging (art.4 §3).

Indien de commissie het verzoek vanwege het slachtoffer of van zijn rechthebbenden inwilligt, wordt hij minstens tien dagen voor de datum van de zitting per aangetekend schrijven hiervan ingelicht. Indien de commissie het verzoek afwijst, motiveert zij haar beslissing en brengt deze binnen een termijn van tien dagen per aangetekend schrijven ter kennis van het slachtoffer. Tegen deze beslissing staat geen rechtsmiddel open (art.4 §3). Indien de voorwaardelijke invrijheidstelling wordt verleend, deelt de commissie dit feit en de in het belang van het slachtoffer opgelegde voorwaarden, op diens verzoek aan het slachtoffer per aangetekend schrijven mee, voor zover het gaat om een slachtoffer dat een legitiem en direct belang heeft (art.4 §8).

Ten slotte wordt het slachtoffer (of zijn rechthebbenden) dat een legitiem en direct belang had op het ogenblik van de toekenning van de voorwaardelijke invrijheidstelling, per aangetekend schrijven ingelicht van de herroeping of herziening van de in het belang van het slachtoffer opgelegde voorwaarden (art.10 §5). Vanzelfsprekend moest het slachtoffer (of zijn rechthebbenden) een legitiem en direct belang hebben op het ogenblik van de toekenning van de voorwaardelijke invrijheidstelling. In de andere gevallen waarin het slachtoffer niet automatisch ingelicht wordt, moet hij zelf het initiatief nemen en laten weten dat hij op de hoogte wenst gehouden te worden van de procedure van invrijheidstelling. Bovendien moeten hij aan bijkomende voorwaarden beantwoorden om van dit "recht" op informatie te kunnen genieten[197]: 1. de feiten moeten aanleidingen gegeven hebben tot een effectieve gevangenisstraf van minstens een jaar; 2. de slachtoffers moeten zich schriftelijk kenbaar maken en een eventuele wens gehoord te worden door de commissie motiveren.

Het is van belang te benadrukken dat rekening houden met het slachtoffer bij de procedure van voorwaardelijke invrijheidstelling zeker een belangrijke stap voorwaarts betekende, maar wel een delicaat gegeven betreft. Het is inderdaad niet de bedoeling dat de erkenning van het slachtoffer een plaats krijgt ten nadele van het recht op reïntegratie van de dader, noch dat deze de dichotomie tussen dader en slachtoffer benadrukt of bestendigt.[198] Hierbij valt op te merken dat er geenszins sprake van is dat het slachtoffer een "partij in het geding" zou worden en zou mee beslissen over de voorwaardelijke invrijheidstelling. Het is om deze redenen niet aangewezen dat het slachtoffer inzage krijgt in het dossier van de veroordeelde.[199]

Een evenwichtige benadering van ieders belangen in het kader van de strafuitvoering veronderstelt dat men doorheen het gehele strafproces – en dus in elk stadium van de strafprocedure - tracht oplossingen te vinden voor conflicten die gericht zijn op herstel, en dit zowel met de daders van de feiten als de slachtoffers. In die zin vormen deze wetsontwerpen een aanvulling op andere initiatieven ten behoeve van slachtoffers die al

---

197 BOSLY, H. D. *et al, Op. Cit.,* 2000.

198 Wetsontwerp betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling en en tot wijziging van de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers, vervangen door de wet van 1 juli 1964, Memorie van toelichting, Doc. 1070/1, *Kamer*, zitting 1996/1997, 10 juni 1997, p.4.

199 Ibidem, p.19.

genomen werden of nog in voorbereiding zijn.[200] In dat kader kan bijvoorbeeld de wet Franchimont worden aangehaald.[201]

In het wetsontwerp betreffende de externe rechtspositie van gedetineerden[202] van 2005 worden nog voorstellen geformuleerd om het slachtoffer meer te betrekken in de fase van de strafuitvoering. We bekijken deze wet niet in detail, maar wel de wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, die een meer direct belang heeft voor onze analyse.[203]

5.2. De wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten en de wet van 17 mei 2006 houdende oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken.

Sinds lange tijd wordt de noodzaak benadrukt om de uitvoeringsmodaliteiten van de vrijheidsstraf in een wet vast te leggen en een rechtbank te voorzien die specifiek voor deze materie bevoegd is. De wetsontwerpen inzake de oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken[204] en betreffende de externe rechtspositie van gedetineerden[205] die aan een oordeel van de commissie onderworpen werden, zijn sterk geïnspireerd door de twee expertencommissies die aangesteld werden door de voorgaande Ministers van Justitie: de commissie Dupont en de commissie Holsters.[206] Beide wetsontwerpen beoogden de lacunes te verhelpen die de materie van de stafuitvoering kenmerkten. Enerzijds was er sprake van belangrijke wettelijke tekortkomingen en anderzijds van verwarring op het gebied van de bevoegdheidsverdeling tussen de uitvoerende en rechterlijke macht.

Deze wet, die op dezelfde dag van kracht ging als de wet houdende oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken, beoogt, ondermeer, de rechten van slachtoffers evenals hun statuut bij de strafuitvoering te verbeteren. We bespreken hier alleen het wetsontwerp dat aan de oorsprong ligt van de wet van 17 mei 2006 betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten.

---

200 Verslag namens de commissie voor de justitie door de heren Willems en Giet, Doc. 1070/8, *Kamer*, zitting 1996/1997, 12 januari 1998, p.14.

201 Cf. supra 4.1. De wet van 12 maart 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek, de zogenaamde "kleine Franchimont"-wet.

202 Wetsontwerp betreffende de externe rechtspositie van gedetineerden, Doc. 3-1128/1, *Senaat*, zitting 2004/2005, 20 april 2005.

203 *B. S.*, 15 juni 2006.

204 Wetsontwerp houdende oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken, Doc. 51 1960/001, *Kamer*, 18 juli 2005.

205 Wetsontwerp betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten, Doc. 51 2170/001, *Kamer*, 16 december 2005.

206 Verslag over het wetsontwerp houdende oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken, Doc. 2170/010, *Kamer*, 24 maart 2006, p.4.

De krachtlijnen van het wetsontwerp betreffende de externe rechtspositie van gedetineerden zijn: 1. een wettelijke basis te geven aan de externe rechtspositie van gedetineerden en de bestaande modaliteiten te rationaliseren; 2. de materiële bevoegdheid te verdelen tussen de Minster van Justitie en de strafuitvoeringsrechtsbank; 3. *het statuut van het slachtoffer in het kader van de strafuitvoering* te verbeteren; 4. een onderscheid te maken tussen gevangenisstraffen van minder en meer dan 3 jaar; 5. de opvolging en de controle van de beslissingen die uitgesproken werden door de strafuitvoeringsrechtbanken te voorzien; 6. de specifieke bevoegdheden van de strafuitvoeringsrechter te bepalen, waaronder de bevoegdheid om de aard van de straf te wijzigen. Met het wetsontwerp is de strafuitvoeringsrechter bevoegd om, in sommige specifieke gevallen, de door de strafrechter uitgesproken vrijheidsberovende straf van maximum één jaar om te zetten in een werkstraf; 7. het recht op beroep te definiëren tegen de beslissingen van de strafuitvoeringsrechtbank en de strafuitvoeringsrechter.

Hoewel al deze voorstellen nieuw zijn, zullen we ons beperken tot een bespreking van de voorstellen die betrekking hebben op slachtoffers.

Reeds in 1998 waren de hervormingen in het systeem van de voorwaardelijke invrijheidstelling vernieuwend en ingrijpend wat slachtoffers betreft, in die zin dat ze het slachtoffer uitdrukkelijk een plaats toekenden in de procedure om een voorwaardelijke invrijheidstelling toe te kennen. Vandaag beoogt dit wetsontwerp de rechten van slachtoffers om informatie te ontvangen omtrent de het proces van de strafuitvoering of om gehoord te worden door de strafuitvoeringsrechtbank uit te breiden. Op die manier streeft het er dus naar de rol van het slachtoffer in de strafuitvoering wettelijk vast te leggen voor wat betreft het ganse verloop van de uitvoering van de vrijheidsstraf en niet meer alleen in het kader van de procedure voor de voorwaardelijke invrijheidstelling: "*Het toekennen aan het slachtoffer van een rol en positie binnen de strafuitvoering ligt volledig in het verlengde van een doorgedreven slachtofferbeleid in het kader van de strafprocedure en dit laatste in de meest ruime zin van het woord, dus inclusief de fase van de strafuitvoering*."[207]

De regering wil het slachtoffer maximaal maar tevens op doordachte en rationele wijze betrekken bij de fase van de strafuitvoering. Het ontwerp strekt er dus toe een evenwicht te realiseren tussen de rechten en het onthaal van de slachtoffers enerzijds, en de responsabilisering van slachtoffers anderzijds.[208] Een andere nieuwigheid is dat het ontwerp geen onderscheid meer maakt tussen de slachtoffers in functie van de aard van de feiten waardoor ze schade leden. Voortaan kunnen de volgende categorieën van personen in de gevallen voorzien door voorliggende wet, bij toekenning van een strafuitvoeringsregel, vragen geïnformeerd te worden en/of gehoord te worden volgens de regels bepaald door de Koning[209]: a) de natuurlijke personen wier burgerlijke rechtsvordering ontvankelijk en gegrond wordt verklaard; b) de persoon die minderjarig was, in een toestand van verlengde minderjarigheid verkeerde of die onbekwaam

---

[207] Wetsontwerp betreffende de externe rechtspositie van gedetineerden, Doc. 3-1128/1, *Senaat*, 2004-2005, 20 april 2005, p.6.

[208] Verslag over het wetsontwerp houdende oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken, Doc. 2170/010, *Kamer*, 24 maart 2006, p.8.

[209] Titel II, artikel 2, 6° van de wet betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten (1) (2), 17 mei 2006, *B.S.*,15 juni 2006.

verklaard was op het moment van de feiten en voor wie de wettelijke vertegenwoordiger zich geen burgerlijke partij stelde; c) de natuurlijke persoon die zich geen burgerlijke partij kon stellen als gevolg van een situatie waarbij dat materieel niet mogelijk was of wegens kwetsbaarheid. Ten aanzien van de categorieën die ondergebracht kunnen worden bij b) en c) erkent de strafrechter, op hun vraag, overeenkomstig de in Titel III vervatte bepalingen of ze een legitiem en direct belang hebben.

In titel III van de wet worden de bepalingen met betrekking tot slachtoffers opgenomen. De in b) en c) bedoelde personen die in de door de wet bepaalde gevallen wensen te worden geïnformeerd of gehoord bij de toekenning van een strafuitvoeringsmodaliteit, richten een schriftelijk verzoek aan de strafuitvoeringsrechter. De griffie zendt onverwijld een afschrift van het verzoek over aan het openbaar ministerie. Het openbaar ministerie geeft een advies binnen zeven dagen na ontvangst van het afschrift. Dezelfde personen kunnen zich te allen tijde laten vertegenwoordigen of bijstaan door hun raadsman. Zij kunnen zich eveneens laten bijstaan door de gemachtigde van een overheidsinstelling of een door de Koning hiertoe erkende vereniging. Indien de strafuitvoeringsrechter dit nuttig acht om te kunnen oordelen over het direct en legitiem belang, kan hij de verzoeker vragen om op een zitting hieromtrent verdere informatie te verstrekken. Deze zitting moet plaatsvinden ten laatste één maand na de ontvangst van het verzoek. De strafuitvoeringsrechter oordeelt over het direct en legitiem belang binnen vijftien dagen na de ontvangst van het verzoek of, indien een zitting heeft plaatsgevonden, binnen vijftien dagen nadat de zaak in beraad is genomen. De beslissing wordt bij aangetekende brief meegedeeld aan de verzoeker. De beslissing wordt eveneens onverwijld meegedeeld aan de minister. Tegen deze beslissing staat geen rechtsmiddel open.[210]

In deze wet werd ook de bezorgdheid uitgesproken over het verbeteren van de kwaliteit van de informatie die verstrekt wordt aan de personen die klacht indienden: het komt aan het parket toe om deze personen te informeren over het van start gaan van de strafvordering. Zo hebben ze de mogelijkheid zich burgerlijke partij te stellen indien ze dat willen.[211]

Een ander belangrijk punt dat het wetsontwerp omtrent het statuut van het slachtoffer aanhaalt, betreft een wijziging van de wet betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling, met het oog op het verlenen van meer rechtszekerheid aan de slachtoffers en aan de maatschappij. Zodoende voorziet het dat, wanneer een persoon veroordeeld werd in het kader van recidive voor moord, deze persoon niet kan worden toegelaten tot de voorlopige invrijheidstelling dan na het uitzitten van minstens drie vierden van de straf.

Bovendien dient de rechter, wanneer hij een effectieve gevangenisstraf uitspreekt, de partijen te informeren over het bestaan van de wet betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling. Hij dient eveneens de burgerlijke partij te informeren over haar rechten

---

[210] Titel III, artikel 3 § 1, 2, 3, 4, 5 van de wet betreffende de externe rechtspositie van de veroordeelden tot een vrijheidsstraf en de aan het slachtoffer toegekende rechten in het raam van de strafuitvoeringsmodaliteiten (1) (2), 17 mei 2006, *B.S.*,15 juni 2006.

[211] Verslag over het wetsontwerp houdende oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken, Doc. 2170/010, *Kamer*, 24 maart 2006, p.9.

op dit gebied, namelijk het recht om op aanvraag te worden geïnformeerd of gehoord door de Commissie VI, volgens de voorwaarden die de wet vastlegt.[212]

Ten slotte stelt het wetsontwerp nog een andere verbetering inzake de slachtofferrechten voorop, met name dat het slachtoffer zich door zijn advocaat niet alleen mag laten bijstaan, maar ook mag laten vertegenwoordigen.[213] Tevens mag het slachtoffer zich laten bijstaan (maar niet laten vertegenwoordigen) door een dienst voor slachtofferhulp.[214]

Ook wat het horen van het slachtoffer betreft, bekomt het ontwerp een verbetering aangezien het slachtoffer gehoord wordt in alle gevallen waarin de veroordeelde tijdens de strafuitvoering de gevangenis verlaat. Er wordt voorzien in twee uitzonderingen : de uitgaansvergunningen en de voorlopige invrijheidstelling wegens overbevolking.[215]

In dat opzicht werden tijdens de discussies van het ontwerp door het parlement talrijke vragen gesteld omtrent de inhoud van de informatie die het slachtoffer ontvangt. Wat het penitentiair verlof bijvoorbeeld betreft, zal het slachtoffer worden ingelicht over dat verlof en de voorwaarden die hem rechtstreeks aanbelangen. De rol van de justitieassistent is primordiaal bij de begeleiding van het slachtoffer, aangezien dergelijke informatie de betrokkene danig uit zijn evenwicht kan brengen.[216] Bovendien werden verschillende amendementen voorgesteld om ervoor te zorgen dat het slachtoffer ook verwittigd zou worden van het herroepen van een maatregel en van de aanpassing van de voorwaarden hiervan. Ten slotte werd ook gevraagd naar de financiële, logistieke en personele middelen die vrij gemaakt worden om de bepalingen van het ontwerp in praktijk te brengen. Door de uitbreiding van het recht op informatie van de slachtoffers bestaat het risico dat er een grotere werkbelasting komt, wat de vraag oproept of er eventueel meer justitieassistenten aangeworven moeten worden.

Sommige parlementariërs stellen zich ook vragen bij het gebrek aan specialisatie van de assessoren van de strafuitvoeringsrechtbanken inzake slachtofferrecht, te meer omdat ze geen andere opleiding moeten volgen[217]; alsook bij het feit dat het slachtoffer zich naar de gevangenis moet verplaatsen om aanwezig te kunnen zijn op de hoorzitting, waarbij vooral de psychologische effecten gevreesd worden die een milieu als de gevangenis op het slachtoffer kan hebben.

---

212 Verslag over het wetsontwerp houdende oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken, Doc. 2170/010, Kamer, 24 maart 2006, p.14.

213 Wat tot dan toe niet mogelijk was: het slachtoffer kon zich alleen laten bijstaan door zijn advocaat.

214 Idem, p.45.

215 Verslag namens de Commissie voor de Justitie uitgebracht door mevrouw Laloy, Doc. n°3-1128/7, *Senaat*, 2005-2006, 13 december 2005.

216 Verslag over het wetsontwerp houdende oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken, Doc. 2170/010, *Kamer*, 24 maart 2006, p.78.

217 Idem, p.34.

6. Slachtoffers en bemiddeling[218]

6.1. De wet van 22 juni 2005: genese van de bepalingen

Net zoals in vele Europese landen het geval is voor andere soorten van alternatieven op strafrechterlijk vlak, werd bemiddeling oorspronkelijk aangewend voor delinquenten die misdrijven met een beperkt belang begingen. Ook België schreef zich in deze evolutie in: dader-slachtofferbemiddeling ontwikkelde zich eerst op het terrein van minderjarigen en vervolgens op dat van meerderjarigen, hoofdzakelijk voor relatief weinig ernstige feiten. Bemiddeling in strafzaken voor meerderjarigen kreeg snel een wettelijke grond vermits ze sinds 1994, na een korte proefperiode in een van de Belgische gerechtelijke arrondissementen, een eerste maal geïnstitutionaliseerd werd door de invoeging in het Wetboek voor Strafvordering van artikel 216ter, dat onder de titel "Bepalingen betreffende het verval van de strafvordering voor sommige misdrijven onder bepaalde voorwaarden" een bemiddelingsprocedure voorziet voor strafrechtelijke inbreuken die strafbaar zijn met een gevangenisstraf van maximum 2 jaar, en wanneer deze slaagt, het verval van de strafvordering met zich meebrengt.[219]

Hoewel de opkomst van deze eerste programma's eerder beschouwd werd als een middel, niet om een echt alternatief te voorzien van het traditionele strafrechtelijk systeem, maar om op een meer efficiënte wijze de talrijke kleine voorvallen die de rechtbanken overspoelen en "*qui restent souvent impunies*"[220] meer efficiënt te 'beheren', leidden de nieuwe bepalingen omtrent bemiddeling die in januari 2005 toegevoegd werden aan de Voorafgaande titel van het Wetboek voor Strafvordering en in het Wetboek voor Strafvordering tot een andere analyse. Deze nieuwe bepalingen maken inderdaad bemiddeling mogelijk in alle fases van de strafprocedure en voor alle soorten feiten.[221]

Gelet op deze recente evolutie lijkt het ons noodzakelijk de nieuwe bepalingen te bespreken en van enkele de onderliggende bedoelingen aan te halen in hun ontwikkeling binnen het bestraffingsveld. De wet van 22 juni 2005 werd expliciet opgesteld met

---

[218] Voor deze deel zie : LEMONNE, A., 'Evolution récente dans le champ de la médiation en matière pénale : entre idéalisme et pragmatisme', *in Revue de Droit pénal et de Criminologie*, février-Mars 2007, pp. 156-169.

[219] Wet van 10 februari 1994 houdende de regeling van een procedure van bemiddeling in strafzaken, *B.S.* van 27 april 1994.

[220] We herinneren eraan dat de bemiddeling in strafzaken, aangekondigd door de regering vanaf 1992, ingesteld werd om de reactie op kleine criminaliteit "*fréquente et répétitive*" te versnellen en daardoor de straffeloosheid tegen te gaan en daarbij de belangen van slachtoffers te bewaken en het vertrouwen van de burgers in justitie te herstellen. De memorie van toelichting van de wet stelt het duidelijk voor als een alternatief, niet voor vervolging, maar voor het seponeren van zaken waarvoor de procedure het niet toelaat adequaat te straffen, wat een gevoel van straffeloosheid in de hand werkt ten aanzien van misdrijven maar ook van de wet in het algemeen. Voor meer informatie over strafbemiddeling, zie ondermeer: MARY, P. en DEFRAENE, D., *Sanctions et mesures dans la communauté. Etat critique de la question en Belgique. Un rapport à la Fondation Roi Baudouin*, Koning Boudewijnstichting, 1998, p.19 e.v.

[221] Wet van 22 juni 2005 tot invoering van bepalingen inzake de bemiddeling in de Voorafgaande Titel van het Wetboek van Strafvordering en in het Wetboek van strafvordering, *B.S.*, 27 juli 2005.

verwijzing naar de Europese aanbevelingen[222] evenals naar de gunstig bevonden resultaten van proefprojecten van dader-slachtofferbemiddeling die in de jaren '90 op poten werden gezet. De Onderzoeksgroep penologie en victimologie van de Katholieke Universiteit Leuven zette in 1993 reeds een actieonderzoek op poten binnen het domein van herstelbemiddeling met als doel de haalbaarheid na te gaan van bemiddelingen in het kader van ernstige misdrijven.

Bij dit project inspireerden de onderzoekers zich ondermeer op victimologisch onderzoek dat wees op de zwakke positie van slachtoffers binnen de strafprocedure wat betreft de tegemoetkoming aan hun materiele en emotionele behoeftes. Ze vreesden hierbij dat het gebruik van bemiddeling beperkt tot misdrijven van een lage ernstgraad tot een dubbel rechtssysteem zou leiden: de dader-slachtofferbemiddelingsprogramma's zouden alleen aanvaard en gebruikt worden voor de relatief lichte feiten, terwijl de zware misdrijven nog altijd door het steeds punitiever wordende traditionele strafrechtssysteem zouden worden behandeld en dat ondanks het feit dat slachtoffers net bij ernstige feiten het meeste behoefte hebben aan dergelijke programma's.

In het kader van dit actieonderzoek werden dan ook alleen de daders en slachtoffers van ernstige feiten gevraagd deel te nemen aan een bemiddeling, namelijk in de gevallen waarvoor het openbaar ministerie al besloten had de dader te vervolgen.[223] Het idee was de partijen de mogelijkheid tot bemiddeling te bieden, los van de mogelijkheid op diversie die de dader geboden wordt in het kader van artikel 216ter van het Wetboek voor Strafvordering.[224] De bemiddeling moet (in tegenstelling tot de strafbemiddeling) door bemiddelingsdiensten geleid worden die onafhankelijk zijn van het strafrechtssysteem, en parallel plaatsvinden aan de afwikkeling van de strafprocedure.[225]

De voornaamste doelstelling van het programma was de ontwikkeling van een volwaardig "herstellend" alternatief voor het strafsysteem.[226]De dader-slachtofferbemiddeling die in het kader van dit actieonderzoek op poten gezet werd, diende niet alleen om het slachtoffer en de dader de mogelijkheid te bieden in dialoog te treden - "*horizontale communicatie*" – maar ook om een communicatie tussen de rechter en de partijen mogelijk te maken – "*verticale communicatie*", waarbij het project als

---

222 Zie ondermeer Aanbeveling R(19)99 van de Raad van Europa omtrent bemiddeling in strafzaken evenals artikel 10 van het Kaderbesluit van 15 maart 2001 inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure. Beide teksten op Europees niveau benadrukken dat het belangrijk is bemiddeling uit te bouwen in alle stadia van de strafprocedure.

223 AERTSEN, I. en PETERS T., 'Mediation for Reparation: the Victims Perspective', *European Journal of Crime, Criminal law and Criminal Justice*, 1998, 4(2), 106-124; WALGRAVE, L., 'Extending the Victim Perspective Towards a Systemic Restorative Justice Alternative', in CRAWFORD, A. EN J. GOODEY, J. (eds.), *Integrating a Victim Perspective within Criminal Justice*, Aldershot, Alshgate, 2000.

224 Ter herinnering: de procedure bepaald in het kader van artikel 216ter van het Wetboek voor strafvordering voorziet dat: "*voor zover het feit niet van die aard schijnt te zijn dat het gestraft moet worden met een hoofdstraf van meer dan twee jaar*" de procureur de konings de dader van een misdrijf kan oproepen en om de strafvordering te doen vervallen hem enkele voorwaarden, die cumuleerbaar zijn, opleggen: 1. de schade veroorzaakt door het misdrijf te vergoeden. In voorkomend geval kan hij ook het slachtoffer oproepen en bemiddelen over de schadevergoeding en de regeling ervan; 2. een geneeskundige behandeling of therapie te volgen; 3. dienstverlening uit te voeren of een vorming te volgen nadat hij een maatschappelijk onderzoek heeft laten verrichten.

225 AERSTEN, I. en PETERS T., *Op.cit.*

226 LEMONNE A., 'Alternative conflict resolution and restorative justice: a discussion', in WALGRAVE, L. (ed.), *Repositioning Restorative Justice*, Cullompton, Willan Publishing, 2003, p.47.

ambitie had het strikt inter-individuele niveau van de bemiddeling te overstijgen om het te plaatsen binnen de maatschappelijke context, en dit door aan slachtoffer en dader, evenals aan hun verwanten, de kans te bieden te reageren op wat sociaal aanvaardbaar is en wat niet, met hun conflict als vertrekpunt. De partijen moesten merken dat ze een belangrijke rol spelen in de uitvoering van de rechterlijke beslissing. Bij de uitwerking konden ze dan ook aan de magistraat, indien ze dat wensten, de overeenkomst voorleggen waartoe ze in het kader van de bemiddeling gekomen waren.[227]

Vanaf 1998 werd "herstelbemiddeling" ingevoerd in andere Nederlandstalige arrondissementen, en dit dankzij de financieringsmogelijkheden die in het kader van "nationale projecten" geïnitieerd door de Minister van Justitie geboden werden. Langs Franstalige kant besloot de vzw GACEP (die al enige ervaring had met dader-slachtofferbemiddeling voor inbreuken van een zekere ernstgraad binnen de jeugdbescherming) eveneens dit type van bemiddelingsprogramma aan te wenden voor meerderjarigen binnen de Franse Gemeenschap (die "*médiation après poursuites*" genoemd werd, herstelbemiddeling als algemene term in het Nederlands). Deze initiatiefnemers waren van mening dat het nationale project 'herstelbemiddeling' moest leiden tot "*ouvrir une véritable perspective réparatrice tout au long de la procédure pénale traditionnelle, qui mobilise au mieux et à tout moment les capacités des intéressés dans la recherche d'une solution négociée*"[228], omdat naar hun mening "*les conflits, tensions et ressentiments entre les parties, ainsi que les possibilités de les traiter de manière consensuelle, ne disparaissaient pas du simple fait qu'une action publique est mise en mouvement.*"[229]

In eerste instantie bestond de doelstelling van het project er dus net als in Vlaanderen in "*d'offrir aux parties des possibilités de communication et de concertation tout au long de la procédure, généralement avant le jugement. A ce stade, la médiation permet une gestion concertée des préjudices financiers et moraux consécutifs au délit, débouche régulièrement sur la conclusion d'accords écrits qui, à leur tour, permettent le prononcé de décisions judiciaires plus satisfaisantes pour les deux parties*."[230]

Later werd het aanbod echter zowel in het Noorden als in het Zuiden van het land verspreid buiten het vonnis en de veroordeling, namelijk naar de strafuitvoering. In dat kader werden in de gevangenissen herstelconsulenten aangeworven naar aanleiding van projecten die een "*justice réparatrice en milieu carcéral*"[231] wilden bevorderen.

Hoewel bemiddeling voor het vonnis nog steeds de bovenhand heeft, heeft ook bemiddeling in de fase van de strafuitvoering de laatste jaren een sterke groei gekend.

---

227 AERTSEN, I., 'Victim-offender mediation in Belgium', in The European Forum for Victim-Offender Mediation and Restorative Justice (ed.), *Victim-offender Mediation in Europe*, Leuven, Leuven University Press, 2000, 153-192.

228 BUONATESTA, A., 'La médiation entre auteurs et victimes dans le cadre de l'exécution des peines', *RDPC*, 2, 2004, p.243.

229 Ibidem, p.244.

230 Ibidem.

231 Deze projecten werden vanaf 1998 gefinancieerd in het kader van een actieonderzoek dat uitgevoerd werd door de Katholieke Universiteit Leuven en de Universiteit van Luik, het "*Project herstelgerichte detentie*." Zie VAN DOOSSELAERE, D. en VANFRAECHEM, I., 'Empirical research in Belgium', in AERTSEN, I., VANFRAECHEM, I. en WILLEMSENS, J. (eds), *Empirical research on restorative justice in Europe*, te verschijnen in 2007.

Twee vzw's werden opgericht als overkoepelende instantie voor dit type van bemiddeling, namelijk Suggnomé, Forum voor Herstelrecht en Bemiddeling aan Nederlandstalige zijde en Médiante, Forum pour une Justice Restauratrice et la Médiation aan Franstalige zijde. Sindsdien hebben programma's inzake "herstelbemiddeling" en "bemiddeling in de fase van de strafuitvoering" zich uitgebreid naar verschillende Vlaamse (voornamelijk door middel van een stuurgroep) en Franstalige (voornamelijk via een reeks meer individuele contacten met verscheidene actoren binnen het gerechtelijke veld) gerechtelijke arrondissementen.[232]

Kort voor het stemmen van de wet stelde de Minister van Justitie een werkgroep samen bestaande uit een vertegenwoordiger van het college voor procureurs-generaal, een vertegenwoordiger van de justitiehuizen, twee vertegenwoordigers van de overheid en coördinatoren van de verenigingen die ervaring hadden met bemiddeling om de inhoud van een wetsontwerp aangaande de invoering van een algemeen aanbod aan bemiddeling in alle stadia van de strafprocedure te bespreken, wat ook een meer stabiele financiering van de projecten zou garanderen.

6.2. De krachtlijnen van de wet

6.2.1. De invoering van een algemeen aanbod van bemiddeling, voor elk type misdrijf en in alle stadia van de traditionele strafprocedure

De wet van 22 juni 2005, in werking getreden op 31 januari 2006, voegt in het Voorafgaande Titel van het Wetboek voor Strafvordering en het Wetboek voor Strafvordering nieuwe bepalingen in omtrent bemiddeling om zo definitief een einde te stellen aan de kleinschalige proefprojecten (inzake herstelbemiddeling en bemiddeling in de fase van de strafuitvoering) en bemiddeling een vaste plaats te geven binnen de strafprocedure.[233] De regering beoogde inderdaad "*het aanbod dat zijn verdiensten op het terrein reeds ruimschoots heeft bewezen* (…) *verder te zetten en te bestendigen.*"[234]

De regering was de mening toegedaan dat het aanbod aan bemiddeling veralgemeend moest worden, zodat er tijdens de ganse strafrechtelijke procedure een beroep op gedaan kan worden, namelijk zowel in de fase van het vooronderzoek en het gerechtelijk onderzoek als in de fase van de behandeling ten gronde of de strafuitvoering. Het bemiddelingsaanbod moet zich bovendien richten tot alle personen die betrokken zijn in een strafprocedure en is dus niet beperkt tot personen die een wettelijk bepaald statuut hebben zoals bijvoorbeeld de burgerlijke partij. Om te vermijden dat elke persoon die zich op de een of andere manier betrokken voelt in een conflict een beroep doet op bemiddeling, wordt in de memorie van toelichting gepreciseerd wie verstaan wordt onder "*betrokken personen*": deze personen die door het misdrijf in hun fysieke, psychologische of emotionele integriteit geraakt werden, bijvoorbeeld de ouders of partner van een slachtoffer of dader die niet noodzakelijk over een wettelijk bepaald statuut binnen de

[232] Tien Vlaamse en zeven Franstalige gerechtelijke arrondissementen.
[233] Memorie van toelichting van de Wet van 22 juni 2005, doc. 51 1562/001, *Kamer van volksvertegenwoordigers*, p.5.
[234] Ibidem, p.6.

strafprocedure beschikken, maar die kunnen gebruik maken van bemiddeling om het conflict te kunnen kaderen en een plaats te geven in hun leven.[235]

6.2.2. Een algemeen kader voor bemiddeling

In de memorie van toelichting van de wet[236] verwijst de regering naar de sleutelbegrippen die de filosofie van de bemiddelingsprocedure definiëren: "*Deze sleutelbegrippen vormen als het essentieel kader waarin het bemiddelingsproces plaats vindt. De sleutelbegrippen zijn nauw verbonden met elkaar, zelfs afhankelijk van elkaar in hun bestaan.*"
Bemiddeling wordt in de wet van 2005 als een proces gezien:[237]

- Waaraan partijen in conflict vrijwillig deelnemen. Gezien de persoonlijke betrokkenheid van personen in het proces en de noodzaak aan een actieve deelname in het bemiddelingsproces is het element "dwang" volledig uitgesloten omdat het een tegengesteld effect zou kunnen hebben en zelfs de polarisatie tussen de conflicterende personen nog kan vergroten.[238]
- Waarbinnen de partijen de garantie moeten hebben dat de communicatie in alle vertrouwelijkheid kan plaatsvinden zodat ze in alle vrijheid kunnen communiceren en de partijen zelf kunnen komen tot een akkoord inzake de modaliteiten en voorwaarden tot pacificatie en herstel. Het bemiddelingsproces dient voor hen als het ware "*een ruimte te vormen waarbinnen zij vrijuit kunnen spreken over hun gevoelens, angsten en gevolgen van het strafbaar feit.*" Aan de partijen moet dan ook de garantie kunnen worden geboden dat ze volledig vrijuit kunnen spreken zonder zich beperkt te voelen door de vrees dat bepaalde mededelingen aan derden zouden worden bekendgemaakt.[239]
- Dat ernaar streeft de rechtstreekse communicatie tussen de partijen aan een bemiddeling te vergemakkelijken en dit vanuit het herstelrechtelijke perspectief dat de maximale betrokkenheid en de responsabilisering van de rechtstreeks betrokkenen in een misdrijf zo kan worden gerealiseerd. Het bemiddelingsproces voorziet een ruimte waar door het met elkaar in dialoog te treden, de betrokkenen hun persoonlijke beleving van het conflict kunnen uiten en aan elkaar meedelen, wat een persoonlijk engagement van de betrokkene vraagt.[240]

---

235 Het nieuwe artikel 553, paragraaf 1, van het Wetboek voor Strafvordering vermeldt het volgende: "*Onder voorbehoud van artikel 216ter van dit Wetboek, kan elkeen die een direct belang heeft in elke fase van de strafprocedure en tijdens de strafuitvoering verzoeken om bemiddeling*."

236 Memorie van toelichting van de Wet van 22 juni 2005, *Op. cit.*, p.8.

237 Deze wet, die bepalingen omtrent bemiddeling invoert in de Voorafgaande Titel van het Wetboek voor Strafvordering en in het Wetboek voor Strafvordering, voegt aan de Voorafgaande Titel van het Wetboek voor Strafvordering het volgende toe: "*Aan de personen die een direct belang hebben in het kader van een gerechtelijke procedure wordt de mogelijkheid geboden om beroep te doen op bemiddeling, overeenkomstig de desbetreffende wettelijke bepalingen. Bemiddeling is een proces dat aan personen in conflict toelaat om, als zij er vrijwillig mee instemmen, actief en in alle vertrouwelijkheid deel te nemen aan het oplossen van moeilijkheden die voortvloeien uit een misdrijf, met de hulp van een neutrale derde en gegrond op een bepaalde methodologie. Ze heeft tot doel de communicatie te vergemakkelijken en partijen te helpen zelf te komen tot een akkoord inzake de nadere regels en voorwaarden die tot pacificatie en herstel kunnen leiden*."

238 Memorie van toelichting van de Wet van 22 juni 2005, *Op. Cit*., p. 8.

239 Ibidem, p.10.

240 Ibidem, p.8.

- Die plaatsvindt onder begeleiding van een neutrale derde, een bemiddelaar, die de belangen van alle betrokkenen in de bemiddeling op een evenwichtige wijze behartigt en volgens een bepaalde methodologie werkt. De wet vertrouwt de begeleiding van het bemiddelingsproces dus toe aan privé-instanties, die onafhankelijk zijn van het gerechtelijke apparaat.
- Die ernaar streeft dat de betrokkenen in het bemiddelingsproces ook communiceren en een akkoord kunnen bereiken over voorwaarden waarvan het vervullen bijdraagt tot pacificatie en herstel. Bemiddeling is dan ook een proces "*waarbij het proces an sich net zo belangrijk is als een akkoord dat eventueel tussen de partijen in conflict tot stand komt. Reeds door communicatie alleen kan een belangrijke aanzet worden gegeven tot pacificatie en herstel*." Het herstel kan aldus betrekking hebben op zowel het immateriële als het materiële herstel.[241]

'Vrijwilligheid', 'vertrouwelijkheid', 'actieve participatie', 'neutrale ondersteuning' en 'communicatie' vormen dus het kader waarbinnen het bemiddelingsproces zoals het voorzien wordt in de wet van 2005 zich afspeelt. De regering heeft ervoor gekozen het bemiddelingsproces niet nog meer in de wet te preciseren omdat het, naar haar mening, een proces is "*waarvan het verloop afhankelijk is van de inbreng en de evolutie van de partijen zelf*" en dat gewaarborgd moet worden door de professionaliteit en gehanteerde methodiek van de verenigingen die bemiddeling organiseren. De regering heeft zich daarentegen meer toegelegd op het preciseren van de bestaande linken tussen het bemiddelingsproces en de gerechtelijk instanties.[242]

6.2.3. Een onafhankelijk bemiddelingsproces waaraan de partijen vrij kunnen deelnemen

De wet van 2005 introduceert dus een algemeen aanbod aan bemiddeling dat aangewend kan worden indien de partijen er wensen aan deel te nemen, zonder dat de gerechtelijke actoren er enige dwang kunnen bij aanwenden.

Terwijl de wet van 10 februari 1994 aan de procureur des Konings een belangrijke verantwoordelijkheid gaf in de uitvoering van de bemiddeling in strafzaken, legt de wet van 2005 daarentegen het initiatief hiervoor bij de partijen zelf. De vraag naar bemiddeling moet inderdaad komen van de personen die rechtstreeks betrokken zijn en dit, aldus de memorie van toelichting, omwille van het cruciale belang van de vrijwillige en actieve deelname aan het bemiddelingsproces. Het zijn dus de betrokken personen en niet de gerechtelijke instanties die hun vraag om bemiddeling rechtstreeks richten aan de bemiddelingsdienst, zelfs al hebben de gerechtelijke instanties volgens de wet een belangrijke informerende taak.

De wet voorziet ook een aantal punten om de onafhankelijkheid van het bemiddelingsproces ten aanzien van de gerechtelijke autoriteiten te garanderen. Zo heeft de regering in de wet een aantal garanties ingevoerd aangaande de vertrouwelijkheid. De wet bepaalt dat, onverminderd de verplichtingen die hen bij artikel 458 van het strafwetboek inzake het beroepsgeheim worden opgelegd, de feiten waarvan ze uit

[241] Ibidem, p.9.
[242] Ibidem, pp.11-12.

hoofde van hun ambt kennis krijgen, vertrouwelijk zijn. De bemiddelaars mogen niet worden opgeroepen als getuige in enige procedure met betrekking tot de feiten waarvan ze in de loop van een bemiddeling kennis hebben genomen. Om de garanties te benadrukken, werd ook voorzien dat de documenten en de mededelingen niet kunnen worden aangewend in enige procedure. Indien de bemiddelaar deze voorwaarden niet respecteert, worden de elementen ambtshalve uit de debatten geweerd.[243]

De enige uitzondering betreffende het beroepsgeheim inzake het bemiddelingsproces bestaat erin dat de partijen kunnen instemmen om een aantal elementen ter kennis van de gerechtelijke instanties te brengen: het kan gaan om elementen die tijdens de bemiddeling aan bod kwamen, maar ook om de overeenkomst waartoe de partijen kwamen tijdens de bemiddeling.

6.2.4. Een bemiddelingsproces dat de medewerking van de gerechtelijke actoren behoeft

Hoewel de vraag om bemiddeling in principe moet komen van de partijen zelf, vond de regering het niettemin nodig dat de rechtszoekenden geïnformeerd worden over deze mogelijkheid die hen geboden wordt. Indien ze dat wensen, kunnen ze deze informatie ook doorgeven aan de gerechtelijke instanties. De regering heeft dus, naast de garanties omtrent de onafhankelijkheid van het bemiddelingsproces, een aantal bepalingen voorzien waarin het functioneel belang van de gerechtelijke actoren aangaande bemiddeling gepreciseerd wordt.

Algemene informatie aan rechtszoekenden vormt in die zin een belangrijk aspect van de wet. Ze nadrukt immers dat de gerechtelijke actoren erop moeten toezien dat de personen betrokken in een gerechtelijke procedure worden geïnformeerd over de mogelijkheid een bemiddeling te vragen.[244] De wet preciseert echter niet hoe dit moet gebeuren "*car les possibilités sont légions*." In de memorie van toelichting wordt dan ook gesuggereerd dat het college van procureurs-generaal in de toekomst hierrond omzendbrieven zou kunnen uitvaardigen. Ten slotte benadrukt de wet ook het belang van meer gerichte informatie: de gerechtelijke actoren kunnen zelf aan de partijen een bemiddeling voorstellen. De memorie van toelichting preciseert echter dat de partijen vrij zijn dit voorstel al dan niet te aanvaarden evenals dat, wat ook hun beslissing is, dit geen invloed mag hebben op de verdere afhandeling van hun zaak.

De wet benadrukt het belang van en de bijzondere rol die advocaten kunnen spelen in het kader van bemiddeling. "*De partijen kunnen tijdens de bemiddeling worden bijgestaan door een advocaat*", zonder zich daarom bij de bemiddelingsprocedure door deze te laten vertegenwoordigen. Directe, of desgevallend indirecte, communicatie tussen de partijen wordt inderdaad als een fundamenteel aspect van bemiddeling gezien.[245]

Fundamenteler ten slotte is de bepaling dat, hoewel het bemiddelingsproces onafhankelijk verloopt van de gerechtelijke procedure, de link tussen de beslissingen genomen bij de bemiddeling en de toekomstige gerechtelijke beslissing formeel wordt gelegd via de verplichting aan de rechter "*nauwkeurig, maar op een wijze die beknopt mag zijn*" in zijn oordeel de overeenkomst te vermelden waartoe de partijen kwamen in

---

[243] Art. 8. par. 1, 2, 3 van de wet van 22 juni 2005 tot invoering van bepalingen inzake de bemiddeling.
[244] Art. 6 par. 2 van de Wet van 22 juni 2005 tot invoering van bepalingen inzake de bemiddeling.
[245] Memorie van toelichting, *Op. Cit*., p.13.

het kader van de bemiddeling.[246] Aan de rechter wordt de mogelijkheid geboden om met de overeenkomst of met de elementen die hem ter kennis zijn gebracht rekening te houden bij zijn straftoemeting.[247]

6.2.5. Erkenningscriteria voor de diensten en de invoering van een deontologische commissie

De regering heeft ook voorzien dat de erkenningscriteria door de Koning bij een in Ministerraad overlegd besluit bepaald worden. Deze criteria hebben betrekking op de rechtspersoonlijkheid van de dienst, de activiteiten van de dienst, de multidisciplinaire samenstelling van de dienst en het verplicht zorgen voor een aangepaste vorming en een gespecialiseerde ondersteuning. Hier dienen we te preciseren dat de regering gekozen heeft voor de erkenning van diensten en niet van personen, "*en dit omwille van reden van standvastigheid.*" Deze diensten dienen te beantwoorden aan de vereisten op het vlak van professionaliteit, competenties, gehanteerde methodiek, opleiding en vervolgopleiding. Ook werd een "*Deontologische Commissie bemiddeling*" opgericht om een uniforme hantering van bemiddeling over het ganse land te garanderen.[248]

[246] Art. 2 van de Wet van 22 juni 2005 tot invoering van bepalingen inzake de bemiddeling, *Op. cit.*
[247] Memorie van toelichting, *Op. Cit*., p.12.
[248] Memorie van toelichting, *Op. Cit*., p. 14.

ALGEMEEN BESLUIT DEEL 2. DE WET- EN REGELGEVING BETREFFENDE SLACHTOFFERZORG

De bespreking van het wetgevende kader binnen het welke de implementatie van het slachtofferbeleid in België zich situeert, toont het toenemende belang aan van het slachtofferthema in ons land. De parlementaire voorbereidingen geven aan dat een groot aantal wetten gestemd werden gedurende de laatste 15 jaar, die enerzijds tot doel hebben een aantal actoren betrokken bij (sociale of strafrechtelijke) conflicten als slachtoffer te kwalificeren en anderzijds zich specifiek richten tot slachtoffers van inbreuken met als doel (chronologisch):

- de mogelijkheden op financiële schadeloosstelling te verbeteren;
- het aantal gespecialiseerde diensten dat instaat voor slachtofferzorg (zowel op politioneel en gerechtelijk als op psycho-sociaal niveau) te doen toenemen;
- hun rechtspositie te verbeteren:
    - door hen "fundamentele" rechten toe te kennen (recht op een degelijke en nauwgezette behandeling, het recht op correcte informatie, het recht aan nabestaanden om het lichaam van de overledene te zien, het recht op ontvangst van een kopie van de eigen verklaring);
    - door hen de mogelijkheid te geven op een meer actieve manier deel te nemen aan de strafrechtspleging (recht te vragen om bijkomende onderzoeksdaden in het kader van het gerechtelijk onderzoek, recht zich uit te spreken omtrent de vrijlatingsvoorwaarden van een veroordeelde voor zover het "hun direct en legitiem belang" betreft);
    - door hen een belangrijkere plaats toe te bedelen binnen de strafrechtelijke doelstellingen in het geheel (zoals bijvoorbeeld de wetten van 2005 en 2006 aangaande de interne of externe rechtspositie van gedetineerden aantonen). In het kader van deze laatste wetten is de houding van de dader ten aanzien van de slachtoffers centraal komen te staan, in die mate dat deze volgens sommigen de strafrechtelijke logica gewijzigd heeft. Daar waar sommige "optimistisch" ingestelde actoren spreken van een "herstelrecht", zijn anderen met een "meer pessimistische" visie hierop van mening dat andere vereisten zich gevoegd hebben bij de bestaande strafrechtelijke doelstellingen, namelijk dat de dader over bepaalde (emotionele, financiële, …) vaardigheden beschikt of deze verwerft om zijn slachtoffer te "herstellen". Door sommigen wordt ook gevreesd dat de implementatie van deze nieuwe wetgeving zal leiden tot een meer een meer repressief beleid.

Zoals we al vermeldden, treedt deze evolutie in de voetsporen van deze die zich internationaal voordeed (cf. Verklaring van de Verenigde Naties, Aanbevelingen van de Raad van Europa, Kaderbesluiten van de Europese Unie), maar kan ze niet los gezien worden van een aantal conjuncturele gebeurtenissen waarmee ons land te maken kreeg (en waarvan de zaak Dutroux een emblematisch voorbeeld vormt). Een meer diepgaande analyse van bepaalde wetgevende initiatieven bevestigt dan ook dat slachtoffers van inbreuken wel degelijk een bevoordeelde thematiek vormden bij de belangrijke

politiehervormingen, maar vooral bij de hervormingen van het gerechtelijke apparaat, die ons land sinds het eind van de jaren 90 kende.

Hoewel het slachtofferbeleid dus een “geïntegreerd” en “multidimensioneel” beleid blijft als gevolg van zijn historisch ontstaan (wat impliceert dat verschillende machtniveaus betrokken zijn, zoals de Gemeenschappen, Gewesten, politie en justitie, en dat zowel een verbetering van de “hulpverlening” als van de “rechtspositie” van slachtoffers beoogd wordt), kunnen we na dit hoofdstuk gewijd aan wetgeving al stellen dat:

1. momenteel alleen een samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat en de Vlaamse Gemeenschap ondertekend is om de verplichtingen van de verschillende sectoren binnen het slachtofferbeleid te preciseren (men kan zich dus afvragen in welke mate dit beleid “geïntegreerd’ is);
2. de antwoorden van de staat vooral gericht waren, vanaf de tweede helft van de jaren 90, op het gerechtelijk apparaat en de verbetering van de rechtspositie van slachtoffers van inbreuken;
3. het structurele kader dat de definiëring van het beleid inzake slachtofferhulp bepaalt van elkaar verschilt in Vlaanderen en Brussel (en Wallonië). Dit beleid hangt inderdaad af van verschillende decretale kaders en lijkt trouwens veel meer gestructureerd te zijn in Vlaanderen dan in Brussel. Deze verschillende kaders hebben vanzelfsprekend een invloed op het vlak van de “inhoud” van de implementatie van het slachtofferbeleid in de arrondissementen Brussel en Antwerpen, waar we dieper op ingaan in het volgende hoofdstuk. In die twee arrondissementen lijkt het beleid aangaande slachtofferhulp inderdaad andere actoren te mobiliseren: in Vlaanderen is slachtofferhulp het werk van professionelen, maar ook van vrijwilligers, terwijl in Brussel deze hulp vooral in handen is van professionelen.

Internationaal gezien kent België een vooraanstaande plaats wat betreft de wet- en regelgeving over slachtofferbeleid. Uit dit deel bleek dat België heel wat initiatieven heeft genomen op dat vlak. Met ons onderzoek willen we nagaan in welke mate die wet- en regelgeving ook werkeiljk wordt geïmplementeerd in de praktijk van de slachtofferzorg. Daartoe hebben we enerzijds professionele actoren bevraagd en diensten slachtofferzorg geobserveerd (deel 3), maar laten we ook de slachtoffers zelf aan het woord over hun ervaringen, verwachtingen en noden (deel 4).

DEEL 3. BEVRAGING VAN DE ACTOREN EN OBSERVATIES

In dit deel van het onderzoek geven we de resultaten weer van zowel de bevraging van de professionele actoren als van de participerende observaties die we hebben gerealiseerd vanuit enkele diensten slachtofferzorg in de gerechtelijke arrondissementen Brussel en Antwerpen.

In een eerste hoofdstuk duiden we enkele beperkingen van onze onderzoeksmethode. In een tweede hoofdstuk beschrijven we de onderzoeksresultaten van de bevraging van actoren en de observaties. Dit hoofdstuk gaat uit van de invloed die het wetgevend kader heeft op de praktijk, m.a.w. we gaan na of de praktijk verschilt van wat is voorzien in het wettelijk kader. Het hoofdstuk gaat ook na tot welke slachtoffers de diensten slachtofferzorg zich in de praktijk richten; in welke mate die diensten zich bezig houden met structurele en individuele taken; en welke overlegstructuren zij op poten hebben gezet om hun verschillende taken - die reglementair zijn bepaald - op mekaar af te stemmen

Hoewel de bevraging werd gestructureerd door de vragenlijst, zijn we vanuit een open instelling vertrokken om na te gaan of de vragen die we hebben gesteld belangrijk leken te zijn voor de professionele actoren, alsook of die voor hen essentieel zijn in het nagaan van wat de stimulerende en remmende factoren zijn bij de implementatie van het slachtofferbeleid. Het is de combinatie van de bevragingen en de observaties, die maken dat we komen tot het structureren van de belangrijkste dimensies in de analyse van de resultaten.

In een derde hoofdstuk komen we tot een aantal belangrijke vaststellingen. Enerzijds geven we aan welke noden van slachtoffers reeds kunnen worden benoemd vanuit de bevragingen en observaties. Deze zullen in een volgende deel verder worden beschreven, vanuit de ervaringen van de slachtoffers zelf. Anderzijds geven we aan welke factoren de implementatie van slachtofferzorg kunnen bevorderen, dan wel afremmen.

HOOFDSTUK 1. BEPERKINGEN VAN DE ONDERZOEKSMETHODE

De interpretatie van de onderzoeksresultaten dient te gebeuren in het licht van enkele vaststellingen betreffende de onderzoeksmethoden, die we reeds hoger hebben aangehaald (cf. supra, deel 1), maar waarvan we de belangrijkste hier nogmaals benadrukken.

(1) Omwille van het inductief karakter van onze studie, werd voor een ruime benadering van het onderzoeksveld geopteerd. De groep relevante respondenten is dan ook uitgebreid en verscheiden: sleutelfiguren op lokaal en bovenlokaal niveau, van de politiek, de administratie, de magistratuur, de politie, en de diensten slachtofferzorg.

(2) De gecontacteerde actoren waren in het algemeen bereid mee te werken aan het onderzoek. Er zijn dan ook meer actoren bevraagd dan vooreerst was voorzien.[249]

[249] Voor een overzicht van de respondenten, zie bijlage.

(3) De politiële diensten slachtofferbejegening die werden geselecteerd voor bevraging en voor verder onderzoek, zijn allicht niet "representatief" voor alle diensten slachtofferbejegening. De bezochte politiële slachtofferdiensten beschikken immers over maatschappelijk assistenten en hebben mogelijks een deskundigheid die men in andere politiezones niet heeft, waar bijvoorbeeld de dienst bemand wordt door een politieofficier (al dan niet belast met andere politionele opdrachten). Het feit dat men bijvoorbeeld in een kleine, één-gemeentezone als Schoten beschikt over vier maatschappelijk assistenten is uniek en derhalve atypisch voor de Vlaamse politiezones. We vinden dezelfde situatie terug in het arrondissement Brussel, waar de politiebeambten de opdrachten van politionele slachtofferdiensten soms zelf uitvoeren, opdrachten die voorbehouden zijn aan burgerpersoneel (CALOG) in de zones die onderzocht worden in het kader van dit onderzoek.

(4) De participerende observatie werd verricht vanuit de slachtoffervoorzieningen zelf en geeft daardoor misschien een vertekend beeld inzake de inburgering van de slachtofferzorg in de politiële en justitiële voorzieningen. De observatie vanuit het standpunt van politiemensen en magistraten zou daarop een nuttige aanvulling kunnen zijn.

(5) Tenslotte werden niet alle diensten op een gelijke manier geobserveerd. De observatieperiode is verschillend naargelang de dienst (twee dagen tot een aantal weken), alsook het object van de observatie (al dan niet directe contacten met de slachtoffers), wat eveneens de resultaten kan kleuren.

HOOFDSTUK 2. HET SLACHTOFFERBELEID IN DE TWEE ARRONDISSEMENTEN

A. HET GERECHTELIJK ARRONDISSEMENT ANTWERPEN

1. De complexiteit van het veld: versnippering, categorisering en naamverwarring

Eén van de eerste elementen die uit de analyse naar voren komt, en dat duidelijk blijkt uit de discuors van de politieke en professionele actoren die we hebben bevraagd, is dat een aantal structurele elementen de implementatie van de slachtofferzorg bemoeilijken. De elementen die de respondenten meermaals aanhalen, betreffen:

- de versnippering van de bevoegdheden tussen de overheden;
- de categorisering van de slachtofferzorg in bejegening, onthaal en hulp;
- en de verwarring tussen die begrippen slachtofferbejegening, -onthaal en –hulp.

1.1. Versnippering van bevoegdheden

Een aantal Vlaamse en federale actoren zowel op praktijk– als op beleidsniveau hekelt de versnippering op het domein van de slachtofferzorg. Tal van bevoegde administraties en diensten nemen hun rol in het slachtofferbeleid op. Dat maakt het veld onoverzichtelijk, zowel voor de slachtoffers als voor de professionelen: ze hebben niet meteen een zicht op welke voorzieningen er zijn en hoe zij werken. Het gebeurt volgens de respondenten ook nog te vaak dat verschillende actoren onafhankelijk van elkaar zoeken naar de oplossing van een gelijkaardig probleem, in plaats van de krachten te bundelen en te vermijden dat ieder op zich het warm water gaat uitvinden. Om complementariteit te promoten, is volgens de bevraagde actoren overleg tussen de betrokken actoren cruciaal, zowel formeel als informeel.[250] Ze melden ook het gebrek aan overleg tussen Vlaanderen en Franstalig België, waardoor het slachtofferbeleid in beide landsdelen meer en meer een eigen richting lijkt uit te gaan.

> "*Er is te weinig overleg tussen de Vlaamse en de federale overheid, wat de ontwikkeling van slachtofferbeleid bemoeilijkt. Er is ook een belangrijke discrepantie tussen de Waalse en de Vlaamse visie op slachtoffers en op kindermishandeling*." (Vertrouwenscentrum Kindermishandeling)[251]

> "*Er zou eveneens gestreefd moeten worden naar afstemming tussen Vlaanderen en Wallonië. Het Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid is daarvoor een geschikt kanaal maar daarbuiten vindt geen systematisch overleg plaats tussen beide landsdelen, wel ad hoc overleg afhankelijk van persoonlijke inspanningen. Er is met andere woorden totnogtoe slechts een moeizame afstemming tussen beide landsdelen. De verschillende overheden communiceren te weinig met elkaar*." "*Bovendien is de versnippering in Vlaanderen een risico. Er bestaan heel wat parallelle werkingen en er is te weinig onderlinge afstemming*." (Steunpunt Algemeen Welzijnswerk)

[250] Cf. infra, 2.3. Het belang van formeel en informeel overleg.
[251] Verder: "Vertrouwenscentrum".

"Wat de afstemming tussen de maatschappelijk assistenten betreft, stelt men grote verschillen vast tussen de Nederlandstalige en Franstalige maatschappelijk assistenten. De Nederlandstalige maatschappelijk assistenten lijken het meer bepaald makkelijker te hebben om structureel te werken. De Franstalige maatschappelijk assistenten houden meer vast aan hun individuele opdrachten. Vandaar dat het belangrijk is dat op nationaal niveau gestreefd wordt naar afstemming en uniformiteit. Uiteraard worden ook overlegmomenten georganiseerd per taalgroep. In Vlaanderen zijn er ook werkgroepjes inzake bepaalde thema's. De netwerking in Wallonië gebeurt dan weer minder thematisch." "Ook de versnippering van de bevoegdheden is een probleem. Het draagt niet bij tot een eenduidige politiek en afstemming. Het impliceert een versnippering van middelen en mogelijkheden is daarom een remmende factor." (federale politie)

"Er is sprake van doorschuifgedrag en bevoegdheidsconflicten tussen de verschillende betrokken overheden, bijvoorbeeld het Vlaams ministerie van Welzijn en de FOD Justitie." (provinciaal coördinator)[252]

"De ingewikkelde staatsstructuur en de bevoegdheidsconflicten die daaruit voortvloeien, bemoeilijken het slachtofferbeleid. Daarvoor is echter geen oplossing te bieden behalve de optimalisatie van overleg tussen de bevoegde overheden en diensten en de formalisatie van het Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid. *(...)* Eén van de prioriteiten is de uitwerking van een Frans en Brussels samenwerkingsakkoord inzake slachtofferzorg, parallel aan het samenwerkingsakkoord tussen de Vlaamse en de federale overheden inzake slachtofferzorg van 1998. De uitwerking van een Frans en Brussels samenwerkingsakkoord sleept immers al veel te lang aan. De bewuste akkoorden zijn eigenlijk al een tijdje klaar maar ze werden nooit ondertekend. Het kabinet zou hierin haar verantwoordelijkheid moeten nemen." *(DG Rechterlijke Organisatie)*

1.2. De categorisering van slachtofferzorg

Uit de bevraging blijkt dat er een gebrek aan integraliteit is, waardoor de categorisering van de slachtofferzorg nog meer in de hand gewerkt wordt. Dit houdt in dat bepaalde deeldomeinen van de werking, zoals bijvoorbeeld omgaan met kinderen als slachtoffer, wordt overgelaten aan diensten die daarin gespecialiseerd zijn, in plaats van te werken aan een gelijkvormige aanpak in dat deeldomein door de verschillende diensten slachtofferzorg.

Zo wordt bijvoorbeeld de opvang van kinderen als indirect slachtoffer overgelaten aan de hulpverleners die daarin gespecialiseerd zijn (bijvoorbeeld de coördinatoren kinderwerking bij het CAW[253]). Bij de contacten met een volwassen slachtoffer door de verschillende betrokken diensten wordt nog onvoldoende stilgestaan bij de impact van het misdrijf en van de tussenkomst door politieagenten, magistraten of hulpverlener op de kinderen in het gezin van het slachtoffer.

[252] In de provincies kan een provinciaal coördinator worden voorzien rond bijvoorbeeld het thema "slachtofferbeleid" of "gender, geweld en holebi's".

[253] Centrum Algemeen Welzijnswerk.

1.3. Naamverwarring

De complexiteit van het veld wordt versterkt door het benoemen van de diensten slachtofferzorg en de verwarring die daarbij ontstaat: de termen slachtofferbejegening, -onthaal, -hulp en –zorg worden vaak door mekaar gebruikt door zowel de professionele actoren en de slachtoffers, zo stellen de bevraagde actoren en hebben we ook kunnen observeren. Naast de semantische nabijheid van de begrippen en de "artificiële" opdeling van inhoudelijk gelijkaardige taken, worden bovendien vaak nog de oude benamingen van voorzieningen gebruikt. Zo veranderde het 'Centrum voor Slachtofferhulp' zijn naam in 'Dienst Slachtofferhulp', maar die term is volgens de bevraagde actoren nog onvoldoende ingeburgerd. Zo ook heet de dienst slachtofferbejegening bij de politie van Antwerpen 'dienst slachtofferzorg' en bij de politie van Schoten 'Politionele Dienst Maatschappelijk Werk'. Die verschillende benamingen draagt uiteraard bij tot de verwarring bij zowel de professionelen actoren als bij de slachtoffers. Bovendien bemoeilijkt het de samenhang van de implementatie van het slachtofferbeleid.

> *"Het onderscheid tussen bejegening, onthaal en hulp is niet duidelijk voor de doelgroep. De professionelen kunnen er nog niet aan uit, laat staan dat slachtoffers eraan uit kunnen. Deze verwarring heeft alleszins repercussies op de effectiviteit van het slachtofferbeleid*. (...) *Ik heb ook vragen bij het gegeven dat politiemensen aan hulpverlening moeten doen. Dat is niet evident. Riskeert men met de invoering van de persoon van de politiebejegenaar niet dat geen dossiers meer worden doorverwezen als deze gaat proberen het zelf op te lossen?"* (Vertrouwenscentrum)

Sommige respondenten suggereren om bovenstaande redenen de oprichting van één dienst voor slachtofferzorg waaronder zowel politionele slachtofferbejegening, slachtofferonthaal op het parket en slachtofferhulp ressorteren. Het zou de versnippering van diensten reduceren, overleg stimuleren en doorverwijzing vereenvoudigen. De naamverwarring waarvan tijdens de interviews sprake is, lijkt in de praktijk slechts beperkt problematisch te zijn. Het is niet onbelangrijk dat een dienst naambekendheid krijgt en dat daartoe de correcte namen en begrippen worden gebruikt, maar tijdens de observaties werd niet ondervonden dat de naamverwarring nefaste effecten heeft op de eigenlijke werking van de slachtoffervoorzieningen. De observatieperiode was echter te kort om het effect van het overleg op de versnippering in het veld vast te stellen.

2. Gestructureerde versus situationele ontwikkeling van het slachtoffer-beleid

2.1. Gestructureerde ontwikkeling: het samenwerkingsakkoord

Het samenwerkingsakkoord biedt volgens de respondenten de mogelijkheid om te komen tot een gestructureerde ontwikkeling van het slachtofferbeleid door het creëren van duidelijkheid en overleg. Tegelijkertijd dient het volgens hen flexibel te worden toegepast en verloopt de implementatie ervan niet altijd even gemakkelijk.

2.1.1. Duidelijkheid creëren

De respondenten in Vlaanderen ervaren dat door het samenwerkingsakkoord sinds 1998 het overleg, de afstemming en de doorverwijzing tussen de diensten van het slachtofferbeleid kan worden uitgebouwd. De afspraken omtrent doorverwijzingen die in het samenwerkingsakkoord worden onderschreven, maken het voor de veldwerkers duidelijk waar in theorie de tussenkomst van de ene dienst stopt en die van de ander begint. Bovendien schept het verplichtingen omtrent opvang en doorverwijzingen ten aanzien van de verschillende betrokken actoren bij politie, parket en hulpverlening.

> "*Een gelijkaardige redenering gaat ook op voor de verhouding tussen de politionele opvang en de slachtofferhulp. De politie dient uiteraard de basisopvang te verzorgen maar de tweedelijnshulp (slachtofferhulp) moet kunnen overnemen als de eerstelijns (politie) faalt*." (lokale politie)

> "*Voor de professionele actoren zijn de grenzen zeer duidelijk. Het is alleszins wel minder verwarrend voor een slachtoffer te worden doorverwezen naar de dienst slachtofferhulp door een politieagent, in plaats van door de maatschappelijk werker van de dienst politioneel maatschappelijk werk. Een politieagent wordt immers niet met sociale hulpverlening geassocieerd, een maatschappelijk werker daarentegen uiteraard wel*." (slachtofferbejegening)

> "*In het samenwerkingsakkoord en de MO van 1997 wordt voorgeschreven dat slachtofferonthaal bij de parketten kan interveniëren tijdens en na de strafrechtelijke procedure (dus tot en met de strafuitvoering). Slachtofferonthaal bij de parketten kan dus pas optreden als er een strafrechtelijk dossier is*." (slachtofferonthaal)

> "*Er is nog geen samenwerkingsakkoord tussen de hulpverlening, politie en parket in Brussel, gelijkaardig aan het samenwerkingsakkoord in Vlaanderen tussen de Vlaamse en de federale overheid, waarin een doorverwijzingmodel werd uitgewerkt. Zolang politiemensen niet gedwongen worden doorverwijzingen te doen naar de slachtofferhulpverlening, komen er geen doorverwijzingen vanuit Brussel. Er komen wel doorverwijzingen vanuit Halle-Vilvoorde omdat de politiekorpsen daar verplicht zijn doorverwijzingen te doen omdat zij onder het Vlaamse samenwerkingsakkoord vallen*." (slachtofferhulp)

2.1.2. Samenwerking en overleg tot stand brengen

De respondenten in Vlaanderen bevestigen dat het samenwerkingsakkoord ertoe leidt dat overleg wordt geïnstalleerd op verschillende niveaus. Verder ondersteunt het samenwerkingsakkoord de werking van de arrondissementele raad. Ook het belang van het Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid wordt aangehaald.[254]

[254] Art.13 van het samenwerkingsakkoord bepaalt dat in het Nationaal Forum "*minimaal tweemaal per jaar overleg wordt gepleegd tussen vertegenwoordigers van de Staat en de Vlaamse Gemeenschap en alle relevante maatschappelijke voorzieningen en instanties op het vlak van slachtofferzorg*." Doel van dit overleg is het beleid van de verschillende autoriteiten op mekaar af te stemmen; advies te verstrekken en het samenwerkingsakkoord tweejaarlijks te evalueren.

"*Als vertrouwenscentrum ondervinden wij weinig impact van het slachtofferbeleid, behalve misschien dat vereist wordt samen te werken met andere actoren.*" (Vertrouwenscentrum)

"*De arrondissementele raad kan faciliterend zijn. In Mechelen functioneert de arrondissementele raad zeer goed. In andere arrondissementen bestaat de arrondissementele raad alleen maar op papier omdat het moet en daar kan de arrondissementele raad zelfs blokkerend zijn.*" "*In de toekomst zullen werkgroepen rond bepaalde thema's op bovenlokaal niveau worden opgestart. Op die manier kan over de grenzen van de arrondissementen heen rond bepaalde thema's gewerkt worden in functie van inhoudelijke en principiële afstemming in plaats van in één arrondissement of in samenwerking met enkele arrondissementen telkens opnieuw het warm water uit te vinden.*" (federale politie)

"*Betere samenwerking tussen de betrokken sectoren en diensten is mogelijk. Dat was vroeger onmogelijk. Politie en parket werden uit hun ivoren toren gehaald. Bovendien functioneren de arrondissementele raad en het welzijnsteam zeer goed in dit gerechtelijke arrondissement.*" (provinciaal coördinator)

"*Het Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid heeft het slachtofferbeleid en haar uitvoering gefaciliteerd. Het is een overlegforum waarop de verschillende betrokken sectoren vertegenwoordigd zijn. Het krijgt wel eens het verwijt een praatbarak te zijn, maar het Forum is nuttig en nodig. Het Forum wordt alleen onvoldoende erkend. Ze wordt te weinig geraadpleegd en haar expertise blijft onvoldoende gebruikt. De arrondissementele raad heeft dezelfde functie als het Nationaal Forum op lokaal niveau. Het verenigt de verschillende betrokken actoren. Het functioneert evenwel niet goed in alle arrondissementen.* (...) *Het Nationaal Forum heeft nog steeds geen formeel statuut. Daaromtrent is men echter in volle verwachting want een samenwerkingsakkoord is opgesteld dat ter ondertekening ligt bij de verschillende bevoegde kabinetten. De toekenning van een formeel statuut aan het Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid zal haar alleszins meer slagkracht verlenen.*" (DG Rechterlijke Organisatie)

"*De versnippering van de bevoegdheden op regionaal en op federaal niveau veroorzaakt moeilijkheden. Bovendien is er versnippering van de slachtofferzorg over politie, justitie en hulpverlening. Deze versnipperingen zijn niet bevorderlijk voor de eenheid van beleid. Dat wordt wel opgevangen door de arrondissementele raden die streven naar uniformiteit en door het samenwerkingsakkoord maar dit moet allemaal ook op lokaal vlak worden waargemaakt.*" (magistratuur)

"*Een laatste obstakel is de afwezigheid of wisselende aanwezigheid van kabinetsmedewerkers op het Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid. Dat getuigt van de gebrekkige interesse van beleidsmakers in het thema.*" (Steunpunt Algemeen Welzijnswerk)

2.1.3. Problemen bij de implementatie

Volgens de bevraagde actoren, en zoals ook al bleek uit de evaluatie van het samenwerkingsakkoord[255], is het niet zozeer de inhoud ervan, maar wel de concrete implementatie die tot problemen kan leiden.

[255] Cf. supra, Deel 2. Hoofdstuk 2. 2.3.2. Evaluatie van het akkoord.

"*In de toekomst moeten we behouden wat er al is. Er zijn niet meer voorzieningen nodig, maar wel de optimalisering van de bestaande voorzieningen en samenwerkingsverbanden*." (Beleidscel Samenleving en Criminaliteit van de Vlaamse Gemeenschap)[256]

"*Er is ook ooit het initiatief geweest om een richtlijn uit te werken omtrent de deelname aan de arrondissementele raad, maar die is er uiteindelijk nooit gekomen. Een dergelijke richtlijn zou nochtans wel een hefboom zijn in functie van de uitvoering van het samenwerkingsakkoord. Een dergelijke richtlijn zou moeten worden uitgewerkt binnen justitie*." (federale politie)

2.1.4. Flexibiliteit[257]

Volgens de actoren moet ondanks het structurele karakter van de beleidsinitiatieven, bij de implementatie ervan ruimte worden voorzien voor een flexibele operationalisering in functie van lokale factoren (op niveau van de gemeenschappen, ressorten Hof van Beroep, arrondissementen of politiezones). Ze pleiten voor een *bottom-up* gestuurde implementatie van een *top-down* gestuurd beleid, omdat op die manier kan worden ingespeeld op wat lokaal beschikbaar of haalbaar is.

"*In plaats van dat het beleid problemen vaststelt en deze wil beantwoorden, worden signalen vanaf de basis naar de overheid gebracht opdat het beleid daaraan kan beantwoorden en hulpverleners hun werk beter kunnen doen*." (Beleidscel)

"*Vanuit Brussel wordt een aantal richtlijnen geformuleerd, maar er is geen nationaal beleidsplan. Men heeft op DirCo niveau (per district) de vrijheid de nationale richtlijnen lokaal in te vullen, met andere woorden de richtlijnen zijn dermate flexibel dat kan worden ingespeeld op specifieke, lokale noden. De DirCo heeft geen nood aan strakkere richtlijnen of een omzendbrief.*" "*Uit de enquête kan bijvoorbeeld afgeleid worden of er verschillen zijn tussen de zones, welke rol de grootte van de zones daarin speelt, etc. Er is immers een verschil in aanpak inzake de slachtofferbejegening in de verschillende zones en een verschillend bereik van het beleid in de verschillende zones.*" "*Het algemeen werkingskader voor de maatschappelijk assistenten bij de federale politie opgesteld vanuit de directie beleid, beheer en ontwikkeling bij de algemene directie bestuurlijke politie van de federale politie. Dit is echter geen streng kader. Het kan namelijk concreet lokaal worden ingevuld naargelang lokale factoren en plaatselijke noden. Wel dient de maatschappelijk assistent bij de federale politie in zijn lokale beleidsplan, dat hij ontwikkelt in samenwerking met de bestuurlijke directeurcoördinator, steeds de link te leggen naar het nationaal veiligheidsplan*." (federale politie)

"*Ook wordt ingespeeld op de noden die gesignaleerd worden door de welzijnsteams* (…). *Anderzijds worden de opdrachten met betrekking tot geweld opgelegd van bovenaf, namelijk door het Instituut voor Gelijke Kansen, de Vlaamse Gemeenschap en de federale overheid*." (provinciaal coördinator)

"*De stafmedewerker wordt zowel bottom-up als top-down gestuurd. Voorstellen voor acties worden gedaan door en op het tempo van het terrein. De stafmedewerker doet ook zelf voorstellen maar*

---

256 Verder: "Beleidscel". Anno 2007 bestaat de cel niet meer en wordt verwezen naar de Afdeling Welzijn en Samenleving van de Vlaamse Gemeenschap (Koen Devroey, persoonlijke communicatie, maart 2007).

257 Cf. infra, 5. Slachtofferbejegening, slachtofferonthaal, slachtofferhulp: variëteit in de afstemming van de taken.

indien daarop niet wordt ingegaan door de veldwerkers, worden die terzijde gelegd. Alle ideeën en voorstellen moeten dus gedragen zijn door de veldwerkers. Bovenlokaal overleg is eveneens een bron van informatie en nodensignalering. Ook de beleidsmakers kunnen immers vragen formuleren en de stafmedewerker bepaalde accenten laten leggen in haar beleids- en actieplan." (Steunpunt Algemeen Welzijnswerk)

2.2. Situationele ontwikkeling

Terwijl het samenwerkingsakkoord lijkt te voorzien in de naadloze overgang tussen de verschillende diensten, duiden de bevragingen en observaties erop dat in de praktijk wel eens buiten de lijntjes wordt gekleurd. De veldwerkers erkennen dat men de grenzen van zijn tussenkomst moet kennen en bewaken. Maar alle partijen geven ook toe dat men de afspraken omtrent doorverwijzing in het samenwerkingsakkoord soms flexibel moet kunnen toepassen, voornamelijk in het belang van het slachtoffer.

Casus slachtofferonthaal: *op vraag van een slachtoffer wordt de bijstand bij assisen verleend door een medewerker van de dienst slachtofferhulp in plaats van door een justitieassistent, aangezien het slachtoffer al lange tijd in begeleiding is bij de medewerker van de dienst slachtofferhulp.*

Casus dienst slachtofferbejegening: *een maatschappelijk assistent volgt in een dossier van stalking de gewone werkmethode en contacteert het slachtoffer eerst zelf alvorens door te verwijzen naar de dienst slachtofferhulp. Ze is echter van oordeel dat het in deze situatie eigenlijk overbodig is zelf eerst contact op te nemen met het slachtoffer, omdat het enige wat ze kan doen is haar door te verwijzen naar de dienst slachtofferhulp omdat deze gespecialiseerd is in stalking.*

Naast deze constatering die de situationele ontwikkeling van het slachtofferbeleid ondersteunt in functie van de noden van het slachtoffer, wordt een andere constatatie toegeveoegd die niet altijd zo positief wordt ervaren: de meeste Nederlandstalige respondenten vermelden immers dat beleidsinitiatieven soms gestuurd worden door bepaalde individuele gebeurtenissen.Zo halen meerdere respondenten de zaak Dutroux aan (maar dat is niet de enige) als een stimulans om het slachtofferbeleid te ontwikkelen.[258] De keerzijde daarvan is dat het beleid vaak daartoe beperkt is gebleven en dat de aandacht voor slachtofferzorg verslapt wanneer geen gemediatiseerde feiten op de agenda staan.

"Er worden geen plotse verschuivingen in soorten aanmeldingen vastgesteld. Natuurlijk is er wel sprake van mediatisering van bepaalde situaties en deze hebben ook een impact op de werking. Geleidelijk vinden wijzigingen plaats naargelang de politieke agenda. Het vertrouwenscentrum is de voorwacht: zij zijn vaak al jarenlang op de hoogte van een bepaalde problemen of doelgroepen en hebben daaromtrent al een werking uitgebouwd vooraleer het een focuspunt wordt van de politiek en media. *(...)* De mediatisering heeft ook gemaakt dat de Vertrouwenscentra betrokken worden in overlegplatformen. De bekendheid en aandacht voor het thema kindermishandeling heeft onmiskenbaar een positieve invloed

[258] In de politieke debatten op federaal en regionaal niveau zien we die thematiek inderdaad aan bod komen naar aanleiding van de zaak Dutroux.

gehad op de slachtofferzorg voor kinderen en het belang van het kind wordt nu maatschappelijk groter." *(Vertrouwenscentrum)*

"De zaak Dutroux is een stimulans geweest. Vóór Dutroux was de opdracht van de provinciaal coördinator aandacht voor slachtoffers af te dwingen; ná Dutroux was de opdracht geëvolueerd naar de technisch-methodologische opvangmogelijkheden voor slachtoffers." *(provinciaal coördinator)*

"De commissie zelf was bij deze wetswijziging echter niet betrokken. De aanleiding ertoe is waarschijnlijk de ramp in Gellingen. Door Monfils was al eerder artikel 42 van de wet op de commissie gewijzigd door occasionele redders toe te voegen. Maar er was nooit een KB uitgevaardigd om uitvoering te kunnen geven aan dit artikel. Naar aanleiding van Gellingen kon er ineens wel een KB worden opgesteld. Maar de commissie was niet betrokken bij deze wetswijziging dus kan alleen maar gissen naar de aanleiding ertoe. *(...)* De Bende van Nijvel heeft dus niet geleid tot het ontstaan van de commissie, want de voorbereidende werken inzake de commissie waren al bezig voor de intrede van de Bende van Nijvel. Maar de Bende van Nijvel heeft wel invloed gehad op de bijsturing van de wetgeving inzake de commissie." *(Commissie voor Financiële Hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden en aan occasionele redders)*[259]

Volgens de Beleidscel "zijn het de hulpverleners die de slachtofferproblematiek op de politieke agenda hebben geplaatst, niet politie, justitie of slachtoffers. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het ontstaan van het schadefonds alsook de kinderwerking binnen slachtofferhulp, waarbij hulpverleners de aandacht voor de (specifieke) slachtoffers naar voren hebben geschoven."[260]

Dergelijke feiten wijzen op een situationele in plaats van structurele ontwikkeling van het slachtofferbeleid.

2.3. Het belang van formeel en informeel overleg om te komen tot een werkbare afstemming tussen de diensten slachtofferzorg

De bevraagde actoren in Vlaanderen zijn het er unaniem over eens dat goede overlegkanalen cruciaal zijn. Formeel overleg is volgens hen noodzakelijk in functie van een optimale slachtofferzorg en afstemming op het (versnipperde) terrein. Wanneer zulk een overleg ontbreekt, kan dit volgens een respondent belemmerend werken, omdat geen coördinatie bestaat op bepaalde deeldomeinen.[261]

---

259 Verder: "Commissie Financiële Hulp".

260 Vergelijk met de aandacht voor de slachtoffers in bemiddeling, waar zij eerst werden betrokken om een invloed te hebben op het inzicht van de minderjarige dader, maar al gauw als volwaardige partij werden erkend. VAN GARSSE, L., "Prakijk en wetenschap. Drie bedrijven uit de ontwikkelingsgeschiedenis van een bemiddelingspraktijk", in DUPONT, L. en HUTSEBAUT, F. (eds), *Herstelrecht tussen toekomst en verleden. Liber Amicorum Tony Peters*, Leuven, Leuven Universitaire Pers, 2001, pp.515-530.

261 Cf. supra, 1.2. De categorisering van slachtofferzorg.

In het arrondissement Antwerpen blijkt de arrondissementele raad een effectief kader te zijn. Uit deze raad vloeide bijvoorbeeld de ontwikkeling van een draaiboek intrafamiliaal geweld voort en wordt op initiatief en met medewerking van de leden van de raad gewerkt aan een draaiboek slachtofferzorg, in functie van afstemming en samenwerking tussen de verschillende betrokken Antwerpse diensten.

"Het meest belemmerende is dat ieder op zijn eigen terrein werkt. Niemand heeft totnogtoe de coördinatie van het aanbod en de visieontwikkeling ten aanzien van intrafamiliaal geweld op zich genomen." *(Steunpunt Algemeen Welzijnswerk)*

Formeel wordt voor de diensten slachtofferbejegening voorzien in samenwerking met externe diensten door het Vlaamse samenwerkingsakkoord inzake slachtofferzorg, waarin onder andere sprake is van deelname aan de arrondissementele raad en aan het welzijnsteam in functie van de optimalisering van de slachtofferzorg en de afstemming tussen de verschillende betrokken diensten. Vanuit het parket werd een werkgroep inzake de sensibilisering van politiemensen aangaande intrafamiliaal geweld geïnitieerd, waaraan verschillende slachtofferbejegenaars van het arrondissement deelnemen. Dit project kadert in het zonaal veiligheidsplan, kadernota integrale veiligheid, nationaal actieplan partnergeweld, omzendbrief 2004 en dienstnota 2004. In X vindt bijvoorbeeld overleg plaats met het OCMW in functie van de reductie van de caseload. Er bestaat in Antwerpen tevens een Regionaal Extern Team, waaraan de slachtofferbejegenaars, de dienst slachtofferonthaal, de dienst slachtofferhulp, de sociale diensten van de Antwerpse ziekenhuizen, de dienst strafbemiddeling en het Centrum voor Levens- en Gezinsvragen deelnemen in functie van een geoptimaliseerde samenwerking tussen de vertegenwoordigde diensten.

De justitieassistenten slachtofferonthaal zijn betrokken in de arrondissementele raad en welzijnsteams en daarnaast ook in tal van structurele en ad hoc overlegfora, zoals het Regionaal Extern Team, de expertisecel slachtofferzorg op het parket van Antwerpen in functie van de ontwikkeling van een draaiboek slachtofferzorg, het begeleidingscomité herstelbemiddeling in functie van casusbespreking, de werkgroep herstelgerichte detentie in functie van de verduidelijking van de rol van slachtofferonthaal daarin en de stuurgroep van het justitiehuis in functie van de positionering van slachtofferonthaal in de werking van het justitiehuis.

De verschillende diensten slachtofferhulp overleggen onder mekaar, alsook binnen de CAW's. Overleg vindt plaats met de slachtofferbejegenaars bij politie en met de dienst slachtofferonthaal, zowel in functie van afstemming, van het verlenen van advies of het geven van suggesties voor de aanpak van bepaalde situaties als van samenwerking concrete dossiers.

Verschillende respondenten in Vlaanderen signaleren dat hun werkomstandigheden afhankelijk zijn van het persoonlijk engagement en de inzet van actoren op sleutelposities (zoals de korpschef, parketmagistraten, onderzoeksrechters en procureurs). Volgens hen zijn daarom informele contacten en overleg essentieel. Een "optimale" slachtofferzorg vereist volgens de respondenten dat de actoren binnen de politiediensten, parketten en hulpverlening het belang ervan inzien en er zich actief achter scharen. In die zin wordt ook de fysieke nabijheid van de slachtoffervoorzieningen in de politie- en justitiële diensten benadrukt door tal van bevraagde actoren, voornamelijk in functie van de verbetering van sensibilisering en samenwerking.[262]

[262] Bijvoorbeeld de nabijheid van de justitieassistenten bij de parketmagistraten en van de adjunct-adviseur bij de verbindingsmagistraat slachtofferonthaal bij het Hof van Beroep; de integratie van de

"*De bereidheid tot samenwerking van justitie en magistraten is belangrijk ter ondersteuning van het slachtofferbeleid. Als je de erkenning krijgt van de magistratuur, krijg je meer gedaan. Bovendien hebben de magistraten een belangrijke invloed op de politie. Erkenning van de slachtofferproblematiek binnen de politiediensten of magistratuur is essentieel. Essentieel is het beschikken over mensen op sleutelposities die geëngageerd zijn of connecties hebben. Je hebt mensen nodig die een forum hebben om het slachtofferbeleid te promoten*." (Beleidscel)

"*Veel hangt ook af van individuen en de bereidheid van sleutelfiguren tot samenwerking*." (Vertrouwenscentrum)

"*Heel het systeem is gebaseerd op mensen met een missie en een gedrevenheid. De uitvoering van het slachtofferbeleid is dus afhankelijk van de goodwill en drive van die mensen*." (provinciaal coördinator)

"*Ik heb het gevoel dat de ontwikkeling en implementatie afhangt van de inzet van bepaalde personen, bijvoorbeeld ministers of kabinetsmedewerkers die een bijzondere interesse hebben in slachtofferzorg. Het is belangrijk goede contacten te hebben met mensen in het veld en op beleidsniveau*." (Steunpunt Algemeen Welzijnswerk)

Het belang van informeel overleg ter ondersteuning van de dagdagelijkse werking van de diensten werd ook benadrukt en kon ook tijdens de observaties worden vastgesteld.

Een maatschappelijk assistent wordt opgeroepen om dringende bijstand te verlenen aan een slachtoffer. De agenten hebben de plaats van het delict al verlaten als de maatschappelijk assistent en ik arriveren. Tijdens het gesprek met het slachtoffer wordt echter geregeld heen en weer gebeld met de agenten in functie van het verkrijgen van informatie, bijvoorbeeld omtrent de stand van zaken van het verhoor met de verdachte en omtrent de volgende stappen die door de agenten zullen genomen worden. De samenwerking verloopt zeer goed.

Zo is ook tijdens de observatie bij slachtofferbejegening gebleken dat beide diensten goed geïntegreerd zijn in het korps. De diensten hebben goede informele contacten in het korps en ze worden ruim betrokken bij structurele beslissingen en in concrete dossiers. Het politiekorps is erg klein en dat maakt de doorstroming van informatie mogelijk eenvoudiger. In de observatie kon worden vastgesteld dat er geregeld contact is met slachtofferbejegenaars uit de andere politiezones van het arrondissement en met de dienst slachtofferonthaal. Er wordt onder andere beroep op mekaar gedaan in functie van het doorgeven van informatie aan slachtoffers aangaande de procedures en de genomen gerechtelijke stappen (toestemming tot dossierinzage, verwittiging van slachtoffers van de beslissing tot vrijlating van de verdachte, teruggave van overtuigingsstukken, nagaan waarom een PV nog niet op het parket is toegekomen).

Naar aanleiding van een huisbezoek in het kader van een dossier van intrafamiliaal geweld, neemt de dienst slachtofferbejegening contact op met het OCMW. Het slachtoffer wenst immers het echtelijk

---

slachtofferbejegenaars in het politiekorps; en de directe lijn tussen de psychosociaal manager en de provinciegouverneur.

huis te verlaten maar heeft geen inkomsten en zou eventueel in een sociale woning van het OCMW willen wonen. Er wordt een paar keer heen en weer gebeld met het OCMW. Tenslotte brengt het OCMW de dienst ervan op de hoogte dat het slachtoffer besloten heeft bij haar man te blijven en dus verder geen beroep meer zal doen op het OCMW.

Onderling overleg wordt gepleegd in het kader van concrete dossiers of in het kader van het maken van samenwerkingsafspraken. Er wordt ook op toegezien dat men als persoon bekend is in het korps, door bijvoorbeeld met de andere medewerkers van het korps te lunchen en door regelmatig op de verschillende afdelingen in het korps langs te lopen. Door zichzelf regelmatig te laten zien, herinnert men de verschillende actoren aan de nood aan slachtofferzorg. Informele contacten blijken onontbeerlijk te zijn in het kader van een succesvolle sensibilisering.

Tijdens onze observaties bij de dienst slachtofferonthaal hebben we vastgesteld dat ook daar informele samenwerkingsafspraken bestaan, bijvoorbeeld met de diensten politionele slachtofferbejegening omtrent het uitwisselen van informatie over de stand van zaken van gerechtelijke dossiers en met de Dienst Inidivuele Gevallen (DIG), de Comissie ter Bescherming van de Maatschappij (CBM) en de Commissie Voorwaardelijke Invrijheidsstelling (VI-commissie) in functie van de opvolging van de strafuitvoering in concrete dossiers voor het slachtoffer.

Eén van de justitieassistenten neemt contact op met de Dienst Individuele Gevallen in het kader van een concreet dossier. Het slachtoffer heeft een vraag omtrent de toekenning van penitentiair verlof aan de dader. De informatie wordt aan de justitieassistent doorgegeven.

Dergelijke afspraken maken de samenwerking in concrete dossiers eenvoudiger.

Zo wordt bijvoorbeeld samengewerkt met de hulpverleners van de dienst slachtofferhulp in het kader van dossierinzage of bijstand tijdens zitting[263] of wordt informatie uitgewisseld met een politionele slachtofferbejegenaar.

Binnen de diensten slachtofferhulp in Vlaanderen groeide een kinderwerking naar aanleiding van de opvang van de slachtoffers van een kettingbotsing in Kruishoutem, waarbij verschillende gezinnen betrokken waren.

3. De invloed van het beleidskader in een veranderende context op de implementatie van de slachtofferzorg

Hoger hebben we reeds aangegeven door welk wettelijk kader de slachtofferzorg wordt bepaald (cf. deel 2). Ook de interviews tonen aan hoe volgens de actoren dat kader een invloed heeft op de concrete implementatie van de slachtofferzorg.

[263] De bijstand aan het slachtoffer is een expliciete opdracht van de dienst slachtofferonthaal. In de praktijk wordt er blijkbaar geen probleem van gemaakt als het slachtoffer er de voorkeur aan geeft te worden bijgestaan door een andere professionele actor, zoals een hulpverlener van de dienst slachtofferhulp. Er wordt dan wel onderling overleg gepleegd. Een dergelijke flexibiliteit wordt gehanteerd in het voordeel van het slachtoffer.

3.1. Structurele aspecten

3.1.1. Een breder beleid

Vlaamse Gemeenschap

Op niveau van de Vlaamse Gemeenschap stellen de respondenten dat men wil tegemoet komen aan de volgende behoeften bij de implementatie van het slachtofferbeleid: "*In een welzijnskader gaat het niet enkel om individuele hulpverlening, maar ook om structurele opdrachten, zoals vorming en sensibilisering. Bovendien past het in een ruimer kader van curatief en preventief optreden, wat dan weer past in een algemene sociale politiek, namelijk ertoe bijdragen dat mensen niet afglijden in de criminaliteit en dus nieuwe slachtoffers voorkomen*." (Beleidscel)

Volgens de respondenten kan het beleid inzake slachtofferzorg stimuleren, maar tegelijk ook remmend werken.

> "*Er is een goede samenwerking op Vlaams niveau, wat nog verder gestimuleerd zou moeten worden. Men komt alleszins regelmatig samen rond bepaalde thema's. Een dergelijke samenwerking kan echter ook remmend werken. Er is bijvoorbeeld al jaren een akkoord klaar tussen het Vertrouwenscentrum en het Centrum Algemeen Welzijnswerk met betrekking tot de integrale jeugdzorg. Vanuit de Vlaamse Gemeenschap is echter gevraagd te wachten met de ratificering en inwerkingtreding van dit akkoord tot een dergelijk bovenlokaal samenwerkingsakkoord wordt ondertekend, dat reeds in de maak zou zijn. Zolang dit bovenlokaal akkoord niet wordt bestendigd kan het akkoord tussen het vertrouwenscentrum en het Centrum Algemeen Welzijnswerk niet in werking treden en dat blijft dus nu in de kast liggen. Dat is uiteraard een verloren kans.*" (Vertrouwenscentrum)

> "*Slachtofferhulp in Vlaanderen wordt gevat in een sectorprotocol, dat de lijnen uitzet waarbinnen gewerkt wordt en waaraan de concrete werking kan worden opgehangen. Daarnaast bestaan uiteraard ook nog het samenwerkingsakkoord, alsook de rapporten en aanbevelingen van het Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid, die leidraden vormen voor het beleidsplan van het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk. Het is alleszins belangrijk te streven naar uniformiteit in Vlaanderen.*" (Steunpunt Algemeen Welzijnswerk)

Federaal niveau

Volgens heel wat respondenten hebben de richtlijnen op politiek niveau een belangrijke invloed op het slachtofferbeleid. Enerzijds kunnen die richtlijnen immers een aanleiding zijn om aan de slag te gaan met het slachtofferbeleid. Anderzijds kan het ook belemmerend werken wanneer de richtlijnen niet werken in de praktijk.

> "*De grote kapstok voor de werking van de maatschappelijk assistenten bij de federale politie is het nationaal veiligheidsplan.*" (federale politie)

"*Alleszins wordt slachtofferbejegening nu dus wel opgenomen in het veiligheidsplan als functionaliteit in het kader van de basispolitiezorg en dat is niet onbelangrijk.* (...) *De slachtofferbejegening werd pas gestructureerd in de jaren '90 met ministeriële omzendbrieven. Daarin werden ook verwachtingen gecreëerd ten aanzien van de korpschef en politieagenten. De evolutie op beleidsniveau en de structurering van de slachtofferzorg wijst op de erkenning van slachtoffers. Vroeger werd alleen gefocust op de daders. Daarmee is natuurlijk niet verzekerd dat de slachtofferbejegening ook effectief uitgevoerd wordt.* (...) *Het beschikken over een MO en KB die zeggen dat slachtofferbejegening moet ingevoerd en uitgevoerd worden, dient beschouwd te worden als een breekijzer. Zonder deze documenten was de slachtofferbejegening er nooit geweest. Men moet blijkbaar iets in handen hebben om verder te zetten met de slachtofferbejegening. Anderzijds is regelgeving geen garantie voor een goede implementatie*." (lokale politie)

"*In het beleid worden zaken uitgewerkt die moeilijk toepasbaar zijn in de praktijk, zoals het attest van klachtneerlegging en de verklaring van benadeelde partij. Die zaken staan nog niet op punt en werken moeilijk in de praktijk*." (Justitiehuis)

3.1.2 Een veranderende context

Het beleid kan volgens de respondenten een uniforme implementatie van het slachtofferbeleid ook in de weg staan, voornamelijk wanneer dat ruimere beleid leidt tot een aantal belangrijke veranderingen waarbij slachtofferzorg geen prioriteit vormt.

"*De politiehervorming heeft een negatieve impact gehad op het slachtofferbeleid.* (…) *Er is totnogtoe echter een moeilijke samenwerking omwille van het verschillende prioriteitsgehalte dat binnen de verschillende bevoegde administraties aan het slachtofferbeleid wordt verleend. Mensen en middelen worden derhalve ook op andere prioriteiten gealloceerd. Bijvoorbeeld meer blauw op straat in plaats van aandacht voor het slachtoffer in het kader van vorming, informeren en sensibiliseren*." (Beleidscel)

"*De politiehervorming heeft daarenboven de zaken nog gecompliceerd voor de politiefunctionarissen. De actie rond de doorverwijsstrookjes blijkt alleszins weinig effect te hebben geressorteerd. Er zijn kansen blijven liggen in de optimalisering van de slachtofferzorg*." (Vertrouwenscentrum)

"*Sinds de hervorming van de politie is er geen contactpunt meer voor slachtofferbejegening.* (…) *Enkele van die knelpunten zijn bijvoorbeeld het ontbreken van een centraal meldpunt voor slachtofferbejegening en de nood aan interzonale samenwerking.*" (federale politie)

3.2. Praktische aspecten van het werk: moeilijke implementatie in een veranderende context

Deze politieke context heeft volgens diverse respondenten aldus een impact op de implementatie van het slachtofferbeleid. Tegelijkertijd maken zij ook melding van financieringsproblemen, problemen van locatie en vorming, alsoook supervisie. De zeer praktische aspecten van het werk hebben met andere woorden eveneens een invloed op hoe het slachtofferbeleid concreet en optimaal kan worden uitgevoerd.

3.2.1. Financiën en personeel

Op Vlaams niveau worden middelen ingezet in het kader van slachtofferhulp en vluchthuizen, "*maar ook bij andere diensten van het CAW en allerlei andere Vlaamse voorzieningen komen slachtoffers terecht, dus het is moeilijk exact te becijferen hoeveel middelen voor slachtoffers worden ingezet.*" (Beleidscel)

Het gebrek aan financiën wordt aldus door heel wat respondenten aangehaald als een element dat de ontwikkeling van het slachtofferbeleid bemoeilijkt.

> "*De middelen waarover het vertrouwenscentrum beschikt zijn schaars, dus zal de totnogtoe gevolgde strategie worden verder gezet. Er is nood aan een evaluatieonderzoek maar daartoe ontbreken de middelen.*" (Vertrouwenscentrum)

> "*Het beleid zoals dat van bovenaf ontwikkeld en opgelegd wordt, behelst een enorme opdracht waar tegenover echter geen middelen worden gezet. Politici vinden de reeds ondernomen acties en voorstellen interessant, maar ze zetten deze interesse niet om in budgettaire steun.* (...) *De diensten slachtofferhulp zijn overbevraagd en onderbemand. Het beleid schrijft voor dat geen slachtoffer in de kou mag blijven staan, maar de diensten slachtofferhulp slagen er niet meer in alle slachtoffers op te vangen. Ook slachtofferonthaal bij de parketten is onderbemand maar krijgt steeds meer bijkomende taken.*" "*Er zijn te weinig middelen beschikbaar in functie van de slachtofferzorg. Soms moeten daardoor projecten, die succesvol zijn, worden stopgezet.*" (provinciaal coördinatoren)

> "*Op alle niveaus is meer werk bijgekomen, zonder dat daar een middelenuitbreiding tegenover staat. Er zijn tal van overlegfora waar iemand van slachtofferhulp moet aanwezig zijn, het thema herstel deed zijn intrede in de werking van slachtofferhulp. Structureel gebeurt er heel veel (zo bijvoorbeeld ook de aanwerving van de psychosociaal managers) maar aan de basis worden geen extra middelen gegeven.*" (Steunpunt Algemeen Welzijnswerk)

> "*Er is nog altijd geen baremische opleiding voor slachtofferbejegenaars. Daaraan is men momenteel wel aan het werken. Een probleem met baremische opleidingen is echter dat deze in grote groepen worden gegeven en dat er daarbij dus te weinig aandacht is voor lokale factoren die een invloed hebben op de operationalisering van slachtofferbejegening.*" (federale politie)

> "*Er zijn steeds budgettaire beperkingen. Bepaalde dossiers vinden geen doorgang omdat er geen geld voor is. Dat is natuurlijk frustrerend. Zo worden er bijvoorbeeld wel eens werkgroepen rond bepaalde thema's opgezet maar de oplossing die zij aanreiken op het thema kan uiteindelijk omwille van budgettaire beperkingen niet worden gerealiseerd.*" (DG Rechterlijke Organisatie)

> "*Er is nood aan meerdere referentiemagistraten intrafamiliaal geweld aangezien ik er nu niet in slaag alle dossiers op te volgen. Ook de dienst slachtofferonthaal is onderbemand. Zij zijn ook overbevraagd, in tegenstelling tot de dienst slachtofferonthaal in een kleiner parket. Dat impliceert concreet onder andere dat slachtoffers zelf hun weg moeten vinden naar de dienst slachtofferonthaal bij de parketten en rechtbanken aangezien men geen out-reaching aanbod kan doen naar alle slachtoffers.* (...) *De wachttijden bij het Centrum Algemeen Welzijnswerk zijn een probleem. Zo*

worden kansen gemist. Dat is geen verwijt aan de dienst slachtofferhulp, want zij zijn ook onderbemand." (magistratuur)

"*De onderbemanning van de slachtofferdiensten bemoeilijkt de ontwikkeling van de slachtofferzorg. Men is eerst de personeelsbezetting gaan bepalen en pas daarna is men de taken van de diensten gaan beschrijven. Dat is geen logische volgorde. Men had eerst de caseload moeten bepalen en dan het personeelskader daarop afstemmen*." (lokale politie)

"*Het CALOG-personeel kan niet deelnemen aan de basisopleiding van de politieagenten, dewelke de introductie van de maatschappelijk assistenten in het korps zou vergemakkelijken. Bovendien zijn de baremische opleidingen, waartoe het CALOG-personeel dan weer wel toegang heeft, weinig toepasselijk op hun functie als slachtofferbejegenaar. Het statuut van CALOG-personeel heeft dus negatieve gevolgen voor de bijscholingsmogelijkheden van de medewerkers van beide politionele slachtofferdiensten. Men kan wel terugvallen op zijn vooropleiding als maatschappelijk assistent (een diploma dat vereist wordt bij aanwerving) en ad hoc kunnen enkele categoriale cursussen gevolgd worden, als het werkingsbudget dat toelaat*." (slachtofferbejegening)

3.2.2. De (fysieke) locatie en inbedding in bestaande organisaties

Waar een bepaalde dienst zich bevindt, zowel wat betreft de structurele inbedding als wat betreft de eigenlijke fysieke locatie, maakt volgens de respondenten een groot verschil in de werking en effectiviteit ervan.

"*De commissie zit fysiek buiten het ministerie van Justitie. Omdat de fysieke afstand met het ministerie groot is, zijn er ook weinig informele contacten met medewerkers binnen justitie. Bovendien valt de commissie ook niet in de structuren van de FOD Justitie*." (Commissie Financiële Hulp)

"*De aanwezigheid van een adjunct-adviseur ter plaatse (wat nu niet meer het geval is) en van de justitieassistenten slachtofferonthaal op het parket kunnen stimulerende factoren zijn. Het is belangrijk dat zij fysiek aanwezig en zichtbaar zijn.*" (magistratuur)

De impact hiervan werd in zekere mate ook geobserveerd. Beide geobserveerde diensten slachtofferbejegening bevinden zich in het korps van de lokale politie. De ene dienst heeft zijn bureau in het commissariaat van de lokale politie van Schoten. De politiezone Antwerpen is verdeeld in zes afdelingen, die elk beschikken over een maatschappelijk assistent van de dienst slachtofferbejegening. De maatschappelijk assistenten hebben hun bureau ofwel in het hoofdgebouw ofwel in het bijgebouw van hun afdeling. De positionering van een maatschappelijk assistent in het bijgebouw heeft enige implicaties op de doorverwijzing van dossiers en op de sensibilisering van de agenten. Men heeft er immers minder contact met het afdelingshoofd, aangezien die in het hoofdgebouw zit. Verder vertrekken de meeste interventieploegen vanuit het hoofdgebouw waardoor de maatschappelijk assistent in het bijgebouw minder zicht heeft op de verschillende interventies en minder direct contact heeft met de politieagenten. Bovendien zijn de hoofdgebouwen doorgaans beter bekend bij en toegankelijker voor het publiek dan de bijgebouwen.

De dienst slachtofferonthaal is structureel en fysiek ingebed in het parket. Sinds 1999 werd de dienst formeel toegevoegd aan het justitiehuis om de reden dat men alle forensische diensten onder één dak wilde brengen. Dat veranderde echter niets aan de fysieke positionering van de dienst binnen het parket. Dankzij de fysieke inbedding van slachtofferonthaal in het parket hebben de justitieassistenten slachtofferonthaal immers niet alleen toegang tot de databank van het parket (REA) maar zijn zij ook "zichtbaarder" voor de magistraten. Door het verkleinen van de afstand tussen de justitieassistenten, de magistraten en de diensten van het parket, is de bekendheid van de dienst slachtofferonthaal vergroot.

Een ander voordeel van de positionering van de dienst slachtofferonthaal op het parket is de rechtstreekse toegang tot de griffies en andere parketdiensten. Door hun fysieke aanwezigheid op het parket herinneren de justitieassistenten slachtofferonthaal de magistraten ook voortdurend aan de aandacht die zij zouden moeten hebben voor de slachtofferzorg. De directie van het justitiehuis dringt erop aan dat de justitieassistenten zich voorstellen als medewerkers van het justitiehuis. De justitieassistenten merken echter op dat ze meer gedaan krijgen van actoren in en buiten het parket als ze meedelen dat ze vanuit het parket werken, in plaats van vanuit het justitiehuis.[264]

> *Eén van de justitieassistenten neemt contact op met de Dienst Individuele Gevallen (DIG) in functie van het verkrijgen van informatie omtrent het penitentiair verlof in een concreet dossier waarvan de dienst slachtofferonthaal het slachtoffer opvolgt. Ze stelt zich voor als justitieassistent bij het parket van Antwerpen. Ze merkt na het gesprek op dat ze de nodige informatie van de DIG kreeg omdat ze liet verstaan dat ze vanuit het parket belt, hetgeen haar functie meer gewicht zou geven.*

> *De vader van een minderjarig slachtoffer van seksueel misbruik wenst voor de zitting van de Raadkamer het gerechtelijk dossier in te kijken. Er is echter geen toestemming verleend het dossier mee te nemen naar het bureau van de justitieassistent. De dossierinzage vindt dus plaats op de griffie onder begeleiding van de justitieassistent. De man kan er echter niet vrijuit praten over het dossier in de aanwezigheid van advocaten die er hun dossiers bestuderen omwille van de gevoeligheid van de feiten en omwille van de richtlijn dat het stil moet zijn op de griffie. De justitieassistent verschaft hem wel de nodige uitleg bij het dossier maar kan hem niet de ruimte geven om te ventileren.*

[264] Tijdens de observatie kon onvoldoende materiaal worden verzameld dat de moeilijkheden omtrent de positionering binnen het parket én binnen het justitiehuis, zoals die door de justitieassistenten worden benoemd, kan bevestigen of tegenspreken.

3.3.3. Supervisie en ondersteuning

Voornamelijk de diensten slachtofferbejegening geven aan dat ze weinig supervisie ervaren, wat enerzijds hun autonomie bewerkstelligt, maar er anderzijds ook toe leidt dat ze weinig ondersteuning en erkenning van hun werk ervaren.

> De medewerkers van de dienst slachtofferbejegening zijn goed ingeburgerd in het politiekorps, zij het dat zij aangegeven dat de korpsleiding te weinig belang hecht aan de dienst zolang alles goed loopt en er geen klachten zijn van de agenten.
> De supervisie op de werking van beide diensten slachtofferbejegening is beperkt. Er wordt niet voorzien in een formele hiërarchische supervisie op beide diensten. Volgens de coördinatoren illustreert dit de beperkte interesse van de korpsleiding in de slachtofferdienst. Dat impliceert een grote bewegingsruimte ten aanzien van de hiërarchische overste, zijnde de korpsleiding. Een keerzijde daarvan is dat men te weinig gekaderd wordt en niet weet welke grenzen de korpsleiding aan de dienst stelt tot men erop botst. Men is geen vragende partij voor een striktere afbakening van de dienst, maar enige duidelijkheid is welkom omdat onduidelijkheid leidt tot een ongezonde vrijheid. Tijdens de observatie in X was er sprake van een hervormingsplan in functie van de reductie van de opdrachten. Deze hervorming werd geïnitieerd door de korpsleiding.

4. Individuele versus structurele taken: waarheen gaat de prioriteit? Is er sprake van inburgering van de slachtofferzorg in de voorzieningen waarbinnen de diensten slachtofferzorg zich bevinden?

4.1. Waarheen gaat de prioriteit: individele of structurele taken?

In Vlaanderen wordt bijzonder veel belang gehecht aan de structurele taken van de politionele slachtofferbejegenaars en de justitieassistenten slachtofferonthaal bij het parket, zoals vorming en sensibilisering van politiefunctionarissen en magistraten in functie van het doorsijpelen van de slachtofferzorg in de gehele politiële en justitiële structuur.

Momenteel komen de slachtofferbejegenaars en justitieassistenten er echter duidelijk niet toe deze structurele opdrachten te vervullen, aangezien ze overspoeld worden door individuele dossiers van slachtoffers en niet beschikken over voldoende personeel. Daarom dringt een aantal respondenten aan op een prioriteitenbepaling opdat de structurele opdrachten van de slachtoffervoorzieningen effectief kunnen worden opgenomen. In het kader van de actualisering van de OOP15ter bijvoorbeeld, is daarvoor volgens een aantal respondenten ruimte voorzien. Al kan reeds een positieve mentaliteitswijziging worden vastgesteld bij de politiediensten, bij de *crime fighters* die de politiekorpsen nog rijk zijn, heeft het slachtofferbeleid nog steeds een *soft* imago.

> "*We werken in individuele dossiers maar we werken ook structureel samen met andere diensten in het kader van preventie en vormingstaken*." (Vertrouwenscentrum)

> "*De maatschappelijk assistenten hebben voornamelijk een structurele taak, namelijk door middel van vorming kunnen zij ondersteuning bieden aan de locale politie. In uitzonderlijke gevallen kunnen zij*

ook individuele begeleidingen opnemen, bijvoorbeeld bij ernstig slachtofferschap. Zij werken dus veeleer op een vraag- dan op een aanbodbasis." (federale politie)

"*Er is nood aan een prioriteitenbepaling opdat de slachtoffers geen valse verwachtingen hebben van de justitieassistenten slachtofferonthaal. Slachtofferonthaal staat voor procesbegeleiding, niet voor hulpverlening. Ik heb alleszins de indruk dat de justitieassistenten slachtofferonthaal momenteel te veel tijd steken in de individuele taken, wat ze natuurlijk ook graag doen.*" (magistratuur)

"*Doelstellingen op individueel niveau omvatten systematische hercontactname van bepaalde categorieën slachtoffers; doorverwijzing naar de dienst slachtofferhulp of naar het vertrouwenscentrum. Daarbij is er een onderscheid tussen de verplichte en facultatieve doorverwijzingen via de doorverwijzingstrookje enerzijds, en bijstand aan slachtoffers in bepaalde dossiers anderzijds. Structurele, beleidsondersteunende taken behelzen sensibilisering van de korpsleden (OOP15ter) en het bieden van ondersteuning in de vorm van opleiding. Netwerkvorming met andere relevante slachtofferdiensten is eveneens belangrijk.*" (slachtofferbejegening)

Een aantal Vlaamse respondenten signaleren dat sensibiliseringactiviteiten het risico inhouden van een toenemende caseload. Volgens hen zal de toestroom van individuele dossiers groter zijn hoe bekender de slachtoffervoorzieningen worden. Een toevoed van individuele dossiers zou ertoe leiden dat de diensten nog minder kans hebben hun structurele taken te vervullen, tenzij de bezetting van de slachtoffervoorzieningen wordt uitgebreid. Er moet volgens een aantal respondenten dus een goed evenwicht gevonden worden tussen de kwantiteit en de kwaliteit van tussenkomsten door de slachtoffervoorzieningen, want tegenover de uitbreiding van het aantal doorverwijzingen staat nu geen middelentoename.

"*Het risico bestaat dat slachtoffers meer gaan verwachten van de dienst slachtofferonthaal dan wat de dienst kan aanbieden. De justitieassistenten slachtofferonthaal missen de tijd en middelen om alle slachtoffers individueel te begeleiden.*" (magistratuur)

In de geobserveerde diensten dient men zowel te beantwoorden aan opdrachten in individuele dossiers als aan structurele opdrachten. Elke dienst heeft een zekere caseload maar er wordt ook gewezen op het belang van deelname aan overleg en van continue sensibilisering van de medewerkers in het korps in functie van slachtofferzorg en van (relevante) doorverwijzing.

Eén van de justitieassistenten vergezelt een cliënt naar de magistraat bevoegd in het betreffende dossier van stalking. De cliënt wenst zekerheid over de mate waarin deze magistraat haar klacht ernstig neemt aangezien hij er eerder toe besloot de verdachte voorlopig vrij te laten. Ze hoopt garanties te krijgen omtrent haar veiligheid. De magistraat toont aan dat hij haar klacht serieus neemt maar kan niet garanderen dat "de verdachte u niet staat op te wachten als u het justitiepaleis verlaat om u een mes in de rug te steken." De cliënt zegt na afloop van het gesprek dat ze gerustgesteld is over de ernst die aan het dossier gegeven wordt, maar ze heeft nog sterke onveiligheidsgevoelens.

Tijdens het nalezen van de meldingen van de afgelopen 24 uur merkt de assistent van slachtofferbejegening dat in één van de meldingen de feiten verkeerd gecategoriseerd werden

(benoemd als 'diefstal' terwijl het ging om 'diefstal met geweld') en dat aan het slachtoffer geen aanbod slachtofferhulp werd gedaan. De betrokken verbalisant zal hierop worden aangesproken.

De prioriteitenbepaling in de afweging tussen individuele en structurele taken verschilt alleszins tussen de slachtoffervoorzieningen.

In één van de bestudeerde diensten blijkt dat prioriteit wordt verleend aan het opvolgen van individuele dossiers en zijn de structurele taken derhalve eerder bijkomstig. Men is er dan ook van mening dat de structurele opdrachten, zoals de aanwezigheid op lokale en arrondissementele overlegfora en de vorming van andere actoren, wegen op de opvolging van dossiers, ondanks de erkenning van het belang ervan. Men is eerder geneigd de deelname aan overlegplatformen af te bouwen in plaats van individuele opdrachten af te stoten. De hiërarchisch overste heeft daarentegen de intentie de caseload van de betreffende dienst te reduceren door middel van het afstoten van bepaalde soorten dossiers naar externe, professionele diensten. Daaromtrent is een aantal samenwerkingsprotocols in wording.[265]

In een andere dienst heeft men besloten een tweetal soorten dossiers voorlopig niet meer op te volgen omwille van de verhoogde werklast en worden derhalve de individuele opdrachten afgebouwd. Men ondervindt daarbij dat het soms pijnlijk is voor het slachtoffer onmiddellijk te worden doorverwezen maar men vreest dat men geen kwaliteitsvolle opvolging meer kan garanderen van alle individuele dossiers met de huidige bezetting van de dienst. Ook de groeiende vraag naar aanwezigheid op tal van overlegfora speelt daarbij een rol want overleg is tijdsintensief en hypothekeert de uitvoering van de andere opdrachten van de dienst. Zowel de opvolging van individuele dossiers als van structurele opdrachten worden belangrijk geacht, maar men opteerde er voor enkele soorten dossiers af te stoten in plaats van de beantwoording aan structurele opdrachten af te remmen.

In de derde voorziening wordt de nood aan prioriteitenbepaling aangaande de individuele en structurele opdrachten geëxpliciteerd tijdens de interviews en de observatie. Met de huidige personeelsbezetting wordt het onmogelijk geacht te beantwoorden aan alle opdrachten in individuele dossiers en aan de structurele taken. Men voelt zich opgeslorpt door de caseload en deze weegt op de uitvoering van structurele opdrachten, wat tijdens de observatie werd bevestigd.

Casus: omwille van de afwezigheid van een aantal medewerkers diende één van de medewerkers ervoor te kiezen niet aanwezig te zijn op een lokaal overleg met collega's uit andere afdelingen, ten voordele van het verzekeren van de permanentie van de dienst.

In de laatste dienst wordt de afweging tussen individuele en structurele opdrachten niet geproblematiseerd. Men geeft opvolging aan beide soorten opdrachten en signaleert daarbij geen problemen. Deze dienst beschikt dan ook over twee coördinatoren die de aanwezigheid op overlegfora voor hun rekening nemen.

[265] Cf . infra, 6.4. Een flexibele doelgroep op een flexibele manier benaderd.

In de interviews en tijdens de observaties kwam bovendien een aantal bijkomende elementen naar voren die expliciet ingaan op de taken die elke dienst vervult op zowel individueel als structureel niveau, waarbij de voorrang die wordt gegeven aan individuele taken duidelijk naar voren kwam.

4.1.1. Slachtofferbejegening

Individuele interventies

De concrete activiteiten die in het kader van de opvolging van individuele dossiers door de beschreven diensten werden waargenomen, betreffen huisbezoeken, telefonische gesprekken (eerste en hercontactname), gesprekken op het bureau van de maatschappelijk assistent of in de daartoe ingerichte 'slachtofferkamer' en zich begeven naar de plaats van het delict bij dringende oproepen.

Tijdens de gesprekken met de cliënten ligt de nadruk op het bieden van ondersteuning (bijvoorbeeld verhaal laten doen, gevoelens laten ventileren en meegeven dat de reacties van het slachtoffer in de gegeven omstandigheden normaal zijn omwille van het slachtoffertrauma), informatie geven over eventueel te nemen stappen (bijvoorbeeld registratie benadeelde partij, burgerlijke partijstelling, steun aanvragen bij OCMW, procedure voor de vrederechter in functie van een omgangsverbod), uitleg geven bij de politionele of strafrechtelijke terminologie en praktische hulp bieden (bijvoorbeeld tip om de belangrijkste papieren te verzamelen alvorens het echtelijke huis te verlaten in het kader van intrafamiliaal geweld, suggestie om steeds de voorgaande PV's aangaande intrafamiliaal geweld en stalking mee te brengen bij een volgende klacht opdat een stevig strafrechtelijk dossier wordt opgebouwd, kinderen ophalen van school).

Beide diensten voor politiële slachtofferbejegening streven korte, niet-psychologische interventies na. Bij de ene dienst is de regel bijvoorbeeld dat idealiter slechts twee contactnames plaatsvinden met het slachtoffer in functie van het verkennen van de concrete hulpvraag. Indien nodig wordt het slachtoffer vervolgens doorverwezen naar de dienst slachtofferhulp of naar een andere professionele dienst. Van deze werkingsprincipes wordt in de praktijk wel eens afgeweken. Sommige maatschappelijk assistenten hebben het er wel eens moeilijk mee een dossier los te laten omdat ze het gevoel hebben dat ze de cliënten onvoldoende hebben kunnen helpen. Vanuit hun opleiding als maatschappelijk assistent zijn ze immers gericht op langdurige begeleiding. Aan het slachtoffer wordt echter steeds duidelijk gemaakt dat de dienst slechts op korte termijn beschikbaar is. Daarom zijn de doorverwijzingen naar andere diensten veelvuldig, bijvoorbeeld naar de dienst slachtofferhulp, het OCMW, de juridische dienst van het parket, de juridische dienst van het justitiehuis, de dienst slachtofferonthaal, een psycholoog, het vertrouwenscentrum, een kinderarts, een huisarts, het ziekenhuis of het Centrum voor Levens- en Gezinsvragen.

Structurele opdrachten

Zowel tijdens de interviews als tijdens de observaties blijkt dat men belang hecht aan de structurele opdrachten. In concreto bestaan deze uit de deelname aan tal van

overlegorganen op lokaal en op arrondissementeel niveau (bijvoorbeeld expertisecel intrafamiliaal geweld, welzijnsteam, overleg aangaande terugroepbaarheidsnetwerk in samenwerking met buurzones) en de sensibilisering van de korpsleden (onder andere via de introductie van de dienst aan alle nieuwe medewerkers, vorming, het signaleren van knelpunten aan de korpsleiding en de voorstelling van nieuwe medewerkers aan de korpsleiding).

4.1.2. Slachtofferonthaal

Individuele interventies

Tijdens de observaties werd vastgesteld dat de interventies in individuele dossiers door de justitieassistenten slachtofferonthaal veelvuldig zijn. Er is de outreach ten aanzien van slachtoffers of nabestaanden in delicate dossiers (zoals seksuele delicten en gijzeling) en in dossiers waarin er sprake is van een overlijden (door delict, verkeersongeval, arbeidsongeval of zelfmoord). Dergelijke outreach gebeurt, zoals gezegd, op vraag van de bevoegde magistraat in het dossier en start bij het versturen van een brief naar betrokkene met een toelichting van het slachtofferonthaal (informatie bij gerechtelijke procedures, mogelijkheid dossierinzage, bijstand bij zitting). De betrokkene kan kiezen om al dan niet in te gaan op het aanbod van de dienst slachtofferonthaal.

Vervolgens is ook het opstellen van een slachtofferfiche in het kader van de beslissingen van de VI-commissie en de CBM een belangrijke taak. Ook hier betreft het veeleer een outreach aanbod naar slachtoffers toe in de vorm van een uitnodiging om een slachtofferfiche in te vullen ten behoeve van de bevoegde commissie.

Verder was de onderzoeker getuige van bijstand aan slachtoffers en nabestaanden bij dossierinzage, teruggave van overtuigingsstukken en bij zittingen in de correctionele rechtbank of voor assisen.

Het takenpakket van de geobserveerde en bevraagde justitieassistenten slachtofferonthaal bij individuele dossiers is zeer uitgebreid. Dat maakt onder andere dat ze een zeer hoge caseload hebben. Hieronder vallen bovendien dossiers die een zeer intensieve opvolging behoeven en dus veel tijd vragen.

> Tijdens de observatie werden de justitieassistenten bijna uitsluitend opgeslorpt door het voldoen aan de opdrachten in de individuele dossiers, uitgezonderd een aantal overlegmomenten met de verbindingsmagistraat en het opvragen van de standaardbrief die door de griffie van de rechtbank verzonden wordt inzake de verwittiging van de datum van de volgende zitting van de Raadkamer, opdat die brief slachtoffervriendelijker kan worden gemaakt.

Voor alle slachtoffers die zich aanmelden op de dienst slachtofferonthaal (of ze zich al dan niet burgerlijke partij hebben gesteld), wordt een dossier aangelegd. In die dossiers worden in theorie alle mogelijke gerechtelijke stappen opgevolgd en wordt het slachtoffer geachte van elke beslissing die haar aanbelangt op de hoogte gebracht te worden. Met de cliënten vinden meestal telefonische contacten plaats, of ze worden uitgenodigd voor een gesprek op de dienst slachtofferonthaal. In de lopende dossiers is er op zijn minst sprake van het verstrekken van informatie over de verschillende gerechtelijke stappen en beslissingen, alsook over de stand van zaken van het dossier. Dergelijke informatie

verkrijgen de justitieassistenten via de databank van het parket, via de bevoegde magistraten of via griffiers.

Soms geeft men aan slachtoffers praktische tips mee, bijvoorbeeld klacht blijven neerleggen van nieuwe feiten opdat een stevig dossier opgebouwd wordt of ook het opstellen van een verzoekschrift ten aanzien van de bevoegde magistraat.

Vaak bieden de justitieassistenten slachtofferonthaal ook emotionele ondersteuning aan de slachtoffers en hun naastbestaanden. Hoewel de dienst slachtofferonthaal niet gemandateerd is psychosociale om bijstand te verlenen, is het bieden van emotionele ondersteuning (tijdens gesprekken, dossierinzage, teruggave van overtuuigingsstukken en bijstand tijdens de zitting) voor de justitieassistenten menselijk en evident. Indien nodig, worden slachtoffers uiteraard doorverwezen naar de dienst slachtofferhulp.

> *Door de justitieassistent worden de beslissingen van de Raadkamer in een bepaald dossier op de voet opgevolgd aangezien het slachtoffer in het buitenland woont maar de zaak wel van nabij wil volgen. Telkens de verdachte voor de Raadkamer verschijnt, informeert de justitieassistent naar de uitkomst van de zitting en het beroep dat de verdachte daar eventueel tegen aantekent, opdat ze het slachtoffer op de hoogte kan brengen.*

> *Het slachtoffer van slagen en verwondingen door zijn buurman nam contact op met de bevoegde magistraat in zijn dossier. Deze kon hem op dat moment niet te woord staan en stuurde de betrokkene door naar de dienst slachtofferonthaal opdat hij daar zijn concrete vragen aan de magistraat zou kunnen formuleren. Samen met de justitieassistent stelt de betrokkene een brief op met zijn specifieke vragen aangaande het onderzoek.*

Het opzoeken van de gegevens over de slachtoffers vraagt eveneens zeer veel tijd. De justitieassistenten zijn overigens van mening dat de verwittiging secundaire victimisering induceert. Slachtoffers zijn doorgaans immers niet erg tevreden met het nieuws over de vrijlating van de dader. Soms hebben ze de dader eerder al opnieuw gezien nog vóór de justitieassistenten de kans kregen het slachtoffer te verwittigen.

> *Een slachtoffer van intrafamiliaal geweld neemt contact op met de dienst slachtofferonthaal. De verdachte, haar partner, heeft haar vanochtend laten weten dat de onderzoeksrechter hem heeft vrijgelaten en dat hij haar opnieuw iets zal aandoen. Ze heeft schrik en wil weten of er voorwaarden werden opgelegd bij de vrijlating. De justitieassistent informeert daarvoor bij de bevoegde griffie. Er werden geen slachtoffergerichte voorwaarden opgelegd. De verdachte heeft dus het recht om terug naar huis te komen. De onderzoeksrechter gaf de man wel de raad geen contact te zoeken met zijn vrouw, maar dat kan niet worden afgedwongen. De justitieassistent raadt de dame aan onmiddellijk de politie te bellen als haar man haar opnieuw lastig valt. Verder wordt aangeboden de dame door te verwijzen naar de dienst slachtofferhulp omdat de dame blijk geeft van nood aan psychosociale ondersteuning. De vrouw gaat dankbaar in op dit aanbod. De justitieassistent contacteert na het gesprek de dienst slachtofferhulp om de contactgegevens en informatie over de situatie door te geven.*

In bepaalde situaties is er ook sprake van crisishulpverlening, hoewel de dienst slachtofferonthaal daartoe in feite geen opdracht heeft. De dienst tracht steeds het

minimum aan hulp te bieden, als nodig, zoals bijvoorbeeld informatie of contactgegevens van geschiktere hulpverleningsdiensten.

> *Een dame wordt naar de dienst begeleid door een tolk op het parket. De dame werd door haar man geslagen en is een maand geleden het huis uitgezet. Ze heeft geen familie en vrienden in België en heeft daarom een maand op straat geleefd. De dame is ziek en is op zoek naar een slaapplaats. Een dergelijke opdracht behoort in strikte zin niet tot het takenpakket van de dienst slachtofferonthaal, maar men biedt toch minimale hulp aan door een opvangplaats te zoeken en de dame de nodige richtingaanwijzingen naar het betreffende centrum te geven.*

De variatie in doorlooptijd van de dossiers bij de dienst slachtofferonthaal is een ander element dat het werk van de dienst karakteriseert en die volgens de respondenten flexibel moet worden toegepast naargelang de aard van het dossier. Formeel wordt geen maximum doorlooptijd aangeduid. De dienst heeft het mandaat om te interveniëren vanaf het moment dat een slachtoffer een klacht heeft neergelegd bij de politie tot en met de strafuitvoering. De doorlooptijd van een dossier is bovendien afhankelijk van gerechtelijke beslissingen. De dossiers van de dienst slachtofferonthaal situeren zich in die zin op een continuüm waarbij zich aan het ene eind dossiers bevinden die niet eens verschijnen voor een rechtbank, maar waarin zeer veel interventies plaatsvinden. Aan het andere eind vinden we dossiers die zeer lang open blijven, tot en met de strafuitvoering, maar waarin gedurende die lange periode slechts een beperkt aantal interventies wordt verricht.

Alleszins dient men rekening te houden met strafrechtelijke termijnen, zoals de formele deadline voor het indienen van een slachtofferfiche voor de VI-commissie of voor de CBM. Soms moet men zeer kort op de bal spelen, bijvoorbeeld bij de opvolging van de beslissingen van de raadkamer waarvan de slachtoffers zo snel mogelijk moeten worden verwittigd.

> Men heeft afgesproken dat een dossier wordt afgesloten wanneer men gedurende zes maanden niets van het slachtoffer heeft gehoord. Indien het slachtoffer na de afsluiting van het dossier nog contact opneemt met de dienst slachtofferonthaal, wordt het dossier opnieuw geopend.

Structurele opdrachten

Formeel gezien, volgens de richtlijn slachtofferonthaal, heeft de dienst slachtofferonthaal onder andere een opdracht heeft in de sensibilisering van betrokken actoren, de signalering van knelpunten en de samenwerking in het werkveld. Deze opdracht wordt volgens onze observaties in de praktijk – wat dus een beperkt beeld ervan vormt - volbracht door middel van onder andere deelname aan verscheidene arrondissementele overlegstructuren; de voorstelling van de dienst aan nieuwe gerechtelijke stagiaires; en de vertegenwoordiging van slachtofferonthaal op de parketvergaderingen door de verbindingsmagistraat. Wel kon worden vastgesteld dat de aanwezigheid van de justitieassistenen op overleg afhankelijk was van de mogelijkheden van de justitieassistenten en afgewogen werd ten aanzien van het verzekeren van de dagelijkse permanente bereikbaarheid van de dienst tijdens de kantooruren.

Gedurende drie dagen waren twee van de vier justitieassistenten afwezig omwille van ziekte terwijl op die dagen de deelname aan een studiedag en enkele externe vergaderingen voor de verschillende justitieassistenten gepland waren. Daarom wordt besloten dat één van de aanwezige justitieassistenten één van de vergaderingen zou overslaan ten gunste van de permanentie van de dienst. Daarop worden zij immers aangesproken door de actoren in het parket.

4.1.3. Slachtofferhulp

Individuele interventies

Het aanbod slachtofferhulp in Vlaanderen omvat het aanbieden van emotionele ondersteuning bij de verwerking van de slachtofferervaring, juridische informatie en praktische hulp. Deze hulp geldt op lange termijn. De observatie was echter te kort om te noteren hoe die opdrachten concreet worden ingevuld. Bovendien konden we geen gesprekken met slachtoffers bijwonen en hebben we dus geen duidelijk zicht op de specifieke interventies.

De diensten slachtofferhulp kiezen voor een emancipatorische aanpak, waarbij slachtoffers worden gestimuleerd de controle in eigen handen te nemen en actief mee te werken aan de verwerking van de slachtofferervaring.

Een slachtoffer van intrafamiliaal geweld werd naar de dienst slachtofferhulp doorverwezen door de lokale politie. Uit het eerste telefonisch gesprek blijkt dat de dame behoorlijk onder de indruk is van de feiten, die bovendien al een paar jaar aanslepen. Ze weet echter niet of ze moet ingaan op het aanbod slachtofferhulp. Ze suggereert dat de hulpverlener in haar plaats beslist of ze al dan niet begeleid moet worden. De hulpverlener legt haar uit dat ze die beslissing best zelf kan nemen en geeft haar een paar dagen de tijd om die te maken. De hulpverlener zal later deze week terug bellen om haar beslissing te kennen. Achteraf legt de hulpverlener uit dat ze ervoor opteerde de dame nog wat bedenktijd te geven omdat het belangrijk is dat de dame zelf de controle in handen neemt en omdat de hulpverlener niet de rol van de dominante partner waarvan ze slachtoffer is geworden, overneemt.

Een bijzondere opdracht van de dienst slachtofferhulp bestaat erin de slachtoffers bij te staan bij het indienen van een aanvraag voor financiële hulp van het schadefonds. De slachtoffers die zulk een aanvraag willen indienen, moeten zelf hun dossier samenstellen maar worden daarin begeleid door de hulpverleners. De aanvraag wordt hen met andere woorden niet uit handen genomen, wat weerom kadert in de idee van de emancipatorische benadering.

Structurele opdrachten

Naast haar opdrachten in het kader van de psychosociale begeleiding van slachtoffers, hecht de dienst slachtofferhulp ook veel belang aan het informeren en sensibiliseren van externe diensten. De dienst slachtofferhulp engageert zich daarom in tal van overlegfora op lokaal en bovenlokaal niveau (bijvoorbeeld de arrondissementele raad en de expertisecel slachtofferzorg vanuit het parket). Bovendien wordt ze ingeschakeld in de vorming ten aanzien van externe professionele actoren, zoals aan de agenten van de lokale politie.

4.1.4. Bereidheid maar beperktheid wat betreft structurele taken

Uit de bevragingen en observaties blijkt dat de diensten inderdaad bereid zijn om ook voldoende aandacht te besteden aan de structurele taken. Omwille van zowel de beperktheid van middelen als de verzwaring van de cases, blijkt in de praktijk de aandacht echter toch nog voornamelijk uit te gaan naar de individuele hulp ten aanzien van de slachtoffers.

4.2. Inburgering van de slachtofferzorg?

Volgens een aantal respondenten in Vlaanderen bestaat er sinds de installatie van slachtoffervoorzieningen op de verschillende echelons een positieve evolutie inzake de houding ten aanzien van slachtoffers. Bovendien werd de slachtofferzorg in zekere mate opgenomen in de ruimere beleidsoptie van politie, parket en hulpverlening, waarmee vermeden wordt dat slachtofferopvang een specialisme wordt.[266] Volgens de respondenten wordt politiële slachtofferbejegening meer bepaald gekaderd in de gemeenschapsgerichte politiewerking; slachtofferonthaal in het streven naar een toegankelijke en humane justitie voor de burger; en slachtofferhulp in het sociale solidariteitsdenken en het 'gelijke kansen'-beleid.

> "*Op het veld situeren zich dan wel verschillende diensten, met verschillende structuren en culturen maar ze dienen één doel, namelijk slachtofferzorg en er wordt al heel wat bereikt. Uiteraard doen zich daarbij ook knelpunten voor (zoals aangaande het beroepsgeheim) en de groei is traag, maar er vindt wel een positieve evolutie plaats op het terrein*." (provinciaal coördinator)

> "*Alleszins is er al een mentaliteitswijziging gerealiseerd. Er wordt nu al aan het slachtoffer gedacht. Het loopt nog wel eens fout maar die fouten worden nu op zijn minst besproken. Er is nu al een reflex om aan het slachtoffer te denken. Men leert ook rekening te houden met emoties. De justitiële actoren willen wel houvast en de regelgeving wijzigt geregeld. Vandaar het belang van overlegplatformen om die houvast te bieden."* (magistratuur)

Niettemin initieert het beleid met de installatie van slachtoffervoorzieningen in het hart van de politiediensten en parket volgens sommigen in de praktijk net het specialisme aangaande slachtofferzorg dat men aanvankelijk wilde vermijden. Politieagenten en magistraten schuiven volgens de respondenten nog te vaak slachtoffers door naar de slachtoffervoorzieningen voor de initiële opvang die ze zelf zouden moeten kunnen vervullen. Ook al geven de respondenten aan dat een mentaliteitswijziging uiteraard tijd vraagt, toch is volgens hen de slachtofferzorg totnogtoe nog onvoldoende doorgedrongen in de dagelijkse werking binnen politie en justitie, ook al stelt men wel een positieve evolutie op dit vlak vast.

[266] Dit houdt in dat slachtofferzorg niet moet worden gezien als iets dat enkel door gespecialiseerde diensten moet worden opgenomen, maar wel als een taak van elke actor in het systeem.

"*Slachtofferbejegening wordt bij de politie nog steeds gezien als iets voor de 'watjes' onder de politiemensen*." (provinciaal coördinator)

"*Een systeem van permanentie en terugroepbaarheid is alleszins nodig aangezien de politieagenten in ernstige crisissen nog steeds hun louter politionele taken moeten kunnen uitvoeren en niet altijd tijd hebben voor de opvang van de betrokkenen. De slachtofferbejegenaars moeten het hier overnemen van de politieagenten. De politieagenten ter plaatse moeten uiteraard de eerste opvang/basisopvang doen, maar ze moeten een beroep kunnen doen op slachtofferbejegenaars indien zij falen in de basisopvang*." (lokale politie)

De korpsleiding wenst dat de dienst slachtofferbejegening zich zou terugplooien op de louter politionele dossiers en dat bepaalde opdrachten afgestoten worden naar externe professionele diensten, zoals het OCMW waarmee een samenwerkingsprotocol wordt uitgewerkt. De maatschappelijk assistenten zijn het daar niet helemaal mee eens omdat ze zich niet zien als een onnodige tussenpersoon in doorverwijzing naar andere diensten omwille van hun deskundigheid in het interpreteren van de hulpvraag van een aanmelder: "*Van een politieagent kan en mag niet verwacht worden dat zij een probleem afdoende kunnen inschatten om de betrokkene naar de meest geschikte dienst te dirigeren*."

Tijdens de observaties bij de dienst slachtofferonthaal wordt door de justitieassistenten en door de verbindingsmagistraat gealludeerd op een magistraat die zich niet kan vinden in de wet Franchimont en daarom geen belang hecht aan het werk dat door de justitieassistenten slachtofferonthaal wordt verricht. Hij vindt het bijvoorbeeld overbodig dat een slachtoffer de kans krijgt om zich burgerlijke partij te stellen tijdens het gerechtelijk vooronderzoek en wijst daarom dergelijke vragen in concrete dossiers systematisch af.

5. Slachtofferbejegening, slachtofferonthaal, slachtofferhulp: variëteit in de afstemming van de taken

Zoals reeds werd aangehaald verschillen de diensten slachtofferzorg in hun concrete opzet[267], alsook in de manier van doorverwijzen en het maken van afspraken om de slachtofferzorg op mekaar af te stemmen.

5.1. Doorverwijzing

5.1.1. Slachtofferbejegening

In de diensten slachtofferbejegening die we konden observeren, werd vastgesteld dat de doorverwijzingspolitiek verschilt, ondanks het samenwerkingsakkoord en de regelgeving daaromtrent die er op het eerste zicht op wijzen dat de praktijk overal gelijkvormig is.

Bij de ene geobserveerde dienst is het uitgangspunt dat de interveniërende agenten het aanbod slachtofferhulp moeten doen, op zijn minst ten aanzien van slachtoffers van inbraken en slachtoffers van strafrechtelijke inbreuken die oogcontact hebben gehad met

[267] Cf. infra, 6.1. Doelpubliek van de diensten slachtofferzorg.

de dader, en de slachtoffers vervolgens via een doorverwijsstrookje naar de dienst slachtofferhulp moeten doorsturen. Indien de agenten het relevant vinden ook de dienst slachtofferbejegening in te schakelen in dergelijke situaties, kan dat. Vanuit de dienst gaat men regelmatig via de meldingen in het interne systeem na of het aanbod slachtofferhulp op zijn minst werd gedaan in de situaties waarin dat volgens het samenwerkingsakkoord wordt vereist, maar verder komt de dienst daarin dan niet tussen.

> *In de dagmelding leest men dat zich feiten van bedreiging ten aanzien van de ex-partner hebben voorgedaan. De verbalisant vraagt evenwel geen tussenkomst van de dienst slachtofferbejegening noch werd in het PV aangeduid of het aanbod slachtofferhulp werd gedaan. Daarom zal men het PV grondig bekijken en de opsteller bevragen omtrent de situatie, opdat men kan oordelen of een interventie van de dienst alsnog waardevol kan zijn.*

In de andere dienst worden de doorverwijsstrookjes slachtofferhulp door de agenten aan de dienst slachtofferbejegening overgemaakt, in tegenstelling tot wat daaromtrent bepaald wordt door het samenwerkingsakkoord. Vanuit de dienst wordt het slachtoffer onmiddellijk gecontacteerd om de concrete hulpvraag na te gaan. Indien nodig, wordt het slachtoffer na een tweetal contactnames doorverwezen naar de dienst slachtofferhulp of naar een andere externe hulpverleningsdienst. De nadruk ligt op de doorverwijzing van cliënten aangezien de dienst zelf geen langdurige begeleiding kan aanbieden aan de slachtoffers. Zij richt zich specifiek op het wegwijs maken van de slachtoffers in de hulpverlening.

> *Een slachtoffer van stalking komt op gesprek bij de maatschappelijk assistent. Na de verkenning van de concrete hulpvraag, de kans te ventileren over de gevoelens die het slachtoffer ondervindt naar aanleiding van de feiten en het aftasten van de aanwezigheid van mantelzorg, geeft het slachtoffer aan behoefte te hebben aan een langdurigere opvolging, waaraan de dienst niet kan voldoen omwille van zijn missie slechts korte termijn interventies te verrichten. Daarom contacteert de maatschappelijk assistent, met het akkoord van het slachtoffer, de dienst slachtofferhulp om de gegevens van het slachtoffer door te geven opdat zij haar kunnen contacteren.*

Formeel gezien kan een tussenkomst van een dienst slachtofferbejegening slechts geïniteerd worden door een politieagent in het eigen korps. In één dienst gebeurt dat via de dagmelding van de afgelopen 24 uur of persoonlijk, via telefoon of via e-mail. In de andere dienst gebruikt men daartoe het doorverwijsstrookje slachtofferhulp dat geïntegreerd werd in een slachtofferinfofiche die automatisch gegenereerd wordt bij het afdrukken van een attest van klachtneerlegging door de verbalisant.[268] In deze slachtofferinfofiche worden drie antwoordmogelijkheden geboden: (1) het slachtoffer wenst contact met de dienst slachtofferbejegening (2) het slachtoffer wenst geen contact met de dienst slachtofferbejegening maar de opsteller acht het nodig alsnog contact op te nemen met het slachtoffer (omwille van de ernst van de feiten of omwille van de

[268] Bij situaties waarbij agenten aan huis gaan, is men afhankelijk van de reflex die de interventieploeg maakt ten aanzien van aanbod slachtofferhulp.

emotionele toestand van het slachtoffer bij aangifte)[269], of (3) noch het slachtoffer noch de politieagent vinden een tussenkomst van de dienst slachtofferbejegening noodzakelijk. In het eerste geval wordt het slachtoffer onmiddellijk (zo mogelijk) telefonisch gecontacteerd door de dienst. In het tweede geval wordt aan het slachtoffer een brief gestuurd met de melding dat men van de opsteller van zijn P.V. de vraag kreeg contact op te nemen omwille van de gepleegde feiten. Het slachtoffer wordt vrij gelaten al dan niet op dit aanbod in te gaan. Indien het slachtoffer niet reageert op de brief, wordt het dossier afgesloten. De dienst slachtofferbejegening heeft een telefoonnummer dat door politieagenten dag en nacht gebeld kan worden voor dringende informatie of voor dringende bijstand door een maatschappelijk assistent.

> *In het weekend trad de politie op in het kader van intrafamilaal geweld. In de dagmelding noteerde men dat een contactname door de dienst met het slachtoffer aangewezen lijkt. Er werd niet vermeld of het aanbod slachtofferhulp werd gedaan (alleszins mag niet worden opgenomen in het PV of het slachtoffer al dan niet inging op het aanbod slachtofferhulp).*
>
> *In het kader van een burenconflict vond een zitting voor de vrederechter plaats. Daar zijn klappen gevallen tussen beide conflicterende partijen. De vrederechter vorderde de politie op. De agenten in kwestie namen contact op met de dienst slachtofferbejegening voor dringende bijstand ter plaatse.*
>
> *In het kader van een zelfmoordpoging wordt door de betrokken agenten via de slachtofferinfofiche gevraagd contact op te nemen met het slachtoffer, hoewel het slachtoffer bij optekening van de feiten aangaf geen nood te hebben aan een gesprek met de maatschappelijk assistent. De agenten maken zich immers zorgen om haar veiligheid.*
>
> *Via de telefoon komt een oproep voor dringende bijstand ter plaatse aan een slachtoffer van intrafamiliaal geweld. De verdachte wordt intussen door de interventieploeg weggevoerd, maar de dame is in shock en men acht het nodig dat zij ter plaatse onmiddellijk kon worden opgevangen.*

Het gebeurt in de praktijk ook dat slachtoffers zelf rechtstreeks contact opnemen met de diensten slachtofferbejegening aangezien die diensten aan naambekendheid winnen of omwille van eerdere contacten.

> *Een dame neemt contact op met de dienst naar aanleiding van feitelijkheden met haar partner. Zij wenst geen klacht neer te leggen maar wil het feit wel laten noteren opdat haar echtscheidingsdossier aan gewicht wint.*
>
> *Een cliënt van de dienst neemt naar aanleiding van nieuwe feiten contact op met de dienst in functie van informatie over omgangs- en bezoekregeling.*

Ook externe diensten doen wel eens beroep op de slachtoffervoorzieningen bij de politie, zoals het Centrum voor Leerlingenbegeleiding. Soms wordt door de diensten slachtofferbejegening ook een *outreach* aanpak gehanteerd, bijvoorbeeld als een feit een

[269] Sommige slachtoffers vinden immers slachtofferzorg vlak na de feiten niet nodig, maar die nood kan zich later wel manifesteren (cf. infra, Deel 4).

cliënt betreft die wordt opgevolgd in de dienst of als een feit van die ernst lijkt te zijn dat een dringende bijstand vereist is. Op die manier tracht men het vangnet zo groot mogelijk te maken en slachtoffers die in eerste instantie niet zelf de nood aan slachtofferzorg aangeven of slachtoffers die door de interveniërende politiebeambte niet werden geïnformeerd over het aanbod slachtofferzorg, ook op te vangen. Uiteraard kunnen de slachtoffers die op een proactieve manier worden benaderd het aanbod weigeren.

5.1.2. Slachtofferonthaal

De samenwerking met de dienst slachtofferonthaal kan geïnitieerd worden door tal van actoren. Ze krijgt opdrachten van de DIG, de CBM en de VI-commissie. Concreet neemt de dienst slachtofferonthaal dan contact op met het slachtoffer om een slachtofferfiche in te vullen.[270] Magistraten laten via de dienst slachtofferonthaal bijvoorbeeld aan de slachtoffers weten dat ze kunnen beschikken over overtuigingsstukken.

> *Aan de dienst slachtofferonthaal wordt door de CBM gevraagd contact op te nemen met de verschillende slachtoffers in een dossier van zedenfeiten door een vertrouwenspersoon, met de vraag een slachtofferfiche in te vullen in het kader van de eerste zitting sinds de internering van de dader.*

> *In het postvak van de dienst slachtofferonthaal bevindt zich een dossier van de politierechtbank over een dodelijk verkeersongeval. Op basis daarvan verstuurt de dienst slachtofferonthaal een brief naar de nabestaanden met het aanbod tot bijstand en informatie aangaande gerechtelijke procedures en beslissingen.*

Door de richtlijn 4/2000 inzake de verwittiging van slachtoffers van de beslissing tot vrijlating van de verdachte[271] (die van kracht was tijdens onze observaties) werd van de magistraten verwacht dat zij de relevante dossiers doorgaven aan de justitieassistenten opdat zij de verwittiging zouden kunnen doen. Een lijst met relevante dossiers werd toegevoegd aan de richtlijn (bijvoorbeeld in dossiers waarbij sprake van overlijden, intrafamiliaal geweld, bedreiding, zedenfeiten). Ondanks de richtlijnen in de circulaire zijn het in concreto de justitieassistenten die dagelijks de rol van de Raadkamer van het parket van Antwerpen opvolgen en daarin op zoek gaan naar de dossiers waarin een verwittiging van het slachtoffer vereist is.

In onze observaties in het kader van de permanentie van de dienst slachtofferonthaal, zagen we ook slachtoffers die zichzelf voor een eerste contact aanbieden, al dan niet na een doorverwijzing door de politie of de dienst slachtofferhulp. De gegevens van de dienst slachtofferonthaal zijn ook beschikbaar gesteld via het attest van klachtneerlegging.[272] Uiteraard nemen cliënten in het kader van lopende dossiers contact

---

[270] Waarin het slachtoffer suggesties voor voorwaarden bij vrijlating kan laten optekenen die aansluiten bij zijn "direct en legitiem belang".

[271] Cf.supra, Deel 2. Wetgeving

[272] Een attest van klachtneerlegging wordt door de politie overgemaakt aan het parket. Hierop staan naast de gegevens van het parket waarheen het dossier wordt gestuurd ook het notitienummer van het dossier. In het gerechtelijk arrondissement Antwerpen staan daar ook de coördinaten van de diensten slachtofferzorg op vermeld.

op met de justitieassistenten met nieuwe vragen. De dienst slachtofferonthaal zal niet zelf regelmatig bij zijn cliënten aftoetsen of zij nog vragen hebben.

> *De vader van een jongen die zelfmoord pleegde, neemt voor het eerst contact op met de dienst slachtofferonthaal. Hij heeft via de politie getracht de foto's in het kader van het politioneel onderzoek te pakken te krijgen maar is daarin niet gelukt. Via de justitieassistent zal toestemming worden gevraagd om de foto's te kunnen zien.*

De medewerkers van het algemeen onthaal van het justitiepaleis verwijzen eveneens mensen door naar de dienst slachtofferonthaal, onafhankelijk van het feit of hun problematiek al dan niet door slachtofferonthaal kan worden opgenomen.

> *Door het onthaal wordt een slachtoffer van slagen en verwondingen doorverwezen. De man is bij de dienst slachtofferonthaal nog niet bekend. Hij liet een PV opmaken maar wil zijn klacht nu intrekken omdat hij bang is voor repressailles. Het onthaal wist niet waar de man best terechtkon en contacteerde daarom de dienst slachtofferonthaal. De justitieassistenten staan de man te woord en leggen hem de procedure van sepot uit. Aangezien er geen getuigen waren, is de kans groot dat de klacht geseponeerd wordt, maar het slachtoffer kan zijn klacht niet zonder meer intrekken aangezien 'slagen en verwondingen' geen klachtmisdrijf is en de procureur los van het slachtoffer kan beslissen de daders te vervolgen. De man wordt aangeraden zijn angst voor een afrekening te laten optekenen in een navolgend P.V.*

5.1.3. Slachtofferhulp

Volgens het samenwerkingsakkoord wordt de dienst slachtofferhulp geacht in eerste instantie te werken op basis van doorverwijzingen van de lokale politie. Daarbij wordt, zoals gezegd, een onderscheid gemaakt tussen verplichte en facultatieve doorverwijzingen. De agenten van lokale politie zijn bijvoorbeeld verplicht voor dossiers waarbij er sprake is van oogcontact met de dader of van inbraak, een doorverwijsstrookje slachtofferhulp in te vullen samen met de slachtoffers. In dit ingevulde strookje wordt aangeduid of het slachtoffer al dan niet wenst gecontacteerd te worden door een hulpverlener van de dienst slachtofferhulp. Na het ontvangen van een doorverwijsstrookje neemt de dienst slachtofferhulp binnen twee werkdagen telefonisch of via een brief contact op met het slachtoffer. Maar toch:

> In het arrondissement Antwerpen zien we dat die procedure niet altijd wordt gehanteerd en dat de PV-opstellers de doorverwijsstrookjes eerst doorsturen naar de dienst slachtofferbejegening. De dienst slachtofferhulp is het met deze werkwijze niet eens.

Ook andere professionele diensten kunnen slachtoffers doorverwijzen naar slachtofferhulp, bijvoorbeeld de dienst slachtofferonthaal. Er zijn tenslotte ook slachtoffers die zichzelf aanmelden bij de dienst slachtofferhulp, omdat ze reeds eerder in contact kwamen met de dienst, of omdat ze de dienst kennen via folders of kennissen.

> *Een dame neemt contact op met de dienst slachtofferhulp omdat ze opnieuw slachtoffer werd van een inbraak. Naar aanleiding van een vorige inbraak werd ze begeleid door één van de vrijwilligers van de dienst slachtofferhulp en ze zou hem opnieuw willen contacteren.*

5.2. Het slachtoffer prioritair stellen in de afstemming van taken?

Uit de bevragingen en observaties blijkt dat het komt sommige slachtoffers niet ten goede telkens te worden doorverwezen en hun verhaal te moeten herhalen. Volgens heel wat actoren is het dan ook soms gunstiger voor het slachtoffer dat één van de slachtofferdiensten de rode draad vormt gedurende de verschillende procedures in het dossier.

> *De slachtofferbejegenaars betreuren de reductie van hun opdrachten als gevolg van het samenwerkingsakkoord. Vóór de ondertekening van het samenwerkingsakkoord bestonden in de politiekorpsen reeds diensten voor maatschappelijk werk, die met de politiehervorming de opdracht inzake slachtofferbejegening werden toegewezen. Zij stonden toen al in voor de kortdurende niet-psychosociale begeleiding van slachtoffers. Indien nodig werden cliënten doorverwezen naar andere hulpverleningsdiensten. Sinds de ratificering van het samenwerkingsakkoord in 1998 zijn deze diensten bij de politie echter gehouden slachtoffers van misdrijven onmiddellijk door te verwijzen naar de diensten voor slachtofferhulp. Zij zijn door het samenwerkingsakkoord dus niet meer gemandateerd hercontactname en kortdurende begeleidingen te doen. De maatschappelijk assistenten die in deze diensten tewerkgesteld zijn, zijn vanuit hun opleidingen echter wel geëquipeerd om dergelijke interventies te doen. In die zin veroorzaakt het samenwerkingsakkoord enige spanning in het veld.* "Omwille van de laagdrempeligheid en het feit dat niet veel mensen doorgeraken bij de dienst slachtofferhulp, blijven veel cliënten hangen. De reden daarvoor is dat hier maatschappelijk assistenten zitten (1) die makkelijker te bereiken zijn dan de maatschappelijk assistenten van de dienst slachtofferhulp en eveneens (2) professionele maatschappelijk assistenten zijn. (3) Bovendien is de dienst slachtofferhulp onderbemand waardoor wachtlijsten ontstaan. Waarom zouden slachtoffers dan niet eerder contact opnemen met de maatschappelijk assistenten van de dienst slachtofferbejegening?"
>
> De dienst slachtofferhulp van hetzelfde arrondissement dringt er van zijn kant op aan dat het samenwerkingsakkoord strikter opgevolgd wordt. Niettemin meldt deze dienst slachtofferhulp ook dat zij onderbemand en overbevraagd is. Het aantal doorverwijzingen is sterk gestegen en ook de ernst van de dossiers is toegenomen. De laatste jaren zijn er namelijk opvallend meer dossiers inzake levensdelicten en intrafamiliaal geweld. Deze behoeven een intensievere begeleiding, waarmee men de vrijwilligers niet kan en wil belasten, en veroorzaken dus een nood aan meer personeel. De middelen daartoe zijn echter niet beschikbaar en derhalve ontstaan wachtlijsten. Daarom kiest slachtofferhulp er voorlopig voor geen dossiers omtrent verkeersslachtoffers en zelfdoding meer op te volgen. Dergelijke dossiers worden doorverwezen naar het Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg. Dit behelst een contradictie: enerzijds staat de dienst slachtofferhulp erop dat de afspraken die in het raam van het samenwerkingsakkoord gemaakt worden, strikt worden opgevolgd; anderzijds zijn zij niet in staat alle doorverwijzingen op te volgen. Dat wordt ook erkend door de dienst slachtofferhulp: "*Indien iedereen zou doen wat in het samenwerkingsakkoord wordt voorgeschreven, zou de dienst slachtofferhulp verzuipen*."[273]

[273] Dit punt kwam eveneens aan bod in de evaluatie van het samenwerkingsakkoord door de diensten slachtofferhulp (cf. supra Deel 2. Hoofdstuk 2. 2.3. Het samenwerkingsakkoord in Vlaanderen).

De Beleidscel haalt als minpunt van het slachtofferbeleid aan dat het kan leiden tot hokjesdenken: "*Er zijn veel mensen bezig met slachtofferhulp, maar ze weten dit niet altijd van mekaar. Er is dan geen complementariteit, niet zozeer omdat de andere als concurrent wordt beschouwd of uit slechte wil, maar omwille van gemakzucht en het niet over de muur kijken. Er moet echter complementair gewerkt worden om te vermijden telkens opnieuw het warm water uit te vinden.*"

"*Er zijn teveel tussenschakels waar slachtoffers telkens weer hun verhaal moeten doen en dat is allesbehalve in hun voordeel.*" (Vertrouwenscentrum)

6. Het profiel van de slachtoffers: een ruime interpretatie van het slachtofferbegrip

We zijn nagegaan wat de actoren stellen over het profiel van de slachtoffers, alsook wat daarover in de observaties naar voren komt. Tot wie richt de slachtofferzorg zich? Speelt men in op de actuele noden van slachtoffers? Hoe worden slachtoffers benaderd door de diensten? Richt men zich evenzeer tot daders?

6.1. Het doelpubliek van de diensten slachtofferzorg

We maken een onderscheid naargelang het gaat om de algemene diensten slachtofferzorg (slachtofferbejegening, -onthaal en -hulp), dan wel om de categoriale slachtofferzorg.

Volgens het samenwerkingsakkoord (art.1, 1°) is een slachtoffer "*de persoon, evenals zijn verwanten, aan wie materiële, fysische en/of morele schade is toegebracht als gevolg van een handeling of een verzuim dat strafbaar is gesteld door het strafwetboek of door bijzondere strafwetten*."

De slachtofferzorg behelst (art. 1, 2°) "*de hulp- en dienstverlening in de breedste betekenis, die vanuit de verschillende maatschappelijke sectoren aan slachtoffers wordt geboden*." In de praktijk blijken die diensten echter ook andere categorieën slachtoffers op te vangen.

6.1.1. Slachtofferbejegening

Volgens het wetgevend kader, richten de diensten slachtofferbejegening zich tot slachtoffers van strafrechtelijke inbreuken. Bovendien bieden zij in principe kortdurende bijstand aan.[274]

"*Een ander probleem is dat doorgaans de definitie van slachtoffers zeer beperkt is, namelijk deze van het Europese kaderbesluit van 2001. Daarin worden bijvoorbeeld geen nabestaanden, nabestaanden bij zelfdoding, slachtoffers van een ramp of brand, en verkeersslachtoffers opgenomen, omdat die niet onder de strafwetgeving vallen. Deze groepen worden echter wel opgenomen in de OOP 15. Als immers zelfs de eerstelijnsdiensten niet voor deze personen zouden instaan, is er een probleem want*

[274] Cf. supra, Deel 2. Hoofdstuk 2. 3. Slachtoffers en politiediensten.

het zijn net deze mensen die informatie nodig hebben over het parket en de hulpverlening." (federale politie)

Uit onze bevragingen en observaties blijkt dat de doelgroep van de geobserveerde diensten slachtofferbejegening zich niet beperkt tot slachtoffers van strafrechtelijke inbreuken.

De maatschappelijk assistenten van één dienst vinden niet dat de slachtofferbejegening zich zou moeten beperken tot slachtoffers van inbreuken. Ook in andere soorten dossiers kan immers sprake zijn van slachtoffers, namelijk personen die er net zo min als slachtoffers van inbreuken voor kozen om zich in een heikele toestand te bevinden (bijvoorbeeld ouders die vechten voor het hoederecht over de kinderen omwille van de problematische opvoeding door de ex-partner, mensen met financiële problemen die moeilijk hun plaats vinden in de maatschappij). Dit impliceert dat een grote variatie aan dossiers, waarin de eigenlijke politionele slachtofferbejegening dus eigenlijk slechts een klein onderdeel is.

Tijdens de observatie werd door de maatschappelijk assistenten behalve in delict-gerelateerde dossiers ook gewerkt in dossiers aangaande burentwisten, onhygiënische situaties, familieruzies, problematische opvoedingssituaties, voogdij, echtscheiding, co-ouderschap.

Formeel wordt de doelgroep van de andere dienst slachtofferbejegening beperkt tot de categorieën die eveneens terug te vinden zijn bij de dienst slachtofferonthaal en de dienst slachtofferhulp. Zij richten zich meer bepaald tot slachtoffers van strafrechtelijke misdrijven, nabestaanden bij zelfdoding, slachtoffers en naastbestaanden van pogingen tot zelfdoding, slachtoffers van zware of dodelijke verkeersongevallen en slachtoffers van branden en rampen.

Tijdens de observatie werd gewerkt in dossiers aangaande verdacht overlijden minderjarige, poging zelfdoding, zelfdoding, stalking, intrafamiliaal geweld, bedreiging minderjarige, aanranding, verkrachting, geweldadige overval, diefstal en woningbrand.

Tijdens de observatie deden zich toch enkele situaties voor die niet onder de beschreven doelgroep vielen. Daarin heeft de dienst slachtofferbejegening de betrokkene kort te woord gestaan over welke hulp waar mogelijk was en onmiddellijk doorverwezen naar een dienst die zijn hulpvraag wel kon beantwoorden. Men biedt dus ook bij oneigenlijke vragen een minimum aan ondersteuning.

Een man neemt telefonisch contact op omdat hij een schrijven van een gerechtsdeurwaarder ontving in verband met een schuldaflossing. De maatschappelijk assistent geeft hem de gegevens van de juridische dienst van het parket door, aangezien men hem daar de nodige informatie kan geven.

6.1.2. Slachtofferonthaal

De doelgroep van de dienst slachtofferonthaal omvat slachtoffers van strafrechtelijke misdrijven, nabestaanden bij dodelijke verkeersongevallen en dodelijke arbeidsongevallen, nabestaanden bij zelfdoding en slachtoffers, naastbestaanden bij verdwijningen en nabestaanden bij rampen en branden.

> Tijdens de observatie werden volgende dossiers behandeld: slagen en verwondingen, dodelijk verkeersongeval, zelfdoding, zwaar verkeersongeval, intrafamiliaal geweld, seksueel misbruik minderjarige, moord, verdwijning meerderjarige, als misdrijf omschreven feit, stalking, overval, juwelendiefstal en dodelijk arbeidsongeval.

Uit onze observaties bleek dat personen die zich aanmelden bij slachtofferonthaal en die buiten deze doelgroep vallen, door de justitieassistenten worden gehoord opdat zij vervolgens naar een relevantere dienst kunnen worden doorverwezen voor de beantwoording van hun vragen.

> *Een dame meldt de verdwijning van haar meerderjarige dochter. Ze is er met haar vriend vandoor maar de moeder vreest dat ze via hem op het slechte pad zal geraken. Er wordt naar Child Focus gebeld om te vragen of zij de dame meer informatie kunnen verschaffen, maar omdat de dochter meerderjarig is, betreft het voorlopig geen onrustwekkende verdwijning. De vrouw laat weten dat ze ook reeds bij de politie is geweest om klacht neer te leggen. Eén van de inspecteurs heeft met de dochter gebeld en zij liet toen verstaan dat ze niet naar huis wilde komen en dat alles goed ging. De moeder gelooft die boodschap echter niet. De justitieassistent neemt contact op met de slachtofferbejegenaar in betreffende politiezone om de dame naar haar te kunnen doorverwijzen. De dienst slachtofferonthaal kan verder niets meer voor de dame doen en men raadt haar aan, behalve met de slachtofferbejegenaar, ook contact op te nemen met het consulentenbureau dat kan bemiddelen tussen moeder en dochter. Achteraf wordt mij meegedeeld dat uit het gesprek met de slachtofferbejegenaar bleek dat de betreffende dame reeds wordt opgevolgd door de slachtofferbejegenaar en dat de dochter zich niet in een onveilige situatie bevindt.*

6.1.3. Slachtofferhulp

De dienst slachtofferhulp stelt zijn aanbod ter beschikking van alle slachtoffers van misdrijven en hun na(ast)bestaanden, nabestaanden bij dodelijke verkeersongevallen, nabestaanden bij zelfdoding, slachtoffers van rampen en getuigen van al deze feiten.

> De facto worden de nabestaanden bij dodelijke verkeersongevallen en bij zelfdoding (voorlopig) niet meer door de dienst slachtofferhulp van Antwerpen opgevangen, omwille van de verhoogde werklast (stijgend aantal dossiers en stijgende ernstgraad van de dossiers) en de dalende bezetting van de dienst. Zolang geen bijkomende middelen worden toegekend, kan volgens de dienst geen kwaliteitsvolle ondersteuning worden aangeboden aan de gehele doelgroep. De dienst vraagt wel dat de doorverwijsstrookjes in het kader van dodelijke verkeersongevallen en zelfdodingen worden doorgestuurd naar de dienst, opdat de hulpverleners alsnog de concrete hulpvraag kunnen verkennen en de betrokkenen naar de geschikte professionele diensten kunnen doorverwijzen.

6.1.4. Andere instanties

De Commissie Financiële Hulp stelt omtrent zijn doelgroep: "*De categorieën slachtoffers die een beroep kunnen doen op de commissie zijn duidelijk voor de commissieleden, maar er zijn interpretatiemogelijkheden*. (...) *Door de wetswijziging van 2005 werd de commissie ook bevoegd voor financiële steun aan occasionele redders en voor deze doelgroep werden wel zeer duidelijke criteria voorzien inzake de ontvankelijkheid van aanvragen door nabestaanden.*"

De categoriale slachtofferzorg richt zich in theorie tot specifieke doelgroepen, maar kan dat in de praktijk ook ruim interpreteren.

> Het Vertrouwenscentrum Kindermishandeling bijvoorbeeld *"is een laagdrempelige dienst voor professionele en niet-professionele aanmelders van kindermishandeling. Iedereen die vragen heeft rond kindermishandeling kan er terecht*."

> Steunpunt Algemeen Welzijnswerk: *"Intrafamiliaal geweld wordt zeer ruim opgevat en omvat partnergeweld, stalking, oudermishandeling (jongerengeweld op ouders), ouderenmisbehandeling (geweld op thuiswonende bejaarden) en kindermishandeling*."

6.2. Outreaching

Tijdens het interview met een vertegenwoordiger van de Beleidscel Samenleving en Criminaliteit werd aangegeven dat een motivatie om te komen tot het samenwerkingsakkoord onder meer gebaseerd was op "*de vaststelling dat weinig slachtoffers de slachtofferhulp bereiken en dat er aldus nood is aan een outreaching methode*." Hieromtrent werd geen specifiek onderzoek opgezet vanuit de Vlaamse Gemeenschap maar baseerde zich men op onderzoek uitgevoerd door verschillende universiteiten.[275]

Nog volgens de Vlaamse Gemeenschap zijn politie en justitie bevoorrechte contactpunten om die slachtoffers te bereiken, vandaar het doorverwijsmodel zoals opgenomen in het samenwerkingsakkoord. Sensibilisering van politie en justitie is daarbij dan nodig, omdat "*het slachtoffer tot voor kort te veel als louter bron van informatie en als getuige werd gezien, terwijl de Vlaamse Gemeenschap het bevorderen van het welzijn van slachtoffers vooropstelt*."[276] Ook andere actoren en veldwerkers vermelden het belang van *outreaching*.

> *"De eerste opvang van slachtoffers dient te gebeuren bij de politie maar vervolgens zou de dienst slachtofferhulp op de opvang moeten inpikken en ze verder zetten. Men moet inpikken als de deur bij de slachtoffers openstaat, in plaats van hen op een wachtlijst te plaatsen en het risico te lopen dat ze hun deur terug sluiten voor hulpverleners."* (magistratuur)

[275] Het Nederlands onderzoek waarnaar wordt verwezen dateert van de jaren '80, het Belgisch onderzoek van de jaren '90. Een update lijkt ons hier dan ook aangewezen.

[276] Zie ook VERVOTTE, I., "5.5.3. Het ruime forensische welzijnswerk", *Beleidsplan Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, 2004-2009*, pp.58-59.

Van de magistraten kunnen de justitieassistenten de vraag krijgen een outreach aanbod te doen in het kader van dossiers waarbij er sprake is van een overlijden (zoals zelfdoding, dodelijke verkeers- en arbeidsongevallen, moord of doodslag) en van delicate dossiers (zoals zedenfeiten). De justitieassistenten gaan in deze niet zelf op zoek naar de betreffende dossiers maar die dienen hen te worden doorgegeven door de bevoegde magistraten (onderzoeksrechter, procureur, politiegriffier). De selectie van dergelijke dossiers door de magistraten gebeurt echter nog steeds niet consequent.

Casus: aan de justitieassistenten wordt gevraagd de nabestaanden bij zelfdoding te vragen of zij de overtuigingsstukken terug willen. Betrokkenen noch dossier zijn gekend bij de dienst slachtofferonthaal. De justitieassistenten merken op dat dit niet het geval was geweest moest de bevoegde magistraat het dossier onmiddellijk hebben doorverwezen.

6.3. Aanbod aan slachtoffers en daders?

In de interviews wijst men erop dat het soms moeilijk is een onderscheid te maken tussen slachtoffer en dader. Soms is het op het eerste zicht immers onduidelijk of diegene die zich aanmeldt bij de dienst een slachtoffer of dader is. De interviews duiden ook aan dat sommige diensten richten zich tot beide categorieën justitiabelen.

Op niveau van de Vlaamse Gemeenschap wordt in het kader van het forensisch welzijnswerk een sociaal beleid uitgewerkt naar zowel daders als slachtoffers toe.[277]

"*Als blijkt dat men met een dader te maken heeft, wordt hij doorverwezen naar justitieel welzijnswerk. Ook indien een cliënt een familielid blijkt te zijn van de dader, die zich eveneens gevictimiseerd kan voelen, wordt ook deze doorverwezen naar justitieel welzijnswerk.*" (slachtofferonthaal)

"*Het gebeurt dat de vermeende dader van een feit zich veeleer het slachtoffer voelt, bijvoorbeeld bij stalking. Daarop wordt ook ingegaan, door op zijn minst informatie te geven of hem door te verwijzen naar een meer geschikte dienst.*" (slachtofferbejegening)

6.4. Een flexibele doelgroep op een flexibele manier benaderd[278]

6.4.1. Flexibele doelgroep

Uit de interviews en observaties blijkt dat in de verschillende Antwerpse slachtoffervoorzieningen een doelgroep wordt vooropgesteld die meer omvat dan alleen slachtoffers van strafrechtelijke inbreuken, en die zowel directe als indirecte slachtoffers (partner, kinderen, ouders) omvat. Aan die algemene doelgroep worden meer bepaald nabestaanden van dodelijke arbeidsongevallen, nabestaanden bij zelfdoding, slachtoffers van zware verkeersongevallen, nabestaanden bij dodelijke verkeersongevallen,

---

277 VERVOTTE, I., "5.5.3. Het ruime forensische welzijnswerk", *Beleidsplan Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, 2004-2009*, pp.58-59.

278 Cf. supra, 5.1. Doorverwijzing en 6.1. Doelpubliek van de diensten slachtofferzorg.

slachtoffers en nabestaanden bij rampen en branden en naastbestaanden bij een onrustwekkende verdwijning toegevoegd.

> Ik ben als onderzoeker aanwezig tijdens een dossierinzage aangaande een dodelijk verkeersongeval. De nabestaanden hebben vragen bij de manier waarop het ongeval is gebeurd en hopen in het gerechtelijk dossier antwoorden te vinden. De betrokkenen zijn de justitieassistenten slachtofferonthaal zeer erkentelijk voor de mogelijkheid op dossierinzage. Ze hebben niet alle nodige verklaringen in het dossier gevonden, maar ze ervaren het als zeer respectvol dat men de moeite doet om de slachtoffers bij te staan en te omkaderen.
>
> Eén van de telefonische gesprekken betreft de vraag van een nabestaande naar de mogelijkheid om de foto's, die genomen werden van het slachtoffer van zelfdoding, te bekijken. De justitieassistent zal bij de bevoegde magistraat nagaan of daarvoor toestemming kan worden gegeven.
>
> *Aan de dienst slachtofferonthaal wordt gevraagd om contact op te nemen met de nabestaanden in een zelfmoorddossier met de vraag of zij willen beschikken over het jachtgeweer waarmee het slachtoffer zich doodschoot. Via een daartoe door de dienst slachtofferonthaal uitgewerkte standaardbrief wordt deze vraag aan betrokkenen overgemaakt.*

Enkele diensten richten zich ook tot personen die een zelfmoordpoging hebben ondernomen.

> *Tijdens de observatie ga ik met één van de maatschappelijk assistenten mee op huisbezoek bij een cliënt die een paar maanden geleden een zelfmoordpoging ondernam. Dit is reeds het derde huisbezoek aan betrokkene. De betrokkene krijgt de ruimte te vertellen over het waarom van de zelfmoordpoging en werd reeds doorverwezen naar verschillende hulpverleningsinstanties. Het doel van het huisbezoek is te verifiëren of de betrokkene de intussen bekomen hulpverlening voldoende en afdoende acht en of desgevallend nog moet worden uitgekeken naar andere vormen van hulpverlening.*
>
> *Eén van de dringende oproepen voor bijstand tijdens de observatie betreft een brand in een appartementsgebouw. Er vielen geen gewonden of doden (behalve een onfortuinelijk huiskat), maar er is nood aan eerste opvang van de aanwezige bewoners. De maatschappelijk assistent gaat daarom ter plaatse en ziet erop toe dat betrokkenen ergens rustig kunnen zitten, iets te drinken krijgen, hun eerste reacties kunnen ventileren. Prakische hulp wordt geboden zoals het afhalen van de kinderen van school en het zoeken naar een tijdelijk onderkomen.*

In drie van de door ons bezochte diensten slachtofferzorg worden vragen van aanmelders die niet tot de beschreven doelgroep behoren, onmiddellijk na het aftasten van de concrete hulpvraag doorverwezen naar een meer geschikte dienst.[279]

> *Een justitieassistent wordt opgebeld door iemand met een vraag naar zijn rechten in de procedure. Bij het oproepen van het betreffende dossier (stalking), blijkt dat de betrokkene wordt beschouwd als verdachte in deze zaak. Hij beweert onschuldig te zijn. De justitieassistent legt hem uit dat zij hem*

[279] Cf. supra, 6.1.1. Slachtofferbejegening en 6.1.2. Slachtofferonthaal.

niet verder kan helpen en geeft hem de contactgegevens van de Dienst Justitieel Welzijnswerk door, die hem beter zullen kunnen inlichten over zijn rechten als verdachte.

Een geobserveerde dienst slachtofferbejegening is gericht op de ondersteuning van betrokkenen in allerlei sociaal-problematische situaties (problematische opvoedingssituaties, onhygiënische woonomstandigheden, burenconflicten) en heeft dus een zeer ruime doelgroep. Deze dienst hanteert dus een zeer flexibele definitie van wat een slachtoffer is. Men is immers van mening dat verschillende sociaal-maatschappelijke problemen slachtoffschap tot stand brengt maken en dat bijvoorbeeld een ouder wiens ex-partner de omgangsregeling voor de kinderen met de voeten treedt, ook kan worden beschouwd als een slachtoffer. Dat impliceert dat in deze voorziening in principe geen oneigenlijke vragen kunnen gesteld worden. De korpschef in deze zone ijvert er zoals gezegd voor de doelgroep van deze dienst te beperken tot aanmelders met vragen die verband houden met zuiver politioneel werk en wil andere vragen afleiden naar externe diensten zoals het OCMW.

Eén van de problematische opvoedingssituaties waarvoor de dienst werd ingeschakeld betreft een minderjarige die weg wil van huis. In het gezin is sprake van drankmisbruik en intrafamiliaal geweld. Dit dossier bevindt zich in een grijze zone tussen een problematische opvoedingssituatie en een slachtofferbejegeningsdossier, hoewel de minderjarige geen slachtoffer is in het kader van een strafrechtelijk dossier.

6.4.2. Flexibele benadering

De doelgroep van de verschillende diensten wordt tenslotte op twee manieren benaderd. Er is enerzijds sprake van een proactief aanbod (outreach). Anderzijds dient een groep slachtoffers zichzelf aan te bieden bij de slachtoffervoorzieningen met behulp van de contactgegevens die ze daarvan krijgen bij aangifte of via folders verkregen van de politiële en justitiële voorzieningen (responsabilisering van het slachtoffer). Het samenwerkingsakkoord slachtofferzorg in Vlaanderen maakt een onderscheid tussen het verplicht en facultatief doorverwijzen van slachtoffers naar slachtofferhulp.[280] Ten slotte worden magistraten geacht die gerechtelijke dossiers waarin sprake is van een overlijden of delicate gerechtelijke dossiers over te maken aan de justitieassistenten slachtofferonthaal opdat zij een proactief aanbod kunnen doen naar de betrokkenen.

6.4.3. Uitdrukkingen van tevredenheid

Tijdens de observaties was de onderzoekster een paar keer getuige van de uitdrukking van tevredenheid door de cliënten over de bijstand door de medewerkers van de slachtoffervoorzieningen, en dit soms ondanks de onmiddellijke doorverwijzing naar een andere dienst.

Een maatschappelijk assistent van de dienst slachtofferbejegening gaat op huisbezoek bij een slachtoffer van aanranding. Het slachtoffer is enorm aangedaan en vertelt wat er is gebeurd en hoe ze met de feiten omgaat. De maatschappelijk assistent laat haar het verhaal en de nasleep verwoorden

[280] Cf. supra, Deel 2. Hoofdstuk 2. 2.3. het samenwerkingsakkoord in Vlaanderen.

en bevestigt dat de reacties die het slachtoffer heeft naar aanleiding van de feiten normaal zijn. Ze geeft ook uitleg bij de verwerking van slachtofferschap. Daarnaast vraagt het slachtoffer uitleg bij de gerechtelijke procedures en de volgende stappen die gezet zullen worden. Ze weet niet of ze gebruik wil maken van het aanbod slachtofferhulp. De maatschappelijk assistent zal haar daaromtrent over een paar dagen opnieuw contacteren. De maatschappelijk assistent geeft aan dat ze voolopig niet meer kan doen dan naar het slachtoffer te luisteren en haar vragen beantwoorden, om haar vervolgens eventueel door te verwijzen. Het slachtoffer antwoordt daarop dat ze de maatschappelijk assistent daarvoor zeer dankbaar is. Op dit moment had ze maar de behoefte haar verhaal te kunnen vertellen en te vernemen dat haar reacties niet abnormaal zijn. Het gesprek met de maatschappelijk assistent gaf haar naar eigen zeggen de mogelijkheid een aantal zaken op een rijtje te zetten en afstand te kunnen nemen en ze is daarom tevreden met het bezoek.

7. Wat zijn de noden van slachtoffers?

7.1. De noden van de slachtoffers zoals afgeleid uit de interviews

Door de actoren wordt vaak vermeld dat de slachtoffers centraal staan, maar dat behoefteonderzoek ontbreekt. Hoewel er dus wel rekening wordt gehouden met de behoeften van slachtoffers in de ontwikkeling van het slachtofferbeleid, stellen de actoren voornamelijk vast dat zij zich daarbij op een beperkte kennis moeten baseren. Die kennis komt dan voornamelijk voort uit praktijkervaringen en informele contacten.

"*Er is een behoefteanalyse nodig van de slachtoffers. Willen slachtoffers snel geld? Is daarmee dan de kous af? Slachtoffers verschillen immers in hun behoeften.*" (Commissie Financiële Hulp)

"*Wij hebben geen behoefteonderzoek uitgevoerd, maar er bestaan wel onderzoeken rond specifieke thema's. Het slachtofferbeleid is eerder gebaseerd op lokale ervaringen en praktijkontwikkeling; het komt veeleer pragmatisch tot stand.* (...) *De steun en interesse van academici heeft het slachtofferbeleid wel ondersteund: zij hebben aansturing gegeven op basis van hun onderzoek, zijn naar kabinetten gestapt, hebben studenten opgeleid omtrent de gevolgen van slachtofferschap.*" (Beleidscel)

"*In Vlaanderen beschikt men over weinig gegevens in het kader van het behoefteonderzoek.* (...) *Men beantwoordt alleszins aan de noden van politie en justitie.* (...) *Een tevredenheidonderzoek zou nuttig en interessant zijn, maar de concrete opzet en uitvoering ervan is verre van evident. Informele contacten geven wel indicaties aan.*" (Vertrouwenscentrum)

"*Tenslotte leeft ook de idee naar een tevredenheidonderzoek bij de slachtoffers. Er heeft wel reeds een bevraging plaatsgevonden bij de vrijwilligers maar nog niet bij de slachtoffers. Een dergelijk project is niet evident aangezien het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk daartoe niet de middelen heeft. Bovendien hebben de medewerkers in de dienst slachtofferhulp schroom om slachtoffers te vragen een enquête in te vullen. Verder kan men zich de vraag stellen hoe representatief een ontevreden slachtoffer is. Zijn ontevredenheid houdt daarenboven niet noodzakelijk verband met de werking van de dienst slachtofferhulp.*" "*Er heeft nog geen concrete evaluatie plaatsgevonden maar er wordt bij de deelnemers aan de verschillende activiteiten van het project kinderwerking wel gepolst naar reacties, bijvoorbeeld: napraten met de deelnemers (ouders en hulpverleners) van de*

kinderpraatgroepen en enquêtes laten invullen door de deelnemers aan een vorming." (Steunpunt Algemeen Welzijnswerk)

"*De voornaamste redenen tot wetswijziging waren totnogtoe de verruiming van de categorieën slachtoffers en het vergemakkelijken van de procedure. De slachtoffers zelf zijn echter nooit betrokken geweest bij de wetswijzigingen. De vraag is dus maar of de wetswijzigingen nu beantwoorden aan de noden van de slachtoffers. Is dit wat ze willen? De enige wetswijziging waarin de stem van de slachtoffers vertegenwoordigd is, is die van 2004. Deze werd immers geïnitieerd door Malmendier, gewezen voorzitter van Marc et Corinne, een belangenvereniging van slachtoffers.* (...) *Jaarlijks worden lijsten gemaakt van de groepen slachtoffers die vaak worden afgewezen. Dit wordt gesignaleerd. Maar er wordt geen systematische bevraging van de slachtoffers gedaan. Dat zou wel interessant zijn om na te gaan of de juiste visie wordt gehanteerd door de commissie en nagestreefd met de wetswijzigingen.*" (Commissie Financiële Hulp)

"*Er is totnogtoe geen tevredenheidbevraging geweest bij slachtoffers. Het kan zijn dat dit op arrondissementeel niveau gebeurt, maar alleszins niet op een nationale of gestructureerde manier. Er wordt wel in de veiligheidsmonitor naar de tevredenheid van slachtoffers gevraagd.*" (federale politie)

"*Het is daarentegen niet evident om het effect van de inzet en initiatieven ten aanzien van de opvang van slachtoffers te meten. Wel worden informele reacties verzameld.*" (provinciaal coördinator)

"*Er is geen bevraging van de slachtoffers zelf naar hun noden. Maar men tracht via de bestaande overlegorganen zoveel mogelijk ervaringen van op het veld te bundelen en op basis daarvan een structurele werking uit te bouwen.*" (magistratuur)

Wanneer men dan toch uitgaat van de noden van het slachtoffer, worden die noden gedefinieerd door de actoren en niet door de slachtoffers zelf. Het gaat dan bijvoorbeeld om het ontwikkelen van een kinderwerking of een aanbod naar verkeersslachtoffers toe.

"*Het betreft veeleer een responsief beleid, namelijk antwoord bieden op ontwikkelingen en ervaringen in de praktijk die gesignaleerd worden aan beleidsmakers. Het beleid wordt dus van onder gevoed maar krijgt vorm van bovenaf.*" (Beleidscel)

"*Het project kinderwerking is gegroeid vanuit het tekort aan opvang van kinderen die hulpverleners binnen de Centra voor Slachtofferhulp vaststelden. Uit een onderzoek dat door de hulpverleners - die zich verenigden in een werkgroep kinderwerking - werd verricht, bleek immers dat het aanbod beperkt was maar dat daaraan wel nood was. Men ervoer een nood aan eerstelijnshulp.*" (Steunpunt Algemeen Welzijnswerk)

"*Kortom, de commissie stuurt haar werking bij op basis van wat zij denkt dat goed is voor de slachtoffers, maar de slachtoffers zelf worden daar niet over geconsulteerd.*" (Commissie Financiële Hulp)

"*Bijvoorbeeld het aanbod door de dienst slachtofferonthaal ten aanzien van verkeersslachtoffers is ontwikkeld naar aanleiding van signalen betreffende de nood daaraan vanuit het parket en door de*

justitieassistenten slachtofferonthaal zelf. De justitieassistenten werden immers sporadisch gecontacteerd door slachtoffers van verkeersongevallen." (Justitiehuis)

Wanneer slachtofferzorg wordt geëvalueerd, gebeurt dit aan de hand van een zelfevaluatie of evaluatie van bovenaf (bijvoorbeeld door de Beleidscel of korpschef). De evaluatie gebeurt dus evenmin door slachtoffers te bevragen.

"*Een evaluatie van het samenwerkingsakkoord vond gedeeltelijk plaats. Vanuit het CAW wordt het centrum voor slachtofferhulp opgevolgd met eigen rapportage en registratie-instrumenten. Er bestaat discussie rond de efficiëntie en effectiviteit van slachtofferhulp, maar dit is nog niet concreet opgezet. Evaluatie vanuit de Beleidscel is louter gericht op de grote lijnen, namelijk aanwending en inzet van middelen, en resultaten. Er zijn wel cijfers beschikbaar, maar geen diepgaand inhoudelijk onderzoek.*" (Beleidscel)

"*We evalueren onze werking zelf en worden ook geëvalueerd door Kind en Gezin. Sinds de invoering van het kwaliteitshandboek is deze evaluatie zelfs gestandaardiseerd.*" (Vertrouwenscentrum)

"*Er wordt een lokale evaluatie gemaakt tussen de DirCo en de maatschappelijk assistent op basis van het jaarverslag van de maatschappelijk assistent. Dit jaarverslag wordt bovendien naar Brussel gestuurd opdat de nationaal coördinator zich een totaalbeeld kan vormen betreffende de activiteiten en doelstellingen van de verschillende maatschappelijk assistenten. De maatschappelijk assistenten en de nationaal coördinator hebben bovendien frequent gemeenschappelijke vergaderingen, waarop onder andere deze jaarverslagen worden besproken en feedback wordt gegeven.*" (federale politie)

"*Er is reeds ervaring opgedaan rond werken met intrafamiliaal geweld in drie projecten. Deze projecten werden beschouwd als proeftuinen voor methodiek, in functie van het nagaan welke methodiek het meest geschikt is. Na evaluatie bleek dat de drie methodieken hun nut bewezen hadden.*[281] (…) *Er werd nog geen evaluatie gedaan van het aanbod ten aanzien van intrafamiliaal geweld in de Centra Algemeen Welzijnswerk. Het project intrafamiliaal geweld binnen het Steunpunt zou kunnen worden beschouwd als een soort van evaluatie, namelijk het opmaken van een stand van zaken en het peilen naar behoeften en noden voor de verdere uitwerking en bijsturing van het aanbod naar intrafamiliaal geweld. Het rapport dat uit dit project voorvloeit zal bovendien tot doel hebben druk uit te oefenen op de beleidsverantwoordelijken in functie van de optimalisering van het aanbod.*" "*Men zou wel de werking van de verschillende werkgroepen rond specifieke thema's, het slachtofferteam en teamvergaderingen kunnen beschouwen als een vorm van evaluatie op kleinschalig niveau (intervisie, bijsturing, afstemming). Ook binnen het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk vindt geen extensieve evaluatie plaats. Bijsturing gebeurt veeleer op basis van de werkplannen.*" (Steunpunt Algemeen Welzijnswerk)

"*Ik tracht vanuit mijn intermediaire rol de bestaande leemtes in het slachtofferbeleid detecteren* (...)*, aandacht te vragen voor de veiligheid van slachtoffers én voor een maatschappelijk antwoord ten aanzien van daders in het kader van intrafamiliaal geweld. Ook wordt ingespeeld op de noden die gesignaleerd worden door de welzijnsteams en dus wordt inderdaad ingespeeld op de noden die zich op het veld voordoen.*" "*In 1991 bezocht ik alle relevante sectoren die in aanraking komen met intrafamiliaal geweld en deed er een kleinschalig onderzoek naar de noden van die diensten. Op de*

[281] Het is niet duidelijk op basis van welke criteria men tot deze conclusie is gekomen.

resultaten van dit behoefteonderzoek bij de betrokken diensten werd lang doorgewerkt." (provinciaal coördinator)

"*De oprichting van werkgroepen of het herschrijven van richtlijnen gebeurt op aangeven van de actoren op het terrein. De signalen die ze geven omtrent de nood aan actualisering of visieontwikkeling worden doorgespeeld aan de Minister van Justitie*." (DG Rechterlijke Organisatie)

Enkele elementen worden aangehaald die erop wijzen dat bij de evaluatie van het slachtofferbeleid de noden van slachtoffers toch mee in het achterhoofd worden gehouden.

"*Het nut van het slachtofferbeleid is onder andere het tegengaan van de psychologisering en medicalisering van het slachtoffers. Slachtoffers hebben niet noodzakelijk therapie nodig. Slachtofferschap is immers geen pathologie. Indien nodig kunnen slachtoffers worden doorverwezen, maar in eerste instantie hebben zij gewoon opvang nodig*." (Beleidscel)

"*Over het doorverwijsstrookje vanuit de politie waren slachtoffers niet tevreden, dus dat hebben we aangepast*." (Vertrouwenscentrum)

7.2. De noden van de slachtoffers volgens de observaties

Nadat we in een vorige paragraaf de actoren aan het woord hebben gelaten rond thema's die voornamelijk worden bepaald door het beleidskader, gaan we in deze paragraaf dieper in op de noden van de slachtoffers zoals die konden worden vastgesteld tijdens de observaties.

In het algemeen hebben de respondenten slechts een onrechtstreeks beeld van de noden van slachtoffers: behoefteonderzoek ontbreekt en men baseert zich hoofdzakelijk op wat veldwerkers aangeven als noden van slachtoffers. De noden van slachtoffers, zoals die worden geïnterpreteerd door de professionele actoren, worden soms wel in het achterhoofd gehouden bij de implementatie van het slachtofferbeleid, In een volgend deel van dit onderzoeksrapport zullen we daarom nagaan wat slachtoffers zelf aangeven als gevolgen van het misdrijf, alsook welke noden en verwachtingen zij daarbij ervaren.

Tijdens de observaties in de slachtoffervoorzieningen konden gesprekken met slachtoffers worden bijgewoond.[282] Deze observaties bieden een eerste zicht op de noden en concrete vragen van de slachtoffers ten aanzien van de medewerkers van de diensten voor politionele slachtofferbejegening en van de dienst slachtofferonthaal. De hulpvragen verschillen naargelang de feiten en naargelang het gaat om een eerste of om een opvolgingsgesprek.

[282] Dit was niet mogelijk in de dienst slachtofferhulp waar men het omwille van vertrouwensrelatie tussen de hulpverlener en de cliënt niet opportuun achtte dat een buitenstaander aanwezig zou zijn (cf. supra, Deel 1. Hoofdstuk 3. 5.2.3. Keuze van de te observeren locaties).

7.2.1. Nood aan informatie

Uit de observaties bleek dat slachtoffers nood hebben aan informatie over de procedures (bijvoorbeeld aangaande het verwerven van een vervangingsinkomen en een opvangplaats, prodeo juridische bijstand, de procedure voor de vrederechter en de gerechtelijke procedures in hun dossier). Vaak hebben slachtoffers ook nood aan een vertaling van de juridische terminologie.

> *De echtgenote van een slachtoffer van moord werd door de dienst slachtofferonthaal aangeschreven met de vraag of zij een slachtofferfiche wilde invullen in het kader van de eerste zitting van de CBM ten aanzien van de dader van de feiten. In de brief wordt gespecifieerd welke de beslissingen van de CBM kunnen zijn, bijvoorbeeld vrijlating van de dader. De dame had zich gefocused op het woord "vrijlating" en had de rest van de brief niet goed in zich kunnen opnemen. De uitspraak in het dossier is slechts een maand eerder gevallen en de dader is dus nog maar pas geïnterneerd. Ze schrok van het feit dat men nu al spreekt van de mogelijkheid op vrijlating. De justitieassistent legt uit dat in de brief een opsomming werd opgenomen van de mogelijke beslissingen van de CBM en dat vrijlating daar maar een voorbeeld van is. Maandelijks zal de CBM het dossier betreffende de dader bekijken en beslissen de internering aan te houden of stop te zetten. De slachtofferinfofiche stelt de CBM in kennis van eventuele bekommernissen van het slachtoffer. Er wordt tevens verduidelijkt dat het slachtoffer de fiche niet onmiddellijk dient in te vullen, dat kan ook later nog. Bovendien kan het slachtoffer de fiche steeds wijzigen indien gewenst.*

Tevens hebben slachtoffers vragen naar informatie over de dienst waar ze terecht kunnen met zeer specifieke hulpvragen. Ze expliciteren een nood aan praktische ondersteuning, zoals concrete hulp bij het verlaten van de echtelijke woning, samen met de medewerker van een slachtoffervoorziening opstellen van één of ander verzoekschrift ten aanzien van de bevoegde magistraat of een verzoekschrift ten aanzien van het schadefonds.

> Een maatschappelijk assistent van de dienst slachtofferbejegning zoekt een slachtoffer van intrafamiliaal geweld thuis op vlak na de feiten, na een oproep tot dringende bijstand door de interveniërende agenten. Het slachtoffer is sterk onder de indruk van de feiten en heeft geen idee wat ze vervolgens moet doen. Ze wil bij haar partner weg maar weet niet hoe ze daaraan moet beginnen. Omwille van haar eigen veiligheid wordt besloten dat ze het huis zal verlaten aangezien haar partner niet kan worden vastgehouden op het politiebureau en vermoedelijk naar huis zal komen. Ze blijkt voorlopig bij haar ouders terecht te kunnen die onderweg zijn om haar op te pikken. Aangezien het huurcontract op haar naam staat, kan ze haar partner via de vrederechter uit het huis laten zetten. De assistent legt de procedure voor de vrederechter in functie van een omgangsverbod uit en spoort het slachtoffer aan een aantal documenten (zoals verzekeringen, mutualiteiten, facturen, huurcontract) bijeen te zoeken en wat kleren te verzamelen opdat ze zo snel mogelijk het huis kan verlaten als haar ouders aankomen.

> *Een nabestaande van een slachtoffer van een dodelijk arbeidsongeval wenst het gerechtelijk dossier in te kijken maar krijgt haar vraag niet verwoord op papier. Samen met de justitieassistent stelt ze een brief ter attentie van de bevoegde magistraat op.*

Tot slot komen slachtoffers bij de dienst slachtofferonthaal terecht voor informatie over de stand van zaken van hun gerechtelijk dossier en de opvolging van het P.V., alsook voor informatie over de concrete strafuitvoering in hun dossier. Zij wensen vaak op de hoogte gehouden te worden van de vorderingen van het gerechtelijk onderzoek en van de verschillende beslissingen die in hun dossier genomen worden. Via het aanbod van de dienst slachtofferonthaal, in het bijzonder de mogelijkheid tot dossierinzage, zoeken zij soms ook een verklaring van de gebeurde feiten onder andere in functie van het verwerken van de feiten.

> *Een nabestaande van een slachtoffer van een dodelijk verkeersongeval komt het gerechtelijk dossier inkijken bij de dienst slachtofferonthaal. De betrokkene kan niet begrijpen hoe het ongeval is kunnen gebeuren en hoopt in het dossier een sluitende verklaring te vinden. Ze vermoedt bijvoorbeeld dat de chauffeur die het ongeval veroorzaakte dronken was aangezien zijn verklaring geen steek lijkt te houden. Uit het dossier leert ze echter dat geen alcoholtest is gebeurd. De justitieassistent legt uit dat de onderzoeksrechter blijkbaar voldoende bewijsmateriaal had om zijn dossier op te bouwen en daarom besliste dat een alcoholtest niet nodig was. De nabestaande is met die beslissing niet gelukkig en vindt in het dossier geen afdoende verklaring voor de feiten. Desondanks is ze tevreden dat ze het dossier heeft kunnen inzien.*

7.2.1. Verhaal kwijt kunnen

Telkens hebben de slachtoffers ook duidelijk ruimte nodig om hun emoties te kunnen ventileren. Dat vraagt niet altijd een psychosociale begeleiding (die alleen door de dienst slachtofferhulp kan worden gegeven). Het verlenen van de mogelijkheid zijn verhaal kwijt te kunnen en daarbij emotionele ondersteuning te bieden, is een eerste stap. Slachtoffers hebben immers nood aan bevestiging dat wat ze ervaren normaal is in de gegeven omstandigheden en dat behoeft niet noodzakelijk een onmiddellijke doorverwijzing in te houden; daar zijn de verschillende diensten het over eens. Indien het slachtoffer blijk geeft van nood aan langdurige en psychosociale begeleiding, wordt hij wel steeds naar de nodige gespecialiseerde diensten doorverwezen.

> *Een slachtoffer van stalking wordt voor een tweede maal gesproken door een maatschappelijk assistent van de dienst slachtofferbejegening. Tijdens het gesprek geeft zij voortdurend uitdrukking aan haar gevoelens van woede en onmacht. De maatschappelijk assistent geeft de nodige ruimte om deze gevoelens te ventileren en legt haar uit dat wat ze voelt niet abnormaal is. Wat ze meemaakt is zeer ingrijpend en kan niet anders dan een effect hebben op haar emotionele en fysieke toestand. Het is niet vreemd dat ze deze gevoelens heeft maar ze moet die gevoelens wel kunnen verwerken en de feiten een plaats geven. Dat zal niet gemakkelijk zijn en dat vraagt tijd, dus de dame zal er aan moeten werken. Vanuit de politie kan echter slechts gedurende een korte termijn een beperkt aantal contactnames worden aangeboden. Samen wordt daarom besloten dat de maatschappelijk assistent contact zal opnemen met de dienst slachtofferhulp opdat men de dame daar kan begeleiden in het verwerkingsproces.*

7.2.3. Behoefte aan erkenning

De observaties van gesprekken met slachtoffers geven aan dat zij behoefte hebben aan erkenning. Zij willen confirmatie van het feit dat hun klacht ernstig genomen wordt door de dienst en door de bevoegde magistraten. Slachtoffers, in het bijzonder van stalking en intrafamiliaal geweld, hebben soms ook nood aan veiligheid en zoeken een bevestiging daarvan, bijvoorbeeld bij de bevoegde magistraat.

> *Een slachtoffer van intrafamiliaal geweld heeft via de justitieassistent slachtofferonthaal een afspraak gekregen met een magistraat die eerder besloot de verdachte van de feiten voorlopig en voorwaardelijk in vrijheid te stellen. Eén van de voorwaarde is een straat- en omgangsverbod ten voordele van het slachtoffer. Het slachtoffer vreest echter dat de verdachte de magistraat heeft kunnen overtuigen van zijn 'onschuld' aangezien hij zeer manipulatief is en zich zelf het slachtoffer voelt van de situatie. Tijdens het gesprek met de bevoegde magistraat krijgt het slachtoffer onder andere te horen dat de feiten zeer ernstig worden genomen en dat er daarom ook voorwaarden werden gekoppeld aan de vrijlating. De magistraat garandeert dat, zodra de verdachte één van de voorwaarden overtreedt, hij onmiddellijk opnieuw in hechtenis wordt genomen. De magistraat heeft de verdachte naar eigen zeggen ook zeer duidelijk gemaakt dat dit zijn laatste kans is.*

7.2.4. Vraag naar ondersteuning

Indien het tot een zitting komt, vragen sommige slachtoffers ook dat de justitieassistent aanwezig is, opdat zij ondersteuning kan bieden tijdens en na de zitting.

> *Een bode van de correctionele rechtbank vraagt dringende bijstand bij de zitting. Een slachtoffer van seksueel misbruik door een bekende dat jaren aansleepte, zit onbedaarlijk te huilen aan de ingang van de correctionele rechtbank. Ze kreeg immers net te horen dat de zitting omtrent haar dossier is uitgesteld omwille van ziekteverlof van de advocaat van de verdediging. Ze had zich echter moreel voorbereid op de zitting en is daarom ingestort. Het slachtoffer wordt begeleid naar de dienst slachtofferonthaal voor een gesprek, waar wordt afgesproken dat de justitieassistent aanwezig zal zijn tijdens de uitgestelde zitting voor de correctionele rechtbank.*

B. HET GERECHTELIJK ARRONDISSEMENT BRUSSEL

In de vorige paragraaf, waarin we de interviews en observaties uit het gerechtelijk arrondissement Antwerpen analyseerden, merkten we op dat de verantwoordelijkheid inzake definiëring en implementatie van het slachtofferbeleid in het algemeen sterk versnipperd is tussen verschillende autoriteiten en professionele actoren op structureel niveau.

Enkele standpunten die de autoriteiten op supralokaal niveau (Ministerie van Binnenlandse Zaken, Ministerie van Justitie en de Vlaamse Gemeenschap), innamen tijdens de interviews, werden in het vorige punt reeds aangehaald en gelden ook voor de Brusselse situatie. Om herhaling te vermijden, zal in wat volgt dan ook hiernaar verwezen worden zonder dat daarbij de getuigenissen zelf geheel hernomen worden. Ter

herinnering dient hieraan toegevoegd te worden dat de Franstalige en de Nederlandstalige onderzoeksters een deel van deze interviews gezamenlijk afnamen.

Onderstaande analyse zal dus voornamelijk ingaan op de resultaten die voortkomen uit de interviews met en observaties bij autoriteiten en actoren van instellingen die specifiek gelast zijn met algemene bevoegdheden inzake slachtofferonthaal, -hulp of –bejegening binnen het arrondissement Brussel (meer bepaald de politionele en gerechtelijke instellingen en, binnen of buiten hun organisatie, de diensten voor slachtofferzorg). Voorliggende analyse wil ook het specifieke belang benadrukken dat de Brusselse autoriteiten toekennen aan de uitwerking van samenwerkingsakkoorden en overleg- en coördinatieorganen om de versnippering en verspreiding van het slachtofferbeleid te vermijden. Aan het einde van dit hoofdstuk zullen we de kenmerken van de twee arrondissementen terugkoppelen naar de belangen die daarbij spelen.

1. De complexiteit van het veld: de toegenomen verscheidenheid aan autoriteiten, type actoren en organisatiemodellen betrokken bij de implementatie van het slachtofferbeleid in Brussel

Hoewel de implementatie van het slachtofferbeleid in dit arrondissement – net zoals in andere arrondissementen - gedomineerd wordt door autoriteiten bevoegd op supralokaal niveau (politie, justitie, Gemeenschappen, Gewesten), spelen autoriteiten op een eerder lokaal niveau hier ook een grote rol (burgemeesters, procureurs des Konings, administratieve raden van verenigingen, directies van Justitiehuizen, zonechefs, raadgevers inzake slachtofferbeleid, preventieambtenaren, dienstcoördinatoren …).

Net als in het arrondissement Antwerpen is er dus sprake van een versnippering van het slachtofferbeleid, zowel wat betreft de autoriteiten die ervoor bevoegd zijn als wat betreft de talrijke organisaties die het slachtofferbeleid op verschillende niveaus in praktijk brengen: op het niveau van (politiële) slachtofferbejegening, van slachtofferonthaal bij gerechtelijke instanties en ten slotte van het beleid dat de Gemeenschappen en Gewesten voeren in dat arrondissement.

Uit de observaties bleek echter dat het slachtofferbeleid in het Brusselse arrondissement complexer is dan elders, gezien het grote aantal autoriteiten en actoren dat betrokken is in de implementatie van het slachtofferbeleid.

1.1. Een verscheidenheid aan organisatiemodellen

1.1.1. Politionele slachtofferbejegening op lokaal niveau

Van bij aanvang van het onderzoek bleek dat (politiële) slachtofferbejegening anders ingevuld wordt in elke verschillende politiezone van het gerechtelijke arrondissement Brussel.

> De beschrijving die de sociale gids geeft van de Bureaus voor Slachtofferbejegening (BSB's) evenals verschillende gesprekken met hulpverleners illustreren dat "*certains [BAV][283] sont délocalisés par commissariats. Ils se composent d'un ou plusieurs intervenants spécialisés: soit des*

[283] Bureaux d'assistance aux victimes, BAV.

civils diplômés en sciences humaines (criminologue, psychologue, assistant social, etc.) en équipe disciplinaire, soit des assistants de police."

Tijdens een "interbav" vergadering waaraan we deelnamen en we ons onderzoek kort schetsten, sprak een personeelslid van een BSB ons aan: "*Pour avoir une bonne idée du fonctionnement des BAV à Bruxelles, il faudrait voir les 17 services existants*."

Hoewel we van mening zijn dat het mogelijk is een "saturatie" van de informatie over de werking van de diensten te bekomen zonder ze allen te moeten analyseren, bevestigt deze uitspraak het bestaan van verscheidene types van autoriteiten, actoren en organisatiemodellen die variëren naargelang de politiezone en het gerechtelijk arrondissement, wat ons beperkt onderzoeksterrein overstijgt.

Wat ons eigen onderzoeksterrein betreft, deden we de interessante vaststelling dat de twee onderzochte politiezones grote verschillen vertonen wat betreft het institutionele en organisationele kader van hun slachtoffervoorzieningen.

In de eerste zone, die drie gemeentes overkoepelt, werd een gespecialiseerde dienst voor 'politiële slachtofferbejegening' gecreëerd op het niveau van de politiezone. Deze dienst omvat drie antennes die elk het grondgebied van één van de gemeentes voor hun rekening nemen. Het personeel is aangeworven als burgerpersoneel binnen het logistieke en administratieve kader van de politiezone. Tijdens de politiehervorming van 1998 werd een deel van het personeel van de diensten voor slachtofferbejegening (de oude BSB's) ondergebracht bij de zonale dienst voor politionele slachtofferbejegening. De verschillende antennes van deze dienst werken hoofdzakelijk samen.

In de tweede zone daarentegen, die vijf gemeentes overkoepelt, werd een nieuwe zonale dienst voor slachtofferbejegening "van a tot z" opgericht tijdens de politiehervorming – schijnbaar om politieke redenen - terwijl drie bestaande bureaus voor slachtofferbejegening hun gemeentelijk statuut behielden en dienden samen te werken met de zonale dienst voor slachtofferbejegening. De samenwerking tussen de zonale dienst en de gemeentelijke BSB's bestaat ondermeer in het doorgeven van informatie omtrent de feiten die zich afspelen op het gemeentelijke grondgebied en in het organiseren van een permanentiesysteem voor de gehele zone waaraan ook de gemeentelijke diensten deelnemen.

1.1.2. Slachtofferonthaal bij het parket

Het lokale karakter van de organisatie blijkt ook op het vlak van het slachtofferonthaal bij de parketten, zelfs al beschikt elk gerechtelijk arrondissement slechts over één dienst voor slachtofferonthaal. In de loop van onze observaties stelden we vast, naar aanleiding van vergaderingen van justitieassistenten slachtofferonthaal bij het parket binnen het Franstalige Ressort van het Hof van Beroep te Brussel[284], dat de diensten voor slachtofferonthaal verschillend gelokaliseerd en georganiseerd zijn naargelang het arrondissement. Deze diensten blijken inderdaad georganiseerd te zijn volgens de beperkingen en beschikbare financiën van het arrondissement waar ze deel van uitmaken.

[284] Dat twee van de drie gerechtelijke arrondissementen omvat.

De Brusselse dienst slachtofferonthaal bij het parket ontstond in 1996, toen deze als pilootproject gelanceerd werd. Destijds had de dienst slachtofferonthaal al een plaats verworven binnen het parket en heeft ze deze kunnen behouden (wat niet het geval is voor alle diensten voor slachtofferonthaal) toen zij geïntegreerd werd binnen de justitiehuizen in 1999. De dienst omvat twee afdelingen ingericht op basis van het taalcriterium: een Franstalige en een Nederlandstalige afdeling. De Franstalige afdeling is op haar beurt opgedeeld in twee nieuwe afdelingen: een afdeling "gemeenrecht" en een afdeling "jongeren en verkeer", elk geleid vanuit verschillende gebouwen in overeenstemming met de plaats waar deze afdelingen zich binnen het parket bevinden. De lokalisatie is dus gebaseerd op praktische argumenten, zoals de mogelijkheid tot communicatie met administratieve bediendes en parketmagistraten van de verschillende afdelingen.

Ondanks deze organisationele opsplitsingen werkt het team zoveel mogelijk in overleg, zelfs al worden sommige taken meer doorgegeven aan een bepaalde afdeling in functie van haar vertrouwdheid met de materie in kwestie of de aanwezigheid van actoren die met de materie vertrouwd zijn. Er worden teamvergaderingen georganiseerd om de verschillende projecten van het team in praktijk om te zetten en dit in overleg met de Procureur des Konings, de verbindingsmagistraat en de adjunct-adviseur slachtofferbeleid.

1.1.3. Slachtofferhulp

Ten slotte wees ons onderzoek uit dat ook de diensten voor slachtofferhulp te maken krijgen met verschillende organisatiemodellen. Binnen het gerechtelijk arrondissement Brussel bestaan drie diensten voor slachtofferhulp: twee Franstalige en één Nederlandstalige.

De eerste Franstalige dienst houdt zich uitsluitend bezig met slachtofferhulp. Deze dienst vormt nochtans in werkelijkheid een antenne die fysiek afgescheiden is van een vzw die zich ook ontfermt over verdachten, veroordeelden in vrijheid en ex-gedetineerden, evenals over opgesloten beklaagden en veroordeelde gedetineerden en hun naastbestaanden. Een deel van het personeel (bepaalde maatschappelijk assistenten en een jurist) binnen slachtofferhulp houdt zich zowel met slachtoffers als met daders bezig, terwijl het andere deel zich uitsluitend ontfermt over slachtoffers (hoofdzakelijk de psychologen).

De tweede Franstalige vzw is een volwaardige vzw die alleen rond slachtofferhulp werkt. Ze deelt echter haar lokalen en personeel met een andere vzw die taken vervult waarvoor de diensten voor justitieel welzijnswerk instaan. Het personeel (gedeeltelijk tewerkgesteld in beide vzw's) houdt zich tegelijkertijd met slachtoffers en daders bezig.

1.2. Toegenomen verscheidenheid aan autoriteiten, types van actoren en organisatiemodellen betrokken bij de implementatie van het slachtofferbeleid in Brussel

Hoewel het slachtofferbeleid dat in Brussel geïmplementeerd wordt net als in andere gerechtelijke arrondissementen een groot aantal bevoegde autoriteiten en actoren betrekt, gaat het niettemin, lijkt ons, om een groter aantal dan elders.

> Een Brusselse hulpverlener getuigt over de verscheidenheid aan instellingen die betrokken kunnen worden wanneer met slachtoffers gewerkt wordt en benadrukt tevens enkele kenmerken die eigen zijn aan dat arrondissement: « Nous collaborons avec des associations sur la commune mais aussi avec des associations sur d'autres communes ou encore avec des services dépendants de l'arrondissement: le service d'accueil près du parquet, les services d'aide de la Communauté française et flamande, les divers organismes locaux (CPAS, service prévention, associations sans but lucratif de nature diverses, centres de guidance, associations pour femmes battues, centre d'urgence sociaux...) font partie des organismes avec qui nous collaborons ou organisons des relais. »

De Brusselse autoriteiten en hulpverleners belichten herhaaldelijk twee elementen om de grote verscheidenheid aan types van autoriteiten, actoren en organisaties binnen het slachtofferbeleid in Brussel te verklaren: het bicommunautaire karakter (dat het aantal diensten en de mogelijkheden qua doorverwijzing/samenwerking tussen de diensten doet toenemen) en de neiging van sommige burgemeesters die erop staan een zekere greep te behouden op het slachtofferbeleid in hun gemeente.

1.2.1. Het bicommunautaire karakter van het Gewest

Het bicommunautaire karakter van het Gewest impliceert inderdaad een grotere complexiteit in Brussel in vergelijking met andere gerechtelijke arrondissementen, waar bij de invulling van het beleid maar ook bij de organisatie van bepaalde diensten moet rekening gehouden worden met communautaire voorschriften. Het slachtofferbeleid wordt in dat arrondissement dan ook georganiseerd op verschillende niveaus, zowel voor het Franstalige als voor het Nederlandstalige deel.

Waar de diensten voor slachtofferbejegening vaak te maken hebben met aanwervingen van (verondersteld) tweetalig personeel binnen dezelfde dienst, kent de dienst slachtofferonthaal bij het parket van zijn kant twee verschillende diensten (een Nederlandstalige en een Franstalige) die samen en in overleg werken onder de bevoegdheid van het justitiehuis et de procureur des Konings van dat arrondissement. De Franstalige en Nederlandstalige diensten voor slachtofferhulp zijn dan weer afhankelijk, wat financiering en erkenningscriteria betreft, van verschillende autoriteiten en beleidsdomeinen (respectievelijk het Brusselse en Vlaamse Gewest).

> Zoals een hulpverlener van de Franstalige dienst voor slachtofferhulp ons meldde, is samenwerking met Nederlandstalige diensten van het Brussels arrondissement in dat kader nochtans even noodzakelijk als met de andere hulpverleners, vermits "les services néerlandophones bruxellois nous renvoient les francophones de la périphérie de Bruxelles, selon l'accord de coopération, via les fax de renvoi."

Het bicommunautaire karakter van het Gewest vereist dus van de hulpverleners een complexere organisatie en kennis van de instanties die kunnen tegemoet komen aan de behoeftes van slachtoffers.

1.2.2. De neiging van vasthouden aan de slachtofferzorg van de burgemeesters

Ook de neiging van bepaalde burgemeesters die slachtofferzorg onder hun bevoegdheid willen houden, draagt volgens de hulpverleners bij tot een toename van het aantal slachtoffervoorzieningen (deze diensten kunnen gespecialiseerd zijn in de slachtoffermaterie of doorverwijzen naar gespecialiseerde diensten) en tot het mozaïek van organisatie- en interventiemodellen die zich momenteel ontwikkelt (doelstellingen, doelgroep, filosofie van de interventie, wijze van samenwerking).

De ontstaanscontext van een aantal diensten (merendeels via de veiligheidscontracten) verklaart voor een deel waarom de burgemeesters zulke greep op de materie hebben. De concrete implementatie van slachtofferbejegening gaat terug op de jaren '90, toen onder invloed van de Wet op het politieambt en/of van de financiering van de veiligheidscontracten door de Federale Staat en de Gewesten[285], 'bureaus voor slachtofferbejegening' opgericht werden in verschillende gemeentes. Deze gemeentelijke diensten werden soms onder rechtstreeks gezag van de korpschef van de gemeentepolitie, dan weer onder rechtstreeks gezag van de burgemeester geplaatst. Dat de afkorting BSB nog steeds gebruikt wordt voor diensten die officieel Diensten voor Politionele Slachtofferbejegening geworden zijn, getuigt van de invloed die het verleden van deze diensten nog steeds heeft.

Destijds al had de vrijheid die aan de burgemeesters wordt verleend bij de concrete implementatie van de veiligheidscontracten een invloed op de interventiefilosofie en, bijgevolg, op de aard van het werk dat de diensten op zich nemen wat slachtoffers betreft: deze filosofie was soms "sociaal" (veeleer een hulpverlening dan een eerste bijstand aan slachtoffers in het algemeen), soms eerder "politieel" (een politiële bejegening van slachtoffers).[286] Echter, sinds de politiehervorming ervoor zorgde dat deze diensten van een gemeentelijk gezag overgingen naar het gezag van de zonechef, werd een reorganisatie van de BSB's en Diensten voor Politiële Slachtofferbejegening mogelijk. Het lijkt trouwens dat deze hervorming een vrij belangrijke impact gehad heeft op het verdwijnen van de gemeentelijke diensten, maar ook op de organisatie, de interventiefilosofie en de praktijken van de eigenlijke diensten voor slachtofferbejegening.

Zoals we verderop meer in detail zullen zien, hebben bepaalde burgemeesters slachtofferbejegening formeel overgedragen aan de politie (die vaak in haar midden een dienst voor "politionele" slachtofferbejegening creëerde), terwijl anderen daarentegen

---

[285] Deze veiligheidscontracten maakten het gemeentes ondermeer mogelijk diensten te creëren om een aantal maatregelen ter preventie van criminaliteit en als reactie op de gevolgen ervan te voorzien.

[286] De twee gemeentes die deel uitmaken van ons onderzoeksterrein vormen een illustratie van twee uiterste gevallen; binnen deze gemeentes ontwikkelden zich twee verschillende interventielogica's tijdens de implementatie van hun BSB's in de jaren '90. In de eerste wilde de burgemeester het sociale luik van de veiligheidscontracten uitwerken en in dat kader een dienst slachtofferbejegening toegankelijk voor alle slachtoffers, zelfs voor dezen die geen klacht wensen neer te leggen, inrichten met de intentie de dienst niet onder te brengen op politioneel niveau. In die gemeente bleek de verhouding tussen de bevolking en politie immers problematisch te zijn. In de tweede gemeente werd een BSB ingericht op vraag van de korpschef van destijds, die zich ten zeerste bewust was van de noodzaak van een betere slachtofferbejegening op politieel niveau.

verkozen gemeentelijke diensten formeel te behouden en parallel te laten functioneren met de diensten voor politionele slachtofferbejegening.

> Een medewerker van een dienst voor slachtofferbejegening legt ons uit welke voordelen, ondermeer in termen van toegankelijkheid voor de bevolking, een burgemeester kan hebben bij het behouden van een gemeentelijke dienst: "Au moment de l'implantation du bav, le bourgmestre avait la volonté de développer le volet social des contrats de sécurité et dans ce cadre, un service d'assistance aux victimes, de manière à ce que ce service soit accessible à tous, même aux personnes qui ne désirent pas porter plainte. Il y a donc eu une réelle volonté de ne pas inscrire ce service au niveau policier. Il faut dire que, dans la commune, les relations police population ont été assez problématique. A présent, nous sommes toujours un service communal, dépendant du fonctionnaire de prévention. Nous collaborons avec la police mais nous n'en dépendons pas."

Ondanks het bestaan van een dienst politionele slachtofferbejegening op zonaal niveau is er, in bepaalde gevallen, nog een sterke band met de respectieve gemeentelijke autoriteiten.

> Een medewerker van een antenne van een Dienst voor Politiële Slachtofferbejegening vermeldt de functionele band die de burgemeester kan behouden in het kader van het slachtofferbeleid, zelfs wanneer de diensten niet in eigenlijke zin gemeentelijk, maar wel zonaal zijn: "Nous dépendons entièrement de l'autorité de police, mais il reste cependant un lien avec la commune. Par exemple, le courrier adressé aux victimes est toujours envoyé avec l'entête du Bourgmestre, sauf pour les cas de violence sexuelle, de tentative de suicide et de suicide, pour lesquels le courrier est envoyé aux victimes avec une entête de la police, ces faits étant considérés comme plus « intimes ». Nous avons évoqué l'histoire de la lettre mais on nous a dit que ça devait rester comme ça."

> Tijdens onze observatie op de dienst slachtofferbejegening van een gemeente merkten we deze functionele band ook op: de medewerkers organiseerden een vorming voor de gemeentelijke stadswachten inzake slachtofferbejegening. X zei me: "Ils ont un rôle important car ils patrouillent sur les marchés et c'est souvent à eux que l'on s'adresse en premier lieu lors des vols à la tire." Tijdens een latere teamvergadering waaraan ik deelnam, vernamen we dat het in dat geval om een vraag van de gemeente gaat.

> Een medewerker van een dienst voor slachtofferbejegening verwees dan ook expliciet naar het belang dat sommige burgemeesters hebben bij het behouden van hun bevoegdheden op gemeentelijk niveau in het kader van het slachtofferbeleid: "Il s'agit sans doute là d'un mélange entre vocation électoraliste et personnalité paternelle, charismatique."

Ten slotte dient onze aandacht ook te gaan naar het feit dat gemeentelijke autoriteiten het mogelijk gemaakt hebben, parallel met de specifieke implementatie van diensten voor slachtofferbejegening, voorzieningen op poten te zetten die zich niet alleen op slachtoffers richten, maar een waardevol doorgeefluik kunnen vormen voor die diensten, hun interventies kunnen aanvullen en voor doorverwijzing zorgen. Deze voorzieningen zijn vaak ook specifiek gemeentelijk. Het lokale verenigingsnetwerk kan dan ook een extra steun vormen voor de diensten die het slachtofferbeleid implementeren.

De verschillende institutionele en organisationele kaders (gemeentelijke autoriteit/zonechef; justitiehuis/parket; gemeentelijke autoriteit/regionale autoriteit; situering binnen/buiten het commissariaat; binnen/buiten het parket; burgerpersoneel binnen de politie/gemeenteambtenaar) maken dat het personeel van de diensten die het slachtofferbeleid implementeren in soms zeer verschillende werkomstandigheden terecht komen, wat leidt tot verschillende praktijken.

2. Voorrang van de situationele ontwikkeling van het slachtofferbeleid op zijn structurele ontwikkeling

2.1. Het ontbreken van engagement bij bepaalde autoriteiten en actoren betrokken in de implementatie/optimalisering van overleg- en samenwerkings-instrumenten

De 'versnippering' van het slachtofferbeleid (in politieke maar ook in organisationele termen) bemoeilijkt vaak de coördinatie ervan, zowel op beleidsniveau als op meer praktisch niveau: de veldwerkers kennen niet steeds alle diensten uit de sector en nog minder hun respectieve werkingscriteria.

> "*Le problème, c'est qu'on ne sait même pas comment les gens travaillent.*", vertelde ons een medewerker van een dienst voor politiële slachtofferbejegening tijdens onze observaties.

Ondanks het grote aantal medewerkers dat deelneemt aan de implementatie van het slachtofferbeleid zou de coördinatie in Brussel bijkomend bemoeilijkt worden door het gebrek aan engagement van bepaalde autoriteiten en actoren betrokken bij de implementatie/optimalisering van overleg- en samenwerkingsinstrumenten om dit beleid op het terrein te coördineren.

Om het bijzondere probleem in Brussel te illustreren, dient de afwezigheid van de invoering van samenwerkingsakkoorden in dat Gewest (zoals één van de autoriteiten vermeldde, "*il y a eu des blocages qui se sont produits à cet égard là*")[287]; de miskenning of het gebrek aan legitimiteit van het Nationaal Forum voor Slachtofferbeleid ("*Il s'agit pour nous un peu d'une 'grand messe*'") en ten slotte de beperkte weerslag van de arrondissementele raad in de praktijk ("*Les conseils d'arrondissement sont trop peu fréquents*", zei ons een medewerkster van een dienst voor slachtofferbejegening; "*Ils sont peu efficaces*", zei ons een andere) opgemerkt te worden.

Deze vaststellingen doen de bevraagde personen (zowel zij die op beleidsniveau als zij die in de praktijk werken) vermelden dat "*Contrairement à la Communauté flamande, la Communauté française n'a pas de vision définie. La Communauté flamande, elle l'a fait depuis un petit temps*." Nochtans is het volgens sommige respondenten te betreuren dat die instrumenten van overleg en samenwerking niet bestaan of niet efficiënt functioneren:

[287] Er bestaat ook nog steeds geen samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat en het Waalse Gewest voor wat slachtofferhulp betreft.

"Au conseil d'arrondissement, les gens se rencontrent, peuvent donner une modulation en matière de politique en faveur des victimes."

"Le Forum est un outil très concret qui permet de rassembler beaucoup d'informations."

Bepaalde actoren betreuren ook dat het Forum "*en situation d'institutionnalisation difficile*" is, zeker sinds de Federale Staat het zelf heeft willen inrichten door middel van een Koninklijk Besluit waarin de nadruk ligt op de federale opdrachten van politie en justitie, wat geleid heeft tot een zekere spanning tussen de Staat en de Gemeenschappen die meer opdrachten van hulpverlening uitvoeren. Sommigen halen ook de mogelijkheid aan om in de toekomst hetzij het Forum te institutionaliseren, hetzij een afgevaardigde voor slachtofferrechten aan te stellen waarbij ook gereflecteerd werd over de precieze rol die deze actor zou moeten spelen.

Ook volgens de actoren op het terrein is deze coördinatie in Brussel noodzakelijk omwille van het grote(re) aantal diensten dat zich om slachtoffers ontfermt (cf. het bicommunautaire karakter van het Gewest en de terughoudendheid van bepaalde burgemeesters), maar vooral omwille van de afhankelijkheid van de diensten slachtofferzorg ten aanzien van meerdere hiërarchische oversten (burgemeester/politie; justitiehuis/parket; Franse Gemeenschap/Franse Gemeenschapscommissie), wat een aantal problemen stelt voor de actoren op het terrein.

2.2. De definiëring van het lokale beleid en het gebruik van bestaande regelgevende kaders

Uit de interviews en observaties blijkt dat lokale of arrondissementele autoriteiten weinig geschreven documenten opstellen om klaar en duidelijk de tussenkomst van de diensten slachtofferzorg af te bakenen (hoewel het zonale veiligheidsplan soms bepaalde projecten preciseert voor de diensten slachtofferbejegening). De actoren van het terrein baseren zich dus op de verschillende omzendbrieven die hieromtrent bestaan.

Paradoxaal genoeg baseren bepaalde gemeentelijke diensten voor slachtofferbejegening ("onafhankelijk" van de politiële autoriteiten, zoals ze aangeven), bij gebrek aan een duidelijk structureel kader, zich op hetzelfde regelgevende kader als de zonale diensten om hun werkingsfilosofie te verrechtvaardigen. Een mogelijke verklaring hiervoor vinden we bij het feit dat deze diensten, die ontstaan zijn naar aanleiding van de veiligheidscontracten, hun werking gedurende vele jaren gebaseerd hebben op de omzendbrieven OOP15 en OOP15bis van de Minister van Binnenlandse Zaken, en waarop omzendbrief OOP15ter slechts een aanvulling vormt.

Een tweede mogelijke verklaring bestaat erin dat de gemeentelijke diensten, binnen de hybride zone die we onderzochten en waar sprake is van een zonale dienst en van gemeentelijke diensten, gedeeltelijk de taken op zich nemen waarvoor de "gespecialiseerde medewerker" volgens de omzendbrieven OOP15ter en PLP10 bevoegd is, ondermeer tijdens de wachtdiensten.[288]

[288] Ter herinnering: de zonale diensten slachtofferbejegening zijn volgens deze documenten eerste lijnsdiensten voor slachtofferonthaal, binnen de politiezones. Hun voornaamste opdracht bestaat erin

De opdrachten die de gemeentelijke diensten voor slachtofferbejegening uitvoeren zijn niettemin beperkter en minder geformaliseerd dan deze opgedragen aan de diensten slachtofferbejegening: deze diensten hebben ondermeer sinds de politiehervorming niet (of preciezer: niet meer) als eigenlijke opdracht politieagenten te sensibiliseren aangaande slachtofferbejegening, aangezien de zonale diensten voor politiële slachtofferbejegening nu deze rol op zich nemen. Niettemin bestaat hun rol, mede onder invloed van de omzendbrieven die hun werking gedurende lange tijd kaderden, er vaak nog in de tussenkomst van agenten aan te vullen door te luisteren, informatie te verstrekken, praktische bijstand te verlenen en slachtoffers door te verwijzen. Deze diensten komen dan ook nog tussen, zoals voorheen, op vraag van de politie of op basis van haar interventie, hetzij rechtstreeks bij een geval van victimisering, hetzij door hercontactname nadien met de slachtoffers.

2.3. Het belang van overleg op informeel vlak

Bovenstaande elementen (gebrek aan voorzieningen inzake samenwerking en coördinatie) doen uitschijnen dat het slachtofferbeleid in Brussel meer de gedaante aanneemt van een “mozaïek” van praktijken dan van een structureel coherent beleid.

Om tegemoet te komen aan het gebrek aan overleg werden intermediaire overleg- en samenwerkingsinstanties (overlegplatforms of vergaderingen tussen diensten binnen een zelfde sector of verschillende sectoren), vaak eerder informeel, gecreëerd tussen de verschillende actoren van het terrein. De actoren leren elkaar ook kennen "*au gré des rencontres ponctuelles et du partage de leur expérience lors de gestion de dossiers communs*." Op die manier worden dan ook praktische afspraken gemaakt om de moeilijkheden of tekortkomingen inzake overleg tussen de autoriteiten te verhelpen. Dergelijke praktijken ontwikkelen zich vaak in het licht van “situationele” verplichtingen die het werk van de professionele actoren op het terrein sturen. Er lijkt hierbij naar een evenwicht gezocht te worden waarbij zowel tegemoet gekomen wordt aan de behoeftes van slachtoffers als rekening gehouden wordt met de beperkte middelen waarover de dienst als slachtoffervoorziening beschikt (dat is bijvoorbeeld het geval wat betreft de opdrachten inzake het waardig afscheid nemen, die het personeel van de dienst slachtofferonthaal bij het parket in principe dient te vervullen, maar die in feite verzekerd worden door het personeel van de dienst slachtofferbejegening).[289]

Binnen bepaalde sectoren werden ook intermediaire overleg- en coördinatie-instanties (overlegplatforms of vergaderingen tussen diensten van eenzelfde sector of verschillende sectoren) gecreëerd, maar deze functioneren, jammer genoeg, niet steeds optimaal. Naast

---

de politieambtenaren te adviseren en bij te staan bij hun opdracht van slachtofferbejegening. Concreet hebben de diensten slachtofferbejegening de opdracht politieagenten te sensibiliseren met als doel zowel diens ethisch besef als diens bekwaamheid inzake slachtofferonthaal te verbeteren en dat met het oog op het reduceren van secundaire victimisering. Deze diensten kunnen de tussenkomst van de agent ook aanvullen zowel op het vlak van luisteren, informatieverstrekking, praktische bijstand en doorverwijzing van de slachtoffers indien nodig en dat zowel door middel van hercontactname met de slachtoffers als door directe tussenkomst bij ernstige gevallen van victimisering. Ten slotte hebben de diensten slachtofferbejegening een contactfunctie met de diensten voor algemene hulpverlening, een opdracht van documentatie en participatie aan overlegstructuren om het politiekorps te informeren en bij te staan bij de doorverwijzing van slachtoffers naar de gespecialiseerde hulpverlening.

289 Cf. infra, 4.1. (Politiële) slachtofferbejegening.

de diensten slachtofferonthaal, die bijvoorbeeld trachten een zekere gemeenschappelijke methodologie uit te werken tijdens ressortvergaderingen en die een structureel kader toegekend kregen onder leiding van de adjunct-adviseur, maken de interbav-vergaderingen, die de zonale en gemeentelijke diensten voor slachtofferbejegening verenigen, het niet – of niet meer – mogelijk werkelijk ervaring te delen of een gezamenlijke interventiedeontologie uit te werken, aldus bepaalde actoren. Wat de sector van de slachtofferhulp betreft, lijken de diensten die er deel van uitmaken geen enkel initiatief tot coördinatie te nemen.

Op intersectorieel vlak bestaan "intervisies", georganiseerd op initiatief van een dienst voor slachtofferhulp. Op grote schaal blijft de coördinerende impact hiervan waarschijnlijk beperkt omwille van het kleine aantal medewerkers dat eraan deelneemt.

Het Brusselse slachtofferbeleid lijkt dus, zowel voor de betrokken actoren van die diensten als voor de observatoren van buitenaf, meer door een *bottom-up* beleid (rechtstreeks afkomstig van actoren op het terrein) dan door een *top down* beleid gestuurd te worden.

Rest ons nog te preciseren dat deze ontwikkeling soms verstoord wordt door zaken die veel media-aandacht krijgen (Dutroux, Fourniret, Gellingen) en plots het slachtofferbeleid inzake specifieke gevallen dynamiseren, waarbij veel middelen vrijgemaakt worden.

> Zoals meerdere geïnterviewden ons zeiden: "Peut-on faire pour tout le monde ce que l'on fait pour ces victimes de faits sensationnels?"; "Il s'agit d'un schéma type pour la victime et pour beaucoup d'entre elles ce n'est pas celui-là auquel elles auront accès."

3. De moeizame ontwikkeling van programma's ten behoeve van slachtoffers in een ruimere en veranderende beleidscontext

3.1. Een ruimere beleidscontext

Uit de analyses van de interviews met de politieke overheden en professionelen van het Brusselse arrondissement is gebleken dat de verschillende programma's ten behoeve van slachtoffers zich over het algemeen in een ruimere structurele, institutionele en organisationele context ontwikkelen.

> Een medewerker van het Brusselse Gewest zei ons: "*Pour la COCOF, il y a l'aide rapide, à moyen et à long terme. Les services d'aide aux victimes doivent fournir avant tout une aide psychologique (pour éviter le trauma d'une victimisation secondaire) et sociale aux victimes (une asbl a aussi développé un pôle juridique). Après, ils font partie d'un réseau.* (...) *Le bénévolat n'est pas mentionné dans le décret ni dans les arrêtés d'application. L'idée à Bruxelles est qu'il faut professionnaliser l'aide. Cette optique n'est pas spécifique à l'aide aux victimes. Nous avons la même démarche pour le volet 'senior'. Il s'agit pour nous d'un secteur de la politique sociale et de santé de la COCOF. Il y a place pour eux dans le Conseil consultatif du secteur ambulatoire. On voudrait établir des liens entre santé mentale (si long terme, aide psychologique ou psychiatrique, idem si problème social chronique). Le conseil consultatif concrétise la politique de réseau valorisée par la*

COCOF (suivant le décret de 1997). Il y a un conseil consultatif pour l'aide ambulatoire dans lequel les SAV, la santé mentale, la toxicomanie, télé-accueil, les plannings familiaux, les centres d'action sociale globale participent. Il est constitué de 24 représentants effectifs et de 24 représentants suppléants. Une personne y représente l'aide aux victimes."

Deze context ondergaat momenteel belangrijke veranderingen, wat volgens de actoren ondermeer de terughoudendheid en/of de beperkte aandacht verklaart die aan deze materie besteed wordt bij de hervormingen van de verschillende terreinen waarop ze werkzaam is. Hoewel het slachtoffervraagstuk volgens verschillende autoriteiten een belangrijke kwestie is (zij het op electoraal vlak, gezien de gebeurtenissen die zich recent in ons land afspeelden), zijn de respondenten van mening dat het beleid hier op bepaalde ogenblikken slechts beperkte aandacht aan besteedt ten voordele van andere thema's, die momenteel als belangrijker aanzien worden.

"Il y a d'autres secteurs plus importants et qui requièrent des budgets conséquents (ex. secteur des maisons d'accueil). D'autre part, on n'a qu'une partie des prérogatives des services qui nous reviennent (pas détenus incarcérés), à tout le moins dans une des a.s.b.l. subventionnées." (COCOF)

Leden van het Nationaal Forum zeiden ons: "*Nous sommes parfois déçus de l'attention sur l'intérêt portée par le Cabinet aux questions qui nous occupent. Nous regrettons le peu d'attention pour le moment alors que nous espérions beaucoup. Des discussions sont à avoir sur la problématique des victimes et leur traitement par le système pénal notamment dans le cadre de la réforme du code d'instruction criminelle- le Grand Franchimont. Tout va très vite. Il y a également la question de l'indemnisation des victimes; le projet au plan de l'exécution des peines...*"

Ten slotte zorgen externe belangen er soms voor dat de beleidsactoren bepaalde veranderingen betreuren, zoals bijvoorbeeld het feit dat een deel van de bevoegdheden van de sector van het justitieel welzijnswerk naar de Gewesten werd overgeheveld:

Een medewerker van de Franse Gemeenschap: "*Cc'est une perte d'énergie que d'avoir scindé le secteur en termes de subvention. Les a.s.b.l. sont généralement agréées par les deux. Il faut dire, que dans la pratique, la barrière semble assez artificielle. La limite entre détenus incarcérés et non incarcérés, voire parfois entre victime et auteur est difficile à trancher. C'est difficile pour les associations car les méthodes de subsidiation ne sont non plus pas les mêmes.*"

Een medewerker van het Gewest: "*Nous avons aussi à nous occuper des personnes non incarcérées mais il y a là une incohérence dans le partage des compétences suite à une décision du Conseil d'Etat du 23 mai 2001. Ils n'ont pas réfléchi, ils ne se sont pas rendu compte que le partage 'détenus' et 'personnes non incarcérées' était absurde. Mais régulièrement, la Communauté française nous refile des choses sans un franc. Nous avons eu le même problème pour ce qui concerne les espaces rencontre (on vient également d'en hériter du Fédéral).*"

De lokale politiële en gerechtelijke autoriteiten definiëren of relativeren ook het slachtofferbeleid binnen het ruimere criminaliteitsbeleid, waarbij het belang voor slachtoffers overstegen wordt.

Een lokale politieautoriteit verklaarde als volgt: "*Le bureau d'assistance aux victimes doit être en seconde ligne par rapport aux policiers qui ont les aptitudes à développer et pour lesquels il faut renforcer la formation de base, notamment au niveau de l'accueil. Il s'agit d'une politique sur le long terme. Pour cela, il faut avoir une structure au niveau interne et externe. Il faut améliorer le service public en général. Mais il faut aussi un travail sur la prévention de la criminalité au sens large. Le bureau d'assistance aux victimes ou la techno-prévention interviennent après les faits. Développer des choses avant les faits est important également. Bien entendu éviter la double victimisation est indispensable et les bureaux d'assistance aux victimes permettent de réaliser cela.*"

"*Dans cette philosophie générale rentre de facto le travail de quartier décentralisé c'est-à-dire un travail au plus près de la population et en vue d'améliorer la qualité de la vie). Répondre aux besoins des victimes fait partie de l'amélioration de la qualité de vie. Et c'est la raison pour laquelle on re dynamise la revisite actuellement. Mais ce n'est pas facile de redynamiser un corps de police de 600 policiers et de 200 administratifs.*" (een andere vertegenwoordiger van de politie)

Een magistraat zei ons het volgende omtrent het slachtofferbeleid: "*Il s'agit d'une tache d'huile par rapport l'évolution d'autres domaines du droit, telles que la dépénalisation ou les amendes administratives.*"

Wat dit concreet betekent, kan bijvoorbeeld de impact van structurele belangen (op lokaal en supralokaal niveau) op de effectieve uitvoering van de opdrachten inzake bejegening en bijstand aan slachtoffers illustreren. Deze context weegt nog steeds zwaar door op de praktijken op het terrein, zo lijkt ons.

Een medewerker van de politie zei ons aangaande de concrete sensibilisering van politieagenten omtrent slachtofferbejegening: "*Quand les policiers sortent de l'école - c'est-à-dire après 6 mois - ils vont dans les zones bruxelloises où il n'y a pas assez d'inspecteurs, parce que nous manquons de moyens pour Bruxelles. Ils viennent gonfler les rangs. Mais ces jeunes policiers ne sont pas toujours très enchantés du déplacement. Au départ, nous investissions pour ces gens-là. Mais c'est difficile. A présent, nous investissons moins parce qu'ils repartent souvent. Dès lors, c'est aussi normal et qu'ils connaissent moins les bureaux d'assistance aux victimes. On demande de la mobilité mais c'est difficile car cela signifie qu'il y a beaucoup de nouveaux arrivants.*"; ou encore, « *Au niveau formation, c'est toujours très difficile car il y a seulement deux personnes pour former les brigades d'intervention, l'accueil... Ce n'est pas beaucoup pour plus de 700 effectifs (policiers + cadre administratif et logistique). Pourtant le cadre organique et de plus de 800. Que se passerait-il quant nous serons complets? Avec la création des zones de police tout est plus grand. Mais cela signifie aussi qu'il y a encore beaucoup de travail à faire.*"

Een andere medewerker: "*Les chefs de corps ne sont pas intéressés par la politique en faveur des victimes. Or, il s'agit d'une vitrine pour les commissariats. Au niveau de l'intervention, la mobilité a fait beaucoup. L'accueil fait partie de la formation de base mais le rôle à l'intervention est considéré comme plus réactif (les policiers ne prennent pas le temps pour l'accueil). Cet accueil est dévolu aux agents de quartier. Or selon la PLP10, la mission d'assistance est dévolue à la police locale. Mais la police locale est surchargée. Les horaires prévus changent. Le temps de rédaction notamment. Comment faire du bon travail dans ces conditions?*"

"*L'accueil des victimes au niveau des services de police doit également être examiné. Ce qui apparaît problématique, c'est la répartition des compétences entre police locale et fédérale. Savoir qui vient et qui fait quoi, ce n'est pas toujours évident*."

"*On pourrait dire que le problème majeur est celui de la surcharge: en ce qui concerne la circulaire, chacun dans son domaine est sensibilisé. Point de vue pratique, il faut cependant souvent rappeler les choses car les magistrats aussi sont surchargés. Le problème dans l'arrondissement de Bruxelles est qu'il y a un grand nombre de substitut manquant. On n'a pas de solution concrète qui s'envisage pour résoudre le problème du recrutement au parquet. Nous avons eu des départs d'anciens magistrats vers le siège. La question se pose aussi au niveau des assistants de justice. Disposent-elle de suffisamment de moyens?*"

Een adviseur bij slachtofferonthaal: "*On est beaucoup trop peu pour remplir cette fonction. Dans le ressort de la cour d'appel de Mons, il n'y a plus personne. À Liège, il y eut un changement et puis un remplacement. À Bruxelles, par contre, il y a toujours eu une continuité. Malheureusement, globalement, il y a manque de moyens en la matière*."

Hierbij dient benadrukt te worden dat de ministeriele kabinetten vaak deze materie van hun voorgangers overgeërfd hebben zonder een duidelijk begrip van en zicht op de sector te hebben; dat de gerechtelijke en politiële autoriteiten vaak te maken gehad hebben met (nieuwe) verantwoordelijken inzake slachtofferonthaal of –bejegening, dat bovenop andere problematieken moet aangepakt worden; en dat de actoren van het terrein die binnen de diensten werken te maken hebben gehad met een herstructurering van hun opdracht. In een dergelijke context is er geen kans op "overdracht van ervaring", en dat van een materie waarbij al moeilijk van verworven ervaring kon worden gesproken.[290]

"*Pour moi, parmi les freins à la mise en place de la politique, il y a le fait que quand la PGR a été dissoute, une des personnes-clé est partie à la police fédérale mais dans un domaine qui n'a rien à voir avec les victimes. Personne ne l'a remplacé et cela a donné lieu à une grande perte de compétence*."

"*Nous ne participons pas au Forum National pour une politique en faveur des victimes. Peut-être que quelqu'un du Cabinet y est présent? Je ne sais pas. Bien entendu, aide aux victimes n'est rentrée dans les compétences de la COCOF qu'à partir de 2002*."

Ten slotte vindt deze herstructurering daarbij nog vaak plaats in een veranderende beleids- en organisatiecontext waarvan de doelstellingen en belangen hen niet steeds duidelijk zijn.

[290] Ondermeer in het kader van het gebrek aan specifieke "victimologische" vorming van de medewerkers, gezien het recente professionalisme binnen die sector. De veranderende institutionele context heeft deze situatie trouwens niet recht getrokken, gezien de mogelijkheden die medewerkers krijgen om zich te specialiseren of van de ervaringen van anderen te leren nog meer ingeperkt zijn omwille van, enerzijds, het feit dat er minder voorrang wordt gegeven aan de vorming van professionelen van bepaalde slachtofferdiensten omdat er andere prioriteiten gesteld worden en, anderzijds, omwille van de personeelswissel binnen bepaalde sectoren (ondermeer binnen de sector van de slachtofferbejegening).

"La mission fondamentale n'est pas remplie dans les commissariats et les parquets. La police par exemple recrute encore le « bon et dur » policier. Une caricature. Un policier qui contrôle et qui est répressif." (een medewerker van een hulpverleningsdienst)

"*On peut faire passer la pilule à la victime mais, avant tout, il faut de l'honnêteté intellectuelle, il faut prendre le temps de s'arrêter aux détails qui peuvent avoir leur importance. Pour moi, recevoir des victimes n'est pas une bonne chose en tant que magistrats du parquet mais les avoir au téléphone oui, on peut compatir. Le service d'aide aux victimes est susceptible d'humaniser un peu le parquet. Il ne s'agit pas vraiment d'une aide. Dans le phénomène victimisation, il y a une part importante de paranoïa. Souvent, lorsque l'injustice du sort est trop grande, les gens cherchent des boucs émissaires. Il faut en tenir compte mais pas jusqu'à nous laisser mener par le bout du nez car sinon on fausse tout. Parfois, cela mène à une attitude très morbide. Selon moi, la loi Franchimont est une bonne chose mais le problème c'est le mouvement de balancier. Il ne faut pas tomber d'un excès dans l'autre.*" (een magistraat)

Die problemen worden ook zichtbaar binnen de diensten voor slachtofferonthaal, waar de richtlijnen van de BPR[291] tegenstrijdig schijnen te zijn met de ministeriele richtlijn van 1997 door de 'structurele' werklast van de justitieassistenten te reduceren. De vroegere verbindingsmagistrate nam deze functie op naast alle andere activiteiten binnen de directie van de burgerlijke stand waarvan zij de leiding had overgenomen. Hoewel het voor haar geen probleem vormde zich met burgerlijke zaken bezig te houden, voelde ze zich "*surchargée comme tous les magistrats*", en was ze betrokken in tal van andere activiteiten: de verhuisplannen van het parket en andere dringende zaken en administratieve problemen. Naar haar mening zou slachtofferonthaal idealiter drie halve dagen per week in beslag nemen, wat onmogelijk is gezien de situatie op het Brusselse parket.

3.2. Op het terrein

Wat de praktijken van de actoren op het terrein betreft heeft die "ruimere", "veranderende", "weinig duidelijke" beleids- en institutionele context ook repercussies:

3.2.1. Politiële slachtofferbejegening

Zoals we vermeldden, wordt het beleid inzake (politiële) slachtofferbejegening in de politiezones, naast de bevoegdheid van de Minister van Binnenlandse Zaken hieromtrent, vaak gedeeld door de zonechef en de burgemeester. Dit dubbele gezag (gezag van de burgemeester, gezag van de zonechef) brengt blijkbaar soms moeilijkheden met zich mee inzake de positionering van de professionele actoren die binnen slachtofferbejegening werken.

Een medewerkster van één van deze diensten zei hierover: "Selon la circulaire OOP15 ter, il est certain que nous devons faire de l'assistance mais la commune veut également que nous fassions du suivi 'même si pas à long terme' ."

[291] Business Processus Re-engineering.

Hoewel de situering binnen of buiten het commissariaat (of de dienst nu gemeentelijk of zonaal is)[292] soms lijkt af te hangen van de voorgeschiedenis van de betreffende diensten (sommige medewerkers binnen slachtofferbejegening houden eraan een bepaald type van positionering te behouden en willen dat behouden omwille van de arbeidsfilosofie[293]), hangt ze ook af van de toegekende middelen en dus van het belang dat gehecht wordt aan het slachtofferbeleid in die zone. De middelen inzake personeel, de logistieke middelen en middelen die toegekend zijn om permanente vorming te garanderen hangen daar eveneens van af.

> Het is bijvoorbeeld zo dat het aantal personen tewerk gesteld in elke dienst sterk varieert – van 5 tot 1 – van de ene plaats tot de andere, ondermeer in functie van de grootte van het grondgebied waarvoor de dienst instaat, maar hierbij wordt niet steeds rekening gehouden met de dagelijkse werklast, aldus de respondenten.
>
> In een bepaalde politiezone zijn slechts twee van de drie antennes, omwille van hun lokalisatie, aangesloten op het ISLP-systeem (de geïnformatiseerde databank van de lokale politie) dat hen nochtans in de mogelijkheid stelt op de hoogte te blijven van de feiten waarbij slachtoffers betrokken waren en bijgevolg een meer proactieve houding ten aanzien van hen aan te nemen. De enige dienst die geen toegang tot dit systeem heeft, wordt door oversten en andere zonale diensten voor politiële slachtofferbejegening ingelicht over de feiten die zich op het grondgebied afspelen.

3.2.2. Dienst slachtofferonthaal bij het parket

Naast de bevoegdheden die de Minister van Justitie op federaal niveau uitoefent, valt de dienst slachtofferonthaal bij het Brusselse parket ook onder de gemeenschappelijke bevoegdheid van de justitiehuizen en het parket op organisationeel vlak. De dienst slachtofferonthaal hangt immers 'administratief' af van het justitiehuis, maar 'functioneel' van het parket.

---

[292] Zone 1: in deze zone bevindt zich een antenne van de dienst politiële slachtofferbejegening in de gemeentelokalen buiten het commissariaat; een andere in een politieantenne die hoofdzakelijk agenten en een wijkinspecteur omvat; en ten slotte situeert een derde zich in midden in het politiecommissariaat zelf. Zone 2: in tegenstelling tot de eerste zone heeft de dienst slachtofferbejegening van die zone aanvaard het wachtdienstsysteem te coördineren dat over de vijf gemeentes georganiseerd wordt. De zone implementeert deze wachtdienst door een groot aantal medewerkers van gemeentelijke diensten voor slachtofferbejegening te betrekken die toestemden eraan deel te nemen. In deze zone situeert de zonale dienst voor politiële slachtofferbejegening zich in een commissariaat dat een permanentie en wijkagenten omvat (deze dienst bevindt zich dus niet in de lokalen van het centrale commissariaat van de zone); één van de gemeentelijke diensten bevindt zich in de lokalen van datzelfde commissariaat van de gemeente (op dezelfde plaats als de zonale dienst); een andere in de lokalen van haar gemeente, dichtbij het centrale commissariaat; ten slotte bevindt een derde zich in de gemeentelokalen die zich bevinden in dezelfde gebouwen als het commissariaat dat aanwezig is op het grondgebied van de gemeente.

[293] De zonale diensten voor politiële slachtofferbejegening vervullen, over het algemeen, structurele opdrachten inzake vorming/sensibilisering van de politieagenten en opdrachten van bijstand aan slachtoffers van inbreuken of rampen, terwijl de gemeentelijke diensten zich meer toeleggen op opdrachten van individuele bijstand aan slachtoffers en soms soepeler zijn wat betreft de invulling van het doelpubliek.

De coördinerende functie inzake slachtofferonthaal wordt door een raadgever voor het Franstalige en een raadgever voor het Nederlandstalige luik vervuld. Zij maken deel uit van de justitiehuizen en zijn raadgevers voor het rechtsgebied van het Hof van Beroep. De adjunct-raadgever inzake slachtofferonthaal vormt de schakel tussen de twee hiërarchische instanties (namelijk de Procureur-generaal en de Directie van de justitiehuizen) en organiseert vergaderingen in elk van de diensten binnen het rechtsgebied, maar ook op het niveau van het ressort. De verbindingsmagistraat van zijn kant brengt de twee organisaties dan weer samen om de praktijken van het parket en de justitieassistenten te coördineren. Hij organiseert eveneens vergaderingen aangaande het lokale slachtofferbeleid. Een gelijkaardige situatie geldt op het vlak van de diensten voor slachtofferonthaal en, misschien verrassend, op het vlak van de diensten voor slachtofferhulp.

Volgens de professionele actoren van de diensten voor slachtofferonthaal bemoeilijkt het feit dat deze diensten afhankelijk zijn van het gezag van zowel het Justitiehuis als het parket soms de implementatie van het slachtofferbeleid op hun niveau. Er is naar hun mening hierbij immers sprake van een dubbele hiërarchie die niet steeds optimaal onderling communiceert.

> Een medewerkster van een dienst voor slachtofferonthaal preciseert: "*Il est souvent nécessaire d'aviser nos deux hiérarchies concernant nos projets, si l'on ne veut pas avoir de problèmes* (…). *Ce n'est pas toujours facile car ils ne s'entendent pas toujours sur ce qu'il y a lieu de faire.*"

De medewerkers van die dienst hebben trouwens meer het gevoel deel uit te maken van het parket dan van het justitiehuis. Enerzijds kan dat verklaard worden doordat ze bij hun dagelijkse werking meer tijd doorbrengen met het personeel van het parket dan met het personeel van het justitiehuis waarvan ze verder verwijderd zijn. Anderzijds nemen de justitiehuizen een aantal beslissingen die het personeel van de dienst slachtofferonthaal de indruk geven dat ze er geen deel van uitmaken (ondermeer omtrent de lancering van SIPAR[294] waarbij zij oorspronkelijk niet betrokken werd en ook omtrent de discussies aangaande de omzendbrief inzake de voorlopige invrijheidstelling).

Volgens de medewerkers is er ook een gebrek aan permanente vorming en supervisie van de diensten, omwille van het feit dat het justitiehuis een vormingscyclus en supervisie organiseert.

> "*Par rapport au découpage de la fonction entre maisons de justice et conseiller adjoint, il y a un problème, notamment, la formation et la supervision échappent au coordinateur. Cette fonction est en effet laissée au service des maisons de justice qui comprend 400 collaborateurs francophones. Si ce secteur a été privilégié pendant un temps, il y a maintenant un rééquilibrage. La supervision notamment, a été supprimé depuis deux ans pour l'aide aux victimes (avant, ils ont eu des formations à la gestion d'agressivité, à la gestion du stress). Or, tant au niveau méthodologique, qu'au niveau personnel, cette supervision serait très importante. En tant que conseiller- adjoint, on met des choses en place en vue de suppléer ces manques de financement des formations et des supervisions.*"

[294] Système Informatique PARajudiciaire.

Het gebrek aan supervisie heeft ondermeer gevolgen op het vlak van de opdrachten die de diensten voor slachtofferonthaal op zich nemen. Deze diensten hebben bijvoorbeeld geweigerd slachtoffers te begeleiden bij het laatste eerbetoon aan de overledene. Dit gebrek aan supervisie blijkt zich slechts beperkt binnen andere sectoren, waarschijnlijk dankzij de dagelijkse ondersteuning die de justitieassistenten elkaar verschaffen.

De dienst slachtofferonthaal bij het Franstalige parket wordt momenteel bemand door 10 personen (8 vrouwen en 2 mannen), wat relatief weinig is gezien de omvang van de taken die ze in praktijk dienen te vervullen (structurele en individuele taken) en de grootte van het Brusselse parket.

Ten slotte geeft de situering binnen het parket, waarover de justitieassistenten trouwens tevreden zijn, hen gemakkelijk toegang tot de dossiers en laat deze fysiek contact met de magistraten en onderzoeksrechters toe.

> "*On va dans leur bureau, on leur téléphone rarement*." Voor een burgerlijke partijstelling bijvoorbeeld maakt deze lokalisatie het mogelijk gemakkelijk langs te gaan bij de administratieve medewerkers die toegang hebben tot de databanken van het parket, zonder toestemming van de magistraat. De lokalisatie heeft nochtans als nadeel, volgens de justitieassistenten, dat het voor slachtoffers niet steeds gemakkelijk te begrijpen is dat ze het parket niet "zijn" en dus geen beslissingsbevoegdheid over de dossiers hebben.

3.2.3. Diensten voor slachtofferhulp

Beide diensten voor slachtofferhulp zijn in feite uitvloeisels van de diensten voor justitieel welzijnswerk, waarvan bepaalde opdrachten, waaronder slachtofferhulp, geregionaliseerd werden. Ook voor hun praktijken heeft het ruimere beleids- en historische kader gevolgen. Deze institutionele erfenis heeft inderdaad effect gehad op de organisatie en reorganisatie van de hulpverleningsdiensten in Brussel, net als bij andere voorzieningen ten behoeve van slachtoffers.

Zo maken beide Franstalige diensten voor slachtofferhulp op het grondgebied van het gerechtelijk arrondissement Brussel deel uit – en dit op verschillende manieren - van organisaties die de taken die voorheen aan de diensten voor justitieel welzijnswerk toegekend werden, geheel behouden hebben. Omwille van hun dubbele betrokkenheid in de sector van het justitieel welzijnswerk (daders en slachtoffers), wat maakt dat beide diensten personeel tewerkstellen dat zich ontfermt over twee types van publiek, bevinden de lokalen van deze vzw's zich dicht bij de gevangenissen van Sint-Gillis en Vorst, en zijn ze met andere woorden vlak bij elkaar gelegen. Het aantal personeelsleden van deze diensten varieert. De ene zet trouwens meer personeel in dan de andere op het vlak van slachtofferhulp.

De kwestie van het dubbele gezag (het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de Franse Gemeenschap) waarmee deze sector te maken krijgt, houdt niet alleen de medewerkers van Brusselse diensten voor slachtofferhulp bezig, maar ook de beleidsinstanties zelf. Velen klagen het gebrek aan logica aan dat aan de dag gelegd werd bij de verdeling van de bevoegdheden ten gevolge van de regionalisering van een deel van de sector van het justitieel welzijnswerk.

Ook de dubbele hiërarchie van autoriteiten op gewest- en gemeenschapsniveau heeft de facto een impact op het functioneren van de diensten. Zelfs al betreft deze kritiek op

de bevoegdheidsverdeling vooral het onderscheid dat gemaakt wordt in termen van financiering tussen de hulp die geboden wordt aan een beklaagde of een veroordeelde in vrijheid en tussen een beklaagde en een opgesloten veroordeelde, toch maken deze dubbele hiërarchieën de praktijk ook voor de medewerkers op het terrein blijkbaar ingewikkelder omwille van de administratieve beperkingen die deze hiërarchie met zich meebrengt.

> Zoals het activiteitenverslag van één van deze vzw's vermeldt: "*Suite au partage des compétences, il importe de spécifier le type de travail effectué avec les prévenus, d'une part, et avec les libérés, d'autre part. Cependant, il est difficile de séparer clairement ce travail (...).*"[295]
>
> *Een van de politieke instanties bevoegd voor de materie meldt aangaande haar bevoegdheid inzake justitieel welzijnswerk: "Le choix de la division des matières entre différentes autorités n'est pas un choix qui tient compte du fonctionnement des services. Il s'agit d'ailleurs plus d'un problème pour les services que pour nous.*"

Sommige instanties zien in het onderscheid tussen slachtoffer en dader dat opgelegd worden binnen de sector een zeker verlies aan betekenis.

> *Ainsi, un représentant de la Communauté française insiste sur son intérêt pour les travaux du Forum national pour une politique en faveur des victimes de la manière suivante: selon lui, même si la Communauté française n'a pas de compétence particulière dans ce domaine, puisque celui-ci dépend de la Région, il existe quand même un lien. On ne peut pas dissocier victime et l'auteur et son cabinet s'intéresse d'ailleurs fortement à la médiation, surtout en matière de Jeunesse.*

4. Voorrang van de uitvoering van individuele op structurele taken

Zoals we al vermeldden, werd de politie (eerst de gemeentepolitie en daarna de lokale politie) in de loop van de jaren '90 geleidelijk aan uitgerust met wat we vandaag de 'diensten voor politiële slachtofferbejegening' noemen. Deze diensten zijn over het algemeen verantwoordelijk (geweest) voor enerzijds de sensibilisering en permanente vorming van politieambtenaren inzake politiële slachtofferbejegening en anderzijds het aanbod aan politiële slachtofferbejegening zelf.[296]

Omzendbrief OOP15ter die nog steeds van toepassing is, vermeldt echter dat de diensten deze taak dienen te vervullen "*zonder evenwel afbreuk te doen aan de wettelijke verplichtingen inzake slachtofferbejegening van elke individuele ambtenaar*." De politieambtenaar "*is* (…) *verplicht in te staan voor een degelijke ontvangst en onthaal,*

---

[295] Service laïque d'aide sociale aux justiciables d l'arrondissement judiciaire de Bruxelles II, *Rapport d'activités de l'exercice 2003*, p.28.

[296] In de twee bevraagde politiezones van het gerechtelijk arrondissement Brussel werd de oprichting van deze diensten voornamelijk geïnitieerd door de gemeentelijke politieke instanties nog voor de politiehervorming (dit werd mogelijk gemaakt of gestimuleerd door de veiligheidscontracten, waarop gemeentes sinds 1993 kunnen aanspraak maken). In één van de bevraagde politiezones werkt de dienst voor politiële slachtofferbejegening samen met andere diensten voor slachtofferbejegening, die nog steeds op gemeentelijk niveau aanwezig zijn en gesubsidieerd worden.

evenals voor een emotionele ondersteuning. Het is een vereiste dat elke politieambtenaar, die beroepsmatig ten dienste staat van de burger, in staat is aan deze behoeften te beantwoorden (…)."

De ministeriele richtlijn van 15 september 1997 preciseert van haar kant dat de justitieassistent slachtofferonthaal moet bijdragen tot de valorisatie van slachtoffers en hun naasten en tot de uitwerking van een zo efficiënt mogelijk georganiseerd onthaal. Hij heeft dus de opdracht alle betrokken personen binnen het parket en de rechtbanken zoveel mogelijk te sensibiliseren voor de specifieke slachtofferproblematiek. In dat kader wordt hij geacht, in samenwerking met het administratief personeel en de magistraten, het onthaal van en de informatieverstrekking aan slachtoffers te verzekeren door personeel van parketten en rechtbanken te leren luisteren en te ondersteunen. De justitieassistent slachtofferonthaal kan ook voorstellen formuleren om het slachtofferonthaal en –beleid te verbeteren.

Ter herinnering wijzen we erop dat de richtlijn van 1997, net als omzendbrief OOP15ter voor de politiële sector, preciseert dat een belangrijk deel van het onthaal en de begeleiding van slachtoffers tijdens de strafrechtsprocedure berust bij advocaten, magistraten en administratief personeel van parket en griffie.

Naast deze structurele taak heeft de justitieassistent de opdracht het onthaal, de ondersteuning en de informatieverstrekking aan slachtoffers en hun naasten te garanderen vanaf het neerleggen van de klacht tot de uitvoering van de straf. Hij moet het slachtoffer informeren over de concrete evolutie van haar dossier en over de evolutie van de strafrechtsprocedure in het algemeen. Hij kan specifieke ondersteuning bieden tijdens emotioneel moeilijke momenten, namelijk tijdens het horen van de slachtoffers, in het kader van de raadpleging van het dossier door het slachtoffer of diens na(ast)bestaanden, tijdens hoorzittingen van de hoven en rechtbanken, tijdens de plaatsopnemingen door het parket, tijdens de wedersamenstelling, bij het afscheid nemen van een overledene, …

Ten slotte stelt het recente decreet van de Franse Gemeenschapscommissie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest "betreffende de erkenning en de toekenning van subsidies aan de diensten voor opdrachten inzake bijstand aan de slachtoffers en aan hun naasten, enerzijds, en aan de verdachten en in vrijheid gestelde veroordeelden en aan ex-gedetineerden en aan hun naasten, anderzijds", dat wat slachtofferhulp betreft (slachtoffers van een overtreding of van een als overtreding omschreven feit) de opdracht erin bestaat aan slachtoffers en hun naasten psychologische hulp te verlenen die gericht is op de rechtstreekse en onrechtstreekse oorzaken en gevolgen van de overtreding en de slachtoffers en hun naasten die om bijstand verzoeken te begeleiden en dit gedurende alle stappen die zij ondernemen om de gevolgen van het slachtofferschap, met inbegrip van het secundaire slachtofferschap, te overwinnen en, indien mogelijk, om hen te helpen om er een schadeloosstelling voor te bekomen. Het decreet vermeldt ook dat de dienst een bijkomende opdracht kan uitvoeren die erin bestaat het publiek en de betrokken instellingen te sensibiliseren voor de rechten en de specifieke behoeften van de slachtoffers, door vormingsessies te organiseren ten behoeve van de psycho-medisch-sociale actoren, van de bedrijven of van de openbare diensten.

Wat de opdrachten betreft waarmee de verschillende diensten belast zijn, blijkt uit de interviews en observaties dat er bij de uitvoering hiervan een aantal verschillen tussen de theorie en de praktijk naar boven komen. Naargelang de aard van deze diensten (bejegening, onthaal, hulp, gemeentelijk, politieel, gerechtelijk, op gemeenschapsniveau) kunnen deze divergenties een verschillende vorm en omvang aannemen. Niettemin kunnen we stellen dat prioriteit wordt verleend aan individuele taken ten nadele van structurele taken.

4.1. (Politiële) slachtofferbejegening

Belangrijk is dat de zonale "diensten voor politiële slachtofferbejegening" en de "bureaus voor slachtofferbejegening" die gemeentelijk gebleven zijn elk werken volgens de richtlijnen weergegeven in omzendbrief OOP15ter. De gemeentelijke bureaus voor slachtofferbejegening beschikken echter over een beperktere territoriale bevoegdheid en hebben de taken van sensibilisering en vorming van politieagenten overgelaten aan de zonale "diensten voor politiële slachtofferbejegening".

Niettemin blijkt uit de gesprekken met politiële autoriteiten en verantwoordelijken van de diensten voor politiële slachtofferbejegening dat, hoewel deze laatste tegelijkertijd een essentiële taak van vorming en sensibilisering van politieagenten en een bijkomende taak van slachtofferbejegening hebben, de prioriteit bij de vervulling van deze opdrachten in praktijk vaak omgekeerd blijkt te zijn. De diensten voor politiële slachtofferbejegening werken inderdaad meer op individueel dan op structureel vlak. De diensten wijzen er vaak op dat het moeilijk is een werkkader uit te zetten op basis waarvan het politiekorps werkelijk kan gesensibiliseerd worden op structureel niveau (zelfs al zijn velen wel van mening dat er van verbetering sprake is), gezien de huidige prioriteiten van het lokale politiebeleid (mobiliteit van de politieambtenaren, belangrijke organisationele hervorming, politiecultuur die weinig open staat voor 'sociaal' werk) en het gebrek aan vorming inzake slachtofferonthaal binnen de politiekorpsen.

4.1.1. Slachtofferbejegening en haar filosofie

Zoals hogerop vermeld neemt het werk van slachtofferbejegening vorm aan volgens dat de diensten zonaal of gemeentelijk zijn, volgens verschillende formele modaliteiten: de zonale diensten leggen zich zowel toe op de sensibilisering van politieagenten als op de ondersteuning van politieagenten bij ernstige voorvallen, terwijl de gemeentelijke diensten vooral de tweede opdracht behouden.

Niettemin is het in praktijk soms moeilijk een onderscheid te maken tussen deze twee types van voorzieningen. De gemeentelijke diensten behouden een belangrijke sensibiliserende functie wanneer ze samen met politieagenten interveniëren, ondermeer bij de feedback die ze geven op hun interventies, zelfs al is deze opdracht – in tegenstelling tot de zonale diensten – niet toegewezen. Zeker is in elk geval dat de diensten voor slachtofferbejegening geneigd zijn de opvolging van individuele dossiers te verkiezen boven de structurele sensibilisering van het politiekorps. Om die reden zullen we eerst de procedure van selectie en doorverwijzing van de dossiers en de interventie

van die diensten in het kader van individuele opdrachten uiteenzetten. We zullen vervolgens ingaan op de filosofie en de praktijken inzake sensibilisering die aan bod komen in het kader van de sensibiliserig van politieagenten.

Een eerste aspect dat de interventie van de diensten bepaalt, is de opdracht van bijstand op korte termijn: van zodra het slachtoffer gecontacteerd wordt, trachten de diensten een diagnose te maken, samen met de slachtoffers, van de belangrijkste moeilijkheden waarmee ze te maken krijgen. Onze analyses tonen aan dat deze divers zijn: ze kunnen psychologisch en/of sociaal en/of juridisch zijn.

Vaak trachten ze door te verwijzen naar andere instanties, die soms echter geen hulp kunnen bieden omwille van de beperkte weerbaarheid en specifieke behoeften van de slachtoffers.

Het geval van meneer X illustreert de vele vragen waarmee slachtoffers kampen, maar vooral de moeilijkheden inzake doorverwijzing waarmee de hulpverleners soms geconfronteerd worden, omwille van de behoeften en weerbaarheid van de slachtoffers.

> *Mr se présente dans un SAPV zonal suite à une agression commise dans une autre commune qui l'a renvoyé vers le service d'assistance aux victimes de la zone de son domicile. L'agression violente (coups et blessures) qu'il a subie de la part d'un inconnu l'a plongé dans un état de choc post-traumatique dont il a du mal à se remettre. Il ne travaille plus, ne sort plus, pourtant il est encore jeune. De plus, il a reçu une lettre du parquet lui proposant de participer à une procédure de médiation pénale. Il vient donc au SAPV pour deux raisons : une assistance psychologique et des informations juridiques. L'intervenante lui propose de prendre contact avec les assistantes de justice près du parquet pour ce qui concerne les informations sur la médiation pénale et lui suggère une assistance psychologique pour ce qui concerne le choc post-traumatique qu'il a subi. Quand l'intervenante lui communique les adresses des services d'aide aux victimes, tous deux situés dans la même commune, monsieur refuse de s'y rendre car il ne veut plus mettre les pieds dans cette commune où justement il a subi son agression.*

Hoewel de diensten de grens tussen bejegening, onthaal en hulp in theorie wel lijken te vatten en aanvaarden, zijn sommige toch van mening dat het niet steeds mogelijk is bejegening en hulp van elkaar te scheiden.

De gegevens uit onze observaties tonen echter aan dat het daarbij veeleer om een kwestie van terminologie gaat dan om een reëel verschil tussen praktijken. Zo hebben we kunnen vaststellen dat de diensten die propageerden zich strikt te houden aan het werk op korte termijn, gericht op de rechtstreekse gevolgen van de inbreuk, zich soms inlieten met opvolgingen op lange termijn en buiten hun interventiekader traden. Andere diensten, die soepeler zijn in hun discours en toegeven soms buiten hun interventiekader te treden, wilden in praktijk dan weer hun interventiekader, in de mate van het mogelijke, inperken tot het kader dat ze geacht worden te respecteren. Een soepele tussenkomst lijkt in praktijk dus noodzakelijk te zijn als men werkelijk tegemoet wil komen aan de behoeftes van slachtoffers.

De kwestie van de *autonomisering* van het slachtoffer vormt voor veel diensten een tweede sleutelwoord binnen de interventie: slachtoffers moeten ondersteund en geïnformeerd worden, maar mogen niet "bemoederd" worden. Ze moeten het heft opnieuw in eigen handen kunnen nemen. Hoewel deze interventiefilosofie duidelijk lijkt

te zijn voor heel wat medewerkers, is ze dat in praktijk veel minder. Het is niet steeds eenvoudig personen die weinig opgewassen zijn tegen een systeem waarvan de taal en de complexiteit hen vaak ontgaan, ondermeer bij de contacten met verzekerings-maatschappijen of met gerechtelijke actoren, aan hun lot over te laten.

> *Tel est le cas, par exemple, d'une famille victime d'un incendie: la maman est hospitalisée, et le papa et les enfants se retrouvent sans logement. De plus le propriétaire veut rompre leur bail suite à l'incident. L'intervenante aimerait qu'ils réalisent un maximum de démarches eux-mêmes. Cependant, au fil de l'intervention, elle se rend compte que Monsieur ne parle vraiment pas bien français. Elle s'aperçoit également qu'il a déjà rempli une demande de logement social mais que sa demande n'est jamais arrivée à bon port. Ces personnes doivent à présent régler une série de problèmes avec les assurances et la mutuelle, ils ont aussi à se préoccuper de leur problème de rupture de bail. Compte-tenu de leurs ressources sociales et culturelles, elle décide de faire une bonne partie des démarches à leur place (dont le contact avec les assurances et les sociétés de logement social) et leur laisse seulement une petite partie d'entre elles à réaliser eux-mêmes. Lors de nos observations, nous avons également accompagné une victime et l'intervenante auprès d'une permanence d'un bureau d'aide juridique de la commune. Malgré l'insistance de l'intervenante pour que la personne fasse la démarche seule, la victime s'est exprimée clairement à ce sujet: "Non, s'il vous plait, venez avec moi. Moi je ne sais pas bien expliquer ma situation et surtout, je ne comprends pas toujours ce que ces gens me disent. Tous ces termes et ce système, c'est trop compliqués pour moi.*" L'intervenante a donc accompagné la dame auprès du bureau d'aide juridique par crainte que cette dernière ne fasse pas la démarche seule.

De diensten voor slachtofferbejegening benadrukken, net als andere diensten, dat de institutionele en juridische complexiteit vereist dat ze steun verlenen aan slachtoffers en de rol van tolk op zich te nemen.

Ten slotte is *co-interventie* een derde belangrijk element, indien deze mogelijk is, wat niet steeds het geval is. In bepaalde diensten is inderdaad slechts een enkele persoon beschikbaar voor slachtofferbejegening: "*Quand les cas sont lourds ou complexes, on intervient parfois ensemble. Si ce n'est pas possible, au minimum, on en discute avec les collègues. C'est important pour notre confort de travail et bénéfique pour les victimes.*" Wat er ook van zij, volgens verschillende medewerkers is co-interventie belangrijk in het geval van huisbezoeken. *"On ne sait jamais sur qui on tombe."*

4.1.2. Sensibilisering van agenten op het niveau van het politiekorps

Het spreekt voor zich dat de diensten voor politiële slachtofferbejegening dagelijks nauw samenwerken met de politiediensten: de politiediensten zijn soms de aanbrengers van dossiers of handelen de dossiers af samen met de medewerkers van de diensten voor politiele slachtofferbejegening.

> *Dans le cas de l'incendie mentionné ci-dessus, un travail de collaboration étroit s'est déroulé entre les services et les policiers: la dame étant hospitalisée, le service d'assistance aux victimes s'est chargé de contacter la dame et la police, de retrouver la famille pour les prévenir de l'incident car ils n'étaient pas présents lors de l'accident.*

Dans une autre situation d'intervention, concernant cette fois une problématique de violence conjugale, Madame arrivée au commissariat pour porter plainte est prise en charge par le service d'assistance policière aux victimes, alors qu'une patrouille de police part voir Monsieur pour le calmer.

Over het algemeen is de samenwerking met politie echter niet steeds evident en de sensibilisering van politiebeambten (van alle agenten) voor slachtofferbejegening is in vele zones nog voor verbetering vatbaar. Onze observaties, en vooral de tijd die we doorbrachten aan het onthaal of op de wachtdienst van het commissariaat in bepaalde politiezones, wezen ons erop dat slachtoffers niet steeds op een ideale wijze ontvangen worden op het commissariaat.

Enerzijds voelen het burgerpersoneel of de agenten aan het onthaal zich vaak wat verloren ten aanzien van het type vragen dat moet doorgegeven worden naar de diensten voor slachtofferbejegening; anderzijds zijn sommigen weinig geneigd tegemoet te komen aan de eerste noden van de slachtoffers, vooral wanneer dezen een gedrag vertonen dat problematisch lijkt. We konden meermaals – ondanks het (te) korte tijdbestek gewijd aan de observatie van die diensten - een tendens observereren die soms als "bureaucratisch", dan weer als "vooringenomen" kan bestempeld worden.

Ainsi par exemple durant une après-midi passée à l'accueil avec les policiers de garde, une dame a essayé d'atteindre à diverses reprises le service d'assistance. Le policier lui demandait à quelle personne cette dame voulait parler (il y a dans ce commissariat deux services, l'un communal, l'autre zonal). La dame ne comprenant pas la nature de sa question, et le policier ne parvenant pas à lui expliquer clairement les raisons de cette organisation, un dialogue de sourd finit par s'établir. Personne ne sait si la personne a trouvé le chemin du service.

Durant une autre après-midi passée à l'accueil d'un commissariat, plusieurs personnes sont venues porter plainte. La personne à l'accueil, une employée administrative peu formée, a passé plus de temps avec les policiers qu'à se rendre disponible aux victimes venant porter plainte et s'impatientant de la lenteur de la procédure.

Enfin, des remarques déplacées à l'égard des victimes, notamment lorsqu'il s'agit de personnes peu scolarisées ou de cultures différentes ont pu être constatées.

Hoewel deze voorbeelden niet representatief zijn voor de houding of de mate waarin alle geobserveerde agenten gesensibiliseerd zijn, dienen we te preciseren dat ze "op natuurlijke wijze" naar boven kwamen tijdens de observaties, waarbij we onze rol (onderzoeker) en onze doelstelling (het onthaal en de bejegening van slachtoffers evalueren) vooraf duidelijk gemaakt hadden. Sensibilisering vormt inderdaad de voornaamste opdracht van de diensten voor politiële slachtofferbejegening, maar jammer genoeg besteden ze er onvoldoende aandacht aan. Tal van structurele oorzaken schijnen aan de basis hiervan te liggen: enerzijds, het personeelsbestand en de lokalisatie van de diensten voor politiële slachtofferbejegening ten opzichte van het commissariaat (weinig personeel voor een zonaal politiekorps dat vaak opgesplitst is in meerdere commissariaten); anderzijds, een organisatie en politiecultuur die niet openstaan voor vorming inzake slachtofferonthaal.

De observaties brengen duidelijk naar voor dat dagelijks contact met slachtoffers de sensibilisering van politieagenten bevordert. Het "*training on the job*" principe lijkt zich meer en meer te verspreiden onder de medewerkers van diensten voor politiële slachtofferbejegening. Zo wordt in de twee bestudeerde zones een inspanning naar concrete sensibilisatie op de werkvloer toe geleverd, tenminste door sommige medewerkers van de diensten voor politiële slachtofferbejegening. Informele contacten, discussies over concrete casussen, feedback op interventies, maar ook uitwerking of terbeschikkingstelling van hulpmiddelen (lokale sociale gids, verspreiding van brochures over slachtofferbejegening en –hulp) zijn momenteel veel gebruikte methodes waarop de medewerkers van de diensten voor politiële slachtofferbejegening zich beroepen om te sensibiliseren.

> *Ainsi X, intervenante d'un service d'assistante policière zonal se rend tous les jours au commissariat pour porter le courrier. C'est l'occasion de passer à la garde et de discuter avec les policiers de cas concrets et des choses qui se sont bien ou pas bien passées. C'est aussi l'occasion de leur montrer qu'on existe et de leur expliquer encore et encore les cas pour lesquels on est susceptible d'intervenir.*
>
> *Z quant à elle passe régulièrement dans les différents commissariats pour remettre des folders sur les étagères et discuter avec les policiers. Ce n'est pas toujours facile de se faire connaître admettra-t-elle. Z est seule, en ce moment, sur la zone qui comprend 5 commissariats.*

Sensibilisering is een moeilijk taak omdat het een werk van lange adem is met resultaten die slechts geleidelijk aan zichtbaar worden, wat sommige medewerkers wel eens ontmoedigt om deze opdracht uit te oefenen.[297]

4.2. De justitieassistenten

Dezelfde vaststelling geldt voor de "dienst slachtofferonthaal" bij het Brusselse parket. Uit de data die we verzamelden bij de Franstalige medewerkers van deze dienst blijkt dat de investering in individuele taken voorrang krijgt op structurele taken, net als bij de diensten voor politiële slachtofferbejegening.

Ook daar wordt de te grote werklast aangehaald ("*Les magistrats n'aiment pas recevoir les victimes, quand ils en ont une dans leur bureau, ils demandent souvent qu'on les assiste ou qu'on les prenne en charge*") zoals bijvoorbeeld de onmogelijkheid waarin de Franstalige justitieassistenten van die dienst verkeren om werkelijk dergelijke projecten op poten te zetten bij gebrek aan tijd *("Il faudrait que l'on soit plus"),* in tegenstelling tot hun Nederlandstalige collega's *("Au niveau de la section néerlandophone, une vision plus structurelle est développée. Sur le plan francophone, les assistants de justice semblent surtout débordés par les cas individuels*").

De justitieassistenten zijn niettemin van mening dat sensibilisering van de parketmagistraten ("*Certains sont sensibilisés mais pas tous*"), van het administratief personeel en van de zittende magistratuur essentieel is ("*Le personnel administratif,*

[297] Zoals we zullen zien bemoeilijken een aantal eerder structurele elementen (de moeilijke implementatie van het slachtofferbeleid in een veranderende context) trouwens de valorisering van het slachtofferbeleid in Belgie.

quand une personne pleure, il nous l'envoie, même s'il ne s'agit pas d'une victime"; *"Rien n'est fait au niveau des tribunaux pour l'accueil des victimes*").

> *Durant nos observations participantes au parquet de Bruxelles, il est intéressant de soulever qu'une réorganisation de l'équipe visait à promouvoir la prise en charge des missions structurelles, par certains assistants de justice; les autres étant en charge essentiellement des dossiers de libération conditionnelle où une fiche victime était indispensable, à l'époque de notre recherche, dans certains cas, et que les assistants de justice sont en charge de remplir. Un débat avait cependant lieu concernant la difficulté de réorganiser adéquatement les différentes missions: peut-on s'investir dans un travail structurel sans avoir une prise en charge effective au niveau individuel?*

Zoals we reeds vermeldden, wijzen de gegevens erop dat de investering in individuele taken voorrang krijgt op structurele taken, net als bij de diensten voor politiële slachtofferbejegening. We zullen hier dus bijgevolg ook in de eerste plaats de interventie van justitieassistenten in het kader van individuele dossiers bespreken om vervolgens over te gaan naar hun investering in structurele taken.

4.2.1. Tussenkomst in het kader van individuele dossiers

Uit de participerende observaties en interviews blijken een aantal "types" van interventies te worden aangewend door de justitieassistenten van de dienst slachtofferonthaal. Deze bestaan globaal gezien uit: het verzekeren van telefonische permanentie, de begeleiding van slachtoffers bij inzage van hun dossier, de begeleiding van slachtoffers tijdens het proces, opstellen van slachtofferfiches in het kader van de voorwaardelijke invrijheidstelling, de voorlopige invrijheidstelling en penitentiaire verloven en het verzorgen van een waardig afscheid.

a. Het verzekeren van telefonische permanentie

Telefonische permanentie is een belangrijk aspect van de organisatie van de dienst. Dagelijks staat een justitieassistent van het team in voor het beantwoorden van telefonische oproepen. Indien deze oproepen nieuwe dossiers betreffen, beantwoordt de justitieassistent onmiddellijk de vragen die hem gesteld worden. Indien dat niet het geval is, dan verwijst hij de oproeper door naar de justitieassistent die het dossier van de persoon in kwestie opvolgt.

Soms hebben de oproepen betrekking op een specifiek verzoek om informatie over de status van een dossier dat afkomstig is van een dienst voor slachtofferbejegening of –hulp, van een slachtoffer of een magistraat. Soms gaat het om een vraag waarop een afspraak met de justitieassistent volgt met het oog op verdere begeleiding.

Tijdens deze afspraken dient de justitieassistent dan weer aandachtig te luisteren naar de behoeftes van het slachtoffer, waarbij hij duidelijk uiteenzet wat de dienst het slachtoffer kan bieden. Tijdens dergelijke afspraken kan de juridische procedure uiteengezet worden, maar het is ook mogelijk dat deze uitmonden in een begeleiding op langere termijn, waarbij het slachtoffer gezien wordt op cruciale momenten van de procedure, zoals de inzage van het strafdossier, de teruggave van bewijsstukken, het proces of het opstellen van een slachtofferfiche in het kader van penitentiair verlof,

voorwaardelijke of voorlopige invrijheidstelling. Deze verschillende interventiewijzes worden het slachtoffer voorgesteld zonder ooit opgelegd te worden.

b. Het begeleiden van slachtoffers bij inzage van hun dossier

Het begeleiden van slachtoffers bij de inzage van hun dossier is één van de manieren waarop de dienst voor slachtofferonthaal frequent intervenieert. Het doornemen van het strafdossier is een moeilijke opgave voor het slachtoffer, zowel wat betreft het begrijpen ervan (en bijgevolg, van de resultaten van het onderzoek en de beslissingen) als op emotioneel vlak. Tijdens onze participerende observatie hebben we twee justitieassistenten kunnen volgen bij de begeleiding van slachtoffers die hun dossiers inkeken. In tegenstelling tot slachtoffers die niet begeleid worden door deze dienst, hebben deze slachtoffers de mogelijkheid het strafdossier in te kijken in de lokalen van de dienst in plaats van in de griffie samen met vele anderen (advocaten, beklaagden, etc.). Op die manier wordt hen dus een zekere privacy gegarandeerd. Indien hij het dossier heeft kunnen inkijken voor het slachtoffer, kan de justitieassistent bovendien ook de documenten toelichten die belangrijk lijken voor een goed begrip van de feiten en beslissingen, deze uitleggen als het slachtoffer niet de moed heeft deze zelf door te nemen en het slachtoffer voorbereiden op elementen die emotioneel gezien moeilijk te lezen of bekijken zijn (ondermeer foto's van de plaats of autopsie).

> Zo ontvangt een justitieassistente een persoon in het kader van de inzage van een dossier. *Ce monsieur a perdu son fils, décédé de manière suspecte. Monsieur est venu seul, sans sa femme "qui ne pourrait pas supporter." Il veut savoir de quoi son fils est mort. Monsieur est très nerveux et ému. Il fume cigarettes sur cigarettes. L'assistante de justice lui explique qu'elle a, devant elle, le dossier complet. Elle lui demande s'il souhaite consulter le dossier seul ou s'il préfère qu'elle l'aide. Monsieur désire de l'aide. "Car je ne vais rien comprendre moi." L'assistante de justice lui expose alors le contenu du dossier et spécifie les documents dans lesquels il trouvera réponse à ses questions. Elle spécifie également les endroits où se trouvent les photos des lieux du décès et de l'autopsie. Monsieur mentionne: "Je veux tout voir car je dois savoir la vérité, même si ça va peut-être faire très mal." L'assistante de justice expose ce qui va se passer en chambre du conseil et la décision de non-lieu qui y sera prononcée en raison du diagnostic de décès naturel de son fils. Elle montre à Monsieur les résultats de l'enquête de police, le dossier médical, qu'elle lui explique points par points. Elle lui suggère de prendre des copies s'il désire lire tout cela plus à son aise ou montrer l'expertise à son médecin traitant. L'assistante de justice prend le temps d'expliquer très clairement le contenu des différents documents à Monsieur. Elle prend son temps. Elle lui demande aussi si, selon lui, les explications du décès lui semblent probables. Monsieur acquiesce, il souffre lui-même de la même maladie qui a provoqué le décès de son fils. Au moment d'ouvrir la farde contenant les photos, l'assistante de justice prévient Monsieur. Elle lui demande une nouvelle fois s'il désire les voir. Monsieur dit: "Oui, même si c'est cruel." L'assistante de justice prend le temps de lui expliquer ce qu'il va voir: "Ce sont des photos pour l'autopsie, votre fils sera nu sur une table en alu à la morgue, il y aura ensuite une photo de lui en entier puis, progressivement, vous verrez des parties de son corps ouvertes, il sera recousu sur la dernière photo." Monsieur est très très ému en regardant les photos. Il dit: "Son tatouage n'était même pas terminé" ; "Ce sont des photos fortes, je ne vais pas les ramener à la maison, ma femme ne le supportera pas, mais pour moi, c'était très important de les voir, de savoir ce qu'on lui avait fait." "Maintenant j'ai vu, je veux une copie des expertises." L'assistante de justice propose à Monsieur un café. Elle essaye de savoir si Monsieur est*

entouré, soutenu dans cette épreuve. Monsieur dit: "Pas vraiment." Il lui parle un peu des problèmes qu'il a avec son ex belle-fille. L'assistante de justice lui propose de l'aider si nécessaire. Monsieur dit: "Non merci, cela ne m'apportera rien." L'assistante de justice note sur les documents ceux qui doivent faire l'objet d'une copie aux greffes. Monsieur pourra venir les chercher le jour de sa venue en chambre du conseil. Pour quinze pages, Monsieur doit apporter 4,75 euros. L'assistante de justice propose qu'il passe au bureau pour qu'ils aillent les chercher aux greffes ensemble. Elle lui réexplique une nouvelle fois comment va se passer la chambre du conseil et les modalités pour y accéder (lieu, huissier, rapidité de l'audience).

c. Het begeleiden van slachtoffers tijdens het proces

De begeleiding van slachtoffers tijdens het proces, de teruggave van de bewijsstukken, de voorbereiding van een waardig afscheid of de begeleiding tijdens wedersamenstellingen vormen taken die de dienst eveneens uitvoert, maar die we jammer genoeg niet hebben kunnen observeren.

De begeleiding tijdens het proces vormt blijkbaar een vrij zware taak voor de dienst slachtofferonthaal, vooral wanneer het om een assisenproces gaat, dat soms meerdere weken in beslag kan nemen. De dienst stelt zich dan ook vragen over de huidige interventiepraktijk en deed dit ook tijdens een methodologisch overleg in het kader van een ressortvergadering, waaraan we konden deelnemen.

Doit-on suivre tout le procès aux côtés des victimes ou doit-on être présents avant tout durant les moments-clés? Comment concilier les besoins des victimes ou de certaines d'entre elles et les nécessités de fonctionnement du service et sa disponibilité pour d'autres victimes? Comment coordonner cette mission en collaboration avec d'autres services potentiels tels les services d'assistance aux victimes ou les services d'aide aux victimes? Les services d'aide ne sont-ils pas mieux formés pour accompagner les victimes tout au long d'une cours d'assise? Les assistantes de justice ne devraient-elles pas davantage se cantonner à la présentation des lieux et de la procédure? Si on ne suit pas tout en cour d'assise, peut-on se permettre de suivre tout le procès correctionnel? Les victimes prenant part à un procès de Cour d'assise ne seraient -elles pas défavorisées par rapport aux victimes participant à un procès correctionnel? Telles furent les questions adressées lors de cette réunion.

d. Het opstellen van "slachtofferfiches"

Een andere belangrijke interventie betreft het opstellen van slachtofferfiches in het kader van de voorwaardelijke invrijheidstelling, de voorlopige invrijheidstelling en de penitentiaire verloven. In dat kader sturen de justitieassistenten slachtofferonthaal een brief naar de slachtoffers om hen te verwittigen dat hun dader voldoet aan de voorwaarden om in aanmerking te komen voor voorwaardelijke invrijheidstelling, voorlopige invrijheidstelling of penitentiair verlof. In die brief wordt hen voorgesteld een afspraak te maken om de bekommernissen en voorstellen betreffende de voorwaarden die zouden kunnen opgelegd worden aan de dader, in hun belang, bij de invrijheidstelling of het verlof te bespreken. De brief vermeldt eveneens dat ze kunnen vragen om gehoord te worden door de commissie voorwaardelijke invrijheidstelling in geval de dader voor een dergelijke vrijlating in aanmerking komt. Aan het slot van de brief wordt hen voorgesteld

contact op te nemen met de dienst of hun weigering schriftelijk mee te delen en hierbij te preciseren of ze in de toekomst wensen geïnformeerd te worden van elke procedure inzake hun dader. Aan de brief wordt de brochure "*Wanneer de dader achter de tralies verdwijnt … Wat te verwachten als slachtoffer?*" toegevoegd.

Tijdens de participerende observaties kregen we de kans twee gesprekken met slachtoffers bij te wonen bij het opstellen van een slachtofferfiche.

> *Soit le cas de Mme X, victime de viol et de séquestration par un inconnu. Madame est convoquée pour élaborer une fiche victime dans le cadre de la libération provisoire potentielle de son agresseur, soumise à décision du service des cas individuels et de la direction de la prison. Comme il est étranger, il recevra ordre de quitter le territoire. L'assistante de justice ne connaît pas Mme X et a d'ailleurs eu du mal à retrouver ses coordonnées qui ne lui avaient pas été fournies par le service des cas individuels [comme c'est souvent le cas dans ce genre d'intervention]. Mme X arrive dans le bureau, très choquée du courrier qu'elle a reçu. Elle dit qu'elle essaye d'oublier cette histoire, y est presque arrivée « et reçoit un courrier pareil, lui apprenant de surcroît, que l'auteur va être libéré. » Madame ne veut pas qu'il le soit. Quand l'assistant de justice lui explique qu'il s'agit d'une libération provisoire pour étranger qui doit conduire à l'expulsion de son agresseur, Mme demande si elle a des garanties à ce sujet. Mme est assistante sociale et connaît bien la problématique des expulsions. L'assistant de justice ne peut que comprendre son scepticisme. Elle lui explique aussi que ce qui lui est demandé, c'est si elle veut mettre des conditions spécifiques à la libération. Mme ne peut que répéter qu'elle ne veut pas qu'il soit libéré, ce que l'assistante de justice ne peut lui assurer. L'assistant de justice lui demande si elle veut être tenue informée de décisions ultérieures concernant l'auteur. Mme acquiesce: "Maintenant qu'on m'a replongé dans ce cauchemar, je veux savoir." Mme explique qu'elle va mieux mais qu'elle n'ose toujours pas sortir seule le soir. L'assistant de justice lui demande si elle ne souhaite pas un suivi psychologique Madame dit qu'elle devrait peut-être y penser, même si avant le courrier, elle avait pensé être passée au-dessus des difficultés.*

> *Le second accompagnement dans la rédaction d'une fiche victime, établie cette fois dans le cadre d'une libération conditionnelle a suscité chez les victimes, la même frayeur et la même révolte. "Laissez-nous vivre", dit une des personnes de la famille contactée à cette occasion. Mais en même temps, chez une autre: "Je me suis d'abord dit, ah non, ça ne va pas recommencer. Mais je n'avais pas lu la lettre. Maintenant je me dis : on va enfin pouvoir dire ce qu'on a sur le cœur."En dialoguant avec l'assistant de justice, ils sont parvenus à dégager un certain nombre de conditions mais aussi à exprimer que, pour eux, le deuil n'avait pas été fait. L'assistant de justice leur a demandé s'ils avaient pu lire le dossier ou éprouvé l'envie de le faire, s'ils avaient eu l'occasion de récupérer les objets personnels de leurs proches décédé, s'ils avaient fait une demande au fond d'indemnisation, s'ils avaient fait une démarche auprès d'un autre service psycho-social en vue de trouver un soutien. Les personnes étaient en demande mais n'avaient pas été informées ou n'avaient pas ressenti le besoin de telles démarches au moment du drame qui a touché leur famille.*

Het opstellen van slachtofferfiches stelt dus een aantal problemen voor de justitieassistenten en voor de slachtoffers. Het vormt een cruciaal interventiemoment dat echter nog ervaring mist op het vlak van institutionele routines: de slachtoffers zijn niet altijd voorbereid, vooral wanneer ze door de mazen van het net geglipt zijn aan het begin van hun zaak. Bovendien betreffen de officiële procedures de voorwaardelijke invrijheidstelling, maar worden ze voortaan toegepast op de voorlopige invrijheidstelling

en penitentiaire verloven, waarvoor de beslissingsprocedures en belangen niet dezelfde zijn. De medewerkers van de dienst trachten niettemin, in die moeilijke context, tegelijkertijd de frustraties van de slachtoffers op te vangen en een nieuwe begeleiding in te stellen indien nodig.

4.2.2. Tussenkomst in het kader van structurele projecten

a. Gericht op magistraten en administratief medewerkers

De diensten voor slachtofferonthaal werken dagelijks samen met magistraten en administratief medewerkers. Hoewel de samenwerking met enkele magistraten goed verloopt, moeten anderen nog gesensibiliseerd worden. Daarom nemen de justitieassistenten regelmatig contact op met magistraten in het kader van concrete dossiers. Ze bieden ook stages aan voor studenten om de werking van de dienst uit te leggen en nemen deel aan vormingen rond slachtofferonthaal voor magistraten.

Tijdens onze observatieperiode hebben we de gelegenheid gehad verschillende magistraten te ontmoeten om hen te sensibiliseren voor de situatie van slachtoffers. Sommigen luisterden met veel aandacht terwijl anderen dan weer meer terughoudend waren.

> *Ainsi un assistant de justice reçoit un coup de téléphone d'une victime qui s'interroge sur une décision ou non d'autopsie par le magistrat dans le cadre du décès non expliqué d'un de ses proches. L'assistant de justice contacte le magistrat pour savoir ce qu'il en est. Le magistrat n'a pas décidé qu'une autopsie était nécessaire. L'assistant de justice rappelle le Monsieur pour lui annoncer la décision. Monsieur ne comprend pas. Il voudrait qu'une autopsie soit réalisée car il voudrait savoir si son proche parent est décédé de mort naturelle ou d'un suicide. Insistant sur l'importance que revêt cette information pour lui et sa famille, l'assistant de justice décide d'aller trouver le magistrat en personne pour lui exposer la situation. Le magistrat nous reçoit. Il entend la demande et téléphone à la victime pour lui expliquer le sens de sa décision : il ne voyait pas de raison suspecte apparente dans le dossier et désirait pouvoir éviter á la famille l'épreuve d'une autopsie et de l'attente du permis d'inhumer. Entendant les arguments de la victime, il décide de faire faire un minimum d'analyses toxicologiques supplémentaires en vue de confirmer ou infirmer la thèse du suicide, à la plus grande satisfaction de la victime. L'assistant de justice en profite pour lui parler d'un autre dossier. Le magistrat est réceptif aux préoccupations du service d'accueil des victimes.*

> *Durant une après-midi, je me rends avec un assistant de justice dans les couloirs du parquet pour rendre visite à divers magistrats concernant des dossiers précis : Mme X est absente, Mr Z également et Mme W n'a pas eu le temps de demander à son employé de sortir le dossier de Monsieur R que l'assistant de justice lui a demandé de lui communiquer. "Ce n'est pas grave", dit l'assistant de justice, "je suis déjà venu trois fois mais je reviendrai, pour être certain qu'elle ne m'oublie pas."*

> *Durant deux après-midi consécutives, X et Y ont reçu durant des stagiaires en droit faisant leur stage au parquet en vue de leur expliquer les missions et le fonctionnement du service.*

Dat justitieassistenten individuele taken laten primeren op structurele taken houdt op het eerste zicht verband met de te grote werklast die terecht komt op de schouders van de justitieassistenten wat betreft het beheer van individuele dossiers, wat op zijn beurt samenhangt met de terughoudendheid van magistraten en administratieve diensten om zich te ontfermen over slachtoffers op hun niveau.

Deze grote werklast aan individuele dossiers zou de onmogelijkheid verklaren waarin de Franstalige justitieassistenten verkeren om zich werkelijk toe te leggen op de uitwerking van structurele projecten, in tegenstelling tot hun Nederlandstalige collega's die van hun kant minder overrompeld lijken te worden door deze opdracht en dus meer opgewassen zijn tegen de structurele kant van hun werk. De justitieassistenten zijn nochtans van mening dat sensibilisering op het niveau van de parketmagistraten, administratief personeel en zittende magistratuur essentieel is.

Ten slotte betreft een ander punt de sensibilisering van de magistraten van de zetel; hier was voornamelijk de Nederlandstalige ploeg vragende partij, maar kon slechts een sensibilisering georganiseerd worden op voorwaarde dat beide afdelingen (de Franstalige en de Nederlandstalige) tijd konden vrijmaken.

b. Gericht op andere actoren (de organisatie van de arrondissementele raad)

Een middel om structurele verandering te bekomen, is de arrondissementele raad waarvan de justitieassistenten het secretariaat en de organisatie op zich nemen. Zoals we al vermeldden, hebben de arrondissementele raden blijkbaar nooit echt goed gewerkt in Brussel, met weinig concrete beslissingen als resultaat.

Op het ogenblik van onze observaties was deze raad echter misschien een nieuwe dynamiek aan het ontdekken met een organisatie in twee fasen als gevolg: een eerste vergadering groepeert de praktijkwerkers uit de sector die belangrijke problematieken aanhalen die door de respectieve autoriteiten aangepakt moeten worden, een tweede roept de autoriteiten samen die de macht hebben beslissingen te nemen.

> *Lors de l'observation participante, les assistantes de justice ont préparé une réunion du conseil d'arrondissement qui devait avoir lieu dans les semaines à venir. Pour cette réunion, l'option fut prise de gérer, avant tout, des petits points, "les gros points n'ayant jamais été concluants." Etaient donc prévus à l'ordre du jour: 1. le problème des déclarations de personne lésées que les employés semblent oublier de joindre au dossier, ce qui signifie que certaines victimes ne sont pas prévenues des moments importants de la procédure; 2. les motivations de classement sans suite dont certaines s'avèrent extrêmement choquante (de l'avis d'ailleurs de tous les intervenants du secteur) pour les victimes ("autre priorité"; "comportement de la victime"); 3. la restitution des véhicules volés.*

4.3.De diensten voor slachtofferhulp

Uit de informatie die de interviews ons opleverden, blijkt dat die diensten het individuele werk laten primeren op het structurele werk, wat ditmaal wel conform is aan het decreet. Belangrijk om weten is dat het decreet en zijn uitvoeringsbesluit beide meer neergeschreven zijn om de bestaande praktijken te regulariseren dan om de logica ervan te wijzigen.

4.3.1. Het werk met slachtoffers en de ontwikkelde interventiefilosofie

a. Het werk met slachtoffers

Het individuele werk met slachtoffers maakt een belangrijk deel uit van het werk van de twee diensten slachtofferzorg die we hebben bestudeerd. Bij de ene instanties neemt het twee vormen aan, bij de andere drie. De eerste instantie verschaft inderdaad hoofdzakelijk psychologische en sociale hulp terwijl de tweede ook juridische hulp garandeert.

Deze twee instanties onderscheiden zich ook van de diensten voor slachtofferbejegening en –onthaal doordat ze slachtoffers die een hulpvraag wensen in te dienen bij het Fonds voor schadeloosstelling van slachtoffers van opzettelijke gewelddaden kunnen begeleiden.

Wat psychologische bijstand betreft menen deze diensten doorheen de tijd een zekere expertise inzake therapeutische interventie naar slachtoffers toe ontwikkeld te hebben. De psychologen van die diensten werken tegelijkertijd analytisch geïnspireerde therapieën en korte therapieën gericht op het trauma uit. De verstrekte sociale en juridische hulp betreft over het algemeen elk aspect dat samenhangt met de gevolgen van de inbreuk.

Volgens de sleutelfiguren van die sector is het gratis karakter van slachtofferhulp belangrijk: "*L'idée de base de la démarche francophone est que l'Etat est souverain. Il s'agit de protéger le plus possible les personnes du taux d'agression possible. Elle va à l'encontre de la 'non-gratuité' des services et contre l'idée du bénévolat. La victime a droit au plus grand professionnel. Si l'acte réparateur est fondamental, ce qui est un capital, ce qu'il faut c'est qu'il soit régi par un système de justice. Cela participe à la reconstruction de base de la victime, cela lui permet de se reconnaître en tant que tel*."

b. De interventiefilosofie

De twee instanties hanteren een fundamenteel verschillende filosofie wat slachtofferhulp betreft. De eerste instantie wil een aparte plaats reserveren voor slachtoffers van overtredingen of als overtreding omschreven feiten en staat er dan ook op dat deze slachtoffers de kans moeten hebben zich terug te trekken in een veilige ruimte, waar ze zich duidelijk als slachtoffer kunnen identificeren. De andere instantie hanteert een fundamenteel verschillende visie. Naar haar mening kan er geen sprake zijn van een dergelijke dichotomie tussen dader en slachtoffer (slachtoffers zijn soms daders geweest en daders zijn soms slachtoffers geweest). Hoewel ze ook een veilige plaats wil aanbieden aan slachtoffers, moet deze plaats naar haar mening niet afgescheiden zijn van de rest van de wereld, net omdat een opsplitsing niet mogelijk is. Er zijn wel aparte wachtzalen voorzien, maar zoals één van de medewerkers vermeldde: *"Quand on demande à une victime de prendre place dans une salle d'attente, il faut toujours faire attention de savoir avec qui elle va se retrouver. Une victime de viol peut ne pas supporter se retrouver face à un homme, une personne désenfantée face à un enfant..."*

Een ander belangrijk onderdeel van het werken met slachtoffers heeft betrekking op het organiseren van praatgroepen of collectieve debriefings bij crisissituaties. Een van de

instanties organiseert collectieve of individuele 'psycho-drama's' en leidt een schrijfproject bij een tijdschrift om zo het verhaal van gedetineerden te confronteren met dat van slachtoffers.

4.3.2. Sensiblisering en vorming

Wij hebben geen concreet sensibiliserings- of vormingswerk kunnen observeren. We vermelden dan ook alleen maar dat de ene instantie meer betrokken lijkt te zijn bij sensibilisering dan de andere. Sommige medewerkers van die instantie nemen regelmatig deel aan de vormingscyclus over slachtofferonthaal die magistraten aangeboden wordt en organiseren "intervisies" gericht op alle praktijkwerkers uit de sector van de slachtofferhulp. Tijdens onze observatieperiode namen sommigen van hen ook deel aan een sensibiliseringssessie omtrent de slachtofferproblematiek gericht op jonge plegers van inbreuken. Jammer genoeg stonden de organisatoren ons niet toe hierop aanwezig te zijn. Ten slotte bereidden de medewerkers tijdens onze observatieperiode bij die instantie ook twee conferenties voor, één omtrent de plaats van het slachtoffer in de gerechtelijke procedure, een andere omtrent de victimiseringsproblematiek bij de Roma.

4.4.Impact van de diensten op de structurele verandering: generalisme versus specialisme

Hoewel de bevraagde Franstalige actoren wel belang hechten aan de sensibilisering van politieagenten[298] en magistraten, zelfs van de Gemeenschap in het algemeen, erkennen ze dat dit deel van hun opdracht verre van eenvoudig is. Het probleem ligt volgens hen bij de weerstand die de leden van de instellingen waaraan een nieuwe cultuur, of zelfs simpelweg een nieuwe aanpak, dient bijgebracht te worden hebben tegenover de veranderingen.

> *"Par rapport à la formation à l'accueil aux victimes, ce qui est clair c'est que les policiers préfèrent d'autres formations*." (een politiebeambte)

> "*La sensibilisation des magistrat, il est nécessaire de constamment la recommencer. Or il s'agit d'une obligation de la loi* FRANCHIMONT. *C'est interpellant. En termes de sensibilisation, à Bruxelles, il nous arrive de faire des actions ponctuelles au détour de dossiers individuels. Certaines actions structurelles sont aussi mises en place mais plutôt par phase: exemple, rencontrer les juges de la jeunesse. Mais ces actions structurelles n'ont pas d'effet immédiatement. On essaye de systématiquement informer les stagiaires judiciaires qui doivent aussi suivre la formation victime. Il faudrait aussi toucher le personnel des greffes et des cellules administratives, les magistrats assis et debout.*" (een medewerker van de dienst slachtofferonthaal)

De functie van de verbindingsmagistraat wordt in die optiek als essentieel aanzien, gezien hij een sleutelfiguur vormt die invloed kan uitoefenen op zijn collega's. Nochtans lijken de verbindingsmagistraten niet altijd goed geplaatst te zijn in hun functie.

[298] Meer van de zonale dan van de gemeentelijke diensten, maar deze laatste staan er niet echt weigerachtig tegenover en zien er het nut wel van in.

"*Parfois, ils ne passent pas bien au niveau administratif, ni humain or, on sait qu'il s'agit d'une politique à construire ou ces deux éléments sont importants. Le procureur du roi désigne les magistrats de liaison. Il devrait y avoir moyen d'influencer.*" (een medewerker van dienst slachtofferonthaal)

Deze elementen dragen ertoe bij dat het slachtofferbeleid zich ontwikkelt in de richting van een zeker "specialisme", wat men nochtans wilde vermijden.

5. Vage grenzen tussen bejegening, onthaal en hulp

Verschillende sleutelfiguren binnen het slachtofferbeleid menen dat de verdeling van de bevoegdheden tussen de verschillende types van diensten en vooral de samenwerking tussen de diensten problematisch is.

"Il y a encore des problèmes de collaboration entre « BAV » (qui n'ont pas tous ce nom là) et les services d'aides aux victimes près des parquets car il y a une certaine volonté de garder le dossier au commissariat. Ce qui est compréhensible dans le chef des professionnels (qui disent que les victimes ne s'y retrouvent pas) mais également dans le chef des victimes (cf. proposition Malmendier (MR) en vue de subventionner des asbl qui aideraient en fait les justiciables en cas de non satisfaction par rapport aux services existants). Il faut dire que la terminologie assistance/aide/accueil n'aide pas toujours: il faut quelque chose de clair et cohérent pour que le justiciable puisse s'en sortir."

Volgens een andere persoon: "*Ces répartitions de tâches entre services ne sont pas évidentes pour les professionnels non plus, d'autant que les initiatives en la matière se multiplient.*"

"*La philosophie est qu'il faut une assistance aux victimes dans le cadre d'interventions de caractère urgent et grave. Il faut que la police puisse assurer le premier contact avec la personne et renvoyer la personne vers un service adéquat mais cela ne se fait pas systématiquement.*" (een politionele instantie)

"*Les bureaux d'assistance aux victimes ont tout leur sens au niveau de la victimisation secondaire, au niveau de la plainte, mais les relais sont nécessaires. Il faut des espaces clairs. Chez nous, c'est 50 minutes d'entretien par la victime.*" (een medewerker van een dienst voor slachtofferhulp)

5.1. De verdeling van bevoegdheden tussen verschillende actoren op formeel vlak

In Brussel is er, omwille van politieke blokkeringen, nog geen sprake van een samenwerkingsakkoord. Omzendbrief OOP15ter en de minsteriele richtlijn van 15 september 1997 vormen momenteel dan ook, zo lijkt ons, de afbakening tussen de opdrachten van de verschillende diensten. Volgens omzendbrief OOP15ter geldt in theorie het volgende: "*de politiële slachtofferbejegening onderscheidt zich van de slachtofferhulp, meer bepaald door de inhoud, intensiteit en frequentie van de contacten met het slachtoffer. Aangezien de psychosociale - of therapeutische hulpverlening niet*

onder de politietaken ressorteert, verwijst de politieambtenaar het slachtoffer door naar de « centra (diensten) voor slachtofferhulp » erkend door de Gemeenschappen." [momenteel: Gewesten].

De ministeriele richtlijn van 15 september 1997 stelt het volgende: "*De justitieassistent slachtofferonthaal is niet bevoegd om psychosociale (slachtoffer)hulp te verlenen of juridisch advies te geven. Vandaar dat hij, samen met het personeel van rechtbanken en parket, een belangrijke verwijsfunctie heeft wanneer het slachtoffer hier behoefte aan heeft. De justitieassistent slachtofferonthaal neemt dus het initiatief om contacten te leggen en te onderhouden met de plaatselijke diensten (Balie, Bureau voor Consultatie en Verdediging, Centrum voor Hulp aan Slachtoffers, Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg, enz.). De justitieassistent slachtofferonthaal moet dus de nodige verwijs- en samenwerkingskanalen uitbouwen*."

In praktijk blijkt het onderscheid tussen bejegening, onthaal en hulp echter niet zo eenduidig te zijn. Hoewel de bevraagde actoren het ermee eens zijn dat de taakverdeling tussen de diensten in theorie wel duidelijk is (ondanks het feit dat de benamingen van de diensten niet steeds zouden overeenstemmen met hun werkfilosofie[299] en aanleiding zouden geven tot verwarring), geven ze toe dat deze verdeling toch moeilijk toepasbaar blijft. Deze moeilijke toepasbaarheid lijkt te resulteren uit twee beperkingen: enerzijds de behoeften die de slachtoffers te kennen geven en, anderzijds, de beperkte middelen (personeel, vorming, supervisie) waarover de respectieve diensten beschikken. Zo relativeren de diensten voor politiële slachtofferbejegening (en misschien nog meer de gemeentelijke "bureaus voor slachtofferjegening") het korte termijnkarakter van hun interventies, zelfs al letten ze er allen op niet te vervallen in een logica van psychosociale of juridische interventie. Ze hebben trouwens allen samenwerking opgezet met andere diensten (diensten voor geestelijke gezondheid, bureaus voor juridische bijstand, verschillende vzw's, diensten voor slachtofferhulp van het Gewest).[300]

5.2. De aangegane samenwerking

5.2.1. Door de diensten voor politiele slachtofferbejegening en de bureaus voor slachtofferbejegening

De diensten voor (politiele) slachtofferbejegening werken nauw samen met talrijke andere diensten, zowel intern als extern. De aard en frequentie van de samenwerking

[299] Dat zou ondermeer het geval zijn bij bepaalde diensten voor slachtofferbejegening, een benaming die de medewerkers als foutief beschouwen omwille van hun betrachting de capaciteiten van gevictimiseerde personen te autonomiseren en te valoriseren.

[300] Hierbij dienen we te preciseren dat de medewerkers vaak hun cliënten doorverwijzen naar buurtdiensten en/of diensten gespecialiseerd in bepaalde interventies. De diensten voor slachtofferhulp van het Gewest schijnen trouwens niet altijd hun eerste keuze te vormen, omwille van de miskenning van de kwaliteit van hun interventie, de afkeuring van hun interventies of nog van de aard van de problematiek waarmee het slachtoffer in aanraking kwam (bepaalde diensten voor slachtofferbejegening verwijzen hun cliënteel slechts naar die diensten door in geval het probleem waarmee het slachtoffer te maken kreeg van multidisciplinaire aard is).

reflecteren ondermeer de wijze waarop deze diensten hun interventie positioneren ten aanzien van die andere diensten. Het is inderdaad zo dat bepaalde diensten meer geneigd zijn dossiers autonoom af te handelen, terwijl andere meer externe hulp zullen inroepen. Dat hangt blijkbaar af van hun werklast, maar ook in zekere zin van de manier waarop ze de grenzen van hun interventie percipieren.

a. Samenwerking met andere diensten voor slachtofferbejegening

De andere diensten voor slachtofferbejegening worden als geprivilegieerde partners aanzien, vooral wanneer deze zich binnen dezelfde politiezone bevinden. Niet zelden dienen ze hun aanpak inderdaad te coördineren en ontstaan samenwerking en/of netwerken in het kader van concrete dossiers.

> Dat was ook het geval bij een interventie die we konden bijwonen en die voortgezet werd bij een andere dienst binnen dezelfde zone omwille van een wijziging van de toestand van de betrokken persoon. De twee antennes van de zonale dienst voor politiele slachtofferbejegening gaven toen alle nodige informatie aan elkaar door.

Ook tussen de diensten voor politiele slachtofferbejegening van de andere politiezones van het gerechtelijk arrondissement Brussel is er sprake van samenwerking, maar ze is wel zeldzamer. Vaak is samenwerking beperkt tot het doorverwijzen van dossiers van de ene dienst naar de andere. Interbav-vergaderingen vinden plaats, maar deze zijn steeds meer beperkt tot het organiseren van informatiesessies omtrent thematieken die alle diensten aanbelangen. In dat kader is geen sprake van samenwerking noch van uitwerking van een gemeenschappelijke werkdeontologie voor alle bureaus voor slachtofferbejegening. Hiertoe werd wel het initiatief genomen, maar dat werd snel afgebroken toen de politiehiërarchie zich hierin mengde.

> De interbav-vergadering waaraan wij deelnamen tijdens onze observatie was in dat opzicht leerrijk: deze vergadering betrof een vorming omtrent een thematiek (in dat specifieke geval de organisatie van de eredienst tijdens een begrafenis) zonder dat gemeenschappelijke problemen waarmee de medewerkers in contact kwamen, besproken werden.

b. Met de diensten voor slachtofferonthaal bij het parket

De diensten slachtofferbejegening en de diensten slachtofferonthaal hebben dagelijks contact met elkaar. Tijdens onze observaties stelden we vast dat er geen dag voorbij gaat of er wordt contact opgenomen met die diensten. De diensten voor slachtofferonthaal vormen voor het merendeel van de medewerkers van de diensten voor politiele slachtofferbejegening en de bureaus voor slachtofferbejegening een sleutelelement om de voortgang of uitkomst van gerechtelijke dossiers te kennen of om aan een magistraat de vraag van een slachtoffer over te maken.

Er bestaat dus een *modus vivendi* binnen de sector wat betreft het nut van die dienst, zowel inzake toegang tot gerechtelijke informatie als in de vorm van doorgeefluik naar magistraten toe. De medewerkers betreuren alleen dat de dienst nog steeds niet makkelijk bereikbaar is, ondanks de telefonische permanentie. Nochtans haalt het vertrouwen in de

dienst de bovenhand en is men ervan overtuigd steeds een antwoord te krijgen binnen een redelijke termijn. In dat kader schijnt het feit dat de diensten elkaar kennen en al langere tijd samenwerken een rol te spelen. De twee onderstaande voorbeelden illustreren dit:

> X, medewerkster van een dienst voor politiële slachtofferbejegening neemt telefonisch contact op met het parket inzake twee dossiers. Ze komt terecht bij het antwoordapparaat van de dienst. Ze laat een boodschap na met de vraag haar weer op te bellen gezien ze wil weten weten welke persoon bevoegd is voor de dossiers op het parket. Ze zegt ons: "O*n est contente de les avoir même s'il est difficile de les joindre. Mais on sait qu'elles sont peu nombreuses et avec les années, on se rend compte qu'elles ont de plus en plus de boulot. On les connaît et elles aussi. La collaboration sur le long terme nous permet de faire passer des messages au magistrat par leur intermédiaire. On peut également s'échanger des infos entre nous et décider d'un commun accord qu'il ne faut pas donner cette information a la victime. Cela aide dans la compréhension des problématiques. On peut mieux gérer les situations en connaissance de cause.*"

> *Le cas de Mlle X dans un des SAPV de la zone considérée: l'intervenante du service reçoit Mlle X qu'elle a suivi dans le cadre de la plainte déposée contre son père, pour abus sexuels, quelques années auparavant. Mlle X vient lui donner des nouvelles. Elle vit à présent seule. Le procès de son père a lieu pour l'instant et elle se trouve dans une situation émotionnelle difficile. Elle a aussi consulté son dossier judiciaire mais ne comprend pas tout. Elle renvoie Mlle X vers le service d'accueil des victimes pour voir s'ils ne peuvent pas la soutenir dans la lecture du dossier et le suivi du procès.*

c. Met de diensten voor slachtofferhulp

Samenwerking met de diensten slachtofferhulp is zeldzamer dan met de diensten slachtofferonthaal.

> Een dienst voor slachtofferbejegening vermeldt bijvoorbeeld dat samen met een dienst voor slachtofferhulp een debriefing gehouden werd in het kader van een collectieve traumatiserende gebeurtenis. Deze samenkomst werd georganiseerd door een gemeentelijk bureau voor slachtofferbejegening en een gemeentelijke dienst voor slachtofferhulp naar aanleiding van de moord op een leerkracht van een school uit de gemeente. De twee diensten werkten samen om de situatie aan de leerlingen van de klas waarvan de leerkracht titularis was uit te leggen.

De diensten slachtofferbejegening beschouwen de diensten slachtofferhulp meer als doorgeefluik in geval een specifiekere psycho-sociale en juridische hulp noodzakelijk blijkt. Nochtans worden ook verschillende beperkingen aangehaald: een eerste beperking, die we ook konden observeren, betreft de localisatie van de Brusselse diensten voor slachtofferhulp. Deze zijn inderdaad niet altijd makkelijk toegankelijk voor slachtoffers die niet bereid zijn een aantal keer over te stappen van het ene openbaar vervoermiddel naar het andere.

Een tweede beperking betreft de moeilijkheid een slachtoffer door te verwijzen naar een nieuwe medewerker.

De gebruikte interventiemethode vormt ook een beperking. Bepaalde diensten voor politiele slachtofferbejegening zijn immers van mening dat de diensten voor

slachtofferhulp te "analytische" methodes hanteren die niet steeds tegemoet komen aan de behoeftes van slachtoffers.

Een vierde beperking is de overbevraging van de diensten slachtofferhulp. Dit heeft als gevolg dat de diensten politiele slachtofferbejegening soms verkiezen slachtoffers door te verwijzen naar diensten voor geestelijke gezondheidszorg en lokale sociale of juridische diensten, zelfs wanneer het situaties betreft die rechtstreeks te maken hebben met de victimisering en niet met situaties die de victimisering gewoon aangewakkerd heeft. In geval de slachtoffers moelijkheden van verschillende aard kennen ten gevolge van de victimisering, wordt wel in eerste instantie doorverwezen naar de diensten voor slachtofferhulp.

d. Met andere sociale hulpverleners

De diensten slachtofferbejegening werken ook samen met andere sociale hulpverleners, zowel gemeentelijke als supra-lokale. Soms wordt samen met deze diensten het probleem aangepakt, maar meestal wordt naar de diensten doorverwezen om tegemoet te komen aan de behoeftes van de slachtoffers.

> *Mme X a rencontré l'intervenante dans le cadre d'une situation de victimisation. Elle en subit toujours les conséquences et vient la voir. Cependant, en supplément, elle a des problèmes importants liés à un logement insalubre que son propriétaire refuse de rénover et des problèmes pour se faire accepter dans une école car elle ne parvient pas à obtenir une équivalence de diplôme. et vers le service d'aide aux victimes de l'arrondissement judiciaire de Bruxelles pour s'assurer de l'aspect ayant trait à la victimisation, l'intervenante renvoie Mlle X vers le service prévention de la commune où psychologues, assistants sociaux et médiateurs travaillent) pour ses problèmes scolaires et vers une autre association locale pour qu'elle puisse résoudre les conflits avec son propriétaire.*

Zoals enkele medewerkers vermelden: *"il est difficile de mettre les gens à la porte lorsqu'ils refusent les relais proposés"* of *"il est difficile de renvoyer les gens vers l'une ou l'autre institution qui se trouve loin de chez eux."* De eerste hulpverlener lijkt ook belangrijk te zijn voor de slachtoffers : *"Le premier intervenant est important: on était là les premiers, on connaît leur histoire, les personnes ont tendance à vouloir revenir chez nous, ne fut-ce que pour nous tenir au courant du dossier."*

Wat de medewerkers van het slachtofferonthaal bij het parket betreft, maken het gebrek aan supervisie, vorming en beschikbare tijd dat enkele van hun bevoegdheden al *a priori*[301] of in functie van het geval[302] worden doorgeschoven naar andere diensten, zoals de diensten voor politiële slachtofferbejegening en de diensten voor slachtofferhulp van het Gewest (die de slachtoffers bijstaan tijdens het laatste eerbetoon aan de overledene of tijdens hoorzittingen aan hoven en rechtbanken).

---

[301] Dat is ondermeer het geval voor het laatste eerbetoon aan de overledene, dat de justitieassistenten van de parketten geleidelijk aan overgelaten hebben aan de gemeentelijke en zonale diensten voor slachtofferbejegening omwille van de mate waarin hun werk gesuperviseerd wordt en die ze als onvoldoende beschouwen om zulke emotioneel zware taak te vervullen.

[302] Wat de begeleiding van slachtoffers naar hoven en rechtbanken betreft, lijkt het dat hierover beslist wordt in functie van de vraag van het slachtoffer, maar ook va, de werklast van de justitieassistenten op de parketten en de andere diensten voor slachtofferhulp of –bejegening op het moment zelf.

5.2.2. Door de diensten slachtofferonthaal: samenwerking met de diensten voor slachtofferbejegening en –hulp

De contacten met de diensten voor slachtofferbejegening en –hulp verlopen voornamelijk telefonisch in het kader van vragen die deze diensten richten aan de dienst slachtofferonthaal bij het parket.

De dienst voor slachtofferonthaal werkt ook samen met deze diensten in het kader van de opvolging van een proces of de begeleiding van personen bij het afscheid nemen van een overledene of een wedersamenstelling.

Ten slotte deelt de dienst voor slachtofferonthaal aan slachtoffers het adres mee van de dienst slachtofferhulp wanneer dezen behoefte hebben aan psychologische, sociale of juridische hulp of nog, wanneer dezen een aanvraag wensen in te dienen bij het Fonds voor schadeloosstelling van slachtoffers van opzettelijke gewelddaden.

Gezien de mogelijkheden inzake intervisie de laatste jaren werden afgeschaft (zelfs al lijkt er sprake te zijn van een herinvoering in de nabije toekomst), nemen bepaalde leden van de dienst deel aan georganiseerde intervisies, bedoeld voor diensten slachtofferbejegening en ingericht door de medewerkers van een Brusselse dienst voor slachtofferhulp.

Ten slotte is er ook overleg op een meer structureel niveau met deze diensten, namelijk in het kader van de arrondissementele raad en tijdens occasionele ontmoetingen.

5.2.3. Door de diensten slachtofferhulp

De samenwerking van slachtofferhulp met de diensten slachtofferbejegening en –onthaal zijn hierboven aan bod gekomen.[303]

6. Tegemoetkoming aan de behoeftes van slachtoffers of tegemoetkoming aan de institutionele en organisationele logica

Ten slotte konden we een duidelijke trend waarnemen tijdens de observerende participaties. Deze trend houdt in dat er een zeker gevaar bestaat dat de praktijken van slachtofferbejegening, -onthaal en –hulp geassimileerd worden met de interne logica van de instellingen die ze geacht worden te verbeteren, wat nadelig kan zijn voor de ontwikkeling van een adequaat antwoord op de behoeftes van slachtoffers. De participerende observaties stonden ons toe een beter inzicht te krijgen in deze dynamiek doordat ze ons wezen op een aantal leemtes tussen de behoeftes van slachtoffers en de antwoorden die hen konden worden geboden. Slachtoffer zijn komt nooit gelegen. Men kiest er niet voor en men verwacht het niet. Als voorbeeld kunnen we de casus van een dame aanhalen, slachtoffer van ernstige feiten van partnergeweld, moeder van twee kinderen en van wie de echtgenoot in voorlopige hechtenis geplaatst werd.

[303] Cf. 5.2.1. Door de diensten voor politiele slachtofferbejegening en de bureaus voor slachtofferbejegening en 5.2.2. Door de diensten slachtofferonthaal: samenwerking met de diensten voor slachtofferbejegening en –hulp.

Madame se présente au commissariat de police avec ses deux enfants. Son mari devait passer en chambre du conseil dans la journée pour voir si son mandat d'arrêt était levé ou confirmé. Il est quatre heures de l'après-midi. Elle ne veut pas rentrer chez elle car elle craint que son mari ne soit relâché. Le policier qui la prend en charge, l'emmène au bureau d'assistance aux victimes car il veut rentrer chez lui. Madame y arrive avec ses deux enfants. L'intervenante du service tente d'appeler le service d'accueil des victimes près du parquet pour prendre connaissance de la décision de la chambre du conseil. Heureusement, l'assistante de justice répond encore au téléphone. Elle tente de se renseigner. Les greffes sont fermées. Personne ne sait si Monsieur a été relâché. Pendant ce temps, Madame a peur. L'intervenante se sent également responsable. Elle propose donc à Madame de loger une nuit, avec ses enfants dans un centre d'hébergement de crise. Madame ne veut pas. Elle ne comprend pas pourquoi on ne parvient pas à savoir si son mari est relâché ou pas. Finalement, après maintes discussions, elle accepte de se rendre au CASU où l'intervenante a fini par lui trouver une place après maints coups de téléphone. L'intervenante, sensible au désarroi de cette femme, finit par appeler plusieurs fois la prison pour voir si Monsieur y est rentré. A huit heures du soir, elle apprend qu'il n'a pas été relaché, que Madame peut rentrer chez elle en toute sécurité.

Deze tendens tot bureaucratisering die zich laat zich gewaarworden binnen verschillende geledingen (politie en justitie) - geledingen waarvan verwacht wordt dat de slachtofferdiensten ze "humaniseren" – heeft perverse effecten, zoals het voorbeeld dat we net aanhaalden illustreert. Hoewel deze bureaucratisering immers geen weerslag zou mogen hebben op de werking van de slachtofferdiensten zelf, met het risico dat ze zelf een victimiserend effect zouden hebben, merkten we tijdens onze observaties in enkele diensten een zekere neiging tot bureaucratisering op. Deze diensten vrezen elk niet gepland contact of staan weinig open voor slachtoffers die niet conform zijn aan hun eisen. Een valorisering van de werkomstandigheden (bijkomend personeel, erkenning/recuperatie van de wachtdienst, betere vorming, …) zou een rem kunnen zetten op deze bureaucratisering, die – in geval ze zich doorzet – zeker geen positief effect zal hebben op slachtoffers.

7. Het publiek dat de diensten voornamelijk bereiken: slachtoffers van inbreuken en hun naasten en slachtoffers van "rampen"

Een andere punt van discrepantie tussen theorie en praktijk betreft het publiek waaraan de diensten bejegening, onthaal en hulp moeten verlenen. Uit onze interviews blijkt inderdaad dat, hoewel de diensten over het algemeen erop gericht zijn tegemoet te komen aan de behoeftes van slachtoffers van inbreuken – of als inbreuk omschreven feiten - en hun naasten, deze categorie vaak neigt uit te breiden tot slachtoffers (en naasten) van andere "rampzalige" voorvallen, zoals branden, dodelijke ongevallen, zelfdodingen, … Sommige diensten zijn zich bewust van deze uitbreiding en motiveren deze door te stellen dat dergelijke gebeurtenissen van die aard zijn dat ze traumatische gevolgen met zich meebrengen die vergelijkbaar zijn met deze die slachtoffers van inbreuken ervaren, terwijl anderen vermelden "*qu'il est souvent difficile à dire, dans l'immédiat, si le fait dont la personne est victime constitue ou non une infraction.*" Op de diensten (vooral de eerste lijnsdiensten) wordt soms ook een beroep gedaan door personen die zich slachtoffer voelen van de samenleving of de instituties in het algemeen (waaronder

personen die zich slachtoffer achten van politiegeweld). Deze laatste doelgroepen lijken echter wel doorverwezen te worden naar andere diensten.

In het licht van deze algemene tendens om de categorie slachtoffer van strafrechtelijke inbreuken uit te breiden naar andere categorieën van slachtoffers valt op te merken dat bij de slachtoffers van als overtreding omschreven feiten bepaalde types systematisch meer aandacht schijnen te krijgen binnen de verschillende diensten. Zo selecteren de diensten voor politiële slachtofferbejegening bepaalde slachtoffers in functie van het type feit waarvan ze slachtoffer werden of hun socio-demografische kenmerken; de dienst slachtofferonthaal bij het parket besteedt in het bijzonder aandacht aan slachtoffers van "verdachte overlijdens" en "gewelddadige feiten". Hier dient aan toegevoegd te worden dat soms ook specifiek aandacht besteed wordt aan bepaalde types van slachtoffers in functie van organisationele en budgettaire beperkingen.

> Zo is het personeel van de dienst slachtofferhulp verspreid over twee verschillende gebouwen omwille van organisatorische kwesties typisch voor het Brusselse parket, en heeft deze dienst zich bijgevolg gespecialiseerd in bepaalde materies (jeugd en verkeer).[304]

> Eén van de diensten voor slachtofferhulp van het arrondissement Brussel wil daarentegen elke type van victimisering kunnen aanpakken (of deze nu het gevolg is van een inbreuk of niet), maar budgettaire beperkingen gekoppeld aan het decretale kader weerhouden haar daarvan.

Ten slotte betreft een laatste belangrijk aspect de opvangvoorwaarden en toelaatbaarheidsvoorwaarden die de diensten hanteren ten aanzien van slachtoffers. Alle diensten zijn rechtstreeks toegankelijk voor het publiek. Bepaalde diensten (zelfs al zijn ze - zo lijkt ons - in de minderheid) hebben beslist het slachtoffer te "ontvangen" in zijn "subjectiviteit als slachtoffer", onafhankelijk van de wettelijke kwalificatie die aan het slachtoffer toegekend wordt. Zoals één van de medewerkers vermeldde, "*on rencontre toutes sortes de victimes, même des victimes imaginaires*." Andere trachten de "echte" van de "valse" slachtoffers te onderscheiden, de "adequate" van de "niet adequate". Bij bepaalde conflicten (ondermeer echtelijke en familiale conflicten) kunnen de diensten ook niet gemakkelijk uitmaken wie "slachtoffer" en wie "dader" is. De lokalisatie van de diensten binnen een politiecommissariaat, het parket of gemeentelokalen heeft in dat kader een impact op het type slachtoffer dat zich aanbiedt bij de dienst. Gemeentelijke diensten zijn eerder toegankelijk voor iedereen (slachtoffers van nadelige maatschappelijke of institutionele omstandigheden, slachtoffers met een verleden van daderschap, daders/slachtoffers, illegalen, …) dan de dienst voor politiële slachtofferbejegening die gehuisvest is in een commissariaat of dan een dienst slachtofferonthaal bij het parket.

---

[304] Wat niet betekent dat de positie van slachtoffers bij die materies gunstiger zou zijn dan die van anderen. Slachtoffers van als inbreuk omschreven feiten begaan door minderjarigen hebben minder rechten dan slachtoffers van als inbreuk omschreven feiten begaan door meerderjarigen en verkeersslachtoffers bevinden zich, zo blijkt, in een minder gunstige situatie dan andere slachtoffers, ondermeer in termen van onthaal.

Vanuit al deze diensten wordt echter geopperd dat het soms moeilijk is « *de faire la part des choses et de prendre la bonne décision*» betreffende de toelaatbaarheid van een bepaald dossier. De enige dienst die aan deze moeilijkheid schijnt te ontsnappen is de dienst slachtofferonthaal bij het parket, gezien deze dienst zich alleen ontfermt over personen die een klacht neergelegd hebben die op het parket terecht kwam en die door een magistraat als "slachtoffer" erkend werden. De beslissing inzake de toelaatbaarheid berust dan niet bij de justitieassistenten.

Als algemene regel geldt dat diensten zich niet tegelijkertijd met zowel daders als slachtoffers bezig houden, met uitzondering van een zeldzaam gemeentelijk bureau voor slachtofferbejegening dat andere doelstellingen combineert met slachtofferbejegening (ondermeer de omkadering van alternatieve maatregelen en lokale bemiddeling) en de diensten voor slachtofferhulp die afhangen van het Gewest, die eveens een dubbele taak hebben.

> Binnen deze laatste sector heeft één van de diensten er echter voor gekozen slachtofferhulp helemaal te scheiden van daderhulp, door een aparte ontmoetingsplaats te voorzien (in die zin benadert ze het beleid dat het merendeel van de diensten voor politiële slachtofferbejegening en de dienst voor slachtofferonthaal bij het parket hanteren). De andere dienst daarentegen blijft zowel slachtoffers als daders ontvangen op dezelfde locatie, om dichotomie te vermijden en normalisering te bevorderen, waarbij een deel van het personeel weliswaar gespecialiseerd is in slachtofferhulp.[305]

Volgens de observaties en interviews verwijst een relatief beperkt aantal diensten slachtoffers door naar bemiddelingsprogramma's.

7.1. Het doelpubliek van de diensten voor politiële slachtofferbejegening

Het doelpubliek van de diensten voor politiële slachtofferbejegening en de bureaus voor slachtofferbejegening bestaat over het algemeen uit personen en hun omgeving die, ten gevolge van een strafrechtelijke inbreuk materiële, fysieke en/of morele schade geleden hebben (met al dan niet een klacht tot gevolg). Deze diensten begeleiden dus zowel directe als indirecte slachtoffers (naasten of getuigen) van eenmalige of herhaaldelijke inbreuken, van verdachte overlijdens, van verdwijningen, …

Uit onze observaties, maar ook uit enkele beschikbare statistische gegevens van de voorzieningen slachtofferzorg (die een meer diepgaande analyse behoeven), blijkt dat slachtoffers die begeleid worden door de diensten voor politiële slachtofferbejegening slachtoffers van diverse incidenten of inbreuken zijn, met variërende ernstgraad en

[305] Het Brusselse decreet is vrij ruim opgevat en beoogt elke dienst uit die kleine sector (sinds kort gevormd door de twee vroegere diensten voor justitieel welzijnswerk en twee andere categoriale diensten) de kans te geven zijn eigenheid te bewaren. Het Gewest heeft in dat kader volgens onze respondenten geen afdoende poging gedaan om de uiteenlopende praktijken en interventie-filosofieën van de vzw's te uniformiseren.

gevolgen, zelfs al blijkt uit onze observaties dat het om een indrukwekkend aantal echtelijke en familiale conflicten gaat.

In het merendeel van de diensten voor politiële slachtofferbejegening worden de dossiers aangebracht hetzij door politie of gemeentelijke instanties, hetzij door politieagenten, hetzij op vraag van de slachtoffers zelf. De selectieprocedure van de dossiers is dus gebaseerd op het belang dat die verschillende instanties toekennen aan de slachtofferproblematiek (of aan de problematiek van bepaalde slachtoffers).

De diensten voor slachtofferbejegening trachten echter zelf de belangrijke dossiers te selecteren via de rapporten van de politiediensten, ondermeer via het ISLP-systeem dat de verschillende pv's die agenten opmaakten, groepeert. Dat systeem wordt dagelijks geraadpleegd door de leden van de dienst voor politiële slachtofferbejegening om een betere selectie te kunnen uitvoeren van de dossiers. Over het algemeen wordt aan de gevictimiseerde personen een schrijven gericht om hen te informeren over het aanbod van de dienst voor politiële slachtofferbejegening. Soms, in het geval van ernstige victimisering, wordt de dienst ook gevraagd deel te nemen aan de interventie met een politiepatrouille. Bepaalde diensten houden ook systematische interventies samen met politiebeambten bij het melden van slecht nieuws. Uit de observaties en gesprekken blijkt echter dat sommige meer aandacht besteden aan bepaalde inbreuken, hetzij *a priori*, hetzij op basis van een inschatting van de concrete situatie.

Het strikte criterium van "slachtoffer van inbreuken" dat de omzendbrief vermeldt en het al dan niet respecteren van dit criterium geeft in bepaalde diensten aanleiding tot discussie. Waar sommige van mening zijn dat iedereen moet geholpen worden (wat ook de wezenlijke aard is van zijn gevoel van victimisering) die zich bij de dienst aanbiedt, zijn andere dan weer meer geneigd de instroom te filteren.

Ondanks de uiteenlopende discours rond dit onderwerp, blijkt uit onze observatie van de praktijken dat er geen groot verschil is tussen de diensten. In praktijk geven talrijke diensten toe hun interventie uit te breiden naar andere rampspoedige gebeurtenissen waarvan de psychologische, sociale en juridische gevolgen deze die slachtoffers van inbreuken ervaren sterk benaderen (branden, rampen, zelfdodingen, …). In de andere gevallen ("slachtoffers van het leven" of denkbeeldige slachtoffers) stellen alle diensten relatief snel een doorverwijzing voor naar andere hulpverleningsdiensten wanneer zij niet tot de doelgroep behoren van een bureau voor slachtofferbejegening. Alle diensten hebben al problemen ervaren om deze doorverwijzing effectief te laten doorgaan, vaak omwille van de weerstand van de betrokkene.

Bepaalde gemeenteprojecten geven gemakkelijk, tenminste officieel, een ruime invulling aan het slachtofferbegrip. Dat is het geval bij bepaalde diensten voor slachtofferbejegening die zich af en toe ontfermen over situaties waarbij de aard van de victimisering voor discussie vatbaar is en die tijd andere taken vervullen dan de eerste bijstand aan slachtoffers van inbreuken.

Rest ons het probleem van de "echte" en "valse" slachtoffers. De meerderheid van de diensten krijgt met dit probleem te maken, ondermeer in het kader van interpersoonlijke conflicten zoals echtelijke en familiale conflicten. Het spreekt voor zich dat er een slachtoffer is in de wettelijke zin van het woord (deze die klacht heeft ingediend), maar

wat indien beide personen klacht indienden? Welke houding dienen de diensten voor slachtofferbejegening aan te nemen wanneer ze beseffen dat een slachtoffer dader is?

Er rijst ook een probleem wanneer het slachtoffer illegaal in België verblijft. Het gebeurt dat een dergelijk persoon zich aanbiedt op het secretariaat als slachtoffer en aangehouden wordt omwille van zijn illegaal verblijf. In dat kader zijn veel diensten buiten de commissariaten van mening dat ze beter geplaatst zijn om dit type van personen, dat net als andere slachtoffers hulp nodig heeft in geval van victimisering, te ontvangen. Andere medewerkers, gesitueerd binnen het commissariaat, zijn van mening dat deze personen alleszins van hen hulp kunnen krijgen in de vorm van huisbezoeken. "*Mais passeront-ils les portes du commissariat ou appelleront-ils ce service?*" Dezelfde vraag stelt zich voor slachtoffers die een aanvaring gehad hebben met de politie.

7.2. Het doelpubliek van de diensten voor slachtofferonthaal bij het parket

Net zoals voor de diensten voor politiële slachtofferbejegening bestaat het doelpubliek uit slachtoffers van inbreuken en hun naasten. Deze dienst besteedt in het bijzonder aandacht aan een specifieke groep van slachtoffers. Concreet heeft de dienst slachtofferonthaal immers een specifieke procedure op punt gesteld om een dossier aanhangig te maken, waardoor het doelpubliek ingeperkt wordt. Een systeem van automatische aanhangigmaking werd op poten gezet met de onderzoeksrechters in geval van verdacht overlijden en met de dienst verkeer van het parket voor ernstige verkeersongevallen. Dit impliceert dat de justitieassistenten meer doorgedreven werken met dit type slachtoffer voor wie een systematisch aanbod voorzien wordt. De verklaring hiervoor ligt bij de (procedurele maar ook emotionele) ernst en de zwaarte die dergelijke voorvallen impliceren. De dienst is niettemin toegankelijk voor alle slachtoffers d.m.v. de telefonische permanentie die dagelijks van 9u tot 16u gehouden wordt.

Tijdens onze observaties hebben we trouwens herhaaldelijk gesprekken tussen slachtoffers en justitieassistenten kunnen bijwonen over minder ernstige feiten of zelfs 'denkbeeldige' slachtoffers – personen die aan een geestesziekte lijden - kunnen ontmoeten. Het gaat daarbij vaak om vragen over de voortgang van hun dossiers, terwijl deze laatste categorie slachtoffers vooral een luisterend oor willen.

> Zoals een justitieassistent zei: "*On se centre très fort sur les victimes d'infraction car nous n'avons pas les moyens de répondre aux autres demandes. Même si des personnes qui ont des problèmes essentiellement sociaux peuvent porter plainte, leur dossier sera classé sans suite immédiatement si l'infraction n'est pas établie.*"

Zoals we al vermeldden, zijn paradoxaal genoeg vele slachtoffers die bij de diensten voor politiële slachtofferbejegening terecht komen slachtoffers van verschillende voorvallen of inbreuken van variabele ernst en met uiteenlopende gevolgen (zelfs al bleek uit onze observaties dat echtelijke en familiale conflicten het vaakste voorkomen), terwijl de dossiers waarmee het parket te maken krijgt en die een langdurige opvolging vragen door de justitieassistenten zeer ernstig zijn (slachtoffers van moord, zelfmoord, verkrachting etc.). De diensten interveniëren dus grotendeels in functie van deze dossiers. Er bestaat

dan ook een soort cesuur tussen het publiek dat zich richt tot de dienst voor slachtofferbejegening en het publiek dat bij de dienst slachtofferonthaal terecht komt. Deze vaststelling dient echter verder onderzocht te worden om na te gaan of bepaalde slachtoffers er misschien uitvallen.

Ten slotte krijgt de dienst voor slachtofferonthaal, net als de dienst voor slachtofferbejegening, ook te maken met de vraag naar het onderscheid tussen echte en valse slachtoffers. Deze dienst speelt hier echter een beperktere rol in gezien de aard van de dienstverlening die ze de slachtoffers kan bieden en zijn afhankelijkheid van de beslissingen van magistraten.

Wanneer een slachtoffer geen (eigenlijk) slachtoffer is, kan een justitieassistent inderdaad moeilijk concrete hulp bieden zowel wat betreft procedurele informatie als wat de voortgang van hun klacht betreft. Wat de inhoud van het dossier betreft, beslist de magistraat of deze 'slachtoffers' hier toegang toe hebben. De diensten voor slachtofferonthaal kunnen dus veel makkelijker de 'wettelijke paraplu' gebruiken dan de diensten voor politiële slachtofferbejegening. Aangaande dit laatste aspect vormt de casus van Mevrouw X een goed voorbeeld van de bufferrol die magistraten in laatste instantie vervullen.

> *Mme X téléphone au service pour avoir des informations sur la décision éventuelle de maintien de mandat d'arret de son époux. L'assistant de justice lui explique qu'elle ne peut pas lui donner la réponse et que le service s'adresse aux victimes et à leurs proches et non aux proches des prévenus incarcérés. Elle lui conseille de s'adresser à un service d'aide aux justiciables de l'arrondissement qui peut lui venir en aide. La personne insiste en expliquant qu'elle est « éminemment victime » dans cette histoire, ayant elle-même dénoncé son époux et ayant peur de son retour à la maison. L'assistant de justice, malgré sa réticence initiale, décide de contacter le magistrat ayant le dossier en charge. Celui-ci décide d'informer la personne, via l'assistant de justice du maintien en détention de l'auteur.*

7.3. Het doelpubliek van de diensten voor slachtofferhulp

Hoewel de twee bestudeerde diensten slachtofferhulp zich richten naar slachtoffers van inbreuken of als overtreding omschreven feiten, geeft de analyse van de interviews en observaties ons te kennen dat ze hun activiteiten ook naar andere types van slachtoffers uitbreiden. Deze instanties verleggen hun actieterrein naar slachtoffers van verkeersongevallen of rampspoedige gebeurtenissen. Zo heeft één van de diensten zich gedurende vele maanden ontfermd over de slachtoffers van de ramp van Gellingen, ondermeer door middel van praatgroepen.

> *"Les services d'aide aux victimes d'actes intentionnels de violence, nous sommes cela. Il est important de clarifier la notion de victimes. On a par exemple travaillé sur la catastrophe de Gislenghien. Or il ne s'agissait pas d'un acte intentionnel de violence. La Croix-Rouge a envoyé des gens chez nous. Au niveau des victimes de la route, il n'y a rien. Or, les parquets renvoient souvent les gens vers les services d'aide aux victimes mais qui a priori ne sont pas compétents. Selon lui, la justice s'imagine qu'il y a quelque chose mais il n'y a rien. Par rapport aux catastrophes, il n'y a rien. Les services d'aide aux victimes le font mais ce n'est pas réellement dans leurs compétences.*

Quand il s'agit des victimes mineures (qui ne sont pas des proches), il n'y a rien: Child focus ne fait pas de l'aide. Il y a bien des départements spécifiques à financer pour les enfants mais il s'agit d'un suivi psychologique pour les enfants, d'une aide payante, qui ressort davantage de la santé mentale. En bref, nous avons un arsenal législatif cohérent mais un certain nombre de personnes complètement laissées pour compte. Or il faut tenir compte de la subjectivité du sentiment de victimisation. Pour Gislenghien, on a pu dépasser les prérogatives."

Het zijn de slachtoffers zelf, politie (verwijsfax) of anderen die naar de diensten stappen. Om die reden komen de vragen om interventie soms van instellingen (scholen, verenigingen, ondernemingen) die om een collectieve debriefing vragen in het kader van een voorval dat hun leden aanbelangt.

ALGEMENE CONCLUSIES DEEL 3. ACTOREN EN OBSERVATIES

Uit deel 2 was reeds gebleken dat meerdere actoren en overheden de bevoegdheid hebben om de krijtlijnen van de slachtofferzorg uit te tekenen en te implementeren. In dit deel maken we een onderscheid tussen beide arrondissementen omdat het structureel kader verschilt: de federale wetgeving geldt voor beide, maar het beleidskader van de gemeenschappen verschilt.

In een eerste punt geven we aan waar de verschillen liggen tussen beide arrondissementen. Deze verschillen vloeien direct voort uit het beleidskader, namelijk de al dan niet aanwezigheid van een samenwerkingsakkoord en de bevoegdheden van de onderscheiden autoriteiten.

In een tweede punt gaan we na welke gelijkenissen er zijn tussen beide arrondissementen. Ondanks het verschillende kader, blijken de gelijkenissen in de praktijk immers de overhand te nemen.

I. Verschillen tussen beide arrondissementen

Het samenwerkingsakkoord

In Vlaanderen is sinds 1998 een samenwerkingsakkoord voorhanden tussen de Vlaamse Gemeenschap en de federale staat. In dit samenwerkingsakkoord worden de bevoegdheden bepaald en geven de overheden ook aan welke aspecten van de slachtofferzorg zij bewerkstelligen. Bovendien wordt voorzien in een coherente doorverwijzingpolitiek alsook in overlegorganen zoals de arrondissementele raden en welzijnsteams.

De bevraagde actoren zijn het erover eens dat dit samenwerkingsakkoord een belangrijke impuls geeft aan het afstemmen van de taken en het creëren van overleg: zij situeren de stimulansen voor een verdere uitbouw van de slachtofferzorg voornamelijk op dit structureel niveau.

In Wallonië en Brussel daarentegen is een samenwerkingsakkoord nog niet voorhanden. De bevraagde actoren geven aan dat dit nodig is om tot een meer uniforme afstemming van de taken te kunnen komen.

Meerdere autoriteiten hebben bevoegdheden

Zowel in Vlaanderen als in Brussel zijn meerdere autoriteiten bevoegd voor (de implementatie van) slachtofferzorg. Een verschil ligt erin dat in Brussel bovendien twee bijkomende niveaus in beeld verschijnen: het bi-communautair karakter alsook de invloed van de burgemeesters.

Aangezien in Brussel beide Gemeenschappen bevoegd zijn voor de implementatie van slachtofferhulp, dient daarmee rekening te worden gehouden door alle actoren in het werkveld. Dit bemoeilijkt soms de afstemming van de taken.

Bovendien heeft de historische ontwikkeling in Brussel ertoe geleid dat de burgemeesters evenzeer een rol te spelen hebben wat betreft de organisatie van slachtofferzorg op gemeentelijk niveau. De afstemming met slachtofferbejegening verdient daarin een bijzondere aandacht.

II. Enkele gelijkenissen

Ondanks het verschillend beleidskader, lijken in de praktijk toch ook heel wat gelijkenissen naar voren te komen, zoals de verhouding structurele/situationele ontwikkelingen; structurele/individuele taken; de naamverwarring; de praktische aspecten; en het doelpubliek van de slachtofferzorg.

Het belang van informeel overleg

In beide arrondissementen wordt het belang van het informeel overleg aangehaald om te kunnen komen tot werkbare oplossingen, voornamelijk rond de afstemming van de taken tussen de diensten.

In Vlaanderen wordt gesteld dat het formeel overleg reeds is voorzien, wat mogelijkheden biedt maar tegelijk ook hiërarchisch blijft en aldus wordt informeel overleg essentieel geacht. In Brussel vindt men informeel overleg belangrijk omdat men omwille van het ontbreken van het samenwerkingsakkoord geen formeel overleg voorhanden heeft.

De vraag stelt zich of het formeel overleg en de uniformiteit die daarmee zou moeten samengaan werkelijk zo een belangrijke rol speelt als door de actoren wordt aangehaald? Enerzijds zullen we in de interviews met de slachtoffers trachten na te gaan of zij een zicht hebben op de afstemming van de taken. Anderzijds blijken het informeel overleg en het komen tot werkafspraken aangepast aan de lokale omstandigheden zeer belangrijk te zijn. Men kan zich dan de vraag stellen in welke mate de energie moeten blijven uitgaan naar de discussies rond het al dan niet voorzien van een samenwerkingsakkoord en het bijhorende overleg?

De actoren geven telkens weer aan dat het een belangrijk punt is, maar in de praktijk lijken andere elementen meer van belang te zijn, zoals de vorming en sensibilisering, alsook het voorzien van de nodige middelen, voornamelijk voor slachtofferhulp. In Brussel rijst bovendien de vraag waar de gemeentelijke diensten zouden passen in het plaatje?

Individuele en structurele taken

Hoewel de actoren het belang van de structurele taken inzien, blijkt de meeste energie toch nog uit te gaan naar de individuele taken. Een aantal beïnvloedende elementen kan hierin worden onderscheiden:

- De weerstand van politiële en justitiële actoren ten aanzien van het slachtofferbeleid: zij komen niet naar de vormingen rond slachtoffers. Een “training on-the-job” waarbij in concrete zaken feedback wordt gegeven, lijkt meer impact te hebben.
- De diensten slachtofferzorg lijken de individuele taken liever op te nemen.
- Een teveel aan doorverwijzingen (wat op zich goed is in functie van een veralgemeend aanbod) leidt tot te veel individuele taken, waardoor de structurele taken op het achterplan worden geschoven.
- De praktische aspecten, zoals een gebrek aan middelen, maken dat men keuzes moet maken.

De categorisering slachtofferbejegening, -onthaal en –hulp

Het verschil tussen de drie categorieën is belangrijk om de bevoegdheden van de verscheidene politiële en justitiële actoren aan te duiden, maar in de praktijk blijken de termen niet zo heel belangrijk te zijn: de afbakening van de taken gebeurt naargelang de organisationele opzet van de diensten enerzijds en de concrete behoeften van de slachtoffers anderzijds.

De opzet van de dienst heeft een invloed op de inhoud van de taken, zoals bijvoorbeeld bleek in een Antwerpse dienst slachtofferbejegening waar men reeds ervaring had met het begeleiden van slachtoffers en daarom zelf de selectie maakt (in plaats van de verbalisant) betreffende de al dan niet doorverwijzing naar slachtofferhulp. In Brussel blijkt de dienst slachtofferhulp slecht gelokaliseerd te zijn, waardoor slachtoffers niet tot daar durven te gaan.

Een institutioneel probleem lijkt zich voor te doen bij de diensten slachtofferhulp die zich richten tot zowel daders als slachtoffers (gezien de opzet binnen de CAW's), wat tot verwarring kan leiden. Bovendien blijken zij niet altijd even aanspreekbaar te zijn, wat te maken heeft met een gebrek aan middelen maar eveneens met de onderliggende filosofie waarin bijvoorbeeld wordt bepaald dat zij geen informatie doorgeven aan andere diensten tenzij het slachtoffer in kwestie daar expliciet mee instemt.

Tenslotte lijkt het belangrijk te zijn telkens een afweging te maken in het belang van het slachtoffer: zij wil niet altijd worden doorverwezen en kan afhaken indien dit wel gebeurt. De diensten hebben hiervoor oog en gaan samen met het slachtoffer na wat voor haar het belangrijkste is. Zo kan bijvoorbeeld in Antwerpen een slachtoffer dat door slachtofferhulp wordt bijgestaan, ook voor het proces bijstand door slachtofferhulp vragen hoewel dit formeel de taak van slachtofferonthaal is.

Praktische obstakels

Voornamelijk slachtofferhulp lijkt niet de nodige middelen voorhanden te hebben om voor alle slachtoffers een kwalitatieve opvang te voorzien. Maar ook voor slachtofferbejegening en –onthaal lijkt dit probleem zich voor te doen, voornamelijk wanneer zij meer energie zouden moeten kunnen investeren in de structurele taken.

Een reden voor dit gebrek aan middelen, lijkt te liggen in het feit dat het slachtofferbeleid slechts een (klein) deel uitmaakt van de ruimere politiek in de organisaties. De implementatie van slachtofferzorg is immers doorkruist door andere veranderingen in politie en justitie en dus moeten de autoriteiten hun prioriteiten stellen. Slachtofferzorg blijkt dan vaak niet centraal te worden gesteld, wat kan samenhangen met de vernoemde weerstand van de politiële en justitiële actoren.

Een aantal bijkomende institutionele beperkingen blijken evenzeer een rol te spelen en vloeien vaak voort uit een gebrek aan prioriteit van slachtofferzorg:

- Het personeelsverloop binnen bijvoorbeeld de politie maakt het moeilijk te werken rond sensibilisering.
- Wanneer een dienst buiten politie of justitie wordt gelokaliseerd, bemoeilijkt dat de samenwerking.
- De supervisie ontbreekt vaak.

- Slachtofferzorg kent vaak een dubbele hiërarchie, een element dat in Brussel nog sterker naar voren komt:
    - Slachtofferbejegening: korpschef en burgemeesters;
    - Slachtofferonthaal: parket en justitiehuizen;
    - Slachtofferhulp: financiering voor daders en slachtoffers, door de Gemeenschappen en Gewesten maar binnen een zelfde vzw.

Het doelpubliek

Slachtofferzorg is enerzijds in de eerste plaats gericht op alle slachtoffers van inbreuken. In de praktijk blijken de diensten een proactief aanbod te doen ten aanzien van bepaalde groepen slachtoffers. Omwille van het feit dat niet alle slachtoffers de diensten kennen en dat de diensten beperkt zijn in wat ze kunnen aanbieden, krijgen niet alle slachtoffers een gelijk aanbod.

Anderzijds is de doelgroep van slachtofferzorg uitgebreid naar bijvoorbeeld slachtoffers van rampen, van het verkeer of nabestaanden bij zelfdoding. De motivering voor het aanbod aan deze slachtoffers is dat zij een gelijkaardige trauma, gelijkaardige gevolgen zouden ervaren en dus ook ondersteuning verdienen. Bovendien weet men bij eerste gesprek niet altijd of het daadwerkelijk om een slachtoffer gaat. Bij slachtofferonthaal ligt dit vaak wat gemakkelijker omdat men uit gaat van een gerechtelijk dossier, maar dan komen ook bijvoorbeeld verkeersslachtoffers in aanmerking.

De vraag stelt zich in welke mate andere mensen die zich eveneens slachtoffer voelen ook behoren tot het doelpubliek van slachtofferzorg, bijvoorbeeld mensen met sociale problemen of in conflict met de politiële en justitiële instituties? Deze komen immers terecht bij de diensten slachtofferbejegening of de gemeentelijke diensten slachtofferzorg.

Gerichtheid op de slachtoffers en bureaucratisering

De diensten slachtofferzorg zijn er in de eerste plaats op gericht de slachtoffers een centrale plaats te geven en in te gaan op hun behoeften. Maar door de druk op de diensten alsook misschien de nadruk op het formele beleidskarakter, bestaat het risico dat de diensten slachtofferzorg afglijden naar ontoegankelijkheid en bureaucratisering.

DEEL 4. BEVRAGING VAN DE SLACHTOFFERS

Nadat we in een vorig deel de professionele actoren aan het woord lieten, komen in dit deel de resultaten van de bevragingen van de slachtoffers aan bod. We geven eerst aan hoe we tot de resultaten zijn gekomen, waarna we in een tweede hoofdstuk de ervaringen, verwachtingen en behoeften van slachtoffers naar voren brengen. De verwachtingen ten aanzien van de gerechtelijke diensten in hun algemeenheid komen aan bod, waarna we specifieker ingaan op de verwachtingen ten aanzien van de diensten slachtofferzorg. De slachtoffers die deelnamen aan bemiddeling komen apart aan bod, omdat zij een specifieke doelgroep uitmaakten van dit onderzoek. Vervolgens bekijken we de psycho-, medische en sociale hulpverlening; de verzekeringen; en de directe omgeving van de slachtoffers. In een laatste paragraaf zetten we de noden van slachtoffers op een rijtje.

HOOFDSTUK 1. RESPONS EN VERWERKING VAN DE GEGEVENS

1. Selectie van de respondenten

Hoger hebben we reeds aangegeven hoe we de slachtoffers hebben geselecteerd om hen te vragen mee te werken aan het onderzoek.[306] Daaruit bleek enerzijds dat voornamelijk slachtoffers van de meer ernstige feiten konden worden bereikt. Slachtoffers van lichte feiten gingen niet in op het aanbod. Slachtoffers die het misdrijf niet hebben aangegeven, konden we uiteindelijk slechts beperkt aanspreken om deel te nemen aan het onderzoek.

Anderzijds bleek in Vlaanderen zowat de helft van de respondenten geen strafrechtelijke inbreuk te hebben meegemaakt, maar waren zij slachtoffer van een verkeersongeval, of nabestaande van een ongeval of zelfmoord (cases 2, 6, 8, 10, 11, 12, 14 – voor 6, 11 en 12 gaat het steeds om twee respondenten). Dit heeft allicht een invloed op de verkregen onderzoeksresultaten en bemoeilijkt ook de vergelijking met Brussel. Voornamelijk de vaststellingen over de verwachtingen ten aanzien van het rechtssysteem zijn minder eenduidig dan de vaststellingen in Brussel daaromtrent. Aangezien we ervan uitgaan dat de aard van het slachtofferschap een grotere invloed heeft op de verwachtingen en behoeften dan het landsgedeelte waar men leeft, verwerken we de resultaten van de bevraging toch voor Vlaanderen en Brussel samen.

Uit de interviews met actoren en veldwerkers, alsook uit de observaties, bleek dat de categorie slachtoffers in de praktijk niet wordt beperkt tot slachtoffers van strafrechtelijke inbreuken. Daarom lijkt het ons belangrijk, zeker in deze eerste inductieve onderzoeksfase, zo ruim mogelijk te gaan in het bevragen van soorten slachtoffers.

2. Korte omschrijving van de casussen

De namen die gebruikt worden, zijn in functie van de anonimiteit en onherkenbaarheid fictief. Indien door de respondent een plaatsaanduiding wordt gebruikt, wordt dat aangegeven, tenzij het niet belangrijk is om de context te begrijpen (dan wordt de plaats X, Y of Z genoemd). De anonimiteit van de respondenten wordt doorheen het gehele rapport gevrijwaard.

---

[306] Cf. Deel 1. Hoofdstuk 3. 5.2.4. Selectieproces van de bevraagde slachtoffers.

Hieronder worden de verschillende casussen waarop dit rapport gebaseerd is kort beschreven aan de hand van een feitenomschrijving; het gevolgde traject door het slachtoffer in het politioneel, gerechtelijk en hulpverleningsapparaat; en de gevolgen van de feiten.

Georgette, aanranding, geen gevolg door parket omwille van een gebrek aan bewijzen

Omdat Georgette bekend is bij de lokale politie in haar gemeente als iemand met een lange psychiatrische geschiedenis en zij volledig geïsoleerd bleek te zijn van familie en vrienden, werd ze doorverwezen naar de dienst slachtofferhulp, die haar een paar keer thuis bezocht.[307]

Ahmed, getuige van een zwaar verkeersongeval

Een man was overreden door een harmonicabus van De Lijn. Ahmed trachtte samen met een andere getuige het slachtoffer vanonder te bus te halen en verleende de eerste hulp. Het slachtoffer was er erg aan toe en Ahmed was behoorlijk onder de indruk van de situatie. Hij werd echter op de plaats van het ongeval aan zijn lot overgelaten door de politieagenten en hulpdiensten die ter plaatse kwamen. Hij werd niet doorverwezen naar de diensten slachtofferzorg. Hij betreurt het dat hij nooit gecontacteerd is geweest door de lokale politie om te horen hoe hij het stelde of om te vragen of hij hulp nodig had. Zijn naam en gegevens waren nochtans bekend bij de politie aangezien hij een getuigenverklaring had afgelegd. Hij had geen informatie ontvangen over het bestaan van slachtofferdiensten. Een paar dagen na het ongeval is hij bij zijn huisdokter op zoek gegaan naar emotionele ondersteuning. Hij heeft nog steeds last van herbeleving van de feiten en slapeloosheid. Hij weet niet of het slachtoffer van het verkeersongeval nog in leven is.

Marcel, overval, seponering dossier

Marcel werd samen met zijn toenmalige vriendin overvallen op straat. Beiden vielen op de grond en geraakten gekwetst, met blijvende gevolgen voor Marcel. Een indirect gevolg van de feiten is dat hij zijn vriendin, die ten tijde van de overval al aan Altzheimer leed, niet meer thuis kon verzorgen omwille van haar blijvende handicap ten gevolge van de overval. Niet lang na haar opname in een tehuis is zij overleden, volgens Marcel omdat ze niet kon aarden tussen de vier muren van haar kleine kamertje in plaats van thuis te zijn tussen haar vele spulletjes. Marcel kwam naar aanleiding van de overval in contact met de lokale politie, medische hulpdiensten, politionele slachtofferbejegenaar, de dienst slachtofferhulp en de commissie voor financiële hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden. Hij had zich ook burgerlijke partij gesteld, maar omwille van de seponering van het dossier werd daaraan verder geen gevolg gegeven.

[307] Tijdens het gesprek met de onderzoekster verkeerde zij in een erg verwarde en paranoïde toestand, waardoor besloten werd geen gebruik te maken van het gesprek in de analyse.

Joris, diefstal met geweld

Joris was reeds drie keer het slachtoffer van diefstal met geweld en met gebruik van wapens op straat. Naar aanleiding van de tweede overval is hij arbeidsongeschikt geworden omwille van zware kwetsuren aan de heup, onderrug en nier. Hij werd naar aanleiding van de laatste feiten in contact gebracht met de dienst slachtoffer-bejegening bij de lokale politie en is erg tevreden over hun tussenkomst. Hij heeft zich noch burgerlijke partij gesteld noch geregistreerd als benadeelde partij. Momenteel wordt hij geplaagd door nachtlawaai en bedreiging, waarvoor hij regelmatig beroep doet op de lokale politie.

Louise, moeder van een minderjarig slachtoffer van seksueel misbruik door een bekende, proces lopend

Louise was niet op de hoogte van die feiten tot een paar jaar later. Ze legde klacht neer bij de lokale politie. Haar dochtertje werd verhoord door de gerechtelijke politie door middel van een videoverhoor. Vervolgens kwam Louise in contact met verschillende psychosociale diensten en met de dienst slachtofferonthaal bij het parket. Ze heeft zich tevens laten registreren als benadeelde partij. Het gerechtelijk dossier is nog niet afgerond, dus kon ze het nog niet inzien. Ze hoopt wel dat de zaak snel voor de rechter zal worden gebracht en hoopt op een strenge vergelding.

Ida en Mies, zelfdoding jongere zus, gerechtelijke procedure lopend

De dames wisten dat hun zus niet langer wilde leven, maar het overlijden kwam onverwacht en de manier waarop ze zich van het leven had benomen was zeer gewelddadig en dus shockerend. De zussen vinden dat ze erg goed opgevangen zijn geweest door de lokale politie, door de politionele slachtofferbejenaar waarnaar ze op een erg actieve manier werden doorverwezen, en door de justitieassistent slachtofferonthaal die hen bijstond tijdens de dossierinzage.

Lies, herhaaldelijke aanranding door werkgever, veroordeling

Lies had van de feiten nooit klacht neergelegd. Zeven jaar na het ophouden van de feiten werd ze gecontacteerd door een slachtoffer van de dader die op de hoogte was van de feiten jegens Lies. Nog een ander slachtoffer had klacht neergelegd en de politie was op zoek naar getuigen. Lies stemde ermee in een getuigenverklaring af te leggen in functie van de opbouw van een gerechtelijk dossier tegen de dader. Naar aanleiding van de getuigenverklaring, herbeleefde ze de feiten en ondervond ze nood aan professionele emotionele ondersteuning. Ze is van oordeel dat de inspecteur van de lokale politie haar bijzonder goed heeft opgevangen. Hij heeft haar ook rechtstreeks in contact gebracht met de dienst slachtofferhulp. Ook over de tussenkomst van de hulpverlener van de dienst slachtofferhulp is ze erg tevreden. Via de dienst slachtofferhulp kwam ze in contact met de dienst slachtofferonthaal die haar de nodige informatie over de vorderingen in het dossier en het verloop en de uitkomst van de zitting voor de rechter bezorgde. Er vond

geen burgerlijke partijstelling plaats, maar Lies liet zich wel registreren als benadeelde partij. Sinds kort volgt ze een begeleiding bij een privé-psycholoog.

Sophie, nabestaande dodelijk verkeersongeval, onderzoek lopend

Sophie verloor als moeder van een peuter haar echtgenoot in een dodelijk verkeersongeval met vluchtmisdrijf. Haar man werd door een dronken chauffeur aangereden toen hij met de fiets op weg was naar huis. Hij overleed ter plaatse. Sophie was toen zwanger van hun tweede kindje. Ze werd op de hoogte gebracht van het overlijden van haar man door de lokale politie die bij haar langs kwamen. De dag daarop zijn dezelfde politieagenten in gezelschap van de politionele slachtoffer-bejegenaar opnieuw bij haar langs geweest om meer informatie te geven over de feiten, de arrestatie van de chauffeur en de diensten slachtofferzorg. Vervolgens heeft Sophie contact opgenomen met de dienst slachtofferonthaal, voornamelijk in functie van de dossierinzage en de burgerlijke partijstelling. Intussen is het ongeval bijna een jaar geleden gebeurd, maar het gerechtelijk dossier is nog steeds niet afgerond. Sophie heeft dus nog steeds geen antwoorden op al haar vragen omtrent de precieze omstandigheden van het verkeersongeval. Zij vroeg om een bijkomende onderzoeksdaad, maar ook daarvan is het resultaat haar niet bekend. Sophie werd doorverwezen naar de dienst slachtofferhulp omdat ze specifieke vragen had omtrent de begeleiding van het rouwproces van haar zoontje. Ten slotte is Sophie ook op zoek gegaan naar een psycholoog in functie van de ondersteuning van haar eigen verwerkingsproces en krijgt ze gezinshulp.

Jeanne, woninginbraak

Jeanne werd anderhalf jaar geleden het slachtoffer van een woninginbraak. Ze stelde de inbraak pas ’s ochtends vast en heeft de dader dus niet gezien. Ze vindt het wel beangstigend dat er iemand in haar huis was zonder dat ze het heeft gemerkt, in het bijzonder omdat ze twee honden in huis heeft. De patrouille van de lokale politie die de nodige vaststellingen kwam doen, contacteerde de politionele slachtoffer-bejegenaar die daarna op huisbezoek kwam. Samen met haar heeft Jeanne gezocht naar manieren om met de stress en angst veroorzaakt door de inbraak om te gaan. Ze heeft een hoog onveiligheidsgevoel en komt alleen nog buiten om de hoogstnoodzakelijke dingen te doen. Ze heeft ook een reeks veiligheidsstrategieën ontwikkeld om zich in haar eigen huis beter te voelen. Er vond geen doorverwijzing plaats naar de dienst slachtofferhulp, maar de slachtofferbejegenaar is een paar keer bij haar langs geweest. Er vond evenmin een burgerlijke partijstelling of registratie als benadeelde partij plaats.

Nele, verdacht overlijden vader

Nele vond haar vader overleden in zijn bed. Omdat ze een aantal mensen erg goed kende in het politiekorps, nam Nele contact met hen op nadat ze de dienst 100 had gebeld. Ze had nood aan mensen die haar konden zeggen wat ze moest doen. Haar vader was nog jong en had geen bijzondere medische geschiedenis. Daarom besliste de arts die ter plaatse kwam dat het om een verdacht overlijden ging. De politie verzegelde de

slaapkamer en beperkte de toegang van familieleden tot het ouderlijk huis. De slachtofferbejegenaar van de lokale politie is onmiddellijk ter plaatse gekomen, hoewel Nele daar niet expliciet naar had gevraagd. Zij stelde voor dat Nele met haar familie gebruik maakte van de slachtofferkamer die de lokale politie ter beschikking heeft, terwijl het parket de nodige vaststellingen deed in het huis. De slachtofferbejegenaar nam eveneens contact op met de werkgever van de vader en met de school van Nele. Ook in de daaropvolgende dagen hielp de slachtofferbejegenaar met allerlei praktische zaken en hield ze contact met het parket om Nele op de hoogte te kunnen brengen van de vorderingen en resultaten van het onderzoek. Ook op langere termijn kon Nele bij de slachtofferbejegenaar terecht voor emotionele ondersteuning.

Lucie, verkeersongeval

Lucie werd op haar fiets aangereden en brak haar heup. Ze verbleef een tijdje in het ziekenhuis en is nu nog steeds thuis aan het revalideren met behulp van de huisarts en een kinesitherapeute. Alle kosten worden gedekt door de verzekering. Na haar verblijf in het ziekenhuis is een agent van de lokale politie bij haar thuis geweest om haar verklaring op te tekenen en haar vervolgens een kopie van het P.V. te bezorgen. Verder heeft ze niets meer van de zaak gehoord. Ze vindt het vooral jammer dat ze niet weet wie er eigenlijk in fout was bij het ongeval.

Liesbeth en Caroline, zelfdoding moeder, onderzoek lopend

Hun moeder werd al lange tijd opgevolgd door psychologen en dokters en had al een aantal zelfmoordpogingen ondernomen. Liesbeth en Caroline hadden die pogingen altijd gezien als een roep om hulp en aandacht, en waren dus behoorlijk van slag toen bleek dat hun moeder er toch in geslaagd was zich van het leven te beroven. Hun vader had haar gevonden en belde de lokale politie. Het parket kwam ter plaatse om de nodige vaststellingen te doen. Op dat moment werden de dochters verhinderd afscheid te nemen van hun moeder en dit heeft nog steeds een enorme impact op het verwerkingsproces. In de dagen die volgden, ijverden de dochters ervoor hun moeder eindelijk te mogen zien. Pas na de autopsie zijn ze daarin geslaagd. Op het moment van het interview is het gerechtelijk onderzoek nog niet afgerond, hoewel de zelfdoding reeds een half jaar geleden plaatsvond. Beide zussen vinden dat verontrustend. Ze hadden gehoopt snel antwoorden te krijgen omtrent de precieze omstandigheden van het overlijden, wat hen aanvankelijk beloofd was, maar ze wachten daar nog steeds op. Ze namen al regelmatig contact op met de dienst slachtofferonthaal om op de hoogte te blijven van de stand van zaken, maar ook daar kunnen geen duidelijke antwoorden gegeven worden. Ze hopen zo snel mogelijk het gerechtelijk dossier te kunnen inzien om de nodige details omtrent de zelfdoding te kennen en daarin een verklaring te vinden voor het overlijden, opdat zij hun verwerkingsproces kunnen afsluiten.

Ruth, stalking, poging wurging en diefstal door ex-vriend, veroordeling

Ruth legde regelmatig klacht neer bij de lokale politie, steeds bij dezelfde inspecteur, maar er kon volgens hem op basis daarvan geen actie ondernomen worden. Ze werd nooit

doorverwezen naar de politionele slachtofferbejegenaar of dienst slachtofferhulp en ontving geen informatie omtrent het bestaan van die diensten. Omdat er bij haar weten geen gerechtelijk dossier was, stelde ze zich geen burgerlijke partij of liet ze zich niet registreren als benadeelde partij. De dader bleek uiteindelijk opgepakt te zijn voor andere feiten en haar dossier werd daaraan gelinkt. Er volgde een veroordeling tot vrijheidsberoving. Van de arrestatie, veroordeling en opsluiting van de dader was Ruth niet op de hoogte totdat ze werd gecontacteerd door de dienst slachtofferonthaal in functie van het opmaken van een slachtofferfiche in het kader van het penitentiair verlof van de dader. Nadat ze een slachtofferfiche had neergelegd, werd Ruth gecontacteerd door een bemiddelaar fase strafuitvoering. De dader had een aanvraag ingediend voor vrijwilligerswerk in het kader van het herstelfonds (VZW Suggnomé). Ruth stemde daarmee in en er vond pendelcommunicatie plaats via de bemiddelaar.[308]

Peter en Marie, dodelijk ongeval kleinzoon en schoonzoon

Peter en Marie verloren hun dochter door zelfdoding. Een paar jaar later verongelukten hun kleinzoontje, het kind van hun dochter dat bij hen woonde, en de vader van het kind. In beide situaties werden zij opgevangen door agenten van de lokale politie en door de politionele slachtofferbejegenaar. Het is omwille van de respectvolle bejegening door zowel de politieagenten als de slachtofferbejegenaar dat Peter wenste deel te nemen aan het onderzoek. Naar aanleiding van de zelfdoding van hun dochter kwamen zij ook in contact met de dienst slachtofferonthaal in functie van de teruggave van persoonlijke bezittingen van hun dochter. Een dossierinzage vonden ze in geen van beide situaties nodig.[309]

Lieve, verkrachting door stiefvader, veroordeling

Lieve werd twee keer verkracht door haar stiefvader. Het tweede feit vond plaats toen de man voorwaardelijk in vrijheid werd gesteld, nadat hij een deel van de gevangenisstraf naar aanleiding van de eerste feiten had uitgezeten. Na de klachtneerlegging van het tweede feit bij de lokale politie, werd Lieve langdurig verhoord door de gerechtelijke politie. Omdat de dader de feiten aanvankelijk ontkende, werd haar klacht zwaar op de korrel genomen. Pas toen op basis van het sporenonderzoek bleek dat de feiten daadwerkelijk hadden plaatsgevonden, kreeg Lieve het gevoel dat ze correcter werd bejegend door de politie. Ze kwam vervolgens in contact met de slachtofferbejenaar en met de dienst slachtofferhulp. Er vond een tweede proces plaats, waarin Lieve zich burgerlijke partij had gesteld, en de dader werd opnieuw veroordeeld tot een gevangenisstraf. In beroep werd die straf bevestigd. Toen de dader in aanmerking kwam voor V.I., werd Lieve gecontacteerd door de dienst slachtofferonthaal in functie van het opmaken van een slachtofferfiche. Bovendien had de dader een aanvraag ingediend voor het herstelfonds waardoor Lieve in contact kwam met de bemiddelaar fase

[308] Een indirecte bemiddeling houdt in dat de bemiddelaar tussen de partijen "pendelt", informatie overbrengt en zo tot een communicatieproces en mogelijks een overeenkomst tracht te komen, zonder dat de partijen fysiek samen komen.

[309] Omwille van de plaats van de bevraging (een restaurant), kon het gesprek niet worden opgenomen en kunnen geen letterlijke citaten worden opgenomen in de rapportage.

strafuitvoering. Het kwam tot een gezamenlijk gesprek. Tijdens het interview met de onderzoekster wordt ze bijgestaan door haar vriend Jean.

Griet, nabestaande moord, veroordeling

Griets echtgenoot werd vermoord door de partner van zijn ex-minnares. Griet heeft vernomen dat haar man (bij wie ze niet meer woonde) onderweg naar het ziekenhuis overleden is. Ze werd niet doorverwezen naar de politionele slachtofferbejegenaar of naar de dienst slachtofferhulp en ging zelf op zoek naar de nodige hulp. Ze kwam in contact met de dienst slachtofferhulp via haar schoonouders (waar de man woonde en die dus direct werden doorverwezen naar slachtofferhulp). Daarmee heeft ze nog steeds contact. Ze stelde zich burgerlijke partij en trad op als getuige tijdens het proces. Ze heeft nooit het gerechtelijk dossier ingezien, ondanks het feit dat ze daarnaar heeft gevraagd via de dienst slachtofferonthaal. Naar aanleiding van de mogelijkheid op V.I. maakte ze bij de dienst slachtofferonthaal een slachtofferfiche op. Via de dienst slachtofferhulp kwam ze in contact met de bemiddelaar fase strafuitvoering. Ze wilde de dader immers nog allerlei vragen stellen alvorens hij zou vrijkomen opdat ze meer duidelijkheid en een realistisch beeld kon krijgen over de precieze omstandigheden van de moord. De bemiddeling leidde tot een gezamenlijk gesprek.

Joke, verkrachting door onbekende, veroordeling

Na haar klacht bij de lokale politie, waarbij ze werd bijgestaan door een slachtofferbejegenaar, werd ze onmiddellijk doorverwezen naar de dienst slachtofferhulp. In het kader van het gerechtelijk dossier stelde ze zich burgerlijke partij, maar ze liet zich tijdens de zitting in eerste aanleg vertegenwoordigen door haar advocaat. Ze vond toen een confrontatie met de dader nog te vroeg. Het openbaar ministerie ging in beroep. Joke was akkoord met de schadevergoeding die in eerste aanleg werd toegekend dus ging ze als burgerlijke partij niet mee in beroep. Ze had echter wel te kennen gegeven dat ze wenste op de hoogte te blijven van de zitting in beroep, aangezien ze op die moment wel emotioneel in staat was aanwezig te zijn en de dader te zien. Het was echter pas toen ze een brief kreeg van de dienst slachtoffer-onthaal in functie van het invullen van een slachtofferfiche in het kader van het penitentiair verlof van de dader dat ze vernam dat de veroordeling in beroep al had plaatsgevonden en dat de gevangenisstraf was opgetrokken van drie tot vijf jaar. Dat is één van de redenen geweest dat ze akkoord ging met de bemiddeling fase strafuitvoering die de dader had aangevraagd via het herstelfonds. Het kwam niet tot een gezamenlijk gesprek omdat Joke een rechtstreekse confrontatie met de dader wilde vermijden.

Yvette, handtasdiefstal

Yvette stond op een overvolle bus, toen ze plots merkte dat haar handtas verdwenen was. Ze had ook een aantal boodschappentassen in de hand dus besefte ze niet meteen dat ze haar handtas niet meer vast had. Ze is bij een vriendin gaan aankloppen, die haar geld leende om de eerste dagen door te komen. De politie was snel ter plaatse en bleef bij haar tot de slotenmaker een nieuw slot kwam steken, zodat ze thuis binnen kon. De dag nadien

is ze naar het politiebureau gegaan en werd het P.V. opgemaakt. Hoewel ze dacht geen slachtofferhulp nodig te hebben, bleek ze toch nachtmerries te hebben en heeft ze alsnog contact opgenomen met de politie. Ze was immers zeer boos op zichzelf dat ze niet voorzichtiger was geweest. Slachtofferbejegening heeft haar gecontacteerd, waar ze eenmaal op gesprek is gegaan. Hoewel ze bij haar omgeving haar verhaal kwijt kon, was het goed van de dienst te horen dat haar reacties normaal waren. Een groot minpunt vond ze het triestige gebouw waarin de dienst zich bevindt.

Caroline, handtasdiefstal, seponering

Caroline stond aan het rode licht te wachten toen plots een jonge gast met rode anorak haar handtas stal uit haar caddy. Ze riep "*Houd de dief*" waarna een heleboel omstaanders haar kwamen helpen, maar niemand achter de dief aanging. Een omstaander belde de politie, die snel ter plaatse was en met haar een uur rond reed om de dief alsnog te kunnen vatten. Ze stuurden ook een helicopter uit, maar hebben de persoon in kwestie niet gevonden. Eens op het politiebureau, begon ze te huilen. Ze weet niet meer precies hoe ze bij slachtofferhulp is terecht gekomen, maar toont de folder ervan, alsook van het CAW. Ze heeft veel steun gehad aan de dame van het CAW, al wordt de begeleiding nu afgebouwd. Ze durft niet meer alleen buiten en ziet de diefstal als de druppel die de emmer doet overlopen, nadat ze al heel wat heeft meegemaakt in haar leven. Ze vindt vooral het verlies van het horloge van zowel haar overleden zus als overleden echtgenoot (die in haar handtas zaten om naar de horlogemaker te brengen) zeer erg. Slachtofferhulp belde meermaals naar verschillende instanties om de stand van zaken na te gaan. Het dossier bleek na twee maanden te zijn afgesloten aangezien zulke feiten 30 maal per dag plaatsvinden in Antwerpen.

Marie, moord op een naast familielid, veroordeling van de daders

"Disons que mon frère avait un peu des litiges avec son associé du restaurant. Il était un peu sur les nerfs dernièrement, avant de disparaître, il sentait qu'il allait lui arriver quelque chose puisqu'il avait émis ses doutes chez sa psychologue. Il avait dit: 'Voilà, ils vont me tuer ou...' (...) Il était très nerveux depuis une semaine… Il est venu chez maman donner un peu de sous pour la maison puisque la maison de ma mère devait être réparée et tout. Il a dit à ma mère, je dois partir à Corfou mais si tu as besoin d'argent, téléphone-moi encore avant mardi que je puisse venir te les donner parce qu'après ce sera trop tard. Voilà pas que le vendredi ma mère téléphone et n'a toujours pas de réponse. Ma mère me téléphone à moi en me demandant que je téléphone. Je téléphone mais il n'y a toujours pas de réponse. Il n'y a pas moyen de l'atteindre. Voilà que le samedi matin elle me retéléphone pour me dire qu'elle n'a toujours pas de nouvelles de G. (...) [Et il avait été arrêté quand l'assassin, je n'ai aucune idée des délais...] Il a été arrêté quand on a retrouvé le crâne. Normalement G. a été assassiné le 12 juillet 2001 mais il n'a été reconnu mort que le 18 décembre. Évidemment il était mort depuis longtemps."

Claire, verkeersongeval, gerechtelijke vervolging

"L'accident est survenu alors que je revenais de la mer. J'avais laissé mon père et à mon frère là-bas. J'ai pris les petites routes parce que je ne connaissais pas les routes et je suis arrivée sur l'autoroute, après un grand virage, je me suis dit 'Tiens, c'est bizarre, les lumières sont éteintes.' [C'était la nuit?] Oui il était trois heures du matin ce moment-là (...) Je me suis dit: 'Ce n'est pas une heure pour fermer.' Enfin, je roule et je vois des choses bizarres par terre, comme des plastiques ou je ne sais pas. Maintenant, je suis à l'extrême droite, je ne roule pas vite et je suis soulagée d'avoir laissé mon père en convalescence avec mon frère là-bas. [Votre papa était malade?] Ben oui, il a 95 ans. Il habitait avec moi mais je l'ai envoyé à la mer avec mon frère en convalescence. Et moi je devais rentrer à Bruxelles parce que j'avais des choses à faire. Bon, dans cette obscurité, je ne vois pas très bien, je vois des choses bizarres à terre, je ne comprends pas très bien, je m'aperçois qu'il y a des voitures qui sont arrêtées sur ma gauche mais le temps de réaliser, je vois des personnes qui en sortent... Et en voyant ça, je me dis: 'Merde, il y a un accident… je vais faire le 112' mais moi, je me casse pas la tête... Et donc j'allonge mon bras pour attraper mon téléphone et, tout à coup, j'entends kchh, kchhh… Et puis, je ne sais pas, il y a un vide, vraiment un petit vide. Je sais que mon siège s'est décalé de sa place et j'ai l'impression que je suis occupée à tourner... Je ne sais pas… Et à un moment, je tourne... et je veux arrêter ma voiture et je mets ma main au plafond… j'ouvre les yeux et je me rends compte qu'il n'y a rien qui tourne. Et je n'entends plus de bruit, c'est fini, fini ! Et je me dis: 'Je suis morte... Mais ça ne fait pas mal d'être mort, pourquoi les gens ont peur?' Et puis, j'essaye d'ouvrir la porte mais il n'y a plus rien qui fonctionne. Je me dis: 'Non, je suis quand même morte!' Mais je me dis (c'est très comique) 'Je ne peux pas être morte, parce qu'il n'y a personne qui sait que j'ai un cheval à nourrir, que je dois aller chercher des carottes... que les chats n'ont pas mangé...' Enfin, toutes ces choses qui sont importantes et qui dépendent de moi... je ne peux pas... Bref, je m'affole, et il y a des gens qui traversent et qui viennent… moi, je suis contre la berne centrale... Des gens viennent pour ouvrir la porte. Ils tentent de forcer la porte (elle n'était pas fermée mais ils n'arrivaient pas à l'ouvrir). Finalement, ils y arrivent, il y avait deux femmes en pleurs."

Nils, doodslag, dader veroordeeld tot een gevangenisstraf

"Tout s'est passé en 1994. Je suis un enfant de parents divorcés et mon papa s'est fait tuer par un jeune garçon dans des circonstances qui, jusqu'au procès et même au delà du procès, étaient à mes yeux assez floues. Donc, pour résumer, mon papa a reçu un couteau dans le ventre, un couteau de cuisine, à la maison. [Il était chez lui?] Oui, oui, à la maison, ils se connaissaient. (...) [Serait-il possible de revenir au moment des faits ? Vous ne viviez pas avec votre papa au moment des faits?] Non, mais ça s'est passé de manière très simple. Ca s'est passé un mercredi soir. D'habitude, mon papa venait manger chez ma maman tous les mercredis soir et il n'est pas venu. Il lui arrivait d'annuler et de dire 'Je ne viens pas ce soir' mais cette fois-ci, il n'a pas donné de coup de fil. On ne s'est pas inquiété outre mesure. Il n'y avait pas de GSM à l'époque donc on a laissé des messages sur son répondeur en se disant qu'il allait nous rappeler 'no news, good news'. Le lendemain, pas d'appel, on s'inquiète un peu plus mais bon, c'est un grand garçon. Et le

surlendemain, je rappelle, toujours pas de nouvelles... et là, je suis allé dans son appartement et je l'ai trouvé. [Vous y êtes allé seul?] Seul dans un premier temps, ma maman m'a rejoint ensuite. [Et là qu'est-ce qui c'est passé? Vous avez appelé la police?] Oui, le 100."

Robert, diefstal van camionette, geen gerechtelijke vervolging (onbekende daders)

"La camionnette était devant chez nous. On a discuté mon amie et moi jusqu'à une heure tardive. On va se coucher à 4 heures du matin, et en allant se coucher, il y avait exceptionnellement peu de bruit sur le boulevard, vu l'heure. On entend un diesel qui démarre et mon amie croit reconnaître le bruit de la camionnette, elle va voir à la fenêtre, et moi j'étais déjà plus ou moins allé me coucher en haut et j'entends mon amie qui m'appelle et qui me dit 'Il y a des gens qui partent avec la camionnette.' Je descends d'un étage et je vais voir à la fenêtre, et je vois qu'effectivement il y a deux personnes dans la camionnette qui essayent… enfin qui la démarrent et qui partent. On regarde par la fenêtre alors là, je sens monter l'adrénaline, déjà de voir des gens qui se barrent avec ta voiture… de voir ça en direct… je vois qu'au feu plus loin, ils font demi-tour et qu'ils vont repasser devant chez nous. Donc, tout à fait naïvement et sans réfléchir, je descends et j'arrive sur le boulevard au moment où ils repassent; tout à fait naïvement, je me mets sur la route comme ça, comme pour les empêcher de passer (c'est une avenue très large) et eux plutôt que de faire un crochet pour m'éviter, ils braquent sur moi pour me forcer à pratiquement me jeter sur le trottoir pour pas être écrasé [Ils ont reconnu que vous étiez le propriétaire?] Ils ont vu que quelqu'un essayait de les empêcher de partir ce qui était tout à fait illusoire évidemment."

Colette, diefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging

"Ça s'est passé le 27 août 2001. Je travaillais comme réceptionniste à l'hôtel X chaussée de Z., à I. J'avais des horaires 7h-15h ou 15h-23h et, ce lundi matin là, quand j'ai pris mon service à 7 heures, on allait servir un petit déjeuner. Je suis venue à mon poste et à 7h15', 7h20', il y a un homme cagoulé ou plutôt masqué qui est entré dans le lobby de l'hôtel et qui m'a pointée avec un revolver. En me pointant, il a sauté au-dessus du comptoir, donc il est passé derrière le desk à côté de moi pour me demander l'argent. (...) Donc, j'ai donné la caisse mais le problème c'est que normalement on a un fond de caisse de 500 euros (enfin c'était le montant à cette époque là) et en fait, on n'avait plus que 4000 FB en caisse parce que pour X raisons, on avait plus d'argent en caisse. Donc, j'avais de la monnaie et X euros en caisse. La monnaie il l'a éjectée comme ça et il a pris l'argent. Mais pour lui, il n'y avait pas assez d'argent. Il m'a demandé pour ouvrir le coffre mais le coffre de l'hôtel, forcément, il n'y a que le manager qui l'a. Je lui ai dit qu'il pouvait faire ce qu'il voulait que je ne savais pas lui donner l'argent du coffre. Alors là, il m'a frappé à la tête avec la crosse de son revolver et il m'a dit que si je ne lui donnais pas plus d'argent il me tirait une balle dans la jambe ; ce qui est assez rassurant, parce que quelque part, ce n'est que dans la jambe [rire] il aurait pu dire qu'il allait me tuer, là je me suis dit, ça va, il ne va pas me tuer."

Naïma, dodelijk verkeersongeval, gerechtelijke vervolging

"Un monsieur ivre a fait un accident avec mon mari qui roulait sur l'autoroute. Alors voilà, c'est comme ça que la police est venue chez moi vers quatre heures du matin parce qu'en plus comme ils n'ont pas réussi à identifier la personne, ça a mis plus de temps. L'accident a eu lieu vers une heure du matin. [Mais ils ont retrouvé la personne?] Oui... apparemment elle n'aurait pas réussi à s'enfuir car elle était tellement dans un état… [Et ça s'est passé il y a combien de temps?] Le 10 juin 2004. (...) [Est-ce que vous pouvez m'expliquer plus précisément comment l'accident s'est passé?] En fait, mon mari roulait normalement et le monsieur est venu par derrière et lui a foncé dedans. C'est comme ça qu'il a touché le réservoir et que le réservoir a pris feu. Mon mari est mort sur le coup. Il a eu le coup du lapin. Il n'avait pas respiré de fumée. Il a été pris de plein fouet."

Géraldine, doodslag, daders veroordeeld

"Donc mon père il est décédé parce qu'il a succombé à ses blessures. C'était le 30 décembre 2001 (deux jours avant la fin de l'année). Il y a 5 jeunes qui l'ont agressé dans la rue. Ils ont voulu le voler mais mon père, c'était quelqu'un que même à ses vêtements, on le voyait, ce n'était pas quelqu'un de riche. Je ne comprenais pas pourquoi on allait le voler lui. En plus, c'était quelqu'un qui était très faible. J'ai 22 ans mais mon père était déjà très âgé, il avait déjà 65 ans. En plus il avait des problèmes pour marcher. Enfin, c'était quelqu'un de très faible et ils en ont profité. Il rentrait chez lui et était devant sa porte et, apparemment, tous les cinq se sont regroupés et l'ont fait tomber. Il avait en plus des problèmes respiratoires (il était en très mauvaise santé) et a probablement succombé plus vite qu'ils ne le pensaient. Enfin, ils ne voulaient certainement pas le tuer mais en tout cas ils ont été trop loin. Par rapport au rapport, on a vu que la rate avait explosé. Il avait des côtes cassées, il avait des bleus. On a vu ça à l'autopsie. Et puis même, par rapport aux dires: ils ont quand même raconté qu'ils ont sauté sur son ventre... ils ont sauté dessus."

Zoé, geweldpleging, daders veroordeeld

"Moi j'ai été agressée le 21 octobre 2002. Je vivais avec le père de ma fille. Le père de ma fille n'était pas très honnête, on va dire. J'ai été braquée par quatre personnes armées et cagoulées qui sont rentrées chez moi et, en fait, c'était des personnes que lui [mon mari] connaissait. J'étais avec ma petite fille dans mes bras. [Votre petite fille était là?] Oui, elle avait 9 mois à ce moment-là. Avec un des agresseurs, ça c'est très bien passé. D'ailleurs, c'est lui qui a fait les démarches pour s'excuser. Avec l'autre, ça c'est par contre très mal passé. [Ils étaient deux?] Non, ils étaient quatre mais il y en a deux qui sont restés près de moi. La première personne c'était la personne qui a fait les démarches pour s'excuser, et la deuxième personne est la personne que j'ai reconnue sur le coup et qui voulait me prendre ma fille. Il a essayé de prendre tous les moyens de pression pour me faire taire. [Ils vous ont braqué pour quoi?] Ils voulaient de l'argent, ils pensaient qu'il y avait de l'argent à la maison. Ils voulaient les clés de la voiture car on venait d'acheter une voiture. Ils pensaient qu'il y avait de l'argent et... Et c'était des personnes

qui ont grandi avec le père de ma fille. Mais ça bon, je ne l'ai appris que bien plus tard. Le jour même, j'en ai reconnu un et je savais bien qui c'était."

Sandra, seksueel misbruik tijdens de kindertijd, veroordeling tot gevangenisstraf

"Donc ce qui m'est arrivé, c'est que j'ai été abusée par trois personnes: il y avait mon père biologique, son meilleur ami et mon nouveau beau-père, donc le conjoint suivant de ma maman on va dire. Mon père, par des dates et des transformations dans la maison, je devais avoir 3 ans à peu près. Je ne sais pas si je dois rentrer dans les détails. [C'est comme vous le voulez...] Avec mon père biologique, c'était davantage des attouchements. [Ça a duré longtemps?] J'ai l'impression que oui, mais je ne sais plus très bien. Je sais que mon frère s'est souvenu de plusieurs fois, mais moi, je ne sais pas. [Il a aussi été abusé?] Oui, toute la famille, les cinq enfants l'ont été par l'un ou l'autre ou les trois."

Jeanne, handtasdiefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging, dader onbekend

"Je partais avec le bus ici. J'allais rejoindre le métro pour rendre visite à mes vieux amis handicapés qui habitent à W. J'avais mon sac en travers (en bandoulière), sinon, ça glisse tout le temps. Et j'avais aussi trois gâteaux. Dans le refuge là, qui est quand même fermé sur trois côtés, j'ai bavardé un petit peu avec une dame étrangère, disons d'un milieu pas très aisé à ce que je voyais, d'une soixantaine d'années, et je me suis rendu compte qu'elle ne parlait pas très bien français. Et je me rappelle que le bus avait beaucoup de retard, sinon je n'aurais pas été agressée, et il y a un jeune homme qui est venu me demander l'heure. Et je n'ai même pas regardé, je lui ai dit: 'Vous savez, là plus loin sur l'autre trottoir, il y a l'heure…' et puis, tout d'un coup, je me suis sentie tomber, on m'a tiré en bas du trottoir, on m'a traîné dans la rue. Vous savez, je ne peux pas exactement dire ce que j'ai ressenti, la seule chose que j'ai ressenti – j'ai vécu à Tokyo à peu près 6 ans et demi, j'ai vécu des tremblements de terre - et bien pour moi, j'étais à Tokyo. Pour moi, la terre tremblait… c'est vous dire si on m'a traînée jusqu'à ce que les rivets de mon sac lâchent. [Vous avez vu les gens qui vous ont agressé?] J'ai vu un pantalon jeans, des trucs blancs et quand j'ai pu relever la tête j'ai vu une veste à capuchon… je n'ai rien vu."

Béatrice, handtasdiefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging, dader onbekend

"Le vendredi 9 décembre 2005. Je pars vers 13h30' de mon privé, avenue de B, pour me rendre au Colruyt. Il y a un raccourci entre l'avenue B et l'avenue de X - ces deux avenues sont parallèles mais il y a là une espèce de sentier-on ne peut pas dire que c'est un parc. Je prends ce chemin en général pour l'aller, mais pas pour le retour. Je dis pourquoi: car un certain moment il y a quelques escaliers et ces escaliers, comme je n'ai pas de voiture et que je fais mes courses avec un caddie, le caddie étant vide, j'ai facile pour accéder. Comme j'ai un problème de dos, et que je m'arrête deux ou trois fois, je présume, je garantis presque que l'agresseur aura repéré une dame qui ne marchait pas trop vite et il se sera dit: 'Ha, ici la bonne poire.' [Il vous a agressé dans ce sentier?] Oui, plus ou moins à la moitié et alors il a filé par l'autre côté [l'autre rue?] Oui, que par celle

par laquelle il est arrivé. [Il est long ce sentier?] Je ne sais pas – moyennement long, 200 ou 300 mètres. [Madame joint le geste à la parole et se lève pour me montrer comment son agression s'est déroulée] Sac en bandoulière, non passé à la tête. (...) Mon caddie de l'autre main et, tout d'un coup, je sens une présence, là derrière, je me déplace sur la gauche pour laisser passer la personne. Ça m'est déjà arrivé plein de fois de faire ça pour laisser passer une personne; soit que la personne marche plus rapidement que moi ou promène son chien ou comme ça. Généralement, ils disent merci madame, merci madame. Un moment, il se trouve 'côte à côte' avec moi, mon sac à l'épaule gauche et lui à ma droite. Il me dit: 'Vous avez l'heure madame?' Je lâche mon caddie, je retrousse ma manche pour regarder l'heure et il arrache mon sac. Je n'ai même pas vu l'heure. [Vous avez été bousculée?] Je vous montre le type de sac: un peu comme celui-ci [un sac en bandoulière avec deux poignées] J'ai tenu mon sac. Il me fait voyager de gauche à droite. Je lâche d'une main. Je me suis dit: 'Je l'aurai, je l'aurai', j'avais la haine! La haine de ne pas me laisser voler. Un sentiment de 'tu ne l'auras pas!' Ce monsieur a été très poli car il m'a dit: 'Lâche-le et tais-toi.' Il aurait pu me dire 'ta bouche' et avec d'autres mots, enfin, vous me comprenez. Il ne l'a pas eu. Je commence à crier 'Au secours, au secours.' Un Monsieur qui était sur sa terrasse a vu ça et a crié, 'J'appelle la police.'"

Georges, kind overleden, doodslag, dader veroordeeld

"C'était un samedi, je travaillais derrière la maison avec mon fils de 13 ans. Il m'a demandé s'il pouvait rejoindre ses copains à vélo. Il faisait très chaud. Vers 18 heures, lorsqu'il est rentré à vélo à la maison avec ses amis, dans la descente, Mr D., un homme de plus ou moins 30 ans, délinquant notoire, drogué, conduisant sa voiture sans contrôle technique, sans assurance, sans capot sur sa voiture, voit les deux jeunes sœurs de son ex-copine et fait mine de leur foncer dessus pour leur faire peur. Dans la foulée, il remonte la rue à 60km/heure (il s'agit d'une petite rue), en roulant à gauche. Au carrefour, il reste sur la gauche. M., 13 ans, le fils de monsieur, dévale la rue à vélo et sort du virage. Mr D. heurte l'enfant qui se retrouve sur son bloc moteur. Monsieur poursuit sa route et donne seulement un coup de volant et un coup de frein pour éjecter l'enfant. Ensuite, il part cacher sa voiture dans son garage. Les amis de M. ont tout vu, ainsi que d'autres passants. Tous ont témoigné. Ils ont pu relater ce qui c'était passé et ont pu identifier Mr D., qui est une figure connue dans le quartier. La police est partie arrêter Mr D. de suite. M. est emmené à l'hôpital, dans la région. Il subit une première opération au cerveau et est ensuite transféré à un hôpital bruxellois. Là, il subit une seconde opération. Au bout de 3 semaines dans le coma, les médecins nous ont annoncé que M. était perdu. 'Nous avons dû le laisser partir - c'était assez dur à accepter - mais son cerveau était trop endommagé, il était en état de mort clinique'. M. est décédé le 1er août 2003. L'accident avait eu lieu le 12 juillet. Ca va faire 3 ans, cette année."

Sandrine, partnergeweld, dader niet vervolgd

"Je suis restée 19 ans en ménage avec mon mari. Pendant les premières années tout allait bien mais, avec le temps, il a commencé à être agressif. Trois enfants sont venus de cette union mais mon mari n'admettait pas que les enfants viennent de lui. Alors, la violence verbale a commencé: d'abord au lieu de me parler calmement, il s'énervait. Je me disais

que c'était parce que les enfants étaient petits. (...) Il a eu une grande emprise sur moi. Ma vie était manipulée. Il m'a prise pour sa fille et sa mère. On s'est connu en novembre '86. Ca a toujours été un homme nerveux. (...) Maintenant, nous sommes en instance de divorce. Les enfants ont grandi. J'étais robotisée: il venait me chercher à mon travail, je n'avais pas de moments libres, aucune activité sportive. (...) Il est passé progressivement de la violence verbale à la violence physique et, après quelques années, il est arrivé à me secouer, me prendre, me donner des coups de pieds. Les raisons pour lesquelles il me battait c'était si je n'avais pas nettoyé par terre ou fait la vaisselle. Or, lui ne s'occupait de rien (ni des enfants, ni du ménage). A ce moment là, je me mettais dans un coin et je pleurais. Je ne pensais pas partir de la maison. Je vivais dans un appartement et puis après dans une maison dans le Hainaut. Dans les trois dernières années, j'ai porté plainte plusieurs fois (plus ou moins de 10 fois) mais j'ai retiré ma plainte chaque fois. Il me faisait du chantage, il me manipulait."

Eric en Nathalie, familiale conflicten, klacht ingediend, geen gerechtelijke vervolging

"C'est un problème qui dure, je me suis marié lorsque j'avais 20 ans avec une fille qui en avait 18. J'ai eu une fille avec elle. On est resté mariés neuf mois, et puis mon ex-femme a fait de la prostitution au début où ouvraient les salons de massage. Donc, elle a ouvert ça. Son projet, c'était de faire de la traite des êtres humains -puisqu'elle était la patronne - tout en étant aussi au CPAS. Quand j'ai su qu'elle faisait de la prostitution, on a pris un avocat, le même avocat qu'on avait pris pour la garde de l'enfant puisque, à ce moment-là, on pensait déjà que ma fille était en danger. Mais pour pouvoir mettre en place une procédure pour la garde de ma fille, j'ai dû mettre en « stand by » la procédure de divorce. C'est important. Donc en fait, en '94, on a eu la garde mais avec pleins de péripéties parce que, dans ce cas-là, elle m'a menti, elle a repris la petite, elle est partie pendant six mois... Elle a été condamnée à payer un franc symbolique. Mais ce n'est pas ce fait là. C'est le fait en gros que nous, nous avons dû faire plein de démarches pour avoir la petite, vu que c'était le père qui demandait la garde [dit la dame]. Du coup, il devait trouver un emploi parce qu'il était au chômage et n'en avait pas, nous devions avoir un appartement avec deux chambres minimum! Et qu'elle, en fait, elle avait le droit d'être au CPAS, de travailler en noir. Personne ne fait attention à tout ça, mais nous on devait montrer tout à fait patte blanche! L'avocat avait interrompu la procédure de divorce. Il a dit que comme l'enfant était en danger, il fallait d'abord s'occuper de l'enfant mais il n'avait rien fait pour nous protéger, nous, des dettes et d'autres éventuels problèmes parce que lui se disait: 'Il n'y aura pas de dette puisque Mme est au CPAS.' Pour lui il n'y avait pas de problème quoi. Or, avec ce commerce de prostitution, c'est nous qui les payons ses taxes! C'est à X qu'on doit les payer or, moi je n'ai jamais été domicilié là-bas, je n'ai jamais mis les pieds dans un commerce de prostitution ou quoi que ce soit, et c'est moi qui paie ses impôts! Là, on est harcelé pour le moment par des huissiers de justice. On m'a fait une saisie sur salaire par ce que, à l'époque, comme j'étais encore marié et bien, les faux en écriture de ma femme, même que nous habitions à droite et à gauche, nous étions quand même liés. Voilà! Et donc, elle a pris goût à être insolvable quoi... Je pensais qu'elle était coincée parce que la première fois qu'elle aurait un boulot, tout le monde lui tomberait dessus. Mais en attendant, elle est restée insolvable, et ce malgré le fait que je savais qu'elle

travaillait dans son salon de massage (...) J'ai aussi eu des problèmes avec le la mutuelle, avec les impôts, et je suis toujours à les payer les échéances etc. mais le problème avec la justice c'est que tout est tellement fragmenté, que si vous vouliez vraiment expliquer la situation d'une personne (…) et bien, vous devriez aller dans 50 bureaux. Parce qu'il y en a un ça ne l'intéresse pas le travail en noir puisqu'il ne fait que ça, et puis l'autre, va dire ceci ça ne m'intéresse pas un puisque je ne fais que ça."

Olivier, slagen en verwondingen tijdens een burenruzie, geen gerechtelijke vervolging

"L'incident s'est produit dans un immeuble de 210 appartements d'une trentaine d'année d'age. La cohabitation dans l'immeuble est régie par des règlements, notamment par le règlement d'ordre intérieur. Il y a quatre ans, le conseil de gérance avait émis le souhait de mettre à jour le règlement d'ordre intérieur et j'en ai fait partie. J'ai mené la révision, le ROI a été voté par l'assemblée et nous étions tenus de le mettre en application (entre autres les personnes du conseil de gérance). Un jour, vers 10 heures du matin, un occupant de l'immeuble veut monter son vélo dans l'ascenseur. Or, il y a dans l'immeuble un local prévu pour le dépôt des vélos, avec une surveillance vidéo. J'avais déjà vu la personne le faire deux jours avant. Je me suis donc permis de lui faire la remarque puisque c'était déjà la deuxième fois que je le voyais. Nous avons eu une discussion correcte et ferme. Voyant qu'il tenait tete, je lui ai dit qu'il s'agissait d'une décision du conseil de gérance et qu'il n'avait pas le droit. Je lui ai aussi dit que le syndic prendrait contact avec lui. Subitement, son attitude corporelle a tout à fait changé, il est devenu rouge, il s'est incliné et m'a dit: 'Dégage, connard.' Je lui ai dit: 'Vous devenez agressif !' Mais dans la foulée, il m'a donné un coup de poing et un coup de boule. J'étais étourdi. J'ai entendu un bruit de porte et le temps que j'aie repris mes esprits, il avait disparu. J'ai dû m'asseoir un instant pour reprendre mes esprits. Il n'y a pas eu de témoins mais des gens sont ensuite arrivés et m'ont porté assistance. (...) La présidente du conseil de gérance est arrivée et a appelé la police."

Michèle, doodslag naast familielid, daders veroordeeld

"Notre fils a été victime d'un soi-disant accident; je dis soi-disant parce que comme notre belle-fille - c'est toujours notre belle-fille - n'a pas avoué le meurtre qui était, au fond, commandité par son amant. (...) [Et c'était en quelle année?] C'était il y a dix ans. Ce sont des moments qui me font perdre la mémoire à l'heure actuelle. Je ne l'ai toujours pas retrouvée, alors bon il y a des moments où les mots me manquent. C'est un peu trop pour un être humain en une fois. Et puis constater qu'au fond votre fils a été épousé uniquement pour des assurances qu'on lui a fait contracter, ça c'est en dehors de toute pensée chez nous ici [Et vous aviez des bons contacts avec votre belle-fille?] Oui, tout à fait, on savait, nous avions déconseillé à N. de l'épouser parce qu'on se rendait bien compte que c'était un couple difficile. Mais vous savez quand un enfant a 32 ans, on n'a plus grand chose à lui dire à ce niveau-là, même si on a bon contact avec lui et qu'on s'entend bien, on ne peut pas le mettre dehors parce qu'il veut épouser quelqu'un que nous n'apprécions pas. [Non.] Ca je crois que nous l'aurions tout à fait perdu alors. Ca, ce n'était pas à faire. [Et il vivait en Belgique quand s'est arrivé?] Ah non il a été tué en

voyage de noces en Corse. Elle savait qu'il était diabétique. Il devait se piquer, avoir une dose d'insuline, elle le savait très bien et, d'après les médecins légistes, elle a inoculé une forte dose d'insuline pour qu'il soit dans le coma avant de pousser la voiture dans le ravin (...) [Donc elle était en Corse en voyage de noces mais elle avait déjà cette relation avec cet homme avant de connaître…] Avant de le connaître, tout ça c'était commandité… et lui, c'était son deuxième meurtre. Il a déjà tué sa femme, c'est comme ça que… Il n'a pas été inculpé à ce moment-là parce que le dossier était égaré soi-disant. Moi je dis toujours soi-disant parce que je ne le crois pas… C'est la Police Judiciaire de Bruxelles qui a été à Miami, et là ils ont été coincés. [Ils étaient tous les deux à Miami?] Ils étaient tous les deux à Miami, ils vivaient là. [Et c'était combien de temps après le décès de votre fils?] Juste après ils sont partis. Je dirais 15 jours, trois semaines, le temps de vendre la maison et de liquider et tout et ils étaient partis."

Monique, zelfmoord van een kind, gerechtelijke vervolging

"Je ne suis pas victime, c'est-à-dire que je suis la maman d'une dame de quarante-trois ans qui s'est jetée du troisième étage ici. Elle s'est suicidée. Et le parquet est au courant parce que j'étais à la mer et je revenais de la mer pour aller… enfin mes vacances étaient terminées et j'allais voir ma maman et je rentrais à la maison. Quand je suis rentrée ici à la maison, ma fille qui habitait au troisième étage, j'avais le chat… c'est bête, m'enfin je dis, je vais mettre ton panier en place et son panier c'est dans la cour. Je vais porter son panier dans la cour et qu'est-ce que je vois à terre? Deux jambes. Et je regarde et c'est ma fille. J'ai cru qu'elle avait eu un malaise, parce qu'elle était malade, j'ai cru qu'elle a eu un malaise, qu'elle avait eu un malaise et je l'ai secouée et il me semble qu'elle était encore un peu tiède. Je dis, je ne vais pas trop la bouger parce que j'ai peur de commettre une bêtise, quoi. J'ai appelé la police et c'est la police qui est venue et c'est comme ça qu'on m'a contacté, que le parquet a été contacté."

David, diefstal tussen partners, in afwachting van een gerechtelijke procedure

"J'ai été victime de deux vols. Alors l'histoire en bref, c'est que j'ai rencontré quelqu'un, on s'était mis en ménage, enfin je l'avais acceptée chez moi. On s'était mis en ménage depuis quelques jours et un beau jour, je lui ai dit: 'Bon ben je dois faire les courses, je reviens dans deux heures, je te laisse les clés, j'y vais en vitesse, je suppose que tu seras là quand je reviendrai.' (...) Bon, entre temps je fais vite mes affaires, je reviens. [C'est elle qui vous appelle?] C'est elle qui m'appelle etc, donc plusieurs fois et au moment où j'arrive à la maison, ben comme je n'ai pas les clés, ben je sonne, je sonne, je sonne… J'arrive quand même à accéder devant ma porte, je tape, je tape, pas moyen… je dis bon ben, non je n'ai même pas su accéder parce que comme il n'y avait personne dans toute la maison, je n'ai pas su accéder. Je suis donc allé chez un ami chercher le double des clés. Quand je suis arrivé, j'ai vu que j'avais été cambriolé une première fois. Donc j'ai essayé d'appeler plusieurs fois, elle ne répondait pas. Donc, j'ai appelé la police qui est arrivée plus de deux heures après. Comme ce n'est pas avec effraction, ben on prend le temps et voilà. Donc quand ils sont arrivés, ils ont fait un rapport en me disant qu'ils allaient envoyer ça à la police de la commune de la personne que je soupçonnais de vol. [Donc vous soupçonniez déjà? Votre compagne?] Oui, oui, parce qu'il y avait déjà des éléments

dans la maison… par exemple, des indices qui étaient… qu'elle avait par exemple pris tous les DVD, sauf les DVD de location, qu'il y avait des choses qui avaient disparus dont elle m'avait parlé, qu'elle savait auxquelles je tenais, mais tout n'était pas encore parti. Lors de la première fois, c'était ça, donc il y avait trop d'indices pour lesquels je soupçonnais la personne. (...) Et donc le deuxième cambriolage, j'avais changé la serrure, mais je n'avais pas rechangé la serrure du bas. Je n'avais pas encore les sous pour pouvoir changer pour tout le monde. Donc elle a réussi, elle a ouvert la porte du bas, elle est montée, avec ses complices je suppose parce que ce qu'ils ont pris, il fallait être plusieurs pour aller vite et elle a fracturé la porte du haut, n'ayant pas la clé de la nouvelle serrure. Et là, elle a enlevé tout le reste. [Et donc vous n'aviez plus rien?] Non, non, j'avais encore des choses, mais enfin, tout ce qui était de valeur était parti…"

Bertrand, gewapende overval op de werkplek, gerechtelijke vervolging

"Ca s'est passé en plusieurs fois. La première fois, j'ai été braqué le premier lundi des vacances de Carnaval de l'année 2006, et je suis toujours le premier à l'agence et ce jour là, je suis arrivé plus tard que d'habitude (...) je suis arrivé juste un peu avant l'ouverture de l'agence. Et à l'époque, l'entrée de l'agence, l'entrée de service, se faisait par les communs en fin de compte. Donc c'est vrai que je n'ai peut-être pas été aussi prudent que d'habitude, il faisait, bon… très calme dans la rue puisqu c'était les congés et au moment où je suis arrivé devant la porte, quand j'ai voulu introduire la clé dans la serrure, j'ai été attrapé à l'arrière par quelqu'un, avec un revolver dans la nuque, qui m'a dit 'Pas de bruit, silence, on rentre dans l'agence.' [Et c'était encore à l'extérieur, dans la rue?] Oui, oui, tout à fait. Alors je suis rentré avec eux ici, je veux dire le hold-up en lui-même, c'est très très rapide. Donc bien sur, ils m'ont demandé de poser les codes d'accès sans créer de… sans lancer l'alarme. [Ils étaient plusieurs?] Ils étaient trois, dont le premier à visage découvert. (...) Donc quand on est arrivé ici, directement j'ai mis les codes d'accès, j'ai pris la clé du coffre et j'ai dit 'Voilà, servez-vous.' Ils ne laissent pas le temps, non plus, de prendre l'argent. Ils m'ont poussé sur le sol, j'étais maintenu en respect par un des protagonistes, le chef, parce que c'est lui qui donnait les ordres. (...) Et donc ils sont partis très très vite, et puis j'ai donné l'alarme et puis à ce moment-là, la police est arrivée très très vite. Un mois plus tard, ma collègue était ici, il était dix huit heures quarante cinq à peu près, on avait eu un problème de la journée avec le coffre, son mari avait fait une fausse manœuvre et avait bloqué le coffre, on ne savait plus y accéder, donc on clôture tout, je prends, elle est occupée justement de prendre un rendez-vous pour réparer le coffre, moi je range ce qu'il y avait dans la caisse dans une petite boite dans l'armoire ici derrière et je sors par les communs, comme d'habitude pour aller à la voiture. Et je sors, je regarde, rien à gauche, rien à droite et machinalement je claque la porte derrière moi, donc je ne sais plus rentrer ou alors je dois prendre mes clés. Je ne sais plus rentrer. Et je fais la démarche de traverser. A ce moment là, je vois deux types qui traversent, mais en diagonale pour venir vers moi. A ce moment là, ils abaissent leurs casquettes et là, bon, ça va très très vite: il a pris un revolver qu'il avait au niveau de la ceinture en dessous de sa blouse et il m'a re braqué, et la preuve que c'était des représailles si je peux dire, c'est que sa phrase a été très claire: 'Tu as fais de ta gueule, donc on retourne à l'agence.' Donc je suis rentré avec eux, (re) belote. J'ai ouvert la porte ici en disant à ma collègue 'C'est moi, ne t'inquiètes pas' et puis, bon ben, retour à la case départ. Ils ont

commencé le coffre, alors là, comble de malchance, le coffre étant bloqué, on devait leur expliquer qu'on n'avait pas accès au coffre. Heureusement elle avait envoyé un fax chez le technicien en disant. 'Regardez, le fax est là, on a rendez-vous lundi, donc le coffre est bloqué' et moi ma réaction, bon, moi j'ai paniqué à ce moment là, je le reconnais volontiers, mais je crois que c'était du au fait que le premier hold-up était trop récent (...) et alors là j'ai paniqué et sans qu'ils ne posent la question, j'ai été dans l'armoire, là où il y a la boite avec ce qu'il y avait dans la caisse, alors ils ont pris ça et ils sont partis, toujours en travaillant à visage semi-découvert, c'est-à-dire qu'ils ont une simple casquette et ils enfoncent leur menton et leur nez dans le haut col qu'ils ont ou quelque chose comme ça. Ce soir-là, ils nous ont enfermés dans les toilettes pour pouvoir partir. Bon, les toilettes ne fermant pas de l'extérieur, on a dit 'Ecoutez, on s'enferme, partez', donc ils sont partis par les communs, dès qu'on a entendu la porte claquer, on est vite revenu ici pour prévenir la police et tout, qui de nouveau était très vite là."

Isabelle, sac-jacking, geen gerechtelijke vervolging, daders onbekend

"Moi j'ai subi un sac-jacking, aux alentours de la gare du Midi. Ils n'ont pas tenté, allez, d'ouvrir la voiture, ils ont cassé le carreau, quoi. Quand j'étais arrêté au feu. [Vous étiez dans votre voiture?] Oui. Je dois dire, c'est assez choquant, parce qu'on ne s'y attend pas. On pense que c'est un accident. Et en réalité, vous voyez un bras qui pénètre votre véhicule et puis le sac qui disparaît, puis la vitre qui tombe en mille morceaux. Bon, il y avait juste une dame, à côté de moi, qui a été témoin de l'accident et qui m'a aidé, quoi. Parce que je suis restée, prostrée, au milieu du boulevard… oh, je ne sais plus, parce que la police m'a dit, parce que j'ai perdu toute orientation."

Tony, slachtoffer van seksueel misbruik tijdens de kindertijd, deed geen beroep op het gerecht

"En fait, ce qui m'est arrivé, ça c'est passé… Je crois que pour le comprendre, il faut faire une description de l'endroit où j'ai grandi… C'était un coron… et il n'y avait que des Italiens et quelques familles belges. Et au bout de la rue, dans le cul de sac, il y avait la CLI, c'était un cercle d'Italiens, et il y avait les parents et tous les jeunes. Et il y avait deux frères… c'étaient des Belges. Ils étaient plus âgés que moi, ils devaient avoir onze et treize ans. [Et vous aviez quel âge?] Je devais avoir sept ou huit ans à peu près. On était tout le temps dans la rue et ça qu'il pleuve, qu'il neige… c'était ainsi. La première fois, on était rentré dans cette remise pour faire un jeu de garçon, enfin des petits jeux de comparaison, si vous voyez ce que je veux dire, et voilà… Enfin pour moi c'était innocent à ce moment-là. Mais eux ils se touchaient… et après ils m'ont demandé de les toucher… Un jeu ridicule à la base, mais après c'est arrivé quasi tous les jours. [Il n'y avait pas d'autres personnes dans les environs?] Non, parce qu'on jouait toujours ensemble, c'est pour ça que personne ne s'est inquiété. (...) Ca a duré presque deux ans. [Vous n'avez pas pu en parler avec quelqu'un?] Non. Là il n'existait même pas d'assistante sociale à l'époque. Je n'étais qu'un petit Ritale de merde. Un petit dur… [Est-ce que vous vous rendiez compte, que ce n'était peut-être pas si anodin, ce qui vous arrivait…?] Je ne savais pas que c'était un acte grave, je savais que moi j'avais mal. [Parce que c'était quelque chose d'interdit ou…?] Parce que je ne voulais pas être

humilié, je ne voulais pas que ça se sache. [Et la police?] Jusqu'à peu, je ne savais pas que la police était là pour protéger les gens… Je pensais simplement que, pas que c'était normal, mais une fois par jour ce n'est pas normal. [Ca s'est arrêté à un moment?] Oui, quand j'avais dix ans. Parce qu'ils ont déménagé. [Est-ce que, si vous aviez eu connaissance de services de polices ou de services d'aide, vous auriez eu recours à leurs services?] Je ne sais pas, parce qu'à ce moment-là, j'étais pétrifié. Je ne pense pas que j'y serais allé… [Pourquoi étiez-vous pétrifié?] J'étais pétrifié de savoir que les autres le sachent. Parce qu'on était une petite bande, on était des petits durs de merde. Et même si j'avais été à l'époque à la police, ils m'auraient auditionné où? Ils seraient venus chez moi, et là quoi? Les autres n'auraient rien su, ma mère n'aurait rien su, mon père n'aurait rien su? (...) [Vous n'avez jamais pensé à porter plainte contre ces personnes?] Non, je leur ai cassé la gueule quand je les ai retrouvé."

Benoît, diefstal zonder geweld, geen gerechtelijke vervolging

"Pour le vol, il s'agit du vol de mon gsm. Je prenais un café avec une amie. Soudain un homme m'a approché et m'a demandé si je pouvais lui prêter mon gsm pour qu'il passe un coup de téléphone. Il a prétexté que la batterie de son gsm était vide et qu'il avait à appeler son père d'urgence. Mon amie m'a dit de suite que je devais faire attention et que l'homme allait me piquer mon téléphone. Je lui ai répondu que non, et qu'il fallait bien faire un peu confiance aux gens. En plus c'était un arabe, et je me suis dit, ben non, il faut aussi leur faire confiance, ce ne sont pas tous des voleurs… Bon, le gars est sorti devant le café et a passé son coup de fil, et puis à un moment, j'ai vu qu'il s'éloignait un peu de la porte d'entrée et puis il a disparu en un éclair. Ben voilà, il a emporté mon gsm... [Avez-vous porté plainte à le police?] Non, parce que c'est de ma faute. Et porter plainte pour quoi, en plus? Il faut savoir assumer à un moment donné. [Donc vous ne vous êtes pas senti tellement lésé dans cette histoire finalement?] Non, ça ne m'a pas traumatisé plus que ça, mais c'est vrai que je ne prête plus mon gsm. Ca m'a servi de leçon. Je prête mon téléphone qu'à des amis, disons. Mais j'ai un autre comportement face à ce genre d'affaire. Je ne prêterai plus mon gsm à des inconnus, quels qu'ils soient."

Véronique, echtelijk conflict, hoederecht over de kinderen, partner van een gedetineerde

"Ben en fait, ce qui m'est arrivé, c'est que j'étais mariée, et je me suis séparée de mon ex-mari, ça fait six ans qu'on est séparé de fait, et bon, j'ai quitté mon domicile à cause de violences, avec mes enfants. J'ai été à la police, là on m'a amené dans un service de Casu social. Là je suis restée trois nuits et j'ai été hébergée, mais ils ne voulaient pas que je sois en contact avec les autres personnes. (...) Puis, je suis allée dans un autre foyer, (...) il y a eu un problème bien sûr avec le foyer. Ils me demandaient énormément d'argent. (...) Alors qu'est-ce que j'au dû faire, j'ai dû téléphoner à mon ex-mari, lui dire, voilà, le foyer va me mettre dehors. Incessamment, je dois trouver une solution. Est-ce que tu peux venir chercher les enfants dans un premier temps ? Pendant deux ans et demi, trois ans même, j'ai été SDF, sans domicile (Donc vous n'avez pas pu emménager dans cet appartement) Je n'ai pas pu emménager, j'ai dû renoncer à cet appartement, car il n'avait versé la garantie. [Madame a perdu la garde de ses enfants] (...) Et lui apparemment il

s’amusait, ça allait très bien. Jusqu’à cette année, le trois juillet. Il a été arrêté. Parce que je savais qu’il avait une maîtresse. Il disait que c’était la jeune fille au pair, la fille à l’époque, il l’a connue trois mois après que j’étais séparée de lui. Elle avait seize ans et demie. En fait, c’était par hasard, j’ai été au service d’assistance aux victimes, et on téléphone à mon avocate pour savoir où en était la procédure de divorce et mon avocate a dit : Monsieur est dans l’incapacité pour l’instant de pouvoir dire quoi que ce soit. Et on a essayé de creuser et elle m’a annoncé la nouvelle. Elle m’a dit, voilà, Monsieur a été arrêté, il est suspecté d’avoir assassiné quelqu’un. Je dis pardon ? Vous pouvez me répéter ça ? J’ai étouffé, parce que je suis asthmatique en plus, et directement j’ai demandé où étaient mes enfants. Et il a avoué cet homicide. [Et il l’a avoué, et c’est sur sa…?] Sa maîtresse. Et moi, j’étais choquée. On m’a dit que bon j’ai eu de la chance d’être auparavant, parce que ça aurait pu être moi. S’il est passé à cet acte-là… et on n’a pas très bien compris pourquoi... moi j’ai su une semaine après que les enfants… qu’il avait été arrêté, parce qu’il avait été en garde à vue, il n’avait pas été arrêté directement. Il avait été entendu le week-end, et le trois, le lundi, ils sont venus à la maison, ils sont venus l’arrêter."

HOOFDSTUK 2. ANALYSE VAN DE INTERVIEWS: ERVARINGEN, VERWACHTINGEN EN NODEN VAN DE SLACHTOFFERS

Inleiding

Een deel van de bevraagden die deelnamen aan ons onderzoek werd slachtoffer van een strafrechtelijke inbreuk. Een ander deel werd slachtoffer van een gebeurtenis die buiten het strafrecht valt (slachtoffers van ongevallen, zelfdodingen, slachtoffers van de samenleving …).

Interessant is trouwens de vaststelling dat de Franstalige bevraagden steeds ingingen op de verwachtingen ten aanzien van en ervaringen met de gerechtelijke en politionele instanties, of deze nu slachtoffer werden van een strafrechtelijke inbreuk, van feiten die niet als strafrechtelijke inbreuken gekwalificeerd worden of geselecteerd werden via de sneeuwbalsteekproef. Nederlandstalige respondenten besteedden meer aandacht aan de gevolgen op persoonlijke vlak en de verwachtingen ten aanzien van de opvang na de feiten.

Deze vaststelling hangt ondermeer samen met de manier waarop de respondenten geselecteerd werden (voornamelijk via de diensten voor slachtofferhulp, slachtofferonthaal of slachtofferbejegening en via de vzw's die bemiddeling organiseren doorheen de strafrechtelijke procedure) evenals met de categorieën van feiten die in het onderzoeksprotocol vooraf vastgelegd werden. Deze categorieën betreffen immers hoofdzakelijk inbreuken op de strafwet evenals feiten die niet als een inbreuk omschreven worden maar die eventueel voorwerp uitmaakten van een politionele of gerechtelijke tussenkomst.

Hoewel in de loop van de interviews niet steeds duidelijk werd of een strafdossier geopend werd voor de feiten waarmee de respondenten geconfronteerd werden, verwijst het merendeel van deze respondenten naar hun verwachtingen ten aanzien van zowel de politionele als gerechtelijke en strafrechtelijke instanties. Bijna allen kwamen trouwens concreet in contact met de politionele en/of gerechtelijke instanties (behalve zij die we selecteerden via de snowball sampling). Om deze reden spitsen we onze analyse in een eerste fase toe op de ervaringen en de verwachtingen die de respondenten hadden ten aanzien van het politionele en gerechtelijke systeem. In tweede instantie bespreken we, soms beknopter, hun ervaringen en verwachtingen ten aanzien van andere actoren, instellingen of netwerken, of deze nu formeel of informeel zijn.

Tijdens de interviews werd geen strikte vragenlijst gevolgd, maar werd getracht om informatie te verzamelen omtrent de belevingen van de respondent (*story-telling*) tijdens de verschillende opeenvolgende fasen die hij of zij doorliep vanaf de klacht tot de afronding van het dossier. De interviews werden letterlijk uitgeschreven.

De analyse van de interviews wordt hieronder voornamelijk volgens hetzelfde stramien weergegeven. Onder elke fase worden de vaststellingen geïllustreerd met citaten van de respondenten. Enkel de meest kleurrijke of krachtigste citaten worden in dit rapport opgenomen; andere respondenten deden vaak gelijkaardige vaststellingen maar hebben ze minder duidelijk verwoord.

1. Slachtoffers en politionele instanties

1.1. Verwachtingen ten aanzien van de politie

Het merendeel van de respondenten kwam naar aanleiding van de victimisering in contact met politionele instanties. Dat contact vond bijna steeds op gelijkaardige wijze plaats, hetzij op initiatief van de politie, hetzij op initiatief van de slachtoffers, binnen de ruime waaier aan interventies waarvoor de politie instaat: de aanpak van crisissituaties (in geval van conflicten of geweld tussen personen, ongevallen, …), de uitvoering van onderzoekshandelingen, het voeren van slecht nieuwsgesprekken, het ontvangen van klachten, … Daar waar in het eerste geval (op initiatief van de politie) de politionele interventie niet vrijwillig gebeurt en de slachtoffers er dus niet eenzijdig een beroep op doen (wat niet betekent dat de slachtoffers geen verwachtingen ten aanzien van politie of justitie zouden hebben), is daar wel veeleer sprake van in het tweede geval (op initiatief van het slachtoffer). Uit de getuigenissen van de slachtoffers die tot deze tweede categorie behoren, bleek vaak dat ze een duidelijke motivatie hadden. Deze motivaties (ondermeer wat betreft het neerleggen van een klacht) kunnen ons een verduidelijking bieden van de verwachtingen die slachtoffers koesteren ten aanzien van het politiële en juridische systeem.

Wat enkele respondenten inderdaad bleken te verwachten bij de contactname met de politie of het neerleggen van hun klacht, was dat politie of justitie actie zou ondernemen om goederen en/of personen op te sporen/terug te vinden/vervolgen (of het nu om daders of om verdwenen directe slachtoffers gaat).

Directe slachtoffers terugvinden

"*Ma mère me téléphone à moi en me demandant de téléphoner* [*à mon frère*]. *Je téléphone mais il n'y a toujours pas de réponse. Il n'y a pas moyen de l'atteindre. Voilà que le samedi matin, elle me retéléphone pour me dire qu'elle n'a toujours pas de nouvelles de G.* (...) *Donc, elle me retéléphone à moi et me dit: 'Ecoute, je n'ai toujours pas de nouvelles de ton frère.' Je lui di : 'Ce n'est pas normal.' Je lui dis: 'Ecoute, je vais téléphoner à la police.'* (...) *Je téléphone à plusieurs polices dans la région dans laquelle mon frère habitait pour les prévenir de sa disparition et qu'ils entament des recherches*." (Marie, moord op een naast familielid, daders veroordeeld)

Daders terugvinden of vervolgen

"*Je voulais qu'on retrouve les bonhommes. Mais c'était peut-être naïf évidemment. Donc, j'ai essayé d'agir* (...) *aussi parce que quand ils ont essayé de m'écraser, j'ai eu une montée d'adrénaline. J'étais assez remonté quoi.*" (Robert, diefstal van camionette, geen gerechtelijke vervolging, daders onbekend)

"*Mon frère était majeur et devait avoir 23 ou 24 ans. Lui a porté plainte contre ses abuseurs* (...). *Oui, en fait, il était majeur car c'est aussi comme ça qu'on a porté plainte car 5 ans après sa majorité, je crois qu'il devait porter plainte pour éviter la prescription. Donc il m'a demandé si je*

voulais bien l'accompagner dans ses démarches et j'ai accepté à ce moment là." (Sandra, seksueel misbruik tijdens de kindertijd, veroordeling tot gevangenisstraffen)

En goederen terugvinden

"[*Et vous, vous avez décidé de porter plainte avant tout parce qu'il fallait déclarer le vol de la voiture ou bien parce qu'ils avaient décidé de vous écraser?*] *Bien sûr, le réflexe premier, à quatre heures du matin, c'était de retrouver ma voiture. Agir vite, vite déclarer ce vol, parce qu'on peut peut-être encore la retrouver presque immédiatement, elle n'est forcément pas loin, elle n'est ni à l'étranger! J'en avais besoin j'en avais besoin pour travailler. C'était à un véhicule et professionnel et privé. Et a priori, je me disais si on vole une camionnette, ça peut être pour la revendre à l'étranger. Je n'avais pas d'assurance, donc ce n'était pas pour une question d'assurance*." (Robert, diefstal van camionette, geen gerechtelijke vervolging, daders onbekend).

Zelfs al is men soms sceptisch

"*Parce qu'on retrouve parfois par recoupement, c'est l'avocat qui a dit ça. Mais je n'attends rien de particulier. Pour moi, de toute manière, on ne les retrouvera pas. Et de toute manière, si on les retrouve, ils seront insolvables!*" (Marie, moord op een naast familielid, daders veroordeeld)

Een deel van de slachtoffers wilde niet dat gerechtelijk gevolg gegeven werd aan hun dossier, maar beoogde veeleer acte te nemen van de feiten, uit te leggen wat gebeurd was of eventuele problemen inzake schadeloosstelling - waarbij een bewijs van de inbreuk gevraagd wordt - te vermijden (bijvoorbeeld de gevolgen van een geweldpleging of van een ongeval waarbij tussenkomst van de verzekering mogelijk is).

"[*Vous aviez une attente?*] *Non. Aucune.* [*Ni par rapport à vos affaires, ni par rapport à l'agresseur?*] *Non, parce que de toute façon… premièrement pour ce qu'il me restait comme valeur dans le sac, pour autant dire rien du tout* (...) [*Donc porter plainte à la police, ça s'est fait un peu automatiquement en fait…*] *C'est parce que bon, j'ai fait ce numéro… je veux dire peut-être inconsciemment, et que c'était la seule aide que je pouvais avoir* [*Vous vouliez de l'aide, en fait, plus qu'autre chose…*] *Ah oui, de l'aide.* [*Ca aurait pu être quelqu'un d'autre que la police.*] *Ah oui, oui. Bon, ils m'auraient dit débrouillez-vous, bon ben de toute façon je serais restée au milieu du boulevard jusqu'au moment où quelqu'un serait venu m'aider. Je n'étais plus capable de m'assumer.*" (Isabelle, sac-jacking, geen gerechtelijk gevolg, daders onbekend)

"*J'ai décidé de porter plainte pour deux raisons: d'une part, pour me protéger sur le plan médical, par rapport à des séquelles éventuelles* (...) *et d'autre part, de donner un moyen au syndic de poursuivre cette personne non sur le plan correctionnel mais sur le plan civil. Cette personne présente un certain degré de dangerosité. Je préférerais que la personne parte du bâtiment.*" (Olivier, slagen en verwondingen bij een burenruzie, geen gerechtelijke vervolging)

Hoewel de meerderheid van de slachtoffers die zich hierover uitspraken de opsporing en de vervolging van daders en goederen verlangde op het moment van de victimisering, drukte een groot deel van hen – in het verdere verloop van de gesprekken - ook hun scepsis uit ten aanzien van de kwaliteit en kwantiteit van de tussenkomst van de politie. Zoals uit de getuigenissen blijkt, heeft het merendeel van de slachtoffers geen al te

positieve ervaringen met de politie, hoewel een deel van hen hier wel tevreden over was. Hierna geven we meer gedetailleerd weer welke verwachtingen van de slachtoffers ten aanzien van de politie naar voor gekomen zijn bij de analyse van de interviews.

1.1.1. Een snelle tussenkomst

Uit de getuigenissen die we verzamelden, blijkt – logischerwijs – dat het eerste contact met de politie als positief ervaren wordt in geval de politie snel op de oproep reageert.

> "*La police est arrivée rapidement.* (…) *La déposition au commissariat fut prise rapidement.*" (Olivier, slagen en verwondingen bij een burenruzie, geen gerechtelijke vervolging)

> "*La police est arrivée rapidement.* (...) *Une patrouille qui était à proximité.* (...) *Il* [l'agresseur] *a continué à tirer, tirer* [sur son sac] (…) *Mon agresseur m'a lâchée quand la police est arrivée. La police est arrivée par un bout de la rue et il est sorti par l'autre.* [*Sans votre sac?*] *Oui, sans mon sac.* [*Vous étiez quand même par terre?*] *Oui. J'avais laissé mon caddie dans l'allée. La police a retrouvé le caddie qui était resté dans l'allée. Quand j'ai vu les policiers, je me suis dit : 'voilà mes sauveurs'.* [*Ils vous ont sauvés?*] *Oui.* [*Quand ils sont arrivés, vous étiez toujours par terre?*] *Non, j'avais commencé à me relever. L'agresseur est parti dès qu'il a vu le véhicule de police.* (...) [Le procès verbal a été rédigé à 14h09 alors que Madame a quitté son domicile, avant l'agression, à 13h35.]" (Béatrice, handtasdiefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging, dader onbekend)

> "*La police était très vite là. Ca il n'y avait pas de soucis. Sur base des… bon, de nouveau j'ai été auditionné le jour même à la police et ils m'ont ramené et de nouveau remettre tout en ordre. Je ne peux rien reprocher au niveau de la police par rapport aux faits de hold-up.*" (Bertrand, gewapende overval op de werkplek, in afwachting van gerechtelijke vervolging)

Het eerste contact wordt daarentegen als negatief ervaren wanneer de politie te traag reageert.

> "*Là où ça a dégénéré, c'est que je la tirais devant ses copains.* (...) *Les gens sont sortis de chez eux et j'ai demandé qu'on appelle la police. J'ai demandé qu'on rappelle la police deux fois! Puis une troisième fois! Puis, j'ai téléphoné à ma mère pour lui dire que j'allais arriver puisque la police allait arriver... À la troisième fois, cela faisait 40 minutes que j'attendais la police, j'en avais vraiment... plein le derrière. Il aurait pu arriver quelque chose à mon enfant! Donc, à la fin des 40 minutes, voyant que la police n'arrivait pas, j'ai été trop dégoûté, je lui ai dit: 'Si tu veux, tu peux partir' et je l'ai laissée partir. La police est arrivée peut-être dix minutes après. Ils m'ont proposé de faire une patrouille dans le quartier, on ne l'a pas trouvée... Évidemment elle était partie chez sa mère.*" (Eric en Nathalie, familiale conflicten, klacht, geen gerechtelijke vervolging)

> "*Sur ce, je remonte chez moi en courant. Je me dis, j'assiste en direct au vol de la camionnette, donc, on est en pleine nuit, donc si j'appelle directement la police, ils vont peut-être pouvoir directement les intercepter. Donc j'appelle le 100 et je leur dis: 'Faites vite, il y a une camionnette volée qui est en train de partir avenue de la X en direction de la rue X vers la petite ceinture, donc s'il y avait moyen de…' et je leur dis: 'Vraiment, ça c'est passé il y a 20 secondes donc il y a encore moyen d'agir.' Et là, le bonhomme me fait comprendre que de toute façon, c'est trop tard, qu'il n'y a pas de*

voiture disponible et que, vous pensez bien, on y arrivera jamais." (Robert, diefstal van camionette, geen gerechtelijke vervolging, daders onbekend)

"*Je ne savais quasi-pas marcher… J'ai attendu trente minutes après la police…. Trente minutes!* (…) *Ils aiment bien mettre leur sirène mais quand j'étais là, il y en a au moins 5 qui sont passés…mais ce n'était pas eux qu'on avait appelés!* [*Ils ne se sont pas arrêtés?*] *Non, aucune voiture de police ne s'est arrêtée… que ceux qu'on avait appelé. Et ce Monsieur m'a même dit: 'Heureusement que vous n'étiez pas cardiaques parce que si vous n'aviez pas une piqûre dans les 10 minutes, vous risquiez gros.'*" (Jeanne, handtasdiefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging, dader onbekend)

De slachtoffers deden uitgebreid verhaal van hun nood aan een snelle tussenkomst van de politie, hetzij omwille van praktische redenen (het contact moet efficiënt zijn, maar niet te veel tijd vragen), hetzij omdat deze tussenkomst het hen mogelijk maakt de moeilijke situaties waarin ze zich bevinden te doorbreken of te beëindigen (dader die nog steeds ter plaatse is, verhoogde kans dat de dader gevat wordt, dat de goederen teruggekregen worden, crisissituatie of toestand van emotionele of fysieke schok waarbij steun, hulp of een snelle doorverwijzing vereist is).

1.1.2. Dat de politie haar tijd neemt en alles in het werk stelt om personen en/of goederen op te sporen/te identificeren/te vervolgen

Hoewel de slachtoffers over het algemeen een snelle tussenkomst van de politie vragen, wensen ze dat deze – eens ter plaatse – haar tijd neemt en alles in het werk stelt om goederen en/of personen (daders of verdwenen directe slachtoffers, bijvoorbeeld) op te sporen/te identificeren/te vervolgen.

"*(Le chef d'enquête) nous disait qu'il ne laisserait pas tomber l'enquête tant qu'il n'aurait pas retrouvé G. Il a fait un travail formidable avec la police de X. Cela lui tenait vraiment à cœur. Et avec ceux-là, super, ça c'est vraiment bien passé.* (...) *Ceux-là nous ont quand même bien aidé... On allait chez eux, on allait dire des trucs ou avoir des nouvelles. Ils ne dormaient pas de la nuit.*" (Marie, moord van een naast familielid, daders veroordeeld)

"*Alors bon beaucoup d'interrogatoires auprès de la police judiciaire. Ils ont vraiment fait du bon travail. Monsieur X. et son équipe qui ont été jusqu'à Miami etc, ce n'est pas toujours.*" (Michèle, doodslag, daders veroordeeld)

"*La police a sonné pendant la nuit et ils ont demandé si J. était là.* (…) *Ils m'ont demandé s'il avait prêté sa voiture car, en fait, le problème c'est qu'il n'était pas identifiable. Alors, ils ont usé de tact. C'est pour ça qu'ils me posaient toutes ces questions. Ils m'ont aussi demandé de lui téléphoner mais il ne répondait pas. En fait, mon mari faisait des études de tourisme, il était parti chez son ami pour faire des photocopies car il avait examen. Son ami m'a dit qu'il était venu vers 10 heures mais qu'ensuite, il était reparti. Ensuite ils ont continué à me poser les questions et m'ont demandé ce qu'il avait sur lui (une alliance? Des vêtements spécifique qu'on pourrait identifier).*" (Naïma, dodelijk verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

"*La police, je suis bien entendu montée dans leur véhicule, nous avons fait un petit bout de l'avenue X, ils ont voulu tourner autour de l'église en me disant: 'Madame, regardez si vous ne le voyez pas', mais comme je pleurais tellement, je n'ai pas pu leur dire grand chose, je tremblais. Eux, ils ont fait leur devoir, enfin, plutôt leur travail. Ils ont été gentils avec moi.* [*Vous l'aviez bien vu votre agresseur?*] *Oui. Blond, les cheveux droits. Mais pas sure à 100%. Les policiers m'ont demandé une description vestimentaire.* [*Au commissariat? Après avoir fait le tour en voiture avec eux?*] *Oui, dans la commune de X., car ils regroupent maintenant 4 ou 5 communes. Je ne savais pas cela.* [*Vous avez porté plainte?*] *C'est à dire qu'ils ont dressé un procès-verbal d'audition où ils notent tout ce que je viens de vous dire. Vous pouvez regarder si vous voulez* [Madame sort tous ses documents regroupés dans une farde] *Ils m'ont donné deux épaisses fardes avec des photos de personnes susceptibles d'être suspectées. Je regardais les photos mais ce n'est pas facile. Or, je m'étais dit que si je ne reconnaissais pas la personne à 100%, je ne dirais rien. Ça, je ne ferais jamais. Puis, ils m'ont dit 'prévenez-nous si jamais vous le voyez encore un peu traîner dans les parages.*'" (Béatrice, handtasdiefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging, dader onbekend)

Het merendeel van de slachtoffers beschouwt dit als de eerste taak van de politie, een antwoord op delicten dat door velen als evident aanzien wordt en waaraan elke burger zich kan verwachten. Wanneer de politie de nodige tijd nam, tactvol te werk ging, geduld aan de dag legde om informatie in te winnen of te verstrekken aan de slachtoffers en alles in het werk stelde om optimale omstandigheden te garanderen, voelen de slachtoffers zich over het algemeen begrepen en gerespecteerd, wat ook de uiteindelijke afloop van de politiële interventie is.

In het geval de politie daarentegen geen tijd nam, niet alles in het werk stelde om optimaal te realiseren wat de slachtoffers als het werk van de politie beschouwen, voelen de slachtoffers zich onvoldaan en gefrustreerd. Dat is bijvoorbeeld het geval indien de agenten terughoudend waren bij het noteren van de klacht; indien ze aarzelden om in de nodige opvolging van het dossier te voorzien; indien ze het verhaal van het slachtoffer in dergelijke bewoordingen neerschreven dat het slachtoffer zelf zijn ervaringen of verwachtingen er niet meer in herkent; indien ze het verhaal van het slachtoffer verdraaiden om minder inspanningen voor het dossier te moeten leveren; en, ten slotte, indien ze geen optimale informatie-uitwisseling konden garanderen (onaangepaste plaats, gebrek aan beschikbaarheid en toegankelijkheid).

De politie toonde zich terughoudend om mijn klacht te noteren of om de nodige opvolging van mijn dossier te voorzien

"*Ja, bij de politie, ze schrijven dat (aangifte van stalking) op maar voor de rest, hoort ge daar eigenlijk niks meer van. Zo lang dat ge niks ernstig mankeert, doen die niks hé. Ik ben altijd naar dezelfde agent gegaan. En die heeft daar dan natuurlijk een heel dossier van opgesteld maar die zei ook: 'Zo lang dat ge nog rond loop eigenlijk, kunnen wij niks doen.' En elke keer terug klacht neerleggen hé. Dat vind ik wel spijtig, want er zijn heel veel vrouwen die dat moeten doen, en uiteindelijk doen ze (politie) er niks aan.* (...) *Ik had zelfs een attest van de dokter van slagen en verwondingen. En ik kwam daar met het doktersattest en nee, daar kunnen ze niks tegen doen*." (Ruth, stalking, poging wurging en diefstal door ex-vriend, veroordeling)

"Alors je lui dis: 'Je voudrais porter plainte pour qu'on fasse quand même une enquête pour qu'on retrouve les auteurs du vol et mon véhicule.' Elle me dit: 'Ecoutez, on a bien d'autres choses à faire, il y a énormément de vols de voitures, on ne va pas encombrer les tribunaux avec ça.' Donc, elle essaie de me dissuader de porter plainte... Je lui dis: 'Mais là, il ne s'agit pas simplement d'un vol de voiture, ces gens ont quand même tenté de m'écrase! Bien sûr, j'ai peut-être été un peu idiot de tenter de m'interposer mais ils ont tenté de m'écraser! Elle dit: 'Oui mais enfin…' Je dis: 'Donc je vais porter plainte au moins pour ça.' Elle me dit: 'Non, ça ne sert à rien on ne les retrouvera pas.' Et je lui dis: 'Mais Madame, c'est quelque chose de grave c'est une tentative d'assassinat. Si je ne m'étais pas reculé prestement...' Elle me dit: 'Non, non, je ne vais pas à enregistrer votre plainte.'" (Robert, diefstal van camionette, geen gerechtelijke vervolging, daders onbekend)

"*On est allé à la police. Là, ça s'est très mal passé.* (...) *On va à trois à la police à L, mon frère commence son entretien (il y a eu des poursuites à l'encontre de mon frère-on lui a dit de suivre une thérapie de groupe ou individuelle pendant 5 ans sinon prison).* (…) *Ce qui m'a frappé, c'est que mon frère faisait le caïd, il voulait montrer qu'il était fort alors que moi, je tremblais, j'avais la trouille. Une chose m'a frappé, quand je suis rentrée dans ce bureau, la porte était ouverte. Il y avait quelqu'un qui rentrait tout le temps gens dans cette pièce. Et j'ai dit les choses, sans sentiments, sans rien du tout. J'ai dit les événements comme ça pour mon vrai père. Et puis j'ai voulu dire pour les autres et on m'a dit: 'Plus tard.' Je suis sortie, un peu déçue mais voilà. Ma maman passe à son tour et quand elle sort, elle me dit comme ça (je ne sais pas pourquoi elle m'a dit ça parce que ça m'a vraiment fait de la peine mais elle me dit): 'Voilà les personnes ne voulaient pas que tu portes plainte contre les deux autres parce qu'ils pensent que tu fabules.' Et voilà, je me suis sentie de nouveau mal parce que personne ne me croit. Maman qui me disait déjà ça quand j'étais plus jeune et puis maintenant eux. J'étais déçue parce qu'il s'était passé.*" (Sandra, seksueel misbruik tijdens de kindertijd, veroordeling tot gevangenisstraffen)

"*Het verhoor van de gerechtelijke politie, dat heeft eigenlijk lang geduurd. We zijn om 12 uur 's nachts begonnen en om 8 uur 's morgens hadden we gedaan. Dus dat heeft echt lang geduurd en het was echt vermoeiend. En vóór ze dat DNA-onderzoek hebben, geloven ze u precies niet. Is het zoiets van 'Ja, de dader zegt dat' en geloven ze precies de dader. Dus dan is dat ook wel een beetje dubbel. Maar van zo rap dat de bewijzen er waren, hebben ze wel hun excuses aangeboden, zo van 'Ja, sorry' en 'We moeten dat doen.'*" (Lieve, verkrachting door stiefvader, veroordeling)

"*Là, (ma maman) va quand même à la police de X porter plainte pour la disparition (de mon frère).* (...) *Le policier, il rigolait de nous parce qu'on lui disait que mon frère avait 36 ans, et il disait à ma mère 'Mais il est majeur.' Mais nous, on disait que cela faisait quand même plusieurs semaines qu'on n'avait pas de nouvelles de mon frère et que ce n'était quand même pas normal.*" (Marie, moord op een naast familielied, daders veroordeeld)

"*Quant aux policiers, ils prenaient acte de la plainte mais étaient indifférents. Ils savaient que mon mari était un malade mental qui terrorisait tout le quartier. Je n'ai jamais reçu les copies des plaintes. Les policiers n'ont pas voulu me les donner. Heureusement mon avocat et aussi des gradés sont venus et je les ai reçues.*" (Sandrine, echtelijk geweld, dader niet vervolgd)

"*Maar ik vond wel dat de politie weinig, allé ja, hoe moet ik dat nu zeggen? Ja, ik zie misschien te veel TV zenne, maar ik wil zeggen, hij (de inbreker) heeft dat (laddertje) vastgehad met zijn handen, waar of niet waar? Ik had dat (laddertje) niet aangeraakt zenne. Ik vond, ik vond, allé ja. Ik denk*

'Euh, is dat alles, dat de politie hier komt doen qua vaststellingen?' Ja, het is natuurlijk niet groot hé, voor een paar juwelen, van die..., ja. Maar toch, voor mij hebben die juwelen, die maakten voor mij wel veel uit." (Jeanne, woninginbraak)

De politie heeft mijn woorden verdraaid…

"*Bon, moi, j'étais sous le choc mais je me suis rendu compte qu'en posant les questions, c'est lui qui induisait mes réponses parce qu'il disait 'Il ne vous a pas frappé?' Alors sur le moment j'ai dit non. Or, c'est après que je me suis rendue compte que le gars m'avait frappée. J'avais un peu zappé cette histoire, étant sous le choc mais après, je me suis rendue compte que j'avais une bosse. Mais la police était déjà partie. Donc il m'a aussi dit : 'Vous n'allez pas porter plainte?'… mais j'étais sous le choc et donc j'ai dit 'Ben non…' Mais donc, il a rempli la déposition comme si moi je disais 'Je ne désire pas porter plainte…*" (Colette, diefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging)

"*Quand j'ai relu ma déposition, c'est vrai que c'est comme si rien ne m'était rien arrivé. C'était dédramatisé à fond, et moi je ne voulais pas ça, ce n'était pas moi, ce n'était pas ce que j'avais vécu qui était pire, il y avait quelque chose qui manquait dans ce qui était écrit* (...)" (Sandra, seksueel misbruik tijdens de kindertijd, veroordeling tot gevangenisstraffen)

1.1.3. Informatie over politionele of onderzoeksrechtelijke handelingen ter plaatse

Slachtoffers kunnen er begrip voor opbrengen dat politiemensen en parket-medewerkers onmiddellijk na de feiten en ter plaatse een reeks vaststellingen moeten doen, maar stellen het op prijs dat hen wordt uitgelegd wat er precies gedaan wordt en waarom zij eventueel op een afstand worden gehouden. Onzekerheid over wat gebeurt, kan bijdragen tot het trauma.

Daarenboven kan men er begrip voor opbrengen dat bepaalde gegevens (nog) geheim moeten blijven. Als men echter bepaalde informatie nog niet aan het slachtoffer of de nabestaanden kan geven omwille van het geheim van het onderzoek of beroepsgeheim, dient dat volgens de respondenten duidelijk gemotiveerd te worden. Men wil niet volledig in het ongewisse blijven en men krijgt dan liever de mededeling dat iets nog geheim moet blijven in functie van het onderzoek, dan helemaal geen informatie te krijgen.

"*De politie is dan wel donderdagavond nog langs geweest om te komen zeggen van 'Kijk, de dader is terug vrij gelaten.' 's Nachts hebben ze hem dan toch nog kunnen oppakken thuis en dan is hij voorgekomen. En ja, dan hebben ze hem vrijgelaten hé. Ja, en dat zijn ze (de politie) wel komen zeggen. Ja, daar ben ik enorm dankbaar voor dat die (politie) wel goed hun best hebben gedaan*. (…) *En Bert is dood en die leggen ze dan helemaal open. Die kwam dan nog van zijn werk. Dus ja, die had helemaal niks gedronken, dat was negatief. Maar ja. Dus dat snap ik allemaal niet. Maar dan, en alle chance dat ik de politie heb want die hebben dan gezegd 'Kijk, dat (de autopsie) is ook om te bewijzen of te weerleggen dat Bert iets zou hebben gekregen, dat die geen attackske heeft gekregen of het één of het ander.'* (...) *En die agent zei wel van 'Kijk, dit kan ik nu niet zeggen...' want ik had heel veel vragen hé, hij zegt: 'Dit kan ik u niet zeggen want dat zou u dan in de problemen kunnen brengen.' Dus die heeft wel goed uitgekeken van 'Kijk, dat kan ik zeggen, dat kan ik niet zeggen.'* [*En dan telkens uitgelegd waarom hij iets niet kon of mocht zeggen?*] *Ja! Gewoon gezegd van 'Kijk, als ik dat zeg, dan heb jij voorkennis en het moet maar eens gebeuren dat iemand dat te weten komt'*

en dat zou het onderzoek kunnen schaden hé." (Sophie, nabestaande dodelijk verkeersongeval, onderzoek lopend)

"*En dan hebben ze (politieploeg ter plaatse) ook gezegd van: 'Kijk, ik mag echt niemand niet meer binnenlaten.'* (...) *En zij (slachtofferbejegenaar) heeft dan ook contact gehouden met de ploeg ter plaatse en wist dan van 'Oké, ze hebben uw vader weggedaan. Het is in orde. Je mag terug naar huis' of zo. Dan wisten we dat ook ineens hé.*" (Nele, verdacht overlijden vader)

"(Caroline) *Allé, boem, ze halen uw moeder weg. En die mensen van het parket die spreken amper tegen u. Die zeggen niet waarom je ze niet mag zien. Ah ja, en wij dan fantaseren van 'moeder had een blauw hoofd, haar tong hangt uit', allé, ik zat mij vanalles in te beelden hé. Van hoe je er dan uitziet hé. En ontlasting of eender wat. Ik zat mij echt vanalles in te beelden."* (Liesbeth en Caroline, zelfdoding moeder, onderzoek lopend)

Ten slotte hebben enkele van de bevraagde slachtoffers negatieve ervaringen met het feit dat de politie geen rekening houdt met de informatie waarover ze beschikken en die, naar hun mening, het onderzoek vooruit zou kunnen helpen. Dit is vooral het geval als de eventuele redenen van deze weigering niet geëxpliciteerd werden of tactvol toegelicht werden, maar integendeel, zoals een aantal getuigenissen aantonen, op een spottende, neerbuigende, of zelfs bedreigende toon.

"*Mais quand j'ai dit c'est telle personne, je suis sûr etc... Non, tant qu'ils n'ont pas de témoins visuels, ils ne peuvent pas agir, sinon ils auraient… mais je trouve que c'est remettre à chaque fois…*" (David, diefstal tussen partners, in afwachting van een gerechtelijke vervolging)

"*Et ma maman a dit: 'Ecoutez, j'ai même un message sur mon GSM. Écoutez!' Et c'est vrai qu'on entendait un drôle de bruit comme 'huun huung…' Comme quelqu'un qu'on étouffe et qui est à l'agonie… mais ils ne l'ont pas pris en compte. Et en plus, on ne saura jamais vraiment ce que c'était, si c'était un appel au secours.* (...) *Un groupe de policiers (un jeune, une jeune, est aussi un grand comme ça) ont commencé à venir à la maison. Ma mère, tout en pleurs, elle disait: 'Regardez, j'ai même pris des notes.' Ma mère, elle notait tout, le moindre truc que mon frère avait dit, le moindre truc du restaurant... Elle écrivait le moindre truc pour ne pas oublier… et là, ils ont commencé à se moquer de ma mère. Ils lui disaient: 'C'est ça écrivez seulement!', et ils rigolaient. Et un jour, on a été convoquées au bureau… je ne sais plus pourquoi… on devait donner une lettre avec la signature de G. pour comparer parce qu'ils avaient retrouvé la voiture de mon frère à X. Et donc, on devait comparer la signature de mon frère avec la signature du papier de la vente parce que les jeunes avaient la voiture en leur possession. Et là, ils nous ont dit: 'Mais vous faites entrave à l'enquête.' Parce que nous, évidemment, on faisait nos recherches aussi. Il nous a dit: 'Si vous continuer, je vais vous faire arrêter...'* (...) *Donc, ils ont fait les démarches, ils ont envoyé des chiens dans la forêt dans la région où se trouvait le restaurant mon frère. Ils n'ont pas fait tout le périmètre malheureusement, malgré le fait que nous, on avait demandé qu'ils aillent un peu plus loin tellement le territoire est grand. Ils n'ont donc rien trouvé à ce moment là, rien du tout.*" (Marie, moord op een naast familielid, daders veroordeeld)

"*J'ai été agacé parce que... dans l'appartement, il y avait une veste que je ne connaissais pas. Bref, il y avait quelques éléments-clés qui m'ont moi éclairé tout de suite sur deux personnes possibles et j'ai dit ça tout de suite, dont un arabe. Et eux, entre-temps ont commencé l'enquête financière parce que*

ça aurait pu être une possibilité, qu'ils ont écarté mais ils ont du faire une enquête. Et ils se sont intéressés à un des deux suspects que très peu de temps après et moi j'ai dit, je pense que ce n'est pas l'Arabe mais que c'est l'autre. Ça pourrait être l'Arabe mais je ne sais pas. La police a été plus qu'odieuse avec lui, c'était un des meilleurs amis de mon père et ils ont été assez odieux. Et puis, en dernier lieu, ils se sont intéressés à l'autre personne qui s'est avérée être l'auteur et qui était partie en cavale pendant deux semaines. Donc, j'avais l'impression de participer à l'enquête quelque part, et je voulais et je sentais qu'ils ne voulaient pas. Aussi sans doute parce qu'ils me soupçonnaient mais ça, je ne l'ai compris que par la suite." (Nils, dooslag, dader veroordeeld)

1.1.4. Om tegemoet te komen aan emotionele, praktische en informatieve noden

Hoewel slachtoffers vanzelfsprekend tevreden zijn met het feit dat de politie personen en/of goederen tracht te zoeken/terug te vinden/vervolgen, zijn ze er ook gevoelig voor dat de politie andere noden in rekening neemt, namelijk emotionele noden (stress en angst beheersen, hun verdriet, woede aanvaarden etc.), praktische noden (hen naar huis brengen, hen naar het ziekenhuis brengen) of informatieve noden (hen informatie bezorgen omtrent de stand van zaken van hun dossier of omtrent de te volgen procedure, hen op de hoogte brengen van het bestaan van diensten die hen hulp kunnen bieden etc.) die vaak resulteren uit een slachtofferervaring.

Positieve ervaringen

"*Bij de getuigenis zelf hebben die mij ook heel goed geholpen, de politie. Allé, geholpen, begeleid zal ik maar zeggen. Namen dat ook heel serieus op. Ik heb eigenlijk door dat voorval, ik heb daarvoor geen negatieve ervaring gehad met de politie, maar ik had daarna toch echt wel zoiets van 'Goed, dat werkt hier allemaal wel, dat is geen probleem.' En ook heel veel begrip, en heel veel... Ik had niet het gevoel dat dat een instituut is dat zijn werk gewoon doet. Die staan er echt wel voor u*." (Lies, herhaaldelijke aanranding door werkgever, veroordeling)

"*En zeker dan van de recherche, dat meisje vooral, die had echt heel goed..., ja, en sociaal en heel, ja, hoe moet ik dat zeggen, zo rustgevend, zo kalmerend zo. En dat is wel..., dat zal ik nooit vergeten en dat zal altijd wel bij blijven, de manier waarop zij met ons is omgegaan. Op die moment, die dat er ook waren, ik denk dat iedereen er wel goed aan heeft gehad dat ze zo sociaal en meelevend was. Dat maakt alles niet zo stijf en politioneel. Ik denk dat dat ook wel heel belangrijk is dat ze (korpsoverste) weten wie dat ze op zoiets difficile, dat ze weten wie ze moeten pakken om de verhoren te doen, die zo een beetje meelevend is en een zacht karakter heeft eigenlijk."* (Nele, verdacht overlijden vader)

De politie van X is Peter en Maria komen inlichten over het overlijden van hun dochter. Het betrof twee politieagenten, een jonge vrouw en een man. Ze zijn een hele tijd bij hen gebleven en dat heeft hen goed gedaan. Peter herinnert zich nog goed dat de agente op haar knieën bij zijn vrouw zat. Bovendien vond hij het niet onbelangrijk dat er een vrouwelijke agente bij was. Hij vond de aanpak van de twee agenten erg menselijk. (Peter en Marie, dodelijk ongeval kleinzoon en schoonzoon)

"*On a les gendarmes qui arrivent et qui vous disent... Ils ont été très délicats, enfin ça vous fait tout de même un fameux choc, enfin surtout que j'ai su à midi et demi que mon mari avait une tumeur au*

cerveau, qu'il devait être opéré... A trois heures et demi je perdais mon aîné que j'adorais." (Michèle, doodslag, daders veroordeeld)

"*Les policiers sont venus le matin à cinq heures avec une psychologue du service de la police. Elle m'a dit: ' Je suis psychologue et je fais partie du service de la police'. Ils ont annoncé ça (le décès de mon papa) doucement même si la police, à cinq heures du matin, je me doutais que ce n'était pas une bonne nouvelle. Non, ils ont été corrects, ils m'ont annoncé ça en douceur.*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

"*Ils m'ont demandé si je voulais aller à l'hôpital. Ca je me souviens. Je leur ai dit que je voulais rentrer au plus vite chez moi.* (...) [*Ils vous ont reconduits?*] *Oui, oui, ils m'ont reconduite et se sont arrêtés juste devant ma porte pour me donner mon caddie. Ils se sont même avancés de 10 mètres lorsqu'ils ont réalisé qu'ils s'étaient trompés de porte d'entrée* [madame habite dans un quartier neuf, en construction derrière la basilique, où s'étendent des blocs de petits building de quelques étages.] *Ils voulaient être bien sûrs que j'étais bien devant la porte. Je n'ai rien de négatif à dire sur les policiers qui m'ont déposée. Je sors de la voiture, il y avait une dame qui habitait au rez-de-chaussée qui est toujours à la maison. J'ai été sonné, j'avais peur de rentrer chez moi. Donc, je suis passée chez une' presque amie' pour parler avec elle avant de revenir chez moi au 3ème étage. J'avais encore la crainte de rentrer seule. Il fallait que je voie encore quelqu'un.*" (Béatrice, handtasdiefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging, dader onbekend)

"*Vis-à-vis de moi, la police a pris son temps. Le policier m'a fait faire quelques exercices physiques pour voir si ça allait, ensuite il a appelé l'ambulance.*" (Olivier, slagen en verwondingen tijdens een burenruzie, geen gerechtelijke vervolging)

"*Quand j'ai pu écrire, j'ai téléphoné à la police en déclarant ce qui était arrivé.* (...) *C'était une semaine plus tard. Ces gens ont été supers corrects. C'était la police qui était intervenue lors de l'accident.* (...) *Donc, j'écris à la police. J'ai écris ce qui m'était arrivé... Le reste [le nombre de voitures impliquées dans l'incident ni ce qui était arrivé aux autres personnes], je ne le savais pas. Le type de la police me téléphone, il était néerlandophone, je bredouillais en néerlandais et il me dit: 'Ca va Madame, vous pouvez parler en français.' Et ça m'a fait du bien vous ne pouvez pas savoir ! Ça m'a fait du bien qu'il me dise ' Parlez en français, ça ira mieux.' Parce que moi ça n'allait pas. Ça m'a fait tellement plaisir. Il n'était pas obligé de le faire, on était en Flandres. Le fait qu'il l'ait fait, c'était vraiment… ça m'a fait plaisir. Je faisais vraiment un maximum mais je ne pas je ne parvenais pas à bien m'exprimer. Il m'a dit: 'Oui, j'ai bien reçu ta lettre, tout le dossier déjà parti chez le procureur, et je vais rajouter [d'autres éléments].'* (...) *En décembre 2002, donc six mois plus tard, il y a un policier qui vient en civil à la maison avec un dossier épais. Et il me dit: 'Voilà je suis inspecteur 'je ne sais pas quoi'.' Il me dit: 'Voilà, vous avez été victime d'un accident de roulage. Etes-vous au courant?' Je lui dis: 'Oui, je sais que j'ai eu un accident mais je ne sais pas où ça s'est passé.' Je ne sais rien, si ce n'est une découpe de journal que j'ai été cherché le lundi matin parce que je ne comprenais pas; parce qu'on m'avait dit qu'on l'avait passé à la radio, à la télévision. Je sais que l'autoroute a été bloquée de 3 h 30 du matin à trois heures et demi de l'après-midi mais que tout ce que j'ai trouvé ça provient du journal. Je lui demande s'il peut m'expliquer ce qui est arrivé. Il me dit: 'En fait, il y a eu deux accidents.'* (...) *Il me dit: 'Oui, il y a eu d'abord cinq voitures mais, comme il faisait noir, les voitures qui sont arrivées ensuite ont trouvé les voitures dans tous les sens et comme ils n'ont pas pu s'arrêter, ils ont foncé dedans. Lorsque les premiers secours sont arrivés, ils ont dit qu'il s'agissait d'un véritable chaos. Les ambulanciers ont dit que c'était une chance qu'il n'y ait eu que deux morts. Il y avait des voitures dans tous les sens. Des blessés légers ou graves*

dans tous les sens. Pour eux, ce n'était pas possible.' Je dis: 'Ah, mais je ne savais pas. Combien de voitures il y a?' '17 voitures', me dit le policier. Je dis: 'Mais attendez, je n'ai rien à voir avec les 17 voitures. J'ai reçu une lettre disant qu'il y avait cinq voitures.' et il me dit: 'Oui, mais ça c'est le premier accident.' Et après ils ont coupé l'autoroute beaucoup plus tard. Je ne sais pas. (...) *Voilà tout ce que j'apprends.*" (Claire, verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

"*La police a demandé pour ne pas me laisser seule parce que ma sœur était à la mer et elle revenait le lendemain, pour ne pas me laisser seule à la maison, elle a demandé une assistante à la police et c'est comme ça que l'on a été contacté. Le 'SMUR' est venu et ils ont constaté qu'elle était décédée.* [*Ca fait un grand choc évidemment*] *C'est un grand choc oui, je vous assure au début, au premier abord je n'y ai pas cru. Moi je croyais qu'elle était blessée et qu'on allait l'amener en clinique pour la soigner, mais quand j'ai touché sa main pour voir si elle n'était pas raide, pour voir si elle n'avait pas mal, elle baignait dans le sang.* [*Donc la dame de l'assistance aux victimes est venue?*] *Elle est venue pour me tenir compagnie, parce qu'elle ne voulait pas que je descende auprès de ma fille quand on a fait tous les soins et tout, et elle est restée ici jusqu'au moment où j'ai eu des amis qui rentraient…*" (Monique, zelfmoord van een kind, gerechtelijke vervolging)

"*Ben avec la police ça s'est bien passé dans le sens où ils ont écouté.* [*Ils étaient compréhensifs?*] *Ils étaient compréhensifs, parce que bon, je venais en tant que victime. Donc là, j'ai été écouté… la première fois je savais que c'était elle, la deuxième fois aussi parce qu'il y avait aussi trop d'éléments.*" (David, diefstal tussen partners, in afwachting van een gerechtelijke vervolging)

Zelfs in ambigue situaties...

"*Je me suis fait braquer, je me suis réfugiée chez les voisins, les voisins ont appelé la police. La police est arrivée, a trouvé les armes, mon copain est arrivé, a été embarqué et moi aussi pour être entendue pour l'histoire des armes. Et puis de là, lui est rentré en prison. Et moi, j'étais déconnectée du monde, j'ai rien compris. Je venais de me faire braquer, j'avais des soucis avec le père de ma fille car il me battait et me faisait croire que sans lui, je n'étais rien. Et j'ai eu l'impression que le monde s'écroulait autour de moi quand il est rentré en prison. Ce n'est qu'après que j'ai compris que j'étais mieux sans lui.* [*Vous n'avez pas reçu d'aide à ce moment là?*] *Je n'ai pas voulu. La police m'a dit que si je voulais, je pouvais prendre contact avec le service d'aide aux victimes. Mais je ne sais pas, je n'ai pas voulu. Je ne sais même pas pourquoi. A ce moment là, je survivais, j'avançais tous les jours parce qu'il fallait mais sans me poser de question* (...) *Ils ont quand même été gentil malgré la situation un peu particulière.*" (Zoé, geweldpleging, daders veroordeeld)

En zelfs meer dan wat hen rechtstreeks aanbelangde

"[*Ils vous ont aidé par rapport au problème de couple?*] *Non, mais ils m'ont dit que je méritais mieux. Il y a même un policier qui m'a dit: 'Tu me fais penser à ma fille, j'ai une fille de ton âge, et je n'aimerais pas de la voir ainsi. Bon, c'est un conseil que je te donne comme un papa, tu ne devrais pas rester ainsi.' Non, pour ça, ils ont toujours été gentils. Même quand je devais allaiter la petite, il y avait une dame qui venait et les policiers qui sortaient. Non, pour ça, ils ont toujours été gentils et corrects, ils ont fait leur travail.*" (Zoé, geweldpleging, daders veroordeeld)

Hoewel we al langer weten dat dit belangrijke behoeften zijn die slachtoffers van een inbreuk of een andere traumatiserende gebeurtenis ervaren, bleek uit onze interviews dat de wens dat tegemoet gekomen worden aan hun praktische en informatieve noden gestimuleerd word door het feit dat de emotionele toestand van de slachtoffers aan het wankelen werd gebracht ten gevolge van de victimisering en door het feit dat de nabije omgeving niet steeds in staat is zich over hen te ontfermen op dat ogenblik.

Negatieve ervaringen

"*En dan heb ik direct de politie opgebeld. En die van de politie, die van de dispatching zei tegen mij 'Ja, u bent toch in X, ga maar tot aan het bureel in X.' Die mensen (op het politiebureau in X) die verschoten zich natuurlijk een bult: 'Ja, maar', zegt die, 'als ge politiehulp nodig hebt, moeten die direct komen. Het dichtstbijzijnde voertuig moet komen.' Op het moment zelf had ik toch liever gehad dat de politie ter plaatse was geweest. Dus ik ben te voet moeten gaan. Ik kwam aan het politiebureel, ik stond zo te daveren. De mensen op straat dachten natuurlijk dat ik gedronken had of dat ik drugs genomen had.* (...) *Eén keer dat ik op het bureel was, hebben ze mij goed opgevangen. Dat wel.* (...) *Nu, ik vind, als het nu voor een bagatel is, dat ze (politie) niet afkomen, tot daar aan toe. Maar als ze horen dat je in nood bent, als ge dan al niet op de politie kunt rekenen... Natuurlijk, binnen een seconde kunnen ze er niet staan. Dat wil ik niet zeggen. Maar binnen de 5 à 10 minuten dan moeten ze er toch al zeker kunnen staan. Er zijn toch genoeg patrouilles op de baan daarvoor. Allé, dat kunt ge toch veronderstellen.*" (Joris, diefstal met geweld)

"*'s Anderendaags is de politie hier geweest samen met een sociaal assistent van de politie. Dus, die zijn dan geweest, en die hadden een folder bij waarin dat stond, de wet van Franchimont. Dat ik dus inzage zou krijgen in het dossier. Maar 'dat is het folderke en lees het maar' hé! Ja, op die moment... Ten eerste heb je daar geen behoefte aan. Ten tweede was het nog een oud folderke dat ik gekregen had. Dus het klopte niet wat erin stond.*" (Sophie, nabestaande dodelijk verkeersongeval, onderzoek lopend)

"*Ik denk precies dat ik die dag rondgestapt heb zonder gedachten, ik heb precies zonder verstand rondgelopen. Ik weet niet meer wat ik gedaan heb die dag eigenlijk. Dat is precies een leeg hoofd eigenlijk.* (...) *Ze zouden toch op zijn minst iemand op het politiebureau moeten hebben die meekomt. Ik heb zelf gebeld en gezegd dat het een zwaar ongeval is. En als ge dat al hoort dat er een mens onder een bus zit, dan moet ge toch ook al weten, op politiebureau of in het ziekenhuis, dat het een heel zwaar ongeval is. En dat ze dan op zijn minst iemand meesturen die, allé, die erover kan praten of die er ervaring mee heeft. En dat doen ze niet.*" (Ahmed, getuige van een zwaar verkeersongeval)

"*Lors de l'accident,* (…) *nous avons également reçu la visite des enquêteurs. Ces derniers nous ont expliqué qu'ils avaient arrêté l'homme (qui a au moins un enfant et plusieurs condamnations à la clé pour coups et blessures volontaires). Cependant, une fois l'enquête terminée, il n'y avait plus personne, et l'enquête fut terminée très vite.*" [Heureusement, Monsieur et Madame ont été fort soutenus par leurs amis et même par les gens des environs] (Georges, kind overleden, doodslag, dader veroordeeld)

"*Le médecin m'a dit: 'Vous pouvez vous rhabiller et vous pouvez vous en aller.' Et j'ai dit: 'M'en allez? Mais comment? Je n'ai pas un franc.' Il y avait des policiers mais qui n'étaient plus ceux qui*

m'avaient emmené à l'hôpital, avec un gars, assis sur un banc, menotté qui avait vomi sur lui … eux, ils ont dit: 'On veut bien vous reconduire mais on doit d'abord reconduire celui-là en prison et ça ne sent pas bon!' [*Vous étiez au commissariat?*] *Non, j'étais à l'hôpital. Alors j'ai dit non.* (…) *Alors j'ai dit au guichet: 'Où est-ce que les gens qui viennent en visite sortent de l'hôpital?' Et ils m'ont dit: 'Là.' Alors, je me suis postée là.* (…) *Et alors, j'ai vu là en bas, il y avait un jeune couple - la jeune femme devait être marocaine car elle portait le foulard - ils avaient tous les deux un bébé dans les bras. Le Monsieur m'a fait signe et m'a dit: 'Venez, Madame, on va vous reconduire.' Et ils m'ont reconduite. Malheureusement, ils m'ont déposée de l'autre côté de la rue et bien, je n'osais pas traverser la rue…*" (Jeanne, handtasdiefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging, dader onbekend)

"*En fait j'avais décris le gars, il avait des 'dock-sides' etc. et donc ils m'ont demandé d'aller identifier le gars, donc ils m'ont fait traverser la rue et ils m'ont fait monter dans le fourgon avec le gars.* [*Avec le gars?*] *Oui, ça c'était surréaliste, je me suis dit 'moi, je regarde les films, vitres sans teint, machin...' Ici, laisse tomber quoi, rien du tout, je me suis retrouvée nez à nez en face du gars* [*Vous ne vous y attendiez pas?*] *Non, alors vous savez, ce pauvre marocain qui était devant moi, qui n'était pas absolument pas le gars parce que c'était une crevette alors que l'autre gars était hyper balaise… oui certes il avait des 'dock-sides', mais bon... Le gars il a vraiment du se dire 'Avec ma tête de marocain, je me suis encore fait embarquer.' Alors je me suis retrouvée nez à nez avec ce gars en disant, 'Non, ce n'est pas lui.' Mais vous savez, si ça avait été lui, je me dis, si je dis c'est lui, je le dis et puis le type il sait où je bosse et tout, j'aurais flippé quoi. Donc ça, c'était très fort! Donc, j'ai dit ce n'est pas lui et le gars a pu partir, je suis ensuite retournée à l'hôtel.*" (Colette, diefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging)

"*J'étais un peu dans un état d'excitation on va dire, alors je vais directement au commissariat place F puisque dans mon esprit, je me dis, le principal c'est d'agir vite, puisqu'on vient de constater la chose. Je me dis: 'Comment vais-je aller au commissariat à quatre heures du matin?' Je prendsun de nos vieux vélos qu'on à la cave et qu'on n'utilise jamais, qui n'a pas de cadenas et je me rends au commissariat place F. Donc là, il est à peu près 4 h, 4 heures et demie du matin. Je rentre dans le commissariat et je me dis: je rentre avec mon vélo puisque je n'ai pas de cadenas. Je ne vais quand même pas non plus me faire voler mon vélo. Je veux le rentrer dans le petit hall d'accueil où il y a une permanence de la police, et là ça commence mal puisqu'une dame me dit qu'il est hors de question que je laisse mon vélo là. Je lui explique qu'on vient de voler ma camionnette, qu'il ne me reste plus que mon vélo comme seul moyen de déplacement et que je n'ai pas tellement envie qu'on me vole pendant que je fais l'audition parce que je n'ai pas de cadenas. Elle me dit qu'il n'y a rien à faire et qu'il faut que je le laisse dehors. Là, je suis reçu par un policier qui prend ma déposition. Je lui raconte. Il me dit que de toute façon, en général, on ne retrouve jamais les personnes; que les voitures sont souvent abîmées! Il me dit: 'Tous les jours on vole cinq ou six voitures à Bruxelles.' Je ne sais plus, il me brosse un tableau plutôt pessimiste de la situation...* (...) *L'inspecteur me dit qu'ils ont retrouvé mon véhicule (donc là, le commissariat c'est très inspecteurs, cow-boys, vitres blindées, etc.): 'Attention le véhicule se trouve rue un tel, près de l'avenue de R. C'est un quartier relativement dangereux! Et ne perdez pas de vue que les voleurs ont peut-être garé le véhicule devant chez eux et qu'ils vont peut-être vous dire que ce n'est pas votre véhicule etc. Donc, faite bien attention de ne pas y aller tout seul, faites-vous accompagner, allez-y avec un ami.'* " (Robert, diefstal van camionette, geen gerechtelijke vervolging, daders onbekend)

"*La police aurait dû m'escorter pour retirer mes vêtements de la maison où habitait encore mon mari… Non, il faut qu'il y ait un fait, qu'il vous agresse. Il faudrait s'armer. Mais si vous rentrez*

dans le domicile, vous êtes en infraction. Finalement j'ai mis mon mari au courant que je venais chercher mes affaires mais plutôt que de venir moi-même, j'ai fait faire le déménagement par un déménageur. Le problème, c'est que le harcèlement n'est pas pris en compte, ni les difficultés d'aller récupérer ses affaires. La répartition des biens n'est pas prise en compte non plus dans le jugement actuel." (Sandrine, echtelijk geweld, geen vervolging van de dader)

"*Celui avec lequel j'ai été le plus en contact, quand je lui disais les choses que j'avais constatées, il faisait des gros soupirs.* [*Vous avez été contactée par la police plusieurs fois?*] *Oui, pour récupérer les papiers, j'ai dû donner des tas de coups de téléphone parce qu'ils sont toujours en vadrouille, leurs horaires sont inégaux…*" (Jeanne, handtasdiefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging, dader onbekend)

"*Alors la police ici a téléphoné à la police de Bruxelles où j'avais été auditionnée. Et on a eu l'agent qui m'avait auditionnée et fait le p.v. Et ils ont regardé dans les mails, et aucun sac n'était renseigné retrouvé. Donc ça devenait de plus en plus paniquant. Je peux vous dire, c'est presque hurler que je faisais dans ce commissariat. Et alors ils ont proposé, voilà, il n y a qu'une seule solution, c'est que vous acceptiez le rendez-vous, dimanche à quatorze heures. Et que vous fassiez l'appât parce qu'il faut savoir qui est derrière ce sac.* [*Et qu'est-ce que vous en pensiez?*] *Je dis non, ce n'est pas possible. Je dis, ça c'est hors de mes capacités, quoi. Bon, et entre temps, j'étais vraiment effondrée. J'ai été directement chez le médecin, qui lui, m'a fait suivre directement, et m'a désigné un psy pour… parce que là, ça a été fini.* [*Là vous vous êtes effondrée?*] *Complètement.*" (Isabelle, sac-jacking, geen gerechtelijke vervolging, daders onbekend)

De getuigenissen tonen aan in welke mate het bijvoorbeeld belangrijk is, zowel op praktisch als emotioneel vlak, dat aan het slachtoffer voorgesteld wordt hem naar huis te brengen na een geweldpleging (en niet naar huis te laten gaan zonder nagevraagd te hebben of men hiertoe materieel en emotioneel in staat is); dat het nuttig kan zijn soepel om te gaan met de vastgelegde regels wanneer men te maken krijgt met een persoon die onder stress staat ten gevolge van de victimisering (het slachtoffer niet vragen zijn fiets, zonder slot, buiten het commissariaat te plaatsen wanneer diens camionette net gestolen werd en de fiets het enige vervoermiddel is waarover het slachtoffer nog kan beschikken); dat het ook aangewezen kan zijn de nodige informatie te verstrekken die het slachtoffer toelaat greep te krijgen op het voorval (hem informatie verschaffen zowel wat betreft het voorval zelf, omdat het slachtoffer zich dit niet altijd herinnert of er weet van heeft, als wat het vervolg van de procedure betreft); door de toegang hiertoe te vergemakkelijken (door het slachtoffer bijvoorbeeld te laten kiezen in welke taal het zich uitdrukt); dat het noodzakelijk is tact aan de dag te leggen (het slachtoffer niet nog meer onzeker maken, zoals bijvoorbeeld wel het geval is wanneer de politie een vermoedelijke dader rechtstreeks met zijn slachtoffer confronteert in de politiewagen of het slachtoffer waarschuwt voor de mogelijke risico's wanneer deze de dief van zijn eigendom toevallig tegen het lijf zou lopen); en te luisteren (de victimisering verbergt soms andere zware problemen waarmee de slachtoffers te maken kregen) en dat in alle omstandigheden, zelfs wanneer de situatie ambigue lijkt te zijn (zoals bijvoorbeeld het geval is aan het begin van het onderzoek, wanneer slachtoffers soms zelf verdacht worden).

Ten slotte is het noodzakelijk dat de politie geen daden stelt waarvan de praktische gevolgen door het slachtoffer gedragen dienen te worden.

"Ce qu'on doit vous dire, c'est qu'on a dégonflé les pneus de votre camionnette. [Ils ont dégonflé les pneus?] Oui, ils m'ont dit: 'Quand on retrouve un véhicule volé, on dégonfle les pneus comme ça les voleurs qui l'ont garé ne peuvent plus repartir avec le véhicule… Je dois donc vous signaler que les deux pneus avant ont été dégonflés.' Je leur ai dit: 'Compte tenu du risque dont vous parlez peut-être pourriez-vous m'accompagner? Vous allez pouvoir me protéger si jamais il y a problème.' Ils me disent: 'Ah non, ce n'est pas possible on n'a pas assez de patrouille, on ne peut pas vous accompagner.' Je leur dis: 'Et pour les pneus dégonflés? Je n'ai pas l'appareillage chez moi... je n'ai pas de roues en stock pour les changer.' Ils me suggèrent d'appeler une dépanneuse mais me disent que, bien entendu, celle-ci sera à mes frais." (Robert, diefstal van camionette, geen gerechtelijke vervolging, daders onbekend)

"*Non et je me souviens, qu'un jour j'avais été à une réunion qui était convenue à la police, rencontrer cette psychologue. Bon, c'était suite à tout ça, je me suis garée pratiquement devant chez eux. Donc je vais à cette audition, je discute avec elle, ça a duré, quoi ?, trois quarts d'heures, je ressors… un p.v, un p.v pour mauvais stationnement! Alors je suis retournée (c'est pour l'anecdote) mais je suis retourné voir cette psychologue. J'ai dit: 'Ecoutez, je veux bien.' Je viens parce que je suis convoqué, quelque part j'aide la police à retrouver les malfrats et tout ce qui s'en suit, donc, je dis: 'Je ne conteste pas le fait d'avoir été mal garé, oui! Mais vous ne trouvez pas un peu fort de café?' De nouveau, ce n'est pas pour les quinze euros ou les trente euros de…, mais je trouvais ça quand même un peu fort. En plus juste devant le commissariat, donc on ne peut même pas dire, tiens… [Vous trouviez qu'il pourrait quand même y avoir quelques places pour les gens qui…) Ben oui, c'est ça. Parce que bon, je reconnais que c'est une bêtise. C'est quelque chose vraiment d'absurde, mais quand on est à ce moment là, on est…, pendant les semaines qui ont suivi, je vivais ça très très mal, mais en plus avoir ça, c'est franchement déroutant.*" (Bertrand, gewapende overval op de werkplek, gerechtelijke vervolging)

Volgens het merendeel van de respondenten is de tussenkomst van de politie verre van aangepast aan hun verwachtingen. Een groot aantal respondenten haalde dan ook talrijke voorbeelden aan die de onaangepaste en inefficiënte reactie van de politie illustreren.

1.2. De politie heeft niet naar me geluisterd… maar ik kan begrijpen waarom

Het merendeel van de respondenten heeft een verklaring voor de inadequate en inefficiënte tussenkomst van de politie. De respondenten halen hiervoor verschillende verklaringen aan, die kunnen ondergebracht worden in vier grote categorieën. Sommigen begrijpen dat de politie zich niet steeds op efficiënte wijze over iedereen kan ontfermen. Dat is bijvoorbeeld het geval bij noodgevallen waarbij meerdere slachtoffers betrokken zijn.

"[Suite à l'accident sur l'autoroute, Madame est conduite en ambulance] [*Et la police vous a parlé?*] *Je n'ai pas vu la police.* [*Vous êtes simplement montée dans l'ambulance sans voir la police?*] *Quand je suis montée dans l'ambulance, la police a simplement demandé où étaient les papiers de la voiture. Il a fallut aller vite apparemment parce que c'était dangereux. Enfin dangereux... du moins pendant un moment, parce qu'il semble qu'après l'autoroute ait été fermée... parce qu'évidemment il y a des voitures qui sont arrivées dans l'obscurité et qui ont foncé dans les autres, il n'y avait pas*

d'autres moyens de passer. Après, à l'hôpital, ils ont tout désinfecté et ils m'ont demandé si j'avais mal quelque part (...) *mais moi j'entendais qu'il y avait des gens autour de moi qui avaient des choses bien plus importantes à droite et à gauche. Ils m'ont dit ' la police va venir prendre les déclarations.'* (…) *Vers six heures, il y a un infirmier ou un Docteur, je ne sais pas, qui est venu me voir (il parlait en flamand mais moi ça allait puisque je comprends le flamand)* (…) *et il m'a dit: 'Ecoute, là, la police est trop occupée pour l'instant, elle a trop de travail, elle ne peut pas venir te voir pour prendre ta déclaration. Ce serait mieux que tu rentres chez toi, tu seras mieux chez toi qu'à l'hôpital.'*" (Claire, verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

Anderen geven, mits enige afstandname, toe dat de agenten hen niet op hun gemak konden stellen omwille van de vereisten van het onderzoek (opeisen van de slachtoffers tijdens een periode die op zich al moeilijk is, talrijke of delicate vragen die gesteld worden tijdens het verhoor).

"[*Et après, vous avez encore eu beaucoup de contacts avec la police durant l'enquête?*] *Je travaillais* (...) *et j'ai eu beaucoup de coups de fils de la police puis après, beaucoup de visites. Ils voulaient savoir beaucoup sur mon père, sur sa vie, sur son passé, comment il était…mais je ne savais même pas à quoi ça servait. Ils ne m'ont pas expliqué au fait, et même moi, j'étais un peu... Je n'ai pas demandé non plus. C'est après que je me suis dit: 'Mais pourquoi ils m'ont demandé tout ça?' Ils m'ont beaucoup demandé mais après, j'ai compris c'est pour le tribunal que sûrement... Ils prennent des informations pour le procès quoi. Donc, j'ai raconté un peu ce que je savais mais bon, c'était pas évident.*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

"[*Comment cela s'est-il passé avec la police?*] *Ben, ils nous ont interrogé et j'ai été évidemment le suspect 'numéro 1' puisque j'y étais... mais ça je ne l'ai pas su, je l'ai découvert par la suite. J'ai été mis sur écoute, je pense... enfin, j'en suis pratiquement certain puisque quand des suspects nous appelaient, après deux secondes, on nous appelait pour nous demander: 'Dites, un tel ne vous a pas appelé ?'* [*Comment avez vous appris que vous étiez suspect?*] *Comment ai-je appris cela... par quelqu'un d'autre, je crois... Et puis, j'ai été interrogé, j'ai été emmené dans une voiture banalisée... ils m'ont demandé si ça me disait qu'ils mettent le gyrophare!* (...) *Il faut dire qu'ils ne savaient pas du tout dans quelle direction chercher.* [*Comment avez-vous perçu ça?*] *Aujourd'hui je comprends mieux!"* (Nils, doodslag, dader veroordeeld tot een gevangenisstraf)

"*Ils ont toujours été corrects avec moi. Mis à part au début, les 3 premières semaines, j'étais appelée au poste tout le temps ! Mais ils faisaient leur travail, c'était tout à fait normal, pour les interrogatoires. De 9 ou 10 heures du matin à 8 heures du soir. C'était très difficile car j'avais toujours la petite avec moi. Mais bon, quand je devais allaiter, ce n'était pas facile, mais ils ne faisaient que leur travail.* [*Vous avez été suspectée?*] *Non, pas vraiment comme complice, mais bon, je vivais avec lui, alors ils m'ont posé des questions.*" (Zoé, geweldpleging, dader veroordeeld)

Anderen zijn echter minder mild en menen dat de politie in de eerste plaats een bureaucratische instantie is die zich alleen maar bezighoudt met geschillen, waarbij haar betrokkenheid zowel bij het oplossen van de misdrijven als bij het tegemoet komen aan emotionele, praktische of informatieve noden van het slachtoffer geminimaliseerd wordt.

"*Troisième acte, on me téléphone peut-être huit jours après. C'est le commissariat de X. qui me demande si j'ai bien une camionnette immatriculée avec tel numéro, ils me demandent quelle plaque*

elle a, quelle couleur a le véhicule etc. Donc, le commissariat de X. m'appelle, ils me disent qu'ils ont trouvé mon véhicule mais qu'ils ne peuvent pas me dire où il est. Il faut d'abord que je vienne prouver que c'est bien ma voiture, donc, avec mon permis de conduire, avec les papiers du véhicule, avec mes clés de voiture si j'en ai encore. Je me rends au commissariat de X. près de la chaussée de H., sur rendez-vous. Là, c'est commissariat blindé et avec double sas en verre etc. On me fait rentrer, je dois signer les papiers comme quoi c'est bien mon véhicule qui a été retrouvé… Ils me disent finalement où il se trouve et où je peux le récupérer." (Robert, diefstal van camionette, geen gerechtelijke vervolging, daders onbekend)

"*Ah oui, mais non, on n'a pas de papier rose, il faut le papier vert, le papier vert, il faut le papier blanc…* [*C'est très bureaucratique.*] *C'est très bureaucratique et comme le temps s'écoule, les choses disparaissent, donc après c'est normal qu'on ne trouve pas de traces. Je suis sûr que si je viens chez eux maintenant, je trouve, ne fusse qu'un objet.* [*Et vous aviez…*] *Et j'ai l'impression que la perquisition n'a pas été faite la première fois, mais suite au deuxième vol, et je suis sûr, enfin, je suis persuadé qu'ils n'ont pas associé les deux, et qu'ils n'ont pas fait la liste complète des deux. Ils ont pris simplement l'une ou l'autre liste, et ils n'ont pas cherché plus loin quoi. Enfin, c'est mon impression.*" (David, diefstal tussen partners, in afwachting van gerechtelijke vervolging)

[Après le braquage] "*Moi, j'ai fait ma déposition avec un gars. Il m'a demandé ce qui s'était passé, il m'a dit: 'Vous ne désirez pas porter plainte?'* (…) *A mon avis, ce n'était quand même pas très réglo… mais bon, à mon avis, ils ont dû se dire, celui-là, on ne va jamais le retrouver, cela va encore encrasser les dossiers du tribunal… ça ne vaut pas la peine. Moi, c'est ça que je me suis dit.* (…) *Donc, ils sont partis et je n'ai pas porté plainte, mon assistante manager non plus.*" (Colette, diefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging) (

"*Et en effet, le 28 août ou le 29 août, la police de X m'a contactée pour la déclaration d'accident. Ils sont un peu ennuyeux quand même. Le policier me demandait comment était la plaque de la voiture qui m'avait cognée... Et je leur dis: 'Mais je n'en sais rien.' Enfin, des questions vraiment idiotes quoi, enfin idiote… Je lui explique: 'Comment voulez-vous que je vous le dise! Je suis sur une autoroute noire, je suis cognée par derrière, comment pourriez-vous donner ce type d'information quand vous sortez d'une voiture, que vous ne savez pas très bien ce qui se passe, il y a une odeur de fer chaud et de calme absolu... Comment voulez-vous encore regarder et qui fait quoi et quelle voiture ?' Et en plus il insistait.*" (Claire, verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

Anderen wijten de inadequatie of zelfs inefficiëntie van de reactie van de politie aan haar gebrek aan vorming en middelen.

" *Il n'y a qu'un commentaire que je ferais par rapport à la police : je ne peux pas admettre que le policier soit allé rendre visite à l'agresseur en lui disant que j'allais demander son expulsion du bâtiment.' Je regrette aussi le manque de moyens appropriés pour prendre la déposition ainsi que le fait que le contenu du PV comprenait des erreurs.*" (Olivier, slagen en verwondingen tijdens een burenruzie, geen gerechtelijke vervolging)

"*Et quand je suis revenue, les flics du matin étaient là, on était déjà l'après-midi, et ils étaient revenus chercher une cassette vidéo - on avait une cassette de surveillance - et j'ai demandé pour voir cette cassette de surveillance et je suis donc partie en voiture avec les policiers, dans la voiture des policiers. On devait aller au commissariat; ils avaient la cassette sur eux. Mais dans la voiture,*

ils se regardaient vraiment bizarrement. Je leur ai demandé quel était le problème et ils m'ont dit: 'Ben le problème, c'est que notre magnétoscope au commissariat, il ne fonctionne pas.' Je leur ai demandé: 'Et vous comptez la visionner où cette vidéo?' Ils m'ont dit: 'Et bien justement, c'est ce qu'on était en train de se poser comme question.' Du coup, ils m'ont emmenée chaussée de X, réquisitionner un magnétoscope dans un PHOTO-HALL. [RIRE] *Et en mettant la cassette vidéo dans le DVD, on s'est rendu compte que rien n'avait été enregistré. Donc, c'était de la neige, il n'y avait rien du tout sur la cassette. Donc, ils sont retournés à l'hôtel avec moi et ils ont demandé à voir où était installé le dispositif, où il était branché etc.*" (Colette, diefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging)

"*C'étaient des jeunes (policiers). Mais nous, on n'était vraiment pas bien! Et du coup, on a dû tout retourner en arrière... tous les événements... et parfois, on se sentait un peu coupables...* (...) *Au mon Dieu! On ne savait plus. Donc, après on est allé se plaindre du comportement de ces jeunes policiers.*" (Marie, moord op een naast familielid, daders veroordeeld)

Ten slotte gaat een minderheid van de bevraagden ervan uit dat de politie simpelweg "rot" is.

"*Ce sont des pourritures ces flics. Je suis en colère contre la police. Je ne comprends pas qu'ils n'aient rien fait. J'ai déjà entendu un cas similaire à X. Cela ne s'améliore pas.*" (Sandrine, echtelijk geweld, dader niet vervolgd)

1.3. De variatie inzake politionele tussenkomst

Hoewel slachtoffers talrijke negatieve ervaringen hebben met de politie, maakt een groot deel ook gewag van de variatie die de tussenkomst van de politie kenmerkt. Talrijke slachtoffers hebben immers dan weer negatieve, dan weer positieve ervaringen op dat vlak meegemaakt, vooral wanneer ze een lang gerechtelijk parcours afgelegd hebben of wanneer verschillende gerechtelijke episodes elkaar opgevolgd hebben. Dat is bijvoorbeeld het geval wanneer slachtoffers beginnen te klagen en de hulp opzoeken van hiërarchische oversten (hoofdofficier, parket), of wanneer ze elke agent aanspreken in de hoop dat één van hen aan hun vraag tegemoet komt.

Gelukkig is het steeds mogelijk zich tot andere diensten te wenden …

"*Après deux ou trois semaines, on décide de quand même retourner à la police (parce qu'on s'inquiétait de la disparition de G.) et là, on tombe sur une autre personne, sur le chef. Et on demande des nouvelles... Et le chef nous dit: 'Comment ça des nouvelles!' 'Ben oui', on dit, 'on est venu porter plainte, il y a deux ou trois semaines, pour disparition.' Il a dit: 'Je vais voir.' Il a dit: 'Vous êtes sûrs que vous êtes venus, il y a trois semaines?' Ils n'avaient pas pris notre plainte!* (...) *Alors là, la personne qui nous a reçue a pris notre déposition, elle s'est remuée!* (...) [*Ou êtes vous allés vous plaindre?*] *Je crois qu'on est allé se plaindre auprès d'un ami de G. qui était policier à X. C'est comme ça qu'on a reçu une autre équipe, qui était plus formée, plus âgée... Et avec ceux-là, super, ça c'est vraiment bien passé. En plus, il y en avait deux ou trois qui étaient des amis de G., parce que G. partait en ski toutes les années avec certains de la police, ainsi qu'avec un échevin de X.*

Ceux-là nous ont quand même bien aidé..." (Marie, moord op een naast familielid, daders veroordeeld)

"*Il y a d'autres personnes qui ont pris le relais, la police des mœurs à X. et ça, c'était des gens extraordinaires. On a pu refaire une déposition vraiment comme on le sentait, vraiment avec ce que j'avais vécu dans mes sentiments... C'est vrai que j'y arrivais plus aussi, j'avais plus confiance, donc c'était plus facile.* [*Mais c'était tout de suite après cela?*] *Ca a traîné un petit peu mais c'était dans la même foulée. Je ne sais plus si eux se sont dits qu'il fallait interroger toute la famille suite aux faits sur ma petite sœur ou si c'est ma maman... C'était dur parfois, mais ils ont vraiment pris le temps. Bon, c'est vrai qu'on est resté presque toute une journée. Il y avait toute la famille... Mais ils ont vraiment été géniaux. J'avais même envie de les revoir pour leur dire la suite mais je n'ai pas osé. Mais ils nous ont vraiment aidés quoi. Même ma maman, tout le monde quoi… Je ne les oublie pas, je retiens encore leur nom donc...* [*Et à partir de ce procès verbal, la plainte est partie au parquet?*] *Oui, il y a eu des procédures et tout ça.*" (Sandra, seksueel misbruik tijdens de kindertijd, veroordeling tot gevangenisstraffen)

Of tot het parket …

[Suite aux diverses tentatives de recours aux services de police] "O*n était quand même mal et on est allé au tribunal de la jeunesse pour voir un procureur pour que, quand même, quelqu'un nous entende et nous écoute.*" (Eric en Nathalie, familiale conflicten, klacht, geen gerechtelijk gevolg)

"*Je m'en suis voulue de ne pas avoir porté plainte. Et quand je suis retombée un jour, par hasard, sur ma déposition, tout à coup, ça m'a percutée. Et quand j'ai vu que sur ma déposition que je n'avais pas porté plainte, je me suis dit: 'Ce n'est pas supportable.' Et quand j'ai voulu porter plainte, ça a alors été un parcours du combattant. Mais personne ne savait me dire comment faire… c'était au parquet. Ils m'ont dit que je devais payer.*" (Colette, diefstal met geweld, geen gerechtelijk gevolg)

Zelfs al loopt het dan soms nog fout…

"*Je demande donc à la dame de parler à son supérieur parce que peut être que son supérieur voudra bien que je porte plainte... Elle appelle quelqu'un d'autre au commissariat (un grand malabar) et lui dit: 'Dis, tu ne veux pas un peu calmer Monsieur là, parce qu'il s'énerve un peu. Il veut porter plainte et il ne comprend pas que c'est dangereux pour lui et que si jamais on retrouve les auteurs de l'infraction, il va avoir des problèmes. Mais il n'y a rien à faire, il s'obstine!' Là-dessus, le grand malabar me dit: 'Qu'est-ce qu'il y a Monsieur, il y a quelque chose qui ne va pas? Vous voulez aller passer la nuit au cachot?'*" (Robert, diefstal van camionette, geen gerechtelijk gevolg, daders onbekend)

Jammer genoeg escaleerde deze negatieve ervaring in een beperkt aantal gevallen, wat ertoe leidde dat deze respondenten een zeer negatieve kijk op de politie hebben.

2. Slachtoffers en de gerechtelijke instanties

Tijdens onze gesprekken met slachtoffers kwamen ook hun verwachtingen ten aanzien van de gerechtelijke instanties aan bod. Verschillende aspecten van het gerechtelijke proces in het algemeen en het strafrechtelijke proces in het bijzonder, maar vooral het belang van het inroepen van een staatsinstelling om hun conflicten op te lossen, werden in die context uitgebreid besproken door de respondenten.

> "[*Et finalement, comment avez-vous vécu cette histoire?*] *De la rage, une grande déception, une envie forte d'avoir la batte de base-ball qui me démange. Alors j'ai envie de frapper un petit peu mais je ne peux pas le faire. Donc, j'ai toujours cette haine et cette rage en moi. Je laisse faire la justice parce que je n'ai pas d'autre choix. Mais je ne sais pas comment ça va se terminer cette histoire-là!* [*Mais qu'est-ce que vous attendez de la Justice, qu'est-ce que vous espéreriez?*] *Ce que j'espèrerais, c'est qu'il y ait réparation.* [*Qu'elle vous dédommage…*] *Soit qu'elle rende toutes les affaires!* [*Ce qui serait l'idéal pour vous, ce qui serait le mieux?*] *Qu'elle rende tout, pièce par pièce ou s'il en manque une, je demande le dédommagement, je reviens au relais dédommagement. Mais je suppose que récupérer les affaires...* [*C'est peut-être déjà vendu…*] *Vendu, disparu, je n'en sais rien. Donc voilà. Non, je demande qu'il y ait Justice, je demande réparation* [*Et par rapport à la personne?*] *Par rapport à la personne… Pour moi, c'est fini. Pour moi, cette personne n'est plus. Je pense qu'un chien errant, j'en aurai plus d'estime.* [*Mais vous ne voulez pas qu'elle soit punie?*] *Ah, si elle peut être punie, oui. Oui, pour ce fait-là, oui, parce que… Peu importe comment elle sera punie, ce n'est pas à moi de décider comment elle va être punie, mais je voudrais… oui, pour marquer la chose. Je voudrais qu'elle comprenne que ce qu'elle a fait n'est pas acceptable.* [*Vous appréhendez la confrontation?*] *Non, pas du tout.*" (David, diefstal tussen partners, in afwachting van gerechtelijke vervolging)

2.1. De nood aan justitie

2.1.1. Ja, maar niet tot elke prijs!

Zoals we reeds vermeldden, focust wie zich tot de politie wendt zich vaak op het feit dat de politie helpt personen/goederen op te sporen/te identificeren/te vervolgen. Dat betekent echter niet dat ze steeds willen dat de klacht die ze neerlegden het voorwerp gaat uitmaken van een opsporingsonderzoek of gerechtelijk onderzoek. Dat is bijvoorbeeld het geval indien de slachtoffers 'de bladzijde willen omdraaien', hetzij voor hun eigen psychologisch welzijn, hetzij omdat ze van mening zijn dat de zaak (het conflict) opgelost is. In dat opzicht wordt in de getuigenissen benadrukt dat justitie niet aan de verwachtingen van alle slachtoffers voldoet. Dat is vaak het geval wanneer de victimisering resulteert uit wat men gewoonlijk 'kleine criminaliteit' noemt of in het geval de situatie zich op de grens tussen het burgerrechtelijke en het strafrechtelijke bevindt (verkeersongeval, hoederecht).

> "*Je suis contente que le dossier ait été classé sans suite car, de toute manière, je n'avais pas envie de remuer toute cette histoire. Je suis quand même fâchée contre mon agresseur. S'il avait été puni, je ne sais pas ce que j'aurais voulu comme peine, je ne connais pas la législation et d'ailleurs, pour tout dire, je ne me suis jamais posé la question car je ne me suis jamais dit qu'on le retrouverait.*" (Béatrice, handtasdiefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging, dader onbekend)

"*Je n'ai jamais eu de nouvelles du parquet concernant la plainte mais pour moi, de toute manière, c'était une affaire classée. Je voulais même retirer ma plainte mais la police me l'a déconseillé.*" (Olivier, slagen en verwondingen bij een burenruzie, geen gerechtelijke vervolging)

"(Liesbeth) *In het begin vond ik, hadden ze, dacht ik toch, gezegd 'Ja, na 23 dagen heb je nieuws, weten we alles.'* (Caroline) *Ik was echt aan het wachten want ik wou feitelijk horen...* (Liesbeth) *door wat heeft ze zelfmoord gepleegd?* (Caroline) *... dat er iets ontbrak aan mijn mama. Dat ze het niet echt wou, dat er feitelijk iets niet functioneerde of dat ze te veel had gepakt (pillen en alcohol) of voor het te doen. Ik heb echt drie weken getimed en dan zeg ik: 'Oké, Liesbeth, ik moet dat nú weten hé!' Ik zat al drie weken écht te wachten op dat antwoord.* (Liesbeth) *Vooral het antwoord op de autopsie hé.*" (Liesbeth en Caroline, zelfdoding moeder, onderzoek lopend)

"*En nu zal ik u iets vertellen. Ik had me gereed gemaakt om naar de rechtbank te gaan. Voor me te laten inschrijven als slachtoffer van overval. En dat wordt dan geregistreerd hè. Dat zou ik nog moeten gedaan hebben. En daarmee, ik had er nog niks van gehoord hè. En ze (hulpverlener CAW) zei: 'Ik ga ernaar horen, want ge hebt geen afschrift gekregen van wat ge daar zijt gaan inbrengen, van heel die zaak. Dat hebt ge niet gekregen en dat moet ge hebben.' Dan belt ze, zes keer heeft ze moeten bellen. Het was bijna een uur dat ze aan die telefoon hing. Dat is nu niiks, want ik heb sociaal tarief. En dan kwam 't eruit. Op't laatste had ze ne goeie, die had 't gevonden, ze waren ernaar aan't zoeken geweest, dat ze't hadden afgesloten. En weet ge waarom? Dat zijn van die zaken, 30 per dag komen er nog. Maar 'de criminaliteit gaat beter' maken ze ons dan wijs hè!*" (Caroline, handtasdiefstal, seponering)

"*En die (justitieassistent) kent dat dossier ook niet. Ik snap niet dat de onderzoeksrechter er niet bij zit. Dat je die niet kunt spreken. Of, dat ik dat lees, want ik had 100 vragen hé, en nadat ik dat gelezen had, had ik nog meer vragen, dat je die (onderzoeksrechter) dan eens niet kunt spreken. Want die onderzoeksrechter heeft met mij nog nooit gesproken hé. En dat vind ik ambetant omdat dat (de informatie over het dossier) altijd dus 'van horen zeggen is' hé. Ik wou de doodsoorzaak weten. De juiste doodsoorzaak. Maar ja, dat is zo een bundel* [maakt teken van dikke stapel] *hé, dat medisch dossier.*" (Sophie, nabestaande dodelijk verkeersongeval, onderzoek lopend)

Enkele van de bevraagden verwachtten echter op het moment van de victimisering een gerechtelijk, vaak strafrechtelijk antwoord. Sommige slachtoffers die geen respons kregen, trokken hun conclusies, waarbij ze ons toevertrouwden dat ze er nooit sterk op vertrouwd hadden dat justitie aandacht aan hen zou schenken, en dat zelfs wanneer ze hoopten dat justitie zich met hun zaak bezig zou houden omwille van de emotionele en materiële gevolgen waartoe de victimisering aanleiding gaf.

[Madame a pris contact avec le parquet pour consulter le dossier] "[*Vous n'avez pas connu la raison du classement sans suite?*] *Non.* [*Parce que l'auteur était inconnu?*] *Peut-être. Je sais qu'il y avait un rapport de ma manager qui disait qu'elle ne savait pas qui avait pu faire ça. Il y avait un rapport du technicien-vidéo qui disait que les fils avaient été inversés etc. donc, c'était forcément quelqu'un de la maison qui l'avait fait puisqu'il fallait un code pour rentrer dans le bureau… mais visiblement, ils n'ont pas jugé nécessaire d'investiguer.*" (Colette, diefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging)

"[*Et donc vous, vous ne vous êtes pas constitué partie civile personnellement, pourquoi?*] *Je n'attendais rien du procès, je n'attends rien du tout... Ils seront jugés, mais je n'attends rien de ce jugement parce que je me dis, bon ben, si on ne sait pas… je ne vois pas de quoi ils vont être condamnés maintenant ou bien ça va encore être un sursis et puis voilà. Mais on a un profond sentiment d'impunité. On ne demande pas qu'ils soient condamnés à vingt ans, c'est pas ça, mais il me semble que ça manque de punitions qui seraient à même de leur faire comprendre que bon, qu'il ne faut pas recommencer. Tandis qu'ici, ils n'ont peur de rien et ils se retranchent derrière le fait, bon ben, ils sont mineurs, on ne sait rien leur faire.*" (Bertrand, gewapende overval, gerechtelijke vervolging)

"[*Depuis qu'on vous a volé la camionnette vous n'avait plus jamais eu de nouvelles à ce niveau de là?*] *Non, non, j'imagine que la plainte a été annulée lorsqu'on m'a retrouvé mon véhicule. On m'a fait signer un papier lorsque j'ai récupéré mon véhicule. On ne m'a jamais informé sur la manière dont je pouvais être dédommagé... parce qu'il y avait des dégâts.* (...) *Ils auraient pu continuer parce qu'il y avait des dégâts, ne fut-ce que pour retrouver les auteurs mais non ça, rien! Il n'y a rien eu de tout ça. La police avait pourtant vu qu'il y avait des dégâts, parce que la camionnette était ouverte quand ils l'ont retrouvée, ils m'ont prévenu que les fils avaient été sectionnés au démarreur.* (...) [*Vous auriez aimé que l'enquête soit poursuivie?*] *Oui, si on m'avait dit qu'on allait poursuivre cette plainte pour retrouver les auteurs et qu'ils allaient m'indemniser ça aurait été parfait. Par contre, ça ne m'aurait pas plu de faire toutes sortes de démarches alors en sentant que et je les embête fortement, et que ça me prenne du temps en, et que ça n'aboutisse à rien du tout. C'est pourtant un peu ce qui m'était proposé!*" (Robert, diefstal van camionette, geen gerechtelijke vervolging, daders onbekend)

"[*Et si la justice ne réagit pas?*] *Ca me ferait mal. Ah oui, je trouverais que pour ça, ce serait du m'en-foutisme! Là, je ne sais pas comment expliquer, mais j'utilise cette expression-là pour en donner une.* [*Oui, oui.*] *Non, s'il n'y a rien et si la Justice ne s'en occupe pas et dit je m'en fous, on est débordé, on a une pile comme ça avant vous, vous n'êtes pas le seul, oui là ça me ferait mal.* [*Et vous feriez quoi à ce moment-là?*] *Que voulez-vous que je fasse?* [*Vous essayeriez de faire le deuil de ça aussi, quoi.*] *Je serai obligé, mais j'aurai mal. Ca veut dire que chaque fois que je croise la personne dans le quartier, parce qu'elle se balade dans le quartier, je ne pourrai pas, je ne pourrai rien faire.*" (David, diefstal tussen partners, in afwachting van gerechtelijke vervolging)

Daar waar sommigen dus de situatie leken aanvaard te hebben (ze gaan niet specifiek op zoek naar informatie of willen niet koste wat kost hun zeg doen), waren anderen daarentegen nog steeds in afwachting van een gerechtelijk antwoord op het ogenblik dat we de interviews afnamen en dat soms na vele jaren gedurende dewelke ze naar eigen zeggen een 'calvarietocht' af te leggen hadden.

Wat er ook van zij, het is het gebrek aan informatie waarmee sommige slachtoffers te maken hebben dat opvalt bij de analyse van de getuigenissen; informatie omtrent de stand van zaken van hun dossier, de redenen van een eventuele seponering of informatie die het hen mogelijk zou maken de feiten waarvan bijvoorbeeld een naast familielied slachtoffer werd beter te begrijpen.

"J'ai appris, paraît-il, que c'est parce que le dossier est traité à Gand et que nous sommes à Bruxelles. Je ne comprends pas parce que je me dis qu'il y a un dossier à Bruxelles. Ils devraient quand même se demander quel est le contenu de ce dossier. Moi, quand je travaillais, ce n'était pas comme ça. Je me

disais, j'ai un dossier ouvert et il n'est pas ouvert pour rien... Bref, le dossier est toujours ouvert et il y a un numéro et tout mais je n'ai jamais rien su. (…) *Mon dossier répressif, j'ai quand même le droit de le voir.*" (Claire, verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

"*En fait j'ai demandé pour voir mon dossier au parquet. Et déjà, en fait quand j'ai fait cette demande là… mais je ne savais pas s'il fallait passer par un avocat ou non. Ils ne me disaient pas si je pouvais ou non mais il a fallu au moins deux mois pour qu'ils retrouvent mon dossier.*" (Colette, diefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging)

Sophie vroeg een bijkomende onderzoeksdaad: "*Dus, ik heb dat dan gevraagd aan die onderzoeksrechter, per brief, en je hoort daar niks van. Een half jaar later heeft die dan teruggebeld, die maatschappelijk assistent van slachtofferonthaal, om te zeggen dat de onderzoeksrechter haar gemeld had dat het onderzoek afgesloten was en dat de bijkomende onderzoeksdaad werd verricht. Maar dat is dus het eerste wat je daar van hoort hé en dat is dus een half jaar later hé.*" (Sophie, nabestaande dodelijk verkeersongeval, onderzoek lopend)

"[*Vous avez été contacté par le parquet?*] *Non, je n'ai rien reçu.* [*Donc vous n'êtes jamais allé au parquet?*] *Non, on est revenu m'apporter un petit papier de ma fille (que la police a trouvé dans la poche de son peignoir) et dans lequel elle admettait 'Adieu, je n'en peux plus.', c'est tout. Mais je n'ai jamais été convoqué par le parquet. Je suppose qu'ils se sont rendus compte. J'aurai voulu savoir à quelle heure elle était décédée, si elle avait pris, normalement tout le monde nous dit oui, si elle avait pris des médicaments avec l'alcool.* [*Et ça vous n'avez pas… l'autopsie*] *A ce qu'il paraît… il n'ont pas fait l'autopsie parce qu'ils se sont bien rendus compte, qu'on m'a dit, et ça c'est la dame du funérarium qui me l'a dit, elle a fait des démarches aussi* (.. ?) *Elle a posé les questions, et à ce qu'il paraît, ils se sont vraiment rendus compte qu'il ne fallait pas faire l'autopsie.* [*Mais vous, vous auriez aimé?*] *Moi j'aurais aimé… Je trouve qu'un suicide c'est toujours un point d'interrogation.*" (Monique, zelfmoord van een kind, geen gerechtelijke vervolging)

In dat kader hebben een aantal van hen wel een verklaring van benadeelde persoon afgelegd, maar hadden ze slechts een vaag idee van het nut van een dergelijk document (sommigen verwarren het met een klacht, anderen hebben nooit begrepen waartoe dat document dient) en van de voordelen die dit voor hen kan opleveren (de rechten die ermee samenhangen). Ten slotte zegt één persoon geen informatie ontvangen te hebben aangaande de stand van zaken van het dossier tot op het moment van het interview, hoewel het dossier aan de vormvereisten beantwoordt en aan de rechtbank bezorgd werd.

"*Madame retrouve sa déclaration de personne lésée, mais ne se souvient plus de quoi il s'agit, ni de qui elle l'a reçue. Elle l'a reçue de la police, l'a remplie en partie, mais ne l'a pas renvoyée.* [Madame ne se souvient plus de l'histoire du document] *Or dernièrement elle l'a rempli. Au mois de mars. Elle a, apparemment, terminé de la remplir quand elle est allée rue X.* [dans un service d'aide aux victimes]" (Béatrice, handtasdiefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging, dader onbekend)

"[*Vous avez portez plaint?*] *Oui. J'ai reçu des papiers pour porter plainte et comme je n'avais pas vu le type, je ne répondais pas. Et mon avocat.* [*Vous avez pris un avocat?*] *Non, j'ai un avocat pour d'autres raisons. Je lui en ai parlé… et il m'a dit: 'Remplissez les papiers - mais il fallait aller au tribunal, enfin, au palais de justice - remplissez-les, moi je vais aller les déposer.'* [*Vous avez porté*

plainte au parquet?] *Oui.* [En fait, Madame avait porté plainte auprès de la police] (...) [Plus tard au cours de l'entretien Madame me montre ses documents] [*Je vois que vous avez fait une déclaration de personne lésée.*] *Oui et c'est ça que mon avocat est allé porter au tribunal.* [*Lui vous a dit de remplir un document?*] *Oui, il m'a dit: 'Parfois, il arrive qu'il y ait des recoupements…' Je ne sais pas très bien mais bon!* [J'explique à Madame ce qu'est la déclaration de personne lésée.]" (Jeanne, handtasdiefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging, dader onbekend)

"[*Vous avez fait une déclaration de personne lésée?*] *Oui.* [*Et vous avez été tenue informée?*] *Non, rien du tout. C'est comme si c'était... je ne sais pas...* (…) [*Vous avez estimé avoir eu un manque d'information?*] *Oui, parce que c'était toujours « one way ». J'écrivais et je n'avais jamais de nouvelle de rien.*" (Claire, verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

2.1.2. Het belang van zich burgerlijke partij te stellen

Een aantal van de bevraagde slachtoffers stelde zich burgerlijke partij om een schadevergoeding te bekomen (hetzij een werkelijke, hetzij een symbolische) of, om het in hun woorden te stellen, om aanwezig te zijn of zich te verdedigen (of de belangen van een overledene te verdedigen of hem te vertegenwoordigen) gedurende de strafrechtelijke procedure. De dossiers in dat kader betreffen vaak strafrechtelijke inbreuken met de dood van een naaste of een ernstig trauma tot gevolg.

"[*Qu'attendiez-vous en vous constituant partie civile?*] *L'accès au dossier car sans ça, t'as pas accès. On voulait défendre les intérêts de G. car en plus Z. avait dit qu'il avait tué G. parce qu'il avait soi-disant des vues sur la fille de sa maîtresse, bon! Je connais mon frère, il adore les femmes, ce qui est normal, mais de là à aller s'attaquer à des gamines, non! Et en plus, il respectait beaucoup C. [la maîtresse de Z.] donc il n'aurait jamais fait du mal à sa fille. Nous, on voulait absolument montrer qu'il avait découvert une magouille, d'autant que G. avait dit à sa copine 'qu'un jour, tu vas voir, ça va passer à la télé et ce sera phénoménal'!*" (Marie, moord op een naast familielid, daders veroordeeld)

"[*Et c'était important pour vous de vous constituer partie civile?*] *Ah, ah oui. Bien sûr, de toute façon, je ne sais pas si j'aurais laissé tomber. Ça c'est quelque chose qu'il est difficile de concevoir. C'est lui (mon avocat) qui m'a expliqué comment il fallait faire, par quoi il fallait commencer. Parce qu'il n'y a pas que moi, il a aussi la famille de mon mari.* [*Et eux aussi se sont constitués partie civile?*] *Oui.*" (Naïma, dodelijk verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

"*Mon mari est parti en Corse alors qu'on avait eu notre fils la veille au téléphone. Mon mari est parti avec notre grand ami qui a dit: 'Ca c'est pas un accident!' Mon mari n'a pas voulu le croire. La disposition de la voiture… et moi aussi c'est grâce à ça qu'on a déposé plainte : on ne parvenait pas à croire à l'accident de la voiture. Quand vous avez un accident vous devez faire un dessin de ce qui vous est arrivé! Impossible de faire le dessin correctement par rapport à ce qu'elle racontait.* [*Ce n'était pas logique.*] *C'était pas logique. Ca mon mari ne voulait pas croire, c'était pas possible. Il est bon comme le pain.* (...) *Mon mari ne voulait pas croire. C'est comme ça qu'on a attendu un an pour déposer plainte.*" (Michèle, doodslag, daders veroordeeld)

Doordat ze zich burgerlijke partij stelden, hadden deze respondenten over het algemeen de mogelijkheid om hun dossier in te kijken. Dat lijkt voor velen een belangrijk aspect te zijn, ondermeer om informatie te verkrijgen en het verloop van het onderzoek beter te begrijpen.

> "[*Vous avez eu contact avec le procureur?*] *Par l'intermédiaire de mon avocat. Je l'ai contacté par ce que je voulais participer à l'enquête, je voulais voir le dossier.* [*Vous lui avez écrit?*] *Oui, une petite lettre et ensuite je suis allé aux greffes. J'ai eu accès au dossier à ma demande et donc j'ai consulté le dossier avec mon avocate en lui montrant plein de contradictions, lui disant que je pensais qu'il s'agissait d'une erreur... mais elle m'a très gentiment dit de ranger mon petit cahier, que ce n'était pas à moi de faire ce travail mais au procureur et que tout ce que je pouvais faire, c'est de demander des sous et 'on va protéger l'image de votre papa au procès', m'a-t-elle dit. 'On va le représenter.'* (...) *Ah oui, et le dossier... je ne savais pas moi que dans le dossier il y avait des photos d'autopsie.* [*Et vous êtes tombé dessus?*] *Oui, oui…*" (Nils, doodslag, dader veroordeeld)

> "[*Vous aviez écrit au procureur?*] *Oui.* [*Pourquoi était-ce important de voir le dossier pour vous?*] *Et bien, parce que je voulais qu'ils l'arrêtent! Je voulais qu'il soit puni quoi. Ce qui était probablement tout à fait illusoire. Mais ce n'est pas une raison non plus. Je suis allée le consulter dans une salle… après avoir reçu une lettre me disant que le dossier était mis à ma disposition pendant un mois. La personne que j'ai eu au téléphone là m'a dit qu'il était classé sans suite* [Pas le procureur mais Mme ne se souvient plus qui.]" (Colette, diefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging)

Enkele slachtoffers gaven niettemin te kennen niet de behoefte gevoeld te hebben of de moed opgebracht te hebben (waarvan ze later soms spijt hebben) hun dossier in te kijken, ondermeer omwille van de details van het onderzoek die erin weergegeven kunnen zijn (zoals bijvoorbeeld de foto's van de autopsie waarop ze zouden kunnen stoten).

> "[*Vous êtes allée au palais de justice pour consulter le dossier?*] *Non, parce qu'elle m'avait parlé des cartons… des photos et que ça, elle voulait éviter… parce que c'est pas beau de voir l'autopsie, les photos et tout… donc, ça elle m'a évité ça.* [*Et vous ça vous n'auriez pas voulu non plus?*] *Ben, un petit peu… c'est bête oui, en même temps je n'avais pas envie de me faire du mal, mais en même temps oui…*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

> "*Ze (de slachtofferbejegenaar) heeft ons wel een dossiernummer gegeven en ze heeft gezegd: 'Als je wil, kan je het dossier gaan inzien' maar ik heb dat nog altijd niet gedaan. Ik denk dat ik dat nog wel kan doen, maar ik heb daar nu nog geen behoefte aan om dat te lezen. Ik denk dat dat ook niet echt gemakkelijk is als je dat allemaal moet lezen. Pfoe. Ik weet nu het belangrijkste (de doodsoorzaak), ik weet 'Hij is er niet, hij komt niet meer terug' en ik weet aan wat het ligt en we hebben hem kunnen begraven en ik heb hem nog gezien, zoveel als ik wou, en dat is voor mij uiteindelijk het belangrijkste.*" (Nele, verdacht overlijden vader)

> Naar aanleiding van het verkeersongeval zijn Peter en Marie het gerechtelijk dossier niet gaan inzien. Niet omdat hen niet het aanbod werd gedaan, wel omdat ze het niet belangrijk vonden de volledige details van het ongeval te kennen. De informatie die ze van de politie hadden gekregen, bleek voor hen te volstaan. (Peter en Marie, dodelijk ongeval kleinzoon en schoonzoon)

Deze laatste situatie vormt een goede illustratie van de mate waarin de behoeften van slachtoffers die geconfronteerd worden met de dood van een naaste variëren, net zoals het geval is bij het waardig afscheid nemen van een overledene.

> "*Non, non, il y avait la possibilité d'aller à la morgue mais c'est moi qui n'ai pas voulu, je n'avais pas envie de garder une mauvaise image de mon mari. J'ai juste conservé le petit pot avec la bague etc.* [Mme pleure. Je m'excuse auprès d'elle de faire remonter tous ces souvenirs.] *Elle me dit: 'Non ne vous inquiéter pas ça m'arrive souvent.'*" (Naïma, dodelijk verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

> "*Le médecin m'a téléphoné à mon travail mais j'étais en caisse, et mon patron, il m'a passé le téléphone devant les clients, mais il y avait un monde fou et c'était les fêtes (le 31 décembre)… et moi, toute bonne, je ne voulais pas faire ça à mon patron, le laisser tomber comme ça pendant les fêtes, et le médecin légiste m'a demandé: est-ce que vous voulez voir votre père avant que je commence parce qu'après, vous ne pourrez plus parce qu'on va sceller et ce sera trop tard? Je ne l'ai pas fait et je l'ai beaucoup regretté, je l'ai vraiment beaucoup regretté… Parce que je ne l'ai pas vu.*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

Hierbij dient opgemerkt te worden dat sommige van de slachtoffers die zich burgerlijke partij stelden niet op de hoogte waren van de mogelijkheid om het dossier in te kijken. Ze werden meestal van een dergelijke procedure op de hoogte gebracht door hun advocaat. Jammer genoeg blijk uit de getuigenissen dat niet elke advocaat de slachtoffers waarschuwt dat het dossier ook foto's van de autopsie bevat, wat maakte dat één van onze respondenten deze pijnlijke ontdekking zelf deed.

Ook interessant is de vaststelling dat het merendeel van de geïnterviewde slachtoffers het dossier alleen doornam, soms in bijzijn van een advocaat, maar zelden in aanwezigheid van de dienst slachtofferonthaal bij het parket.

Een ander belangrijk aspect: sommige slachtoffers wensten hun dossier door te lezen, maar kregen dit niet voor elkaar bij gebrek aan tijd (volgens hen zou de periode tijdens dewelke het dossier kan worden ingekeken, verlengd moeten worden) of bij gebrek aan toegankelijkheid (één van de geïnterviewden vermeldt dat zijn advocaat het dossier heeft ingekeken in zijn plaats omwille van de afstand van de rechtbank ten opzichte van zijn woonplaats).

> "[*Et vous n'avez jamais lu le dossier?*] *Non.* [*Ça ne vous intéressait pas?*] *Mais, en fait, je ne savais même pas que je pouvais. Maintenant, avec le recul, je me dis que j'aurais peut-être envie… mais à ce moment là, de toute façon, je n'aurais pas su… parce que pour moi, c'était passé, je ne voulais pas revenir là-dessus, la vie continuait.*" (Zoé, geweldpleging, daders veroordeeld)

> "[*Et vous avez pu consulter le dossier?*] *Ça, j'ai laissé pour mon avocat parce que le dossier n'était pas à Bruxelles.* [*Le dossier est à Nivelles?*] *Non, le dossier est à Wavre. Si ça avait été ici, je l'aurais fait mais n'ayant pas de véhicule, c'était loin, j'ai laissé ça à mon avocat.*" (Naïma, dodelijk verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

> "[*Vous avez pu lire le dossier?*] *Oui.* [*Avec votre avocat?*] *Seule. Mais là, je trouve qu'il faudrait donner plus de temps pour le lire parce qu'il y a beaucoup à lire et que c'est tout ce qui nous reste. Je*

trouve que la victime devrait pouvoir lire le dossier quand elle veut. Si on commence à dire 'Vous avez une semaine', des fois tu n'es justement pas disponible, t'as des enfants ou…" (Marie, moord op een naast familielid, daders veroordeeld)

"*On a eu accès au dossier à plusieurs reprises. A chaque fois, on a reçu un courrier nous disant qu'on pouvait consulter le dossier. Nous l'avons fait seuls.*" (Georges, kind overleden, dader veroordeeld)

Sommige slachtoffers die zich burgerlijke partij stelden, betreuren niet te kunnen deelnemen aan het onderzoek of aan de reconstructie, ondermeer om er hun overleden familielid eer te betonen of te verdedigen.

"*Ma mère oui, une fois, à la reconstitution, quand on a retrouvé le coupable… Elle a assisté à... Alors qu'elle ne pouvait pas. Tu sais, ma mère elle ne va écouter personne. C'est normal. Même quand on a retrouvé les os, qu'ils étaient occupés à ratisser le périmètre quand ils ont retrouvé le crâne, moi je suis allée une fois avec ma copine, je voulais absolument voir G., vous allez me dire qu'il n'en restait plus rien, et bien, je ne pouvais pas renter. J'ai pourtant dit que j'étais la sœur de G., mais on m'a dit: 'Non vous ne pouvez pas rentrer.'*" (Marie, moord op een naast familielid, daders veroordeeld)

"*Il y a eu une reconstitution mais nous n'avons pas été prévenus. Ma fille l'a appris par hasard. Or pour nous, il était fort important d'être présents car nous représentions mon fils. Monsieur D. l'accusait de tous les torts, notamment d'avoir, lui, roulé à gauche.*" (Georges, kind overleden, dader veroordeeld)

Ten slotte wensen sommige slachtoffers vaker geïnformeerd te worden over de voortgang van het onderzoek tijdens de strafrechtelijke procedure, zelf al is het om te vernemen dat er geen nieuws is.

"*Nie-mand contacteert u vanuit het gerecht. Niemand.* (...) *Officieel, ik versta dat dus écht niet, dat er geen contact is van het gerecht uit met de mensen (slachtoffers en nabestaanden). Al was het dat die gewoon een brief sturen om het half jaar van 'Kijk, we zijn met uw onderzoek bezig, dat is uw dossiernummer, zo ver staat het.' Die hoeven niks inhoudelijks te zeggen hé. Als ze maar zeggen van 'Kijk, we zijn er nog altijd mee bezig.' Want nu weet je dus niet of die daar nog wel mee bezig zijn of niet.* (...) *Eind mei is het onderzoek nog maar officieel afgerond hé. Als dat voor de Raadkamer komt, wil dat gewoon zeggen dat het onderzoek gedaan is. Punt. Dan is het nog een jaar wachten waarschijnlijk of twee jaar voor het voor de rechtbank komt. En ik vermoed niet dat ik daar ook iets van hoor. Want nu gaat het over de onderzoeksrechter, dat ik vind dat die weinig contact heeft met de nabestaanden, maar dan, waar het nu gaat zitten dat dossier, ik weet niet, ik dacht bij de procureur. Er is ook niemand die zegt waar dat dossier zit hé.*" (Sophie, nabestaande dodelijk verkeersongeval, onderzoek lopend)

"(Caroline) *Ja, of dat ze het u duidelijk zeggen 'U moet niks verwachten' of dat ze bellen 'Ja, sorry, we zijn te laat met ons dinges maar...'* [*Dat je een uitleg krijgt voor het achterblijven van nieuws en onderzoeksresultaten?*] (Caroline) *Ja!* (...) *Dat zou anders ook goed zijn, dat ze zo een papier opsturen dat zegt 'Dat gebeurt er, dat gebeurt er en dan dat. En het kan allemaal zo lang tijd nemen.'* (Liesbeth) *Ja, de procedure van een onderzoek verduidelijken.* (Caroline) *Dus dat we ons*

niet ongerust moeten maken, dat dat doodnormaal is, dat het dossier "die" stappen moet ondergaan." (Liesbeth en Caroline, zelfdoding moeder, onderzoek lopend)

2.2. Fase van het proces

2.2.1. Het proces moet gauw plaatsvinden, maar mag niet te kort zijn

Zoals ook geldt voor de tussenkomst van de politie staan slachtoffers zeer negatief ten aanzien van een te lange termijn tussen het moment waarop men (indirect of direct) gevictimiseerd werd en de datum waarop het proces plaatsvindt, ondermeer omwille van het gebrek aan informatie (wat de elementen van het onderzoek betreft maar soms ook wat het lot van dader aangaat) en omwille van de onzekerheid over de uitkomst van de berechting.

"*Le procès a été remis à plusieurs reprises. Le procès a traîné. En 2005, je reçois une lettre comme quoi déjà une première fois, en juin, le tribunal de police avait décidé que celui qui a causé l'accident n'était pas responsable. Il me dit: 'De toute façon, on va en appel.'*" (Claire, verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

"*Mais le procès a eu lieu 3 ou 4 ans plus tard.* [*Vous trouvez que le procès a eu lieu trop tard?*] *Oui, car après, ils ont fait de la préventive… et quand ils sortent, ça paraît trop tôt. Parce que quand on est au procès, pour moi, ça commençait seulement. Et quand on entend 5 ans et 7 ans, et puis pour finir 6 mois après, on reçoit déjà une lettre pour la libération conditionnelle.*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

Indien het proces daarentegen snel na de feiten plaatsvindt, zijn de slachtoffers er tevreden over, vooral omdat ze op die manier te weten kunnen komen wat "echt gebeurd" is.

"Oh, je ne sais plus… plus ou moins un an. Je trouve que ça a quand même été assez vite. Le procès a eu lieu à Mons. Eux, ils voulaient à Bruxelles… Même deux ans pour moi c'est vite [*Vous vouliez que ce soit à Mons? Pourquoi?*] *Parce que tu sais, à Bruxelles, il y a tellement de procès… tu comprends ce que je veux dire… on ne voulait pas que ce soit vite, vite, vite… et puis comme tout s'était passé à Mons, c'était plus facile aussi. Question de démarche."* (Marie, moord op een naast familielid, daders veroordeeld)

"*Et le procès doit d'ailleurs avoir lieu au mois de mai. Deux ans après le décès de mon mari.* [*Que pensez-vous de ce délai?*] *Je pense que ça été relativement vite pour moi. Je trouve que j'ai eu beaucoup de chance et que mon avocat a très bien travaillé pour beaucoup de choses. Aussi, parce que quand j'entends parfois que des gens ont dû attendre 10 ans, ont dû attendre cinq ans pour avoir un procès. Je suis donc plutôt satisfaite.*" (Naïma, dodelijk verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

"*Le procès a eu lieu 6 mois après l'accident, dans des délais raisonnables. C'était important pour nous car avant nous ne pouvions rien savoir.*" (Georges, kind overleden, doodslag, dader veroordeeld)

Daarentegen verwachten de slachtoffers wel, net zoals het geval is bij de politie, dat op het moment van het proces zelf (namelijk op het moment van de zitting) voldoende tijd genomen wordt om grondig te 'oordelen'. Tijdens de interviews lokte deze thematiek heel wat reacties uit bij slachtoffers die in afwachting zijn van dit stadium van de procedure of het reeds doorlopen hebben. Globaal gesteld zijn ze allen van mening dat de terechtzitting te kort is, vooral als het om zware feiten gaat (bijvoorbeeld het overlijden van een naaste) met een grote impact op iemands leven die voor de correctionele rechtbank beslecht worden.

> *"*[*Ça a pris combien de temps?*] *Oh, en deux fois peut-être. Il y a d'abord eu un report et puis 25 à 30 minutes, une heure peut-être... En tout cas, moi ça m'a paru très court. Trois questions-réponses, un petit gros doigt du juge et puis on a attendu le jugement. Pour la mort d'un proche, ce n'est pas tellement. Notre avocate nous expliquait tant bien que mal que c'était comme ça que ça se faisait et qu'il fallait être courageux mais que voilà, c'est comme ça.... Oui, ça m'a semblé peu... Surtout qu'on est imbibé de procès à l'américaine, avec la défense qui essaye de... Perry Mason etc. Voilà, c'est de ça qu'on est habité et pas de ces vieilles pièces éclairées au néon avec du vieux bois pourri... ou on entend rien! Oui. Ici, je comprends à peine pourquoi ils mettent leur bavette parce que c'est vraiment pour dire 'On est là.'*" (Nils, doodslag, dader veroordeeld)

> "*Le procès a duré une journée [en réalité une heure trente]. J'ai eu le sentiment que c'était l'usine, la chaîne. Je me suis dit: 'Est-ce que c'est comme cela qu'on juge les gens?' Je regrette de ne pas avoir eu l'occasion d'avoir un échange avec l'auteur. Ma femme, à un moment donné durant le procès, s'en est prise directement à l'auteur, mais elle s'est fait remettre à l'ordre par Mme la Juge qui lui a dit qu'elle ne pouvait pas s'adresser directement à l'auteur mais devait passer directement par elle. Or, nous avions besoin d'exprimer « tout » ce que nous avions sur le cœur, notamment, et je n'ai pas peur de le dire, les sentiments de haine.*" (Georges, kind overleden, doodslag, dader veroordeeld)

De slachtoffers hebben een andere mening over de terechtzitting van het hof van assisen. Deze geeft immers ten minste de indruk dat meer aandacht geschonken wordt aan de zaak.

> "*Ben le quatrième jour, il fallait savoir s'ils étaient coupables ou pas coupables…et mon avocate, elle m'avait dit: 'Si ça tombe, il y en a un qui risque de sortir au moment-même de sa place pour rejoindre ses parents, s'il était reconnu qu'il était pas coupable, qu'il n'était pas très impliqué dans les faits, parce que certains avaient fait le guet….' Pour finir, après beaucoup d'heures d'attente; je ne savais même pas que ça prenait autant de temps, (ça a commencé à 8 ou 9heures et on est sorti à 10h du soir), on a eu le verdict.* " (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

2.2.2. Het slachtoffer vindt het belangrijk aanwezig te zijn op het proces en er een echte plaats in te nemen

Het merendeel van de slachtoffers voor wie een proces plaatsvond of zal plaatsvinden, vindt het belangrijk aanwezig te zijn op het proces om het verloop van de debatten op te volgen, maar ook om zich opnieuw 'te verdedigen' of om het imago van hun overleden naaste 'te verdedigen'.

"[*Vous comptez aller au procès?*] *Oui je vais y aller, d'ailleurs, sa sœur vient du Maroc pour assister au procès.*" (Naïma, dodelijk verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

"[*Suivre le procès, participer à la chambre des mises en accusation, ça vous faisait du bien?*] *J'avais vraiment envie de suivre en fait, j'avais envie de savoir, de voir aussi à quoi ils ressemblaient. Je ne sais pas pourquoi, j'avais un besoin de les voir. Comme si sur leur tête, j'aurais pu lire quelque chose. Montrer aussi que j'assistais mon père, que même s'il était décédé, même s'il n'était plus là, on allait le défendre. C'est pour montrer que j'étais bien là et prête à défendre mon père.*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

Niettemin werd het proces door het merendeel van de bevraagden verre van positief bevonden. De slachtoffers vertelden dat ze er moeilijk hun plaats vonden, hetzij omdat hen werkelijk geen plaats werd toegekend in de rechtszaal (bijgevolg vonden sommigen geen plaats vanaf waar ze de debatten grondig konden volgen), hetzij omdat ze zich niet op hun gemak voelden (de ontmoeting met de dader verloopt niet gemakkelijk, vooral wanneer de slachtoffers bang voor hem zijn en geen zekerheid hebben dat ze niet rechtstreeks met hem geconfronteerd zullen worden, zoals het geval was bij een jonge respondente die in een kleine wachtzaal, in afwachting van het afleggen van haar getuigenis, geconfronteerd werd met één van de personen die schuldig geacht werden aan de dood van haar vader).

"*Encore un truc en cour d'assise qui m'a encore choqué.* [*Vous n'avez pas eu une bonne expérience de la cour d'assise?*] *Je n'ai pas aimé du tout.* [*Ils étaient jugés tous ensemble?*] *Oui, ils étaient à quatre, donc ils avaient tous leurs pères, mères, frères, sœurs, mais en plus, il y avait tous les jeunes de X.* (...) *Ce qui s'est passé à la Cour d'assise, c'est qu'il y a une partie qui doit s'asseoir d'un côté et une autre partie de l'autre côté, donc moi et les parents des accusés. Je m'étais assise devant. Mais ils étaient beaucoup de l'autre côté, alors que moi, du coté de mon père, il n'y a pas de famille. Je n'ai pas d'oncle, je n'ai pas de tante…* [*Vous étiez seule?*] *Ben, ma sœur elle est quand même venue. Et mon copain et son homme. Donc, on était à quatre. Le deuxième jour, en tant que témoin, il y a aussi la sœur de mon père qui est venue. Et lors de la pause, ce qui s'est passé,* (...) *c'est que quand je suis revenue, ils ont pris toutes les places devant et il ne me restait plus qu'à être debout, tout au fond du tribunal, et je n'aurais rien entendu… et c'est comme si je ne m'impliquais pas. Pourtant, on ne prenait pas beaucoup de place: quatre places, même pas toute une allée… bien qu'ils ne se seraient pas assis à côté de nous… Mais le jury l'a remarqué parce que moi, j'ai rouspété. Je me suis tenue du rôle devant et j'ai dit, c'est quand même grave qu'eux se permettent de prendre toutes les places. J'ai pas crié mais j'ai quand même parlé assez fort pour que le jury entende… En plus, les mères elles m'ont toutes regardé méchamment. Et j'ai demandé, comme les premières places, c'est les journalistes, et comme il n'y avait que trois journalistes, moi j'ai demandé si je pouvais m'asseoir, et elles, elles ont rouspété en disant : 'Pour qui elle se prend? Elle est gneu… en parlant patois en plus.'* [*A qui avez-vous demandé cela?*] *Aux journalistes.* [*Pas au juge?*] *Non, pas au juge. Il a vu mais il n'a rien dit. Je ne sais pas s'il pouvait se permettre… Comme si moi, je n'avais pas droit à ma place.* (...) *Et lors du tribunal, un truc qui m'a vraiment mise hors de moi et que j'ai trouvé ça vraiment très aberrant (au niveau de la Cour d'assise), c'est qu'il est passé en tant que témoin. Et moi aussi, je devais passer en tant que témoin. Et vous savez quoi? Ils m'ont mis dans la même pièce. C'était une toute petite pièce et ils m'ont mis dans la même pièce!* [*Et vous saviez que c'était lui?*] *Ah oui, oui, oui, parce que j'avais été moi à la chambre des mises en accusation (mon avocate*

m'avait dit que je n'étais pas obligée, que ce n'était rien grand chose, mais j'ai dit: 'J'ai envie de voir' et j'y suis allée, donc je les avais déjà tous vus. Et là, on était dans la même pièce. C'était quand même aberrant, je trouve. [*Que s'est-il passé?*] *Je l'ai regardé, je n'ai pas pu m'empêcher de le regarder comme méchamment pour dire… comme si je voulais être plus haute que lui pour dire que je n'avais pas peur. Et lui, il me regardait de temps en temps mais de temps en temps il évitait quoi, il tournait la tête…*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

"*Moi j'entendais à peine ce que disait l'auteur puisqu'il me tournait le dos. On ne se sent pas très impliqué.* [C'était en correctionnelle et non en assise ou c'est plus cérémonieux]" (Nils, doodslag, dader veroordeeld tot een gevangenisstraf)

Anderen wijten de negatieve ervaring aan de organisatie van het proces, meer bepaald aan de procedurele aspecten (slachtoffers hebben vaak moeite met uitstel). Sommige respondenten zien op tegen het proces omdat de beschuldigden daar ook aanwezig zijn. Om deze redenen zijn sommige slachtoffers dan ook van mening dat ze niet werkelijk hebben kunnen deelnemen aan hun eigen proces.

"*Et comme ils avaient amené tout le monde et qu'il y avait toujours pleins de gens (qui se sont mal comportés, qui ont crié dans le tribunal…Eenfin, je ne veux pas critiquer parce que… Mais bon, on comprend mieux), il y a une mère, elle n'arrêtait pas de parler, une autre, qui n'arrêtait pas d'entrer et de sortir. En plus, il y avait une porte, elle grinçait- c'était un vieux tribunal, c'est des vieilles portes, un vieux bâtiment… et les pères, eux, ils avaient été chercher des bières à la librairie d'en face et ils arrêtaient pas de décapsuler leurs bières… enfin, buvait. Ils avaient une manière de parler, de ne pas me respecter, de dire que je peux aller me mettre derrière, que je n'ai rien à voir avec le… Il y a quand même plusieurs choses - ça revient en parlant… - là aussi j'ai eu la rage. Les parents qui n'ont même pas compris que je n'en peux rien et que c'est de leur faute que les enfants sont devenus comme ça.* (...) *Les jurés ont eu du mal à prendre une décision, mais après beaucoup de réflexion, ils ont été jugés tous coupables, tous reconnus très impliqués dans la mort de mon père. J'étais très contente et évidemment, comme ils étaient tous avec leurs copains… et tout le monde faisait le malin comme pour montrer 'on est là' et, moi, comme on était peu, ben je suis sortie avec un petit sourire (et j'aurais peut-être pas dû, car ils étaient bien une cinquantaine, et j'aurais peut-être dû avoir peur, car nous on était que quatre). Ben les mères, elles m'ont insultées.* [*Personne n'est intervenu?*] *Ben, il n'y avait personne. Le lendemain, c'était pour les peines. Ben on m'a quand même pris en considération car ça allait devenir grave. Il y a un des beau-pères quand il a entendu la décision du jury, il a crié au juge ainsi qu'aux jurés qu'ils étaient tous des clowns, il les a insultés de tous les noms, très grossièrement, il a crié. Même que le juge a dit pendant l'audience qu'il devait se taire… il a même dit: 'Je ne veux plus vous entendre.' Et comme ils étaient beaucoup et qu'on était que… mon copain et moi, ben de là, on est quand même partis avec la camionnette de police, par l'arrière… on n'est pas parti par la porte centrale.* [*La police vous a protégé là?*] *Oui oui. Parce qu'ils ont vu que…* [*C'est eux qui vous l'ont proposé?*] *Oui oui, c'est eux plus mon avocate qui est allée parler à la police et qui leur a dit: 'Vous voyez bien, ils sont remontés…' pour éviter que le long du chemin on se fasse frapper… on ne sait jamais.*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

"[*Vous êtes allée au procès?*] *Non, parce qu'une des personnes qui m'a braquée, la personne que j'ai reconnue le soir même, c'est une personne qui m'a toujours fait peur. C'est une personne que même maintenant, je l'aurais devant moi, j'aurais peur, parce que c'est vraiment…*" (Zoé, geweldpleging, daders veroordeeld)

"*J'étais un peu paumée moi, parce que je ne savais pas quoi faire, bon, je devais penser à mes études aussi alors j'attendais juste les dates pour y aller. Mais bon, c'était chaque fois, chaque fois reporté, alors, au bout d'un moment, c'était lourd, donc on y allait plus tout le temps. L'avocate, quand elle pensait que c'était vraiment le moment, et bien alors on y allait. Mais c'était lourd pour moi, chaque fois qu'on y allait, il y avait trois personnes et il y en a un, le vieux, chaque fois qu'on y allait, il tournait autour de nous, il provoquait hein… et ça, je ne comprends pas que personne ait rien fait. On lui a dit y paraît mais bon, ça n'a rien changé.*" (Sandra, seksueel misbruik tijdens de kindertijd, veroordeling tot gevangenisstraffen)

"*Toen het voorkwam voor de rechter, stond dat ook letterlijk in die brief (met de uitnodiging voor de zitting) van 'Je moet echt niet komen als je dat niet wilt.' Dus ja. Ben ik niet geweest. Ik zag dat niet zitten.* (...) *In de rechtbank getuigen, dat wou ik niet. De hulpverlener van de dienst slachtofferhulp had wel gezegd 'Als je dat nodig vindt, of je wil toch gaan getuigen en je wil dat niet alleen doen, dan kan je zeggen dat je graag hebt dat er iemand mee gaat, en dan ga ik wel mee. Ik probeer dat allemaal wel te regelen.' Maar dat moest ik gelukkig allemaal niet doen.* (...) *Ik had geen zin om er oog in oog met hem te staan. Gewoon omdat ik het persoonlijk nog zo zwaar had, met die paar dingen, niet per sé door de dader alleen, maar had ik zoiets van 'Goh, ik wil dit (aanwezig zijn op de zitting) er nu echt niet bij. Dat is gewoon al te veel.' Ik wou niet 's avonds (de avond voor de zitting) met de stress zitten voor de dag erna. Ik zat al met stress genoeg. Misschien dat dat een jaar daarna wel had gekund. Of zelfs die moment maar dan als ik steviger in mijn schoenen had gestaan.*" (Lies, herhaaldelijke aanranding door werkgever, veroordeling)

"(Lieve) *Het Hof van Beroep, dat was eigenlijk het ergste. Daar moet je eigenlijk heel uw verhaal nog eens terug doen, wat er allemaal is gebeurd. En daar stellen ze vragen en daar moet je dan op antwoorden. Dat is eigenlijk het moeilijkste. In eerste aanleg ben ik niet mee binnen geweest. Dan is mijn advocaat wel gegaan. Maar ik zelf niet. Om hem onder ogen te komen, dat was moeilijk. En het Hof van Beroep, ja, dan kon ik niet anders hé. Dan moest ik een getuigenis afleggen. En als je dan in de rechtbank op twee meter afstand van mekaar zit, dan staat het zweet wel in uw handen. En je moet dan van voor gaan zitten, samen met de dader, ik links en de dader rechts.* (Jean) *Het kan niet, dat hangt ook af van het misdrijf, maar bij verkrachting dan, het kan niet dat in het Hof van Beroep, dat je daar alle twee (dader en slachtoffer) bent. Voor de correctionele rechtbank kan het moeilijk anders. Allé, het kan wel anders want haar advocaat is geweest. Maar als het voor het Hof van Beroep komt, dat je daar gewoon met twee (dader en slachtoffer) naast elkaar zit. Je laat ze één voor één komen of je laat ze ook vertegenwoordigen door een advocaat. Of zoals hier voor de VI-commissie is het wel mogelijk apart te verschijnen. Nu wordt er wel, jaren later dan, met de nodige voorzichtigheid omgegaan met het slachtoffer, want als je nu wil, je hoeft mekaar niet te zien. Maar in het Hof van Beroep heb je geen keuze. Daar is het 'en met alle twee binnen, sé, kom.'* (Lieve) *Het Hof van Beroep was ook wel erg van, van, precies om toch maar te zien of je als slachtoffer nergens een fout hebt gemaakt. Nog eens een half verhoor. Het is echt uitputtend.*" (Lieve, verkrachting door stiefvader, veroordeling)

"*Het proces in eerste aanleg was denk ik een half jaar na de feiten. Ik voelde mij daar nog niet echt klaar voor. Hij had dan drie jaar effectief gekregen. En het openbaar ministerie vond dat onvoldoende en is in beroep gegaan. Maar daar is er iets fout gelopen want ik wou graag naar het proces in beroep gaan en ik had gevraagd om op de hoogte te blijven van de datum van de zitting in beroep en dat is uiteindelijk niet gebeurd. Dus ik kwam toe op slachtofferonthaal in september van vorig jaar. En dan wist ik eigenlijk nog niet dat hij 5 jaar had gekregen. Want het proces in beroep was ergens in april*

gebeurd. Ik had daar (bij zitting in beroep) echt graag bij geweest. Allé ook, ik kon mij geen beeld meer vormen van hem en ik dacht van, ja, de eerste keer heb ik het niet gekund, maar de tweede keer wou ik echt gaan." (Joke, verkrachting door onbekende, veroordeling)

2.2.3. Het is noodzakelijk in te gaan tegen de gerechtelijke fictie

Waar het merendeel van de bevraagden zijn plaats niet vond tijdens het proces, haalt een groot deel ook aan hoe moeilijk het is in te gaan tegen wat ze de "gerechtelijke fictie" noemen. Deze gerechtelijke fictie kenmerkt zich volgens hen zowel door de manier waarop de feiten gekwalificeerd worden als door het absurde verloop van de hoorzitting of van het strafproces in het algemeen.

Vele respondenten zijn inderdaad van mening dat de juridische terminologie die aangewend wordt om de feiten te omschrijven meer weg heeft van fictie dan van de realiteit en hen niet de symbolische erkenning biedt die ze verwachten van de maatschappij. Ze hebben het er bijvoorbeeld vaak moeilijk mee te begrijpen waarom dat wat ze als een 'moord' beschouwen gekwalificeerd kan worden als 'onvrijwillige doodslag'.

"*Nous avons demandé à voir la juge d'instruction. Je voulais en fait que l'affaire passe en assises et non en correctionnelle. Finalement, l'affaire a été jugée en correctionnelle car pour eux, il s'agit d'un acte involontaire. Il n'a pas eu l'intention de tuer. Je suis révolté par cette décision. Selon moi, D. aurait pu s'arrêter et ne pas prendre la fuite. Prendre la fuite, dans ce cas-ci, c'est très grave. Je reproche à la justice de ne pas mieux évaluer ce que signifie un délit de fuite. C'est de 3 mois à 2 ans, mais c'est un concept vide de sens pour moi. Je pense qu'il faudrait changer ça.* (...) *Pour moi, dans ce cas-ci, ce n'est pas un accident. Mais pour la justice, c'est un simple accident de la route. Je ne parviens pas à comprendre ce jugement. Pourquoi est-ce resté un homicide involontaire? On nous a donné peu d'explication si ce n'est que c'est parce qu'il n'avait pas l'intention de tuer. Ils manquaient apparemment de preuves.*" (Georges, kind overleden, doodslag, dader veroordeeld)

"*Le procureur qui désigne le chef d'inculpation a décidé qu'il s'agirait de coups et blessures volontaires sans préméditation, ayant entraîné mort d'homme sans intention de la donner. Ce qui pour moi à l'époque, pour moi cela pourrait signifier : 'on se dispute, on se bouscule un peu, tu tombes, ta tête cogne contre l'armoire et tu meurs.' Alors que pour moi, a priori un couteau de cuisine dans l'estomac ce n'est pas la même image. Maintenant, par la suite, j'ai compris pourquoi il était passé en correctionnelle, voilà. Encore qu'à l'époque, à mes yeux la préméditation n'était pas démontrée de manière aussi simple.* (...) *J'ai longtemps cru qu'il était passé en correctionnelle du fait de sa jeunesse et peut-être parce que c'était son premier meurtre. Et je pense que c'est sans doute assez vrai. La justice n'est pas trop dure avec un auteur pour 'un crime par catégorie' même s'il avait déjà un casier judiciaire. On a droit à un vol, un viol et un meurtre mais pas à un deuxième dans la même catégorie parce que sinon ça va se passer très très mal. C'est bon à savoir! Il est passé en correctionnelle, il faut savoir qu'il avait 20 ans à peine.*" (Nils, doodslag, dader veroordeeld)

"*Il y en a deux qui ont été condamné à 15 ans, un à 7 ans et un à 5 ans.* [*Et le chef d'accusation, c'était homicide involontaire pour tous les quatre?*] *Oui.* [*Ils ont eu des circonstances aggravantes?*] *Oui, ils ont agi la nuit, en groupe et encore d'autres trucs… je ne sais pas, c'est des mots… en groupe je comprends, la nuit, bof.* [*Ils n'ont pas bénéficié de circonstances atténuantes*] *non, ça non,*

je n'ai pas entendu. (...) *Il y a un truc où je n'étais vraiment pas contente et ça, c'est vraiment par rapport aux faits. Il parait qu'à un moment il s'est dit qu'ils étaient montés sur son ventre en sautant dessus.* (...) *Je crois que ça m'a toujours été loin de me dire que c'était 'involontaire'… Enfin, c'était pas prémédité, certes mais je sais pas, le mot 'involontaire'. C'est le terme quoi, quand on saute sur quelqu'un, qu'on le frappe à mort, il faut se douter que c'est possible…*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

Ze betreuren ook de juridische logica die vaak voortvloeit uit de kwalificatie van het feit of uit de hoedanigheid van de dader (jongere versus volwassene), bijvoorbeeld het feit dat de dader zal berecht worden door de politierechtbank, de correctionele rechtbank of de jeugdrechtbank en niet door het hof van assisen. Dat heeft niet alleen gevolgen voor de symbolische betekenis die slachtoffers erin kunnen leggen en de praktische gevolgen die we reeds gedeeltelijk aanhaalden (tijd die besteed wordt aan de berechting van de zaak op de publieke zitting, plaats die toegekend wordt aan de straf op de jeugdrechtbank), maar versterkt bij slachtoffers ook het gevoel dat de ernst van de feiten niet erkend wordt.

"*Mais déjà, ce n'est pas la même chose, une Cour de jeunesse. Tout le monde rentre, sort, les avocats, ils rentrent et sortent, il y en a tout plein. Il y a tout le temps du va et vient comme ça. Ce n'est pas comme en Cour d'assise où tout le monde est bien installé, il faut le calme… Vraiment c'est bizarre. Et quand j'ai vu la différence, je me suis dit: 'Mais ça ne ressemble à rien.' En plus, en Cour d'assise, on a quand même bien respecté qui j'étais et tout… on a bien défendu mon père. En Cour de jeunesse, pas du tout. La juge a été même très choquée et très en colère encore – je me suis vraiment dit: 'ça c'est du n'importe quoi- c'est moi qui est victime –enfin, mon père - et le jeune là…' En fait, ce qui s'est passé, c'est que la juge, elle a vraiment cassé mon avocate. Elle a vraiment été très désagréable, elle lui a vraiment parlé comme si c'était un chien alors que bon, on est quand même… il est quand même en tort, il y a eu un mort et elle, elle parle mal à mon avocate. Et donc le jeune, il a été juste un peu en maison de correction et puis il est rentré chez lui… et pourtant on dit que c'est lui qui a fait le plus mais il n'a rien, vraiment rien… et surtout, d'après ce que les autres ont dit, c'est lui qui est resté le plus longtemps avec mon père parce que quand les autres ils sont partis, lui, il est encore resté deux ou trois minutes avec mon père. Il vivait quand les autres sont partis et après, il ne vivait plus, donc… Oui. Mais là à la Cour de jeunesse j'ai été étonnée. Et en plus, on se sent mal parce que lui, c'est l'assassin et on est vraiment en train de le cajoler et nous, on nous traite comme si on était vraiment de la merde ou vraiment des monstres. Devant lui en plus… alors après, il est vraiment passé devant nous comme un 'fier cul', l'air de dire qu'il ne pouvait rien lui arriver, et il n'a pas été puni pour ses erreurs quoi.*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

Het strafproces zelf wordt door de respondenten vaak ervaren als een 'mise en scène', een 'slecht toneelstuk' dat niet toestaat de waarheid te achterhalen (namelijk te begrijpen wat echt gebeurd is op het ogenblik van de feiten) of de verantwoordelijkheid van de dader grondig te beoordelen.

"[*Comment avez-vous vécu le procès?*] *Je l'ai vécu de manière mitigée, tout à fait. En définitive, je ne comprenais pas pourquoi mon père avait été tué. Je ne croyais pas à l'histoire telle qu'elle avait été défendue au tribunal. Et après les mois et les années, mon histoire s'est étoffée mais, en mon for intérieur, je ressentais toujours comme un manque et j'ai du écrire entre guillemet, en quelque sorte, une histoire à laquelle je ne croyais pas moi-même parce que j'avais le sentiment qu'il manquait des pièces au puzzle.* (...) *Pour revenir au procès, quand mon avocate m'a dit de ranger mon petit carnet*

avec mes observations et que c'était au procureur de s'occuper de ça, et bien, j'attendais énormément de ce procureur. Je me suis dit: 'Iil va poser un milliard de questions.' Et non, elle a posé trois questions et lancé quelques petites sentences prêchi-prêcha comme ça, en disant: 'M'enfin Monsieur, vous n'espériez quand même pas... ' Un peu professoral comme ça et pas sur le fond. Là aussi l'avocate m'a di : 'Mais elle a lu le dossier.' Et peut-être qu'elle avait ses réponses dans le dossier mais moi je ne les avais pas. Et je n'étais pas supposé lire ce dossier. Je ne l'ai fait que parce que je l'ai demandé et qu'on m'y a autorisé. C'est une justice pour la Communauté mais pas pour les gens, ni pour la victime et même pas pour l'auteur puisqu'il m'a aussi dit qu'il n'avait pas pu dire ce qu'il voulait dire, qu'il n'avait pas été entendu. Et en plus, on sait que la prison n'aide pas forcément à se reconstruire, à se conscientiser..." (Nils, doodslag, dader veroordeeld)

"*On a eu la parole durant le procès, avant le verdict. La juge nous a donné la parole, nous nous sommes exprimés mais nous n'avons pas eu l'impression d'être entendu, nous avons eu l'impression de nous exprimer dans le vide. Je me suis exprimé difficilement en raison des émotions et en plus, j'ai eu le sentiment de parler dans le vide. J'ai dit que je trouvais que Monsieur devait être puni mais j'ai eu le sentiment que les juges avaient mis une carapace, qu'ils manquaient d'humanité. J'ai également eu le sentiment de n'avoir pu toucher l'auteur. Nous n'avons pas eu d'échanges. C'est la première fois que je me retrouvais dans une salle d'audience et je me demandais ce que nous faisions là.* (...) *Le procès m'est apparu comme une mauvaise pièce de théâtre, où on cherche à excuser les gens. Le verdict fut donné en 5 minutes, quelques semaines après le procès. 'Dossier untel, autant.' Il a aussi eu la parole: il a dit que ce qui était arrivé n'était pas de sa faute, qu'il était lui même une victime (de la société). Je me faisais une autre idée de la Justice même j'avais vu des films à la télé, je ne voyais quand même pas ça comme ça.* (...) *Nous avons pu assister à la chambre du conseil mais nous n'avons pas pu parler. Je me suis même demandé ce que nous faisions là puisque nous ne pouvions rien dire. Je me suis aussi demandé pourquoi ça devait avoir lieu. On savait qu'il était coupable. C'est un peu un drôle de principe: on peut assister mais on ne peut rien dire. C'est la même chose pour la commission de libération conditionnelle. On peut s'exprimer mais on n'a pas l'assurance d'être entendus.*" (Georges, kind overleden, doodslag, dader veroordeeld)

"[*Vous étiez présents au procès…*] *Oui, et on a vu toutes les tricheries, tous les mensonges, on les a entendus, personne n'a réagi.* [*Vous avez mal vécu cette période?*] *J'ai très mal vécu. J'ai très mal vécu parce qu'il y a des choses qui se passent et qui ne sont pas honnêtes. Je trouve ça…et alors cette histoire de dire 'Je jure de dire toute la vérité', ça devient du plus haut ridicule quand on sait que les gens mentent comme ça. Il y a des gens qui n'ont aucune conscience.*" (Michèle, doodslag, daders veroordeeld)

"*On voudrait bien qu'un jour elle puisse dire la vérité parce que c'est ça qui est difficile à accepter c'est qu'il y a trop de mensonges dans un procès comme ça. Donc nous ne savons toujours pas et c'est un peu ça qui est très difficile au niveau procès c'est que la partie civile ne peut pas dénoncer tous les mensonges. Ca c'est ce qu'on a vécu.*" (Michèle, doodslag, daders veroordeeld)

Het slachtoffer ervaart in dat opzicht de excuses die dader hem aanbiedt als het 'archetype' van de mise en scène van het strafproces. Weinigen hechten er dan ook echt geloof aan en kunnen ze niet aanvaarden. Dit maakt de confrontatie van slachtoffers met de dader vaak nog moeilijker.

"*Durant le procès, nous avons eu beaucoup de mal car nous étions à 2m de l'auteur qui n'a exprimé aucun regret et a au contraire enfoncé mon fils, le témoignage des gens et même celui des experts.*" (Georges, kind overleden, doodslag, dader veroordeeld)

"*L'auteur, il m'a écrit la lettre spontanément, du moins je crois! Enfin, peut-être son avocat le lui a-t-il conseillé... Ça je n'en sais rien. Bon, j'ai reçu cette lettre, je l'ai lue mais vous savez, pour moi, ça ne change rien… il a beau avoir tous les regrets du monde, il fallait qu'il réfléchisse avant de monter dans sa voiture. Je vous jure que le degré d'alcool qu'il avait c'était ce qui, plus de 2 g d'alcool dans le sang.* [*Et il avait quel âge ce Monsieur?*] *Oh, c'est un jeune! Il a plus ou moins 25 ans. Il paraît qu'il a fait une soirée et qu'il avait carburé à la vodka toute la soirée! Quand on a bu autant d'alcool, on ne se permet pas de reprendre la voiture comme ça... Ça c'est quelque chose que je ne comprends pas!*" (Naïma, dodelijk verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

"*Parce qu'à la Cour d'assise, ils me l'ont dit quatre fois: ils se sont levés chacun, en faisant une grande formule de politesse pour s'excuser. Mais je me suis dit: je n'y crois pas parce que c'est leur avocat qui le leur demande pour un peu atténuer la peine parce que les jurés, évidemment, ils auraient pu prendre ça en considération.*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

Ten slotte zijn sommigen van mening dat de gerechtelijke logica niet in staat is om de problemen in hun globaliteit te bekijken/beoordelen, maar steeds de sociale realiteit artificieel opdeelt in verschillende gerechtelijke dossiers.

"*Mais le problème avec la justice c'est que votre dossier, il est tellement fragmenté, que si vous vouliez vraiment expliquer la situation d'une personne vous devriez aller dans 50 bureaux. Parce qu'il y en a un, ça ne l'intéresse pas le travail en noir puisqu'il ne fait que ça, et puis l'autre, va dire ceci ça ne m'intéresse pas puisque je ne fais que ça.*" (Eric en Nathalie, familiale conflicten, klacht, geen gerechtelijke vervolging)

"*Le problème, selon moi, c'est que le harcèlement n'est pas pris en compte, ni les difficultés d'aller récupérer mes affaires.* (...) *Mon affaire, finalement, n'est pas une affaire pénale. Je suis assez démunie face au harcèlement. Ce que je voudrais, c'est que le divorce soit prononcé. Seulement, mon mari est toujours là pour m'attendre quand je vais chercher la petite à l'école.*" (Sandrine, echtelijk geweld, dader niet vervolgd)

"*Mais je ne comprends pas comment ça se fait que la justice ne s'est pas plus occupée de ses histoires de 'blanchissement' d'argent – le président a demandé les noms de tous les restaurants et tout- mais je ne comprends pas que malgré la mort de G., ça n'a pas servi à épurer un peu tous ces magouilleurs de restaurants. Bon, ça n'a rien à voir avec la mort de mon frère mais si on ne dit rien, si on ne fait rien, il y aura toujours des bazars comme ça.*" (Marie, moord op een naast familielid, daders veroordeeld)

2.3. Het belang van de houding van de gerechtelijke actoren

Vaak gingen de geïnterviewde slachtoffers in op de houding van de gerechtelijke actoren, die dan weer negatief en dan weer positief beoordeeld werd. Net als voor de politie geldt hier dat de slachtoffers een 'menselijk' contact met de gerechtelijke actoren appreciëren,

namelijk toegankelijkheid (indien mogelijk via rechtstreeks contact), luisterbereidheid en het opbrengen van respect.

> "*Et un qui était très gentil et qui est venu me parler pendant les pauses, c'était le juge… pas le juge principal, … celui qui est pour protéger la société.* [*L'avocat général?*] *Oui c'est ça. Lui il est venu me dire qu'il avait faire de son mieux pour qu'ils soient bien jugés, qu'ils aient une peine… de plus qu'ils ont commis lors de l'audience,… je ne savais pas leur vie, leur passé mais là, j'ai compris qu'ils avaient déjà commis de tels actes.*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

> "[*Vous avez pu la rencontrer?*] *Une fois oui, pour le test ADN qu'on avait fait avec ma mère. Elle était gentille, oui. Elle est même venue au procès tellement ça l'avait touchée…*" (Marie, moord op een naast familielid, daders veroordeeld)

> "*La juge, elle était touchée, elle faisait ce qu'elle pouvait faire. Elle a réagit en tant que mère de famille.*" (Georges, kind overleden, doodslag, dader veroordeeld)

Nochtans schijnt niet elke gerechtelijke actor over deze kwaliteiten te beschikken of ze alleszins in de ogen van de slachtoffers niet op gelijke wijze aan de dag te leggen. De procureur des Konings bijvoorbeeld is volgens onze respondenten slechts weinig toegankelijk voor slachtoffers (tenzij schriftelijk naar aanleiding van een specifieke vraag, wanneer diens antwoord niettemin geapprecieerd wordt).

> "*On est quand même allés au tribunal de la jeunesse pour voir un procureur pour que, quand même, quelqu'un nous entende et nous écoute.* [*C'est vous qui avez fait les démarches?*] *Ben oui, sinon il n'y a rien qui bouge!* (...) [*Donc vous êtes d'abord allés chez le procureur?*] *Oui, on a voulu voir un procureur au tribunal de la jeunesse mais, il paraît que ce n'est pas possible on ne peut pas avoir de procureur. Donc, on a eu l'assistante sociale de l'aide aux victimes.*" (Eric en Nathalie, familiale conflicten, klacht, geen gerechtelijke vervolging)

> "[*Vous avez eu contact avec le procureur?*] *Par l'intermédiaire de mon avocat. Je l'ai contacté par ce que je voulais participer à l'enquête, je voulais voir le dossier.* [*Vous lui avez écrit?*] *Oui, une petite lettre et ensuite je suis allé aux greffes.*" (Nils, doodslag, dader veroordeeld)

Hetzelfde geldt voor de onderzoeksrechter die niettemin vaak geapprecieerd wordt omwille van zijn nauwkeurigheid, zijn stiptheid bij het onderzoek, de energie die hij in het dossier stopt, maar ook omwille van het feit dat hij aan slachtoffers die zich burgerlijke partij stelden informatie verstrekt binnen de grenzen van het geheim van het onderzoek.

> "*Très bien. Magnifique. Elle était tenace. Une femme de poigne.* [*Et elle était ouverte vis à vis de vous?*] *Quand même. Moi je l'ai trouvée très bien pour son travail, elle est pour la vérité. Elle est juste.*" (Marie, moord op een naast familielid, daders veroordeeld)

> "*La juge d'instruction nous a montré ce qu'elle pouvait nous montrer à ce moment-là. Elle nous a expliqué ce qu'elle avait dit à l'auteur.*" (Georges, kind overleden, doodslag, dader veroordeeld)

De vonnisrechter wordt des te positiever gezien wanneer hij het goede verloop van de debatten tijdens de hoorzitting bewaakt; hij in staat is die woorden te gebruiken die in de ogen van het slachtoffer 'rechtvaardig' zijn (bijvoorbeeld commentaren op de verantwoordelijkheid van de dader); of hij een oordeel velt dat de slachtoffers rechtvaardig achten. Als dat niet het geval is, zal hij gauw als 'corrupt' of 'bureaucraat' bestempeld worden. Voor het geheel van de gerechtelijke actoren geldt dat slachtoffers zich een persoonlijk contact (soms slechts een simpel woord), bijvoorbeeld tijdens het proces, herinneren en er erkenning in vinden.

> "*Je me demande parfois si le juge ne s'est pas fait acheter. Ils ont du s'arranger avec les assurances. Je ne suis pas juge, je n'ai pas fait des études d'avocat mais j'essaie quand même de trouver quelque chose de logique... Je me dis que ce n'est pas normal que personne ne soit responsable. Cette personne ne l'a pas fait exprès mais, pour moi, elle est responsable. On me dit: 'le juge a dit' mais je dis: 'Le juge n'est pas le bon dieu.' Ce n'est pas normal que je ne sois pas indemnisée. En septembre, le tribunal d'appel a dit qu'il n'est quand même pas responsable parce qu'il a été gêné par une voiture. Et je lis ce truc. Et là, je me dis mais qu'est-ce qu'ils me racontent.* (...) *On me dit que j'aurais juste une provision de 100 € pour les blessures. Que je n'aurais aucune indemnité pour la voiture! On me dit: 'Tu n'auras rien pour ta voiture.' Ça fait deux ans que je suis dans les nuages! Le juge a été vendu, ce n'est pas possible! On me dit que je ne peux pas l'attaquer comme ça. On me dit qu'il y a eu deux jugements.*" (Claire, verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

> "*Là, on est harcelé pour le moment par des huissiers de justice. On m'a fait une saisie sur salaire parce que, à l'époque, comme j'étais encore marié et bien, les faux en écriture de ma femme, même que nous habitions à droite et à gauche, nous étions quand même liés.* (...) *Pendant ce temps-là, on préfère couler une famille comme nous, que ma femme se lève tous les jours à 5 h 30 pour être à sept heures au travail, que moi je me lève tous les matins qu'il fasse bon, mauvais, pour être en chantier, et mon ex-femme, depuis le début, elle n'a jamais travaillé, elle a toujours vécu au crochet de la société... et on va déposer des preuves de tout ça, mais rien, rien ! On se disait si un juge lit tout ça, il va tomber par terre... Mais rien, rien! À mon avis, ils ont juste un truc, ils regardent: 'Monsieur et Madame contre...' Ils feuillettent deux ou trois trucs... C'est ça la justice?* (Mme) *Alors qu'au moment où on nous a accordé la garde, le procureur du Roi lui avait dit. 'Madame, fait attention je vous ai à l'œil.' Mais rien n'a été fait.*" (Eric en Nathalie, familiale conflicten, klacht, geen gerechtelijke vervolging)

De respondenten hebben een specifieke mening over de advocaten, of het nu om de advocaten van de verdediging gaat of om die van de burgerlijke partij. De pleidooien van de advocaten van de verdediging vallen vaak in slechte aarde bij de slachtoffers, die moeite hebben met het beeld dat gecreëerd wordt van de dader, het slachtoffer of de relatie die tussen beiden bestond.

> "*Et bien* (...), *l'avocat de la défense a fondé tout son plaidoyer sur le fait que mon père aurait cherché à abuser de l'auteur. Ce que moi je n'ai jamais cru. Je peux tout a fait comprendre que l'on utilise cet argument dans un procès au lieu de 'Monsieur, je ne sais pas ce qui m'a pris.' Qu'est-ce qu'on peut dire? Ca parait inconcevable comme argument.*" (Nils, doodslag, dader veroordeeld)

> "[*Et quand on a parlé de votre papa, ce n'était pas trop dur?*] *Un peu quand ils disaient qu'il était alcoolique mais sinon non.*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

Slachtoffers doen dus vaak negatieve of op zijn minst geen positieve ervaringen op met de advocaten van de verdediging, hoewel ze hierbij erkennen dat hun indruk gekleurd wordt door de situatie.

"[*Et les avocats de la défense comment les avez-vous perçus?*] *Oh, ils étaient gentils. Je crois qu'ils étaient d'accord avec moi. Malgré que moi je n'étais pas très contente pourtant je ne pouvais pas leur en vouloir... Mais on en veut à tout le monde, même si c'est un peu ridicule, on en veut aux parents du jeune, on en veut même aux avocats…*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

"[*Et l'avocat de la défense, vous l'avez perçu comment?*] *Oh, le requin… on l'a détesté hein… Il faut dire que c'est normal parce que c'était l'avocat de la défense! Mais c'est un filou tu sais, quand même!*" (Marie, moord op een naast familielid, daders veroordeeld)

De indruk die ze overhouden aan hun eigen advocaat is van een andere aard. Waar sommigen de steun, beschikbaarheid en transparantie bij het verstrekken van informatie appreciëren die hun advocaat aan de dag legde (zelfs al is hij jong of werkt hij pro Deo – en zelfs vooral in die gevallen).

Hij was steeds beschikbaar...

"[*Elle vous a beaucoup reçue l'avocate?*] *Oui, elle m'a beaucoup vue avant la chambre des mises en accusation, puis il y avait encore autre chose après, une autre chambre ou Cour avant d'aller au procès… elle m'a posé beaucoup de questions et elle a fait de son mieux. Je trouve qu'elle s'est bien débrouillée.* (...) *La consultation du dossier, ça a été discuté avec votre avocat?*] *Elle m'a conseillé de ne pas… elle m'a dit que je faisais ce que je voulais mais je vous averti que... Elle avait été voir et elle m'a tout bien expliqué… Elle m'a expliqué pour la Cour d'assise que le premier jour je ne pourrais pas assister et pourtant, c'était là que c'était le plus intéressant parce qu'il y avait tous les psychiatres et les psychologues de ces jeunes là, et les enquêteurs… le problème c'est que j'étais témoin et les témoins, c'était le deuxième jour…*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

Mijn advocaat heeft me goed geïnformeerd

"[*Et vous avez fait une énormément de démarches via votre avocat?*] *Oui.* [*Vous avez eu assez d'informations par rapport au dossier?*] *Oui oui.* (...) [*Et vous avez pu consulter le dossier?*] *Ça j'ai laissé pour mon avocat parce que le dossier n'était pas à Bruxelles.* [*Le dossier est à Nivelles?*] *Non, le dossier est à Wavre. Si ça avait été ici je l'aurais fait mais n'ayant pas de véhicule, c'était loin, j'ai laissé ça à mon avocat.* [*Votre avocat a été transparent?*] *Oui, il m'a tout bien expliqué, il a été très clair sur tous les points.*" (Naïma, dodelijk verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

"*Et puis, avec mon avocate. J'ai essayé de trouver une avocate – et comme évidemment je suis étudiante et au CPAS, j'ai dû passer par les avocats prodeo pour voir si j'y avais accès.* [*Vous avez été bien informées?*] *Oui, elle m'a quand même bien expliqué mon avocate comment ça allait se passer.*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

"*L'avocat qui a défendu la famille était très bien. Nous étions très satisfaits. Pour nous, ça n'a pas été facile. Je n'avais jamais eu affaire à la justice, alors tous ces termes 'chambre du conseil', 'juge*

d'instruction' etc. Ca n'a pas été facile à comprendre. Heureusement, notre avocat était bien présent et nous a tout expliqué. Il a essayé de nous faire comprendre le système, qui est qui, quelles sont les limites etc." (Georges, kind overleden, doodslag, dader veroordeeld

"*Ik wist daar ook nog niks van, van de rechten van slachtoffers of de te zetten stappen. Want dan was ik 16 jaar. Dus ik wist daar eigenlijk ook niks van. Ja, dan kon ik mijn advocaat bellen. Mijn advocaat heeft dan een hele uitleg gedaan wat ik wel kon en wat ik niet kon. Dus uiteindelijk dan toch maar burgerlijke partij gesteld.* [*Dus het is pas uw advocaat die u alles heeft uitgelegd. De politie heeft u niet de nodige informatie gegeven?*] *Neen.*" (Lieve, verkrachting door stiefvader, veroordeling dader)

Zelfs al was hij jong en werkte hij pro deo...

"*Il était très bien même s'il était très jeune.*" (Marie, moord op een naast familielid, daders veroordeeld)

"[*Vous étiez contente de votre avocate?*] *Oui, parce qu'elle était toute jeune en plus. J'étais donc bien contente, elle avait bien défendu quand même l'affaire, je trouve.*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

Anderen betreurden daarentegen meermaals het gebrek aan getrouwheid van hun advocaat wanneer deze onverwachts hun belangen niet meer verdedigde; wanneer hij hen niet kon ontmoeten ondanks hun pogingen; en wanneer hij hen slecht verdedigde of raad gaf (zelfs in die mate dat ze soms vermoeden dat hij het dossier niet gelezen had). Sommige respondenten, die niet in aanmerking kwamen voor gratis juridische bijstand, haalden ook aan hoe moeilijk ze het honorarium van hun advocaat konden betalen, waardoor ze slechts occasioneel met hem contact hadden en dus minder de indruk hebben dat aandacht aan hun zaak besteed werd.

Mijn advocaat heeft me tijdens de procedure laten vallen...

"*Avec mon avocat, là j'ai eu des misères. Là, c'était vraiment une marmaille… Il faut dire on a eu peur aussi pendant l'enquête hein… parce que quand on mettait tout ce petit monde ensemble, on avait pas l'impression que c'était des tendres. Un peu louche quoi. L'avocat m'a dit: 'Je ne te demande pas un franc, je te fais PRODEO, tu me donnera 10% à la fin du procès.' Et un mois et demi avant le procès, il m'a laissé tomber. Il m'a dit que c'était trop dur et qu'il ne pouvait plus s'occuper du truc… que je devais prendre quelqu'un d'autre. Et du coup, je me suis retrouvée sans avocat! Il m'a quand même demandé 25000 FB malgré le fait qu'il m'avait dit qu'il ne me demanderait rien! Parce que lui, il avait des amis à X. Un de ses amis avait vendu la voiture à mon frère… un de l'immobilier…etc. Y a des trucs bizarres dans ce dossier. Un peu la mafia… J'ai ensuite eu un autre avocat. Très gentil, très doux, très bien.*" (Marie, moord op een naast familielid, daders veroordeeld)

"*J'avais une avocate à Braine-le-Comte. C'est elle qui a fait les démarches pour la séparation.* (...) *Je voulais demander d'urgence le divorce. Malheureusement l'avocate est partie à l'étranger pour toujours sans me prévenir.*" (Sandrine, echtelijk geweld, dader niet vervolgd)

Mijn advocaat was niet beschikbaar

"*Ce qui m'a embêté aussi c'est que l'avocate, elle nous a entendu une fois mais elle n'est pas revenue pour nous redemander des choses en plus.* [*Vous n'avez vu qu'une fois votre avocat?*] *Je l'ai vue une fois vraiment pour expliquer les choses au début puis on l'a vue pour des choses ponctuelles (est-ce que je fais appel à son appel ou pas…). Je l'ai peut-être vue trois fois, plus au procès où elle était présente mais où je n'ai pas parlé avec elle non plus.* [*Sur autant d'années?*] *Elle disait que si on voulait on pouvait aller la voir mais c'était compliqué. Déjà financièrement, ma maman a dû, je crois, déjà à cette époque là faire appel à son assurance. Moi, je ne pouvais pas payer (on m'a laissée domiciliée chez ma maman).*" (Sandra, seksueel misbruik tijdens de kindertijd, veroordeling tot gevangenisstraffen)

"*Mon avocate ne m'a pas téléphoné.* [*Vous l'avez vu souvent?*] *Non, elle m'a dit… là par contre vis-à-vis de l'avocate, j'ai l'impression de ne pas avoir été écouté. Ca a été je vous apporte les papiers, j'ai été victime de ceci… Ah bon? Ben ça va, retéléphonez-moi dans six mois, pas avant. Voilà. Cet entretien a duré dix minutes et il m'a fallu plus d'une heure et demie pour y arriver. Je me suis senti un petit peu frustré dans ce cas-là!*" (David, diefstal tussen partners, in afwachting van een gerechtelijke vervolging)

"*Mais l'autre avocat, il ne répond pas.* (...) *D'autant que je me demande comment cet avocat peut me défendre, il ne m'a jamais vu! Je lui ai dit plusieurs fois que j'étais à sa disposition et il m'a dit : il n'y a aucun problème pour vous. Il ne m'a jamais appelé. Il m'a toujours dit: 'Non, ça va, pour vous tout est en ordre.' Et quand tout est terminé il me dit: 'Je vais vous expliquer ce qui c'est passé.' Mais je ne veux pas le voir.* [*Ils considèrent que c'est banal.*] *Vous n'allez quand même pas me dire que vous savez défendre quelqu'un sans poser une question ou l'autre. Vous allez me dire que je n'étais pas en état. C'est vrai que je n'étais pas en état. Mais en 2004, il aurait quand même pu prendre le train pour venir me voir. Et maintenant, je reste avec ça.*" (Claire, verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

"*Une fois que tout était terminé, plus aucune nouvelle de notre avocat. Plus rien, mais alors plus rien du tout.* (...) *En un an. Normalement lui devait avoir des lettres ou des contacts pour toucher une certaine somme parce que, au fond, les prisonniers peuvent rembourser petit à petit. Ici rien du tout, on n'a plus aucune nouvelle. On a dû reprendre contact avec un autre avocat qui n'avance pas du tout non plus. Vous vous rendez compte? Depuis 2002, il n'y a rien qui avance comme ça.* (...) [*Vous pensez que pour lui c'est une affaire classée ou quoi?*] *Je ne sais pas. Si on téléphone il ne répond même pas.*" *(*Michèle, doodslag, daders veroordeeld)

Mijn advocaat heeft me slecht bijgestaan...

"*Là aussi, mon avocate a fait une bourde comme pas possible. Elle m'a demandé, est ce que je fais appel à son appel ou est-ce que je fais appel à la décision du juge? On avait quinze jours pour faire appel de la décision du juge. Elle m'explique (le problème, c'est qu'elle m'a mal expliqué) et donc moi je me dis (comme j'en ai marre de toutes ces procédures qui ont traîné, traîné, traîné, de me retrouver chaque fois devant eux): je vais faire appel à son appel. Le problème c'est que comme elle m'a mal informé, et bien moi, je ne pouvais plus réagir par rapport à l'appel de mon père car il y avait prescription. Et je suis dégoûtée, parce que voilà.* (...) *On avait tous le même avocat mais elle m'a dit: 'Voilà, j'ai oublié de te dire les choses, tu peux te retourner contre moi.' Mais quand ton avocate te dit ça, tu vas oser te retourner contre elle? Mais non, bien sûr! Bon maintenant en réfléchissant,*

j'aurais dû. Non, c'est pas vrai, je n'aurais pas eu le courage de faire ça. [*C'est lourd?*] *Oui, parce qu'en plus c'était l'avocate de tout le monde, de ma mère, de mon frère, donc, je ne pouvais pas porter plainte contre elle, j'me dis, après elle va faire mal son travail ou je sais pas, je ne sais pas comment ça se passe, donc moi je n'ai pas porté plainte contre elle pour mauvaise information ou je ne sais pas comment on appelle ça. Mais donc, j'ai vraiment été déçue parce que je me suis de nouveau sentie mise à l'écart de tout ce qui se passe.*" (Sandra, seksueel misbruik tijdens de kindertijd, veroordeling tot gevangenisstraffen)

In die mate dat vermoed wordt dat hij de dossiers niet leest...

"*Donc ça c'est en mars ou avril 2004. J'ai proposé un avocat à l'assurance mais elle m'a dit: 'Non pas lui parce qu'il est trop pointilleux. Il énerve les gens. Dans votre cas, c'est tellement simple, qu'il vaut mieux prendre l'avocat de l'assurance.' En fait c'est vrai, mais l'avocat de l'assurance est tombé dans un panneau ou alors il n'a jamais lu le dossier (en tout cas moi il n'a jamais répondu à mes courriers. C'est un fait). Moi j'avais proposé un autre avocat parce qu'il gagnait souvent. Mais soi-disant, c'était trop simple, il n'y avait rien à discuter, donc j'ai accepté.*" (Claire, verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

Jammer genoeg kost een advocaat hebben of van advocaat veranderen veel geld

"*Je suis allée voir l'autre avocat. Il lui fallait 200 euros. Je reste comme ça car je ne vais pas encore donner deux cents euros. Je n'ai pas. Je ne peux pas faire un emprunt à la banque pour ça. Mais elle, pour pouvoir faire la copie du dossier etc., elle a besoin des 200 euros. C'est normal. C'est pour ça qu'elle me dit que si je pouvais obtenir une copie du dossier répressif, ce serait mieux car ça coûterait déjà moins cher. Elle ne devrait pas aller faire des copies et tout ça.*" (Claire, verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

Sommigen kunnen ten slotte moeilijk begrijpen waarom iemand een dergelijk beroep wil uitoefenen, een beroep dat impliceert dat men nu weer de verdediging van daders op zich neemt en dan weer de verdediging van burgerlijke partijen.

"*A l'issue du procès, j'ai dit à mon avocat: 'Je n'aurais jamais pu être avocat.' Il a demandé pourquoi et je lui ai répondu: 'Parce qu'aujourd'hui vous défendez des parties civiles et demain un auteur.'*" (Georges, kind overleden, doodslag, dader veroordeeld)

2.4. Afloop van het strafproces

2.4.1. Het belang van schadevergoeding

Door enkele respondenten wordt verwezen naar het belang van een schadevergoeding. Enkele respondenten schakelden daartoe het schadefonds in, al dan niet met behulp van de dienst slachtofferhulp. Daarover oordeelt men dat de procedure te zwaar en traag is en dat de bewijslast voor het slachtoffer enorm is.

Sommige slachtoffers stelden zich burgerlijke partij, maar dat leverde niet altijd het gewenste resultaat op. Eén respondent noemde de burgerlijke partijstelling een

lijdensweg omdat het veel tijd en energie vraagt en dat dan nog geen garantie is op het verkrijgen van een vergoeding.

Andere slachtoffers ondernamen geen actie in functie van een schadevergoeding omdat men ervan uitging dat dat weinig zinvol zou zijn aangezien de dader onbekend was. Eén respondent kon zich volledig laten vergoeden via haar verzekeringsmakelaar. Tenslotte is een respondent erin geslaagd concrete afspraken omtrent de schadevergoeding te maken via de bemiddelaar fase strafuitvoering.

> Marcel diende in samenwerking met de dienst slachtofferhulp een aanvraag in voor de commissie voor financiële hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden. De dienst slachtofferhulp heeft de aanvraag voor de commissie voor hem voorbereid en ze houden hem nu ook systematisch op de hoogte van de vorderingen. Voor zover Marcel weet, is zijn dossier bij het schadefonds tot op vandaag nog steeds in behandeling. In een laatste brief van de commissie wordt hem gevraagd een aantal medische onderzoeken te ondergaan. Daarmee heeft hij geen probleem. Alleen duurt het te lang vooraleer zijn aanvraag goedgekeurd is. De feiten dateren al van 2004 en nog steeds zijn de rekeningen niet vergoed (in 2006). Sommige mensen kunnen dat niet aan. De procedures zouden sneller moeten kunnen gaan. Marcel heeft bijvoorbeeld onvoldoende inkomen om beroep te kunnen doen op huishoudhulp. Hij kan echter zelf nauwelijks bijvoorbeeld de was ophangen omdat hij als gevolg van de feiten voorgoed het volledige gebruik van zijn rechterarm verloor "*en het is nogal moeilijk om tegelijk een hemd vast te houden en er een wasknijper op te steken*." Eén keer in de maand komt er iemand om te kuisen via de dienstencheques. Hij krijgt geen steun om huishoudhulp te kunnen betalen, maar zelf heeft hij daar de middelen niet toe. (Marcel, overval, seponering dossier)

> Lies stelde zich geen burgerlijke partij, maar liet zich wel registreren als benadeelde partij omdat ze op de hoogte wilde blijven van de opeenvolgende stappen in het dossier. "*Enfin, dat (schadevergoeding) was niet mijn interesse. Ik vond het al heel fijn dat hij veroordeeld werd*." (Lies, herhaaldelijke aanranding door werkgever, veroordeling)

> "*Ons ma haar goud was dan weg allemaal. Het enigste dat ik daar (van haar) dan nog van had.* (...) *En mijn bankkaart, en ik was juist de dag ervoor 20 euro gaan afhalen. En dan mijn visakaart... Die was weg. En ik laat daar nooit codenummers bij steken, zijn ze daar toch geld mee gaan afhalen zeker! Maar omdat ik dus in mijn fout was* [BCC en Card Stop geloofden niet dat ze haar code niet bij haar kaart had laten zitten aangezien de dader onmiddellijk geld heeft kunnen afhalen en daarvoor de code nodig had] *moest ik, had ik een gedeeltelijke vergoeding.* (...) *Allé ja, in ieder geval, we zien er toch niets meer van terug. Ik ben twee keer naar de politie geweest.* [om naar gestolen juwelen te gaan zien die de politie had weten te recupereren bij inbraakbendes, om eventueel je eigen juwelen er te kunnen uithalen]. *De eerste keer had ik hoop, de tweede keer al niet meer want mijn dochter had dan op het internet gezien op haar kot* [op de site van de politie waarop foto's van de teruggevonden juwelen staan] *en er stond dan al niets op.* (...) *Nu ben ik er al zeker van dat je niks meer terugziet. Het is al een jaar geleden.* (...) *Dat goud wordt allemaal bijeen gedaan (gesmolten).* (...) *Dus, en dan heb ik dat..., dan is daar niks meer van gekomen (van de burgerlijke partijstelling). Want ze (slachtofferbejegenaar) zei: 'Je moet dat wel dan laten weten aan het parket en dan moet je via een brief of zoiets, laten weten.' Ja, ik weet niet meer hoe dat moest. Ze heeft dat wel gezegd zenne, maar ja, en ze zei: 'Ja, want dan houden ze u op*

de hoogte van wat er gebeurt in uw dossier', geloof ik. En nu weet ik het dus niet hé. Maar dat goud is toch al lang gesmolten." (Jeanne, woninginbraak)

"*Tot hiertoe, burgerlijke partij, goh, amaai, neen dank u. Dat is altijd nog niet uitgeput* [in orde]. *Dat is inderdaad een marteling* [de schadevergoeding is nog steeds niet betaald.] (Jean) *En dan heb je nog die kas* [schadefonds]. *Dat is iets dat automatisch in gang zou moeten schieten, vind ik.* (Lieve) *Je hebt dan maar drie jaar de tijd om dat* [een aanvraag] *in te dienen. Drie jaar vanaf de uitspraak. Dat zou inderdaad beter automatisch in gang schieten want de advocaten zijn daar blijkbaar niet zo scheutig op.* (Lieve) *Die advocaat van mij wou dat* [een aanvraag indienen voor het schadefonds] *dus niet doen. Die zei: 'Neen, ik vul die papieren niet in. Daar begin ik niet aan en dat is een hele procedure, dat duurt veel te lang.' En dit en dat. Mijn advocaat was dan ook kwaad op de bemiddelaar over die kas* [schadefonds]. (...) *Dus ben ik van advocaat mogen veranderen. En deze* [de nieuwe advocaat] *doet dat voor geen enkel probleem, maar volgens de bemiddelaar zitten we al voorbij onze drie jaar* [de termijn om aanvraag te kunnen doen] *maar volgens onze advocaat niet. Dus dat valt nog af te wachten hé.* (Jean) *Het ergste is dat je er machteloos tegenover staat. Je kan daar zelf niks aan doen*. (Lieve) *Zolang die schadevergoeding niet is betaald, word je daar nog iedere keer mee geconfronteerd.* [*Je moet er echt tijd in investeren en ermee bezig zijn blijkbaar?*] *Ja*." (Lieve, verkrachting door stiefvader, veroordeling)

"*Dan had ik gezegd* [in het kader van de slachtofferfiche], *niet in X komen, niet in Y of in Z. Dat heb ik allemaal laten veranderen* [na het gezamenlijk gesprek]. *Omdat hij, W is hier niet ver vandaan en hij heeft daar werk. En ik heb zoiets van, hij moet nog zoveel burgerlijke partij betalen. Laat hem dan gaan werken. Als ik dan ga zeggen niet in X, niet in Y of in omstreken komen en hij moet hier dan juist zijn voor zijn werk, dan heb ik ook gezegd: 'Ik laat het wel toe.'* (...) *En hij zei ook via dat gesprek dan 'Ik ga u ook niet komen lastig vallen.' Dat heb ik ook gezegd 'je moet nu niet van mij verwachten dat als ik u zie op de bouw of ergens anders dat ik op u ga staan roepen "moordenaar".' Gewoon naast mekaar doorlopen. Doen alsof we mekaar niet kennen, zo. Want heeft hij dan ook gezegd, op het laatst van het gesprek, dat hij niet kan geloven dat ik hier zo positief overkom, dat ik hem niets zal verwijten of weet ik wat. Of dat ik hem dat wil gunnen. Maar ik denk aan mijn dingen ook, aan de burgerlijke partij. Het is beter voor mij. Want als ik hem alles ga ontzeggen, en hij blijft dan thuis, want dat had ik hem ook nog gezegd, voor mij mag hij in Y bij zijn ouders terug gaan wonen. Dan moet hij geen huur of niks niet betalen. Dat was mijn, ja, voorstel, zo. Zo veel te vlugger gaat hij alles afbetalen*." (Griet, nabestaande moord, veroordeling)

Een kleine minderheid van de respondenten bekijkt de schadevergoeding als een waardevol hulpmiddel om verder te gaan met het leven. Dat was bijvoorbeeld het geval bij een zeer jonge respondente van wie de vader het laatste naaste familielid in leven was:

"[*Vous avez fait une demande de réparation matérielle?*] *Pour lui, oui. Pour le jeune, oui. Mais pas en Cour d'assise. En Cour d'assise, juste le montant qu'ils avaient volé, donc, 100fB (un dédommagement moral). Mais pour lui, j'ai demandé beaucoup plus. Enfin, au départ, c'était rien du tout. La juge, elle voulait pas, la juge. Elle acceptait pas du tout. Elle était vraiment contre nous… Alors pour finir, on a fait appel. Donc, j'ai été à la Cour d'appel un ou deux mois après.* [*Et là, vous avez reçu une somme d'argent plus importante?*] *Oui, beaucoup plus importante.* [*Et pourquoi vous avez demandé plus au jeune?*] *Apparemment… ah oui, je sais. Parce que les jeunes en Cour d'assise, les parents ne travaillaient pas, ils ne travaillaient pas, ils étaient insolvables quoi. Mais lui, ses parents travaillaient et ils avaient une assurance familiale qui intervient avant 16 ans*

et comme il avait moins de 16 ans ben… J'étais même étonnée qu'une assurance couvre ça parce que normalement on ne peut pas assurer un délit [*Ils ne sont peut-être pas considérés comme responsables?*] *Ben tant mieux parce que j'ai été indemnisée comme ça.* [*Et comment avez-vous vécu cette indemnisation matérielle? Pour vous, c'était important?*] *Ben oui, quand même, vu que je n'ai plus de parents, ça a jamais été très évident quoi… pas de mère, pas de père quoi, ce qui veut dire que depuis l'âge de mes 15 ans, je paie mes courses, je paie mes charges, je ne sais jamais mettre d'argent de côté quoi, jamais… ben oui, cet argent, il m'a servi énormément… grâce à ça, j'ai pu passer mon permis de conduire, en plus, le problème c'est que je n'ai pas de famille, j'ai une grande sœur qui a trois enfants et qui fait trois travaux pour essayer de gagner sa vie parce que c'est des petits boulots… donc, elle n'a jamais le temps non plus et je ne voulais pas l'embêter avec tout ça. Donc, j'ai été suivre des cours qui coûtent très cher et j'ai acheté ma voiture. Donc, je peux enfin faire mes courses sans tout le temps aller demander à l'un ou à l'autre, aller à l'école parce que j'avais 45 minutes à pied puisqu'il n'y avait pas de bus pour aller par-là. Maintenant, j'ai une voiture, donc ça fait beaucoup. Admettons, si je travaillais, bon, l'argent on s'en fout mais comme j'ai perdu mes parents jeunes… Bon, l'argent ça fait beaucoup, y a plein de trucs à payer… et ça m'a vraiment bien servi en tant qu'étudiante n'ayant plus de parents quoi. Parce que quand je vois mes amis, ils ne doivent pas payer l'électricité, ils ne doivent pas payer… ils ne doivent rien payer quoi. Ils doivent juste payer leurs sorties, que les parents donnent un peu d'argent. La vie elle coûte tellement cher.*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

De meerderheid beschouwt de schadevergoeding eerder als een symbolische eis die ze wel ingewilligd wil zien, maar die geenszins tegemoet kan komen aan het verlies of de schade die de victimisering met zich meebracht. Sommigen zeggen dan ook expliciet dat een dergelijke vergoeding nooit de overledene zal kunnen vervangen of dat ze niet het belangrijkste is.

"*On a demandé un franc symbolique.*" (Nils, doodslag, dader veroordeeld)

"*Nous avons obtenu un dédommagement matériel. Je peux vous donner le montant, ça ne me gêne pas. Trente deux mille euros, décidé par la juge. Ce montant nous fut versé par le fond des assurances puisque l'auteur n'était pas assuré. Vous savez, cette somme est là mais… On n'y touche pas. Ca ne nous rendra pas notre fils.*" (Georges, kind overleden, doodslag, dader veroordeeld)

"[*Vous n'avez pas demandé de dommages et intérêts?*] *Ah oui, quand même, il fallait … enfin comme tout le monde quoi.* [*Mais ce n'était pas ça qui était important pour vous?*] *Non, parce que les dommages et intérêts, on les condamne peut-être à une certaine somme mais tu sais, s'ils ne sont pas solvables, ou … Et tu sais parfois l'Etat, il ne paie pas.*" (Marie, moord op een naast familielid, daders veroordeeld)

"[*Et vous comptez demander une réparation financière?*] *Oui, oui, la demande d'indemnisation a été faite pour moi et pour sa famille, c'est en cours. Mais c'est ce que je vous dis, on a beau indemniser...* [*Vous voudriez qu'il soit puni?*] *Oui, je voudrais qu'il soit puni. Parce que lui, il est libre, il fait ce qu'il veut...*" (Naïma, dodelijk verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

"*Et encore, je dis parce que bon, moi je peux encore peut-être pleurnicher dans un coin. Heureusement que je n'ai pas eu des griffes et des opérations au visage comme d'autres victimes l'ont eu. Le tribunal estime en ce qui concerne le dommage corporel ne pas pouvoir établir la*

causalité entre l'accident et le dommage causé, en fonction des attestations médicales. Mais ils prennent ça comme si c'était un accident de basket-ball." (Claire, verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

"[*Après cela, il y a eu un procès?*] *Je me suis constituée partie civile. Enfin, c'est le père de ma fille qui a voulu que je me constitue partie civile contre ceux qui m'ont braquée. On l'a fait.* (...) *Ils ont été condamnés à me payer 500 euros. Et lors de la médiation, quand il m'a fait ses excuses, j'ai même dit que l'argent je n'en voulais pas.* (...) *J'ai dit, 'Ce n'est pas 10000 francs qui vont m'enlever le mal que j'ai eu pendant toutes ces années.'*" (Zoé, geweldpleging, daders veroordeeld)

2.4.2. Het belang van de straf van de dader

De straf van de dader – en in het bijzonder het toekennen van de gevangenisstraf – vormt voor een aantal slachtoffers een belangrijkere vorm van erkenning dan de schadevergoeding. Het is in de ogen van die slachtoffers een soort van teken dat de samenleving het begane feit en het lijden dat ze doorstonden, erkent.

"[*Qu'est-ce que vous espérez du procès?*] *Ce que j'espère, c'est qu'il aille en prison. C'est ça qui me fait un peu peur, c'est de retrouver là et qu'on me dise: 'Ah ben non, voilà…' Parce que moi, ce qu'on m'a dit, c'est que comme c'est la première fois, qu'il n'a pas de casier judiciaire, finalement il risque de ne rien avoir… Ce serait inacceptable. Par ce qu'il lui a ôté la vie (à mon mari). Il ne l'a pas blessé, il l'a tué! Non seulement il l'a tué, mais en plus il l'a rendu méconnaissable. Il a fait la totale donc pour moi... c'est inadmissible. Bon, ce type m'a écrit une lettre en me disant qu'il était désolé, que si, que ça… Mais moi il a beau avoir tous les pardons, toutes les excuses du monde, ça ne change rien pour moi.* (…) *Le procès va être difficile s'il n'a rien.* (…) *S'il n'y a rien, je ne sais pas, c'est comme si on niait ce qu'était arrivé, comme s'il était mort pour rien… C'est comme si on disait: 'Tu as tué un homme mais ce n'est pas grave, tu peux ressortir libre.'*" (Naïma, dodelijk verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

"[*Quelle a été votre impression générale de l'issue du procès?*] *J'étais contente pour les peines car comme j'ai toujours eu la poisse, je croyais pas être reconnue. Déjà pour mon père, à l'enterrement, enfin tout mon vécu fait que je n'ai jamais cru en ma chance… (même ma sœur l'a dit…) En plus pour un homme qui n'avait plus rien, il ne travaillait pas… il n'était plus vraiment reconnu dans la société mais j'étais quand même contente qu'on l'a bien défendu. Même si le plus jeune, il a eu rien du tout quoi. Le plus jeune, qui est passé en cour de jeunesse, il n'a rien eu du tout. Et ça m'a choqué.*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

"*Niemand kan mij zeggen wat er met de dader zal gebeuren. Dat wil ik weten. Maar niemand kan dat zeggen. Mijn dochtertje begrijpt soms dat ik niet blij ben. Ze zegt dan altijd 'sorry, sorry.' Maar ze heeft niks gedaan om sorry te moeten zeggen. Als er iemand sorry moet zeggen dan ben ik dat tegenover haar. Want ik heb de verkeerde mensen vertrouwd. Ik kan het niet begrijpen. Hij moet daarvoor een prijs betalen. Zij betaalt daar elke dag een prijs voor. Elke dag blijven die problemen bij haar. Die man moet zijn straf uitzitten, maar hij heeft haar ook een straf gegeven. Als de regering iets kan doen, misschien een stempel op het voorhoofd van zo iemand zetten.*" (Louise, moeder van een minderjarig slachtoffer van seksueel misbruik door een bekende, proces lopend)

De dader in het dossier van Lies kreeg een voorwaardelijke straf: "*Ik had echt wel zoiets na die uitspraak, toen ze mij gebeld hadden, van 'yes!' Ik denk dat hij zijn schrik wel heeft gepakt hé. En ze hebben dat ook meteen gezegd, toen ze de uitspraak hebben meegedeeld: 'Ze worden er niet direct beter van van geïnterneerd te worden.' Maar, hij moet wel een behandeling ondergaan, dus ja. Ik geloof dat dat dan wel effectief is.*" (Lies, herhaaldelijke aanranding door werkgever, veroordeling)

De straf is voor sommigen ook van belang om de maatschappij te beschermen, althans tegen bepaalde personen die ze als bijzonder 'gevaarlijk' beschouwen en naar hun mening dan ook een bijzonder zware straf 'verdienen'.

"*Enfin, aussi, le juge il est là pour défendre la société et s'il remet en liberté des jeunes qui ont déjà commis de tels actes, il sait bien que… c'est pour protéger aussi la société. Tout ce que je veux en fait c'est qu'ils ont compris et qu'ils vont rien recommencer parce que si c'est pour recommencer et faire souffrir quelqu'un d'autre.*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

"*Lui a pris 'perpet', on dira qu'il ne fera pas « perpet » malheureusement …on souhaite qu'il ne va jamais sortir avant qu'il ne soit mort parce que 'tu as ôté la vie, tu donnes ta vie' enfin, c'est ce qu'on souhaite… La juge a dit à ma mère : 'De toute ma carrière, jamais je n'ai vu un homme aussi froid et déterminé! Si il avait eu une arme je crois qu'il m'aurait aussi…' Les psychologues ont aussi dit que c'était un narcissique et psychopathe et qu'il était un danger pour les autres et pour lui même. C'est un malin tu sais! Il n'a juste pas de cœur.*" (Marie, moord op een naast familielid, daders veroordeeld)

"*L'issue du procès fut 2 ans pour délit de fuite et 9 mois pour défaut d'assurance. Il a eu le maximum qu'il pouvait avoir pour ça en correctionnelle. Mais pour le décès, il n'a pas été condamné. Rien. Ca a été considéré comme un accident. Pour nous, ce n'est pas assez. Pour nous, cet homme aurait dû aller en assises. Si j'avais eu le pouvoir de le condamner, je l'aurais condamné à mort et je l'aurais fait exécuter car ce type n'est pas humain. Laisser un enfant comme ça, non, ce n'est pas humain. Un accident peut arriver à tout le monde mais non, là c'est trop.*" (Georges, kind overleden, doodslag, dader veroordeeld)

Voor sommige respondenten (die nochtans slachtoffer werden van een ruime waaier aan feiten gaande van het verlies van goederen tot het verlies van een dierbare) is de vrijheidsberovende straf echter geen oplossing. Op zoek gaan naar de (echte) waarheid, rouwen of hun 'normale' leven weer opnemen is wat zij wensen te bekomen aan het einde van het proces.

"*Pour moi de toute manière, il ne faut pas les mettre en prison, ça ne sert à rien… Non, il faut leur donner un travail d'intérêt général et leur faire nettoyer des façades.*" (Jeanne, handtasdiefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging, dader onbekend)

"*Je me suis assez vite rendu compte que pour moi, le temps de peine n'avait aucune importance. Il aurait pu faire 125 ans de prison comme 125 heures, ça aurait été pareil pour moi. Le problème était ailleurs. Surtout que pour moi, la vérité n'avait pas été dite.*" (Nils, doodslag, dader veroordeeld tot een gevangenisstraf)

2.5. *Het is voor het slachtoffer belangrijk een plaats te krijgen in de procedure van de strafuitvoering*

Uit de gesprekken met de slachtoffers die deze fase van het strafproces meemaakten, blijkt dat ze de mogelijkheid om deel te nemen aan de procedure inzake de voorwaardelijke invrijheidstelling over het algemeen positief onthalen. Hun verwachtingen terzake variëren echter. Het is inderdaad zo dat sommigen zich helemaal niet verzetten tegen de vrijlating van de dader, terwijl anderen veel moeite hebben om deze situatie te aanvaarden, of deze mogelijkheid zelfs 'ondenkbaar' achten. Soms is de situatie makkelijker te aanvaarden als de dader zijn spijt betuigde of zijn excuses aan het slachtoffer aanbood.

Voor sommigen stelt de voorwaardelijke invrijheidstelling geen probleem

"*Et ils nous demandaient si on souhaitait émettre un avis à la Commission de libération sous condition et moi j'ai dit: 'Non, pour moi il peut sortir, moi je n'ai pas de problème.'*" (Nils, doodslag, dader veroordeeld)

"*Want de reden waarom ik gezegd heb 'Ik ga akkoord om gehoord te worden door de commissie (VI)' was voor mij toen - vóór ik voor het eerst gecontacteerd werd door de bemiddelaar - zoiets van 'Dat gaat mijn laatste kans zijn om hem te kunnen zien' omdat ik dat proces in beroep niet heb meegemaakt, en ja, omdat ik toen nog niet in aanraking gekomen was met die bemiddeling, had ik zoiets bij slachtofferonthaal van 'Ja, ik ga mij anders gewoon echt geen beeld kunnen vormen van hem en dat is zowat mijn laatste mogelijkheid om hem te kunnen zien.' Allé, ik wil dat wel doen, mijn voorwaarden gaan verdedigen, maar het gaat mij meer om de mogelijkheid hem te zien. Op die moment* [bij het invullen van de slachtofferfiche bij slachtofferonthaal] *was dat echt puur, puur daarom, niet gewoon om die voorwaarden, maar gewoon om 'Dan ga ik hem misschien zien en dan ga ik er misschien klaar voor zijn om hem te zien.' Allé, ook omdat zij* [de justitieassistent slachtofferonthaal] *zei van 'Als je er echt niet klaar voor bent, dan moet je niet binnengaan bij de zitting van de commissie dat is geen verplichting, ook niet als je nu op dit moment in de slachtofferfiche aanduidt dat je aanwezig wil zijn.'*" (Joke, verkrachting door onbekende, veroordeling)

Anderen hebben er moeite mee deze te aanvaarden

"*Ben, c'est sûr que ça fait râler parce que je me dis, eux ils vivent, ils s'amusent. Evidemment, eux maintenant, ils ont payé leur dette vis à vis de la société et vis à vis de la victime mais je me dis qu'il y a quelqu'un qui est décédé et que bon eux, ils sont jeunes, et ils ont eu en plus la libération conditionnelle et que ça a été vite quoi… parce qu'ils sont jeunes, ils ont quel âge… 20 ans?*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

"*De bemiddelaar had mij wel al verwittigd dat er kans bestond dat ze (slachtofferonthaal) mij gingen contacteren voor zo die slachtofferfiche V.I. te maken. Maar dan nog is het toch verschieten als je ineens een brief aankrijgt en dan je denkt van 'Hola, oei, oké, het is zover.' De eerste dagen gaat dat wel moeilijk zijn om buiten te komen, maar ja, ik moet er eens over geraken.* (…) *Maar het ergste dat ik dan ook wel vind, nu kan ik bijvoorbeeld met die voorwaardelijke invrijheid, kan ik voorwaarden*

opleggen. Maar, die verstrijken ook hé, dus daar gaat ook een eind aan komen. (Jean) *Het ergste van al is dat er voorwaarden opgelegd worden maar dat die niet gecontroleerd worden.* [*Maar als voorwaarden worden verbroken, dan heeft het slachtoffer een stok achter de deur, namelijk de politie verwittigen met als gevolg dat de V.I. kan worden herzien*.] (Jean) *Maar ja, dan is het ook weer een soepke. Want stel u voor, dan gaat hij gewoon weer den bak in, dan is het gedaan met V.I. en dan moet hij zijn termijn uitzitten veronderstel ik. Dus als hij dan buitenkomt, gelden er geen voorwaarden meer. Geen controle meer, niks meer. Dus eigenlijk straf je jezelf als slachtoffer omdat hij een overtreding doet.*" (Lieve, verkrachting door stiefvader, veroordeling)

"*En in ene keer, met die vrijlating (V.I.) en zo, is alles terug bovengekomen. Toen ben ik efkes in een gat gevallen. Daarvoor ja, je denkt 'Die zit toch vast, dat zal nog wel jaren duren', want ik had nooit verwacht dat dat zo vlug ging zijn* [de V.I.]. *Ik had altijd gerekend dat hij zou zitten tussen de 12 en 14 jaar. Ik vind, als je 25 jaar krijgt, dat je dat moet uitzitten. Ja, dat kan fout zijn van mij ook, maar... Maar ja, ik heb me daar nu wel bij neergelegd.*" (Griet, nabestaande moord, veroordeling)

Zelfs ondenkbaar...

"*Pour l'instant, il se trouve toujours en prison puisque sa libération conditionnelle a été refusée. J'ai fait un maximum pour qu'il ne sorte pas.*" (Georges, kind overleden, doodslag, dader veroordeeld)

"*Un juge* (...) *nous avait déclaré que tant que lui serait là, il ne serait pas libéré aussi facilement, il n'y aurait pas de remise de peine. Ils sont occupés à faire les remises de peine. Alors là je suis un peu déçue aussi. Quand une peine est déclarée, il n'y a pas de raison de les relâcher. Regardez un peu le nombre d'attentats ou le nombre de choses qui se passent alors qu'on a relâché des pénitenciers. C'est ignoble ça. Regardez, Dutroux si on ne l'avait pas relâché. Chaque personne doit faire ses peines.* [*Et à combien ils ont été condamnés?*] *Si je me souviens bien c'est 15 et 25 ou quelque chose comme ça.*" (Michèle, doodslag, daders veroordeeld)

Soms makkelijker als de dader zijn excuses aanbood

"*Et donc, on a fait cette fiche victime avec X du service d'accueil du parquet et on a accepté (la libération de l'auteur) et ça a été refusé. J'espère que l'autre, qu'on a refusé, ce sera bien refusé* [petit rire]. [*En fait, vous ne mettiez pas d'opposition à sa libération?*] *Pour lui, non, parce que le fait qu'il s'est excusé devant nous je pense que ça veut dire qu'il a peut-être déjà fait un travail et qu'il s'est dit: 'J'ai fait une connerie, voilà, je vais payer.' Parce qu'il n'a pas fait appel, donc je me suis dit: 'C'est qu'il accepte la décision et qu'il en a pris conscience.' Tandis que mon père, lui, je lui en voudrai toute ma vie parce qu'il n'accepte pas alors que bon, ça s'est quand même passé et qu'on ne va pas le nier toute sa vie non plus quand même.* (...) *D'autre part, pour le meilleur ami de mon père, j'ai pris ça plus à la légère parce que c'est le seul qui au tribunal le jour du jugement, s'est retourné vers nous et qui a dit qu'il regrettait tout ce qu'il nous avait fait. Et donc, quelque part, lequel que j'aurais accepté qui soit libéré, c'est bien lui, par rapport aux deux autres en tout cas.*" (Sandra, seksueel misbruik tijdens de kindertijd, veroordeling tot gevangenisstraffen)

Velen hebben de aankondiging dat de dader in aanmerking komt voor de procedure van de voorwaardelijke invrijheidstelling als een schok ervaren, als een aankondiging die veel te vroeg (te snel na het einde van het proces) en dus onverwacht kwam ('On le savait

pourtant', zo zeiden de respondenten ons, 'mais on ne pensait quand même pas que ce serait si tôt, évidemment, il y a eu la préventive...').

> " *J'ai eu un papier pour la libération conditionnelle du meilleur ami de mon père… Donc à, j'ai eu un papier, une 'fiche victime' donc. On avait été reçu par X du service d'accueil du parquet qui nous a expliqué comment on remplissait ce papier, qui nous a un peu écouté et tout ça.* (...) [*Comment vous avez vécu le fait de recevoir ce papier?*] *Mais moi, je ne comprenais pas pourquoi il devait être libéré en fait, au départ. Déjà, c'est trop rapide et tout ça.*" (Sandra, seksueel misbruik tijdens de kindertijd, veroordeling tot gevangenisstraffen)

> Ruth had de feiten al min of meer zelf proberen te verwerken, toen ze telefoon kreeg van de dienst slachtofferonthaal met de vraag om een slachtofferfiche op te stellen. Het nieuws dat de dader in de gevangenis zat voor de feiten kwam enerzijds als een shock en anderzijds als een geruststelling omdat ze nu eindelijk terug in X durfde komen: "*Een aantal maanden geleden kreeg ik telefoon van slachtofferhulp* [de dienst slachtofferonthaal]. *En die vertelde mij dat en ik stond eigenlijk een beetje perplex. Ik heb eigenlijk drie jaar ook niet in het centrum van X geweest omdat ik denk 'Ik wil die zeker niet alleen tegenkomen' en zeker niet met mijn zoontje als ik daar ben of zo. Ik weet niet tot wat hij in staat is. Dus ik heb dat wel drie jaar vermeden. En, euhm, ja, blijkbaar was hij toen al wel opgepakt. En dan was ik er eigenlijk al wel over, maar ja, dan krijg je die telefoon en dan komt dat eigenlijk allemaal wel terug. Dat was wel efkes moeilijk. Dat was zo van 'Seg, nu was ik er eigenlijk zo goed als over' en dan komt dat allemaal terug, maar na een week was dat eigenlijk allemaal terug weg. Dus neen, ik vond dat eigenlijk op zich niet zo erg. Want ik zeg het, dat het zo een jaar is dat ik nu terug fatsoenlijk slaap en gerust ben zal ik zeggen. En dan die telefoon* [van slachtofferonthaal, eerste contact met parket naar aanleiding van dader in aanmerking voor penitentiair verlof] *en dan komt dat efkes allemaal terug. Maar, dat was eigenlijk direct voorbij.* » (Ruth, stalking, poging wurging en diefstal door ex-vriend, veroordeling)

Één van de respondenten zei ons dat dit nieuws soms zo slecht onthaald wordt door de slachtoffers omdat ze vaak alleen thuis zijn, nog onder de indruk van de gebeurtenissen, wanneer ze de zeer formele brief van de dienst slachtofferonthaal bij het parket ontvangen, en niet steeds dadelijk begrijpen wat de procedure inhoudt (in aanmerking komen voor de procedure inzake de voorwaardelijke invrijheidstelling betekent niet altijd dat de dader kortelings uit de gevangenis komt) noch welke rol hen hierin toebedeeld wordt.

> "[*Donc, très vite, vous avez reçu un courrier concernant la libération conditionnelle? Pour combien de personnes?*] *Je suis déjà à la troisième.* [*Et comment vous avez perçu ce courrier?*] *Oh, j'étais choquée, le premier, j'ai pleuré. J'étais toute mal, j'étais choquée, je m'attendais pas à ça si vite. C'est vrai qu'il y avait la préventive. Je n'y pensais pas moi, j'avais vu le procès, je ne pensais pas qu'ils avaient fait la préventive… enfin, je le sais mais on n'imagine pas qu'après six mois j'allais recevoir une lettre quoi…* [*On ne vous l'avait pas expliqué?*] *Si, on m'a expliqué qu'après il allait être libéré. Mais je ne pensais pas moi que j'allais être appelée mais c'est un peu de ma faute, je n'avais pas été à la maison de justice donc…* [*Et donc vous avez été plus choquée par leur demande de libération que par la demande de conditions?*] *Ben oui, le procès venait juste de se passer et on vous dit qu'il va déjà sortir.* (...) *Quand ils sortent, ça paraît trop tôt. Parce que quand on est au procès, pour moi, ça commençait seulement. Et quand on entend 5 ans et 7 ans, et puis pour finir 6 mois après, on reçoit déjà une lettre pour la LC.*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

Wat er ook van zij, sommige respondenten vertelden ons dat ze, na bekomen te zijn van de eerste schok, deze procedure positief beleefd hebben. Enerzijds biedt deze procedure hen de kans voorwaarden te formuleren naar de dader toe waarmee ze zichzelf kunnen geruststellen (geen rechtsreeks contact, een bepaalde perimeter respecteren om ontmoetingen te vermijden, een schadevergoedingsplan opstellen). Deze mogelijkheid geeft hen het gevoel dat ze erkend worden en inspraak hebben in de procedure.

Anderzijds biedt dit de gelegenheid om contact op te nemen met de dienst slachtofferonthaal bij het parket die hen helpt bij het opmaken van de slachtofferfiche. Een dergelijke ontmoeting met gespecialiseerde hulpverleners vormt voor de slachtoffers soms een (eerste) gelegenheid om (opnieuw) te trachten een tegemoetkoming aan hun behoeften te verkrijgen (psychosociale, hulp, bemiddeling).

Erkend worden…

"*Mon avocate elle m'avait expliqué qu'ils allaient être libérés mais pas qu'on allait me demander des conditions.* [*Et vous avez trouvé ça bien?*] *Ah oui, c'est bien. Je ne savais même pas que ça existait en tant que victime qu'on soit entendue concernant les conditions par rapport à leur réintégration dans la société. Par rapport aux conditions, je trouvais ça bien. On vous prend en compte, je trouvais que c'était une forme de respect vis à vis de moi, vis à vis de ce que je ressens, de ce que j'ai vécu…*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

"[*Ici, vous avez été informée que la libération conditionnelle avait été refusée?*] *Oui, j'ai reçu un papier à la maison. Ben, j'étais contente même si on a dit oui. En même temps, je me suis dit qu'on n'avait pas vraiment son mot à dire, ça je me suis dit. Mais en même temps je me suis dit, bon ben, c'est qu'ils trouvent quand même que c'est grave. En même temps, en espérant que pour l'autre, ils n'acceptent pas parce que là vraiment, 'je pête un plomb.'* [*Et vous n'aviez pas mis de conditions?*] *J'avais dit qu'il ne pouvait pas traîner dans la commune ou j'habitais et aux alentours, payer les dommages et y avait encore un truc mais je ne m'en souviens plus.*" (Sandra, seksueel misbruik tijdens de kindertijd, veroordeling tot gevangenisstraffen)

En (eventueel) voorwaarden stellen

"*J'ai notamment demandé qu'il ne prenne aucun contact direct avec la famille. Mais j'ai par contre précisé qu'il était tout à fait faisable de se rencontrer mais par l'intermédiaire d'un organisme, histoire d'être préparés. On a profité de la commission (essentiellement pour voir l'auteur) mais on ne demandait pas de dommages, si ce n'est un franc symbolique. S'il le voulait, il pouvait aussi revenir sur Bruxelles. On a également parlé des conditions que nous mettions s'il voulait nous contacter (donc, que ça passe par un organisme).*" (Nils, doodslag, dader veroordeeld tot een gevangenisstraf)

"*Il demande en fait de pouvoir suivre une formation à sa sortie mais j'ai mis ses conditions via la fiche victime: qu'il n'habite plus ici, qu'il n'aille plus à la grande surface (mon épouse travaille dans une grande surface de la région); qu'il ne monte plus dans un bus (je suis chauffeur de bus). Je ne veux plus le rencontrer. Je veux qu'il sorte de notre vie même s'il doit sortir un jour. Je l'ai informé des conditions que j'avais inscrites dans la fiche victime via la procédure de médiation.*" (Georges, kind overleden, doodslag, dader veroordeeld)

"[*Durant tout ce temps où ils étaient en prison, vous étiez inquiète dans votre vie quotidienne? Inquiète de les rencontrer?*] *Non, à ce moment-là non. C'est dès qu'on a parlé de les libérer. Pourtant je savais qu'un jour ils allaient être libérés. Mais pourtant, cela ne vient pas comme ça quoi. Quand on m'a dit qu'ils allaient être libérés, on m'a demandé ce que je voulais. On m'a bien expliqué qu'ils font une demande 6 mois à l'avance pour être libérés, que le dossier doit être examiné, si ça tombe, il va même pas être libéré, on m'a dit. C'est juste une demande qui dépend de sa façon de se comporter, de pleins d'autres facteurs. Tout ce que je voulais, c'est qu'ils ne viennent pas ici. Maintenant je ne voulais pas non plus… Je ne suis pas quelqu'un de très dure (on m'a même dit que j'étais quelqu'un de très large) parce qu'ils habitent X., donc le village à côté. Donc à deux km, on est là… donc ils ne sont vraiment pas loin de moi. Donc, je serai amenée à les voir, je le sais. En plus, ils ont mon âge, donc quand je sors, c'est tout à fait possible que je les rencontre. Ben, c'est sûr que ça fait râler parce que je me dis, eux ils vivent, ils s'amusent.*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

De slachtoffers die deze procedure doorliepen, gingen tijdens de interviews ook herhaaldelijk in op de mogelijkheid om aanwezig te zijn tijdens de zittingen van de Commissie V.I. Uit hun getuigenissen blijken soms heel verschillende verwachtingen en houdingen ten aanzien van de vrijlating van de dader. Sommigen willen alleen aanwezig zijn op de Commissie om een gezicht te kunnen geven aan de dader, uit vrees bijvoorbeeld dat ze hem niet zouden herkennen indien ze hem op straat zouden ontmoeten.

"*Donc, j'espérais un jour cette rencontre. Je savais qu'il allait revenir sur Bruxelles, en tout cas il était bruxellois, et qu'un jour, à sa libération, je risquais de le rencontrer. Et qu'est-ce qui allait se passer ce jour-là? Il fallait encore que je le reconnaisse. En fait, je ne savais pas. Je ne savais pas comment j'allais réagir, je ne savais pas comment il allait réagir, je ne savais pas si on allait se reconnaître. Mais ça, ce sont des choses que nous avons notamment éclaircies à la commission de libération.* (...) *La présidente a succinctement parcouru la 'fiche victime' et nous a demandés quelles étaient nos conditions. Et on a dit qu'on n'avait pas de conditions. Elle nous a dit: 'Alors, pourquoi vous êtes là?' On lui a répondu que comme nous l'avions expliqué dans la 'fiche victime', 'on vient juste pour voir le visage de l'auteur.' Un petit silence. Je voyais bien qu'elle ne comprenait pas bien notre démarche... Donc je lui ai expliqué qu'on va peut-être encore être amené à se rencontrer et que, pour nous, c'est important qu'on voie l'auteur. Donc, un contact me semblait important, surtout pour ma maman. (Pourtant au terme de l'audience) on s'est levé, et l'auteur s'est levé aussi et là, il s'est passé quelque chose à laquelle je ne m'attendais pas du tout. Je ne sais pas très bien comment ça s'est passé, mais toujours est-il que nous nous sommes serré la main. C'est un geste qui, moi, m'a bouleversé. Sur le moment même, je ne comprenais pas bien la nature de mon émotion mais elle était très très forte. Et ça m'a plutôt soulagé. Là, j'ai vu un homme qui voulait reconstruire sa vie et grandir- enfin on interprète peut-être beaucoup de choses dans un regard ou une poignée de main mais le fait d'avoir partagé cette poignée de main me racontait ça.*" (Nils, doodslag, daders veroordeeld)

Anderen zijn van mening dat hun aanwezigheid noodzakelijk is om de Commissie op haar verantwoordelijkheden te wijzen en er maximaal voor te zorgen dat de dader niet vrijgelaten wordt.

"*J'ai mis la commission de libération conditionnelle devant ses responsabilités. J'ai vidé mon sac devant la commission. J'ai dit à la Commission qu'il fallait qu'ils voient comment il vit à l'extérieur.*

Qu'ils ne savaient pas mais que moi, oui. Je leur ai fait comprendre à la Commission que s'il sortait, et qu'il arrivait quelque chose, elle serait responsable." (Georges, kind overleden, doodslag, dader veroordeeld)

"*Nous sommes contactés pour les commissions de libération conditionnelle.* [*Et vous y allez?*] *Oui, nous y allons, tout à fait.* (...) [*Et comment ça se passe pour vous?] On est autour d'une table avec une vingtaine de personnes qu'on ne connaît pas du tout, ni d'Eve, ni d'Adam. Avec des noms, ils ont chacun une étiquette, une belle étiquette devant eux. Elle est là aussi. On ne la voit pas, ils sont adroits, ils la mettent de telle façon que nous ne la voyons pas. Là on peut prendre la parole. La première fois c'est mon mari et notre fils qui ont pris la parole et la deuxième fois c'est moi.* [*Et qu est-ce que vous exprimez à ce moment là?*] *Ah moi j'avais tout écrit. Ce que j'exprime à ce momen-là est la raison pour laquelle je ne suis pas d'accord avec une libération conditionnelle. Mais j'essaye de faire comprendre à toutes les personnes qui sont là ce que nous avons vécu. Vous savez c'est un cheminement pour que des libérations comme ça ne se fassent pas. Pour d'autres aussi, il n'y a pas que nous.*" (Michèle, doodslag, daders veroordeeld)

Anderen ten slotte vonden het niet aangewezen naar de Commissie te gaan, omwille van hun sterke vrees oog in oog te staan met de dader, maar ook omdat de plaats (de gevangenis) en de leden van de Commissie (voorzitter/rechter, advocaten, …) hen doen vrezen dat ze het proces, dat ze al zo moeilijk doorstonden, deels zullen moeten herbeleven.

"*Je n'osais pas les voir, je n'avais pas envie d'aller en libération conditionnelle parce que j'avais peur de me faire agresser, qu'ils m'en veulent, qu'ils me fassent payer le fait qu'ils aient été emprisonné plus longtemps qu'ils ne pensaient.* (...) *Oui en fait, parce que j'avais pleins de questions mais je me dis aller à la commission, en plus il fallait aller jusque là, et il me dit qu'en plus ça se passe comme dans un genre de cellule et que c'est dans la prison même… donc tout ce climat…* (...) *J'avais beaucoup hésité si j'allais aller les voir… parce qu'en fait, quand je suis allée à la maison de justice ils m'ont demandé lors de la fiche victime, si je voulais passer… allez comment ça s'appelle? Lors de la commission, si je voulais par exemple poser des questions… maintenant, il m'a dit que c'était pas sûr que j'allais avoir des réponses. S'il ne veut pas répondre, il ne répondra pas.*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

"[*Et donc il comparaissait une première fois en commission de libération?*] *Oui, alors c'était quelque chose de rigolo, c'était la première fois pour ainsi dire que je mettais les pieds dans une prison, c'était à Andenne qui est, je crois, assez cadenassée, je vais dire. Donc, j'étais assez impressionné et j'accompagnais ma maman qui, elle, voulait juste revoir son visage. La commission avait commencé, et l'agent pénitentiaire est venu nous chercher. Il y avait plusieurs personnes, facilement huit personnes. Il y avait notamment l'avocat de l'auteur, l'auteur…*" (Nils, doodslag, dader veroordeeld tot een gevangenisstraf)

Het merendeel van de respondenten die deze procedure doorliepen, koesterde nog steeds de verwachting dat de dader een deel van de waarheid zou onthullen of zijn excuses, die naar hun mening tijdens het strafproces niet eerlijk en oprecht geuit werden, zou aanbieden.

"*Et puis en plus comme il m'expliquait, ça va peut-être être difficile pour lui de me dire exactement ce qui c'est passé quand le juge est là et que son avocat est là… ça va être compliqué alors qu'en*

médiation, il m'avait expliqué, c'était vraiment entre nous, qu'il n'aurait pas les juges en se disant, on me repasse en procès… je me suis c'est vrai, si ça tombe, ils ne vont rien me dire. (...) *Et en plus on me dit que je vais être déçue, ils ne vont pas oser me parler parce qu'il y a encore un juge et qu'ils vont revivre tout le procès, de même que moi j'allais revivre le procès parce qu'il y a un juge, il y a les avocats; qu'ils n'allaient pas me donner de réponse car il y a toujours un juge et que ce n'est pas évident pour eux d'aller dire la vérité devant un juge…*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

Ten slotte vonden verschillende respondenten het jammer dat ze nooit geïnformeerd werden, voor de dader in aanmerking kwam voor een aanvraag tot voorwaardelijke invrijheidstelling, van de andere modaliteiten inzake detentie (voorlopige hechtenis) of invrijheidstelling (penitentiair verlof) die de dader toegekend werden.

"(Lieve) *Ik weet niet wie er iets aan kan doen, maar ge kunt als slachtoffer vragen dat als de dader bijvoorbeeld een dag op verlof komt, dat ze het slachtoffer verwittigen. En dat is nu al twee keer misgelopen. Dat ik niet verwittigd was. En ja, dat ik hem ben tegengekomen. Onverwachts. Het is al twee keer de schuld van de gevangenis zelf. Die niets doorgegeven hebben aan slachtofferonthaal. Ik kan het wel één keer begrijpen dat het één keer ergens misloopt. En dat ze hun excuses aanbieden en zeggen van sorry. Maar als het twee keer achtereen gebeurt dan hebt ge wel iets zo van 'nee, sorry.' Dat vind ik wel erg. Maar ja.* (Jean) *Ofwel loopt er daar iets fout, of wel is het iets van nalatigheid, of laksheid of wat het ook mag zijn. Maar als dat al twee keer uitkomt bij haar, ik veronderstel dat er nog slachtoffers zijn en dat daar ook mee gebeurt. Dus ik denk dat daar gewoon een loopje mee genomen wordt, dat daar geen aandacht aan besteed wordt. Dat lijkt voor sommigen misschien maar een prul te zijn, maar dat heeft serieuze gevolgen hé. Dat is paniek, dat is verschieten.*" (Lieve, verkrachting door stiefvader, veroordeling)

"[*Par rapport à la libération conditionnelle, vous aviez été prévenu qu'il sortirait à 2/3 de sa peine?*] *Oui, heureusement, l'avocat nous l'avait expliqué. Mais ce que nous ne savions pas, c'est qu'il avait le droit de bénéficier de congés pénitentiaires, ça on ne le savait pas. Or, nous habitons à 300m de chez lui. Quand il a bénéficié de congés, on l'a appris assez vite par des voisins et amis. Ça nous a choqué. Ça sert à quoi de juger les gens, de les mettre en prison mais de leur donner des congés dès qu'ils ont un bon comportement en prison ? Ce n'est pas un con, il savait très bien comment se comporter en prison pour en bénéficier. J'ai demandé à des connaissances que j'ai notamment au parquet, pourquoi on le faisait sortir. Ils nous ont expliqué le topo: les prisons surpeuplées etc. Ils nous ont aussi expliqué qu'il serait suivi par un assistant de justice. Mais cet assistant ne pourra pas être derrière lui 24h/24. Les enquêteurs nous avaient déjà prévenus qu'il ressortirait. Lors des congés pénitentiaires, j'ai tout fait pour éviter de le rencontrer car je n'étais pas certain de pouvoir prévoir ma réaction. J'ai aussi essayé de le cacher aux amis de mon fils car ils ont la haine et j'ai peur des conséquences.*" (Georges, kind overleden, doodslag, dader veroordeeld)

2.6. Straffen en justitie in het algemeen

Net als wat voor de politie geldt, kunnen we uit de gesprekken over het gerechtelijk proces tussen de regels door een algemene opvatting over justitie ontdekken. Uit deze gesprekken kwamen twee verschillende opvattingen van straf en justitie naar voor die relatief tegengesteld aan elkaar zijn. Wat de straffen betreft, vinden we de volgende

tegenstelling terug: enerzijds zouden de straffen te licht zijn en zou men ze moeten verzwaren om het ontradende effect ervan te vergroten. Anderzijds zouden de straffen niet te licht, maar vooral onaangepast zijn. De gevangenis is niet de oplossing en er moeten dus alternatieven worden voorzien.

De straffen zijn te licht

"*Ben, des peines… qu'on ne rigole plus. Parce qu'on croit qu'en Belgique on rigole…mais dans d'autres pays, tu ne vas pas t'en sortir à si bon compte, tu sais! Comme ça, il ne faut plus rigoler. Parce qu'on croit qu'en Belgique on est des ânes! Les victimes doivent pouvoir avoir accès à toutes les informations parce qu'elles se posent des questions. On est pas des coupables nous! Et une semaine, ce n'est pas assez, surtout quand le dossier est super gros! Une semaine, ce n'est rien. Oui, il y a eu des enquêtes, en Californie et tout ça.*" (Marie, moord op een naast familielid, daders veroordeeld)

"*Nous, on est d'origine hongroise et chez nous, les gens ont peur de la police. Malheureusement, ici tout est permis. Les gens n'ont peur de rien!*" (Sandrine, echtelijk geweld, dader niet vervolgd)

"*On doit être beaucoup plus sévère, beaucoup plus.* [*Donc vous vous voudriez qu'elle fasse sa peine jusqu'au bout.] Tout à fait, tout à fait, tout à fait.* [*C'est vrai que le contexte est assez machiavélique aussi.*] *Oui, mais ici aussi pour ce gosse, 18 ans.* [*Oui, tout à fait il y a des contextes effectivement…*] *Franchement.* [*C'est très dur.*] *Regardez un peu ces parents qui avaient cet enfant, qui était bien, pour un gsm, dites allons.* [*Oui, c'est clair.*] *Moi je trouve que les prisons ne doivent pas être remaniées comme elles sont. Mais vous vous rendez compte qu'on apporte un steak-frites à Dutroux et qu'il se retrouve avec une télévision. Mais ça ne va pas la tête. Mais vous savez, c'est tout aux frais de tout un chacun, aux frais des contribuables. C'est honteux. Je sais qu'on essaye de faire de la réinsertion, mais ça marche combien de fois la réinsertion. Mais vous croyez que c'est parce qu'on leur apporte des cellules superbes que ces gens vont avoir des remords. Mais pas du tout, il faut éviter qu'on aille en prison et de ce fait là, il faut avoir une justice beaucoup plus dure. Sinon, on va continuer dans le laxisme encore longtemps. Ce n'est pas possible ça. Vous imaginez qu'on programme la mort de votre enfant qui se marie.* (...) *Et savoir qu'à Lantin, c'est certainement pas le paradis, mais elle ne mérite pas le paradis non plus.* (...) *Et que tous ceux qui assassinent ou qui violent soient dans une prison à part des autres.* (...) *Je ne dis pas que quelqu'un qui n'a pas payé ses contributions et qui va en prison doit avoir le même sort qu'elle, mais qu'on fasse des prisons à deux vitesses. Que les gens aient peur d'aller dans une prison comme ça, qu'ils réfléchissent un petit peu.*" (Michèle, doodslag, daders veroordeeld)

Ze zijn niet aangepast

"*Ca prouve bien qu'en ce qui me concerne, ce n'est pas spécialement une solution la prison... enfin c'est peut-être nécessaire, peut-être que ça force à réfléchir... même si les détenus me disent, que du contraire. Enfin, peut-être que les outils sont là et qu'il faut apprendre à les utiliser mieux, mais toujours est-il que pour l'instant, ça n'existe pas.*" (Nils, doodslag, dader veroordeeld)

Wat justitie betreft domineren twee opvattingen, gaande van 'justitie is te bureaucratisch en geeft onvoldoende het woord aan slachtoffers en daders, ze moet hervormd worden' tot 'er is geen gerechtigheid meer, justitie functioneert niet meer'.

Justitie is bureaucratisch en geeft onvoldoende het woord aan slachtoffers en daders

"*Pour la justice, une affaire c'est un dossier. Je sais que c'est leur boulot et qu'ils en voient beaucoup mais nous aurions voulu qu'on essaye de comprendre ce que les gens vivent et ressentent. Ce qu'il faudrait, c'est qu'en dehors de droit reconnu, il y ait une vraie reconnaissance. Je me rappelle une phrase dite par la Juge concernant l'accès au dossier et qui, selon moi, en dit long: 'Puisque la loi Franchimont vous le permet!'*" (Georges, kind overleden, doodslag, dader veroordeeld)

"*Donc, la société de par sa structure amène auteurs et victimes à ne jamais discuter alors que normalement, lors d'une rupture amoureuse, par exemple, il y aura en principe une discussion. Et là, c'est pareil mais on n'a pas l'occasion, il n'y a pas de discussion. Et pourtant on a des tas de questions ou simplement des choses que l'on a besoin d'exprimer. C'est comme la psychanalyse, guérison par la parole… et pourtant ici, la parole ne peut pas être dite et donc, la guérison, le travail du deuil est en tout cas rendu plus difficile. De la même manière pour l'auteur – bon, si c'est une crapule, c'est sans doute vain – mais si lui veut chercher à reconstruire sa vie et se changer, si lui veut exprimer quelque chose, on l'en empêche parce que c'est tout bonnement interdit, je pense. Il y a des victimes qui, bien entendu, ne veulent plus en entendre parler.*" (Nils, doodslag, dader veroordeeld)

Er is geen gerechtigheid meer

"*Il n'y a plus de justice. Il ne faut pas trop s'en faire, on n'est rien sur cette terre. Mais quand même la police et la justice devraient être mieux formées.*" (Sandrine, echtelijk geweld, dader niet vervolgd)

"*Je dis: 'On a fait une justice, on a fait des règles, on a fait des lois et on ne les respecte pas!' Alors, il ne faut pas faire de règles, il ne faut pas faire de lois…*" (Claire, verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

3. Verwachtingen ten aanzien van de diensten slachtofferzorg

Eerst en vooral geven we de visie weer die de respondenten hebben op de verschillende diensten voor slachtofferbejegening, -onthaal en –hulp, die in zekere zin een scharnierfunctie vervullen tussen politie, justitie en de slachtoffers. Bij de meeste gesprekken wordt spontaan ingegaan op de rol van deze actoren, waarschijnlijk omdat we een aantal van hen hebben bereikt via deze diensten.[310] Interessant is ook de vaststelling dat de respondenten vaak herhaaldelijk in contact kwamen met elk van deze verschillende types van diensten, waardoor ze hun indruk over elk van deze kunnen geven.

De diensten voor slachtofferbejegening van de lokale politie werden vaak positief geëvalueerd door de respondenten die ermee te maken kregen. De medewerkers werden vaak volgende kwaliteiten toebedeeld: aandachtig kunnen luisteren, advies en praktische informatie geven (adressen van advocaten, dokters, psychologen, juristen, sociale

[310] Cf. Deel 1.Hoofdstuk 3. 5.2.4. A. Selectie van slachtoffers via databestanden.

instellingen, informatie in verband met verzekeringen), maar ook praktische en zeer concrete hulp kunnen bieden, wat met veel voldoening onthaald wordt door slachtoffers die nog onder de indruk zijn van de gebeurtenis (telefoontjes naar het parket, naar de verzekeringsinstantie, naar het ziekenfonds, opstellen van briefwisseling, praktische hulp bij de organisatie van de begrafenis).

Er wordt naar hen geluisterd

"*Ça, c'est le papier envoyé par la dame du BAV (elle réalise alors qu'il s'agit de la même personne qui l'a contactée pour l'entretien avec moi). Une très gentille fille. (...) Elle est venue ici. [Comment s'est passé l'entretien avec elle ?] Oui, j'avais besoin de parler à quelqu'un de métier, pas simplement quelqu'un du voisinage ou des amis. A quelqu'un qui a étudié pour. Je me souviens qu'elle m'a dit : 'Madame, ne culpabilisez pas. Et maintenant, ne lui cherchez pas des excuses. Souvenez-vous que c'est vous qui avez été agressée.' (...) Parce que j'avais dit qu'il aurait pu me mettre les mains dans le visage et les mains. Elle m'a éclairée en me disant que c'était moi la victime. [Vous l'avez vue une seule fois ?] Oui, une seule fois. [Elle vous a expliqué autre chose par rapport aux suites de votre affaire ? Vous étiez intéressée par les suites judiciaires ?] Non, pas avec elle, c'était plutôt un soutien psychologique et expliquer les faits.*" (Béatrice, handtasdiefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging, dader onbekend)

Ze krijgen er praktische raad en informatie

"*J'ai pu contacter Mme F. (du service d'assistance aux victimes). Elle, elle m'a expliqué déjà l'accident. J'avais toujours des maux de tête. Elle m'a renvoyé vers un psychologue et elle m'a dit qu'il pourrait m'aider à voir plus clair. Elle m'a aussi suggéré de faire un papier pour l'aide aux victimes comme quoi tu es 'personne lésée.' Bon je fais tout ça, mais de toute façon l'aide aux victimes, à par le psychologue, je n'ai jamais été au courant de quoi que ce soit.* [*Qui vous a donné le document?*] *Madame F. du bureau d'assistance aux victimes de X. et pour ça, je suis allée le déposer au palais de justice.* [La déclaration de personne lésée]" (Claire, verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

Ze krijgen er actieve en concrete hulp

"*Comment avez-vous ressenti cette aide à ce moment-là ? Comme une aide ou comme quelque chose de normal ? Non, parce qu'il y a des choses quand même, enfin, moi je parle uniquement par rapport à Mme F., il y a des choses, heureusement qu'elle était là. Parce qu'on ne sait pas comment.* [*Par rapport aux démarches judiciaires?*] *Oui, par rapport aux démarches judiciaires. Et c'est là qu'elle m'a aussi conseillé un très bon avocat. Et là aussi, heureusement qu'elle était là parce que si j'avais dû faire ça toute seule ou autrement, j'aurais pu encore attendre longtemps. Parce qu'aussi après, moi, j'ai dû arrêter le travail, j'ai du faire des démarches auprès de la mutuelle et elle a donné des coups de fil pour moi, des photocopies... Elle a été très présente.*" (Naïma, dodelijk verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

"*Quelques mois plus tard, j'ai été tabassée par une jeune, et là, j'ai porté plainte contre la jeune. La police m'a tout de suite orientée vers le service d'aide aux victimes de X, qui m'a tout de suite orientée vers le service d'aide aux victimes de la rue haute. D de X qui m'a vraiment bien accueillie, elle a téléphoné directement pour prendre un rendez-vous et j'ai trouvé ça génial. Au départ, c'était*

juste pour mon agression parce que j'avais du mal à vivre l'agression mais en fait, c'est vrai que si j'ai eu du mal à vivre l'agression c'est parce que je me suis souvenue des autres agressions. De l'agression, je me souviens à peine d'en avoir parlé. Quelque part, je vais dire, heureusement qu'il y a eu l'agression…non, quand même parce que ce n'était pas un moment agréable mais ça m'a quand même permis de pouvoir avoir quelqu'un qui me suit et je crois que j'en ai encore besoin, vraiment." (Sandra, seksueel misbruik tijdens de kindertijd, veroordeling tot gevangenisstraffen)

Uit de getuigenissen blijkt dat sommige slachtoffers, tot onze verbazing, niet aangesproken werden door een dienst voor slachtofferbejegening. Deze slachtoffers geven meestal wel aan dat deze hulp hen mogelijk wel aangeboden werd, maar dat ze er misschien op dat ogenblik niet bij stilgestaan hebben, omdat ze nog te zeer onder de indruk van de feiten waren om te begrijpen wat men voorstelde en/of om dat soort van steun te aanvaarden.

De slachtoffers herinneren zich soms niet meer dat hen hulp aangeboden werd

"*Madame F. est arrivée le matin tôt. Elle est arrivée vers 7h55, quelque chose comme ça, je pense que c'est le temps pour elle pour arriver au travail. Mais je peux vous dire qu'à ce moment-là …on est sonné. Parce qu'on a du mal à réaliser, on se demande si c'est vrai ou pas vrai, on espère que la police se trompe, on espère qu'il avait bien prêté la voiture. Jusqu'à la dernière minute, j'espérais que ce ne soit pas lui. Parce que déjà quatre heures du matin,...* [*Et la police est partie? Et Mme F. du bav aussi?*] *Non, quand la police partie, Mme F. est encore restée. Elle est restée assez longtemps. Mais je vous dis, qu'elle soit là où pas la, je n'étais pas en état, j'ai mes amis qui ont discuté avec elle, à qui elle a expliqué et ce qu'il fallait faire, par où il fallait commencer et que je pouvais la recontacter.* [*En fait, ce n'est pas vous qui avez parlé à Madame? Ce sont vos amis?*] *Oui, ce sont des amis qui se sont adressés à elle. Je me souviens simplement de lui avoir dit bonjour. En fait, j'ai mis du temps à réaliser, j'étais sous le choc, on a quand même dû me mettre sous médicament.*" (Naïma, dodelijk verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

"*Je pense qu'on nous a peut-être proposés d'être aidé psychologiquement mais là, je dois bien avouer que je ne m'en souviens plus. Là aussi, la notion de temps est quelque chose d'important. Si on vous propose une aide psychologique dans les premières semaines d'un fait, d'un choc, je pense que c'est trop tôt. En tout cas pour moi c'était trop tôt. Je n'avais pas le sentiment que c'était nécessaire.*" (Nils, doodslag, dader veroordeeld)

"[*Vous avez vu la psychologue au moment où la police est venue vous annoncer la nouvelle. Et après, l'avez vous encore vue?*] *Non, juste à ce moment là. Après, je ne l'ai plus revue. Non, que pour me l'annoncer.* [*Elle vous l'a proposé?*] *Je ne sais plus, c'est loin et en plus il était cinq heures du matin, et en m'annonçant ça…. Pour moi, c'est un petit détail, je ne sais plus.*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

"[*Vous n'avez pas reçu d'aide à ce moment là?*] *Je n'ai pas voulu. La police m'a dit que si je voulais, je pouvais prendre contact avec le service d'aide aux victimes. Mais je ne sais pas, je n'ai pas voulu. Je ne sais même pas pourquoi. A ce moment là, je survivais, j'avançais tous les jours parce qu'il fallait mais sans me poser de question, sans…* [*Vous étiez choquée?*] *Oui, j'ai été choquée et j'ai eu peur pendant longtemps.*" (Zoé, geweldpleging, daders veroordeeld)

"*Nous n'avons pas entendu parler des services d'aide aux victimes. Ou alors nous ne nous en souvenons pas.*" (Georges, kind overleden, doodslag, dader veroordeeld)

Sommige respondenten beklaagden zich over de soms moeilijke bereikbaarheid van deze diensten en over het feit dat ze een ware zoektocht dienden te ondernemen, waarbij ze vaststelden dat de agenten van de lokale politie weinig op de hoogte waren van het bestaan of van de deskundigheid van een dergelijke dienst. Enkele respondenten vermelden ook dat het wel eens voorviel dat de dienst onvoldoende beschikbaar was of er een gebrek aan affiniteit was, wat het uitbouwen van relaties met deze diensten kan bemoeilijken.

De dienst is niet altijd makkelijk te vinden

"*À ce moment-là j'étais très fragilisée. Je le suis encore mais à ce moment-là c'était vraiment grave. Donc le gars me dit: 'Ecoutez, est-ce que vous êtes allée voir le bureau d'assistance aux victimes?' Il me dit: 'Ecoutez, voilà allez les voir.' Donc je vais à la police de X. et je demande le bureau d'aide aux victimes. Il me dit que ça n'existe pas – ils sont tellement bien coordonnés tous ces gens entre nous soit dit - j'insiste en disant qu'un inspecteur me l'a dit. Il me dit: 'Mais ils ne s'occupent pas des accidents de roulage dans ce service.' Finalement, de fil en aiguille, je suis retournée au bureau de X. Je pense que j'ai eu un numéro de téléphone…*" (Claire, verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

De personen worden niet steeds gecontacteerd

"[*Vous avez eu contact avec le BAV ici au niveau de la police à X.?*] *Moi non, ma mère peut-être mais pas moi.*" (Marie, moord op een naast familielid, daders veroordeeld)

"[*Heeft de politie u in contact gebracht met een centrum voor slachtofferhulp, of met een maatschappelijke assistent van de politie?*] *Neen, niks. Dat heb ik allemaal zelf gedaan. Ik ben zelf op zoek gegaan naar slachtofferhulp. Mijn schoonouders waren wel direct doorverwezen naar slachtofferhulp door de lokale politie.* (…) [*De politie heeft u niet in contact gebracht met een centrum voor slachtofferhulp, of is er eens een maatschappelijk assistent van de politie langs geweest om te horen hoe het met u ging, etc.?*] *Neen, niks. Dat heb ik allemaal zelf gedaan. Ben zelf op zoek gegaan naar slachtofferhulp*."" (Griet, nabestaande moord, veroordeling)

Het eerste contact van Ruth met slachtofferzorg, was met de dienst slachtofferonthaal naar aanleiding van de mogelijkheid van penitentiair verlof voor de dader, waarvan ze niet wist dat hij ooit opgepakt en veroordeeld was. Ze deed nochtans regelmatig aangifte van nieuwe feiten van stalking door dezelfde dader en voelde zich erg onveilig op straat: "*Want ik had een politieagent van X, ik ging altijd terug naar dezelfde. En die heeft daar dan natuurlijk een heel dossier van opgesteld.* [*En heeft hij u meer informatie gegeven over hulpverlening of is er bijvoorbeeld een maatschappelijk assistent van de lokale politie ingeschakeld geweest?*] *Neen*." (Ruth, stalking, poging wurging en diefstal door ex-vriend, veroordeling)

Er is soms een gebrek aan beschikbaarheid of zelfs aan affiniteit

"[*Vous avez eu d'autres nouvelles de la police?*] *Non, si ce n'est la personne du BAV mais qui finalement n'a pas pu venir car elle a eu un empêchement.* [*Pour vous, c'était un problème?*] *Non, pas vraiment. Elle était très gentille et quand elle m'a retéléphoné la semaine suivante elle m'a demandé si je voulais reprendre un autre rendez vous et je lui ai dit: 'Non, pour le moment ça va…' Mais ce qui fait mal, c'est justement l'indifférence des autres, ce manque de suivi… Vous savez, je n'aime pas de déranger les autres et je suis une crâneuse. C'est à dire qu'à me voir, on ne croit pas… je blague… je ne blague pas des choses, je blague sur moi et bon ben, le résultat c'est qu'on croit que tout va bien quoi… C'est un ensemble de chose.*" (Jeanne, handtasdiefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging, dader onbekend)

"[*Et avec Mme F.? Vous avez encore des contacts?*] *Oh, je l'ai eue au téléphone il y a plus ou moins trois semaines... Je ne l'avais plus eue depuis longtemps parce qu'elle était partie en repos d'accouchement. J'avais bien vu une autre personne mais j'avais plus l'habitude avec Mme F. et je trouve qu'on avait plus d'affinités qu'avec cette autre personne du bureau d'assistance aux victimes. Pourtant, les autres étaient bien aussi mais j'avais plus accroché avec Mme F. Il faut dire qu'elle était là depuis le début, qu'elle a vu et tout ça... elle m'a beaucoup aidé. Je trouvais que l'autre personne était plus... Enfin, je ne sais pas expliquer... C'est comme ça. Et je l'ai dit à Mme F., ce n'est pas que l'autre personne ait mal fait son boulot. Ce n'est pas ça du tout que je veux dire, c'est que j'avais moins d'affinités.*" (Naïma, dodelijk verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

Ook de dienst slachtofferonthaal bij het parket werd door de respondenten als nuttig beschouwd. Deze dienst biedt de respondenten eveneens een luisterend oor, hulp bij de problemen waarmee slachtoffers geconfronteerd worden, ondermeer wanneer ze in contact komen met gerechtelijke instanties (inzicht in het systeem, praktische problemen die volgen uit het proces).

Men luistert er naar hun noden (op emotioneel, praktisch en informatief vlak, ondermeer wat de gerechtelijke procedure betreft)

"[*C'est qui Mr B. de l'aide aux victimes de X.? (entendez « service d'accueil des victimes »)*]. *Il est vraiment bien, il nous a vraiment bien accompagnés. Encore maintenant, je peux lui demander n'importe quoi, il est encore là pour nous. Formidable. Parfois il m'aide pour des choses plus personnelles qui n'ont rien à voir parfois avec l'affaire d'G. mais que cette situation a fait ressortir... des choses que tu as laissé en suspens. Il est magnifique, il essaye de se plier en quatre pour tout le monde, il est vraiment à l'écoute.* (...) *Monsieur B. de X. Il est venu avec nous partout (en ce compris durant le procès)… Il faut dire qu'on se sentait bien avec lui. Il nous a beaucoup soutenu et était fort gentil. [Ma petite] est même allée à la crèche une semaine à X. pendant le procès grâce à Monsieur B [du service d'accueil] et oui, tout Monsieur B.! [Il est venu au procès?] Oui!*" (Marie, moord op een naast familielid, daders veroordeeld)

"[*Et le monsieur de l'accueil des victimes, ça s'est bien passé?*] *Oui très bien, il était très gentil. Ça s'est vraiment très bien passé.*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

Men biedt goede steun bij het opstellen van de slachtofferfiches

"[*Pour vous, ça vous paraît évident ces conditions ou ça a été un peu discuté avec X du service d'accueil des victimes?*] *Oh, oui elle nous a un peu aidé, je ne pourrais pas le sortir toute seule en tout cas. Je crois que je n'avais pas très bien compris la question non plus.*" (Sandra, seksueel misbruik tijdens de kindertijd, daders veroordeeld tot gevangenisstraffen)

Het overgrote deel van de respondenten is in contact gekomen met deze dienst bij het opmaken van de slachtofferfiche. Waar de slachtoffers zich vaak gesteund en geholpen voelden bij het doorlopen van deze procedure die soms pijnlijke herinneringen naar boven brengt, zijn sommige slachtoffers ook van mening dat het contact met deze dienst het hen mogelijk heeft gemaakt de draad weer op te nemen, doordat ze via deze weg hulp konden zoeken om beter om te gaan met het verleden.

"*Et j'ai rempli à l'époque, je crois que c'était le tout début des services d'aide aux victimes – en 1994 - j'ai rempli à l'invitation des services d'aide aux victimes une 'fiche de victime' où on spécifiait à l'époque qu'on voulait être tenu au courant de l'évolution des choses. Et en effet, quelques années plus tard, il y a deux ou trois ans de cela, le service d'aide aux victimes nous appelle en nous disant que l'auteur était amené à être libéré sous condition. Même si on peut regretter que ce soit le premier contact, la fiche victime c'était d'abord l'étonnement et ensuite, c'est l'occasion ou jamais, parlons-en. Mais nous, on avait demandé d'être tenus au courant. Parfois, c'est un peu triste d'attendre la liberté sous condition pour être contacté... mais la personne peut le prendre mal parfois si c'est trop tôt... C'est délicat.* (…) *Et au service d'aide aux victimes* [il s'agit du service d'accueil des victimes du parquet] *je lui dis: 'Est ce que je pourrais lui parler? Est-ce que ce serait possible?' Et elle (l'assistante de justice) me dit: 'Ah ben voilà - et elle me sort la petite carte d'une service de médiation – c'est assez nouveau, je ne sais pas très bien comment ça se passe, mais ces gens-là pourront peut-être vous aider.'*" (Nils, doodslag, dader veroordeeld)

"[*Donc, cette fiche victime, au bout du compte, vous en êtes plutôt contente?*] *Oui, au moins on a eu une information de ce qui se passait. Je vais dire grâce au service d'accueil des victimes, je ne sais pas si c'est dû à elle qu'on a reçu ce papier. Mais c'est vraiment grâce à elle que les choses bougeaient.*" (Sandra, seksueel misbruik tijdens de kindertijd, veroordeling tot gevangenisstraffen)

"*Le service d'accueil des victimes on en a entendu parler au moment de la fiche victime. Nous n'avons jamais reçu d'offre de ce service dans la phase d'instruction*." (Georges, kind overleden, doodslag, dader veroordeeld)

De diensten voor slachtofferhulp worden, net als de andere diensten, als zinvol beschouwd, ondermeer – maar niet uitsluitend – omwille van het feit dat ze therapieën op langere termijn voorstellen.[311] Het duurt meestal wat langer vooraleer slachtoffers de stap zetten, maar eens de eerste terughoudendheid overwonnen (zich laten helpen door middel van therapie) vinden ze de steun in die ze zochten. Nochtans willen sommige slachtoffers, zelfs na verloop van tijd, er geen beroep op doen. Een respondente lichte toe

[311] Dit is meer het geval voor de Franstalige diensten, daar waar de Vlaamse diensten voor een therapie op langere termijn eerder doorverwijzen.

dat ze geen beroep op de dienst wilde doen ondermeer omwille van de afstand van deze dienst van haar woonplaats en omwille van de permanente angst die ze voelde eens ze buitenshuis ging.

"Je suis allé au service d'aide aux victimes pour voir le psychologue. Je lui répète toujours la même chose et ça doit commencer à le fatiguer mes histoires, mais il m'a dit que le fait de parler, de reparler par d'autres détours de mon histoire, ça va aider. C'est vrai. Je me suis rendu compte que ce n'était pas seulement parler de l'accident mais que c'était d'en parler aussi indirectement. (...) *Vous savez, j'ai le sentiment d'être dans un puits avec des murs gluants et que même vous mettriez des clous a vos chaussures, vous ne remonteriez pas. Et eux, quand je leurs ai expliqué cela (sous-entendu les travailleurs du SAV), que je ne voulais pas ci, que je ne voulais pas ça, ils ont trouvé que c'était tout à mon honneur en fait.* (...) *Je lui ai aussi parlé des histoires de l'assurance où je n'étais pas du tout d'accord. Et là, il m'a mis en contact avec B. du même service qui est super efficace. Oui, il est apparemment super efficace. Il a vraiment pris les choses en main. Ça m'a donné un coup de punch. Il y a maintenant le problème qu'on reste bloqués avec l'histoire du fonds d'aide aux victimes. Depuis que je vais au SAV, je vais mieux. Avant ça, je parlais à des amis mais ils ne parvenaient pas à m'aider. Le SAV peut me donner une aide plus concrète. Sans l'aide aux victimes, je n'aurais jamais été jusque là. Je me serais fait encore plus écraser. Je crois que je serais un zombie... à taper contre des murs. Même si on a encore rien, je vois au moins que d'autres ne trouvent pas ça normal.* " (Claire, verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

"*J'ai été voir une psy qui m'a aidée… ça j'y suis allée. Il faut que je regarde comment elle s'appelle. C'était un truc de service d'aide aux victimes.* [*Et comment avez-vous trouvé ce service?*] *Je me demande si je n'étais pas passée devant par hasard. Vous voyez, c'est en descendant vers la porte de X. Oui oui c'est ça.* [*Quand êtes vous allée voir ces personnes?*] *J'y suis allée pendant mon congé de maladie!* (...) *La psychologue, toujours est-il que je suis allée le voir une fois et qu'elle a toute suite mis le doigt sur ce qui n'allait pas… qu'en fait, ce gars, on ne l'avait pas retrouvé, et que c'était l'impunité qui faisait que je n'avais pas peur mais que j'avais la haine en fait.* [*Ça vous a aidé de voir le service d'aide aux justiciables?*] *Ben oui, ça m'a aidé parce que je suis arrivée là en me disant que j'avais peur et je me suis rendu compte que j'avais juste la haine.* » (Colette, diefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging)

"[*Depuis combien de temps consultez-vous?*] *Septembre, je pense.* (…) *Je fais un groupe aussi au service d'aide aux victimes. Ca m'apporte une autre vision des choses et de voir que d'autres personnes sont passées par-là mais ça m'aide à voir d'autres choses. L'autre fois, j'ai pleuré mais je me suis sentie vraiment bien. J'y suis allée 5 fois. C'est différent. Ce n'est pas la même aide qu'individuellement mais ça m'apporte autre chose.*" (Sandra, seksueel misbruik tijdens de kindertijd, veroordeling tot gevangenisstraffen)

Zelfs al zijn er af en toe problemen

"*Il y a un service d'aide aux victimes en Wallonie qui travaille sur quatre arrondissements mais il n'avait pas le temps de s'occuper de ma sœur. Il n'y avait pas des psychologues. Marre de l'aide aux victimes, ils étaient vexés que le médecin donne l'adresse d'un centre pour femmes battues. Ce n'était pas de l'aide aux victimes. Dans le service ont manqué de psychologie. Un jour la sœur de Mme a rencontré la personne de l'aide aux victimes qui a baissé les yeux et qui n'a même pas demandé de nouvelles de sa sœur.*" (Sandrine, echtelijk geweld, dader niet vervolgd)

Of wil men er simpelweg geen beroep op doen

"*Elle allait au SAV et a pris rendez-vous pour moi, ce que je n'ai pas vraiment apprécié. Comme je n'y allais pas, mon amie m'a aussi accompagnée. Là, le monsieur a téléphoné au parquet où on lui a dit que le dossier était classé. Il m'a aussi proposé un suivi psychologique et que si je voulais, on pourrait aller au parquet pour que je me constitue partie civile. Mais je ne désire pas faire le suivi psychologique au SAV car je ne veux pas me déplacer.*" (Béatrice, handtasdiefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging, dader onbekend)

Hier dienen we aan toe te voegen dat voor de bevraagden de benaming en zelfs de strikte competenties van de diensten weinig belang hebben (vaak gebruiken de slachtoffers de term 'slachtofferhulp' zonder onderscheid te maken). Slachtoffers schijnen dan ook in de eerste plaats iemand te zoeken die naar hen luistert bij moeilijkheden en hen wat raad kan geven.
Respondenten vermelden ten slotte ook expliciet enkele verwachtingen ten aanzien van de slachtofferzorg, onafhankelijk door welke dienst het werd aangeboden. We geven telkens aan in welke fase van het proces de slachtoffers de verwachtingen situeren.

3.1. Aanbod slachtofferzorg: voor de ene te vroeg, voor de andere noodzakelijk (meteen na de feiten)

Niet alle respondenten vinden de betrokkenheid van de diensten slachtofferzorg of het aanbod van slachtofferzorg onmiddellijk na de feiten noodzakelijk of nuttig. Wanneer aan de respondenten onmiddellijk na de feiten gevraagd werd of zij behoefte hadden aan slachtofferzorg, gaan sommige slachtoffers onmiddellijk in op dat hulpaanbod, maar vinden anderen dat men op dat moment slachtofferzorg (nog) onnodig, vaak omdat men het gevoel heeft de situatie wel aan te kunnen. Sommige respondenten vermelden dat de vraag naar de nood aan hulp onmiddellijk na de feiten verloren ging omwille van de emotionele shock waarin men zich bevond. De meeste respondenten geven wel aan dat een herhaling van het hulpaanbod nuttig en zelfs noodzakelijk is, opdat men zijn initiële negatieve antwoord op het hulpaanbod eventueel kan herzien.

In enkele gevallen kwam een slachtofferbejegenaar van de politie ongevraagd onmiddellijk ter plaatse. Dit werd erg op prijs gesteld door de betrokken respondenten. In die gevallen waarin geen slachtofferbejegenaar aanwezig was op het moment van de feiten, noch het aanbod van slachtofferzorg werd gedaan, werd evenwel een gemis aan ondersteuning uitgedrukt.

Actieve doorverwijzing door de politie

"*En met die getuigenis te gaan doen bij de politie, heb ik alles van die afgelopen zes jaar terug even moeten samenvatten en daarna is dat trauma opnieuw opengebarsten. Ze* [de lokale politie] *hebben mij toen ook voorgesteld van 'is dat een trauma voor u? Wil je daar hulp voor? Dan moet je dat zeker aangeven.' Ik zeg: 'Ja, maar dat is allemaal niet nodig.' En dan is zich dat een paar maanden daarna wel beginnen wreken.* (...) *Daarna, ik denk een maand daarna* [na de getuigenis bij de

politie] *zat ik wel serieus in de put. Ik had zoiets van, ja, omdat die echtgenote van de dader mij ook begon te stalken en ik dacht van 'Die weten mij ook wel wonen hé.' De politie heeft toen tegen mij ook gezegd: 'Die feiten zijn niet min. Het is niet omdat dat bij u over zes jaar is gebeurd dat dat niks is.' En dan ben ik beginnen nadenken en door dat nadenken, en door die stalking, had ik wel ineens zoiets van 'Ik heb hulp nodig.' En dan heb ik naar de politie gebeld en dan hebben ze gezegd 'Goed, wij verwijzen u direct door naar slachtofferhulp.' En in eerste instantie had ik zoiets van 'Dat is 6 jaar geleden, voor mij hoeft dat niet meer. Ik weet dat wel allemaal.' Maar dat is dan toch beginnen doorwegen en daarna - toen ik in mei belde om toch nog te worden doorverwezen - wisten ze bij de politie ook direct wie ik was*." (Lies, herhaaldelijke aanranding door werkgever, veroordeling)

"*En dan is er eerst een ploeg gekomen en dan is de slachtofferbejegenaar ook ineens naar daar gekomen om efkes een beetje te babbelen en... Ja, om een beetje te helpen. Ik zeg het, die ploeg is ter plaatse gekomen, vijf minuten later of zo en direct daarna was die* [de slachtofferbejegenaar] *er zelf ook. Zonder dat ik dat ook gevraagd had. Die stond er en die heeft ons toen echt wel geholpen. Je weet niet wat je moet doen allemaal hé. En dan heb je ook niet de behoefte om naar zijn werk te bellen en om naar uw school te bellen en om allemaal uit te leggen van 'Zie, dat is er gebeurd.' Op die moment heb je daar echt geen behoefte aan. Het is zo al erg genoeg. Dat was echt wel ideaal dat die er was*." (Nele, verdacht overlijden vader)

"(Caroline) *Hij* [de politieagent die ter plaatse was gekomen] *vroeg op de moment zelf of dat we hulp nodig hadden. Maar op de moment zelf, eerlijk gezegd voor mijzelf, je bent in shock hé. En dan zeg je onmiddellijk 'Neen.'* (Liesbeth) *Je weet niet wat er gebeurt.* (Caroline) *Neen, op dat moment besef je het echt niet en hoef je echt... Je hebt geen zin om te babbelen. De wereld zakt in elkaar en het is ongeloofwaardig en dus, je hoeft op dat moment ook geen hulp want je moet dat eerst zelf nog beseffen wat er feitelijk gebeurd is.*" (Liesbeth en Caroline, zelfdoding moeder, onderzoek lopend)

Geen doorverwijzing

Ahmed vertelt dat de politieagenten ter plaatse wel vriendelijk waren, maar ze hebben hem nooit gevraagd of ze hem konden helpen of dat hij hulp wilde. (Ahmed, 34, getuige van een zwaar verkeersongeval)

"*Alleen naar aanleiding van de overval in X vorig jaar werd slachtofferhulp* [de dienst politionele slachtofferbejegening] *gecontacteerd. Bij die overval in Y hebben ze* [de politieagenten] *zelfs gezegd Hhier is een brief voor slachtofferhulp, maar het is te zot dat ge dat pakt.*'" (Joris, diefstal met geweld)

3.2. Praktische ondersteuning (tot enkele dagen na de feiten)

Ook nog tot enkele dagen na de feiten ervoeren sommige respondenten nood aan praktische ondersteuning. Men zat met allerlei vragen omtrent stappen die moesten of konden worden gezet in het kader van het gerechtelijk dossier. Men verwacht niet dat de diensten slachtofferzorg hen alles uit handen nemen, maar ze moeten op iemand kunnen terugvallen bij wie ze terecht kunnen om te weten te komen hoe ze de nodige stappen

moeten zetten.[312] Anderen daarentegen verwachten wel een meer actieve aanpak van de diensten slachtofferzorg, zoals blijkt uit een volgend punt (*outreaching*).

> "(Mies) *En het was dan 's avonds op het nieuws. We zaten met allemaal bij ons mama. En dan waren wij aan de tafel aan het bespreken, en we zeiden tegen ons mama: 'Ga wat in de zetel zitten en kijk efkens naar het nieuws', en boem, dan eerst dat item* [over de zelfmoord van hun zus]. (...) *Met de pers daar wilden we eigenlijk niet te veel mee te maken hebben. En wij vonden ook, we willen dat er op de begrafenis absoluut niemand ons komt...* (Ida) *Dat ze niet komen filmen. Want onze moeder leeft ook nog altijd en dat was daar natuurlijk ook echt heel moeilijk voor. Die is hoogbejaard. We vonden ook absoluut dat er niet gefilmd kon worden, dat er geen foto's getrokken werden en dat dat dan 's anderendaags in de pers staat. En daar heeft de dienst slachtofferbejegening ook bij geholpen.* (Mies) *Ze heeft ons toch gezegd welke stappen we konden zetten, of wat we konden doen. Die was er toch ook wel mee begaan.* (Ida) *Ik denk dat mijn zoon dat heeft gedaan heeft, nog een perscommuniqué gestuurd.* (Mies) *Ze had gezegd 'Je moet naar Belga iets sturen.'*" (Ida en Mies, zelfdoding jongere zus, gerechtelijke procedure)

> "*Alleen met de mensen van de dienst slachtofferbejegening van de lokale politie, daar heb ik nog contact mee gehad. Om te vragen of het goed ging. Een paar keer telefonisch contact mee gehad, maar ik heb ze niet persoonlijk gezien. Ik had het niet echt nodig dat ze naar hier kwam. Ik had veel vrienden die mij ondersteunden. En ze* [de slachtofferbejegenaar] *had gezegd: 'Probeer het eerst met dat op te lossen, via jouw vrienden. Als het echt niet moest gaan, dan kunnen we afspreken.' En dat vond ik oké.*" (Joris, diefstal met geweld)

> "*Je moet ze* [de stappen] *uiteindelijk wel zelf zetten.* [*De diensten kunnen u alleen maar wegwijs maken, je moet zelf de nodige stappen zetten om bijvoorbeeld te laten registreren als benadeelde partij?*] *Ja, dat heb ik zelf gedaan. Maar die hebben mij dan..., ik zeg bijvoorbeeld 'Is dat daar* [de griffie] *'s morgens al open?', 'Ja, dat zijn de openingsuren', en die hebben daarin wel geholpen hé. Dat dat voor mij gemakkelijker werd.*" (Lies, herhaaldelijke aanranding door werkgever, veroordeling)

> Jeanne had een heleboel papierwerk te doen naar aanleiding van de inbraak en het overlijden van haar moeder een maand voordien. Ze wist echter niet goed wat ze precies moest doen en vroeg de slachtofferbejegenaar of ze haar daarbij kon helpen. *"Daar was ik heel content van want zij* [de slachtofferbejegenaar] *begreep dat allemaal beter, ik begreep daar toen op die moment geen snars van, van al die paperassen.*" (Jeanne, woninginbraak)

> Het lichaam van de vader van een respondent was in beslag genomen door het parket. "*En dan die eerste dagen heeft zij* [de slachtofferbejegenaar] *eigenlijk het contact gedaan met parket en eigenlijk alles wat nodig was. Ja, eigenlijk was zij een tussenpersoon. Omdat wij ook niet wisten wanneer het lichaam werd vrijgegeven en hoe dat allemaal ging gaan. En dat heeft zij eigenlijk allemaal geregeld. Dus zij heeft al het contact genomen met het parket en zo. Zij zei: 'Ge moet u daar niks van aantrekken' want ik zat dan ook met mijn examens. Zij heeft constant zitten bellen met die van het parket en voor die autopsie. Van 'oké, heb je daar al een uitslag van? Hoe gaat het verlopen? Wat mag ik die familie zeggen? Mogen die hun vader nog zien?' Ja, dat zijn zo allemaal dinges, al*

[312] De emancipatorische aanpak waar slachtofferhulp voor kiest (cf. supra, Deel 3. Hoofdstuk 2. 4.1.3. Slachtofferhulp) lijkt aldus aan te slaan bij slachtoffers.

hetgeen zij kon overpakken van ons, heeft ze ook overgepakt. En dat is op die moment echt wel welkom want je hebt zo veel aan je kop dat je..." (Nele, verdacht overlijden vader)

3.3. Outreaching (doorheen alle fasen)

Een aantal respondenten gaf aan dat slachtoffers vaak een duwtje in de rug richting van de hulpverlening nodig hebben. Waar ze aanvankelijk dachten dat ze de situatie wel alleen of met behulp van familie en vrienden de baas zouden kunnen, blijkt dat ze na verloop van tijd (enkele dagen na de feiten, na afloop van de begrafenis, na enkele weken) toch behoefte hebben aan professionele ondersteuning. Het is echter niet eenvoudig die stap zelf te zetten en daarom vinden de respondenten een proactief aanbod wel op zijn plaats. Een aantal slachtoffers hebben dankzij een proactief aanbod ondervonden dat professionele hulpverlening hen goed deed, terwijl ze in eerste instantie dachten dat niet nodig te hebben. Zoals reeds eerder werd aangegeven, vinden de respondenten het eveneens nuttig dit proactief aanbod niet alleen onmiddellijk na de feiten te doen, maar ook na verloop van tijd te herhalen.[313]

> Bij de slechtnieuwsmelding omtrent het overlijden van hun zus, werd door de politieagenten het aanbod van slachtofferhulp gedaan, maar daar gingen de familieleden toen niet op in. "(Ida) *En een aantal zaken waren in beslag genomen door de politie. En daar hebben we dan een week of veertien dagen later bericht van gekregen dat we dat mochten komen ophalen. En daar zijn we bij de hoofdcommissaris zelf geweest. En die vroeg dan eigenlijk 'Willen jullie beroep doen op de dienst politionele slachtofferbejegening?' En dan hebben wij gezegd 'Neen, neen, dat hebben we eigenlijk niet nodig.' 'Ja maar', zei hij, 'misschien toch niet slecht daar even langs te gaan, dat je weet wie dat is en moest je het toch nodig hebben...' En wij zeggen: 'Ja, maar we weten het niet.' 'Ja maar, ik ga met jullie mee', zegt hij. Dus het gesprek was gedaan, en we hebben daarboven zelfs nog moeten wachten, maar die* [de hoofdcommissaris] *heeft gewacht tot de persoon van de dienst slachtofferbejegening vrij was en die heeft gezegd: 'Voila, dat is de mevrouw van de dienst slachtofferbejegening.' En zo is het eigenlijk gekomen.* (Mies) *Zelf hadden we het* [contact opnemen met de dienst slachtofferbejegening] *waarschijnlijk nooit gedaan. Hadden we waarschijnlijk nooit slachtofferhulp ingeschakeld omdat we dachten 'We kunnen er wel samen over praten.'* (...) *En ze zei direct: 'Ja, maar, het is niet alleen er zo maar over praten, er komen zo veel andere aspecten bij die je nu misschien nog niet weet, maar dat gaat ook komen en daarvoor heb je ook misschien ondersteuning nodig. Zelfs praktische zaken, naar notaris toe, naar vanalles eigenlijk.'* (...) *Misschien hadden we die moment* [als ze zouden bellen vlak na de feiten] *gezegd van 'Neen, we hebben dat niet nodig.' Ja, ik weet dat niet, dat komt zo dan... Hoe het nu is gegaan was eigenlijk onverwachts en eigenlijk nadien waren we er wel heel blij om. Dat we die toen toch efkes gesproken hebben. En dat we toen zo efkes ons verhaal hadden gedaan.* (Ida) *Want ik vind inderdaad, als het slachtoffer zelf moet contact opnemen met diensten slachtofferzorg, ik vind dat heel moeilijk.* (Mies) *Maar misschien, ik denk dat als je de stap inderdaad naar slachtofferzorg zelf moet zetten, dan, allé 'nu gaan we eens efkes naar slachtofferhulp bellen', dat je die stap misschien iets minder makkelijk zet.* (...) *Maar als je er dan toch ineens door onverwachte dingen* [spullen ophalen bij hoofdcommissaris die hen voorstelt aan de slachtofferbejegenaar] *geconfronteerd mee wordt* [met slachtofferzorg], *dan hadden we toch wel iets van 'Ja, het was toch wel goed eigenlijk.'* (...) *Misschien zouden de mensen zelf, de mensen van slachtofferzorg, misschien zelf meer*

[313] Cf. supra, 3.1. Aanbod slachtofferzorg: voor de ene te vroeg, voor de andere noodzakelijk

de stap moeten zetten naar slachtoffers, zo van 'we willen eens efkes', en dan voel je misschien toch direct van 'die geraken er wel uit', of 'die hebben dat niet nodig.' (...) (Ida) *We zijn daar* [bij de slachtofferbejegenaar] *dan regelmatig geweest*. (Mies) *En zelf belde ze ook.* (Ida) *Ja, ze belde ons regelmatig al eens op. Om te vragen hoe het ging.* (Mies) *Ja, dat zijn kleinigheden, maar dat is toch wel aangenaam*." (Ida en Mies, zelfdoding jongere zus, gerechtelijke procedure)

Toen haar getuigenverklaring werd afgenomen in functie van het opbouwen van een stevig gerechtelijk dossier, wezen de politiebeambten op het bestaan van hulpverleningsdiensten: "*Ze hebben mij toen ook voorgesteld van 'is dat een trauma voor u? Wil je daar hulp voor? Dan moet je dat zeker aangeven.'* (...) *En ik heb dan natuurlijk wel de tijd gehad en rustig genoeg, om de volgende stap te kunnen nemen* [aangezien ze pas in aanraking kwam met de politie 7 jaar na de feiten]. *Ik kan mij voorstellen dat als je er middenin zit, in de verwerking, dat je zoiets hebt van 'laat mij allemaal gerust' en dat je dan misschien de nodige stappen niet zet*." (Lies, herhaaldelijke aanranding door werkgever, veroordeling)

"*En dan inderdaad véél actiever doorverwijzen. Dat die dan toch al op zijn minst iets of wat psychologisch u kan opvangen, u kan ondersteunen en zeggen 'Kijk, ik zal al contacten leggen, als je dat nodig vindt, zal ik u wel doorverwijzen.' Ik kan ook verstaan dat er mensen zijn die dat niet nodig hebben hé, maar dat moet die* [de justitieassistent slachtofferonthaal] *maar uitvissen. Maar ik had dat nodig.* (...) *En dan zegt die* [de justitieassistent slachtofferonthaal]: *'Oké, hier zijn folderkes. Je moet zelf maar contact opnemen en zelf maar zoeken.' Ik denk 'Ja, een folderke!' Die* [de justitieassistent slachtofferonthaal] *gaat dan nog naar buiten* [haar bureau] *naar een folderstandaard een folderke pakken. Ik denk 'Ja, die heb ik daarjuist ook zien staan, dat kan ik ook pakken.' Allé, ik had gedacht dat slachtofferonthaal, allé ja, psychologische begeleiding was. Maar dat is dus niet. Of op zijn minst de eerste opvang, en dan zorgen van 'Kijk, wij zullen er dan wel voor zorgen dat jij ergens binnen geraakt.' Want dan moet je zelf de stap nog zetten. Allé, dat is zoals een drugsverslaafde, als die zelf de stap naar hulpverlening moet zetten, dat is moeilijk znene.* [D*at is een drempel*] *Dat is een hele grote drempel. En ik ben mondig genoeg en clever genoeg om dat allemaal zelf te doen, maar ik kan mij goed voorstellen..., allé, dat er mensen zijn... Plus als je zoiets meemaakt, dat je dat niet hebt en dat je wel iemand nodig hebt die dat allemaal voor u doet*." (Sophie, nabestaande dodelijk verkeersongeval, onderzoek lopend)

"[*De slachtofferbejegenaar is, zonder dat je ernaar had gevraagd, meegekomen naar je huis, en je hebt haar opvang uiteindelijk bijzonder geapprecieerd?*] *Ja, zelf zou ik er niet achter vragen denk ik. Ook al weet ik dat er een dienst slachtofferbejegening is, maar op zo'n moment denk je daar niet aan en dan is het wel goed dat ze zelf dat aanbod geven. Want op die moment, ten eerste denk je daar niet aan, en ik denk, als je er wel aan denkt, ik denk niet dat je dat durft vragen van 'Kun je eens vragen of die mensen langskomen?' Ik denk niet dat je dat op die moment durft. Ik heb altijd gezegd tegen iedereen: 'Ik ben blij dat die er was, want ik zou niet weten hoe ik het zelf zou moeten doen', gewoon omdat je de fut niet hebt op die moment*." (Nele, verdacht overlijden vader)

"(Caroline) *En dat vind ik ook zo, als ze vragen of je zelf veel hulp nodig hebt, zo door een psycholoog of eender wie, feitelijk is dat moeilijk om die stap te zetten. Allé, ik heb zelf via vriendinnen en zo iemand gevonden waar ik mij goed bij voel. En ik ga er enkel en alleen naar toe als ik het echt nodig heb. Maar... omdat ik dat daarvoor al heb gedaan hé is die stap voor mij,* [*de drempel*...] *die drempel is weg. Maar bijvoorbeeld voor mijn zus is dat toch nog iets anders hé.* [tegen zus] *Jij hebt dat nooit niet gedaan en dan voel ik dat, dan ga je toch niet zo maar bellen voor*

hulp. Dat durf je niet feitelijk. Dat doe je toch niet. Dus ik vraag mij dan af of ze niet beter gewoon bij u thuis komen aanbellen. (...) *Die drempel is voor veel mensen veel te groot.* [*Er zou een actiever aanbod moeten zijn?*] [beide knikken] (Liesbeth) *Ja, want ze bellen u niet meer de dag erna, of twee dagen later eigenlijk. Want, op de moment zelf, weet je eigenlijk niet wat er gebeurt en hoe je gaat reageren en zo.*" (Liesbeth en Caroline, zelfdoding moeder, onderzoek lopend)

3.4. Nood aan informatie (doorheen alle fasen)

De nood aan informatie wordt ook ten aanzien van de diensten slachtofferzorg geformuleerd.

"(Mies) *De maatschappelijk assistent van de dienst slachtofferbejegening, die heeft toen gezegd 'Je moet je aanvraag indienen als je ooit de P.V. en het gerechtelijk dossier wil inzien.'* (Ida) *En de ene zegt zus, en de andere zegt zo. De ene zegt: 'Je moet die nummerplaten zo snel mogelijk binnen brengen", de andere zegt: 'Je mag die platen niet binnen brengen.'* (Mies) *Misschien zijn dat dan wel de dingen die je eens aan iemand anders kunt vragen. Je zit daar altijd maar met vragen en eigenlijk weet je niet aan wie je die moet stellen.*" (Ida en Mies, zelfdoding jongere zus, gerechtelijke procedure)

"*Ze* [de slachtofferbejegenaar] *heeft ons wel een dossiernummer gegeven en ze heeft gezegd: 'Als je wil kan je het dossier gaan inzien bij de dienst slachtofferonthaal.' Ze heeft het dossiernummer opgeschreven en gezegd van: 'Zo en zo kun je dat doen.'*" (Nele, verdacht overlijden vader)

"(Liesbeth) *De justitieassistente slachtofferonthaal zei: 'Ja, maar weet je wat, je mag al een brief schrijven voor inzage te hebben in het dossier en met wie.' Dat weet je ook niet, dat je een brief moet schrijven. En ik zeg: 'Ja maar mijn zus', 'Ah, uw zus, ja dan moet je ook goed haar naam opnemen in die brief' en mijn man ging ook meekomen.* (...) *Al goed, zij heeft mij dan verteld via telefoon 'Ja, schrijf uw brief al zo en zo en zo.' En ja, bon, ik had vlug wat genoteerd.*" (Liesbeth en Caroline, zelfdoding moeder, onderzoek lopend)

3.5. Doorstroming tussen de verschillende diensten (doorheen alle fasen)

Omwille van de gecompliceerdheid van het veld en de verwevenheid van de verschillende diensten, is het voor slachtoffers niet altijd eenvoudig om te weten welke dienst waarvoor verantwoordelijk is en waar men precies met welke vragen terechtkan. Wel is het voor hen duidelijk dat meerdere diensten betrokken zijn. In sommige gevallen konden de respondenten vaststellen dat de samenwerking tussen die diensten zeer goed liep; in andere gevallen was de verscheidenheid van betrokken diensten eerder een bron van frustratie, onder andere omwille van het gebrek aan doorstroming van informatie.

"*Naar aanloop van het proces heb ik naar de maatschappelijk assistent van de dienst slachtofferhulp gebeld, afgesproken en zij heeft dan gezegd: 'Als je daar* [het gerechtelijk dossier] *informatie rond wil, moet je naar de dienst slachtofferonthaal bellen, die zitten op de rechtbank zelf. En die kunnen dat dossier desnoods inzien.' De maatschappelijk assistent van de dienst slachtofferhulp en de maatschappelijk assistent van de dienst slachtofferonthaal kennen mekaar dan ook, dat is ook*

gemakkelijk. De maatschappelijk assistent van de dienst slachtofferhulp zei ook van: 'Moet je iets weten? Ik zal het wel aan de maatschappelijk assistent van de dienst slachtofferonthaal vragen. Dan laat ik dat wel weten.' Ja, dat is ook heel goed, dat je weet van 'Oké, die hebben ook rechtstreekse contacten.' Dat het niet allemaal bureaucratisch is of zo." (Lies, herhaaldelijke aanranding door werkgever, veroordeling)

Naar aanleiding van de zelfmoord van de dochter van Peter en Marie namen de agenten van zone X contact op met de agenten van zone Y, waar Peter en Marie woonachtig zijn, om de ondersteuning voort te zetten. Die vlotte interzonale doorstroming en doorverwijzing vindt Peter erg belangrijk. (Peter en Marie, dodelijk ongeval kleinzoon en schoonzoon)

"*Het gaat allemaal vind ik heel moeizaam en heel traag. En "die" dienst weet niet van "die" dienst hoe het zit.* (...) *Beroepsgeheim?! Ik denk dat ze het ook zelf allemaal niet weten. Want op het politiebureau, ik had één aanspreekpunt, want ik had gezegd tegen die agent: 'Ik bel niet met jan en klein pierke.' Maar "jan en klein pierke" is wel met dat dossier bezig. Want "die" doet dat verslag en de andere doet "dat". Allé, dus daar begint het al, dat dat al verschillende mensen zijn. En dat is dan nog niet het gerecht, dat is nog maar alleen de politie. Dat mankeert toch bij justitie, vind ik. Dat iedereen aan alle info kan. Tenzij het voor het gerechtelijk onderzoek niet mag. Dat versta ik wel. Maar dat er dan op zijn minst een inventaris gemaakt wordt hé, van het dossier*." (Sophie, nabestaande dodelijk verkeersongeval, onderzoek lopend)

"*En dan die eerste dagen heeft zij* [de slachtofferbejegenaar] *eigenlijk het contact gedaan met parket en eigenlijk alles wat nodig was. Ja, eigenlijk was zij een tussenpersoon. Omdat wij ook niet wisten wanneer het lichaam werd vrijgegeven en hoe dat allemaal ging gaan. Dus zij heeft al het contact genomen met het parket en zo. En zij heeft mij laten weten als ze iets meer wist. En dan de weken daarna ook want eer dat je dan weet wat de doodsoorzaak is, dat duurt wel een paar weken. Daar heeft zij dan ook constant voor gebeld. Zij zei: 'Ge moet u daar niks van aantrekken. Ik ga u iets laten weten van zodra ik iets weet.' Dus ze hebben toen na een paar dagen, na een week of zo, hebben ze ons gezegd: 'Kijk, we kunnen u zeggen dat het een natuurlijk overlijden is, 100%', en zij wisten wat het was maar ze moesten eerst afwachten voor de bloedtesten. Daar heeft ze* [de slachtofferbejegenaar] *ook nog voor gebeld om dat uit te leggen, van 'Kijk, ze weten wat het is, maar ze wachten want stel dat ze in het bloed nog iets anders vinden.' Dus daarmee dat dat wat langer duurde. En dan heeft die nog een paar keer gebeld van 'Sorry, maar ik weet nog altijd niet wat het is en het duurt wat langer.' Dan heeft ze mij nog een paar keer gebeld, dat ze het nog altijd niet wist maar dat ze wel al wat aan het achter zitten was opdat ik het wel zo snel mogelijk wist. En dan uiteindelijk heeft ze gebeld met de uitslag. Dus zij heeft dan naar het parket gebeld om te vragen wat het juist was en dan heeft zij dat tegen mij helemaal uitgelegd van hoe het juist gebeurd was en zo.*" (Nele, verdacht overlijden vader)

3.6. Uitdrukkelijke uitdrukkingen van tevredenheid en kritiek

3.6.1. Tevredenheid

Slachtofferbejegening

"*Het is wel goed dat je weet dat je bij de dienst slachtofferbejegening terecht kan want er zijn waarschijnlijk ook mensen die alleen zijn en die niemand hebben om te babbelen en dan is het wel goed dat je daar terecht kunt. Dat je weet van 'Ge kunt altijd bij iemand terecht', ook al heb je dat niet nodig, maar je weet wel dat je bij iemand terecht kunt. Want misschien is het voor sommige mensen wel interessant om met iemand te babbelen die niet met de familie te maken heeft, of echt met een buitenstaander die er toch wel iets van weet en die u toch wel wat kan helpen. Ik heb altijd gezegd tegen iedereen: 'Ik ben blij dat die er was want ik zou niet weten hoe ik het zelf zou moeten doen.' Gewoon omdat je de fut niet hebt op die moment.*" (Nele, verdacht overlijden vader)

"*Het is heel heel prettig geweest.* (…) *Toen ik hoorde daarnaast dat dat vrouwtje helemaal hysterisch was, voelde ik mezelf dus heel rustig en ik heb haar toen verteld wat er dus echt gebeurd is en dat ik van mezelf ook niet begreep waarom ik zo de kluts kwijt raakte.*" (Yvette, handtasdiefstal)

Slachtofferonthaal

"*Ze hebben mij daar dan absoluut in geholpen. Als ik vragen had, ze hebben geholpen en daar bovenop hebben ze gezorgd dat ik daar nog minder last van had eigenlijk. Ik vond dat super. Ze hebben mij ook gezegd dat hij veroordeeld was voor dit en voor dat, wat de strafmaat was en dat hij ook schadevergoeding moet betalen aan het schadefonds. Dus dat vond ik ook heel goed.*" (Lies, herhaaldelijke aanranding door werkgever, veroordeling)

"(Liesbeth) *Maar ze* [de justitieassistenten van slachtofferonthaal] *zijn menselijk hé. Ze zijn heel lief, ze geven altijd een goede uitleg, daar heb ik niets op te zeggen.*" (Liesbeth en Caroline, zelfdoding moeder, onderzoek lopend)

Ruth wist niet dat de dader veroordeeld was en een gevangenisstraf uitzat toen de dienst slachtofferonthaal haar contacteerde met de vraag een slachtofferfiche in te vullen in functie van penitentiair verlof. Dat bericht kwam dus onverwacht en veroorzaakte een disruptie van het verwerkingsproces. "*Maar ja, slachtofferhulp* [slachtofferonthaal] *heeft dat eigenlijk wel goed opgenomen, dus. Ik voelde mij daar eigenlijk ook wel direct goed bij.*" (Ruth, stalking, poging wurging en diefstal door ex-vriend, veroordeling)

"*En dat gaat goed, dat klikt goed met de justitieassistent van slachtofferonthaal. Alles rustig op zijn gemak en de tijd ervoor. Als het niet gaat, die merken dat en die stoppen even met het gesprek, laten een pauze toe. Dat doet wel goed. Dat je daar ook echt je verhaal aan kwijt kan. En die brief* [uitnodiging om een slachofferfiche op te stellen] *is duidelijk en als je inderdaad niet wil meewerken, dan is het zo, en dan maken zij daar ook geen drama van. Dus, dat staat er ook wel in. Hij is voorzichtig opgesteld ook, die brief.*" (Lieve, verkrachting door stiefvader, veroordeling)

Slachtofferhulp

"*Aan die slachtofferhulp heb ik wel heel veel gehad. Als ik met vragen zat over die rechtszaak, was ik heel blij dat ik wat dat betreft concrete antwoorden kreeg. Ja, die was mij echt constant aan het helpen als er iets anders was of zo. Dat was bijvoorbeeld ook heel fijn, dat zij ook positieve feedback gaf. Dat dat niet alleen een hoop vragen zijn die gesteld worden, neen, ze laat u uw verhaal doen en zegt dan van: 'Ah, dat was goed.' Daar kom je bij momenten een beetje beter buiten zo, allé niet dat ik daar zo slecht binnen ging maar, gelukkig was dat niet het geval, maar dat die zo zei van: 'Je bent goed bezig.' Dat is fijn om zo eens te horen. 'Ge zijt goed bezig. Heb je dat gedaan? Ah, dat is heel goed!' Dat was ook wel eens tof. Dat was een beetje mijn ruggengraat toen*." (Lies, herhaaldelijke aanranding door werkgever, veroordeling)

"*Ik had gevraagd aan de maatschappelijke assistent van de dienst slachtofferhulp om mee te gaan naar het gezamelijk gesprek met de dader onder begeleiding van de bemiddelaar. Ja, die heeft mij heel veel geholpen. Laatst ben ik ook nog naar het gerecht moeten gaan om papieren en zo te brengen, en dan heb ik ook aan haar gevraagd om, want ja, ze had gezegd: 'Als je wil dat ik meega, bel dan maar, dat is geen enkel probleem.' Daar heb ik veel aan gehad, ja, nu nog! Als er iets is of zo, mag ik bellen. Die gaat met mij mee ook als het voor de strafcommissie* [commissie V.I.]. *Want ik had dat in X in de begeleiding door het Centrum Geestelijke Gezondheidszorg eerst ook, dat ik gesloten bleef. Dat ik niet vlug iemand vertrouw. En met haar* [de maatschappelijk assistent van de dienst slachtofferhulp], *ja, je voelt dat, dat klikte. Zij regelt ook heel veel*." (Griet, nabestaande moord, veroordeling)

"[*Maar ge hebt er wel veel hulp aan? Aan die mevr. van't CAW?*] *Ja, heel veel. Een hele, hele goeie dame, vriendelijk, geen pretentie. Want ik moet dan niet hebben, chichi. Ik laat me zien zoals ik ben. En die heeft me goe geholpen, tot nu, dat ze zei: 'Madam X, we gaan stillekes afbouwen.' Want die zien veel mensen natuurlijk, d'er zijn er veel*." (Caroline, handtasdiefstal, seponering)

3.6.2. Kritiek

Niet alle respondenten vonden voldoening in de ondersteuning die door één of andere dienst slachtofferzorg werd geboden. Daarvoor kunnen uiteenlopende redenen worden aangehaald: de jonge leeftijd van de hulpverlener (waaraan een gebrek aan levenservaring werd gekoppeld); te beperkt in zijn of haar opdracht; het gevoel dat de hulpverleners niet voldoende tijd (konden) besteden aan het slachtoffer (bijvoorbeeld omwille van te weinig personeel, voortdurend gestoord door telefoon, slechts bereikbaar op bepaalde dagen); omdat het moment van het contact niet overeenkwam met het moment waarop het slachtoffer de grootste nood had aan ondersteuning; of ook omdat men geen goed gevoel had bij een bepaalde hulpverlener.

Slachtofferbejegening

Er is een slachtofferbejegenaar van de lokale politie langs geweest, maar die kon niet veel voor Marcel doen. Die dienst was namelijk te beperkt in haar opdracht, volgens Marcel. Ze kon hem alleen maar een mapje geven met informatie over slachtofferschap en slachtofferhulp en hem doorverwijzen naar de dienst slachtofferhulp "*en dat was het. Ze was*

ook heel beperkt. Ze mag maar een stukje van het werk doen en moet je dan doorverwijzen. Ze kan geen dader aanleveren, dus er kon geen verder gevolg zijn." (Marcel, overval, seponering dossier)

Slachtofferonthaal

Tussen Sophie en de justitieassistent van de dienst slachtofferonthaal klikte het niet: "*Hopeloze dienst hé! Allé, ik vind dat een verschrikkelijk mens. Volgens mij heeft die geen diploma voor maatschappelijk assistent. En anders is het er een met heel veel stof op want dat is niet... Dan heb ik liever dat ze mij niet contacteren. Ik wou alleen maar het dossier inkijken. De maatschappelijk assistent is dan de enige die ik van het gerecht zie, waarmee ik in contact kom, ten eerste dat die de dossier wat beter kent of dat die op zijn minst weet in wat voor fase het dossier zit. Die maatschappelijk assistent waarmee ik contact had, werkt ook maar part time, je kon haar maar bereiken op bepaalde dagen. Allé, die mag van mij part-time werken, maar zorg dan dat er meer volk zit op die dienst*." (Sophie, nabestaande dodelijk verkeersongeval, onderzoek lopend)

"(Caroline) *En bijvoorbeeld mijn zus heeft wel papieren gehad van slachtofferonthaal, maar ik ben ook een dochter en ik heb nooit geen papier aangekregen. Dus ik mag bijvoorbeeld in het buitenland zitten, dan ben je van niets op de hoogte. Of mijn vader die vergat mij dikwijls iets te zeggen, want je bent verstrooid op zo'n momenten, dus ik was soms... Als ik niets vroeg aan mijn vader of* [tegen zus] *aan u, want jij zei tegen mij, ik heb dat en dat gehad* [van de dienst slachtofferonthaal], *maar dan weet je het ook niet hé. Moest je in het buitenland wonen, dan weet je het zeker niet. Ik dacht...* (Liesbeth) *Maar ze hebben mij ondervraagd hé.* (Caroline) *Ze hebben u ondervraagd, niet mij.* (Liesbeth) *Ah, voila. En het is daarom dat ze mijn adres hadden, omdat ik ondervraagd werd en mijn vader werd ondervraagd.* (Caroline) *In principe vind ik dat de twee kinderen moeten worden gecontacteerd, want het zou best kunnen dat wij ook, allé, ik zeg nu maar, nu komen wij goed overeen, maar dat kan evengoed geweest zijn dat wij geen contact hebben en dan weet je* [diegene die niet gecontacteerd wordt door slachtofferonthaal] *het niet hé. Dus dat vond ik feitelijk ook niet echt juist. Ik ben ook een dochter, ik zou ook informatie moeten krijgen feitelijk*." (Liesbeth en Caroline, zelfdoding moeder, onderzoek lopend)

Peter en Marie zijn naar het parket gegaan om de afscheidsbrief van hun dochter op te halen. Ze werden ontvangen door een justitieassistent van voor in de 20. Dat op zich vond Peter geen probleem, wel het feit dat ze gedurende hun gesprek zeker tien telefoons heeft gekregen. Ze zijn dan ook niet lang op de dienst slachtofferonthaal gebleven, omdat ze het storend vonden. Ook dit is geen verwijt aan de justitie-assistente in kwestie, wel ten aanzien van de infrastructuur. Peter zegt tijdens het interview letterlijk dat slachtofferonthaal blijkbaar maar een bijverdienste was van de betrokkene. Hij vond het niet kunnen dat hun onderhoud voortdurend gestoord werd en dat er klaarblijkelijk te weinig belang gehecht wordt aan slachtofferonthaal, wat zich uit in een onderbemanning van de dienst. (Peter en Marie, dodelijk ongeval kleinzoon en schoonzoon)

Slachtofferhulp

"*Die zeggen 'Kijk, wij weten van heel het gerechtelijk dossier niets.' Wat ook wel zo is. Dat kan ik verstaan.* (...) *Als ik daarmee had verder willen gaan, dan moet ik naar daar gaan, intakegesprekken doen en dan pas kom je bij een psycholoog terecht. Allé, dat is een hele procedure hé! Die waren wel vriendelijk en heel lief en die hadden wel aandacht voor het psychologisch aspect en zo. Die deden dat*

wel goed. Maar, die zeggen ook 'Wij zijn geen psychologen en als wij zien dat jij met onze hulp niet toekomt, dan gaan wij verder naar hulp buiten zoeken.' Maar ja, dat duurt en dat duurt. Je hebt wel hulp nodig op die moment . En ik zei altijd maar tegen de mensen in mijn omgeving en mijn huisarts 'alle chance dat ik een heel medisch team had dat mij bijstond.'" (Sophie, nabestaande dodelijk verkeersongeval, onderzoek lopend)

"*Allé, dat* [slachtofferhulp] *was in het begin wel een beetje... Ze* [de hulpverleners van de dienst slachtofferhulp] *hadden gezegd van 'Ja, je gaat drie weken moeten wachten.' En, mijn mama, mijn mama was dan boos geworden. Mijn mama was dan boos geworden* [lacht] *en dan ging het wel een beetje sneller gaan*. [lacht] *Dan mocht ik na een paar dagen al komen*. (...) *Er moest wel veel vanuit jezelf komen, maar ja, ze hebben daar waarschijnlijk ook geen tijd voor om zo eens te bellen van 'Wanneer kom je nog eens' of ...* [*Je moest eigenlijk zelf steeds de stap zetten naar de dienst slachtofferhulp?*] *Ja, eigenlijk zelf. Of ze vroegen dan van 'Wanneer kom je terug?', maar... Ja, en het is dan je kan altijd bellen of langsgaan of zo, maar ja. Ja, awel, dan maken ze een afspraak voor de week nadien of voor twee weken nadien, maar ja, het is soms op een ander moment dat je nood hebt aan een gesprek. Allé, daarmee ben ik daar ook vrij rap mee gestopt*." (Joke, verkrachting door onbekende, veroordeling)

Algemene bedenkingen

Volgens Marcel bestaan er op papier enorm veel voorzieningen, maar in de praktijk functioneren ze niet naar behoren. Op papier is alles goed omlijnd, maar in de praktijk is dat te weinig beschikbaar en haalbaar. "*Men roept altijd dat er zo veel vrijwilligersorganisaties zijn die ter beschikking staan van hulpbehoevenden, maar als puntje bij paaltje komt, kan je er geen beroep op doen. Er bestaat veel op papier, maar te weinig in werkelijkheid.* (...) *Er werken veel jonge vrouwen bij de verschillende slachtofferdiensten. Die hebben niet de ervaring om oudere mensen te helpen, hebben niet de nodige bagage om te begrijpen wat oudere mensen al hebben meegemaakt, welke ervaring ouderen hebben*." (Marcel, overval, seponering dossier)

"(Mies) *Er is zo geen instantie waar je met al je praktische vragen naartoe kan. Want dat is toch wel heel belangrijk. Je zit met zo veel vragen en inderdaad zo de ene zegt het zo, de andere zegt het zo.*" (Ida en Mies, zelfdoding jongere zus, gerechtelijke procedure)

"*De locatie vond ik verschrikkelijk want dat gebouw… dat betonnen gebouw… afgrijselijk was dat. Het deed me denken aan Oost-Duitsland. Zoiets zag het eruit. 't Was echt een gebouw van Oost-Duitsland. En ze waren al blij dat ze dit gebouw hadden. Ik bedoel, ik vond dat … een echt politiebureau moet er toch wel iets vriendelijker uitzien dan dat. En ik zeg je, de muurtjes waren zo dun dat het gesprek naast je dat was volkomen te volgen. Ik zeg hen, 't minste wat ze kunnen doen is, laat dat beton wit verven ofzo. Dus de omgeving was zeer deprimerend. Zo van die hele kleine nauwe gangetjes en zo. Ik voelde me echt dat het… vreselijk. Ze hebben geprobeerd die kamertjes wel een beetje in te richten. Die mevrouw die in het volgende kamertje zat, die gilde als gek… Nou, dan zit je daar tegenover elkaar*." (Yvette, handtasdiefstal)

4. De bemiddelingsdiensten

Een andere dienst waar sommige respondenten een beroep op deden is de dienst herstelbemiddeling We dienen hierbij te preciseren de respondenten niet toevallig geselecteerd werden uit de gegevensbanken van de diensten waaruit we onze kwalitatieve steekproef wilden trekken, maar dat we hen opgezocht hebben bij de vzw Médiante, de enige vereniging die momenteel herstelbemiddeling in het Franstalige deel van België aanbiedt, dan wel via vzw Suggnomè voor de Vlaamse respondenten.

Hun aandeel in de huidige steekproef is dus geenszins representatief voor het gebruik dat slachtoffers maken van bemiddeling, als we het extrapoleren naar de ganse populatie. Het beroep dat gedaan wordt op bemiddeling (namelijk op alle beschikbare vormen van bemiddeling) blijft nog beperkt in vergelijking met andere vormen waarmee slachtoffers of daders benaderd worden. Het is trouwens zo dat geen enkele van de toevallig geselecteerde respondenten een bemiddelingsprocedure doorliep (bijvoorbeeld bemiddeling in strafzaken of lokale bemiddeling).

Vijf van onze respondenten doorliepen de procedure inzake herstelbemiddeling voorgesteld door vzw Médiante. In Vlaanderen werden vier respondenten gezien die zowel een slachtofferfiche invulden als deelnamen aan een bemiddeling fase strafuitvoering. Uit hun getuigenissen blijken niet alleen hun verwachtingen, maar ook hun indrukken van deze procedure die (hoewel complementair) een alternatief vormt voor de klassieke strafrechtelijke procedure.

De respondenten zijn van mening dat de bemiddeling hen een antwoord heeft kunnen bieden dat het klassieke gerechtelijke systeem niet kon bieden, namelijk hun negatieve gevoelens kanaliseren (hen de mogelijkheid geven hun woede te uiten, de haat die ze voelen te overstijgen); een ander zicht krijgen op de waarheid (doordat ze informatie ontvingen over de feiten die de dader hen alleen kon geven tijdens een ontmoeting waarbij de strafrechtelijke belangen geen rol spelen); hen de mogelijkheid geven een antwoord te krijgen op vragen of meer persoonlijke behoeftes (zoals wanneer de dader en het directe slachtoffer elkaar kennen, informatie over de gevoelens van de overleden naaste ten aanzien van henzelf als indirecte slachtoffers) of een boodschap – hun boodschap - over te maken aan de dader (hem duidelijk maken welk lijden en welk verlies aan levenskwaliteit zijn daad teweeg gebracht heeft). Bovendien kan het een invloed hebben op bijvoorbeeld de slachtofferfiche die slachtoffers wensen op te maken.

4.1. De bemiddeling helpt om informatie te geven in functie van de verklaring van de feiten en het afsluiten van het verwerkingsproces

Het krijgen van informatie is belangrijk is om het feit te kunnen verwerken en het proces te kunnen afsluiten. De bemiddeling kan daarin een belangrijke rol spelen.

> *"De dader zelf heeft gevraagd om een bemiddeling te doen. Ik was daarmee akkoord, want ik had ook..., eigenlijk, ik was blij dat het er was want dan kon ik zo mijn vragen oplossen. 'Waarom', zo van die vragen die ik dan kon stellen via de bemiddelaar. En dat was heel goed. Plezant zo dat ik de*

bemiddelaar had. (...) *Dan is er ook een gezamenlijk gesprek geweest met de dader. Mijn echtgenoot was er ook bij. Daar was ik wel blij om, want hij had de dader ook nog nooit gezien. Ja, op de rechtbank, maar hij kon er zo geen beeld van schetsen.* (...) *Dat heeft ook veel opgehelderd. Daar ben ik wel tevreden van. Als de dader de bemiddelaar niet had ingeschakeld, had ik ook nooit geweten dat ik zo met de dader kon babbelen. Er ook nooit bij stilgestaan van 'Hoe kan ik met de dader praten terwijl ik hem niet hoef te zien?' Dus ik was toch wel blij dat de dader de bemiddelaar uiteindelijk had ingeschakeld. Want anders had ik nooit geweten dat het op die manier kon*." (Lieve, verkrachting door stiefvader, veroordeling)

"*Ik wist eigenlijk nog altijd niet hoe het nu gebeurd was. En via die bemiddeling ben ik dat nu allemaal te weten gekomen. Ik wist wel dat hij geschoten had, maar hoe juist, dat heb ik aan hem allemaal gevraagd in de bemiddeling.* (…) *Want ik had eigenlijk een aanvraag voor bemiddeling ingediend en hij had tezelfdertijd een aanvraag ingediend. Want ik had zoiets van 'Nu komt hij vrij en nu weet ik nog niet op al mijn vragen een antwoord. En als hij vrij is, ja, ik ga daar niet naartoe om dat allemaal te vragen.' Ik zat met die vragen en ik wou daar een antwoord op. Waarom hij het gedaan had.* (…) *Dan heb ik echt alles gezegd dat op mij lag en zo. Want ik heb ook gezegd: 'Jij krijgt van mij een tweede kans, maar je moet ze goed benutten.' Hij zei dan zelf dat hij het wel had ingezien. En dat hij er spijt van heeft. Op het gerecht zei hij dat ook, maar dan zat hij daar voor en zei dat het hem speet, maar dat was niet gemeend. En nu zag ik echt dat hij het meende want hij had ook tranen in zijn ogen en zo en dan heeft hij echt gezegd: 'Het spijt me, als ik de tijd kon terugdraaien...' Dat heeft hij zeker drie of vier keer gezegd. En dan zei ik ook: 'Waarom heb je daar 8 jaar voor gewacht, om te zeggen dat het je spijt?' Hij had gezegd dat hij dat vroeger ook al eens had gevraagd, of hij contact of zo mocht opnemen met mij, maar dat hadden ze hem toen afgeraden. Daarvoor* [voor het gezamenlijk gesprek] *had ik zoiets van 'Hij komt nu vrij, is dat om goede punten te halen dan dat hij dat gesprek wil?', terwijl je dan daar hoort dat hij al vroeger een gesprek had gevraagd maar dat dat dan geweigerd was. Daarvoor* [voor het gesprek], *je weet van niks iets. Je stelt je wel vragen en fantaseert er een antwoord op. Je weet de waarheid niet. Ik had zoiets van 'Ik moet dat uit zijn mond horen, ik moet zijn gezicht zien, van die spijt en zo, dan kan ik dat pas ten volle beseffen, is het waar of niet waar.'* (...) *Ik heb ook zoiets van 'Nu heb je de kans, nu zit hij nog vast, nu kan je alles nog vragen.' Eens hij vrij is, waar moet je dan nog naartoe?*" (Griet, nabestaande moord, veroordeling)

"*Voor mij was dat zoiets van die bemiddeling van 'Oke, je komt nu met die vraag voor vrijwilligerswerk, kan ik dan een aantal andere dingen vragen?' Dat vrijwilligerswerk, ja, dat vond ik geen probleem. En, ja, ik weet nu niet meer juist waarom, hoe dat dan juist gekomen is dat dat verder ging dan die ene vraag* [i.v.m. vrijwilligerswerk]. *Ik denk vooral omdat ik ook nog met heel veel vragen zat. En dat de bemiddelaar zoiets zei van 'Ja, ik zal proberen daar een antwoord op te zoeken en dat aan hem te vragen.' En zo is dat dan verder gegaan. Ah ja, want je zit natuurlijk heel erg met het gevoel van 'waarom?', waarom dat iemand zoiets doet. En dat was een vraag van mij naar hem toe en zo is dat dan eigenlijk, ja, verder gegaan.* (...) *De voorwaarde* [voor V.I. in de slachtofferfiche] *is om geen contact met mij op te nemen, maar ik weet niet meer hoe hij er uit ziet. Nu, maar ik ken wel een meisje die ook slachtoffer was van hem. En zij heeft hem dus herkend en door haar is hij opgepakt. Die zei wel tegen mij van 'wees gerust, je zal wel weten dat hij het is als je hem tegen komt op straat.' Ik had zoiets van, ja, als ik nu weet dat hij vrij is, dan ga ik zo in iedereen hem zien zo. Ik denk dat ik dan 50 keer naar mijn mama ga bellen van 'Mama, ik heb hem gezien!'* [lacht] *Allé, ik heb daar een beetje schrik voor. Want, ja, ik denk wel dat zij gelijk heeft. Ik denk wel dat ik hem inderdaad misschien wel zal herkennen, ook al kan ik mij nu geen beeld meer van hem vormen. Ja, ik denk dat dat wel een shock moet zijn, denk ik, als je die dan tegenkomt. Maar ik denk*

dat ik gewoon schrik heb van iedereen die op straat gaat rondlopen als ik weet van 'Hij is vrij.'" (Joke, verkrachting door onbekende, veroordeling)

De motivatie voor het opstarten van een bemiddelingsprocedure was voor Griet het kunnen stellen van vragen aan de dader omtrent de precieze omstandigheden van het overlijden van haar man, aangezien ze nooit toestemming kreeg het gerechtelijk dossier in te zien; omtrent de schadevergoeding, aangezien ze die nog steeds niet had gekregen; en omtrent het motief van de dader. Griet is acht jaar in het ongewisse gebleven omtrent een aantal elementen en details in het gerechtelijk dossier: "*Ik zat met die vragen en ik wou daar een antwoord op. Zeker omdat ik moest weten of hij bij die vrouw was ja of nee. En waarom hij het gedaan had. Of hij niet wist dat wij* [Griet en haar man] *terug samen kwamen?* (...) *Ik had gevraagd ook of er een videofilm was van de reconstructie, want ik wist eigenlijk nog altijd niet hoe het nu gebeurd was. En via die bemiddelingsdingen ben ik dat nu allemaal te weten gekomen. Ik wist wel dat hij geschoten had, maar hoe juist, dat heb ik aan hem allemaal gevraagd in de bemiddeling.* [*Op die informatie heb je dan lang moeten wachten?*] *Ja. Je weet ook niet waar je naartoe moet met zo'n vragen.*" (Griet, nabestaande moord, veroordeling)

4.2. Hun negatieve gevoelens kanaliseren

"*Ce qui m'a frappé, je me souviens de l'époque, avant le procès, j'ai découvert la haine et la volonté de vengeance, en tout cas dans les premières heures, un peu comme une passion amoureuse, sauf qu'ici j'ai eu la passion de la mort, je vais dire. Et puis heureusement, ça s'estompe. Ça a été difficile pour moi aussi car ce sont des choses que je ne connaissais pas en moi. Et je me suis dit: 'Mais enfin, la justice est mal faite parce qu'on ne peut pas parler, pas savoir… et puis, les films américains montrent presque toujours des vengeances accomplies, en nous disant: 'ça c'est normal' que ce soit de la main du vengeur ou de la main du destin, quand le générique arrive, en tout cas, le méchant il est mort.' Même si c'est un camion qui s'est encastré. En tout cas dans la vraie vie, on ne peut pas, et sans doute tant mieux, c'est nécessaire. Mais ce que je veux dire, c'est que le cinéma ou la littérature répondent à un appel du corps, que j'ai senti et qu'il faut apprendre à maîtriser et l'appareil judiciaire fonctionne de telle manière qu'il nous laisse en plan avec ce truc. Et moi, je suis bien éduqué, je l'ai analysé, je me suis dit: 'Non, ça ne va pas.' J'ai élaboré des nuits entières des plans de vengeance… en aucun cas je me suis dit que je ne pouvais pas le faire parce que je risquais d'aller en prison ou quoi ou qu'est-ce. C'était davantage par rapport à mon papa.*" (Nils, doodslag, dader veroordeeld tot een gevangenisstraf)

"*Le service de médiation a organisé la rencontre. Ils ont établi les principes de base de la médiation (notamment pas de violence). J'avais besoin de m'exprimer. Pour moi, la rencontre s'est bien passée car j'ai enfin pu décharger « le fardeau que je portais ». Nous avons parlé chacun à notre tour. D'abord Monsieur X. (l'auteur), ensuite moi. Puis, nous avons eu un échange. Monsieur X. a essayé de s'excuser, de demander pardon. Il a dit qu'il priait pour mon fils, qu'il allait au culte. Je lui ai dit tout ce que je pensais. Je l'ai traité d' 'assassin'. Le médiateur est intervenu et m'a dit: 'Vous l'avez démoli.' Je lui ai répondu que c'était mon but. L'auteur disait: 'Je veux sortir d'ici.' Leur rôle, aux médiateurs, a été de passer la parole et de me contenir. Je lui a bien fait comprendre de 'ne pas venir me provoquer, ni de me donner une demi-occasion de lui 'Peter la gueule.' Là le médiateur a dit: 'Pas de menace.' Mais j'ai dit: 'J'ai quand même eu l'occasion de lui faire comprendre qu'à X., il n'avait pas d'amis, mais beaucoup d'ennemis, mais que moi, par contre, j'avais des amis.'*" (Georges, kind overleden, dader veroordeeld)

In bepaalde gevallen gaf de bemiddeling de slachtoffers de mogelijkheid een minder zwart-wit beeld van daders te krijgen (wat hun angst voor een latere ontmoeting deed afnemen), zelfs al zijn sommigen van mening dat bemiddeling niet met elke dader mogelijk is. Dat was ondermeer het geval bij de slachtoffers die aanvaardden of wensten de bemiddelingsprocedure te doorlopen met één dader maar niet met een andere.

Zelfs al zien sommigen het somberder in dan anderen

" [*Monsieur M, vous avez une volonté à son égard?*] *J'ai la haine. Je ne veux même pas y penser. D'ailleurs, c'est quelqu'un dont il ne faut pas se tracasser. Il ne m'intéresse pas…je l'ai même oublié pour te dire.*" (Marie, moord op een naast familielid, daders veroordeeld)

"*J'ai rencontré D. une semaine ou deux plus tard, la veille de la réunion de la commission de libération conditionnelle. D. avait entendu, semble-t-il des rumeurs comme quoi je voulais lui faire la peau. J'étais en effet allé en Sicile et D. avait entendu dire que c'était pour engager quelqu'un de la mafia pour lui faire la peau. Ce qui l'a motivé à nous rencontrer, c'est la peur.* (...) *J'ai pu constater que D. a essayé de m'embobiner en me parlant 'd'église, de prière etc.' D. a sans doute cru que puisque j'étais d'origine italienne, j'étais catholique, et que ça me toucherait. Mais je ne suis pas catholique et je le lui ai dit. 'Qu'est-ce que tu veux me faire croire, que quand tu sors le dimanche, tu vas à l'église ?' *" (Georges, kind overleden, doodslag, dader veroordeeld)

En wijzigt de mening soms doorheen de tijd

"*Et en sortant le médiateur m'a dit que X (un autre co-auteurs de l'agression) était aussi dans la prison là. Mais je crois qu'il me l'aurait dit ce jour là, je ne serais même jamais allée dans la prison. Donc, il a attendu qu'on soit partis* [petit rire]. *Et après, je l'ai encore revu une fois pour le compte-rendu de la médiation et c'est à ce moment là qu'il m'a dit qu'il était là aussi.* [*X n'a pas essayé de prendre contact avec vous?*] *Non. C'est une personne qui m'a toujours terrorisée. Je ne sais pas, c'est une personne qui n'a aucune limite.* (...) *Et puis le mediateur m'a dit: 'Si un jour, vous voulez rencontrer l'autre, vous me donnez un coup de téléphone et on essaye d'arranger une rencontre.' Mais lui, je ne pense pas être prête à le voir. A ce moment là, je n'avais pas envie du tout. Maintenant, il m'arrive parfois de me dire que ça me ferait peut-être du bien mais je ne pense pas être prête à l'avoir en face de moi. Mais ça évolue, il y a six mois d'ici, je ne voulais plus en entendre parler… puis, je l'ai vu (un premier co-auteur)… Maintenant, parfois je pense à voir l'autre. Mais j'y pense… depuis que j'ai vu L, je n'y pense plus beaucoup parce que L connaît X et qu'il m'a dit que je ne devais pas m'inquiéter, que ce n'était pas pour moi qu'ils étaient là.*" (Zoé, geweldpleging, daders veroordeeld)

4.3. Bemiddeling en vrijlating van de dader

Voor sommigen vormt bemiddeling alleen maar een manier om op een concretere en meer realistische wijze te kijken naar de voorwaarden inzake voorwaardelijke invrijheidstelling ten aanzien van de dader (of deze te controleren). Meestal stelt een ontmoeting met de dader de slachtoffers gerust en kijken ze met een heel andere blik naar

diens toekomstige vrijlating. Hun angst is afgenomen en ze hebben vaak het gevoel dat ze de bladzijde kunnen omslaan.

> In de bemiddelingsovereenkomst is een afspraak opgenomen over wat te doen als dader en slachtoffer elkaar tegenkomen op straat, iets dat niet in de slachtofferfiche staat, maar wel van groot belang is voor het slachtoffer: "*Het is ook de bedoeling, dat staat ook in de fiche (overeenkomst bemiddeling), dat hij, als hij mij tegen kom op straat, zijn hoofd draait en naar de overkant van de straat gaat*." Lieve voelt zich echter niet veiliger dan vóór de bemiddeling aangezien ze nog steeds erg weinig vertrouwen heeft in de oprechtheid van de dader. Aan dat wantrouwen heeft de bemiddeling niet kunnen verhelpen. Lieve vreest dat de dader niet erg oprecht was tijdens de bemiddeling. Ze heeft nog steeds erg veel schrik van hem en vermoedt dat hij een spel speelt met haar en de bemiddelaar. "*Ja, ik denk dat de bemiddelaar inderdaad niet veel weet van de dader zelf. Dat hij juist de gesprekken heeft gevoerd tussen mij en die dader. Hij kan er misschien wel een beeld van creëren, maar ik heb hem* [de dader] *toen in de gevangenis gezien, en hij was inderdaad zo klein* [toont met duim en wijsvinger een grootte van enkele centimeter]. *Maar volgens mij is hij terug aan het open bloeien en ik denk dat de bemiddelaar het niet ziet. De gevangenis is inderdaad niet plezant om daar te zitten, dus ja, uiteraard dat je bijeenkrimpt, en dat je schrik hebt van alles dat beweegt* [maakt allusie op uitspraak van de bemiddelaar dat de dader een bange wezel is], *maar vanaf dat hij vrijkomt hé, je gaat die kerel nogal eens zien open bloeien.* (Jean) *Zolang hij in de gevangenis zit, zal hij alles doen wat er van hem gevraagd wordt zeker, om een goed beeld op te hangen van zichzelf. Ik denk dat het perfect mogelijk is jezelf twee jaar anders voor te doen dan dat je bent. Perfect mogelijk omdat je weet wat ervan afhangt* [kans op V.I.]. *En ik zie dat zo voor mij, eens dat die kerel buitenkomt, dan is die terug zoals vroeger, dan is die niet meer te houden. Dat heeft natuurlijk allemaal met de dader te maken. Hoe vermogend hij is en hoe welwillend hij is om alles terug te betalen. Want hij was heel fier en, hoe moet ik dat zeggen, voelde zich gedwongen om het geld dat hij verdiend had in de gevangenis om dat al te betalen aan Lieve. Dat was 486 euro. En bij mij is dat overgekomen als van 'Voila, ik wil mijn goede wil tonen' met het oog op zijn V.I. Om zich een beetje goed te stellen, zo van 'Ik wil wel maar dat is het enige dat ik kan doen* [die 486 euro geven] *en ik wil dat geven en ik zal dat geven en dat moet zo rap mogelijk gebeuren. Ik wil dat niet dat dat lang aansleept.'*" (Lieve, verkrachting door stiefvader, veroordeling)

> "*Maar het meeste was ook dat ik nog met al die vragen zat en dat ik toen* [via de bemiddeling] *een antwoord had. En nu is dat 'pfft.' Nu heb ik zoiets van 'Laat het maar komen' (die invrijheidsstelling). Het moet toch komen.* (...) *Vrienden zullen we nooit zijn, maar, allé, die haat is weg.* (...) *Ja, dat zij hun straf niet uitzitten. Maar ja, ik heb me daar nu wel bij neer gelegd. Sinds dat ik dat gesprek met hem heb gehad is dat zo, ja, een hele opluchting voor mij*." (Griet, nabestaande moord, veroordeling)

> *"La médiatrice, elle a dit: 'Si vous rencontrer Madame à la digue à la mer, qu'est-ce que vous faites?' Elle lui dit: 'Pourquoi est-ce que je l'éviterais, je lui dirais bonjour.'* [*Elle habite où?*] *A Bruges, du moins, son mari habite à Bruges. Ils sont divorcés maintenant. Ils ont divorcé par intérêt après le procès. Sinon, ils allaient tout prendre, la maison et tout…*" (Marie, moord op een naast familielid, daders veroordeeld)

> "*Je n'étais pas tellement inquiet par rapport à sa sortie, je n'avais pas l'impression qu'il chercherait à nous faire du mal mais, par contre, je voulais être préparé, et je pense que lui aussi, à une rencontre*

fortuite. Et je pense que là, après cette discussion ça va. Si aujourd'hui, on se croise dans la rue après s'être parlés, au pire on se fera signe de la main en se souhaitant une bonne journée. On sait ce qu'on pense l'un de l'autre et voilà. Il n'y a pas de doute et il n'y a pas de peur. Souvent c'est à cause de la peur que des choses malheureuses se passent." (Nils, doodslag, dader veroordeeld)

"[*Et vous appréhendiez?*] *En fait, j'avais peur que ce garçon là, si je le rencontrais dans la rue- en fait, ce dont j'avais besoin aussi c'est de voir son visage parce qu'à part de nom, je ne le connaissais pas. Parce que lui avait dit que je serais sur son chemin, il me reconnaîtrait. Pourtant… si ça tombe, je l'ai croisé plein de fois après sans savoir que c'était lui. Bref, j'avais besoin de l'avoir en face de moi.* (...) [*Vous avez parlé de sa sortie éventuelle à L?*] *On a fait une sorte de convention. Je lui ai dit que je voulais vivre en paix. Que l'argent, je n'en veux pas. On a fait le papier.* [*Pourquoi ne vouliez vous pas l'argent?*] *Parce que la démarche ne venait pas de moi. Elle venait du père de ma fille qui voulait les faire 'payer'. De toute manière, ce n'est pas la somme qu'il va me donner qui va changer quelque chose. Et puis, ça ne m'intéressait pas. Il m'a rassurée, c'est ça qui m'importait. Je ne voulais plus rien savoir, plus rien avoir avec mon ex. Je lui ai dit: 'Maintenant, je ne veux pas dire que je veux que l'on soit ami. Si on se croise en chemin et que tu me fais un signe de tête, tu me fais un signe de tête, maintenant si tu passes tout droit, tu passes tout droit, ça ne change rien. Je veux juste vivre en paix parce que la petite et moi on a rien à voir là-dedans.'* [*Vous pourriez être amenée à le croiser ici dans le coin?*] *Ici, dans le coin, je ne sais pas mais je viendrais à le croiser, ça ne me dérangerait pas. Lui hein!* [*Et par rapport à la fiche victime? Vous auriez des conditions à mettre?*] *Non, rien de plus que ce que j'ai dit en médiation. Avec le recul, après cette médiation, j'aurais presque envie que si je le rencontre en rue, il me dise bonjour. Ce serait vraiment me prouver que je n'y suis pour rien, que je suis quelqu'un. Ce serait me prouver qu'il s'excuse vraiment et que je n'ai rien à voir dans tout ça… Pourtant, je ne le connaissais pas… La première fois que je l'ai vu, c'est en photo quand on l'a arrêté et la seconde fois, c'est en médiation.* (...) *Il a essayé de me rassurer pour le futur, notamment par rapport à son complice. Il m'a dit que par rapport à lui, je n'avais vraiment aucune crainte à avoir. 'Je te donne ma parole' qu'il m'a dit. En un sens, j'ai envie de le croire parce que ce jour-là il m'a protégé et en même temps, je me dis: 'On verra'* " (Zoé, geweldpleging, daders veroordeeld)

"*J'ai informé D. des conditions que j'avais inscrites dans la fiche victime. D. y a réagi favorablement. Malheureusement, je n'avais pas compris que sa sœur habitait à 50 m de chez la mère de D., mais dans une autre localité (à 50 m de B). Je l'ai appris le soir – via des connaissances, la veille de la Commission de libération conditionnelle vu que Mr D. voulait déménager chez sa sœur. Du coup, il l'a dit haut et fort à lors de la réunion de la Commission: 'Si c'est pour déménager de 50m, cela ne sert à rien. Cela n'a rien changé aux conditions que j'avais déjà imaginées avant la rencontre, lors de la rédaction de la fiche victime. Médiante a fait signer un pré-accord avec les conditions de sortie à Mr D. et me l'a envoyé. Si les conditions ne sont pas respectées, je préviendrai Médiante. Pour moi, ce pré-accord est important car j'ai l'impression d'avoir une emprise sur D.' Il sait que je le surveille indirectement et qu'au moindre écart, je serai là.*" (Georges, kind overleden, doodslag, dader veroordeeld)

"*J'avais aussi demandé comment ils comptaient se réinsérer dans la société, comment ils comptaient faire, comment ils raisonnaient… donc elle leur a posé plusieurs questions pour voir s'ils étaient prêts à réintégrer la société. Et ils ont tous dit qu'ils voulaient avoir une vie honnête, travailler… et il y en a même un qui a dit que si c'était possible, ben il aimerait même bien partir plus loin de son village, pour être loin de ses parents et de ses amis parce que ce n'était pas bon.*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

Alle respondenten benadrukken echter dat een bemiddelingsprocedure tussen dader en slachtoffer inzake feiten met ernstige gevolgen (in deze gevallen met het overlijden van een persoon tot gevolg) slechts mogelijk is op voorwaarde dat een procedure aangewend wordt waarbij geen andere belangen spelen en alleen centraal staat dat dader en slachtoffer elkaar willen ontmoeten en uitleg verschaffen, maar ook op voorwaarde dat het een voldoende soepele procedure is waarbij oprechte woorden kunnen gesproken worden.

> "*Je ne voulais pas que ce soit une opportunité pour lui de sortir plus vite ou quelque chose comme ça. Je ne sais pas si ça influence ou non une Commission mais en tout cas je voulais me prémunir de ça et je voulais une parole franche et sincère.*" (Nils, doodslag, dader veroordeeld)

> "*Le seul truc qui m'a fait plaisir entre guillemet, c'est que la personne qui a pris contact avec moi via l'asbl X (c'est comme ça que ça s'appelle) l'a fait de plein gré. C'était même pas pour une remise de peine ; il avait déjà des congés et tout. Il l'a vraiment fait honnêtement, sans arrière pensée et sans intérêt.*" (Zoé, geweldpleging, daders veroordeeld)

> "*Je l'ai sentie plus comme victime parce qu'elle m'a dit: ' Je vous jure, je n'ai jamais cru qu'il allait le tuer… qu'il allait lui donner une leçon oui mais pas qu'il allait le tuer.' Et je la crois parce que je ne crois pas que ce soit le genre de femme à mentir, surtout qu'elle a été condamnée à 15 ans. Je crois qu'elle n'a pas d'intérêt à mentir. Elle dit: 'Je n'arrête pas de penser au mal que je vous ai fait' et puis, elle pense aussi beaucoup à mon frère. Elle a juste eu la force d'effacer le sang de mon frère.*" (Marie, moord op een naast familielid, daders veroordeeld)

4.4. Om oprechte woorden te kunnen spreken, moeten de middelen om in contact te treden soepel aangewend kunnen worden

> "*En plus, après l'audience, je sais bien que j'étais partie à Mons, et il y avait des jeunes, des copains à eux que je n'avais pas reconnus parce qu'ils étaient beaucoup au tribunal, ils m'ont un peu agressé. Ils m'ont dit que c'était de ma faute que leur copain il avait pris autant etc. Donc, c'est pour ça que j'ai eu peur de représailles de la part de ces jeunes là, s'ils sortaient de prison. La médiatrice est allée voir chacun dans la prison et elle avait pris des notes comme vous et elle a pris leurs phrases type* [*C'était de l'écrit? ça vous a donné plus confiance en ce qui a été dit?*] *Oui. Elle m'a vraiment lu la feuille et elle m'a dit: 'Voilà, ils ont dit ça, telle phrase, telle phrase… ' Et les quatre ont dit: 'Mais non, elle a bien fait, c'était tout à fait sa place, on aurait fait de même si c'était notre père.'*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

> "*Moi par contre, j'avais souhaité que ça ne se passe pas en prison pour justement trouver un espace neutre, si possible, où il ne se sente pas fragilisé et où en même temps, il ne voit pas d'autre intérêt que d'échanger quelque chose entre lui et moi. Donc, moi j'avais proposé de faire ça dans un café, ce qui apparemment a posé des problèmes pratiques et donc, ils ont proposé de faire ça dans une salle de conférence au centre ville.* [*L'auteur était toujours en prison à ce moment là?*] *Oui, il a du profiter d'un congé pénitentiaire où il devait aller aussi chez le psy pour participer à la rencontre. Ça s'est inséré dans une journée organisée pour des missions spécifiques.* (...) *Donc voilà, les pièces manquantes et les pièces nouvelles et puis un moment, il m'a dit: 'Si tu veux vraiment que je te*

raconte tout, je vais devoir renter dans des choses qui me gênent.' Et donc, il a demandé si les médiatrices pouvaient sortir. Leur présence le gênait. Pour elles, c'était une situation qu'elles n'avaient jamais rencontrée. On avait déjà discuté un bon moment en leur présence à ce moment-là. Et elles ont accepté. Donc elles sont sorties et après, il m'a raconté des choses plus intimes qui étaient nécessaires aussi à ma compréhension. Ce qu'on ne savait pas (dix minutes plus tard une médiatrice a frappé à la porte en demandant ce qui se passait), c'est que c'était une porte spéciale avec une carte magnétique qui était restée bien gentiment sur la table et qui faisait qu'une fois que les personnes étaient sorties, elles ne pouvaient plus re-rentrer. En plus, cette porte était bien blindée ce qui fait qu'une fois à l'extérieur, elles n'entendaient plus rien du tout! Donc, elles s'étaient un petit peu inquiétées et ont frappé à la porte pour voir si tout se passait bien. On a ouvert la porte presque à deux. Elle a demandé si on pouvait laisser la porte ne fut-ce qu'entrouverte, ce que nous avons fait. Voilà, c'était une situation un peu cocasse! La médiation s'est terminée… et elle s'est clôturée où j'ai pu… pardonner. (...) *Je pense que la médiation est un travail très délicat parce qu'il n'y a pas deux histoires identiques. Et c'est pour ça que des organismes de médiation comme Médiante sont des outils extrêmement précieux, dont les résultats vont être très difficiles à quantifier. Je connais un peu la politique et je sais que les choses se mettront en place si on peut chiffrer les résultats - c'est pour ça que je suis très intéressé par la recherche. Or, on ne peut pas les chiffrer, c'est trop qualitatif. Il y a des gens qui ne veulent pas ou qui ne veulent pas encore, et puis, il y a la notion de temps qui est éminemment subjective quand il y a un fait commis, que ce soit pour l'auteur ou la victime, et qui fait qu'il est impossible de dire quand cette médiation sera nécessaire ou intéressante pour les deux parties. Peut-être que trois, quatre ans après les faits, je n'aurais pas été prêt ou lui n'aurait pas été prêt… allez savoir. Là, il s'est passé huit ans. J'étais peut-être prêt avant mais lui pas. Donc, je ne souhaite qu'une chose, c'est que ce ne soit jamais cadenassé par des règles, par des schémas. Il faut que ça reste instinctif et adapté à l'écoute. Le fait que ces deux mediateurs aient accepté de sortir, bien sur que c'est risqué, c'est un risque qu'elle ont pris, peut-être qu'elles se sont fait taper sur les doigts ensuite, je n'en sais rien… mais elles ont dû juger sur l'instant, elles ont du sortir parce qu'elles se sont dit: 'Ils en ont besoin.' Dans un autre cas, peut-être qu'elles diront que non, vous voyez ce que je veux dire?* [*Vous vous êtes dit quelque chose en vous quittant?*] *On a laissé des portes ouvertes aussi. Il m'a dit: 'Si tu as encore des questions, si tu veux qu'on se rencontre, on peut le faire.' Et moi je lui ai dit pareil: 'Si un jour tu as envie de me dire des choses…' On était d'accord sur le fait que quoiqu'il arrive, on repasse en tout cas par Médiante, du moins dans un premier temps.* [*Et ça ne s'est jamais reproduit?*] *Non.* [*Quand a eu lieu cette rencontre?*] *Il y a presque deux ans.*" (Nils, doodslag, dader veroordeeld)

De respondenten benadrukken dat men zich klaar moet voelen om deel te nemen aan een bemiddeling… en dat zoiets zeker niet op commando of op afspraak gebeurt. Vandaar dat sommigen van de slachtoffers benadrukken dat het belangrijk is deze procedure toegankelijk te houden in alle stadia van de gerechtelijke procedure.

"J'ai téléphoné à Monsieur B du service d'accueil des victimes et je lui ai dit: 'Ecoutez, il y a quelque chose que je veux faire mais je ne sais pas si je suis normale – parce que tu te demandes toujours si c'est normal de vouloir faire une démarche pareille.' Et lui m'a dit: ' Mais oui, vous êtes tout à fait normale, il y a beaucoup de personnes qui ont besoin de cette démarche que vous allez faire, de voir la personne, de lui poser des questions.' Et donc, c'est lui qui m'a donné des adresses et rassurée sur ma démarche. C'est comme ça que je suis rentrée en contact avec le service de mediation (...) *Tu sais, ce que tu as besoin, tu dois le faire. Tu ne dois pas te dire… Je vais être mal vu par la famille. Je trouve que tu dois te regarder à toi, aller chercher le bien que tu peux te faire toi même. Pourtant il y*

a des gens qui trouvent que je ne suis pas normale. Ils disent: 'Tu crois que G., il serait content?' Je disais: 'Je crois que G., il n'est pas contre. Il est comme moi. Il peut – pas pardonner - mais admettre que les gens sont bien malgré ce qu'ils ont fait. Je crois qu'il ne serait pas contre ce que je fais.' [*Qui était contre?*] *Ma mère ne le sait pas, elle serait folle. Mes tantes et ma cousine, elles sont pour. Mon mari et ma fille sont contre.* [*Donc c'était partagé?*] *Oui, heureusement que j'ai ce soutien là.*" (Marie, moord op een naast familielid, daders veroordeeld)

"*Donc j'ai dit* [au service d'accueil des victimes]*: 'moi, en revanche, j'aimerais discuter avec l'auteur. Je lui avais écrit une ou deux fois des lettres pour lui demander de m'exposer sa version des faits.* [*Vous le connaissiez?*] *Un petit peu.* [*C'est quelqu'un que vous croisiez chez votre papa?*] *Oui, oui. On n'était pas ami. C'était une connaissance, sans plus. On avait peut-être passé deux ou trois soirées ensembles sans plus. Donc, je lui avais écrit pour lui demander de m'exposer sa version des faits, sans enjeu judiciaire. Il n'a jamais répondu mais j'ai appris par après que c'est sans doute qu'il ne les a jamais reçues. Apparemment, il y a des filtres en prison ou des choses comme ça.* (...) *J'ai contacté l'asbl en leur exposant ma demande et ils m'ont dit: 'Oui, oui, c'est tout à fait ce qu'on fait' et ils m'ont proposé d'organiser cette médiation. Donc, on a eu plusieurs séances de programmation. D'abord, ils ont écouté mes attentes et mes souhaits, ils en ont pris bonne note. Avant cet entretien ma maman m'a dit: 'Mais tu n'as pas peur qu'il se foute de toi? Pourquoi il te raconterait la vérité? Il va peut-être te raconter des bobards.'* [*Elle n'y a pas participé votre maman?*] *Non, elle ne voulait pas. Et je lui ai répondu: 'Mais peu importe, que ce soit la vérité absolue ou pas, peu importe. Du moment que j'y crois et que cette vérité là me convienne. Et si elle ne me convient pas et bien, je m'en construirai une autre sur base du fait que j'ai en face de moi un menteur et un sadique. Mais je l'aurai senti et de toute manière… cela ne pouvait pas être mauvais. Au moins j'aurais senti à qui j'ai à faire. Et peu importe même si j'ai été convaincu et qu'il me raconte des idioties, … si j'y crois c'est bon.' Je prends souvent à titre d'exemple Orson Wells qui, dans des biographies prétend des choses différentes et qu'un journaliste confrontait, et il disait: 'On s'en fout, l'important c'est que mon histoire soit belle.' Et moi j'aime bien ça. La vérité n'est jamais qu'un point de vue de toute manière.*" (Nils, doodslag, dader veroordeeld)

"[*Le monsieur du service d'accueil des victimes près du parquet vous a parlé de l'asbl de mediation?*] *Oui en fait, parce que j'avais pleins de questions mais je me dis aller à la commission, en plus il fallait aller jusque là, et il me dit qu'en plus ça se passe comme dans un genre de cellule et que c'est dans la prison même… donc tout ce climat… et en plus il me dit que j'allais être déçue, ils vont pas oser me parler parce qu'il y a encore un juge et qu'ils vont revivre tout le procès, de même que moi j'allais revivre le procès parce qu'il y a un juge, il y a les avocats; qu'ils n'allaient pas me donner de réponse car il y a toujours un juge et que ce n'est pas évident pour eux d'aller dire la vérité devant un juge… donc là, il m'a dit mais il existe le service de la X, un service de médiation. De là, il m'a mis en relation. Elle m'a tout expliqué, elle a été bien gentille Madame X et donc elle m'avait dit qu'il y avait plusieurs possibilités: soit la lettre, soit d'aller les voir face à face, soit qu'elle pose les questions si je ne voulais pas être amenée à les voir et que, eux, ils y répondent et que j'ai réponse à mes questions sans aller les voir pour autant… Et j'ai préféré ça d'un côté. Je ne me suis pas sentie assez forte pour aller les voir… Et puis, j'ai toujours eu un peu peur d'eux.*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

"*[Un jour vous avez été contactée par l'asbl de médiation après poursuite?] Oui, j'ai reçu un courrier un jour de l'asbl. Je l'ai très mal pris au début. Monsieur P (le médiateur) est venu ici. Il m'a dit que monsieur Y voulait me voir. On a discuté et je lui ai dit: 'Non, je ne veux pas le voir.' Et puis, je suis allée à mon bureau et j'ai rappelé Monsieur P pour lui dire: 'Non, il faut que je le voie.'*

(...) [*Et qu'est-ce qui vous a fait changer d'avis concernant la médiation?*] *Ben parce que je me suis sentie pas bien. C'est que j'ai demandé à Monsieur P de Médiante quel était son intérêt, qu'il soit libéré ou… Il m'a dit: 'Non, parce qu'il sort déjà en congé.' Mais au début, j'ai dit: 'Non, je ne veux pas le voir.' Et puis pour retourner à mon travail, ma mère était avec moi (elle me conduisait à mon travail) et sur le chemin je lui ai di : 'Non, j'ai besoin de le voir, j'ai besoin qu'il s'excuse devant moi.' Et là, j'ai resonné à Monsieur P et je lui ai dit: 'J'ai besoin de le voir, il faut que je le voie.'* [*Et alors, comment est ce que ça s'est passé concrètement?*] *Ben, de là Monsieur P a pris contact avec la prison pour lui dire que j'acceptais de le voir. Il a pris son accord pour me voir. Monsieur P a fait les démarches pour que je puisse aller le voir et on est allé à la prison.* [*Vous le conseilleriez à d'autres personnes?*] *Oui, je pense. Mais seulement, il ne faut pas le faire si on est pas sur d'être prêt…*" (Zoé, geweldpleging, daders veroordeeld)

"*L'asbl de médiation nous a contacté fin janvier: ils avaient rencontré D. et nous ont dit que ce dernier semblait avoir des regrets, et demandait à nous rencontrer. J'ai tout de suite accepté car j'attendais cette rencontre depuis deux ans et demi. J'ai été très clair vis à vis du service de médiation: 'J'ai la haine, il peut le savoir, je ne le pardonnerai pas pour ce qu'il a fait.'*" (Georges, kind overleden, doodslag, dader veroordeeld)

4.5. Impact van de bemiddeling op de slachtofferfiche

In de vier Vlaamse dossiers hadden de slachtoffers reeds een slachtofferfiche ingevuld via de dienst slachtofferonthaal. Dat maakt het interessant om na te kunnen gaan of de bemiddeling enige invloed had op het al dan niet herzien van de slachtoffergerichte voorwaarden in de slachtofferfiche. De bemiddeling bracht voor drie van de vier respondenten meer zekerheid dat de dader zich aan de slachtoffergerichte voorwaarden, geheel of gedeeltelijk overgenomen uit de slachtofferfiche, zou houden en ze kregen antwoorden op (een deel) van hun vragen omtrent de feiten en de vrijlating.

In alle gevallen liet de bemiddeling toe de abstracte voorwaarden opgenomen in de slachtofferfiche te verduidelijken en te concretiseren, bijvoorbeeld door samen met de dader, via de bemiddelaar, concrete afspraken te maken. Vóór de respondenten in aanraking kwamen met het bemiddelingsaanbod, waren zij reeds erg tevreden over de mogelijkheid om slachtoffergerichte voorwaarden te kunnen voorstellen. Maar waar de respondenten zich bij het invullen van de slachtofferfiche hielden aan een ruime omschrijving van hun bekommernissen met betrekking tot de vrijlating van de dader, kon de bemiddeling meer duidelijkheid verlenen omtrent de haalbaarheid van die voorwaarden en de voorwaarden meer *body* geven.

De enige voorwaarde die Ruth in de slachtofferfiche liet opnemen was contactverbod. Rond die voorwaarde kon ze tijdens de bemiddeling met de dader concretere afspraken maken, waardoor deze voorwaarde voor haar meer gewicht kreeg. "*Het enige dat ik vroeg was eigenlijk volledig contactverbod. Voor mij mag die voor de rest doen en laten wat hij wil. Zo lang hij mij maar gerust laat. En dat apprecieert hij* [de dader] *wel.* [*Dus nog voor dat je contact had met de bemiddelaar was je enige voorwaarde het contactverbod? En het feit dat je dan hebt bemiddeld, heeft daar niks aan veranderd? Er zijn geen nieuwe voorwaarden bijgekomen?*] *Neen.* [*Eigenlijk was dat uw belangrijkste vraag?*] *Ja, inderdaad. Het belangrijkste is eigenlijk dat hij ons*

gewoon ons leven laat gaan en voor de rest doet hij wat hij wil hé." (Ruth, stalking, poging wurging en diefstal door ex-vriend, veroordeling)

Naar aanleiding van de bemiddeling heeft Lieve één van de voorwaarden (straatverbod) uit de slachtofferfiche laten vallen in de bemiddelingsovereenkomst. Volgens Lieve deed ze dat vooral omdat de dader daarop aandrong; ze stemde er dus niet helemaal vrijwillig mee in. De moeder van de dader verblijft in een rusthuis op een paar tiental meter van de woonst van Lieve en haar man. "*Ja, contactverbod en dan straatverbod, een kilometer rond mijn woning. En ja, dat rusthuis valt juist binnen die kilometer. Ik kan niet anders dan toegeven uiteindelijk. Ik kan moeilijk zeggen dat hij zijn moeder niet meer mag zien.*" Ze omschrijft de dader alleszins als manipulatief. Hij kreeg haar zover één van haar voorwaarden te laten vallen en daarmee is ze toch niet erg gelukkig: "*Dat heb ik tegen de bemiddelaar ook gezegd 'Ja maar ja, het is wel de bedoeling dat ik die wetten ga stellen en niet omgekeerd want anders gaat hij misschien nog wel denken "ik heb ze terug in mijn macht."' Volgens de bemiddelaar niet, maar ja. Ik weet niet hoe de bemiddelaar de dader ziet en beschrijft, maar, ik ben er bang van (van de dader). Ik mag het niet toegeven, maar ik ben er bang van.* [*Je denkt dat hij de bemiddelaar gemanipuleerd heeft, dat hij zich anders heeft voorgedaan dan hij is?*] *Ja, inderdaad*." (Lieve, verkrachting door stiefvader, veroordeling)

Ook bij Griet is een aantal van de voorwaarden die initieel in de slachtofferfiche stonden, verdwenen naar aanleiding van de bemiddeling, maar zij is er wel volledig akkoord mee. Het buurtverbod werd opgeheven aangezien de dader in die regio werk had gevonden en opnieuw bij zijn ouders ging wonen: "*Dan had ik gezegd* [in het kader van de slachtofferfiche]*, niet in X komen, niet in Y of in Z. Dat heb ik allemaal laten veranderen. Omdat hij, X is hier niet ver vandaan en hij heeft daar werk. En ik heb zoiets van, hij moet nog zoveel burgerlijke partij betalen.* [*Dus in eerste instantie had u wel een buurtverbod in de slachtofferfiche laten opnemen?*] *Ja, maar toen wist ik niet dat hij hier zou kunnen werken en wonen bij zijn ouders.* [*Naar aanleiding van het gesprek met de bemiddelaar heeft u die voorwaarde dus laten vallen?*] *Het contactverbod is nog steeds van kracht, maar hij mag hier wel in de buurt komen. Dat is geen enkel probleem*." In het kader van de bemiddeling heeft ze een ander zicht gekregen op de situatie, een zicht dat ze nog niet had toen ze de slachtofferfiche opmaakte: "*Ik heb nu een ander zicht. Want daarvoor* [voor het gezamenlijk gesprek] *had ik zoiets van 'Hij komt nu vrij, is dat om goede punten te halen dan dat hij dat gesprek wil?' terwijl je dan daar hoort dat hij al vroeger een gesprek had gevraagd maar dat dat dan geweigerd was. Daarvoor* [voor het gesprek met de dader]*, je weet van niks iets. Je stelt je wel vragen en fantaseert er een antwoord op. Je weet de waarheid niet*." (Griet, nabestaande moord, veroordeling)

Joke vermeldt dan weer dat er een conflict is ontstaan tussen de bemiddelaar en de justitieassistent van de dienst slachtofferonthaal naar aanleiding van de vraag een voorwaarde in de slachtofferfiche te herzien: "*Maar blijkbaar is het wel al een probleem. Allé, één van de mogelijkheden voor behandelingsopname was hier in X, maar dat botst dan met mijn voorwaarden* [verbod zich te vestigen in X opgenomen in de slachtofferfiche] *en blijkbaar mag dat dan niet, dus ze* [de voorwaarden in de slachtofferfiche] *zijn niet bindend, maar toch... Allé, ik vond dat maar iets raar eigenlijk. Dus, de laatste keer is de bemiddelaar gekomen en hij zei van 'Hij zou residentieel worden opgenomen als hij voorwaardelijk vrij komt en dat kan op drie plaatsen' onder andere in X. En hij had al bij één instelling geprobeerd, maar daar werd hij niet toegelaten. En die andere instelling ligt veel verder, moeilijker te bereiken voor zijn ouders ook, en dan kwam de vraag 'Zou je je voorwaarden in de slachtofferfiche willen veranderen zodanig dat hij naar de*

inrichting in X kan gaan?' En dan heb ik gezegd van 'Kijk, ik zou toch eerst die andere optie willen nagaan.' Allé, ik zou willen dat daar [in de derde mogelijke instelling die echter moeilijker bereikbaar is] *eerst gevraagd wordt van 'Is het mogelijk dat ik hier in de instelling kan geraken?' En als dat niet het geval is, ik zeg van "ja, ik wil nog altijd liever dat hij ergens hulp krijgt, dat hij ergens wordt opgenomen dan dat hij zijn straf uitzit, dus als dan die optie in X alleen nog maar over blijft, dan wil ik er aan denken die voorwaarde te veranderen, maar ik wil wel dat er eerst in die andere instelling wordt gekeken van kan het of niet. En dan kwam er de vraag of hij zijn penitentiair verlof in X mocht doorbrengen bij zijn ouders. Daarvoor heb ik wel nog eens naar slachtofferonthaal gebeld en die zijn dan een beetje boos geworden op de bemiddelaar* [lacht] *denk ik. Omdat ze vonden dat hij mij aan het pushen was om dat* [voorwaarde in het kader van het penitentiair verlof] *te veranderen. Maar ik had gewoon eens naar slachtofferonthaal gebeld met de vraag van... Ik wist het eigenlijk echt niet goed meer.*" (Joke, verkrachting door onbekende, veroordeling)

4.6. Uitdrukkingen van tevredenheid

Drie slachtoffers geven expliciet aan waaromtrent ze tevreden zijn in het kader van de bemiddeling. Geen van de bevraagde Vlaamse slachtoffers had kritiek op de bemiddeling.

"*De bemiddeling heeft ook veel opgehelderd. Daar ben ik wel tevreden van.*" (Lieve, verkrachting door stiefvader, veroordeling)

"*Er is precies een hele last van mijn schouders die ik niet meer moet meedragen. Ik kwam daar buiten uit de gevangenis en dat was echt 'Pff, wat een opluchting.'* (…) *Nu nog!* (…) *Ja, ik ben echt content daarvan. Allé, ik zou dat iedereen aanraden. Ja, want moest ik er nu niets van afweten, ik zou hetzelfde doen, ik zou het opnieuw doen dat gesprek.*" (Griet, nabestaande moord, veroordeling)

"[*De bemiddeling heeft je misschien wel vooruit geholpen, maar het is niet zo dat je daarvoor vast zat? Of wel?*] *Goh, een beetje wel zat ik vast, want ik heb denk ik toen toch wel, allé was ik toch wel, wou ik toch nog graag met iemand anders spreken en dan was ik er over aan het denken om misschien terug opnieuw contact op te nemen met slachtofferhulp.* (...) *Maar op de duur is dat dan echt beter gegaan en dan heeft mij dat echt geholpen.* (...) *Allé, ik had wel de indruk dat het nogal goed verdeeld was zo. Er kwam een vraag van hem en dan probeerde ik daar in de mate van het mogelijke, dat ik mij daar nog oké bij voelde, te zeggen van 'Oké, dat kan' of 'Dat kan niet' en om welke redenen. En omgekeerd was dat ook zo, als er een vraag van mij kwam, dat was ook niet altijd direct van 'Dat is oké' of zo. Zoals nu met die foto, ja, ik snap dat ook wel van, ja, dat je dat niet zomaar wilt doen. Het is niet zo dat ik direct met alles akkoord ga* [lacht]*, als hij zo, allé ja. Want het is ook zo... het is niet dat hij echt geen moeite wil doen.* (...) *Want het is voor mij echt gemakkelijker geweest na die bemiddeling of door die bemiddeling om er terug met andere mensen over te praten. Omdat, het heeft eigenlijk gewoon een hele tijd, ja, dat ik mij persoonlijk, ja, up and down. En goh, je wil het dan niet altijd daar* [op het slachtoffertrauma] *op steken dat je je slecht voelt. En, ja, ik zat wel wat in de knoop met mijzelf. En dan niet echt door iets dat de bemiddelaar gezegd heeft of gedaan heeft, maar gewoon door er efkes daarover te denken, heeft dat wel geholpen om opnieuw mijn draai te vinden.*" (Joke, verkrachting door onbekende, veroordeling)

5. De psycho-sociale en medische sector

Vele van onze respondenten hebben ook een grote steun gevonden bij de psycho-sociale en medische sector. Wat die sector betreft vermeldden onze respondenten vaak dat het beroep kunnen doen op een behandelend geneesheer (of op een vertrouwensarts), die een eerste diagnose kan stellen over hun toestand ten gevolge van het trauma, voor hen in eerste instantie van belang was. De arts biedt in de ogen van de respondenten hulp doordat hij luistert naar wat zijn patient – die hij vaak goed kent – te zeggen heeft over de emotionele en fysieke gevolgen van het voorval en hem daarna, indien nodig, doorverwijst naar andere, meer gespecialiseerde hulpverleners. Slachtoffers vermelden vaak ook dat hun behandelend geneesheer hen in vertrouwen adviseerde over de eventuele positieve effecten die medicijnen kunnen hebben op de emotionele toestand.

> "*J'ai pris rendez-vous avec mon médecin traitant de Namur qui reçoit occasionnellement à Bruxelles. Il m'a dit: 'Ca ne va pas, tu ne peux pas rester comme ça.' J'avais une décompensation nerveuse, comme on appelle ça et il m'a mis sous PROZAC pour trois mois à raison de 1 comprimé par jour. Et là, il m'a mis en incapacité de travail pour une semaine et m'a dit: 'Reviens me voir dans une semaine et dis-moi ce que tu veux faire.' Je suis retournée le voir une semaine après et je lui ai dit que je ne voulais plus retourner travailler, que j'allais donner ma démission. Il m'a dit: 'Ecoute, alors, je te mets en maladie jusqu'à la fin de ton préavis.' Je ne suis donc pas retourné travailler.*" (Colette, diefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging)

> Twee dagen na het ongeval is Ahmed zelf naar zijn huisarts gegaan omdat hij niet meer kon slapen en last had van hartkloppingen. Zijn huisarts raadde hem aan veel te praten over het ongeval. "*Mijn hart ging tekeer. Hij zei 'Ge moet daar veel over praten, praten, praten', maar ik denk als ik erover zou praten... Ja, maar dat is niet gemakkelijk, ik doe dat liever niet, erover praten. Maar ik had toch wel verwacht en graag gehad dat ik meer ondersteuning zou hebben gekregen*." (Ahmed, getuige van een zwaar verkeersongeval)

> "[*Vous avez affaire à d'autres personnes?*] *Oui, j'ai eu un neurologue qui m'a bien aidé. Il m'a été conseillé par le médecin que ma propriétaire m'a envoyé.* [*Il vous a donné un traitement?*] *Oui il m'a donné du Xanax et un anti-anxiolytique.* [*Et vous avez été suivie par un psychologue aussi?*] *Oui, mais ça c'est un petit peu de ma faute, j'ai été suivie un petit temps et puis, je ne sais pas, au bout d'un moment, j'ai arrêté. Je ne suis pas allée longtemps. Je ne sais pas, parler comme ça, pour moi c'était trop à ce moment-là.* [*Et qui vous avait conseillé le psychologue?*] *Mme X. (du service d'assistance aux victimes). Apparemment elle avait déjà eu affaire à lui. C'est un psychologue qui travaillait sur la commune de X, à la clinique Z ou quelque chose comme ça.* [*Et vous en avez parlé à Mme X. du fait que vous arrêtiez d'aller voir le psychologue?*] *Non, je n'ai pas osé. Mais elle, je continue à aller la voir.*" (Naïma, dodelijk verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

> "*La doctoresse m'a soutenue lors de l'agression. C'est une homéopathe. Le seul problème, c'est qu'elle n'est pas toujours contactable. A l'hôpital, on ne m'a posé aucune questions d'ordre psychologique.*" (Jeanne, handtasdiefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging, dader onbekend)

De slachtoffers die naar aanleiding van hun slachtofferschap in het ziekenhuis belandden, schijnen er een heel andere mening op na te houden. Zij blijven meestal sceptisch ten

aanzien van de behandeling die ze daar ondergingen. Uit de gesprekken blijkt dat vooral de fysieke toestand van de slachtoffers er onderzocht werd. Ze betreuren dan ook dat het onderzoek zelfs geen beperkte evaluatie van hun – vaak verzwakte - emotionele toestand inhield, met als gevolg dat ze het later soms moeilijk hadden om hun eigen kwetsbaarheid te erkennen. Het merendeel van de bevraagden benadrukt ten slotte het onpersoonlijke karakter van sommige ziekenhuizen.

> *"La police est arrivée, on m'a embarquée dans l'ambulance –au début, je disais, non pas l'ambulance et puis, quand j'ai vu que je ne pouvais même plus mettre mon pied par terre… parce que j'ai surtout été traînée de ce côté là, le coude... Le lendemain, c'est comme si on m'avait passée sous un rouleau compresseur. La doctoresse qui était de garde, elle a commencé à regarder deux minutes et elle m'a dit: 'Je crois que votre genou il est cassé' et puis, elle s'est retirée et 'place à la police'… Elle a jugé sans doute que mon état n'était pas assez grave pour que la médecine passe d'abord hein! Donc, elle a juste regardé et a fait la radio. Seulement après que j'ai parlé avec la police!* (...) *Mais alors, ce qui m'a un peu plus choqué, - donc on m'a fait des radios, il n'y avait rien heureusement – et on m'a dit: 'Donc vous pouvez vous rhabiller et vous pouvez vous en aller.' Et j'ai dit: 'M'en allez? Mais comment? Je n'ai pas un franc!' Et puis il y avait un pompier qui était tout près et à qui je n'ai pas eu le temps de demander quoi que ce soit qu'il me disait déjà: 'Moi, je n'ai pas le temps!' Alors j'ai dit au guichet: 'Où est-ce que les gens qui viennent en visite sortent de l'hôpital?' Et ils m'ont dit: 'Là.' Alors, je me suis postée là. Et alors, il y avait une volée d'escaliers en plus hein! On ne s'est pas intéressé de savoir si je pouvais le descendre l'escalier. Et alors, j'ai vu là en bas, il y avait un jeune couple-le Monsieur m'a fait signe et m'a dit: 'Venez, Madame, on va vous reconduire.'"* (Jeanne, handtasdiefstal, geen gerechtelijke vervolging, dader onbekend)

> "*On m'emmène à l'hôpital. Je suis contente parce qu'on m'a accepté avec mon chien. (Il y avait beaucoup de victimes) il y avait trois ambulances différentes et on a été dispersé dans tous les hôpitaux environnants. Mais, à ce moment-là, je ne savais encore rien. Voilà, quand j'étais à l'hôpital have vers six heures du matin, d'abord ils ont tout désinfecté et ils m'ont demandé si j'avais mal quelque part.* [Madame me décrit ses blessures-voir notes-œuf de canne dans la nuque] *Mais moi j'entendais qu'il y avait des gens autour de moi qui avaient des choses bien plus importantes à droite et à gauche. Ils m'ont dit: 'La police va venir prendre les déclarations.' Il y a un docteur qui m'a demandé si je me souvenais de ce qui s'était passé et je lui ai expliqué que, bon voilà, je roulais tranquillement et puis que tout à coup voilà, je lui ai expliqué ce qui est arrivé…*" (Claire, verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

De bevraagde slachtoffers doen ook vrij frequent, maar meestal wel in een later stadium, een beroep op privépsychologen of consulenten van de centra voor geestelijke gezondheidszorg. Naar hun mening hebben deze therapeutische interventies zonder twijfel een positief effect.

> *"Moi, j'avais une dame à qui je parlais beaucoup donc je n'avais pas besoin d'autre chose.* [*Une amie?*] *Non, une dame de X. que je connaissais depuis des années. Elle me suit pour moi-même, pas pour la mort de G. Bien sûr, j'ai profité de ça pour parler de mon frère. Aussi puisque lui aussi allait là. On était tous les deux chez un psychologue.*" (Marie, moord op een naast familielid, daders veroordeeld)

"*C'est comme aller voir des psy et des choses comme ça, je sens autour de moi encore beaucoup de peur, de réticences chez les gens. Alors que quand on va voir quelqu'un pour des champignons aux pieds, ça il n'y a pas de problème. Et moi j'ai été voir finalement quelqu'un* (...) *Ca m'a fait énormément de bien- c'était avant la médiation.* (...) *Tout ça pour dire qu'on devrait plus facilement aller vers ça...* [*En faire quelque chose?*] *Exactement, ce n'est pas spécialement soigner, mais vivre avec... Vous perdez un bras, vous allez essayer de trouver une solution. La mutuelle va vous offrir une prothèse. Ici, on ne vous offre bien souvent rien ou on ne va vers rien.*" (Nils, doodslag, dader veroordeeld)

"*Quand ils l'ont appris à l'école, ils m'avaient envoyé chez une psychologue mais je n'ai pas voulu. J'étais jeune et je n'acceptais pas. Je trouvais que ça ne servait à rien de parler. Et que pour finir par après, c'est ridicule. Maintenant j'ai changé d'avis… J'ai vu une psychologue. Mais par rapport à ma demande à moi et pas par rapport à une demande qu'on m'aurait fait. Mais j'y suis allée parce qu'en assurance, on parle quand même assez de faits comme ça. Et mon prof l'année passée avait expliqué une histoire similaire à l'histoire de mon père pour parler de l'assurance vie et tout ça… et donc, j'ai eu une crise de spasmophilie, mon cœur s'est emballé et ça tapait dans ma tête aussi, je commençais à trembler et je ne savais plus respirer. Puis, je suis partie de la classe en courant… Le prof est venu me voir et m'a demandé pourquoi cette réaction? Je lui ai expliqué avec mon père et il m'a dit qu'il allait ne plus essayer de parler d'exemples tels même si en assurance, il y en a quand même beaucoup comme ça et il m'a dit de peut-être aller voir un psy et à partir de là, je me suis dit: 'C'est vrai, pour avoir des crises comme ça …' J'ai voulu courir en dehors de la pièce mais mes jambes tremblaient et je ne pouvais plus reprendre mon souffle.* [*Et à partir de là, vous êtes allée voir quelqu'un?*] *Oui, un psychologue dans ma rue.* [*Et ça vous a aidé?*] *Oui, ça m'a fait du bien.*" (Géraldine, doodslag, daders veroordeeld)

"*Mon épouse a aussi eu recours à l'aide d'un psychologue privé. Moi aussi mais je n'y suis allé que deux fois. Après, j'ai eu l'impression que je n'avais plus rien à dire. Bien entendu, c'était payant mais, pour nous, ce n'est pas un problème.*" (Georges, kind overleden, doodslag, dader veroordeeld)

Sommige slachtoffers vonden hulp bij meer gespecialiseerde centra of bij praatgroepen die rond hun specifieke problematiek werken (centra voor mishandelde vrouwen, SOS Enfants, OCMW, PWA, …).

"*Le médecin de ma sœur a téléphoné pour lui donner l'adresse du centre pour femme battues. Je suis très contente de leur intervention. Au niveau mental, ça fait beaucoup!*" (Sandrine, echtelijk geweld, dader niet vervolgd)

"*Nous avons eu des contacts avec l'association « parents désenfantés ». J'y suis allé une fois avec ma femme. Ma femme a trouvé que c'était bien mais moi, j'avais l'impression d'être encore plus déprimé à la sortie. Pour moi, voir ce groupe de parents éplorés, ces mamans qui pleuraient, ça ne faisait que rajouter à ma peine et j'avais assez avec la mienne. J'ai dit à ma femme qu'elle pouvait continuer si elle voulait mais que je ne le ferais pas.*" (Georges, kind overleden, doodslag, dader veroordeeld)

"*Parce qu'à X (un centre d'aide 'catégoriel'), ils m'ont reçu plusieurs fois mais voilà, tout à coup, j'étais majeure et alors ils m'ont dit stop, sans même me réorienter. Ben merci, c'est gentil. Et*

pourtant, moi je pense que j'avais encore besoin de quelqu'un à ce moment-là. Mais voilà, je me suis à nouveau retrouvée toute seule. Ce n'est que quelques années plus tard que je m'en suis rendu compte parce que j'ai à nouveau été agressée." (Sandra, seksueel misbruik tijdens de kindertijd, veroordeling tot gevangenisstraffen)

"*Au centre public d'aide sociale, un jour que j'étais partie [une autre fois], ils m'avaient donné l'adresse d'un centre dans la ville de X (assez loin du lieu d'habitation de Madame). J'avais fait mes bagages et étais allée à X par mes propres moyens. Seulement je me suis retrouvée à 10 heures du soir là-bas, toute seule, et je ne trouvais pas l'endroit.*" (Sandrine, echtelijk geweld, dader niet vervolgd)

Anderen daarentegen namen hun toevlucht tot de alternatieve geneeskunde of putten uit hun eigen vermogens.

"*Par contre ce qui ne m'a pas aidé, ce qui aide peut-être d'autres personnes, ce sont les psychologues et les psychiatres. D'abord la psychologue que j'ai été voir.* [*C'était où? La psychologue? C'était un privé ou quoi?*] *Oh, c'était un psychologue qui travaillait tout près. Elle m'a écoutée, puis elle ne m'a plus rien dit. D'abord je croyais aller la retrouver... pff… je n'ai pas du tout eu de contact avec elle. Je l'ai quitté, je ne l'ai même pas payée. Ca m'est resté parce que je me suis dit: 'Elle n'a vraiment rien fait du tout.' En premier lieu, j'avais aussi été voir un médecin qui m'avait été renseigné et lui m'avait donné des médicaments tellement forts que j'étais malade. Alors je me suis dit, malade avec des médicaments qui doivent me soigner, ça ne vaut vraiment pas la peine, et puis j'ai trouvé un autre psychiatre dont j'ai pris les médicaments un certain temps.* [*C'était des tranquillisants ou?*] *Je ne sais plus ce que c'était… Peut-être oui, et un médicament pour dormir que j'ai pris pendant longtemps. Maintenant je suis passée à l'homéopathie, c'est beaucoup moins fort, mais là il m'a donné un conseil extraordinaire. Il m'a dit quand vous jardinez dans la terre jardinez pieds nus pour avoir un contact avec la terre. Je suis sure qu'il y a peu de médecins qui y pensent, mais quand on plante quelque chose et qu'il pousse, on est content. Et bien c'est la vie qui doit renaître et doit vous donner de l'énergie.* [*C'est symboliquement.*] *Oui tout à fait oui* [*…qui est puissant*] *Oui exactement. Et les médicaments je n'en prends pas du tout.* [*Vous jardinez beaucoup?*] *Oui je jardine beaucoup.*" (Michèle, doodslag, daders veroordeeld)

6. De verzekeringssector: een groot probleem

Uit de interviews blijkt dat veel slachtoffers grote problemen ondervonden met de verzekeringen (de ziekteverzekering inbegrepen). Sommige getuigenissen doen vermoeden dat bepaalde arbeidsgeneesheren onvoldoende gesensibiliseerd zijn omtrent victimisering en de traumatische gevolgen die deze met zich mee kan brengen. Ook het gebrek aan tact en het niet in acht nemen van de specifieke situatie waarin slachtoffers zich bevinden, lijken daar belangrijke tekortkomingen te vormen.

"*Je me demande si ce n'est pas deux mois et demi parce que j'ai eu un truc avec l'assurance qui m'a fait aller chez le médecin conseil parce qu'ils ne voulaient pas croire que c'était suite au braquage. Pour eux, ils m'ont dit que c'était trop tard en fait. Il aurait fallu que j'aie ça le mois qui suivait. Mais le médecin conseil, quelque part, s'est un peu trahi, parce que j'y suis allée et 'là il dit oui mais vous avez l'air d'une battante, vous n'avez pas l'air déprimée', mais je dis 'Non mais là c'est parce*

que je ne suis plus allée travailler que ça va mieux. Et puis, je suis quand même sous PROZAC.' Il me dit : 'Oui mais vous êtes une battante.' Il me dit: 'Mais je ne comprends pas pourquoi ça vient si tard.' Et je lui dis: 'Pourquoi ça vient si tard? Parce que moi, j'avais l'impression d'avoir vu un film à la télé.' Et franchement, je trouve que c'était tout à fait ça, j'aurais vu un film à la télé ça aurait été pareil. 'Et puis, du jour où je me suis rendue compte que ça m'était arrivé, qu'à n'importe quel moment, il pouvait me tuer, j'étais…finie quoi.' Et lui, il me dit à un moment dans une autre conversation: 'Là je viens de recevoir un gars qui est au guichet de poste. Il s'est fait braquer 9 fois, il n'a jamais rien eu, il vient de se faire braquer une dixième fois, et il est à ramasser à la petite cuillère.' Je lui ai dit: 'Ben vous voyez que tout compte fait ça peut venir bien après.' Bon, là après, il est devenu plus…" (Colette, diefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging)

"[*Qu'est-ce que vous faisiez comme travail?*] *Coiffeuse.* [*Et vous n'avez jamais repris?*] *Non, mais je compte reprendre. Mais ce n'est pas évident... Parce que moi, je n'ai jamais eu l'habitude de rester inactive et…* [*Mais vous ne parveniez plus à travailler?*] *Non, je ne parvenais plus à travailler. D'ailleurs, ce qui m'a un peu déçue, c'est qu'à la mutuelle assez rapidement on m'a dit: 'Maintenant, il faudrait peut-être repenser à travailler.' Mais moi, j'avais envie de dire: 'Attends un peu, comment est-ce que tu serais si tu étais dans mon cas.'* [*Et c'est après combien de temps qu'on vous a dit ça?*] *Attendez, je me suis inscrite au chômage et je suis allée et la mutuelle à ce moment-là… ça devait être en octobre novembre… même pas un an après le décès de mon mari... Et c'est ça qui m'a fort déçue à ce moment-là, c'est que c'était la première fois que je m'inscrivais au chômage ou à la mutuelle... Et je me suis dit: 'Allez, pour une fois, j'ai toujours travaillé...' Alors que ce n'était pas rien, ce n'est pas que je n'avais plus envie de travailler, c'est que je ne pouvais plus.* [*C'est le médecin-conseil qui vous a dit ça?*] *Oui. C'est lui qui m'a dit que je devrais retravailler. Franchement j'étais fort déçue. S'il m'avait dit, comme d'autres personnes me l'ont dit: 'Ecoutez, maintenant cela pourrait vous faire du bien de retravailler.' Mais non il a dit: 'Maintenant il faudrait quand même retravailler hein!' Franchement cela aurait été quelqu'un que je connaissais, il aurait reçu une claque dans la figure. C'est surtout la manière dont il l'a dit.... Moi je trouve que ça ne se fait pas. J'étais vraiment déçue surtout que ça vienne de quelqu'un qui fait partie du corps médical. C'est comme si votre psychologue vous engueulait. Vraiment, c'est inconcevable. On ne peut pas s'imaginer!*" (Naïma, dodelijk verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

"*L'assurance, l'assurance a retouché et le fonds des victimes ne nous indemnise pas du tout alors qu'il y a encore de l'argent quelque part, personne ne sait dire où, ni quoi que ce soit. Ca c'est un petit peu, ce n'est pas le plus important, mais enfin je trouve tout de même que, au niveau remboursement des biens c'est tout de même un petit peu fort. Parce qu'il existe un fonds des victimes.*" (Michèle, doodslag, daders veroordeeld)

Eén slachtoffer is expliciet tevreden over de omgang met de verzekerings-maatschappij.

De kosten van het ziekenhuisverblijf, vervoer en kinesitherapie zijn gedekt door de verzekering van Lucie en door die van de tegenpartij: "*We hebben nog geen last gehad. Dat is allemaal gedekt. Daar mogen we nu niet over klagen*. (...) *Ja, en nu ga ik eerlijk zeggen hé, die hebben al geld gegeven ook hé. Zonder dat wij iets vroegen hé. Alle twee eigenlijk hé, die van de tegenpartij en die van ons. Je kan er niet aan uit. Maar ja, als ze het geven. Ik kan moeilijk zeggen 'Ik moet het niet hebben' hé.*" (Lucie, verkeersongeval)

7. De omgeving

Tijdens de gesprekken kwam vaak naar voor hoe belangrijk steun van de omgeving wel is (familie, vrienden, op professioneel vlak) na een slachtofferervaring. Zowel concrete hulp (briefwisseling, vervoer, telefoneren, vergezellen) als steun en troostende woorden zijn in dat geval vaak zeer nuttig.

> "*En ik trek die achterdeur terug open om de hond binnen te laten en ik zie sporen van inbraak. Amaai, dan sloeg ik in paniek zenne. Direct eerst gebeld naar mijn zoon. En dan kwam die eerst langs en in tussentijd had ik dan de politie gebeld*." (Jeanne, woninginbraak)

> Nele kent enkele medewerkers van de lokale politie persoonlijk en belde hen onmiddellijk op toen ze haar vader dood aantrof in bed: "*Ik heb hem eigenlijk 's morgens gevonden.* (...) *Ik heb hen dan eigenlijk, gebeld omdat ik op die moment zelf helemaal in de war was. Ik had dan de ambulance gebeld. En omdat ik eigenlijk niet zo goed wist wat ik allemaal moest doen, heb ik die agenten gebeld omdat ik ook wist, ja, die wonen achter mijn hoek dus die waren er veel sneller en die weten wel wat ze op die moment moeten doen*." (Nele, verdacht overlijden vader)

> Yvette zag dat ze haar handtas niet meer vast had toen ze van de bus stapte: "*en ik ren als een gek met zo'n hoofd naar een vriendin van mij hier, de apotheker, en haar man. 'Jef, mijn tas is gestolen, bel de politie!' We bellen de politie. Maar wat wij probeerden ook was de busmaatschappij, de Lijn, te pakken te krijgen en dat de chauffeur nog maatregelen neemt. Wat bleek nu? Dat de lijn onderverhuurt, de Lijn die geeft… die verhuurt de bussen onder. Dus wij konden die niet bereiken. Inmiddels was ik dus al in mijn huis en de politie was in 20 minuten hier, een heel jong stel. Ik sta te trillen. Dus wat heb ik als eerste gedaan? Al mijn kredietkaarten gecanceled, dus ik had helemaal geen geld meer. Ze hebben alles, alles! En ze konden dus er is ook niets van mijn bankrekening gehaald want 'du moment' hebben ze alles, de hele boel geblokkeerd. Nou, ik was dus heel overstuur*." (Yvette, handtasdiefstal)

> "*Ma propriétaire, elle me connaît bien, on est pratiquement des amies, elle a appelé son médecin qui m'a fait une piqûre pour me calmer. [Et la suite des démarches, comment se sont-elles passées? C'est la famille qui s'en est occupée?] En fait au début j'ai fait les démarches avec la famille de mon mari – des cousins- et avec des amis. On s'est tous occupé de quelque chose. Parce que le problème, c'est que j'ai dû faire rapatrier le corps et que si on n'avait pas tous été là, je ne sais pas comment j'aurais fait. Parce que c'est énorme.*" (Naïma, dodelijk verkeersongeval, gerechtelijke vervolging)

> "[*Et donc au moment du décès de votre fils vous ne travailliez déjà plus?] Non, je venais d'arrêter. Je venais d'arrêter et j'ai été désignée présidente au Rotary... ça m'a sauvé je dirais… ça m'a demandé énormément d'énergie d'être présidente… ça demande un an de préparation, un an de travail, un an après et j'ai été trésorière trois ans pendant que je travaillais. On s'est toujours beaucoup donné à ce mouvement là.* (...) *On a énormément d'amis...* [*Bien entouré.*] *Ah oui tout à fait. Je n'ai plus de famille.*" (Michèle, doodslag, daders veroordeeld)

> "*Alors j'ai fait appel à ma sœur qui était à la mer et elle est revenue le plus rapidement possible quoi. J'ai essayé de contacter ma sœur à la mer, mais enfin son gsm était fermé, je l'ai re-contactée plus tard. Donc ça a quand même duré et le voisin ici est venu voir, en voyant toutes les ambulances et tout. Des amis sont venus près de moi en attendant. J'ai contacté une amie qui s'occupait des*

pompes funèbres. J'ai été entouré par ma sœur, mon beau-frère, j'ai deux cousins, un cousin germain et un cousin de mon mari, le voisin en face, la personne des funérailles…oui non j'ai été entouré de plusieurs personnes. [*C'était important.*] *C'était très important, et puis j'avais les anciennes collègues parce que c'étaient des retraitées, enfin non j'étais entourée quoi. Ca m'a suffit, la famille et les amis.* [*Ben, je vais vous dire, je pense que c'est le plus important.*] *Oui.* [*Enfin quand c'est positif, quand c'est une relation positive. Des professionnels ça ne va jamais remplacer…*] *C'est normal, un professionnel ne sait pas regarder tous les malheurs des gens, tandis que la famille c'est comme ça qu'elle vous soutient."* (Monique, zelfdoding van een kind, geen gerechtelijke vervolging)

Onze respondenten getuigen echter ook dat er soms sprake is van ongepaste opmerkingen of onbegrip, waarschijnlijk vaak doordat de omgeving zich ongemakkelijk voelt of zich zenuwachtig maakt bij een dergelijk voorval en niet steeds begrijpt in welke kwetsbare emotionele toestand een slachtoffer zich bevindt als gevolg van de victimisering.

"*Si, ma famille m'a aidée mais parfois un peu maladroitement. Mon ami, par exemple, ce n'est pas ça, il a bien réagit mais il ne savait pas comment réagir. Il ne voulait que personne n'en parle devant moi parce qu'il avait peur. Alors, que ce n'était pas la solution parce que ce n'est pas en taisant que…; si j'avais besoin de le raconter, je l'aurais raconté. Mais bon. Sinon, mes parents n'en parlaient pas beaucoup. En fait les mois qui ont suivi le braquage, avant que je ne sois en maladie plus longtemps, tout le monde me disait: 'Chapeau, tu réagis vachement bien, moi je serais effondrée.' Bon, clairement, ça cachait quelque chose… après quand j'ai été deux mois et demi en maladie, y a des gens qui mon dit: 'Franchement, on voulait pas te le dire parce que ça avait l'air d'aller mais ce n'était pas normal.' Forcément quand quelqu'un a vécu ça on ne lui dit pas 'Tu prends ça trop bien', vous dites 'Tant mieux.'* (...) *Personne ne s'est rendu compte dans mon entourage qu'il y avait des choses à faire administrativement.*" (Colette, diefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging)

"*Et en plus, après avoir téléphoné à mon épouse, bon, elle, j'ai senti qu'elle stressait malgré que je lui disais que je n'étais pas blessé et que bon, il n'y avait rien à craindre, ma fille, elle, a su extérioriser tout ça, elle a quinze ans, elle a su en parler et tout, tandis que mon fils, lui, c' était tout à fait différent, il est déjà beaucoup plus renfermé et mon épouse me disait que dès qu'il a su ça, il est parti ailleurs et il a commencé à pleurer, donc ça, ça a été très dur pour moi. Parce que bon, je ne savais pas prendre de ses nouvelles, je ne savais pas. Donc j'étais très très inquiet. Surtout que c'était la première fois que je vivais un hold up aussi violent. Ca fait vingt ans que je travaille dans le secteur bancaire.*" (Bertrand, gewapende overval op de werkplek, gerechtelijke vervolging)

Als we ten slotte de omgeving in de ruime betekenis van het woord bekijken, dient opgemerkt te worden dat sommige respondenten het gebrek aan solidariteit betreuren dat hun medeburgers aan de dag leggen bij hun victimisering. Dat gebrek aan een 'informele maatschappelijke reactie' lijkt bij hen een bijzonder 'overvictimiserende' impact te hebben.

"Ma boss m'avait dit que c'était normal que j'avais mal réagi au braquage parce que j'étais une fille de la campagne. [*Pourquoi selon elle aviez vous mal réagi?*] *Ben parce que j'étais en maladie.* (...) *En plus, il y avait son ami qui était réceptionniste aussi, il faisait des petites blagues : il se pointait derrière le comptoir et disait 'hands-up', très drôle. Quand on s'est fait braquer, c'est certainement pas la chose à faire. Bref, ça allait de moins en moins bien.* (...) *Et bien voilà, après deux semaines, je*

suis retournée travailler. Ben au début, visiblement tout le monde avait l'air de me dire… Vous voyez, le médecin après deux semaines il faut recommencer à travailler; à l'hôtel c'était tout juste s'ils ne me disaient pas que deux semaines d'arrêt de travail, c'était excessif. Donc, je suis retournée en me disant 'C'est normal, il faut aller travailler' et puis, au fur et à mesure, en fait normalement, je devais recommencer un 'travail léger', donc je devais toujours être avec quelqu'un, mais la direction n'en avait strictement rien à faire et donc le premier jour, ma manager m'avait appelée en disant: 'Tu verras, je serai là, je travaillerai avec toi', mais elle s'est amenée à 10 heures. Ils m'avaient déjà remis au même horaire que celui lorsque je m'étais fait braquer (7h-15h) et elle s'amène à 10h! Rien à foutre quoi." (Colette, diefstal met geweld, geen gerechtelijke vervolging)

"*Le signal était rouge. Est-ce que vous pensez qu'il y a des gens qui auraient ouvert leur fenêtre? Si ça avait été un chien peut-être hein… Mais moi! C'est ce que j'ai ressenti. Et ça m'a choquée.* [*Par rapport à qui avez-vous ressenti ça?*] *Par rapport aux gens aux alentours. Entre autre une dame qui devait avoir un peu moins de mon âge, qui était en voiture, qui ne devait pas avoir des sièges surélevés mais qui m'a donné tout de même l'impression de me toiser de haut comme si j'étais rien du tout! Rien, rien, avec dédain, avec mépris! Et c'est seulement après qu'il y a un Monsieur qui s'est amené en jeans et en pull-over et qui m'a relevée. J'ai vu à ce moment là qu'il ramassait sur ma rue le caddie de la dame. Donc, cette petite vieille dame (la dame avec qui Madame avait parlé en attendant le bus), elle avait eu le courage d'enlever son sac et d'essayer d'attraper le type…et pourtant, elle n'était pas plus haute que ça. Ça m'a fait chaud au cœur. Je me suis dit: 'On critique souvent les étrangers mais sapristi…' Donc, ce Monsieur, il a fait des aller-retour, il a appelé la police sur son gsm, il a appelé l'ambulance et je lui ai demandé d'appeler mes amis juste pour leurs dire que j'avais été agressée et que je les rappelais plus tard. Je ne savais quasi pas marcher… J'ai attendu trente minutes après la police hein…*" (Jeanne, handtasdiefstal, geen gerechtelijke vervolging, dader onbekend)

8. De gevolgen van de feiten

Slachtoffers geven een aantal gevolgen aan die zij in de nasleep van de feiten hebben ervaren. Die gevolgen zijn vaak ruimer dan de verwachtingen naar de gerechtelijke diensten of de diensten slachtofferzorg toe. We geven deze gevolgen chronologisch weer, zoals ze ook tijdens de interviews naar voren zijn gekomen.

8.1. Onmiddellijk na de feiten

8.1.1. Minimale emotionele ondersteuning

Onmiddellijk na de feiten is men doorgaans in de war of zelfs in paniek. De respondenten geven aan dat ze op die moment voornamelijk nood hadden aan iemand die hen kon kalmeren of emotioneel ondersteunen en die de situatie kon structureren. Voor de respondenten was het minder belangrijk wie die onmiddellijke en minimale ondersteuning zou bieden, een hulpverlener of een politieagent.

"*Maar ja, ik had maar schrik dat die inbreker hier nog binnenzat. Ik maar in de gang blijven staan, omdat ik denk 'dat is een centraal punt, ik kan buiten als ik wil. Ik kan alles in het oog houden*.'" (Jeanne, woninginbraak)

"*Je weet niet wat je moet doen allemaal hé. En dan heb je ook niet de behoefte om naar zijn werk te bellen, en om naar uw school te bellen en om allemaal uit te leggen van 'Zie, dat is er gebeurd.' Op die moment heb je daar echt geen behoefte aan. Het is zo al erg genoeg*." (Nele, verdacht overlijden vader)

"(Liesbeth) *Je weet niet wat er gebeurt. Er overkomt...* (Caroline) *Neen, op dat moment besef je het echt niet en hoef je echt... Je hebt geen zin om te babbelen. De wereld zakt in elkaar en het is ongeloofwaardig*." (Liesbeth en Caroline, zelfdoding moeder, onderzoek lopend)

8.1.2. Praktische ondersteuning

Naast een emotionele overrompeling, zagen de respondenten zich ook geconfronteerd met een aantal (dringende) praktische taken, zoals het verwittigen van de werkgever; het vervoer naar de plaats van het ongeval of naar het ziekenhuis, waartoe sommige slachtoffers, omwille van de toestand van verwarring waarin ze zich bevonden of omwille van kwetsures, ook hulp bij nodig hadden, zeker als ze daarvoor niet (onmiddellijk) kunnen rekenen op de ondersteuning van familieleden of vrienden.

"*En dan ben ik nog overvallen geweest in X. Daar was ik ook geld uit de muur aan het halen. 150 euro. Ik denk dat ik ze welgeteld één seconde gezien heb. Alles weg.* (...) *Maar daar ben ik wel gewond mee geraakt. Ze hebben een slag in mijne rug gegeven. Ik ben een nier verloren en mijn heup is geraakt.* (...) *Maar wat ik wel spijtig vind van de politie, ze hebben daar dan een heel groot gebouw staan (in Y), maar daar kun je geen klacht indienen. Ze verwijzen u door naar Z. Ik ben naar Y gegaan omdat dat het dichtste bij was. Vroeger kon je daar altijd terecht voor alles en nog wat, en nu sturen ze u door naar Z.* [*Dus ze hebben u eigenlijk op eigen houtje naar Z laten gaan terwijl u gewond was?*] *Ja. En dan hebben ze mij recht vervoerd van daaruit naar het ziekenhuis*." (Joris, diefstal met geweld)

"*En dan heeft de slachtofferbejegenaar eigenlijk naar het werk van mijn vader gebeld. Want die moest gaan werken. Ze heeft dan naar mijn school gebeld, want ik zat juist in mijn blokverlof van 't school.* (...) *Je weet niet wat je moet doen allemaal hé. Dat was echt wel ideaal dat die er was*." (Nele, verdacht overlijden vader)

Peter en Marie werden bijna onmiddellijk na het dodelijk verkeersongeval van hun kleinzoon op de hoogte gebracht. De politie van Y vervoerde hen ook onmiddellijk met een combi met sirene naar het ziekenhuis. Daardoor hebben ze hun kleinzoon nog levend kunnen zien en vasthouden. Hij is in de armen van Peter gestorven. (Peter en Marie, dodelijk ongeval kleinzoon en schoonzoon)

"*Parce qu'ils me demandaient d'aller jusqu'au commissariat, ce que je n'ai pas pu faire, puisque…et ça c'est le témoin qui a dit à la police que j'étais choqué, que je ne savais plus bouger quoi.* [*Vous étiez tétanisée?*] *Tétanisée, complètement. Oui, disons, c'est en voyant ces gestes, que j'ai bougé de*

ce boulevard, parce que je savais que j'étais en danger au milieu de ce boulevard. Et alors pour finir, la police est arrivée." (Isabelle, sac-jacking, geen gerechtelijke vervolging, dader onbekend)

8.1.3. De keuze krijgen om afscheid te nemen

Ingeval van overlijden is de belangrijkste behoefte waardig afscheid te kunnen nemen of de nabestaanden op zijn minst de keuze te laten al dan niet de overledene te zien. Slachtoffers hebben er op die moment geen boodschap aan dat de overledene niet toonbaar is omwille van bijvoorbeeld zware kwetsuren. De respondenten willen zelf de mogelijkheid hebben te oordelen of zij afscheid zouden nemen of niet. Die beslissing kan volgens hen niet door een ander worden genomen, los van de goede bedoelingen die professionele actoren daar ook mee mogen hebben, zoals extra leed besparen door een geliefde te zien die erg toegetakeld is.

De overledene zien kan een belangrijke stap zijn in het rouwproces. De respondenten die niet de kans hebben gekregen de overledene te zien onmiddellijk na de feiten, geven aan dat dat een belangrijke oorzaak is geweest van een moeilijk verwerkingsproces. Vaak wil men ook zelf kunnen vaststellen dat iemand er inderdaad niet meer is of kunnen zien ten gevolge waarvan de persoon precies overleden is. Deze respondenten willen zich een realistisch beeld kunnen vormen van de precieze omstandigheden van het overlijden in plaats van zich allerlei zaken te moeten inbeelden op basis van beschrijvingen door politieagenten of een wetsdokter.

"(Ida) *Wij hadden haar eigenlijk graag wel gezien, nadat ze overleden was. En dat is ons door iedereen afgeraden. Het zicht zal inderdaad moeilijk geweest zijn. Daar denk ik nu nog soms aan: ja, en toch heb ik spijt tot we ze toch nooit niet efkes hebben mogen zien. De begrafenisondernemer heeft dat ook helemaal afgeketst.* (Mies) *Ik had dat zeker twee keer gevraagd.* (Ida) *Eigenlijk heeft hij ons niet de kans gegeven haar te zien.* (...) *Wij denken wel dat er ooit foto's genomen zijn, maar we hebben die ook nooit te zien gekregen. Ik bedoel, zo van het beeld eigenlijk hé. Nu hebben we daar maar naar te gissen en we zitten ook maar zo in ons achterhoofd van 'hoe was het eigenlijk?'* (Mies) *Nu kunnen we er ons alleen maar een beeld bij voorstellen. Maar misschien is ons beeld dan toch wel fout.* (...) I*k kan daar mee leven hoor. Het is niet dat we..., we kunnen er wel mee voort, maar dat zijn inderdaad zo vragen die je je dan toch wel stelt. Want ik heb toen toch ook aan verschillende mensen gevraagd, maar niemand kan daar ook een antwoord op geven, van hoe lang het duurt eigenlijk voor je daadwerkelijk sterft. Daar zit ik gewoonlijk mee van 'hoe lang heeft ze nog afgezien?'*" (Mies en Ida, zelfdoding jongere zus, gerechtelijke procedure)

"*En dan is de politie uiteindelijk hier gekomen en die hebben gezegd 'Uw echtgenoot is gestorven.' Dus ik zeg: 'Dan wil ik daar naartoe.' 'Dat gaat niet want hij ligt daar nog* [op de plaats van het ongeval]. *Dat lijk vervoeren ze naar het ziekenhuis.' Allé, ik mocht hem niet zien. Maar dan word je zot! Dat is enorm belangrijk. Het enige wat ik donderdag* [de dag na het ongeval] *wou, was hem zien. Ik had gewoon heel veel behoefte om Bert te zien. Dat had ik wel. En dat mocht ook niet hé! Ja, dat is gebeurd maar officieel mocht dat niet. En dan heb ik hem wel mogen zien. Dat was é-norm belangrijk. Dat was het eerste dat ik wou! 's Nachts nog hé!*" (Sophie, nabestaande dodelijk verkeersongeval, onderzoek lopend)

"(Caroline) *Ze nemen daar uw moeder weg, je mag niet naar je moeder gaan zien. En dat vonden wij heel erg, dat we geen afscheid mochten nemen van ons mama.* (...) *Want ik heb niks gevraagd*

want ik dacht 'Oh, nee, ons moeder ziet er waarschijnlijk verschrikkelijk uit. Dus dat beeld wil ik niet.' Dat dacht ik. Ik zat mij van alles in te beelden hé. En de volgende dag zei ons papa: 'Ja, ik versta feitelijk niet waarom dat jullie geen afscheid hebben mogen nemen van jullie mama of jullie mama geen kusje hebben mogen geven want ze zag er feitelijk nog goed uit.' (...) *En dat vond ik heel agressief ten opzichte van ons. En ja, dan kwam ze in een zwarte plastiek zak naar beneden. En dan heb ik nog echt gezegd tegen die politieman 'alstublieft! Mag ik mijn mama een kusje geven?! Die gaat hier uit haar huis. Die woont hier van sinds '65. Ik WIL afscheid nemen.' Hé. En ja, zo, een kusje op die zwarte plastieken zak al in die auto, al in die camionette zo. Dat vond ik heel, heel moeilijk. Ik wou ze nog een beetje, allez ja, nog voelen als ze nog niet zo* [fluisterend] *ijskoud is. Want dan daarna krijgen we ze terug en dan wou ik ze toch voelen en dan was ze een blok ijs. En dan denk ik, dat is niet menselijk.*" (Caroline en Liesbeth, zelfdoding moeder, onderzoek lopend)

Peter en Maria hebben in het ziekenhuis op de avond van het overlijden van hun kleinzoontje nog de kans gekregen hem te wassen en aan te kleden. Peter geeft aan dat dat voor hem zeer belangrijk was en is het ziekenhuispersoneel daar erg dankbaar voor. (Peter en Maria, dodelijk ongeval kleinzoon en schoonzoon)

Slachtoffers blijken bovendien onvoldoende ingelicht te zijn over hun recht op waardig afscheid nemen. Diegene die wel op de hoogte waren van dit recht, hebben veel moeite moeten doen om dit recht af te dwingen.

"(Mies) *Ik had toen bij de begrafenisondernemer moeten doordrukken. Ik heb dat toen echt, we waren toen bij die begrafenisondernemer en ze was daar, en misschien had ik het moeten doordrukken, maar, ja, misschien ben je daar dan wel juist iets te braaf voor. Ben je zo van 'ja, oké, als ze dat allemaal zeggen dat ze er slecht uitziet, dan misschien moeten we dat dan toch niet doen.'*" (Ida en Mies, zelfdoding jongere zus, gerechtelijke procedure)

"*Maar omdat dan die van de politie, omdat ik die dan zo goed ken, hebben die liggen bellen naar de onderzoeksrechter, want het is die die toestemming moet geven, of de procureur, nu weet ik niet juist wie, ik denk de onderzoeksrechter. En dan mijn advocate, want ik had dan direct een advocate gepakt, en die heeft ook liggen bellen. En met dat die alle twee* [politie en advocaat] *zo wat aan het pushen zijn geweest, ben ik wel mogen gaan kijken. Maar als je dus niemand persoonlijk kent bij die instanties..., ik kan mij voorstellen dat de politie dat niet voor iedereen doet.* [*En het feit dat je er op moet aandringen is op die moment...*] *Dat is er teveel aan*." (Sophie, nabestaande dodelijk verkeersongeval, onderzoek lopend)

"(Caroline) *Maar had ik geweten dat ik mijn mama mocht zien, dat ik daar recht op had, ja, dan had ik dat wel gedaan zenne!*" (Liesbeth en Caroline, zelfdoding moeder, onderzoek lopend)

8.2. Tot enkele dagen na de feiten

8.2.1. Emotionele ondersteuning

De nood aan emotionele ondersteuning geldt ook nog enkele dagen na de feiten, zeker wanneer men geen ondersteuning ondervond onmiddellijk na de feiten. Men zoekt

daartoe familieleden en vrienden op, maar men doet ook vaak beroep op een (professionele) buitenstaander of iemand die aanwezig was op het moment van de feiten. Uit de interviews blijkt dat men niet steeds wordt doorverwezen naar de daartoe bestemde slachtofferdiensten. Sommige respondenten gingen daar dan zelf naar op zoek.

> Marcel had van de interveniërende politieagenten geen gegevens gekregen van hulpdiensten en dus ging hij zelf op zoek naar slachtofferhulp. "*Ik ben ook door de wol geverfd natuurlijk vanuit mijn ervaring in het kader van het begeleiden van slachtoffers van arbeidsongevallen en beroepsziekten*." (Marcel, overval, seponering dossier)

> "*En dan hebben ze* [de politieagenten in het plaatselijk politiebureel in X] *slachtofferhulp* [dienst politionele slachtofferbejegening] *op hun beurt ingeschakeld. Daar zijn ze een half uur mee bezig geweest, een half uur, drie kwartier, om die mensen te bereiken van slachtofferhulp* [dienst politionele slachtofferbejegening]. *Dan waren die mensen* [van de dienst politionele slachtofferbejegening] *niet meer aanwezig. En twee of drie dagen naderhand heb ik telefoon gekregen van slachtofferhulp* [dienst politionele slachtofferbejegening]. *Ik heb dan uitgelegd dat ik nog altijd verschrikkelijk bang was*." (Joris, diefstal met geweld)

> "[*Heb je voldoende antwoord gekregen op de vraag naar ondersteuning van je zoontje? Die vraag had je aan slachtofferhulp gesteld?*] *Ja, ik had dat zelf gevraagd. Daar kun je nergens bij iemand mee terecht. Die maatschappelijk assistent van de dienst slachtofferhulp heeft gewoon gekopieerd uit een cursus die zij hebben gekregen. Een deel van het rouwen met kinderen. Dus ik ben zelf naar de boekhandel gegaan, ik ben zelf... Ik heb de chance in mijn vriendenkring kleuterjuffen te hebben, dat die ook wat informatie daar rond hadden. Maar daar krijg je ook van niemand informatie over. Dus daar heb ik zelf heel actief voor moeten zoeken*." (Sophie, nabestaande dodelijk verkeersongeval, onderzoek lopend)

> "*Een vriendin zei: 'Ik zal wel blijven tot je zoon terug is.' En dan kwam mijn zoon hier binnen en dan was ik zo content hé. En dan wist ik al dat dat maar een paar dagen ging duren en dan had ik al schrik voor de dagen die nog gingen komen. Zo van al. En zo zit je daar met in uwe kop hé. Je kan niet blij zijn op dat moment omdat je weet 'Het is toch maar voor korte duur, het blijft niet duren.' En dan had ik aan mijn zoon, ik zeg: 'Mag ik bij jullie niet komen wonen? Ik zal mijn huis verkopen.' Hé, zo alles om hier toch maar weg te zijn, voor de schrik, allé, om die schrik weg te krijgen. Zo hé. Dat is nu ook allemaal gedaan*." (Jeanne, woninginbraak)

> "*Ik bedoel, je krijgt een hele berg van dingen te doen. Na die tijd en je bent helemaal eigenlijk uit't lood geslagen. Toen zei de politie hier 'Ik denk dat u toch slachtofferhulp moet bellen.' Ik zei 'Neeee, dat kan ik wel aan.' Maar ik kreeg nachtmerries. Ja, dus je hebt geen face to face, dus ik ben… op een gegeven moment dacht ik, 'nou, ik zal me toch geven aan de slachtofferhulp, baat het niet dan schaadt het niet.' De politie had haar mijn telefoonnummer gegeven en zij heeft me opgebeld en toen hebben we een afspraak gemaakt. En euhm… Daar ben ik toen op ingegaan. Ze* [de politiebejegenaar] *zei ook 'Het is heel normaal dat je boos bent op jezelf.' Ik geloof dat je een klankbord nodig hebt. Je hebt gewoon een klankbord nodig. En euhm… Ik geloof dat iemand naar je luistert altijd fijn is*." (Yvette, handtasdiefstal)

8.2.2. Tijd krijgen om bij overledene te zijn: (verderzetten van) het waardig afscheid nemen

Vooral de respondenten die hun overleden familielid niet hebben mogen zien onmiddellijk na de feiten waren de dagen na het overlijden in de weer met het kunnen zien van hun geliefde.

> "*En er is politie moeten meegaan. Er is dan politie van X naar daar moeten gaan. Enfin, we hadden hem al... Ik versta dat niet, ik kan hem toch niet doder maken dan hij is? Hij is dood hé. Ik krijg hem niet doder zenne! Je kan een lijk toch niet meer dood maken dan het al is? Denk ik maar hé. Dus ik snap dat niet goed*." (Sophie, nabestaande dodelijk verkeersongeval, onderzoek lopend)

> "(Liesbeth) *Daarna, vond ik ook verschrikkelijk, maar bon, ik weet niet..., dat is met het gerechtelijk onderzoek hé, de autopsie, dus, bon, dat duurt al wat langer ook vooraleer dat je uw moeder terugkrijgt. En dan krijg je te horen eigenlijk dat ze niet zichtbaar is. Ze hebben die echt helemaal open... gelegd, ik weet niet...* (Caroline) *Ja, ik moest absoluut afscheid nemen.* (Liesbeth) *... of dat ze haar konden arrangeren door het feit dat we... En dan hebben ze gezegd 'ja', maar bon, dat is betalen natuurlijk, om haar terug te kunnen zien. En dan heb ik, moet ik zeggen, hebben ze dat heel goed gedaan. We hebben haar terug kunnen zien elke dag.* (Caroline) *En dan heb ik ook gevraagd van, omdat ze zo lang was weggebleven in de kliniek, ik zeg 'is dat nu eigenlijk nog mogelijk om haar aan te kleden?' Want wij waren daar mee bezig hé. Ik zeg 'ik wil niet dat mijn moeder in haar blootje of zo in die kist ligt hé.' Want ik dacht 'dat gaat zo stijf zijn als...'* [lacht] *Ik met mijn verbeelding weeral tegen 100 (kilometer) per uur. Ik zeg 'dat gaat al zo stijf zijn als iets, dat gaat niet meer lukken.' En dan waren we daar (bij de begrafenisondernemer) geweest en dan had ik zelfs al dekens mee en zo...* (Liesbeth) *Ja, mijn zus was al helemaal zot.* (Caroline) *Ja, ik dacht, ik moet weten dat mijn mama er goed knus ligt, anders word ik ambetant. En dan is het nog gelukt, al maar goed hé. Dan was ik heel blij dat die man* [de begrafenisondernemer] *dat allemaal heeft opgelost want wij waren helemaal over ons toeren van 'allez, ons moeder is helemaal opengesneden, ons moeder die ligt daar in hare blote.' Ik dacht 'neen, neen, neen, dit gaat niet' want mijn mama, dat was een hele fiere, ze was altijd perfect gekleed. Ik zeg 'goh, als ze dit zelf ziet, dan wordt ze helemaal onnozel.'*" (Liesbeth en Caroline, zelfdoding moeder, onderzoek lopend)

De respondente die haar vader had gevonden na zijn overlijden, vond het beter te wachten tot na de autopsie om hem opnieuw te zien. Misschien kan dit verklaard worden door het feit dat zij haar vader heeft gezien onmiddellijk na zijn overlijden, zij het dat dit een traumatiserende ervaring was. Voor haar maakte het wachten op de afronding van de autopsie en ander medisch-forensisch onderzoek het rouwproces er alleszins niet gemakkelijker op.

> "*Die eerste dagen sowieso, vóór de autopsie, mag je hem nog zien met goedkeuring van de onderzoeksrechter als je hem niet aanraakt. Dus je mocht er niet aankomen. En dan heb ik ook, ik heb dat ook tegen mijn bomma uitgelegd. Dan heb ik ook gezegd 'We kunnen beter wachten' want als je hem ziet, wil je hem toch aanraken. Sowieso. Dat is uw vader en dat was haar zoon, dus dan hebben wij ook gezegd 'We kunnen beter wachten tot de autopsie gedaan is' en dan mag je er bij blijven zolang als dat je wilt, privé, en dan kan je hem nog aanraken en zo. En dan hebben wij gewoon gewacht. En dat was, goh, van zondag op maandag is hij gestorven en ik denk dat we hem woensdag*

of donderdag, woensdag hebben we hem kunnen zien. Dus ja, weet je, die eerste dagen is dat wachten en dan is dat lastig want ja, je wilt hem zien en je wilt weten 'Kan ik hem begraven?', want ja, dat weet je ook nog niet zeker." (Nele, verdacht overlijden vader)

8.3. Op korte termijn

8.3.1. Veiligheid verzekeren

Verschillende respondenten hebben op korte termijn (en op lange termijn) een sterk onveiligheidsgevoel en proberen dat zoveel mogelijk te omzeilen: sloten plaatsen, bepaalde plaatsen vermijden, niet meer buiten komen, zichzelf zo organiseren dat men zo weinig mogelijk zijn woning moet verlaten.

"*En die angst heb ik nu nog. Ik ben nu geen racist hé, daar hoort ge mij niet zeggen, maar als ik ne vreemde tegenkom, dan neem ik een grote boog op straat en ben terug weg. Daar ben ik echt bang van geworden. Zelfs hier in het appartement ook, als ik vreemd geluid hoor of zo, dan ga ik naar de keuken en pak een keukenmes. Omdat ik zo bang ben.* (...) *De hospitalisatieverzekering is tussengekomen voor de ziekenhuisrekeningen. In feite heb ik daar niks aan verloren maar wel de schrik van mijn vrijheid natuurlijk hé*." Als de voicerecorder afstaat, vertelt Joris nog dat hij eigenlijk nog weinig buitenkomt en uitgaat, omwille van de schrik opnieuw slachtoffer te worden. Hij gaf eerder in het gesprek ook al aan dat hij zich kwetsbaar voelt nu hij met een stok loopt naar aanleiding van de voorlaatste overval waarbij hij zwaar gekwetst raakte. Hij vreest dat hij nu een gemakkelijk slachtoffer is. (Joris, diefstal met geweld)

Louise is naar aanleiding van de feiten gestopt met werken om steeds thuis te kunnen zijn voor haar kinderen aangezien ze hen nergens meer durft achter te laten behalve op school. Ze vertrouwt niemand meer de zorg over haar kinderen toe. (Louise, moeder van een minderjarig slachtoffer van seksueel misbruik door een bekende, proces lopend)

"*Ik had dat al op voorhand gezegd van 'Het zou kunnen dat ik ooit moet gaan getuigen, dus als ze raar tegen jullie beginnen te doen, zeg dat dan en dan kan je daarmee naar de politie.' Dus dat was ook geen probleem. Dat hebben ze* [de politie] *denk ik ook gezegd, na de uitspraak, van 'Mochten er familieleden zijn die er last mee hebben, dan laat je ook iets weten.'* (...) I*k heb zoiets van 'Oké, als er iets gebeurt, dan gaat de politie direct een schild optrekken rond mij.' Dat gevoel heb ik, dus dat is wel goed hé*." (Lies, herhaaldelijke aanranding door werkgever, veroordeling)

Jeanne paste kort na de inbraak een hele reeks maatregelen toe ter bevordering van haar veiligheid. Anderhalf jaar na de feiten is ze erin geslaagd deze maatregelen stilaan af te bouwen: "*Ik sliep dan nooit met mijn deur toe. Nu wel. Nu durf ik al met de achterdeur open zitten in den dag, je ziet het, ze staat open, maar vorig jaar was dat nog allemaal potdicht hé. Dat was volledig potdicht, alles, als ik hier alleen thuis was, potdicht. Nu durf ik ze al eens openzetten.* (...) *Boven in de slaapkamer is het nog juist hetzelfde. Dat is de slaapkamerdeur op slot, de gsm naast mij, en hopen, hopen dat ik kan slapen, dat ik niks hoor. Dus dan denk ik in mijzelf, dan denk ik 'Als ik iets moest horen, wat moet ik dan doen?' Want ik heb eens op teevee gezien dat je daar van kunt..., dat je van de schrik ook kunt sterven hé.* (...) *Dus nu, alles gaat mee naar boven nu. Dat* [wijst op handtas] *gaat mee naar boven, gsm gaat mee naar boven. Dan vroeger ging ook de zaklamp nog mee*

naar boven, dat is nu ook veranderd. Omdat ik dacht 'Hij [de potentiële inbreker] *moet zo eens de elektriciteit afzetten en dan zie ik niks niet meer.'* [zuchtend] *Zo van al die dinges.* (...) *Want dan zeiden ze tegen mij ook 'Waarom sluit jij je nu boven op?' Ik zeg 'Ja, desnoods spring ik wel door het raam hé, als er nog eens iemand binnenzit, dat is toch maar één verdiep.'* (...) *Want die deur hier beneden heeft ook het eerste jaar op slot geweest. Die van de living - tussen de gang en de woonkamer - om binnen te komen. Die heeft ook op slot geweest. Die is nu niet meer op slot.* (...) *Mijn deur van de slaapkamer ook. Maar daar stak ik ook nog eens een breinaald door hé. Want ik dacht 'Ja, maar, ze gaan mijn sleutel eraf duwen.' Zo vanalles hé! Nu is dat ook al zonder priem. Nu de slaapkamerdeur open, dat durf ik niet. Neen. Ah neen, want dan kan die* [de inbreker] *ineens boven aan de deur staan. Staat die naast u zonder dat je het weet. Ik heb nu al chance gehad dat hij niet naast mij heeft gestaan*." Als de voice recorder afstaat, vertelt Jeanne nog dat ze ook nu nog steeds alleen nog maar de deur uit gaat om te werken, boodschappen te doen en haar dochter weg te voeren. Als ze boodschappen moet doen, tracht ze alles te combineren om maar zo weinig mogelijk te moeten buitengaan. Eens ze binnen is, is ze geruster. Ze is het gelukkigst als ze terug binnen is. Anderzijds is het net als ze binnen en alleen is dat ze moet huilen omdat dan alle problemen terug boven komen. (Jeanne, woninginbraak)

"*Op den duur durf je niet meer buitenkomen, dat is eigenlijk psychisch heel lastig. Het is altijd als je aan het wandelen bent, of je gaat naar uw werk, je bent altijd wel rond te kijken van 'Is hij niet in de buurt?'* (...) *Ik ben eigenlijk drie jaar ook niet in het centrum van X geweest omdat ik denk 'Ik wil die zeker niet alleen tegenkomen.' Ik weet niet tot wat hij in staat is. Dus ik heb dat wel drie jaar vermeden.* (...) *Je denkt altijd 'Ja, die gaat hier terug binnenkomen.' En ja, verhuizen wilden we ook nog doen, maar ergens, ge kunt wel blijven lopen hé*." (Ruth, stalking, poging wurging en diefstal door ex-vriend, veroordeling)

"*Nou, ik heb inmiddels een andere tas gekocht en die kan ik dus ook weer over mijn schouder doen maar als ik dus 's avonds uitga dan heb ik een tas die euh, wat ik nooit gedacht had, die ik zo over mijn schouder, voor mijn buik kan houden. Maar ik bedoel, bus en tram vermijd ik dus. Maar ik bedoel wat ik hieruit geleerd heb, dat je nooit in een volle bus moet stappen. Wachten tot de volgende er aankomt. Dat heb ik ervan geleerd*." (Yvette, handtasdiefstal)

8.3.2. Emotionele ondersteuning door professionele actoren en door omgeving

Een aantal respondenten had geregeld contact met de politionele slachtofferbejegenaars, op eigen initiatief en/of van de slachtofferbejegenaar. Indien mogelijk deden de respondenten ook beroep op familie en vrienden in functie van emotionele ondersteuning.

"*Ik kan ook verstaan dat er mensen zijn die dat niet nodig hebben hé, maar dat moet die maatschappelijk assistent slachtofferonthaal maar uitvissen. Maar ik had dat nodig. Dus vraag ik aan dat madammeke* [de maatschappelijk assistent slachtofferonthaal]*, ik zeg 'ja, ik zou wel psychologische begeleiding willen. Ik heb dat wel nodig. Allé, ik denk dat ik dat wel nodig heb.' Ik dacht op die moment dat ik het zeker zou nodig hebben als mijn kindje* [waarvan ze ten tijde van het ongeval en de dossierinzage zwanger was] *geboren was. Want ik dacht 'Ik zal mij wel sterk houden tot dat babyke eruit is en dan zal ik het* [psychologische begeleiding] *wel nodig hebben.'* (...) *Dan moet je chance hebben dat je een goede familie hebt, goede vrienden hebt, dat die dat opvangen. Want van het officiële uit* [vanuit de bevoegde diensten] *gebeurt dat niet, zou ook niemand dat zien, denk ik. Ik zei ook: 'Kijk, vanaf de moment dat jullie zien dat het niet meer goed*

gaat met mij, dan moet je iets doen.' Want als je zelf depressief bent of nog postnataal eens een depressie zou krijgen, ik zeg: 'Ja, weet je van jezelf toch niet?'" (Sophie, nabestaande dodelijk verkeersongeval, onderzoek lopend)

"*Het heeft mij zeker geholpen, maar, ja, ik ben ook heel erg gesteund geweest door mijn omgeving en dat heeft wel heel veel gedaan dus. Allé, voor mij was het op een bepaald moment zoiets van, ja, 'Ik heb dit eigenlijk niet meer nodig.' Achteraf heb ik nog gedacht om nog eens terug te gaan, maar dat, ja, ik heb dat eigenlijk ook niet meer gedaan. Maar het was vooral eigenlijk dat, ik kon er dan gemakkelijk over praten met mijn omgeving.* (...) *Maar ze hebben mij daar* [bij de dienst slachtofferhulp] *wel goed kunnen helpen, vooral me van dat schuldgevoel afhelpen. Want als iemand anders dat zegt, als uw ouders dat zeggen van: 'Je moet je niet schuldig voelen', ja, ik weet niet, je gaat dat toch anders ervaren dan dat iemand, iemand die daar zogezegd alles vanaf weet, als die dat zegt tegen u dat is..., ja.* (...) *Allé, ik heb ervoor gezorgd dat ik zo overal waar ik zo ben, in de sportclub, op school, in de jeugdbeweging, dat daar overal iemand is die niet alleen op de hoogte maar ook waarvan ik weet 'Die gaat daar goed mee kunnen omgaan.' Want ja, je hebt dan ook vrienden die, ja, het wel weten maar die je langs geen kanten... goede raad geven*." (Joke, verkrachting door onbekende, veroordeling)

"*Nou, ik denk dat… dit was echt slachtofferhulp* [slachtofferbejegening]. *En ik bedoel op een gegeven moment begon ik ook grapjes te maken en zo… en mja ik was daarover heen. Ik bedoel, ik was er niet overheen maar ik was weeral een keer mijn verhaal kwijt. En ik was mijn verhaal kwijt op een bureau waar men zich veilig voelt. Ik vind het heel belangrijk, slachtofferhulp en ik dacht echt dat ik het niet nodig zou hebben*." (Yvette, handtasdiefstal)

Sommige respondenten geven te kennen dat ze op korte termijn geen contact wilden met een professionele hulpverleningsdienst. Eén van hen geeft bijvoorbeeld aan dat ze er geen beroep meer op wenst te doen omdat ze haar dochter, die het eigenlijke slachtoffer is, de tijd wil geven en rust wil gunnen. Het meisje heeft al erg veel begeleidingen moeten volgen en klapt steeds meer dicht als ze in contact komt met professionele actoren. Andere respondenten geven aan het hulpaanbod te vroeg werd gedaan naar hun gevoel en hun mogelijkheden om op het aanbod in te gaan.

"*Momenteel zoek ik geen andere hulp. Maar die vrouw van slachtofferonthaal heeft tegen mij gezegd dat ik met haar naar een psycholoog moet gaan. Maar ik vind dat ik dat maar kan doen als zij dat zelf wil. Ze is al naar psychologen geweest van het Comité voor Bijzondere Jeugdzorg, naar de psycholoog op school. Maar niemand van hen heeft gemerkt dat ze seksueel misbruikt was omdat ze het niet wil zeggen. Ze kan er met iemand over praten als ze wil. Ik moet geen psycholoog betalen zodat ze er dan gaat zitten en niks zeggen. Dat is niet de bedoeling.* (...) *Wat is gebeurd, is gebeurd. We moeten leren om met deze problemen te leven. Maar dat is gemakkelijker gezegd dan gedaan. Voor mijn dochter is dat het grootste probleem. Ik kan wel zeggen 'Het is voorbij', maar voor haar... Het enige dat ik voor haar kan doen, is er altijd voor haar zijn. Ik moet er altijd voor haar zijn als ze wil praten*." (Louise, moeder van een minderjarig slachtoffer van seksueel misbruik door een bekende, proces lopend)

"*Ik kon het eigenlijk niet. Ik heb het* [contact met slachtofferhulp] *toen ook stopgezet. Dat was dan kort na de feiten ook.* (...) *Hetgeen er is gebeurd, ik wil dat zelf verwerken, zelf vergeten en op mijn eigen manier. Ik wil het zelf kunnen ook. Dus ik wil geen hulp, van niemand eigenlijk.* [lacht] *Ik*

probeer het ergens een plaats te geven. Dat moet ik op mijn eigen manier doen." (Lieve, verkrachting door stiefvader, veroordeling)

8.4. Op lange termijn tot nu

8.4.1. Nood aan afsluiten

De respondenten geven aan dat ze de verwerking van de feiten willen afsluiten, maar dat dat niet altijd eenvoudig is. Soms wordt de verwerking bijvoorbeeld belemmerd of afgeremd door het papierwerk dat moet worden verricht naar aanleiding van de feiten of omwille van het ontbreken van antwoorden op hun vragen omtrent de feiten (bijvoorbeeld de doodsoorzaak). Het niet kunnen afsluiten van het verwerkingsproces, opdat men zijn gewone leven kan hervatten, weegt zwaar op de slachtoffers.

Ahmed heeft het nog erg moeilijk om over het ongeval te praten. Als hij erover praat, kan hij die nacht niet slapen. Hij ziet nog steeds dezelfde beelden van het zwaar gekwetste slachtoffer. Nu wil hij gewoon proberen de feiten te vergeten. "*Ik praat er liever niet over. Zoiets probeer je zo snel mogelijk te vergeten eigenlijk. Als ik er nu nog aan denk dan voel ik zo precies een druk ik mijn hoofd. Ik zeg het, ik was zo hard verschoten eigenlijk, ja, als je die schedel zo helemaal ziet, dat lichaam zo helemaal verwrongen.* (...) *Helpen is iets dat normaal is. In het vervolg zal ik misschien denken van 'Ik draai liever mijn kop om, ik heb niks gezien' om niet meer zo iets mee te maken. Ik bedoel, ik heb er niets mee te maken gehad, maar ik heb er wel van afgezien.*" (Ahmed, getuige van een zwaar verkeersongeval)

Naar aanleiding van de zelfmoord, werden Ida en Mies geconfronteerd met een hoop papierwerk en administratieve taken, waarmee ze bijna een jaar bezig zijn geweest voor alles kon worden afgerond: "(Ida) *Dat is niet altijd plezant dat dat te lang duurt. Soms heb je liever 'Was dat nu maar al voorbij'* (Mies) *Dan kan je het rouwproces starten, maar nu was je altijd maar van die stomme praktische dingen aan het doen. Op die moment zijn dat stomme zaken, maar het moet natuurlijk wel gebeuren en dat heeft wel lang geduurd.* (...) *Ik stel mij toch de vraag,* [tot Ida] *jij hebt je daar mee bezig gehouden, als je, ja, als ons moeder dat had moeten doen, dat is toch niet te doen! Oudere mensen, hoe moeten die dat doen? Wij zijn nog met verschillende zussen/broers,* (Ida) *we zijn blij als we daar eens over kunnen overleggen, iets kunnen vragen.* (Mies) *Wij hebben elkaar nog. Maar als je alleen bent, dan stel ik mij toch wel de vraag hoe mensen dat gaan afhandelen. Wij kunnen nog goed onze plan trekken en nog telefoontjes plegen naar hier en naar daar als het moet zijn. Maar het is toch niet, als je zoiets voor hebt, dat dat toch allemaal niet simpel is om alleen af te handelen. Want samen verdriet, dat je het al eens aan iemand kwijt kunt. Maar het praktische is dikwijls toch wel zenuwslopend.*" (Ida en Mies, zelfdoding jongere zus, gerechtelijke procedure)

"*Maar, op zich, dat is toen een heel moeilijke periode geweest, toen ik die getuigenis aflegde, maar dat dat er nu echt allemaal uit is bij mij, uit mijn systeem. Dat dat niet meer echt aanwezig is. Dat dat uitgesproken is. Ik was heel blij dat er een uitspraak was.* (...) *Nu op zich, niet dat ik zo op wraak uit ben hoor. Maar ik vind het uiteindelijk wel heel goed dat hij is veroordeeld. Dat is voor mij ook afgesloten.* (...) *En ik ken het andere slachtoffer ook niet.* [*Dat doet er voor u ook niet toe misschien?*] *Neen. Nee, ik had zoiets van 'Ik wil haar wel helpen', maar uiteindelijk. Ja, ik heb ook de klacht niet*

ingediend. Uiteindelijk heb ik haar geholpen, maar ook vooral mijzelf." (Lies, herhaaldelijke aanranding door werkgever, veroordeling)

"*Maar toch was ik nog niet gerust. Maar dan pakte zij* [de slachtofferbejegenaar] *ook een beetje het initiatief om te zeggen: 'Wat gaan we nu doen met die schrik?' Want ik had schrik hé, echt schrik. In de dag of zo niet hé. Maar als het begon te schemeren, dan begon dat al hé. En dan waren we zoiets aan het zoeken.* (...) *Ja, dat zal na een tijd slijten, met dat ook hé. Ik hoop alleen dat het 's nachts natuurlijk wat beter wordt om te slapen*." (Jeanne, woninginbraak)

"[*Heb je het gevoel dat het meewerken aan die slachtofferfiche en de bemiddeling je verder hebben geholpen?*] *Ja, het is eraf hé! Dat hangt wel aan u, zenne. En als ge zo eens met iemand daarover kunt spreken, dat doet, allé ja, 'Pakt gij dat maar over.'*" (Ruth, stalking, poging wurging en diefstal door ex-vriend, veroordeling)

"*Heel die zaak is ondertussen al zeven jaar bezig en het houdt nog niet op. Het wordt tijd dat ik het allemaal kan gaan verwerken. Want nu, ik moet niet aan die verwerking beginnen want je wordt er* [met de feiten] *iedere keer mee geconfronteerd. En als alles* [de procedurele en administratieve zaken] *achter de rug is, kan je op adem komen en kan je beginnen verwerken*." (Lieve, verkrachting door stiefvader, veroordeling)

"*Er is precies een hele last van mijn schouders die ik niet meer moet meedragen. Ik kwam daar buiten uit de gevangenis* [na het gezamenlijk gesprek met de dader] *en dat was echt 'Pff, wat een opluchting.' Nu nog!* (...) *We hebben ook afgesproken dat als er moeilijkheden zijn of hij verliest zijn werk, dat hij dat dan via de bemiddelaar laat weten. Vrienden zullen we nooit zijn, maar, allé, die haat is weg."* (Griet, nabestaande moord, veroordeling)

"[*De bemiddeling heeft je misschien wel vooruit geholpen?*] *Goh, een beetje wel zat ik vast, want ik heb denk ik toen toch wel, allé was ik toch wel, wou ik toch nog graag met iemand anders spreken, en dan was ik er over aan het denken om misschien terug opnieuw contact op te nemen met slachtofferhulp. Maar ja, omdat je wilt, je wilt dat alles rap gaat en je wil dat alles zo wat op één twee drie weer als vroeger was hé, maar ja, dat kan ook niet want uw persoonlijkheid is er helemaal door veranderd en ik zat daar echt wel mee in. Ik had echt zoiets van 'Ik wil terug gewoon diegene zijn die ik vroeger was en...' Maar allé, ja, vooral door gewoon met de bemiddelaar te praten is dat... Ja, in het begin was dat wel heel moeilijk voor mij. Elke keer als de bemiddelaar belde, dan begon ik altijd weer te wenen of zo, je wordt er altijd weer mee geconfronteerd.* (...) *Maar op de duur is dat dan echt beter gegaan en dan heeft mij dat echt geholpen. Want op een bepaald moment ben je er niet meer echt bewust mee bezig maar zit je daar onbewust nog wel mee en vreet dat ook aan u onbewust. Ja, ik praatte met de bemiddelaar wel niet over die feiten, maar gewoon... Ja, door over andere dingen te praten, ja ben je wel weer bezig met hoe ik mij psychisch voelde en kon ik daar ook wel weer met andere mensen beter over praten.* (...) *Uiteindelijk is die verklaring van iets minder belang want het 'waarom' ga je toch nooit echt te weten komen. Allé, ik ga het nooit kunnen begrijpen. Uit de gesprekken weet je ook wel van, vragen waar je eerst mee zit, besef je dan van 'eigenlijk moet je je daar geen vragen bij stellen.' Meer van 'hoe moet het verder?' en minder van terug kijken.* (...) *Het is voor mij echt gemakkelijker geweest na die bemiddeling of door die bemiddeling om er terug met andere mensen over te praten. En, ja, ik zat wel wat in de knoop met mijzelf. En dan niet echt door iets dat de bemiddelaar gezegd heeft of gedaan heeft, maar gewoon door er efkes daarover te denken, heeft dat wel geholpen. En ook door te beseffen van 'Oké, je bent veranderd maar aanvaard dat dan*

ook.' Probeer dan niet te doen zoals het vroeger was maar zo dan gewoon verder te gaan." (Joke, verkrachting door onbekende, veroordeling)

8.4.2. Voorkomen van herhaling van de feiten

Slachtoffers wensen uiteraard een herhaling van de feiten te vermijden. Tijdens de eerste dagen na de feiten en op korte termijn trachtten de respondenten daartoe een aantal strategieën te ondernemen, zoals de beveiliging van hun woonst en het vermijden van bepaalde plaatsen. Op lange termijn leggen enkele respondenten daartoe hun hoop op de uitspraak door de rechter of op het maken van afspraken met de dader in het kader van een slachtofferfiche of bemiddeling.

"*Ik ben niet akkoord met het systeem hier want mijn kinderen zitten nu gevangen omdat ik hen niet meer alleen buiten durf te laten.* (...) *Ik verwacht dat hij voor de rest van zijn leven in de gevangenis zit omdat, als men deze man nu vrijlaat, ik vrees dat hij dan de volgende Marc Dutroux zijn. De eerste slachtoffers hebben kunnen vertellen wat er is gebeurd. De volgende keer zal hij de kinderen niet laten leven opdat ze niet kunnen vertellen wat hij heeft gedaan. De volgende keer zal hij heel gevaarlijk zijn voor de kinderen*." (Louise, moeder van een minderjarig slachtoffer van seksueel misbruik door een bekende, proces lopend)

"*Want ze zeiden ook: 'Dat is er zo ene die dan steelt en die doet alles op, en als hij niks meer heeft dan begint hij terug.' En daar heb ik dan ook schrik voor.* (...) *Ik wou nog een plakkaat hangen 'Je bent hier al geweest. Je moet niet meer terug komen*.'" (Jeanne, woninginbraak)

"*Ik heb geen schrik dat hij tegenover mij nog iets gaat doen. Maar ik heb gewoon een beetje schrik voor wat dat met mij gaat doen als ik hem zou zien. Allé ja, en zeker als er dan iemand bij is of zo. Als mijn vriend daar zou bij zijn of zo* [lacht], *dan wil ik hem liever niet tegenkomen. Goh, echt bang dat hij gaat vrijkomen, ben ik niet, maar wel dat ik hem ga tegenkomen. Allé, niet bang dat hij nog iets gaat doen, maar... Ja, ik heb toch wel een beetje schrik over wat dat gaat zijn als ik weet dat hij terug vrij is. Maar dat zien we dan wel* [lacht]. *Ja, je kan dat ook niet voorspellen hé*. (...) *Nog een beetje banger in het begin waarschijnlijk maar dat zal dan ook wel weer wat beteren zeker. Allé ja, want dat is nu al een beetje beter*." (Joke, verkrachting door onbekende, veroordeling)

8.4.3. Weten dat je ook op lange termijn nog steeds bij iemand terecht kan

Sommige slachtoffers gaven uitdrukking aan de behoefte aan langdurig of regelmatig contact met een hulpverlener, iemand waarbij ze herhaaldelijk terechtkunnen met hun vragen omtrent de procedures en hun dossier en voor emotionele ondersteuning, ook nadat hun functie in de politionele en gerechtelijke procedure principieel afgesloten. Voor sommige respondenten volstaat het te weten dat ze nog bij een hulpverlener terecht kunnen, ongeacht of ze van dat aanbod gebruik zouden maken of niet. In bepaalde gevallen, in de context van professionele hulpverlening, werd die nood effectief beantwoord.

"*En daarna* [na het proces] *heb ik ook nog eens een keer met de hulpverlener van de dienst slachtofferhulp afgesproken. Maar op de duur kon ik daar ook binnenspringen voor ander dingen. Waren wij meestal over iets helemaal anders bezig. Maar het feit ook dat ze er gewoon zijn voor u...*

Maar allé, bij slachtofferhulp geven ze natuurlijk geen psychologische begeleiding, dat zijn geen psychologen hé. Maar het feit dat die zo konden zeggen van..., als ik vragen had over dat proces of zo, dan zei ze van: 'Ik hoor wel eens voor u.' Dat was een beetje mijn ruggengraat toen. (...) *Ik ga nu ondertussen ook naar een psycholoog*." (Lies, herhaaldelijke aanranding door werkgever, veroordeling)

"*Ook al ben je wel ouder en ben je volwassen, maar je hebt nooit op je eigen benen moeten staan. En dan, dan heeft die* [de slachtofferbejegenaar] *ook wel echt gezegd: 'Als je iets nodig hebt of zo, of je weet het niet, je kan hier altijd terecht.' Ja, ik ben nu niet iemand die zo rap bij iemand gaat kloppen om te zeggen van: 'Ik zit in de problemen' of zo. Ik doe dat niet, maar gewoon het feit dat je weet dat er wel de mogelijkheid is, dat doet wel heel veel.* (...) *Ik heb zoiets van 'Als ik problemen heb en als ik daarover wil babbelen, dan doe ik dat wel met mijn vriend of zo of met familie of zo.' Maar het is wel goed dat je weet dat je er terecht kunt want er zijn waarschijnlijk ook mensen die alleen zijn en die niemand hebben om te babbelen en dan is het wel goed dat je daar terecht kunt. Want misschien is het voor sommige mensen wel interessant om met iemand te babbelen die niet met de familie te maken heeft, of echt met een buitenstaander die er toch wel iets van weet en die u toch wel wat kan helpen*." (Nele, verdacht overlijden vader)

ALGEMENE CONCLUSIES DEEL 4. SLACHTOFFERS

Uit de interviews met de slachtoffers komen enerzijds verwachtingen ten aanzien van het rechtssysteem naar voren, anderzijds noden die zij hebben naar aanleiding van het delict.

I. Verwachtingen ten aanzien van het rechtssysteem

Verwachtingen ten aanzien van de politie

De politie is vaak de eerste instantie waarmee slachtoffers in aanraking komen. Het feit op zich dat men beslist de politie te contacteren, geeft reeds aan dat men bepaalde verwachtingen heeft. Een eerste element dat daarbij naar voren komt, is het terugvinden van personen of goederen. Een snelle respons blijkt belangrijk te zijn: wanneer men in nood is, wil men ook geholpen worden. Bovendien vindt men het belangrijk dat de politie al doet wat ze kan, ook al kan het beoogde resultaat uiteindelijk niet worden bekomen.

Tijdens de onderzoekshandelingen dient de politie de nodige uitleg te geven: slachtoffers kunnen begrijpen dat zij niet overal bij kunnen zijn of dat sommige elementen geheim zijn in het kader van het onderzoek, maar zij willen dan ook weten waarom dingen geheim worden gehouden.

In het algemeen verwachten slachtoffers steun van de politie, op verschillende vlakken: emotionele steun, antwoorden op informatieve vragen, maar evengoed praktische steun zoals terug naar huis worden gebracht.

Verwachtingen ten aanzien van justitie

De belangrijkste verwachting is dat een oplossing wordt gezocht voor het conflict. Men gaat op zoek naar gerechtigheid, maar niet tegen elke prijs. Heel wat slachtoffers vinden het belangrijk dat ze zich burgerlijke partij kunnen stellen, met het oog op bekomen van een schadevergoeding, om zich aanwezig te stellen of nog om zich te kunnen verdedigen. Vaak kan men het dossier inkijken, wat echter niet voor alle slachtoffers belangrijk blijkt te zijn.

Het (bijwonen van het) gerechtelijk proces lijkt een essentieel moment te zijn. Ook al vinden slachtoffers dat de tijd tussen de feiten en de dag van het niet te lang mag aanslepen, tegelijkertijd vinden ze dat voldoende tijd moet worden uitgetrokken voor het proces zelf. Voor een aantal slachtoffers is het belangrijk zelf aanwezig te kunnen zijn op het proces en er effectief een plaats te krijgen. Zo wil men een realistisch beeld schetsen van de feiten en hoe zij die als slachtoffer hebben ervaren.

Voor slachtoffers kan het belangrijk zijn dat de dader wordt gesanctioneerd – op die manier worden zij immers in hun slachtofferschap erkend. Het bericht ontvangen dat de dader wordt vrijgelaten kan moeilijk zijn, maar tegelijkertijd wil men zich erop kunnen voorbereiden en daarover geïnformeerd worden.

Verwachtingen ten aanzien van de diensten slachtofferzorg

De diensten slachtofferzorg zijn er in het algemeen op gericht voor slachtoffers een goede opvang te voorzien. Uit de interviews blijkt dat slachtoffers niet altijd op de hoogte zijn van de diensten slachtofferzorg, maar wanneer zij er contact mee hebben, zijn ze in het algemeen tevreden. Zij krijgen er immers bijkomende informatie en worden gehoord. Het persoonlijk contact is belangrijk: het moet "klikken".

Het is niet gemakkelijk te bepalen wanneer slachtofferzorg het best wordt aangeboden: voor sommige slachtoffers moet het meteen na de feiten worden aangeboden, voor anderen is dat te vroeg. Een *outreaching* aanbod lijkt te worden geapprecieerd. In de ondersteuning verwacht men praktische hulp alsook informatie, voornamelijk over de gerechtelijke stappen die worden ondernomen.

De doorstroming van informatie tussen de diensten alsook de informele contacten zodat zij als slachtoffer snel en efficiënt worden geholpen, vinden ze belangrijk. Dit lijkt het belang van het informeel overleg – zoals dat in deel 3 door de actoren werd aangehaald – te bevestigen.

Bemiddeling

Bijzondere aandacht is uitgegaan naar de bemiddeling in de fase van de strafuitvoering, waarbij een aantal vaststellingen werden gedaan:

- De informatie die wordt bekomen doorheen het bemiddelingsproces, is belangrijk om de feiten te kunnen afsluiten.
- De bemiddeling kan helpen om negatieve gevoelens te ventileren en kanaliseren.
- In de bemiddeling kan de vrijlating van de dader worden gekaderd.
- De bemiddeling kan een invloed hebben op de slachtofferfiche. Het biedt het slachtoffer de kans om verder na te denken over welke voorwaarden zij wil stellen.
- De bemiddeling is een moeilijk proces, waarin ruimte moet zijn voor een authentieke communicatie.

De bemiddeling blijkt aldus een mogelijkheid te bieden aan sommige slachtoffers om een antwoord te vinden op een aantal noden.

Verwachtingen ten aanzien van het rechtssysteem samengevat

Samenvattend blijken slachtoffers voornamelijk de volgende verwachtingen te koesteren ten aanzien van de gerechtelijke reactie na een misdrijf.

- Het krijgen van informatie over de verschillende stappen en stand van zaken.
- Een correcte en respectvolle benadering door álle actoren.
- Een duidelijke rol te spelen hebben; de invulling daarvan kan verschillen naar gelang van de persoonlijke verwachtingen daaromtrent.

II. Noden van slachtoffers

Slachtoffers geven meerdere noden aan, waaraan zowel gerechtelijke actoren als andere sectoren en de persoonlijke omgeving kunnen beantwoorden:

- Nood aan emotionele en praktische ondersteuning.
- Nood aan informatie.
- Nood aan waardig afscheid nemen.
- Nood aan het verzekeren van veiligheid.
- Nood aan het afsluiten van de gebeurtenissen, voor zover mogelijk.

ALGEMEEN BESLUIT

Ons onderzoek naar de evaluatie van de voorzieningen ten behoeve van slachtoffers had tot doel de concrete implementatie van deze voorzieningen te evalueren in het licht van de behoeftes van de slachtoffers.

Dit onderzoek bestond uit:

- een analyse van het wet- en regelgevende kader waarin de implementatie van deze voorzieningen ingebed is (deel 2);
- een analyse van de concrete implementatie (deel 3);
- een analyse van de ervaringen, verwachtingen en noden van slachtoffers (deel 4).

Gezien de beperkte beschikbaarheid van bestaand onderzoek omtrent de huidige implementatie van het slachtofferbeleid, evenals omtrent de ervaringen, verwachtingen en noden van slachtoffers in België, hebben we geopteerd voor een kwalitatief inductief onderzoek. Dit werd aangewend met als doel tot een betere beschrijving te komen van de implementatie van het slachtofferbeleid, maar ook om de belangen die spelen bij dit beleid te vatten en te begrijpen. In dat kader deden we een beroep op een uitgebreid aantal specifieke onderzoekstechnieken: we namen half-gestructureerde interviews af bij autoriteiten en professionelen uit de sector (een 70-tal interviews), we hielden participerende observaties in verschillende voorzieningen (in twee gerechtelijke arrondissementen - Brussel en Antwerpen - en in enkele politiezones, vanuit de diensten slachtofferzorg) en tenslotte namen we open interviews af bij slachtoffers om hun ervaringen, noden en verwachtingen aangaande het systeem te vatten (38 geregistreerde en vijf niet-geregistreerde slachtoffers).

In dit onderzoek werd een vrij ruime invulling van het slachtofferbegrip gehanteerd. We interesseerden ons voor het “gevictimiseerde subject” en niet alleen voor wie een proces van institutionele objectivering doorlopen heeft. We gaven dus het woord aan een brede groep van slachtoffers (slachtoffers van misdrijven tegen personen met/zonder geweld, van misdrijven tegen goederen met geweld, slachtoffers van verkeersongevallen met de dood of ernstige verwondingen tot gevolg, slachtoffers van feiten die niet als inbreuk gekwalificeerd worden, nabestaanden); zowel aan slachtoffers die geregistreerd werden door het systeem als zij die niet geregistreerd werden (of die, met andere woorden, hun vraag niet gehonoreerd zagen of wilden zien door het systeem).

We hebben ook gesprekken gevoerd met verschillende autoriteiten en professionele actoren uit de sector van het slachtofferbeleid. Onze interesse voor de ervaringen, behoeften en verwachtingen van slachtoffers in de brede zin maakte dan ook dat we ons gefocust hebben op de globale uitvoering van het slachtofferbeleid (of dit nu uitgaat van het federale niveau – vanuit de FOD Justitie of FOD Binnenlandse Zaken – of van de Gemeenschappen en Gewesten), gezien slachtoffers dit beleid in zijn globaliteit ervaren, los van de institutionele versnippering ervan. In dat kader dient evenwel opgemerkt te worden dat de nadruk van de analyse lag op de implementatie van de voorzieningen voor algemene slachtofferbegjegening, -onthaal en –hulp. De voorzieningen voor categoriale hulpverlening daarentegen werden niet onderworpen aan een diepgaande analyse. Ten

slotte werd alleen bij de analyse van de slachtofferervaringen of bij de gesprekken met de professionelen uit de sector rekening gehouden met de rol die andere actoren en/of voorzieningen – die eerder kaderen binnen een ruimer sociaal beleid of meer informele relaties - eventueel kunnen spelen .

Door in te gaan op verschillende analyseniveaus konden we bepaalde kenmerken en belangen van het slachtofferbeleid in de verf te zetten. Deze aspecten vatten we hier samen en confronteren we om op basis daarvan een aantal beleidsmatige vragen te formuleren en thematieken aan te halen die verder wetenschappelijk onderzocht dienen te worden.

I. Het politiek belang van een wetgevend kader rond slachtofferbeleid

De analyse van de wet- en regelgeving waarbinnen de inrichting van de slachtoffer-voorzieningen kadert (deel 2) stond ons toe het politieke belang van de implementatie van nieuwe wetgeving inzake slachtoffers, vooral omstreeks de jaren '90, te benadrukken. De inhoud van de parlementaire voorbereidingen en wetgevende documenten toont inderdaad aan dat een groot aantal wetten gestemd werden de laatste 15 jaar, met als doel enerzijds een aantal personen betrokken in (sociale of strafrechtelijke) conflicten in het algemeen als 'slachtoffer' te kwalificeren, en anderzijds zich meer specifiek te richten tot slachtoffers van inbreuken en hun nabestaanden.

Chronologisch had deze wetgeving tot doel de mogelijkheden van financiële vergoeding voor deze personen te verbeteren; het aantal gespecialiseerde diensten dat instaat voor aangepaste bijstand en begeleiding, of aangepast onthaal (zowel op politioneel en gerechtelijk als op psycho-sociaal niveau) uit te breiden; de rechtspositie van deze personen te verbeteren door hen een aantal "fundamentele" rechten toe te kennen (recht op een degelijke en nauwgezette behandeling, het recht op correcte informatie, het recht voor nabestaanden om het lichaam van de overledene te zien, het recht op ontvangst van een kopie van de eigen verklaring) wat hen de mogelijkheid geeft op een meer actieve manier deel te nemen aan de strafrechtspleging (ondermeer door middel van de mogelijkheid die hen geboden wordt te vragen om bijkomende onderzoeksdaden of zich uit te spreken omtrent de vrijlatingsvoorwaarden van een veroordeelde voor zover het "hun direct en legitiem belang" betreft); en tenslotte meer in het algemeen deze personen een belangrijke plaats toe te bedelen binnen de strafrechtelijke doelstellingen in het geheel (zoals bijvoorbeeld de totstandkoming van de wetten van 2005 en 2006 aangaande de interne of externe rechtspositie van gedetineerden aantoont).

In het kader van deze laatste wetten hebben we benadrukt dat de houding van de dader ten aanzien van de slachtoffers centraal is komen te staan, in die mate dat deze volgens sommigen de strafrechtelijke logica gewijzigd heeft. Het is inderdaad zo dat, daar waar sommige "optimistisch" ingestelde actoren deze hervorming zien als de aanleiding tot de invoering van een "herstelrecht" dat geleidelijk aan het strafrecht zou vervangen, anderen een "meer pessimistische" visie hierop hebben en van mening zijn dat deze hervorming plaatsvindt in het verlengde (of als versterking) van een repressief beleid. Dit laatste zou het geval zijn omwille van het feit dat de eis van herstel zich in realiteit zou voegen bij de andere strafrechtelijke doelstellingen en van de dader zou

verlangen ook over bepaalde (emotionele, financiële …) vaardigheden te beschikken om zijn slachtoffer te "herstellen". Ook in dat kader vrezen sommigen dat de rol van het slachtoffer in de fase van de vervolging en/of de veroordeling van de daders, bij gebrek aan een aangepast kader, ondermeer een verzwaring van de straffen met zich mee kan brengen.

Tenslotte kan men zich aangaande de evolutie van de wetgeving ook afvragen of het om echte 'rechten' of vooral om 'gunsten' gaat die aan de slachtoffers toegekend worden.

Hoewel de wetgevende evolutie in België zich inschrijft in een meer algemene internationale evolutie (cf. Verklaring van de Verenigde Naties, Aanbevelingen van de Raad van Europa, Kaderbesluiten van de Europese Unie), kan ze niet los gezien worden van een aantal gebeurtenissen die eigen zijn aan ons land (en waarvan de zaak Dutroux een emblematisch voorbeeld vormt, zonder dat dit het zich hiertoe beperkt). Een meer diepgaande analyse van bepaalde wetgevende initiatieven bevestigt dan ook dat slachtoffers van inbreuken wel degelijk een bevoordeelde thematiek vormden bij de belangrijke politiehervormingen, maar vooral bij de hervormingen van het gerechtelijke apparaat, die ons land sinds het eind van de jaren '90 kende ten gevolge van deze gebeurtenissen.

Ten slotte toonde de analyse van wet- en regelgevende documenten aan dat de invulling van het slachtofferbeleid in Vlaanderen en in Brussel bepaald wordt door een verschillend structureel kader. Deze structurele kaders hebben enerzijds een invloed op de inhoud et de vorm die de slachtoffervoorzieningen aannemen op de verschillende locaties en anderzijds op de "procedure" volgens de welke hun implementatie geschiedt. Het bestaan van een samenwerkingsakkoord in Vlaanderen maakt het bijvoorbeeld mogelijk de bevoegdheden van de talrijke autoriteiten betrokken in het slachtofferbeleid te preciseren; een coherent doorverwijzingsbeleid tussen de instanties die afhangen van deze autoriteiten te installeren; evenals de rol van de overlegorganen in te vullen. Het samenwerkingsakkoord blijkt dus het structurele kader te garanderen dat noodzakelijk is voor de implementatie van een degelijk slachtofferbeleid, waarbij Brussel (en Wallonië) het nog steeds zonder moeten stellen, of waar het nog niet geratificieerd is.[314]

II. De concrete implementatie van het slachtofferbeleid

Op basis van de analyse van de implementatie van het slachtofferbeleid (door interviews met autoriteiten en professionelen uit de sector van het slachtofferbeleid en observaties bij de verschillende slachtofferdiensten) in de gerechtelijke arrondissementen Brussel en Antwerpen (deel 3) hebben we onze eerste bevindingen kunnen bevestigen en daarbij een beter zicht verkregen op bepaalde kenmerken en belangen die de implementatie van het slachtofferbeleid sturen in deze twee arrondissementen. Belangrijk om weten is dat deze

[314] We bemerkten ook dat het meest frappante verschil tussen Vlaanderen en Brussel, wat de "inhoudelijke" kant van het slachtofferbeleid betreft, zich situeert op het vlak van de invulling van het beleid inzake hulpverlening aan slachtoffers. Deze invulling hangt immers enerzijds af van verschillende soorten beleid en decretale kaders (het beleid in Vlaanderen leek trouwens veel meer gestructureerd te zijn dan in Brussel) en mobiliseert anderzijds actoren van een ander type: in Vlaanderen is slachtofferhulp ondermeer de taak van vrijwilligers, terwijl deze hulp in Brussel vooral in handen van professionelen is.

kenmerken en belangen gedeeltelijk naar voor kwamen in onze literatuuranalyse, maar ook tot de bekommernissen behoren van de actoren op het terrein zelf.

Het slachtofferbeleid, momenteel ingevuld door verschillende autoriteiten (op federaal, gemeenschaps- en gewestniveau, maar ook, zo blijkt uit ons veldonderzoek, op lokaal niveau), wordt geacht zich op geïntegreerde wijze te ontvouwen op de verschillende "momenten" van de problematiek waarmee slachtoffers te maken krijgen: de eerste bejegening in het politiecommissariaat, onthaal op de parketten en rechtbanken, en algemene of categoriale hulpverlening op het niveau van de 'gemeenschap'. De integratie van de verschillende voorzieningen dient te gebeuren door middel van de ondertekening van samenwerkingsakkoorden tussen de gemeenschappen, gewesten en federale staat en de inrichting van overlegorganen op lokaal niveau (zoals de arrondissementele raden en welzijnsteams).

Overleg

Het eerste aspect dat aangehaald werd, betreft de ondertekening van samenwerkings-akkoorden en de inrichting van overlegorganen. Hoewel talrijke autoriteiten – zowel aan Nederlandstalige als Franstalige kant - deze akkoorden als stimulansen, als "garanties" beschouwen die noodzakelijk (zouden) zijn voor een degelijke implementatie van het slachtofferbeleid, lijkt hun aan- of afwezigheid toch slechts één van de elementen naast talrijke andere te vormen bij de effectieve implementatie van het beleid. Op operationeel vlak beroepen de Brusselse veldwerkers zich dan ook op, bijvoorbeeld, de regelgevende kaders die reeds de activiteiten en doorstromingsmogelijkheden tussen deze diensten afbakenen: de omzendbrieven OOP15ter en PLP10 en de ministeriële richtlijn van 15 september 1997 aangaande het slachtofferonthaal op de parketten en rechtbanken bijvoorbeeld, blijken op dat vlak als referentiepunt gebruikt te worden bij de afbakening van hun interventies en de coördinatie van hun acties.

In de twee arrondissementen impliceert de implementatie van een slachtofferbeleid bovendien dat, buiten de werking van formele overlegorganen (zoals de arrondissementele raad), "informele" overlegmechanismen ontwikkeld dienen te worden om tegemoet te komen aan de tekortkomingen van het structurele kader of om een meer realistische oplossing te bieden waarbij rekening gehouden wordt met de middelen die concreet toegekend werden aan de verschillende sectoren van het slachtofferbeleid. De autoriteiten bevoegd voor de implementatie van het slachtofferbeleid zijn soms geneigd sterk toe te nemen in aantal (cf. de gemeentelijke diensten voor slachtofferbijstand die afhangen van de burgemeester), waarbij ze niet steeds overleg plegen of voor afstemming zorgen om coherente richtlijnen uit te werken of de nodige middelen toe te kennen (financieel, op het vlak van personeel, locatie, supervisie, …) om het slachtofferbeleid te ontwikkelen.

De actoren op het terrein streven ten slotte naar een zekere coherentie in de ontwikkeling van hun praktijken - met beperkt succes trouwens - binnen dit overleg dat op een gestructureerde manier plaatsvindt op de verschillende overlegplatforms en vergaderingen of op beperktere schaal bij de bespreking van dossiers of specifieke situaties.

Individuele en structurele taken

Een tweede belangrijk aspect dat naar voor kwam uit de analyse van de interviews en observaties betreft het feit dat de diensten politionele slachtofferbejegening en onthaal bij de parketten en rechtbanken hoofdzakelijk "individuele" opdrachten uitwerken ten nadele van "structurele" taken die hen formeel prioritair toekomen. Dit kenmerk schijnt te wijten te zijn aan de weerstand die politionele en gerechtelijke actoren bieden om de zorg voor slachtoffers op zich te nemen; aan de weerstand die deze actoren bieden om een vorming te volgen daaromtrent (hoewel er mogelijkheden blijken te zijn d.m.v. '*training on the job*'); aan het feit dat bepaalde diensten voor slachtofferbejegening of –onthaal omwille van hun opleiding, maar ook omwille van de geschiedenis van hun dienst 'verkiezen' individuele taken op zich te nemen; en aan het gebrek aan doorstromingsmogelijkheden naar bepaalde diensten zoals, bijvoorbeeld, de diensten voor slachtofferhulp die geacht worden prioritair individuele ondersteuning te bieden aan slachtoffers op psychologisch, sociaal en juridisch vlak (maar die daar niet altijd voldoende middelen voor hebben).

Het doelpubliek

Een derde aspect betreft de definiëring van het doelpubliek waartoe de slachtofferdiensten geacht worden zich te richten. Hoewel deze slachtofferdiensten in het algemeen bedoeld zijn voor slachtoffers van strafrechtelijke inbreuken, zijn ze vaak ook toegankelijk voor een ruimer publiek, om afgestemd te zijn op de noden van de bevolking: voor slachtoffers (en hun nabestaanden) van strafrechtelijke inbreuken, maar ook voor slachtoffers van rampen of ongelukken (zelfdoding, verkeersongevallen, werkongevallen, branden, …) die bijna dezelfde traumatische ervaringen (op sociaal, psychologische en wetgevend vlak) meemaken als slachtoffers van inbreuken. We stelden vast dat deze voorzieningen daarenboven ook te maken krijgen met personen die ze vaak zelf bestempelden als "slachtoffers van het leven" of "denkbeeldige slachtoffers". Deze laatste worden trouwens zo vaak mogelijk doorverwezen, indien mogelijk, naar andere sociale of psychiatrische diensten.

Echter, en misschien paradoxaal, naast een uitbreiding van de slachtoffercategorieën waaraan ze hun diensten aanbieden (en zelfs als deze voorzieningen open staan voor het publiek in het algemeen), wees onze analyse erop dat ze allen omwille van institutionele en organisationele redenen (die vaak verbonden zijn aan de beperkte middelen waarover ze beschikken), een selectie maken van bepaalde slachtoffers of slachtoffercategorieën. Niet alle slachtoffercategorieën komen dus in aanraking met de diensten, hoewel het erop lijkt dat, in het algemeen, de slachtoffers van gewelddadige inbreuken of van rampen en zware ongevallen (die bijvoorbeeld de dood of ernstige verwondingen tot gevolg hadden) er meer mee in contact komen dan anderen.

Bovendien ontwikkelen deze diensten in het algemeen een vrij dichotome visie op het slachtofferbeleid: ze houden zich alleen bezig met slachtoffers (behalve de Vlaamse diensten slachtofferhulp die zijn ingebed in de CAW's), zonder de daders te betrekken, zelfs al erkennen ze dat de grens tussen slachtoffers en (nabestaanden van) daders niet

steeds gemakkelijk te trekken valt. De diensten verwijzen slechts zelden de personen die zich tot hen richten door naar bemiddelingsprogramma's.[315]

Coördinatie en afbakening van de bevoegdheden

Een vierde punt dat vaak aangehaald werd bij de analyse van de concrete implementatie van de voorzieningen, betreft de vraag naar de coördinatie en afbakening van de bevoegdheden van de slachtofferdiensten. Momenteel lijkt deze coördinatie hoofdzakelijk vorm aan te nemen naar de maatstaf van institutionele en organisationele verplichtingen (die vaak voortkomen uit het gebrek aan middelen toegekend aan bepaalde diensten om taken uit te voeren of doorverwijzingen te aanvaarden) en/of in functie van de concrete noden van slachtoffers (bepaalde slachtoffers kunnen zich moeilijk laten doorverwijzen van de ene dienst naar de andere).

De richtlijnen die het samenwerkingsakkoord of bestaande omzendbrieven uittekenen, vormen dus vaak alleen maar een referentiepunt, gezien de actoren in de praktijk regelmatig ertoe gebracht worden hiervan af te wijken. De regelgeving heeft inderdaad slechts een beperkte draagwijdte in vergelijking met deze twee vormen van verplichtingen.

Veranderende context

Een laatste belangrijk punt waarop de actoren ingingen betreft de moeilijkheden die verbonden zijn aan de implementatie van slachtoffervoorzieningen in het kader van het ruimere beleid dat vaak zelf veranderingen ondergaat (bijvoorbeeld de hervorming van politie en gerecht). Een dergelijke situatie zorgt er volgens de actoren immers voor dat de aandacht die besteed wordt aan de oprichting van slachtoffervoorzieningen perifeer blijft: het personeel bij de politiediensten en op parketten en rechtbanken kan wisselen of al onderworpen worden aan andere institutionele en/of organisationele veranderingen dan deze aangaande het slachtofferbeleid; de diensten die instaan voor de sensibilisering kunnen veraf gelegen zijn van de belangrijkste plaatsen waar sensibilisering nodig is; supervisie van deze diensten kan ontbreken omwille van meer omvangrijke problemen betreffende de verdeling van de middelen; de afhankelijkheid van de diensten ten aanzien van meerdere hiërarchische oversten die niet noodzakelijk hun prioriteiten coördineren kan de activiteiten van de veldwerkers in de war brengen wanneer ze actie ondernemen. In die context werd het risico op motivatieverlies, op een 'bureaucratisering' van de gespecialiseerde diensten die als doel hebben politie, parketten en rechtbanken te sensibiliseren voor het belang van een eerste bijstand aan en onthaal van slachtoffers opgeworpen.

[315] In Vlaanderen zijn de diensten slachtofferhulp wel expliciet betrokken in het overleg betreffende herstelrechtelijke maatregelen.

III. Thema's die slachtoffers belangrijk vinden

Tenslotte deed de analyse van de interviews omtrent de ervaringen, verwachtingen en noden van slachtoffers vaststellen dat de thematieken waarvan slachtoffers melding maken gedeeltelijk overeenkomen met deze die de actoren van op het terrein opwerpen, hoewel er enkele nuances aan toegevoegd worden.

Een eerste belangrijke vaststelling betreft het feit dat een groot aantal slachtoffers tijdens de bevraging omtrent hun slachtofferervaringen en hun contacten met instellingen of eerder informele netwerken die erop volgen, spontaan blijk gaven van verwachtingen ten aanzien van politionele en gerechtelijke diensten, zelfs wanneer hun "victimisering" niet te wijten was aan een strafrechtelijke inbreuk in de eigenlijk zin van het woord.

Nochtans dient hieraan toegevoegd te worden dat een deel van de slachtoffers (en in het bijzonder de slachtoffers van weinig ernstige feiten) niet steeds wensten dat de klachten neergelegd bij de politie deel gingen uitmaken van een opsporings- of gerechtelijk onderzoek.[316] Dat is bijvoorbeeld het geval wanneer de slachtoffers het verleden willen laten rusten, hetzij omwille van hun eigen psychologisch welzijn, hetzij omdat ze van mening zijn dat het conflict opgelost is, hetzij omdat ze weinig hoop koesteren dat justitie aandacht aan hen zal schenken.

Wat er ook van zij, de verwachtingen ten aanzien van het basispersoneel van politie, parket en rechtbank (namelijk de agenten, magistraten en administratieve diensten die hiervan afhangen) maakten niettemin het voorwerp uit van een groot aantal bedenkingen bij de slachtoffers die een beroep deden of wilden doen op hun tussenkomst, meer trouwens dan de slachtofferdiensten waarmee ze eventueel ook te maken kregen.

Het werk van politionele en gerechtelijke actoren, wiens taak er voornamelijk zou moeten in bestaan – aldus de slachtoffers – personen (slachtoffers of daders) op te sporen, te vervolgen, daders te berechten en slachtoffers te ondersteunen (op emotioneel, praktisch en informatief vlak) lijkt in de ogen van slachtoffers, tenminste op het eerste zicht, dan ook een effectief middel om op termijn tegemoet te komen aan hun meer fundamentele behoefte aan "veiligheid" en "afzondering" van het victimiserende voorval, ondermeer vanuit het idee dat deze institutionele actoren in staat zijn hun problemen op te lossen of tenminste "publiekelijk" te erkennen dat er een probleem is.

Dat slachtoffers wensen dat de politie hun klacht noteert, dat procureurs daders vervolgen en dat rechters hen publiekelijk sanctioneren wijst naar onze mening op een behoefte aan erkenning. Dat ze wensen dat de politie personen (slachtoffers of daders) en goederen opspoort; dat rechters een uitspraak doen over schadeloosstelling (zelfs al moet het belang dat slachtoffers schenken aan het werkelijk uitgekeerd krijgen van deze schadeloosstelling gerelativeerd worden) of straffen uitspreken (in het algemeen gaan slachtoffers uit van gevangenisstraffen voor ernstige feiten en van alternatieve straffen voor minder ernstige feiten) zou erop wijzen dat slachtoffers willen dat politie en justitie een oplossing zoeken voor het probleem.

[316] Een beperking van het onderzoek is dat we slechts een beperkt aantal slachtoffers hebben kunnen bevragen die ervoor kozen zich niet te melden bij het rechtssysteem. We hebben dus slechts een zeer beperkt zicht op hun noden en verwachtingen.

De respondenten wensen inderdaad vaak dat de dader verandert of de maatschappij (en dus zij zelf) beschermd worden door de tussenkomst van justitie. Sommigen zien de bestraffing van de dader ook als een middel om hun lijden te verzachten (te doen verdwijnen). Het is echter interessant vast te stellen dat weinig van de slachtoffers die we ontmoet hebben, zijn van mening dat ze zich moeten uitspreken over de aard, maar vooral ook niet over de omvang van de straf, zelfs indien zij er over geinformeerd willen worden.[317]

De analyse van de verwachtingen van de slachtoffers, ondermeer in het kader van de strafuitvoering, toont bijvoorbeeld aan dat de motivatie om eraan deel te nemen complexer is dan het uiteenzetten van de specifieke voorwaarden die uitgesproken kunnen worden ten aanzien van de veroordeelde: het gaat er ook om - en voor sommigen gaat het hier in de eerste plaats om – de dader te ontmoeten in het kader van de procedure (te weten hoe hij eruit ziet met het oog op een eventuele latere ontmoeting), geïnformeerd te worden over wat er van hem geworden is, of nog dat er simpelweg rekening met hen gehouden wordt zonder dat ze daarbij enige beslissing of wijze van invrijheidstelling willen beïnvloeden. Dat ze zich kunnen uitspreken over hun "direct en legitiem belang" brengt niettemin voor anderen een zekere verwarring met zich mee over wat van hen verwacht wordt. Sommigen hopen inderdaad de beslissing tot vrijlating van de dader te kunnen "controleren", wat ertoe kan leiden dat ze zich niet gerespecteerd voelen wanneer ze daar niet in slagen.

Ondanks de moeilijkheden die we aanhaalden, verwachten slachtoffers toch te kunnen deelnemen aan het gerechtelijk proces: ze wensen vaak in zekere mate bij te dragen tot de oplossing van het probleem dat hen bezig houdt of publiekelijk erkend te worden, door deel te nemen aan het onderzoek, aan het proces (waar ze vaak zowel een symbolische als fysieke plaats opeisen) etc. Een groot deel van hen wenst dan ook geïnformeerd te worden over de datum van de verschijningen op het proces en over andere beslissingsinstanties, over het verloop en de stand van zaken van de procedure.

Gedurende het parcours dat ze doorlopen, zijn slachtoffers er ook om bekommerd dat hun emotionele en praktische noden en hun nood aan informatie die resulteren uit hun victimisering in rekening genomen worden. Deze verwachting geldt niet alleen voor wat betreft hun contacten met politie en justitie, maar ook voor de contacten met andere instellingen (verzekeringen, ziekenfonds, ziekenhuis).

De analyse van de interviews geeft aan dat politionele en gerechtelijke instanties (Justitie met een grote "J") slachtoffers, op zoek naar een oplossing voor hun psychisch of materieel lijden, in het begin hoop doen koesteren, maar ook vaak ontgoochelingen teweeg brengen.

De verwachtingen van de slachtoffers worden dan ook vaak niet ingelost, noch op het vlak van erkenning ("de politie wilde mijn klacht niet noteren", "de rechter heeft geoordeeld dat een vervolging niet nodig is", "de rechter heeft geen veroordeling uitgesproken"), noch op het vlak van probleemoplossing (zelfs in de gevallen waarin de daders veroordeeld zijn tot gevangenisstraffen, slagen slachtoffers er niet steeds in hun verdriet te verwerken, te meer omdat ze vaak bang zijn voor de vrijlating van de dader), noch op het vlak van participatie (ze vinden hun plaats niet op het proces, begrijpen de

[317] Deze vaststelling dient echter nog verder onderzocht te worden in het kader van een kwantitatieve studie.

gerechtelijke logica niet), noch, ten slotte, op het vlak van praktische, emotionele en informatieve steun: politiebeambten en magistraten kunnen of willen niet altijd de informatie, emotionele en praktische steun bezorgen die slachtoffers wensen; de "menselijke" kwaliteit van de bejegening en het onthaal aangeboden door politieagenten en magistraten (en van de administratieve diensten die met hen samenwerken) blijft nog wisselvallig; de procedures die slachtoffers de kans geven zich beter te informeren zijn nog maar weinig gekend, soms misbegrepen door de slachtoffers, en zijn niet steeds performant door de manier waarop ze door de actoren geïmplementeerd worden (ondermeer de procedure betreffende de verklaring van benadeelde persoon).

Wanneer hen de hoop ontbreekt dat politionele en gerechtelijke instanties tegemoet komen aan hun verwachtingen en noden, doen slachtoffers vaak een beroep op andere instanties: diensten voor slachtofferzorg, medisch-sociale diensten, alternatieve afhandelingen (bemiddeling) en de omgeving (familie, vrienden). Dit informele of formele hulpverleningsnetwerk lijkt het mogelijk te maken op verschillende niveaus tegemoet te komen aan emotionele, informatieve en praktische behoeften.

Niet alle bevraagde slachtoffers konden (omdat ze er niet over geïnformeerd waren of de diensten moeilijk toegankelijk waren) of wilden gebruik maken van de steun van slachtofferdiensten. De slachtoffers die er toegang toe hadden, waren in het algemeen tevreden over de zorg die hen werd voorgesteld. Meestal vonden de slachtoffers bij deze diensten de emotionele, praktische en informatieve steun die ze aanvankelijk van politie of justitie verwachtten, zelfs al is het voor hen niet van eenzelfde betekenis.

Wat het belang betreft dat bepaalde autoriteiten of veldwerkers toekennen aan de vraag naar de bevoegdheden van de verschillende diensten, valt op dat slachtoffers deze diensten als relatief verwisselbaar beschouwen, tenminste wat hun benaming betreft (de diensten worden over het algemeen bestempeld als diensten voor slachtofferhulp). Sommige Franstalige slachtoffers lijken wel te differentiëren tussen de diensten voor slachtofferhulp (daar meer dan in Vlaanderen opgevat als therapeutische diensten) en de andere diensten.

Buitenlands onderzoek naar de ervaring van slachtoffers met het strafrechtssysteem en het hulpverleningssysteem - hoewel beperkt in aantal – bevestigt enkele tendensen die naar voor komen in onze analyses. Onderzoek benadrukt immers het belang dat slachtoffers eerst en vooral hechten aan regelmatige informatie omtrent de stand van zaken van hun dossier. Het bevestigt eveneens dat slachtoffers positieve contacten verwachten met politieagenten en gerechtelijk personeel, los van de afloop van het proces. Onderzoek wijst eveneens uit dat slachtoffers de behoefte aan participatie aan het proces vaak als belangrijker beschouwen dan de afloop van het proces. Ten slotte benadrukken deze studies het belang van de installatie van hulpverleningsdiensten en het belang van familie en omgeving voor sommige slachtoffers.

We kunnen op basis van deze vaststellingen opperen dat de verwachtingen van slachtoffers ten aanzien van het politionele en gerechtelijke systeem niet zo complex zijn en dat de hervormingen die hieraan tegemoet kunnen komen simpelweg de volgende elementen inhouden: de manier waarop men tijd neemt voor de slachtoffers, de manier

waarop men rekening houdt met emotionele en praktische moeilijkheden (desnoods door te zorgen voor adequate doorverwijzingen) en ten slotte, de mate waarin ze informatie kunnen verkrijgen.

IV. Enkele aanbevelingen

Op basis van de voorafgaande bemerkingen volgen enkele aanbevelingen die, naar onze mening, in overweging dienen genomen te worden door de actoren die verantwoordelijk zijn voor de implementatie van het slachtofferbeleid.

Het Belgische slachtofferbeleid is wat men een "geïntegreerd" en "multidimensioneel" beleid zou kunnen noemen. Het ontwikkelt zich zowel op het vlak van de mogelijkheid tot toekenning van financiële hulp, als van psychosociale hulp. Recent verstevigde het zijn wettelijke positie in de verschillende fases die we besproken hebben.

In het licht van de laatste wetgevende veranderingen lijkt het ons noodzakelijk om de vraag te stellen in welke mate de verbetering van de rechtspositie van slachtoffers tegemoet komt aan alle noden van slachtoffers.

We hebben opgemerkt dat het slachtoffer het doorlopen van het strafrechtssysteem - hoewel het ook kan tegemoet komen aan een verlangen naar erkenning, naar oplossingen, naar een mogelijkheid van een antwoord op een aantal praktische, emotionele en informatieve behoeftes - nog vaak als een bron van trauma's ervaart.

We moeten ons dan ook behoeden voor een antwoord dat alleen maar gebaseerd is op het strafrechtelijke en dat de positie van het slachtoffer in de strafrechtsprocedure in belangrijke mate verandert. Een dergelijke hervorming botst enerzijds niet alleen op de weerstand van bepaalde gerechtelijke actoren die vaak vrezen dat slachtoffers de bovenhand nemen binnen justitie, maar komt anderzijds ook niet tegemoet aan wat talrijke slachtoffers van justitie verwachten, aan een reële invulling van hun behoeften. Is ervan uitgaan dat de behoeften van slachtoffers bevredigd kunnen worden enkel door een hervorming van het recht, niet misleidend?

Het rekening houden met de noden van slachtoffers bestaat er ook in dat het strafrechtssysteem "menselijk" om kan gaan met slachtoffers en dat het sociale systeem alle nodige middelen kan inzetten om het gevoel van victimisering te voorkomen. De impact van de hervormingen van het strafrechtelijke systeem (en het beschermings-systeem) zijn derhalve beperkt. We kunnen ons afvragen, ondermeer op basis van de context waarin ze ontstonden, of deze hervormingen geen andere belangen dienen (zoals dat van de legitimering van de Staat) in naam van de behoeften van slachtoffers van inbreuken?

"*Il n'y a pas une solution unique à un problème social complexe*", zei Fr. Tulkens. Welnu, zoals onderzoek aantoont is victimisering een complex fenomeen, net zoals delinquentie, en bestaat er niet enkel een gerechtelijke oplossing om dit fenomeen aan te pakken.

Het nadenken over een slachtofferbeleid vandaag impliceert – volgens ons - dat bij voorkeur buiten het strafrechtelijke begonnen wordt met het zoeken naar een oplossing.

1. Door een versterking van het personeel of het aantal diensten voor slachtofferhulp. Dit impliceert in eerste instantie een versterking van middelen die vrijgemaakt worden voor de Gewesten, maar ook dat op systematische wijze een coherent beleid uitgewerkt wordt dat de werking van deze diensten stuurt. Het Brusselse voorbeeld toont aan dat deze diensten in de praktijk een grote vrijheid toegekend krijgen wat hun werking betreft, zonder dat daarbij een coherent structureel beleid ontwikkeld wordt om deze diensten te omkaderen. De concrete analyse van de implementatie van deze voorzieningen bracht ook aan het licht dat die hulpverleningsstructuren onvoldoende of inadequaat ontwikkeld werden (ondermeer op het vlak van locatie) om de zorg over gevictimiseerde personen, die nood hebben aan sociale, psychologisch en soms juridische steun, op zich te kunnen nemen in de twee betrokken gerechtelijke arrondissementen. In dat opzicht zou een samenwerking, in de vorm van co-interventies, met de diensten voor politionele slachtofferbejegening of gemeentelijke diensten voor slachtofferbejegening in het arrondissement, zoals aangegeven werd door enkele Brusselse actoren uit de sector, een eerste oplossing bieden. Deze oplossing moet aan een kritische blik onderworpen worden aangezien de diensten voor politionele slachtofferbejegening zich in de eerste plaats moeten toeleggen op vorming, sensibilisering en ondersteuning van politieagenten ten aanzien van de slachtofferproblematiek, daar waar de gemeentelijke diensten voor slachtofferbejegening ‘in theorie’ geen structureel kader aanreiken dat de kwaliteit van de dienstverlening waarvoor die voorzieningen instaan moet garanderen. In dezelfde lijn, moet een eventuele uitbreiding van de middelen om meer hulpverleningsdiensten te installeren kritisch overdacht worden, gezien er andere voorzieningen bestaan binnen de psychosociale sector die blijkbaar in een aantal gevallen een adequate hulp kunnen bieden aan slachtoffers.

2. Door een verruiming van de mogelijkheid voor personen om deel te nemen aan alternatieve wijzen van conflictafhandeling, zoals bemiddeling. Zoals blijkt uit de getuigenissen van slachtoffers die een dergelijke afhandeling meemaakten (in het kader van een bemiddeling in de fase van de strafuitvoering), vormt de deelname aan dergelijke alternatieve procedures volgens de slachtoffers een goede aanvulling op het huidige gerechtelijk systeem. Een dergelijke procedure lijkt het hen mogelijk te maken op een meer realistische wijze om te gaan met de informatie die ze zelf nuttig achten; om te gaan met bepaalde emotionele behoeften; en hun honger naar participatie aan de oplossing van hun probleem op een meer bevredigende manier te stillen. Hoewel de implementatie van bemiddelingsprogramma’s op zich interessant is, kunnen deze programma’s niet tegemoet komen aan de noden van alle slachtoffers. Opdat een dergelijk proces hen voldoening zou geven, moeten slachtoffers zich dan ook bereid voelen om eraan deel te nemen. In dit kader zou het interessant zijn om na te denken over het relatief dichotoom beleid dat zich momenteel schijnt voor te doen binnen de

implementatie van het slachtofferbeleid en dat in de toekomst zou kunnen leiden tot een polarisering van de belangen van slachtoffers en daders. Een samenwerking tussen slachtofferdiensten en diensten voor verdachten en gedetineerden zou in dat geval een interessante piste kunnen zijn. Een betere informatieverstrekking aan diensten voor slachtofferbejegening, slachtofferonthaal en slachtofferhulp (meer bepaald aan de Franstalige diensten voor wat de laatstgenoemde diensten betreft) over de mogelijkheden van bepaalde bemiddelingsprogramma's kan nuttig zijn.

3. Door een versterking van de rol van de sociale omgeving in het algemeen en de sensibilisering ervan rond de slachtofferproblematiek. Hoewel slachtoffers bij het weergeven van hun ervaringen gewag maakten van een groot aantal verwachtingen ten aanzien van politie en gerecht, benadrukten ze evenzeer de moeilijkheden die ze ervaren hebben bij de erkenning van hun behoeften en opvang door de onmiddellijke omgeving (familie, vrienden, werk) of anderen (de voorbijgangers op straat). Deze piste van sensibilisering zou er ook voor kunnen zorgen dat slachtoffers in mindere mate verwachten dat politie en gerecht aan al hun behoeften tegemoet komen, inclusief aan emotionele en ruimere praktische behoeften die voortkomen uit de victimisering en waarvan de oplossing niet enkel gezocht mag worden bij de justitiële instanties.

4. Door het versterken van het recht op een eerste bijstand of adequaat onthaal van slachtoffers en hun nabestaanden door politieagenten en magistraten (en de administratieve diensten die ervan afhankelijk zijn) binnen het politionele en gerechtelijke systeem, evenals het recht op het ontvangen van informatie over de stand van zaken van het dossier. In dat opzicht zijn, wat het gerechtelijke apparaat betreft, de verbetering en vereenvoudiging van de procedures die bedoeld zijn om slachtoffers beter te informeren in de verschillende stadia van de procedure een eerste nuttig initiatief (zoals, bijvoorbeeld, de procedure betreffende de verklaring van benadeelde persoon).

5. Door een verbetering van de manier waarop politiebeambten en magistraten van parket en rechtbank zorgen voor slachtofferbejeging of -onthaal door te voorzien in een betere opleiding van het politionele en gerechtelijke personeel. Hoewel het in dat kader belangrijk is dat deze actoren zich gerespecteerd voelen binnen de grenzen van hun vaardigheden (een politiebeambte of magistraat is geen maatschappelijk werker of psycholoog) is het wel noodzakelijk om te wijzen op bepaalde dimensies van hun interventies in termen van onthaal en het geven van informatie aan slachtoffers, hetgeen nuttig kan zijn om te komen tot een gevoel van erkenning van de slachtoffers. In dat opzicht zouden de aanwervingvoorwaarden van politieagenten en magistraten (evenals van het administratief personeel) en hun basis- en voortgezette vorming meer gericht moeten zijn op menselijke relaties in het algemeen, en op de behoeftes van slachtoffers in het bijzonder. Dergelijke verbeteringen zouden niet alleen de slachtoffers, maar ook ruimer, alle rechtzoekenden ten goede komen. Om de sensibilisering van politiekorpsen en magistratuur te bewerkstelligen zou een

verhoging van de toegekende middelen aan diensten voor slachtofferbejegening en –onthaal overwogen kunnen worden, vooral voor wat de vorming betreft. Daar waar deze personen tot nog toe vooral een vorming krijgen om individuele slachtoffers hulp te bieden (zelfs al ervaren sommigen uit de sector een gebrek aan vorming en supervisie op dat vlak), moet overwogen worden hen meer specifieke vorming aan te bieden naar structurele taken toe. Als ten slotte de vraag naar sensibilisering omtrent de noden van slachtoffers geldt voor de politionele en gerechtelijke sector, dan is dit evenzeer van nut voor andere sectoren, zoals de (publieke en private) verzekeringssector of ziekenhuizen.

6. Door een officiële uitbreiding van het doelpubliek van de slachtoffervoorzieningen naar slachtoffers van rampen of ongevallen, die traumatische gevolgen ervaren (op praktisch, emotioneel en juridisch vlak) die gelijkaardig zijn aan deze van slachtoffers van inbreuken, rekening houdend met de mogelijke gevolgen van een dergelijke uitbreiding. Men moet er zich inderdaad voor behoeden om niet al te gemakkelijk een groep personen die vooral sociale problemen ervaren onder te brengen onder de categorie 'slachtoffer'. Zoals we vermeldden, krijgen talrijke diensten te maken met personen die een slachtofferstatuut opeisen om gewag te maken van sociale problemen (zelfs al kan een victimisering in bepaalde gevallen meer algemene sociale problemen verbergen) of om toegang te krijgen tot hulpverlening die niet steeds gemakkelijk elders te bekomen is. Nochtans zou een dergelijke assimilatie, zo lijkt ons, schade toebrengen zowel aan de kwaliteit van de hulpverlening als aan de erkenning van het bestaan van deze problemen door de Staat.

7. Tot slot zou het nuttig kunnen zijn om "realistische" samenwerkingsakkoorden af te sluiten die de verschillende autoriteiten ertoe aanzetten hun verplichtingen aangaande de implementatie van een coherent slachtofferbeleid te definiëren en te respecteren.

Dergelijke initiatieven zouden kunnen vermijden dat meer en meer antwoorden op de behoeften van slachtoffers vertaald worden in termen van een toename van rechten binnen de strafrechtelijke procedure. Zoals sommige auteurs vermeldden, zou een dergelijk beleid immers kunnen bijdragen tot een toename van het onveiligheidsgevoel, van het angstgevoel, van het wantrouwen, van weerstand, van vijandigheid tussen de verschillende categorieën van rechtszoekenden en bijgevolg een toenemende criminalisering en penalisering in de hand werken.

V. Aanvullend onderzoek

De analyse van deze verschillende discours en praktijken, waarbij zowel de ervaring van slachtoffers als de concrete implementatie van het slachtofferbeleid aan bod kwam, maakt het mogelijk enkele interessante aanbevelingen te formuleren tegenover het slachtofferbeleid. Hoewel deze studie het toelaat om beter te begrijpen hoe men, op dit ogenblik, tegemoet komt aan de behoeften van slachtoffers in België, en beter te vatten,

aan de hand van de ervaringen van slachtoffers, welke hun verwachtingen zijn ten aanzien van de Staat en hoe hieraan het best tegemoet kan gekomen worden, dienen een aantal vragen die aan begin van het onderzoek gesteld werden, nog verder onderzocht (of zelfs aangesneden) te worden door middel van andere gegevens of andere onderzoekstechnieken dan diegene die tot nu toe gebruikt werden[318].

Bijkomend onderzoek zou nuttig kunnen zijn om een aantal eerste tendensen die we ontwikkeld hebben, verder te kunnen ondersteunen. Deze onderzoeken zouden zich, volgens ons, prioritair moeten richten op:

- het generaliseren van de besluiten die we getrokken hebben op basis van de analyses uit twee gerechtelijke arrondissementen naar alle Belgische arrondissementen. Hiertoe zouden groepsanalyses uitgevoerd kunnen worden met actoren van andere gerechtelijke arrondissementen, om de thematieken die naar voor kwamen in deze eerste onderzoeksfase te bespreken.
- een meer diepgaande studie van de sector van de slachtofferhulp in het algemeen en de categoriale hulp in het bijzonder. De interviews en observaties konden immers niet ingaan op de eigenschappen en belangen eigen aan die (gespecialiseerde) sector.
- het veralgemenen van bepaalde tendensen die uit de analyses van de ervaringen, verwachtingen en behoeften van de slachtoffers naar voor kwamen. Een kwantificerende bevraging, op basis van een statistisch representatieve steekproef van de bevolking, zou gewicht kunnen geven aan de verschillende tendensen die de kwalitatieve analyse aangeeft (die voornamelijk de variëteit aan verhalen kan aanduiden, maar waarbij het gewicht van de antwoorden niet te bepalen valt), waarbij toch verder gegaan wordt in de lijn van de bekommernissen van de slachtoffers die in dit eerste onderzoek naar voor kwamen. Een dergelijke benadering laat het ook toe om beter te begrijpen waar de institutionele erkenning van de hoedanigheid van slachtoffer ophoudt en te weten te komen of er verschillende klassen van slachtoffers bestaan (a) door het uitdiepen van een gedifferentieerde ontwikkeling van het fenomeen slachtofferschap volgens sociaaldemografische karakteristieken van de betrokken populaties. Immers, bepaalde groepen van slachtoffers kunnen andere behoeften of andere reacties ten aanzien van het strafrechtelijk systeem hebben die te maken kunnen hebben met eigen ervaringen; (b) door een meer diepgaande reflectie over het slachtofferschap door meer nadruk te leggen op een macrosociale analyse van het fenomeen, met andere woorden in het licht van meer fundamentele veranderingen die de Westerse samenlevingen kenmerken. Zoals J.M. Chaumont[319] aangeeft gaat de opwaardering van het statuut van slachtoffers door bepaalde groepen van personen zeker gepaard met andere sociale problemen zoals uitsluiting, die de laatste decennia een groter probleem geworden zijn. De ontwikkeling van een dergelijk onderzoek zou zonder twijfel de aandacht kunnen vestigen op het minder eenduidige en minder enge karakter van het fenomeen van

[318] Zie hoger. Algemene conclusie van deel 1. Methodologie.

[319] CHAUMONT J.M., Du culte des héros à la concurrence des victimes, *in Criminologie,* 2000, vol.33, n°1, p.182.

slachtofferschap en op politieke antwoorden die daarop moeten gegeven worden, met als analysekader niet zozeer het slachtofferschap op individueel niveau of in relatie tot het strafrechtelijke, maar het slachtofferschap met zijn onvermijdelijk sociale dimensie.

BIJLAGEN

BIBLIOGRAFIE

ADLER, P., ADLER, P., 'Observational techniques', *in* N. DENZIN and Y. LINCOLN (eds.), *Collecting and Interpreting Qualitative Materials,* Thousand Oaks, Sage, 1998.

AERTSEN, I., "Victim-offender mediation in Belgium", in THE EUROPEAN FORUM FOR VICTIM-OFFENDER MEDIATION AND RESTORATIVE JUSTICE (ed.), *Victim-offender Mediation in Europe*, Leuven, Leuven University Press, 2000, pp.153-192.

AERTSEN, I., « Le 'verticalisme' dans l'assistance aux victimes », in KAMINSKI D., GORIS P., *Prévention et politique de sécurité arc-en-ciel* , Actes de la journée d'études du 28 mars 2003,Réseau Interuniversitaire sur la prévention, 2003, pp. 221-231.

AERTSEN, I., *Slachtoffer-daderbemiddeling : een onderzoek naar de ontwikkeling van een herstelgerichte strafrechtsbedeling*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2004, 471 p.

AERTSEN, I., MACKAY, R., PELIKAN, C., WILLEMSENS, J. and WRIGHT, M., *Rebuilding community connections – mediation and restorative justice in Europe*, Germany, Council of Europe Publishing, 2004, 123 p.

AERTSEN, I. en PETERS, T., « Towards 'restorative justice': victimisation, victim support and trends in criminal justice », *in* COUNCIL OF EUROPE, *Crime and criminal justice in Europe*, Strasbourg, Council of Europe Publishing, 2000, pp.35-47.

AERTSEN, I. en PETERS, T., « Herstelbemiddeling in slachtofferperspectief », *in Tijdschrift voor Criminologie*, 1997, Vol.39, N°4, pp.372-383.

AERTSEN, I. en PETERS, T., « Mediation for Reparation : The Victim's Perspective », *in European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 1998, Vol.6, N°2, pp.106-124.

AERTSEN, I. en VAN GARSSE , L., *Tussen dader en slachtoffer : bemiddeling in de praktijk. Onderzoeksrapport herstelbeniddeling*, periode 1/11/1994-31/12/1995, non publié, Leuven, K.U.Leuven, Faculteit Rechtsgeleerdheid, 1996.

AERTSEN, I., CHRISTIAENSEN, S., HOUGARDY, L. et MARTIN, D., *Vade-mecum assistance policière aux victims*, Gent, Academia Press, 2002, 402 p.

ALVAZZI DEL FRATE, A. and VAN KESTEREN, J., *Criminal Victimisation in Urban Europe. Key findings of the 2000 International Crime Victims Survey*, Turin, UNICRI, 2004, 89 p.

ANCEL, M., « Le problème de la victime dans le droit pénal positif et la politique criminelle moderne », *in Revue internationale de criminologie et de police technique*, 1980.

ARNAUTS, L., « Het slachtoffer in het strafproces : het grote misverstand », *in De orde van de dag*, 1998, N°4, pp.53-58.

ARRIGO, B.A. and WILLIAMS, C.R., « Victim Vices, Victim Voices, and Impact Statements : On the Place of Emotion and the Role of Restorative Justice in Capital Sentencing », *in Crime and Delinquency*, 2003, Vol.49, N°4, pp.603-626.

BAARDA, D.B., DE GOEDE, M.P.M. en VAN DER MEER-MIDDELBURG, A.G.E., *Open interviewen. Praktische handleiding voor het voorbereiden en afnemen van open interviews*, Houten, Stenfert Kroese, 1996, 165 p.

BARBIERI, V., « La cellule d'accueil social du contrat de sécurité et de prévention de la ville de La Louvière », *in Dix ans de contrats de sécurité*, Ph. Mary (sld.), Bruxelles, Bruylant, 2003, pp.307-310.

BAS, R., LAUWAERT, K. en PETERS, T., *Knelpuntennota m.b.t. het gebruik van de politiële ondersteuningsinstrumenten inzake slachtofferbejegening en de toepassing van de ministeriële omzendbrief OOP 15 bis*, Leuven, Katholieke Universiteit Leuven, Faculteit Rechtsgeleerdheid, Afdeling Strafrecht, Strafvordering en Criminologie, 1997, onuitg., 76 p.

BICKMAN, L., « Bystander Intervention in a Crime », *in* VIANO, E.C. (eds.), *Victims and Society*, Washington DC, Visage Press, 1976, pp.144-157.

BOEIJE, H, *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*, Amsterdam, Boom Onderwijs, 2005.

BOURDIEU, P., *La misère du monde*, Ed. Seuil, Paris, 1993, p.9.

BOURDOUX ,G.L. & DE VALKENEER, C., *La loi sur la fonction de police*, Bruxelles, Larcier, 1993.

BOURDOUX, G. en LYBAERT, D., « De politiediensten : een vergeten partner ? », *in Panopticon*, 1996, Vol.17, N°3, pp.227-248.

BOUVERNE-DE BIE, M., « Het forensisch welzijnswerk en de sociale integratie van 'daders' en 'slachtoffers' », *in* DUPONT, L. en HUTSEBAUT, F. (ed.), *Herstelrecht tussen toekomst en verleden*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2001, pp. 83-98.

BOSLY, H. D. *et al*, *La Libération conditionnelle: analyse des lois du 5 mars et du 18 mars 1998*, Bruxelles, La Charte, 2000.

BRIENEN, M.E.I. and HOEGEN E.H., *Victims of crime in 22 European Criminal Justice Systems. The implementation of recommendation (85)11 of the Council of Europe on the position of the victim in the framework of criminal law and procedures*, Nijmegen, WLP, 2000.

BRIENEN, M.E.I. and HOEGEN E.H., « Compensation across Europe ; a quest for best practice », *in International Review of Victimology*, 2000, Vol.7, N°4, pp.281-304.

BRIENEN, M.E.I. en HOEGEN E.H., « Het Nederlandse slachtofferbeleid ; een rechtsvergelijkend perspectief », *in Justitiële Verkenningen*, 2001, Vol.27, N°3, pp.43-58.

BRIENEN, M., GROENHUIJSEN, M. and HOEGEN, E., « Evaluation and Meta-Evaluation of the effectiveness of Victim-Oriented Legal Reform in Europe », *in Criminologie*, 2000, Vol.33, N°1, pp.121-145.

BRUINSMA, G.J.N. , VAN DE BUNT, H.G. et FISELIER, J.P.S., « Quelques réflexions théoriques et méthodologiques à propos d'une recherche internationale comparée de victimisation, *in Déviance et Société*, 1992, Vol.16, n°1, pp.49-68.

BRUINSMA, G.J.N. en NIEUWBEERTA, P., « Twaalf jaar internationaal vergelijkend onderzoek naar slachtofferschap », *in Tijdschrift voor Criminologie*, Vol.43, N°2, pp.98-111.

BUONATESTA, A., « La médiation entre auteurs et victimes dans le cadre de l'exécution des peines », in *RDPC*, 2, 2004, p.243.

BURUMA, Y., « Doubts on the Upsurge of the Victim's Role in Criminal Law », *in* KAPTEIN, H. and MALSCH, M. (eds.), *Crime, victims and justice : essays on principles and practice*, Aldershot, Ashgate, 2004, pp. 1-15.

CARIO, R. et SALAS, D.(Sld.), *Oeuvre de justice et victimes*, Ed.L'Harmattan, Coll. Sciences Criminelles, Paris, 2001, 254 p.

CARIO, R., "La victime: définition(s) et enjeux", *in* CARIO, R. et SALAS, D.(Sld.), *Oeuvre de justice et victimes*, Ed.L'Harmattan, Coll. Sciences Criminelles, Paris, 2001, pp 7-24.

CARR, P.J., LOGIO, K.A. and MAIER, S., « Keep me informed : what matters for victims as they navigate the juvenile criminal justice system in Philadelphia », *in International Review of Victimology*, 2003, Vol.10, N°2, pp.117-136.

CESONI M.L., RECHTMAN R., 'La réparation psychologique de la victime : une nouvelle fonction de la peine ?', *in Revue de Droit pénal et de Criminologie*, n°2, février 2005.

CHAUMONT, J-M, « Du culte des héros à la concurrence des victimes », *in Criminologie*, 2000, Vol.33, N°1, pp.167-185.

CONSEIL DE L'EUROPE, *16ème Conférence de recherches criminologiques. Recherches sur la victimisation*, *Strasbourg, 26-29 novembre 1984*, Conseil de l'Europe, Affaires juridiques, Strasbourg, 1986.

COZIJN, C., *Schadevergoeding door het Schadefonds of door de dader : het oordeel van het slachtoffer*, Den Haag, SDU, 1988, 53 p.

CRAWFORD, A., « Justice de proximité ; the growth of 'Houses of Justice' and victim/offender mediation in France : a very unfrench legal response ? », *in Social and legal studies*, 2000, Vol.9, N°1, pp.29-53.

CRAWFORD, A. and GOODEY, J. (eds.), *Integrating a victim perspective within criminal justice : international debates*, Aldershot, Ashgate, 2000, 318 p.

CRESSEY, D., « Les conceptions opposées de la victimologie et leur implication dans la recherche *», in Déviance et Société*, 1987, Vol.11, N°3, pp.295-310.

DAMANT, D., PAQUET, J. et BELANGER, J., « Analyse du Processus d'*empowerment* dans des trajectoires de femmes victimes de violence conjugale à travers le système judiciaire », *in Criminologie*, 2000, Vol.33, N°1, pp.73-96.

DAMIANI, C., « Comment concilier réalité psychique et réalité judiciaires ? » *in* V. MAGOS, (dir.), *Procès Dutroux. Penser l'émotion*, Bruxelles, Ministère de la Communauté française, Coordination de l'aide aux victimes de maltraitance, 2004.

DAVIS *et al*., 'Services for Victims : A Market Research Study', *in International Review of Victimology*, 6(2), 1999, pp.101-115.

DE FRAENE, D., LEMONNE, A., NAGELS, C., « Débats autour de la victime : entre science et politique », in *Quelles places pour les victimes dans la justice pénale?*, La Revue de la Faculté de droit de l'U.L.B., vol.31, 2005, 55-92.

DE KEIJSER, J.W. en MALSCH, M., « Is spreken zilver en zwijgen goud ? Spreekrecht en het ontstemde slachtoffer », *in Delikt en Delinkwent*, 2002, Vol.32, N°1, pp.5-20.

DE SMET, B., « De justitie in de steigers. Beschouwingen over het ontwerp Franchimont als steunpijler van een moderne gerechtelijke constructie », *in Panopticon*, 1997, Vol.18, N° 3, pp.209-220.

DEVROEY, K., *Lokaal overleg inzake slachtofferbeleid : de arrondissementele raad voor het slachtofferbeleid*, Leuven, Katholieke Universiteit Leuven, Faculteit Rechtsgeleerdheid, Afdeling Strafrecht, Strafvordering en Criminologie, 1997, onuitg., 1999, 115 p.

DIGNAN, J., *Understanding victims and restorative justice*, Maidenhead, Open University Press, 2005.

DUNKEL, F., « The victim in criminal law – on the way from an offender-related to a victim-related criminal justice », *in* FATTAH, E. and PARMENTIER, S. (eds.), *Victim policies and criminal justice on the road to restorative justice*, Leuven, Leuven University Press, 2001, pp. 167-198.

DUPONT, L. en HUTSEBAUT, F. (eds.), *Herstelrecht tussen toekomst en verleden*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2001, 606 p.

ELIASHEFF C., SOULEZ LARIVIERE, D., *Le temps des victimes*, Ed. Albin Michel, 2007, 287p.

ERDMAN, F., « Inzagerecht versus geheim onderzoek : fictie of noodzakelijkheid ? », *in Panopticon*, 1996, Vol.17, N°3, pp.248-258.

EREZ, E. and ROGERS, L., « Victim impact statements and sentencing outcomes and processes. The Perspectives of Legal Professionals », *in British Journal of Criminology*, 1999, Vol.39, N°2, pp. 216-239.

EUROPEAN FORUM FOR VICTIM-OFFENDER MEDIATION AND RESTORATIVE JUSTICE (ed), *Victim-Offender Mediation in Europe*, Leuven, Leuven University Press, 2000;

FATTAH, E.A., « Becoming a Victim : The Victimization Experience and Its Aftermath », *in Victimology : An International Journal*, 1981, Vol.6, N°1-4, pp.29-47.

FATTAH, E.A., *Understanding Criminal Victimization. An Introduction to Theoretical Victimology*, Scarborough, Prentice-Hall Canada, 1991, 412 p.

FATTAH, E., *The Interchangeable Roles of Victim and Victimizer*, Second Inkeri Anttila Honour Lecture, Department of Criminal Law and Judicial Procedure, Faculty of Law, University of Helsinki, September 9, 1993, 26 p.

FATTAH, E., « La victimologie au carrefour entre science et idéologie », in Revue Internationale de criminologie et de police technique, Vol. XLVIII, N°, 1995, pp.131-139.

FATTAH, E., « Preventing repeat victimization as the ultimate goal of victim services », *in Annales Internationales de Criminologie*, 2000, Vol.38, N°1 /2, pp.113-133.

FATTAH, E.A., « Victimology : Past, Present and Future », *in Criminologie*, 2000, Vol.33, N°1, pp.17-46.

FATTAH, E., « Gearing Justice Action to Victim Satisfaction Contrasting Two Justice Philosophies : Retribution and Redress » , *in* KAPTEIN, H. and MALSCH, M. (ed.), *Crime, Victims and Justice*, Aldershot, Ashgate, 2004, pp.16-30.

FATTAH, E. and PARMENTIER, S. (eds.), *Victim policies and criminal justice on the road to restorative justice*, Leuven, Leuven University Press, 2001, 460 p.

FATTAH E. and PETERS, T., *Support for crime victims in a comparative perspective. A collection of essays dedicated to the memory of Prof. Frederic McClintock*, Leuven, University Press Leuven, 1998, 256p.

FELSON, R.B., MESSNER, S.F. and HOSKIN, A., « The victim-offender relationship and calling the police in assaults », *in Criminology*, 1999, Vol.37, N°4, pp.931-947.

FELSON, R.B., MESSNER, S.F., HOSKIN, A.W., and DEANE, G., « Reason for reporting and not reporting domestic violence to the police », *in Criminology*, 2002, Vol.40, N°3, pp.617-647.

FORUM NATIONAL POUR UNE POLITIQUE EN FAVEUR DES VICTIMES, *Plan stratégique pour une politique en faveur des victimes*, 1996.

Forum national pour une politique en faveur des victimes, *Recommandations du Forum national pour une politique en faveur des victimes, Etat des lieux*, Adopté le 29 avril 2004, Secrétariat du Forum pour une politique en faveur des victimes, 2004.

FRANCIS, P., « Getting Criminological Research Started », *in* JUPP, V., DAVIES, P. and FRANCIS, P. (ed.), *Doing Criminological Research*, London, Sage Publications, 2000, pp. 39-53.

GALAWAY, B., « The use of restitution », *in* W.A., GALAWAY, B. and HUDSON, J. (eds.), *Perspectives on crime victims*, St. Louis, The C.V. Mosby Company, 1981, pp.277-285.

GALAWAY, B. and HUDSON, J. (eds.), *Perspectives on crime victims*, St. Louis, The C.V. Mosby Company, 1981, 435 p.

GAUDREAULT, A. et PETERS, T. (eds.), « La victimologie: quelques enjeux », *in Criminologie*, 2000, Vol.33, N°1.

GARFINKEL, H., *Studies in ethnomethodology*, Engelwoods Cliff, New Jersey, Prentice Hall.

GARFINKEL, H., « Le programme de l'ethnométhodologie », *in* DE FORNEL, M., OGIEN, A., QUERE, L., *L'ethnométhodologie. Une science radicale. Colloque de Ceresy*, Paris, La Découverte, 31-56. Voir encore, COULON, A. (2002), *L'ethonométhodologie*, Paris, Presses Universitaires de France, Que sais-je ?

GEVEKE, H. en VERBERK, M., *De organisatie van de slachtofferzorg: resultaten van een onderzoek naar de uitvoering en werking van de wet en richtlijn Terwee*, Den Haag, Ministerie van Justitie, dienst preventie, jeugdbescherming en reclassering 1996, 59 p.

GOODEY, J., "An Overview of Key Themes", *in* A. CRAWFORD & GOODEY J. (Ed.), *Integrating a Victim Perspective within the Criminal Justice. International debates*, Ashgate, Dartmouth, pp.13-34.

GROENHUIJSEN, M.S., « Victimologie en de Nederlandse strafrechtspleging », *in Tijdschrift voor Criminologie*, 1997, Vol.39, N°4, pp.384-392.

GROENHUIJSEN, M.S., « Hervormingen van het strafprocesrecht met het oog op belangen van het slachtoffer : 'We ain't seen nothing yet' », *in Delikt en Delinkwent*, 2001, Vol.31, N°7, pp.645-653.

HAGAN, F.E. (ed.), *Research methods in criminal justice and criminology*, Massachusetts, Allyn & Bacon, 1997, 523 p.

HAGEMANN, O., « Victims of Violent Crime and Their Coping Processes », paper presented at *the 4th World Congress of Victimology : The Needs of Victims of Crimes, Accidents, and Disasters : Societal Responsibilities and Professional Interventions*, Italië, 26-30 juli 1988, 20 p.

HAUBER, A.R. and ZANDBERGEN, A., « Victimized in Amsterdam : the organized reaction », *in Crime, Law and Social Change*, 1999, Vol.31, pp.127-144.

HEBBERECHT, P., LIPPENS, R., COLLE, P., FEYS, J. en VAN HOOREBEECK, B., *Slachtoffers, politie en justitie. Een nationale slachtofferenquête en -analyse als basis voor de optimalisering van de effectiviteit, efficiëntie en legitimiteit van politie en justitie*, Brussel, Federale diensten voor wetenschappelijke, technische en culturele aangelegenheden, 1998, 347 p.

HEINZ, A.M. and KERSTETTER, « Pretrial settlement conference. Evaluation of a reform in plea bargaining », *in* W.A., GALAWAY, B. and HUDSON, J. (eds.), *Perspectives on crime victims*, St. Louis, The C.V. Mosby Company, 1981, pp.266-276.

HENHAM, R. and MANNOZZI, G., « Victim Participation and Sentencing in England and Italy : A Legal and Policy Analysis », *in European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 2003, Vol.11, N°3, pp.278-317.

HESLINGA, Y.H., « De professionalisering van slachtofferhulp ; activiteiten en ontwikkelingen », *in Justitiële Verkenningen*, 2001, Vol.27, N°3, pp.10-20.

HOUCHON, G., *La victime comme facteur de progrès en criminologie*, Document de travail, Département de criminologie et de droit pénal, Faculté de Droit, Université Catholique de Louvain, 1987, onuitg., 21 p.

HOUGARDY, L., « L'assistance aux victimes. Dispositifs de première ligne », *in Dix ans de contrats de sécurité*, Ph. Mary (sld.), Bruxelles, Bruylant, 2003, pp.297-306.

HOUGARDY, L., « Les victimes entre paroles et actes », in KAMINSKI D., GORIS, P., *Prévention et politique de sécurité arc-en-ciel* , Actes de la journée d'études du 28 mars 2003,Réseau Interuniversitaire sur la prévention, 2003, pp.207-220

HUTSEBAUT, F., « Het slachtoffer in de strafrechtsbedeling », *in* PETERS, T., GOETHALS, J. (ed.), *De achterkant van de criminaliteit. Over victimologie, slachtofferhulp en strafrechtsbedeling*, Kluwer, Rechtswetenschappen, 1993, pp.267-333.

HUTSEBAUT, F., « Autonome Politionele Afhandeling : naar een nieuwe relatie tussen parket en politiediensten », *in De orde van de dag*, 1998, N°1, pp.35-40.

HUTSEBAUT, F., « De Wet Franchimont : een belangrijke stap inzake de rechtspositie van slachtoffers van misdrijven », *in De orde van de dag*, 1999, N°5, pp.69-78.

HUTSEBAUT, F., « Rechten voor slachtoffers : het spanningsveld tussen de private en de publieke ruimte », *in* DUPONT, L. en HUTSEBAUT, F. (ed.), *Herstelrecht tussen toekomst en verleden*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2001, pp.311-326.

HUTSEBAUT, F., « De 'grote' wet Franchimont. Opnieuw een voorstel tot hervorming van het strafprocesrecht », *in Vigiles*, 2003, N°2, pp.33-38.

HUTSEBAUT, F., « Slachtoffers van misdrijven : een grote stap voorwaarts… », *in Fatik*, 2003, N°100, 19-21.

JANOFF-BULMAN, R., « Criminal vs. Non-Criminal Victimization: Victims' Reactions », *in Victimology: An International Journal*, 1985, Vol.10, N°1-4, pp.498-551.

JONGERSEN, D.L., 'Participant observation, A Methodology for Human Sciences', in *Applied Social Research Methods Series*, Vol. 15, 1989, 136 p.

JOHNSTONE, G. en VAN NESS, D.W. (eds), *Handbook of Restorative Justice*, Cullompton, Willan Publishing, 2006.

JORG, N. en KELK, C., *Strafrecht met mate*, Amsterdam, Gouda Quint, 1998, 451 p.

JUNKER, B.H. and HUGHES, E.C., *Field work*, Chicago, University Press of Chicago, 1960, 207 p.

KAPTEIN, H. and MALSCH, M. (eds.), *Crime, victims and justice : essays on principles and practice*, Aldershot, Ashgate, 2004, 161 p.

KEIJSER, J.W. en MALSCH, M., « Is spreken zilver en zwijgen goud ? Spreekrecht en het ontstemde slachtoffer », *in Delikt en Delinkwent*, 2002, Vol.32, N°1, pp.5-20.

KELK, C., « Slachtofferverklaringen in woord en geschrift », *in Delikt en Delinkwent*, 2003, Vol.33, N°2, pp.93-101.

KELLENS, G., PETERS, T. et VAN KERCKVOORDE, J., « L'enquête internationale de victimisations vue de Belgique », in *RDPC*, 1993, 825-839.

KILLIAS, M., *Précis de criminologie*, Berne, Staempfli et Cie, 1991.

KILLIAS, M. et VAN DIJK, J., « Réflexions sur la critique de G.J.N. BRUINSMA et al. », *in Déviance et Société*, 1992, Vol.16, N°1, pp.69-79.

KOOL, R.S.B., « Uit de schaduw. De emancipatie van het slachtoffer binnen de strafrechtspleging », *in Justitiële Verkenningen*, 1999, Vol.25, N°9, pp.60-73.

KOOL, R. en MOERINGS, M., *De wet Terwee : evaluatie van juridische knelpunten*, Deventer, Gouda Quint, 2001, 94 p.

KOOL, R. and MOERINGS, M., « The Victim Has the Floor. The victim's right to be heard in writing or orally in the Dutch courtroom », *in European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 2004, Vol.12, N°1, pp.46-60.

KRAPAC, D., « The position of the Victim in Criminal Justice : A Restrained Central and Eastern European Perspective on the Victim-Offender Mediation », *in European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 1995, N°3, pp.230-240.

LAUWAERT, K., « Le cadre légal de la médiation victime-auteur en Europe continentale », *in Le Journal International de Victimologie*, Vol. 1, N° 4, 2003.

LEMONNE A., "Alternative conflict resolution and restorative justice: a discussion", in WALGRAVE, L. (ed.), *Repositioning Restorative Justice*, Cullompton, Willan Publishing, 2003, p.47.

LEMONNE, A., 'Evolution récente dans le champ de la médiation en matière pénale : entre idéalisme et pragmatisme', *in Revue de Droit pénal et de Criminologie*, février-Mars 2007, pp. 156-169.

LISSENBERG, E., « Overheid en slachtoffers », *in Tijdschrift voor Criminologie*, 1997, Vol.39, N°4, pp.310-322.

MACKAY, R.E., « Victimology and rights theories », *in International Review of Victimology*, 1996, Vol.4, N°3, pp.183-194.

MAES, E., « Rondetafelgesprek voorwaardelijke invrijheidstelling » *in Panopticon*, 1997, pp. 370-394.

MALSCH, M., « Victims on View : Are Victims Served by the Principle of Open Justice ? », *in* KAPTEIN, H. and MALSCH, M. (ed.), *Crime, Victims and Justice*, Aldershot, Ashgate, 2004, pp.112-125.

MARTIN, C., « Doing Research in a Prison Setting », in JUPP, V., DAVIES, P. en FRANCIS, P. (eds), *Doing Criminological Research*, London, Sage Publications, 2000.

MARTIN, D., « L'indemnisation publique des victimes d'infractions. Un état de la question en Europe et dans notre pays », *in B.A.P.*, Vol., N°, 1984, pp. 109-123.

MARTIN, D., « Le mouvement d'aide aux victimes en Belgique francophone : tendances, problèmes actuels et perspectives », *in Revue de Droit pénal et de criminologie*, 1989, pp.787-807.

MARTIN D. & RENOTTE C., 'L'aide aux victimes', in *L'aide sociale aux justiciables*, *sld* MARY Ph., Bruxelles, Bruylant, 1991.

MARTIN, D., « Le volet 'assistance aux victimes' des contrats de sécurité : instrument ou aléa de la politique en faveur des victimes ? », *in* Ph. Mary (sld.), *Dix ans de contrats de sécurité*, Bruxelles, Bruylant, 2003, pp.311-322.

MARTIN, D. et VAN KERKHOVEN, E., Accueil des victimes dans les tribunaux et parquets. Analyse quantitative et qualitative de la première année d'activité, Rapport rédigé pour le Ministre de la Justice, 1995.

MARY, P., DEFRAENE, D., *Sanctions et mesures dans la communauté. Etat critique de la question en Belgique. Un rapport à la Fondation Roi Baudouin*, Fondation Roi Baudouin, 1998.

MARY, P. (sld.), *Dix ans de contrats de sécurité*, Bruxelles, Bruylant, 2003.

MASSET A., 'Quelques aspects du nouveau droit des victimes et des personnes lésées complétés par l'examen de la nouvelle cause de suspension de la prescription de l'action publique', *in Franchimont, La loi belge du 12 mars 1998 relative à l'amélioration de la procédure pénale au stade de l'information et de l'instruction*, La Charte, Bruxelles, 1998.

MAWBY, R.I., « Bystander Responses to the Victims of Crime : Is The Good Samaritan Alive and Well ? », *in Victimology : an international journal*, 1985, Vol.10, N°1-4, pp.461-475.

MAWBY, R.I. and WALKATE, S., *Critical Victimology*, London, Sage Publications, 1994, 224p.

MENDELSOHN, B., 'La victimologie – science actuelle', *R.D.P.*, 1959, pp.628-634.

MINISTERE DE LA JUSTICE, *Indemnisation des victims. La pratique des services de l'administration pénitentiaire. État des lieux au 20 décembre 1993. Enquête réalisée auprès des établissements pénitentiaires et des comités de probation aux libérés*, France, Direction de l'administration pénitentiaire et Direction des affaires criminelles et des graces, 1995, 83 p.

NEDERLANDS FEDERATIE VAN RECLASSERINGSINSTELLINGEN, *Eindelijk gerechtigheid?! Inleidingen van het symposium over bemiddeling tussen slachtoffer en dader, gehouden op 9 november 1993 in Utrecht*, Arnhem, Gouda Quint, 1994, 91p.

NIEUWBEERTA, P., *Crime victimization in comparative perspective: results from the international crime victims survey, 1989-2000*, Den Haag, Boom juridische uitgevers, 2002, 457 p.

PATTON, M.Q., *Qualitative Evaluation and Research Methods*, Newbury Park, Sage Publications, 1990.

PENEFF, J., *L'Hôpital en urgence*, Paris, Ed. Métailié, 1992, 258 p.

PETERS, T., 'Slachtofferschap: probleemanalyse, sociale en penale reacties', *in* PETERS, T. en GOETHALS, J. (eds), *De achterkant van de criminaliteit*, Deurne, Kluwer Rechtswetenschappen België, 1993, 5-90.

PETERS (et.al), Fondements d'une politique judiciaire cohérente axée sur la réparation et sur la victime, *Etude réalisée à la demande des Services Fédéraux chargés des affaires Scientifiques, Techniques et Culturelles, Louvain, 1998.*

PETERS, T., « Victimisation, médiation et pratiques orientées vers la réparation », *in Annales Internationales de Criminologie*, 2000, Vol.38, N°1 /2, pp.135-175.

PETERS, T., « Victimisation, médiation et pratiques orientées vers la réparation », in *Oeuvre de justice et victimes*, CARIO, R., SALAS, D., (Sld.), Paris, Ed. L'Harmattan, Coll. Sciences Criminelles, 2001.

PETERS, T. en GOETHALS, J. (ed.), *De achterkant van de criminaliteit. Over victimologie, slachtofferhulp en strafrechtsbedeling*, plaats, Kluwer, Rechtswetenschappen, 1993, 391p.

PETROVEC, D. , « Resurrection of Victims », *in European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 1996, Vol.4, N°4, pp.381-390.

PIGNOUX, N., « La place de la victime dans le procès pénal », *in Revue internationale de criminologie et de police technique et scientifique*, 2002, N°2, pp.165-182.

POTTIER M.L., ROBERT, Ph. et ZAUBERMAN, R., "Insécurités et victimisations en Ile-de-France, *in Questions Pénales*, vol., n°, 2002, XV.2.

READY, J., WEISBURD, D. and FARRELL, G., « The role of crime victims in American policing : findings from a national survey of police and victim organizations », *in International Review of Victimology*, 2002, Vol.9, N°2, pp.175-195.

RIHOUX, B. en WALGRAVE, L., « De witte burgers over justitie en de zaak-Dutroux », *in De orde van de dag*, 1998, N°2, pp.24-30.

ROBERT, Ph., *La question pénale*, Genève, Librairie Droz, 1984, 249 p.

ROBERT, Ph. et COTTINO, A. (eds.), *Les mutations de la justice. Comparaisons européennes*, Paris, L'Harmattan, 2001, 284 p.

ROBERT, Ph. et ZAUBERMAN, R., « Les victimes entre la délinquance et l'Etat », *in Revue de l'Institut de sociologie*, U.L.B., 1985, 1-2, pp. 9-45.

ROBERT, Ph. et ZAUBERMAN, R. (ed.), « Un autre regard sur la délinquance », *in Deviance et Société*, 2004, Vol.28, N°3.

ROBERTS, J.V. and EREZ, E., « Communication in sentencing : exploring the expressive function of victim impact statements », *in International Review of Victimology*, 2004, Vol.10, N°3, pp.223-244.

ROCHE, S., « Les victimes : de la communauté à l'assurance en passant par l'Etat », *in Déviance et Société*, 1995, Vol.19, N°4, pp.355-370.

ROCK, P., *A view from the shadows*, Oxford, Clarendon Press, 1986, 396 p.

RODERICK, F.A.H., « Restorative justice and the absent victim: new data from the Thames Valley », *in International Review of Victimology*, 2002, Vol.9, N°3, pp.273-288.

ROJEC, D.G., COVERDILL, J.E. and FORS, S.W., « The effect of victim impact panels on DUI rearrest rates : a five-year follow-up », *in Criminology*, 2003, Vol.41, N°4, pp.1319-1340.

SANDERS, A., HOYLE, C., MORGAN, R. and CAPE, E., « Victim impact statements : don't work, can't work », *in Criminal Law Review*, 2001, N°5, pp.447-458.

SCHAFER, S., *Victimology: the victim and his criminal*, Reston, Reston Publ.Comp., 1977, 177 p.

SEALE, C., *The quality of qualitative research*, London, Sage Publications, 1999, 214p.

SHAPLAND, J., « Victims, the criminal justice system and compensation », *in British Journal for Criminology*, 1984, Vol.24, N°2, pp.131-149.

SHAPLAND, J., « The Criminal Justice System and the Victim », *in Victimology: an international journal*, 1985, Vol.10, N°1-4, pp.585-599.

SHAPLAND, J., « Victims and justice : needs, rights and services », *in* VAN DIJK, J.J.M., HAFFMANS, C., RUTER, F., SCHUTTE, J. and STOLWIJK, S. (eds.), *Criminal Law in action. An overview of current issues in Western societies*, Arnhem, Gouda Quint, 1986, pp.393-404.

SHOTLAND, R.L. and GOODSTEIN, L.I., « The Role of Bystanders in Crime Control », *in Journal of Social Issues*, 1984, Vol.40, N°1, pp.9-26.

SNACKEN, S., MARTIN, D. en BRUGGEMAN, W. (ed.), *Slachtofferhulp en strafrechtsbedeling*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1991, 139 p.
SOMERS, L., *Kinderen als slachtoffer van het verkeer. Onderzoek naar de noden, behoeften en ervaringen van verkeersslachtoffers en hun nabestaanden*, Leuven, K.U.Leuven, onuitgegeven rapport, 2005; www.poldoc.be.

STRAUSS, A. and CORBIN, J., *Basics of Qualitative Research.Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*, Thousand Oaks, Sage Publications, 1998, 312 p.

STREBELLE C., *Les contrats de sécurité. Evaluation des politiques de prévention en Belgique*, Bruxelles, Bruylant, 2002, 253 p.

SWANBORN, P.G., *Methoden van sociaal-wetenschappelijk onderzoek*, Amsterdam Druk Boompers Meppel, 1994, 436 p.

SZABO, D., « La victimologie et la politique criminelle », *in Revue Internationale de criminologie et de police technique*, 1981, pp. 240-254.

THE EUROPEAN FORUM FOR VICTIM-OFFENDER MEDIATION AND RESTORATIVE JUSTICE (ed.), *Victim-Offender Mediation in Europe. Making restorative justice work*, Leuven, Leuven University Press, 2000, 382 p.

TRAEST, Ph., « Hervorming van het strafprocesrecht : een stap in de goede richting ?», *in Panopticon*, 1996, Vol.17, N°3, pp.209-218.

TUBEX, H., « De positie van het slachtoffer in de nieuwe wet op de voorwaardelijke invrijheidstelling », *in De orde van de dag*, 1998, N°4, pp.43-52.

UMBREIT, M. *Victim meets offender. The impact of Restorative Justice and Mediation*, Monsey, Willow Tree Press, 1994, 244 p.

VANDERMEERSCH, D., « De nieuwe rechten van de procespartijen in de voorbereidende fase van het strafproces », *in Vigiles*, 1999, N°1, pp.38-50.

VAN DIJK, J.J.M., « Victimologie in theorie en praktijk », *in Justitiële Verkenningen*, 1983, Vol.9, N° , pp. 5-35.

VAN DIJK, J., « La recherche et le mouvement relatif aux victimes en Europe », *in 16ème Conférence de recherches criminologiques. Recherches sur la victimisation*, *Strasbourg, 26-29 novembre 1984*, Conseil de l'Europe, Affaires juridiques, Strasbourg, 1986, pp. 3-10.

VAN DIJK, J.J.M., « Victim rights : a right to better services or a right to active participation », *in* VAN DIJK, J.J.M., HAFFMANS, C., RUTER, F., SCHUTTE, J. and STOLWIJK, S. (eds.), *Criminal Law in action. An overview of current issues in Western societies*, Arnhem, Gouda Quint, 1986, pp.351-375.

VAN DIJK, J.J.M., « Strafrechtshervormingen ten behoeve van het slachtoffer in internationaal perspectief », *in Justitiële Verkenningen*, 1988, Vol. 14, N°9, pp.7-27.

VAN DIJK, J.J.M., « Het victimologisch perspectief in verleden, heden en toekomst », *in Tijdschrift voor Criminologie*, 1997, Vol.39, N°4, pp.292-309.

VAN DIJK, P., « Slachtoffers in de strafrechtspleging ; enige recente ontwikkelingen », *in Justitiële Verkenningen*, 2001, Vol.27, N°3, pp.31-43.

VAN ERP, J. en VERBERK, M., « Evaluatie regelgeving Terwee ; bevindingen van slachtoffers », *in Justitiële Verkenningen*, 2001, Vol.27, N°3, pp.20-31.

VAN KESTEREN, J.N., MAYHEM, P. and NIEUWBEERTA, P., *Criminal Victimisation in Seventeen Industrialised Countries : Key-findings from the 2000 International Crime Victims Survey*, Den Haag, Ministery Of Justice, WODC, 2000, 89 p.

VAN NESS, D. and HEETDERKS STRONG, K., *Restoring Justice*, Cincinnati, Anderson Publishing, 1997, 228 p.

VANHAMME FR., *La rationalité de la peine. Une approche sociocognitive des tribunaux correctionnels*, Thèse présentée pour l'obtention du grade de docteur en criminologie, Université Libre de Bruxelles, Faculté de Droit, Ecole des sciences criminologiques Léon Cornil, 2005.

VAUGHN, S., SCHUMM, J.S. and SINAGUB, J. (ed.), *Focus group interviews in education and psychology*, London, Sage, 1996, 172 p.

VERBOVEN, P., « Gevalstudie bij de Commissie voor Hulp aan Slachtoffers van Opzettelijke Gewelddaden », *in Panopticon*, 1996, Vol.17, N°3, pp.284-293.

VERHEYDEN, A, VERWILT, G., GOOSEN, T. en COURT, D., « Netwerkoverleg inzake slachtofferhulp, een analyse vanuit de praktijk in Antwerpen », *in Panopticon*, 1998, Vol.19, N°1, pp.9-26.

VERRIJN, S.H.M., « Via onschuld naar macht ; slachtoffers in het strafproces », *in Justitiële Verkenningen*, 1994, Vol. 20, N°2, pp.94-114.

VERIN, J., « Une politique criminelle fondée sur la victimologie et sur l'intérêt des victimes », *in Pour une nouvelle politique pénale*, vol.9, Paris, Librairie générale de droit et de justice, 1994, p.169.

VERSTRAETEN, R., « Enige bedenkingen omtrent de burgerlijke partij en de hervorming van het strafprocesrecht », *in Panopticon*, 1996, Vol.17, N°3, pp.269-283.

VERSTRAETEN, R. en DIERICKX, A., « Enkele beschouwingen omtrent de rol van het slachtoffer in de strafprocedure », *in* DUPONT, L. en HUTSEBAUT, F. (ed.), *Herstelrecht tussen toekomst en verleden*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2001, pp.537-558.

VIANO, E.C. (eds.), *Victims and Society*, Washington DC, Visage Press, 1976, 642 p.

VIANO, E.C., « Theoretical Issues and Practical Concerns for Future Research in Victimology », *in Victimology: An International Journal*, 1985, Vol.10, N°1-4, pp. 736-750.

VIANO, E.C., « Victim's Rights and the Constitution : Reflections on a Bicentennial », *in Crime and Delinquency*, 1987, Vol.33, N°4, pp.438-451.

WACHHOLZ, S. and MIEDEMA, B., « Risk, fear, harm : Immigrant women's perceptions of the 'policing solution' to woman abuse », *in Crime, Law and Social Change*, 2000, Vol.34, pp.301-317.

WALGRAVE, L., *Met het oog op herstel*, Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2000.

WALGRAVE, L., "Extending the Victim Perspective Towards a Systemic Restorative Justice Alternative", in A. Crawford et J. Goodey (ed.), *Integrating a Victim Perspective within Criminal Justice*, Aldershot, Alshgate, 2000.

WALGRAVE, L. (ed.), *Restorative Justice and the Law*, Cullompton, Willan Publishing, 2002.

WALGRAVE, L. (ed), *Repositioning Restorative Justice. Restorative Justice, Criminal Justice and Social Context*, Cullompton, Willan Publishing, 2003.

WALLER, I., *Crime victims: doing justice to their support and protection*, HEUNI paper nr.39, Helsinki, HEUNI, 2003, 64p.

VAN DAEL, E. en VAN CAMP, T., *Afstemming tussen politie, parket en de hulpverleningssector in 'crisissituaties' (provincie Vlaams-Brabant)*, Leuven, K.U.Leuven, onuitgegeven rapport, 2004.

WEMMERS, J-A., *Victims in the Criminal Justice System*, Amsterdam, Kugler Publications, 1996, 246 p.

WEMMERS, J.A., Victim Notification and Public Support for the Criminal Justice System, in International Review of Victimology, 6(3), 1999, pp.167-178.

WEMMERS, J-A., « Une justice réparatrice pour les victimes », *in Revue internationale de criminologie et de police technique et scientifique*, 2002, N°2, 156-164.

WEMMERS, J-A., « Restorative justice for victims of crime : a victim-oriented approach to restorative justice », *in International Review of Victimology*, 2002, Vol.9, N°9, pp.43-59.

WEITEKAMP, E. en KERNER, H.-J. (eds), *Restorative Justice in Context: International Practice and Directions*, Cullompton, Willan Publishing, 2002.

WILLIAMS, J.S., SINGH, B.K. and MCGRATH, J.H., « Victims of Firearms Assaults : An Empirical Explanation », *in Victimology: An International Journal*, 1984, Vol.9, N°3-4, pp.492-499.

WRIGHT, M., *Justice for Victims and Offenders. A Restorative Response to Crime*, Winchester, Waterside Press, 1996, 223 p.

YANTZI, M. en BROWN, S.D., « Behoeften van slachtoffers van misdrijven », *in Justitiële Verkenningen*, 1983, Vol. 9, N°6, pp.86-92.

ZAUBERMAN, R., « Victimes en France : des positions, intérêts et stratégies diverses », *in Déviance et Société*, 1991, Vol.15, N°1, pp.27-49.

ZAUBERMAN, R., 'Et pour finir, un grain de sel…', *in Déviance et Société*, 1992, Vol.16, N°1, pp. 81-86.

ZEHR, H., *Changing lenses*, Scottdale, Herald Press, 1990.

ZVEKIC, U., « Les attitudes des victimes envers la police et la punitivité : résultats des sondages internationaux de victimisation », *in Revue Internationale de criminologie et de police technique*, Vol. L, 1996, pp. 3-17.

Grijs literatuur

DEVROEY, K., *De aandacht voor slachtoffers in de beleidsverklaringen van de Vlaamse Regering. Analyse van de regeerakkoorden, beleidsnota's en beleidsbrieven van 1995 tot 2006*, document inédit, Bruxelles, Afdeling Welzijn en Samenleving van de Vlaamse Gemeenschap, 2007, p.2.

COUR D'APPEL DE BRUXELLES, LIEGE & MONS, Rapport annuel des services d'accueil des victimes au sein des parquets et des tribunaux. Avant-propos du Collège des procureurs généraux, Ministère de la Justice, 1999.

DE GEYTER, G., « Het verwerkingsproces na misdrijven en andere traumatische gebeurtenissen », Seminarie *Plaats van het slachtoffer in het strafrechtelijk bestel*, Federale Overheidsdienst Justitie, Directoraat-generaal rechterlijke orde, opleiding rechterlijke orde, Brussel, september 2004.

DEMEESTER, W., *Nota slachtofferbeleid. Standpunt van de Vlaamse regering*, note inédite, Bruxelles, Vlaams Ministerie van Financiën en Begroting, Gezondheidsinstellingen, Welzijn en Gezin, janvier 2005.

FORUM NATIONAL POUR UNE POLITIQUE EN FAVEUR DES VICTIMES, Avis relatif a l'évaluation de l'accord de coopération entre l'Etat et la Communauté Flamande en matière d'assistance aux victimes, document inédit, septembre 2006.

LE ROY, A., « Voorstelling diensten slachtofferonthaal », Seminarie *Plaats van het slachtoffer in het strafrechtelijk bestel*, Federale Overheidsdienst Justitie, Directoraat-generaal rechterlijke orde, opleiding rechterlijke orde, Brussel, september 2004.

MARTIN, D. et VAN KERKHOVEN E., *Accueil des victimes dans les tribunaux et parquets. Analyse quantitative et qualitative de la première année d'activité*, Rapport rédigé pour le Ministre de la Justice, 1995.

NAGELS C., *Jeunes et violence. Une rencontre programmée par la crise de solidarité. Analyse du discours de la Chambre des représentants de Belgique (1981-1999)*, Bruylant, Bruxelles, 2005.

NOUWYNCK, L ., « De plaats van het slachtoffer in het strafrechtelijk bestel », Seminarie *Plaats van het slachtoffer in het strafrechtelijk bestel*, Federale Overheidsdienst Justitie, Directoraat-generaal rechterlijke orde, opleiding rechterlijke orde, Brussel, september 2004.

RANS, P., « Principes d'une politique intégrée en faveur des victimes et responsabilité des différents acteurs dans le cadre des accords de coopération aux différents stades de la procédure », Séminaire *Dix années d'accueil des victimes dans les parquets et tribunaux : vers une collaboration encore plus créative en vue d'une justice toujours plus humaine et attentive aux besoins des victimes*, Service public fédéral justice, Direction générale de l'ordre judiciaire, Formation de l'ordre judiciaire, Gembloux, 12 juin 2003.

RANS, P. et SNEIDERS, E., « Dix années d'accueil des victimes dans les parquets et tribunaux : vers une collaboration encore plus créative en vue d'une justice toujours plus humaine et attentive aux besoins des victimes/ Tien jaar slachtofferonthaal op parketten en rechtbanken : naar een creatievere samenwerking met het oog op een meer humane justitie die aandachtig is voor de behoeften van slachtoffers », Séminaire *Dix années d'accueil des victimes dans les parquets et tribunaux : vers une collaboration encore plus créative en vue d'une justice toujours plus humaine et attentive aux besoins des victimes*, Service public fédéral justice , Direction générale de l'ordre judiciaire, Formation de l'ordre judiciaire, Bruxelles, september 2004.

SERVICE DES MAISONS DE JUSTICE, *Rapport annuel des services d'accueil des victimes au Sein des parquets et des tribunaux*, Cours d'appel de Bruxelles, Liège, Mons, Antwerpen & Gent, MINISTERE DE LA JUSTICE, 2000.

SERVICE DES MAISONS DE JUSTICE, *Rapport annuel des services d'accueil des victimes au sein des parquets et des tribunaux*, Cours d'appel de Bruxelles, Liège, Mons, Antwerpen & Gent, MINISTERE DE LA JUSTICE, 2001.

SERVICE LAÏQUE D'AIDE SOCIALE AUX JUSTICIABLES DE L'ARRONDISSEMENT DE BRUXELLES II, *Rapport d'activités de l'exercice 2003*, 51p.

SNEIDERS, E., « Strafuitvoeringsrechtbanken », Seminarie *Plaats van het slachtoffer in het strafrechtelijk bestel*, Federale Overheidsdienst Justitie, Directoraat-generaal rechterlijke orde, opleiding rechterlijke orde, Brussel, september 2004.

SOMERS, L., *Kinderen als slachtoffer van het verkeer. Onderzoek naar de noden, behoeften en ervaringen van verkeersslachtoffers en hun nabestaanden*, Leuven, K.U.Leuven, rapport inédit, 2005.

VAN GARSSE, L., « 'Herstelbemiddeling', Toepassingsmodaliteiten in zwaardere strafrechtelijke dossiers », Seminarie *Plaats van het slachtoffer in het strafrechtelijk bestel*, Federale Overheidsdienst Justitie, Directoraat-generaal rechterlijke orde, opleiding rechterlijke orde, Brussel, september 2004.

VAN GARSSE, L., « Bemiddeling in de strafrechtelijke context : suggesties voor regelgeving op basis van jaren bemiddelingspraktijk », Seminarie *Plaats van het*

slachtoffer in het strafrechtelijk bestel, Federale Overheidsdienst Justitie, Directoraat-generaal rechterlijke orde, opleiding rechterlijke orde, Brussel, september 2004.

VERMEIREN, G., « Beginselen van het geïntegreerd slachtofferbeleid », Seminarie *Plaats van het slachtoffer in het strafrechtelijk bestel*, Federale Overheidsdienst Justitie, Directoraat-generaal rechterlijke orde, opleiding rechterlijke orde, Brussel, september 2004.

X., *Nota evaluatie Samenwerkingsakkoord vanuit Slachtofferhulp*, document interne, 2002.

Forums

Forum européen des Services d'Aide aux Victimes : le droit des victimes dans le cours du procès pénal (1996) voir réf. http://www.univ-pau.fr/RECHERCHE/DESSDV/

Forum Européen des Services d'Aide aux Victimes : Recommandations sociales en faveur des victimes d'infractions pénales (1998) voir réf. http://www.univ-pau.fr/RECHERCHE/DESSDV/

Forum européen des Services d'Aide aux Victimes : Les droits des victimes à des services de qualité (1999) voir réf. http://www.univ-pau.fr/RECHERCHE/DESSDV/

Andere

La déclaration de la victime sur les conséquences du crime (Ministère de la Justice du Québec)- voir réf. http://www.univ-pau.fr/RECHERCHE/DESSDV/

REGELGEVING

Nationale wetgeving

Politie

Loi sur la fonction de police du 5 août 1992, *M.B.* du 22 décembre 1992.

Omzendbrief van 2 februari 1993 met betrekking tot de wet van 5 augustus 1992 op het politieambt.

Loi organisant un service de police intégré, structuré à deux niveaux du 7 décembre 1998, *M.B.* du 01 mai 1999 (artikel 123)

Circulaire OOP 15 concernant l'aide policière aux victimes, 26 août 1991, Ministère de l'Intérieur et de la Fonction publique;

Circulaire OOP 15 bis concernant l'aide policière aux victimes, 29 mars 1994, Ministère de l'Intérieur et de la Fonction publique.

Circulaire OOP 15ter concernant l'assistance policière aux victimes du 9 juillet 1999, *M.B.* du 21 août 1999.

Ministeriële Omzendbrief PLP 10 van 9 oktober 2001 betreffende de organisatie- en werkingsnormen van de lokale politie met het oog op het waarborgen van een minimale gelijkwaardige dienstverlening aan de bevolking

Ministerieel besluit van 24 oktober 2002 houdende het algemeen studiereglement betreffende de basisopleidingen van de personeelsleden van het operationeel kader van de politiediensten

Decreet van de Waalse Gewestraad van 15 mei 2003 betreffende de buurtpreventie in de Waalse steden en gemeenten

Parket en rechtbank

Koninklijk Besluit van 6 mei 1997 betreffende de specifieke taken van de leden van het college van procureurs-generaal

Richtlijn van 10 juni 1997 van de procureur-generaal van Gent betreffende de vrijstelling op proef van geïnterneerden

Ministeriële richtlijn van 15 september 1997 inzake het onthaal van slachtoffers op parketten en rechtbanken

Richtlijn van 3 maart 1998 van de procureur-generaal van Gent betreffende de invrijheidstelling van de verdachte

Wet van 12 maart 1998 tot verbetering van de strafrechtspleging in het stadium van het opsporingsonderzoek en het gerechtelijk onderzoek (wet Franchimont)

Samenwerkingsakkoord van 7 april 1998 tussen de Staat en de Vlaamse Gemeenschap inzake slachtofferzorg, goedgekeurd bij wet van 11 april 1999 en bij decreet van 15 december 1998

Artikel 11 (installatie arrondissementale raad)
Artikel 12 (installatie van de welzijnsteams)
Artikel 5, 6 en 8 (installatie aanspreekpunten, verantwoordelijk voor permanente dialoog en samenwerking, namelijk de Dienst Slachtofferzorg binnen de FOD Justitie, de Algemene Directie Veiligheids- en Preventiebeleid, Directie Politiebeheer binnen de FOD Binnenlandse Zaken, en de Beleidscel Criminaliteit en Samenleving binnen de Vlaamse Gemeenschap)

Ministeriële richtlijn van 16 september 1998 inzake het waardig afscheid nemen van een overledene in geval van interventie door de gerechtelijke overheden

Wet van 23 november 1998 betreffende de juridische bijstand

Ministeriële Richtlijn van 24 februari 1999 betreffende de seksuele agressie set (S.A.S.) ten behoeve van de parketmagistraten en politiediensten (en ter informatie van de onderzoeksrechters)

Wet van 12 april 1999 tot wijziging van sommige bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek en tot overplaatsing van sommige personeelsleden in dienst bij de parketten of verbonden aan een probatiecommissie

Gezamenlijke omzendbrief van 30 april 1999 van de minister van Justitie en het College van procureurs-generaal betreffende de informatieverstrekking aan de pers door de gerechtelijke overheden en de politiediensten gedurende de fase van het vooronderzoek

Koninklijk besluit van 13 juni 1999 genomen ter uitvoering van de wet van 12 april 1999 tot wijziging van sommige bepalingen van het Gerechtelijk Wetboek en tot overplaatsing van sommige personeelsleden in dienst bij de parketten of verbonden aan een probatiecommissie

Directive ministérielle du 16 juillet 2001 relative à l'enregistrement audiovisuel de l' audition des mineurs victimes ou témoins d' infraction

Protocol van 28 november 2001 tot regeling van de samenwerking tussen Child Focus en de gerechtelijke overheden

Ministeriële richtlijn van 20 februari 2002 inzake het opsporen van vermiste personen (COL 12)

Strafuitvoering

Ministeriële omzendbrief van de Minister van justitie van 12 september 1996 tot wijziging van de omzendbrief van 7 maart 1995 met betrekking tot de aanwerving door de gemeenten van bijkomend personeel belast met de omkadering van alternatieve gerechtelijke maatregelen, mogelijk gemaakt in het kader van het Globaal Plan voor de tewerkstelling, het concurrentievermogen en de sociale zekerheid.

Ministeriëme Omzendbrief van 15 januari 1997 inzake de erkenning van het slachtoffer in het kader van de strafuitvoering (Ministerie van Justitie - Bestuur Strafinrichtingen - Dienst Individuele Gevallen en Genade).

Wet van 5 maart 1998 betreffende de voorwaardelijke invrijheidsstelling en tot wijziging van de wet tot bescherming van de maatschappij tegen abnormalen en gewoontemisdadigers

Wet van 18 maart 1998 tot instelling van de commissies voor voorwaardelijke invrijheidsstelling

Koninklijk Besluit van 10 februari 1999 houdende uitvoeringsmaatregelen inzake de voorwaardelijke invrijheidsstelling

Wet van 7 mei 1999 tot wijziging van sommige bepalingen van het Strafwetboek, van het Wetboek van strafvordering, van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering, van de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers, vervangen door de wet van 1 juli 1964, van de wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, van de wet van 20 juli 1990 betreffende de voorlopige hechtenis, van de wet van 5 maart 1998 betreffende de voorwaardelijke invrijheidstelling en tot wijziging van de wet van 9 april 1930 tot bescherming van de maatschappij tegen de abnormalen en de gewoontemisdadigers, vervangen door de wet van 1 juli 1964 (bevat bepalingen met betrekking tot de justitiehuizen)

Koninklijk besluit van 13 juni 1999 houdende organisatie van de Dienst Justitiehuizen van het Ministerie van Justitie.

Ministerieel besluit van 23 juni 1999 houdende oprichting van de basisoverlegcomités voor de buitendiensten van de Dienst Justitiehuizen van het Ministerie van Justitie.

Ministerieel besluit van 23 juni 1999 tot vaststelling van de basisinstructies voor de justitiehuizen

Ministerieel besluit van 14 juni 1999 genomen ter uitvoering van het koninklijk besluit van 13 juni 1999 tot vaststelling van de personeelsformatie van de buitendiensten van de Dienst Justitiehuizen van het Ministerie van Justitie.

Ministerieel besluit van 23 juni 1999 tot vaststelling van de functiebeschrijvingen en -profielen voor het personeel van de buitendiensten van de Dienst Justitiehuizen van het Ministerie van Justitie.

Koninklijk besluit van 28 oktober 1999 tot wijziging van het koninklijk besluit van 10 februari 1999 houdende uitvoeringsmaatregelen inzake de voorwaardelijke invrijheidstelling

Omzendbrief van 5 mei 2000 van de Procureur-generaal van Bergen inzake de invrijheidstelling

Wetsontwerp van 22 november 2001 inzake de verscherping van de controle van veroordeelde gedetineerden die de gevangenis verlaten, inzake de verbetering van de positie van het slachtoffer wanneer de dader de gevangenis verlaat en inzake de optimalisering van de penitentiaire capaciteit

Gemeenschappelijke omzendbrief van 24 januari 2002 van het College van procureurs-generaal en de minister van Justitie inzake de positie van het slachtoffer in de procedure tot voorwaardelijke invrijheidsstelling

Wetsvoorstel van 4 augustus 2003 tot aanvulling van artikel 5bis van de voorafgaande titel van het Wetboek van strafvordering met betrekking tot het informatierecht van de slachtoffers

La loi de principes du 12 janvier 2005 concernant l'administration pénitentiaire ainsi que le statut juridique des détenus

Loi relative au statut juridique externe des personnes condamnées à une peine privative de liberté et aux droits reconnus à la victime dans le cadre des modalités d'exécution de la peine, 17 mai 2006, *M.B.* du 15 juin 2006.

Schadevergoeding en herstel

Wetboek van strafvordering artikel 61, 63, 66, 67, 127 en 135 (burgerlijke partij) en artikel 216 (minnelijke schikking)

Loi portant des mesures fiscales et autres (1) du 1er août 1985, *M.B.* du 6 août 1985.

Koninklijk besluit 18 december 1986 betreffende de commissie voor financiële hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden

Loi du 10 février 1994 organisant une procédure de médiation pénale, *M.B.* du 27 avril 1994.

Wet van 30 maart 1994 houdende sociale bepalingen (betreft de goedkeuring van het globaal plan en schadebemiddeling in Vlaanderen)

Koninklijk besluit van 24 oktober 1994 houdende de uitvoeringsmaatregelen inzake de procedure voor de bemiddeling in strafzaken
Wet van 17 februari 1997 tot wijziging van de artikelen 30 en 34 van de wet van 1 augustus 1985 houdende fiscale en andere bepalingen, inzake de hulp aan de slachtoffers van opzettelijke gewelddaden.

Wet van 18 februari 1997 tot wijziging van de wet van 1 augustus 1985 houdende fiscale en andere bepalingen, inzake de hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden.

Koninklijk besluit van 18 mei 1998 houdende wijziging van het koninklijk besluit van 18 december 1986 betreffende de commissie voor hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden.

Gemeenschappelijke omzendbrief van 30 april 1999 van het college van Procureurs-generaal betreffende de bemiddeling in strafzaken

Koninklijk besluit van 19 december 2003 tot wijziging van het koninklijk besluit van 18 december 1986 betreffende de commissie voor hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden en van het artikel 29, tweede lid van de wet van 1 augustus 1985 houdende fiscale en andere bepalingen.

Koninklijk besluit van 17 december 2003 betreffende de erkenning en subsidiëring van organismen die voorzien in een gespecialeerde omkadering voor burgers die betrokken zijn bij een gerechtelijke procedure (omvat bepalingen betreffende de herstelbemiddeling)

Loi portant les conditions auxquelles la commission pour l'aide financière aux victimes d'actes intentionnels de violence peut octroyer une aide, 26 mars 2003, *M.B.* du 22 mai 2003.

Loi portant composition et fonctionnement de la commission pour l'aide financière aux victimes d'actes intentionnels de violence, 22 avril 2003, *M.B*. du 22 mai 2003.

Wetsvoorstel van 5 september 2003 betreffende de erkenning van bepaalde verenigingen zonder winstoogmerk die bemiddelend optreden tussen dader en slachtoffer, met het oog op herstel van schade

Wetsontwerp van 19 mei 2004 tot wijziging van artikel 216ter van het Wetboek van Strafvordering, teneinde de afschaffing te voorkomen van de dienstverlening in het kader van de bemiddeling in strafzaken

Loi du 22 juin 2005, instaurant des dispositions relatives à la médiation dans le Titre préliminaire du Code de procédure pénale et dans le Code d'instruction criminelle, *M.B.* du 27 juillet 2005.

Lois du 15 MAI 2006 et 13 JUIN 2006 modifiant la législation relative à la protection de la jeunesse et à la prise en charge des mineurs ayant commis un fait qualifié infraction.

Slachtofferhulp

Arrêté de l'exécutif flamand fixant les conditions d'agrément et d'octroi des subventions des services d'aide sociale aux justiciables, *M.B*., 28 novembre 1985.

Arrêté de l'Exécutif de la Communauté française relatif à l'agrément et à l'octroi des subventions aux services d'aide sociale aux justiciables, 15 décembre 1989, *M.B.* du 9 mars 1990.

Decreet van 4 april 1996 van het Waals Gewest betreffende de erkenning en subsidiëring van de diensten voor geestelijke gezondheidszorg

Decreet van 19 december 1997 van de Vlaamse Gemeenschap betreffende het algemeen welzijnswerk (bevat bepalingen betreffende de centra voor slachtofferhulp)

Decreet van 16 maart 1998 van de Franse Gemeenschap inzake hulpverlening aan mishandelde kinderen

Samenwerkingsakkoord van 7 april 1998 tussen de Staat en de Vlaamse Gemeenschap inzake slachtofferzorg, goedgekeurd bij wet van 11 april 1999 en bij decreet van 15 december 1998

Arrêté du Gouvernement flamand 28 avril 1998 portant exécution du décret du 19 décembre 1997 relatif à l'aide sociale générale, *M.B*., 12 juin 1998.

Décret du 15 décembre portant approbation de l'accord de coopération du 7 avril l998 entre l'Etat et la Communauté flamande en matière d'assistance aux victimes, *M.B*., 13 juillet 1999.

Decreet van 18 mei 1999 van de Vlaamse Gemeenschap betreffende de geestelijke gezondheidszorg

Décret de la Région wallonne relatif à l'aide sociale aux justiciables, 18 juillet 2001, *M.B*. 15 août 2001.

Arrêté du Gouvernement flamand 12 octobre 2001 portant exécution du décret du 19 décembre 1997 relatif à l'aide sociale générale, *M.B*., 17 novembre 2001.

Besluit van de Vlaamse regering van 17 mei 2002 tot vaststelling van de voorwaarden van erkenning en subsidiëring van de vertrouwenscentra kindermishandeling

Décret de la Commission communautaire française du 4 décembre 2003 relatif à l'agrément et à l'octroi de subventions aux services pour les missions d'aide, d'une part aux victimes et à leurs proches et, d'autre part, aux inculpés et condamnés en liberté, aux ex-détenus et à leurs proches.

Wetsontwerp van 19 februari 2004 betreffende de erkenning van bepaalde verenigingen zonder winstoogmerk die slachtoffers van opzettelijke gewelddaden begeleiden

Sectorprotocol met betrekking tot de bijkomende taak "Hulp- en dienstverlening aan slachtoffers van misdrijven", *M.B.*., 10 mars 2004.

Specifieke groepen slachtoffers

Mensenhandel, seksuele delinquentie en pedofilie

Omzendbrief van 1 juli 1994 betreffende de afgifte van verblijfs- en arbeidsvergunningen (arbeidskaarten) aan vreemdelingen, slachtoffers van mensenhandel

Wet van 13 april 1995 houdende bepalingen tot bestrijding van de mensenhandel en kinderpornografie

Wet van 13 april 1995 betreffende seksueel misbruik ten aanzien van minderjarigen

Koninklijk besluit van 16 juni 1995 tot uitvoering van artikel 11, §5, van de wet van 13 april 1995 houdende bepalingen tot bestrijding van de mensenhandel en van de kinderpornografie gewijzigd door het KB van 16 mei 2004 betreffende de bestrijding van de mensensmokkel en mensenhandel

Richtlijnen van 13 januari 1997 aan de dienst Vreemdelingenzaken, parketten, politiediensten, inspectie van de sociale wetten en de sociale inspectie omtrent de bijstand aan slachtoffers van mensenhandel (gewijzigd op 17 april 2003)

Arrêté du Gouvernement flamand du 2 décembre 1997 fixant les conditions d'agrément et de subventionnement des centres de confiance pour enfants maltraités, *M.B*., 25 décembre 1997.

Wet van 28 november 2000 betreffende de strafrechtelijke bescherming van minderjarigen

Koninklijk besluit van 3 mei 2003 houdende financiering van de opvang verleend aan de slachtoffers van mensenhandel in 2003

Richtlijn van de minister van Justitie van 20 april 2004 inzake het opsporings- en vervolgingsbeleid betreffende mensenhandel (ter vervanging van de richtlijnen van de minister van Justitie van 31 mei 1999 houdende het opsporings- en vervolgingsbeleid betreffende mensenhandel en kinderpornografie)

Fysiek geweld tegen vrouwen

Artikel 410 van het Strafwetboek

Artikel 46 van het Wetboek voor Strafvordering

Wet van 24 november 1997 strekkende om het geweld tussen partners tegen te gaan

Wet van 30 oktober 1998 tot invoeging van artikel 442bis in het strafwetboek met het oog op de strafbaarstelling van belaging (betreft stalking)

Wet van 23 november 1998 tot invoering van de wettelijke samenwoning (betreft de uitbereiding van bepalingen met betrekking tot gehuwde kopppels naar samenwonenden)

Nationaal actieplan tegen het geweld op vrouwen (orientatienota van de federale staat betreffende het nationaal plan goedgekeurd op de ministerraad van 11 mei 2001)

Wet van 28 januari 2003 tot toewijzing van de gezinswoning aan de echtgenoot of de wettelijk samenwonende, die het slachtoffer is geworden van gewelddaden vanwege diens partners en tot aanvulling van artikel 410 van het Strafwetboek

Racisme en xenofobie

Wet van 30 juli 1981 tot bestraffing van bepaalde door racisme of xenophobie ingegeven daden

Wet 1 juni 1993 betreffende de bestraffing van werkgevers omwille van tewerkstelling van illegaal in België verblijvende vreemdelingen

Wet van 23 maart 1995 tot bestraffing van het ontkennen, minimaliseren, rechtvaardigen of goedkeuren van de genocide die tijdens de tweede wereldoorlog door het Duitse nationaal-socialistische regime is gepleegd

Wet van 20 januari 2003 tot versterking van de wetgeving tegen racisme

Wet van 25 februari 2003 ter bestrijding van discriminatie en tot wijziging van de wet van 15 februari 1993 tot oprichting van het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding

Geweld, pesterijen en ongewenst seksueel gedrag op het werk

Koninklijk besluit van 9 maart 1995 ter bescherming van de personeelsleden tegen ongewenst seksueel gedrag op het werk bij de besturen en andere diensten van de federale ministeries, evenals in sommige instellingen van openbaar nut

Wet van 11 juni 2002 betreffende de bescherming tegen geweld, pesterijen en ongewenst seksueel gedrag op het werk

Wet van 17 juni 2002 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek naar aanleiding van de wet van 11 juni 2002 betreffende de bescherming tegen geweld, pesterijen en ongewenst seksueel gedrag op het werk

Koninklijk besluit van 11 julli 2002 betreffende de bescherming tegen geweld, pesterijen en ongewenst seksueel gedrag op het werk

Internationale regelgeving

Résolution n°40-34 adoptée par l'Assemblée Générale de l'O.N.U. [sur le rapport de la troisième Commission (A/40/ 881)] portant Déclaration des principes fondamentaux de justice relatifs aux victimes de la criminalité et aux victimes d'abus de pouvoir.

Convention européenne relative au dédommagement des victimes d'infractions violentes.

Recommandation n°R(85)4 du Comité des ministres aux Etats membres sur la violence au sein de la famille.

Recommandation n°R(85)11 adoptée le 28 juin 1985 par le Comité des Ministres sur la position de la victime dans le cadre du droit pénal et de la procédure pénale.

Recommandation n°R(87) 21 adoptée le 17 septembre 1987 par le Comité des Ministres sur l'assistance aux victimes et la prévention de la victimisation.

Recommandation n°R(99) 19 adoptée le 15 septembre 1999 par le Comité des Ministres sur la médiation en matière pénale.

Recommandation R(00)20 adoptée le 6 octobre 2000 par le Comité des Ministres sur le rôle de l'intervention psychosociale précoce dans la prévention des comportements criminels

Décision-cadre du 15 mars 2001 concernant la position des victimes en matière pénale. Ces deux textes européens ont souligné l'importance de développer médiation à tous les stades de la procédure pénale.

SCHEMATISCH OVERZICHT SLACHTOFFERZORG

Nationaal Forum voor het slachtofferbeleid

1. strategisch plan (1996)
2. handvest (1998)
3. stand van zaken (2004)

=> Federaal

Schadefonds voor slachtoffers van opzettelijke gewelddaden (1985)

=> Federaal

Slachtofferbejegening/-onthaal

=> Federaal

Politionele slachtofferbejegening:

- OOP 15 ter

Slachtofferonthaal op de parketten:

- Wet schadefonds 1985
- MO 16 sept 1997
- Wet Franchimont 1998
- Wet VI 1998
- Praktische gids

=> Onthaal, informatie, bijstand
Nuldelijnshulp

Slachtofferhulp

=> Gemeenschap/gewest

Centra voor Slachtofferhulp:

- samenwerkingsakkoord Federale Staat en Vlaamse Gemeenschap van 7 april 1998
- (nog) geen gelijkaardige samenwerkingsakkoord in het Brussels en Waalse Gewesten

=> Eerstelijnshulp (door vrijwilligers en professionele hulpverleners)

Vlaams

Samenwerkingsakkoord leidde tot de oprichting van:

- arrondissementele raad slachtofferbeleid
- gevoed door de arrondissementele welzijnsteams slachtofferzorg
- aanspreekpunten binnen de betrokken administraties (fod Justitie, fod Binnenlandse Zaken, Beleidscel Samenleving en

Slachtoffertherapie

=>Federaal/gemeenschap/gewest

- **centra geestelijke gezondheidszorg** (therapie)
- **gespecialiseerde centra (categoriale hulpverlening):** vertrouwensartsencentrum, vluchthuizen, hulp aan slachtoffers van mensenhandel, etc.

=> Therapie en gespecialiseerde hulp

Criminaliteit)

Andere

- zelfhulpgroepen
- vereniging ouders van een vermoord kind
- vereniging ouders van een verongelukt kind

OVERHEDEN BEVOEGD VOOR HET SLACHTOFFERBELEID IN BELGIË

1. Slachtofferonthaal en slachtofferhulp (algemeen)

- *FOD Binnenlandse Zaken* -
    - Slachtofferbejegening bij de politie
- *Waals Gewest: Minister van volksgezondheid, sociale actie en geljke kansen* - (http://www.wallonie.be/fr/themes/home/action_sociale_et_sante/social/aide_aux_victimes.html)
    - Bevoegd voor de Centra voor Slachtofferhulp (*les services d'aide aux victimes*) in het Waals gewest (ten gevolge van de overdracht van deze bevoegdheid van de Franse gemeenschap naar het Waals gewest in januari janvier 2001).
    - Bevoegd voor de Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg (*services de santé mentale*)
- *Vlaamse Gemeenschap: ministerie van welzijn, volksgezondheid en cultuur* - (http://www.wvc.vlaanderen.be/welzijnenjustitie/slachtofferhulp/slachtoffer.htm)
    - bevoegd voor slachtofferhulp in Vlaanderen en Brussel
        - verzorgd door de Centra voor Slachtofferhulp, vluchthuizen, Justitieel Welzijnswerk, etc. binnen de Centra Algemeen Welzijnswerk
        - verzorgd door de Centra Geestelijke Gezondheidszorg
- *Vlaamse Gemeenschapscommissie, Commission communautaire française en Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie*
    - bevoegd voor de instellingen die uitsluitend ressorteren onder respectievelijk de Vlaamse en de Franse Gemeenschap en zijn derhalve in Brussel bevoegd voor de persoonsgebonden aangelegenheden (welzijn en gezondheid, hulp en bijstand aan personen)
    - *Vlaamse Gemeenschapscommissie* -
        - bevoegd voor welzijn
    - *Commission communautaire française*.
        - bevoegd voor de Centra voor Slachtofferhulp in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

- substidieerd in het bijzonder het centrum 'SOS Viol' in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

2. Hulp aan specifieke groepen slachtoffers

- *Geweld tegen vrouwen*
  - *FOD Werkgelenheid, Arbeid en Sociaal Overleg*
    - Samenwerkingsakkoord tussen de FOD Werkgelenheid, Arbeid en Sociaal Overleg en de provinciale administratie met betrekking tot 'geweld tegen vrouwen'.

<u>- Kinderen</u>

  - *Communauté française : Ministre de l'enfance, de l'aide à la jeunesse et de la santé (goedkeuren van de diensten, gesubsidieerd door de ONE)*
    - Bevoegd voor de diensten voor slachtoffers van kindermishandeling
  - *Vlaamse Gemeenschap*
    - bevoegd voor Vertrouwenscentra Kindermishandeling

<u>- Slachtoffers van mensenhandel</u>

  - *Waals Gewest*
    - subsidieerd de VZW 'Sürya ', centrum voor onthaal van slachtoffers van mensenhandel
  - *Vlaamse Gewest*
    - bevoegd voor de VZW Payoke, opvangcentrum voor slachtoffers van mensenhandel
  - *Gemeenschappelijke gemeenschapscommissie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*
    - Subsidieerd de associatie PAG-ASA, centrum voor slachtoffers van mensenhandel

<u>- Andere</u>

  - *FOD Volksgezondheid*
    - Medische attesten en brochures

INTERVIEWS MET PROFESSIONELE ACTOREN

Tinneke Van Camp

1. Wilfried Meyvis en Koen Devroey, respectievelijk coördinator en beleidsmedewerker bij de Beleidscel Samenleving en Criminaliteit, Departement Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, Vlaamse Gemeenschap (19 januari)
2. Guido Vermeiren, verbindingsmagistraat van het parket van eerste aanleg Antwerpen (2 februari)
3. Remy Van Looveren en Lutgard Van Rompaey, coördinatoren van de dienst slachtofferbejegening van de politiezone Antwerpen (7 februari)
4. Kathleen Vogels, maatschappelijk assistent dienst slachtofferzorg politie Antwerpen, afdeling Cetrum (7 februari)
5. Marcel Jacobs, bestuurlijke directeur-coördinator federale politie arrondissement Hasselt (11 februari)
6. Kris De Groof, stafmedewerker intrafamiliaal geweld Steunpunt Algemeen Welzijnswerk (15 februari)
7. Stef Anthoni, directeur vertrouwenscentrum Antwerpen (16 februari)
8. Tom Goosen, voormalig adjunct-adviseur slachtofferonthaal bij het hof van beroep in Antwerpen (16 februari)
9. Pascale Franck, provinciaal coördinator gelijke kansen- en slachtofferbeleid provincie Antwerpen (17 februari)
10. Astrid Rubbens, stafmedewerker slachtofferbeleid Steunpunt Algemeen Welzijnswerk (21 februari)
11. 21 februari : Anne Bresseleers, maatschappelijk assistent dienst politioneel maatschappelijk werk politie Schoten
12. Francis Herbert en Isabelle De Schrijver, Vereniging van Ouders van Verongelukte Kinderen (22 februari)
13. Elke Allaert, psychosociaal manager provincie Oost- en West-Vlaanderen (23 februari)
14. Els Sneiders, Vlaams adjunct-adviseur slachtofferonthaal bij de parketten (28 februari)
15. Ilse Vandewalle, stafmedewerker kinderwerking Steunpunt Algemeen Welzijnswerk (28 februari)
16. Peter Van Haken, medewerker directie relaties lokale politie (federale politie) (1 maart)
17. Ivan De Naeyer, coördinator dienst slachtofferhulp Groot-Eiland, Centrum Algemeen Welzijnswerk Archipel Brussel (2 maart)
18. Philip Verhoeven, secretariaat commissie voor financiële hulp aan slachtoffers van opzettelijke gewelddaden en aan occasionele redders (2 maart)
19. Ann Castrel, coördinator dienst slachtofferhulp CAW De Mare Antwerpen (3 maart)
20. Jean-Claude Gunst, directeur beleid, beheer en ontwikkeling, algemene directie bestuurlijke politie (federale politie) (4 maart)
21. Jessy Cleinen, bestuurssecretaris gender, geweld en holebi's provincie Vlaams-Brabant (8 maart)
22. Lieve Stappers, afgevaardigd bestuurder ZEBRA, bondgenoot van jonge verkeersslachtoffers (8 maart)

23. Els Beckers, referentiemagistraat intrafamiliaal geweld parket van eerste aanleg Antwerpen (9 maart)
24. Peter De Bruycker, adjunct-adviseur directoraat-generaal rechterlijke organisatie, dienst justitiehuizen, FOD Justitie (9 maart)
25. Nico De Fauw en Mathy Paeshuyse, respectievelijk coördinator en stafmedewerker werkgroep Verder (nabestaanden zelfdoding) (10 maart)
26. Karo Mascinkowski en Natalie De Block, justitieassistenten slachtofferonthaal bij het parket van eerste aanleg in Antwerpen (1 maart)
27. Sabine Kennes, justitieassistent slachtofferonthaal bij het parket van eerste aanleg in Antwerpen (11 maart)
28. Iris Naessens, directie justitiehuis Antwerpen (22 maart)
29. Paul Kenis, advocaat-generaal en verbindingsmagistraat slachtofferonthaal bij het Hof van Beroep in Gent (23 maart)
30. Dirk Lemmens, korpschef politiezone Schoten (24 maart)
31. Inge Mertens, juriste dienst slachtofferhulp Groot-Eiland, Centrum Algemeen Welzijnswerk Archipel Brussel (29 maart)
32. Serge Lefever, maatschappelijk assistent federale politie arrondissement Hasselt (30 maart)
33. Tom Leen en Marine Maes, vereniging van ouders van vermoorde kinderen (5 april)
34. Ivo Aertsen, Professeur de victimologie et pénologie, KULeuven

Anne Lemonne

35. Véronique de Bellaing : Service communal d'assistance aux victimes de Molenbeek-Saint-Jean
36. Farida Dif : Service communal d'assistance aux victimes de Molenbeek-Saint-Jean
37. Monsieur Van Gasse- Chef de la section proximité- Zone Evere, Schaerbeek, Saint-Josse
38. Marie-Jo Beughel- Bureau d'assistance policière aux victimes de la Zone Evere, Shaerbeek, Saint-Josse (coordinatrice)
39. Carolle Renotte- Bureau d'assistance policière aux victimes de la Zone Evere, Shaerbeek, Saint-Josse
40. Monsieur Albessar- Ministère de la Communauté Française- Cabinet de la Ministre Fonck
41. Monsieur Berkmans – Responsable assistance policière aux victimes de la zone de police Molenbeek-Saint-Jean, Jette, Koekelberg, Berchem-Saint-Agathe, Ganshoren
42. Mme Rivier, Assistante de Justice, Parquet de Bruxelles
43. Mme Andries, Assistante de Justice, Parquet de Bruxelles
44. Mme Van Impe, Assistante de Justice, Parquet de Bruxelles
45. Mme Dutry, Assistante de Justice, Parquet de Bruxelles
46. Mme Bonniver, Assistante de Justice, Parquet de Bruxelles
47. Mme Preudhomme, Assistante de Justice, Parquet de Bruxelles
48. Mme Warrant- conseillère-adjointe « Accueil des victimes »- Ressort de la Cour d'appel de Bruxelles
49. Mme Hamesse- Substitut du procureur du Roi de Bruxelles- Magistrat de liaison accueil des victimes

50. Mme Dahin- Service d'aide aux victimes II- Arrondissement de Bruxelles
51. Monsieur Herbert- Association des parents d'enfants victimes de la route
52. Madame De Schrijver- Association des parents d'enfants victimes de la route
53. Monsieur Wiame- Service d'aide aux victimes I « Autrement »- Arrondissement de Bruxelles
54. Monsieur Van Haken- Police Fédérale- Commissariat général- Direction générale des relations avec la police locale- (Consultant)
55. Mme Walravens- Bureau zonal d'assistance policière aux victimes
56. Mme Fierens- Bureau d'assistance aux victimes- Commune de Jette
57. Mme Leutenez- Bureau d'assistance aux victimes – Commune de Jette
58. Mme Bauraing- Service d'assistance policière aux victimes- Antenne Saint-Josse.
59. Monsieur Aertsen, Professeur de victimologie et pénologie, KULeuven
60. Monsieur Gunst- Police fédérale- Direction générale- Police administrative.
61. Mme Lanoye – Service d'assistance policière aux victimes- Antenne Evere.
62. Mme Claus- Service d'assistance policière aux victimes- Antenne Evere.
63. Monsieur De Bruycker- SPF Justice
64. Monsieur Motte- Commission permanente de la police locale.
65. Monsieur Leysen- Substitut du procureur du Roi- section roulage.
66. Monsieur Quisecome- COCOF- Cabinet du Ministre Kir
67. Madame Gabet- COCOF.
68. Madame Beghin- coordinatrice du service d'aide aux victimes Bruxelles II- Arrondissement de Bruxelles.
69. Monsieur Martin- Président du Forum National pour une politique en faveur des victimes.
70. Monsieur Rans- (avocat général près le ressort de Cour d'appel de Bruxelles)

TOPICLIJST PROFESSIONELE ACTOREN SLACHTOFFERBEJEGENING/-ONTHAAL/-HULP

BELANGRIJK : de schuingedrukte items moeten niet gesteld worden maar verduidelijken de geest van de vraag

1. Voorafgaande informatie

- **Naam van de dienst**
- **Naam van de respondent**
- **Functie van de respondent in de betreffende dienst**
- **Datum van afspraak**
- **Ontvangen documentatie**

2. Institutionele inbedding en organisationeel kader

2.1. Wanneer werd deze dienst in haar huidige benaming/vorm/functie opgericht ?

2.2. Betrof het hier een reeds bestaande dienst waarvan de benaming/vorm/functie werd herzien/gewijzigd? Op basis waarvan, naar aanleiding waarvan?

2.3. Betreft het hier een dienst die heden een andere doelstelling nastreeft dan de opvang van slachtoffers? Zo ja, welke zijn dan de actuele doelstellingen en hoe worden de verschillende missies verwoord?

2.4. Kent u de ontstaansgeschiedenis/omstandigheden/context mbt de creatie van deze dienst?

2.4.1. Wie gaf hiertoe de impuls? Wie nam het initiatief tot oprichting van de dienst?

- *Gemeentelijke overheid*
- *Politie*
- *Parket*
- *Andere?*

2.5. Door welke autoriteit wordt de dienst momenteel gesubsidieerd?

- o *FOD Binnenlandse Zaken*
- o *FOD Justitie*
- o *Gemeenschap*
- o *Gewest*
- o *Gemeente*
- o *andere ?*

2.6. In welk institutioneel kader is deze dienst ingebed?

- o *Politie?*
- o *Gemeentedienst?*
- o *Justitiehuis?*
- o *Parket?*
- o *Onafhankelijk (vb. vzw)*
- o *andere?*

2.7. Wie is uw directe (hiërarchische) overste? Ten aanzien van wie dient u zich te verantwoorden?

2.7.1.1. Op administratief niveau?

2.7.1.2. Op functioneel niveau?

2.8. Welke is uw bewegingsruimte ten aanzien van deze autoriteit/overste?

2.9. Bemerkingen? Opmerkingen? Kanttekeningen?

2.10. Beschikt u over een organigram?

2.11. Waar is uw dienst (fysiek) gelokaliseerd?

- o *Politie*
- o *Parket*
- o *Justitiehuis*
- o *andere?*

2.11.1. Welke zijn daarvoor de redenen?

2.11.2. Wie heeft daartoe beslist?

2.11.3. Voordeel/nut en keerzijde van deze fysieke positionering?

2.12. Wat is de bezetting van de dienst? Hoeveel medewerkers telt deze dienst?

2.12.1. In de algemene dienst/korps?

2.12.2. In het bijzonder mbt de slachtofferzorg?

2.13. Onder welk type van contract vallen zij?

- *Voltijds/deeltijds*
- *Tijdelijk/van onbepaalde duur*
- *Vrijwillig*
- *andere?*

2.14. Over welk diploma beschikken de medewerkers? Welke is hun basisopleiding?

- *Sociaal assistent*
- *Assistent in de psychologie*
- *Psycholoog – universitair niveau*
- *Socioloog*
- *Criminoloog*
- *Jurist*
- *andere?*

2.15. Welke beroepservaring hebben zij?

2.15.1. In deze dienst?

2.15.2. In andere diensten/organisaties?

2.16. Volgen zij nog bijscholing? Is er een voortgezette vorming?

2.16.1. frequentie van deze vormingen?

2.16.2. duur van de vorming?

2.16.3. type van voortgezette vorming?

2.17. Is er supervisie op hun werkzaamheden?

2.17.1. intern

- *hiërarchische supervisie*
- *intervisies*
- *andere?*

2.17.2. extern

- *individuele externe supervisie*
- *overleg met andere equipes*
- *andere?*

3. Doelstellingen (dit wil zeggen : welke doelstellingen werden formeel toegeschreven aan de betreffende dienst?)

opgelet: zich ervan verzekeren dat de respondent daadwerkelijk spreekt van de officiële/Formele doelstellingen van de slachtoffervoorziening

3.1. Inhoud

3.1.1. Type van interventie

3.1.1.1. welke type van ondersteuning bent u verondersteld te bieden aan slachtoffers?

- *bejegening*
- *onthaal*
- *hulp aan slachtoffers*

3.1.1.2. welke zijn de formele/officiële missies van de dienst?

- *crisishulp*
- *juridische bijstand*
- *sociale hulp*
- *psychologische hulp*
- *andere?*

3.1.1.3. welke specifieke missies/opdrachten worden door u vervuld? Hoe zijn de verschillende opdrachten verdeeld onder de andere medewerkers?

3.1.1.4. Werden er bijzondere technieken van interventie in functie van slachtofferzorg aanbevolen of gespecifieerd?

3.1.1.5. Wie kan uw tussenkomst initiëren?

- *slachtoffer*
- *parket*
- *politie*
- *andere*

3.1.1.6. dienen de missies volgens de officiële documenten te worden vervuld op korte, middellange of lange termijn?

3.1.1.7. Wordt er formeel voorzien in samenwerking met andere diensten en partners?

3.1.1.8.Op welk moment kan uw dienst interveniëren/tussenkomen?

3.1.1.8.1.vóór, tijdens of ná de strafrechtelijke procedure?
3.1.1.8.2.Indien tijdens de strafrechtelijke procedure, in welke fase daarvan?

3.1.1.9.wordt er formeel voorzien dat u uw missie kan vervullen in alle fasen van de procedure?

3.1.2. Doelgroep

3.1.2.1.Ten aanzien van welke doelgroep is uw dienst gehouden zich te richten?

3.1.2.2.Is uw dienst gehouden zich louter te richten tot slachtoffers van misdrijven/inbreuken of ook tot een ruimere categorie slachtoffers?

3.1.2.3.Bent u alleen gehouden directe of ook indirecte slachtoffers op te vangen?

3.1.2.4.Dient u zich te richten op slachtoffers van bijzondere inbreuken of problematieken?

3.2. Definities (dit wil zeggen : is er in de formele documenten sprake van definities?)

3.2.1. Betreft het doelstellingen ontwikkeld in de formele documenten die de (creatie van de) dienst omkaderen? (Wetten, KB, MB, MO, decreten van de gemeenschap, decreten van het gewest, politiële omzendbrieven, richtlijnen van het parket?) Zo ja, welke documenten?

3.2.2. Heeft u deze formele doelstellingen in de loop van de tijd bijgestuurd of verruimd op een formele/officiële manier? (Bijvoorbeeld in formele documenten waarin de missies van de dienst worden gepreciseerd)

3.2.3. Indien er aanpassingen zijn gebeurd aan de doelstellingen,

3.2.3.1.kan u dan expliciteren op welke manier deze officiële documenten werden geïnterpreteerd?

3.2.3.2.waarom werden de doelstellingen bijgestuurd?

3.2.3.3.wanneer?

3.2.3.4.op wiens initiatief?

3.2.3.5.door wie?

3.3. <u>Eventuele opmerkingen/bemerkingen/kanttekeningen?</u>
3.4. <u>Beschikt u over de betreffende documenten?</u>

4. Welke is de concrete werking van uw dienst? Waarin wijkt ze eventueel af van de voorgeschreven doelstellingen?

Opgelet : zich ervan verzekeren dat de respondent over de concrete praktijk praat en niet over het beleid

4.1. <u>De doelgroep</u>

4.1.1. In de praktijk, richt u uw interventies louter op slachtoffers van <u>misdrijven</u> of ook op slachtoffers van andere types van problemen?

4.1.2. Neemt u alleen vragen op van directe of ook van indirecte slachtoffers?

4.1.3. Vangt u slachtoffers op van algemene problemen of van bijzondere/specifieke inbreuken/problemen?

4.1.4. Wat met slachtoffers die eveneens in een daderrol zitten? Heeft u te maken met slachtoffers die eveneens in de rol van dader zitten, met dossiers waarbij het onderscheid tussen dader en slachtoffer niet zuiver/duidelijk is?

4.1.5. Kent u het socio-economisch/demografisch profiel van de slachtoffers die u bejegent/onthaalt/begeleidt?

4.1.6. Werd de algemene werking van uw dienst reeds geëvalueerd? Evaluatie van aantal en van type dossiers? De doorlooptijd van een dossier?

4.1.6.1.Hoe?
4.1.6.2.Door wie?
4.1.6.3.Verslag daarvan ?

4.1.7. Eventuele opmerkingen/bemerkingen/kanttekeningen?

4.2. Type van interventie

4.2.1. Is het in de praktijk eenvoudig een onderscheid te maken tussen de begrippen bejegening, onthaal en hulp aan slachtoffers? Hanteert u daartoe specifieke criteria?

4.2.2. Ontwikkelde u bijzondere technieken in functie van de opvang van slachtoffers? Indien ja, welke?

4.2.3. Op basis van welke aanvragen werken jullie?

- *Van het slachtoffer?*
- *Van de parketten?*
- *Van de politiediensten?*
- *andere?*

4.2.4. Wat is de doorlooptijd van een dossier?

- *Korte doorlooptijd*
- *Lange doorlooptijd*
- *Variabel?*

Verduidelijk?

4.3. Samenwerkingsverbanden (of in de praktijk, wie zijn jullie partners)

4.3.1. intern

- *Politie,*
- *Magistraten,*
- *Bemiddelingsdienst,*
- *Sociale diensten,*
- *andere?*

4.3.1.1. in welk kader?

- *Formeel dan wel informeel*

4.3.1.2. doel van deze samenwerking?

- *Informatie (informatie mbt de werking van de dienst)***,**
- *Doorgeven van dossiers (doorverwijzing van dossiers van de ene dienst naar de andere),*
- *samenwerking (gemeenschappelijk werk in functie van bepaalde/individuele dossiers)*

4.3.1.3. frequentie van overleg?

4.3.1.4. opmerkingen/bemerkingen/kanttekeningen

4.3.2. extern

4.3.2.1. Met wie?

- *Politie,*
- *Magistraten,*
- *Bemiddelingsdienst,*
- *Sociale diensten,*
- *andere?*

4.3.2.2. In welk kader?

4.3.2.3. doel van de samenwerking?

- *Informatie,*
- *doorverwijzing,*
- *samenwerking*

4.3.2.4. frequentie van overleg?

4.3.2.5. opmerkingen/bemerkingen/kanttekeningen?

4.4. <u>Kader van de werkingsprincipes en -definities</u>

4.4.1. Is wat u beschreven heeft een individuele manier van werken/praktijk?

4.4.2. Of is het collectieve manier van werken?

- *Hiërarische supervisie?*
- *Intervisie?*
- *andere?*

5. Kan u aangeven welke elementen volgens u de ontwikkeling en operationalisering van uw missie mogelijk maken dan wel afremmen/blokkeren?

6. Andere opmerkingen/bemerkingen/kanttekeningen?

TOPICLIJST BEVOEGDE OVERHEDEN, BOVENLOKALE EN INTERMEDIAIRE ACTOREN

1. Welke **doelstellingen** werden er gesteld aan het slachtofferbeleid vanuit uw departement, in de hoedanigheid van bevoegde overheid?

2. Kadert dit binnen een **algemenere beleidsoptie** van uw departement? Van andere departementen?

3. Aan welke **noden** beantwoordt het slachtofferbeleid dat van hieruit gevoerd wordt? Is er van hieruit reeds een behoeftenonderzoek geïnitieerd? Beantwoordt het slachtofferbeleid dat van hieruit gevoerd wordt aan de vragen van andere departementen? Aan de vragen van veldwerkers? Aan de vragen van burgers?

4. Welke **middelen** werden er **totnogtoe** ingezet om de doelstellingen van het slachtofferbeleid van hieruit te realiseren? (cf. programma, strategie, onderzoek, mensen en middelen?)

5. Beschikt u over **evaluatie-instrumenten** opdat kan worden nagegaan of de vooropgestelde doelstellingen al dan niet bereikt werden?

6. Welke waren tot op heden de **elementen** die de ontwikkeling en uitvoering van het slachtofferbeleid **ondersteunden**, faciliteerden, mogelijk maakten?

7. Welke waren tot op heden de **elementen** die de ontwikkeling van het slachtofferbeleid **bemoeilijkten**, verhinderden?

8. Welke **middelen** moeten er volgens uw departement **in de toekomst** ingezet worden in functie van de verdere ontwikkeling van het slachtofferbeleid en de uitvoering ervan? **Waarom**?

9. Wat is het **nut** van die toekomstige investeringen, welke zijn de pluspunten daarvan?

10. Welke zijn de minpunten, de **risico's** van die toekomstige investeringen, welke is de keerzijde daarvan?

11. Beschikt u over **documenten** die wat ter sprake kwam in dit interview kunnen illustreren?

12. Zijn er zaken/elementen die u belangrijk vindt om te vermelden maar waarnaar niet werd gevraagd?

TOPICLIJST VERENIGING SLACHTOFFERS

1. Welke doelstellingen worden nagestreefd door de vereniging?
2. Welke middelen (mensen, middelen, strategie en progamma's) worden daartoe ingezet ?
3. Aan welke noden beantwoordt de vereniging ? Hoe worden de doelstellingen daarop afgestemd ?
4. Welke zouden de doelstellingen moeten zijn waaraan het slachtofferbeleid tegemoetkomt en welke middelen (mensen, middelen, strategie en progamma's) moeten daartoe worden ingezet ?
5. Welke factoren hebben de werking van de vereniging gestimuleerd en vergemakkelijkt ? Welke factoren vormden veeleer obstakels voor de werking van de vereniging ?
6. Welke is volgens u de impact van het slachtofferbeleid op de houding ten aanzien van slachtoffers in het kader van de politiële en justitiële werking, in de hulpverlening, etc. ?
7. Zijn er documenten ter beschikking die de antwoorden op bovenstaande vragen betreffen of verder illustreren ?

BRIEF AAN SLACHTOFFERS (IN NAAM VAN SLACHTOFFERDIENST) : CLIËNTEN

Beste,

U kent mij als medewerker van de dienst (...) . Ik contacteer u naar aanleiding van een onderzoek dat momenteel op vraag van de Minister van justitie loopt aan het Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (http://nicc.fgov.be). In dit onderzoek wordt nagegaan welke de gevolgen zijn van een ingrijpende gebeurtenis. De onderzoekers, Tinneke Van Camp (nederlandstalig) en Anne Lemonne (franstalig), willen ook graag de betrokkenen van dergelijke gebeurtenissen aan het woord laten. Zij willen u, als cliënt van onze dienst, daarom vragen of u bereid bent een gesprek met hen te hebben over wat er gebeurd is en welke gevolgen dat voor u had. Uiteraard verzekeren de onderzoekers een vertrouwelijke en anonieme behandeling van dit gesprek. Omwille van die vertrouwelijkheid hebben wij vanuit onze dienst uw naam en contactgegevens niet aan de onderzoekers doorgegeven.

Indien u bereid bent aan het onderzoek mee te werken, of als u daarover vragen hebt, kan u Tinneke Van Camp contacteren per brief (we voegden een gefrankeerde envelop toe), e-mail, telefoon of fax (zie contactgegevens onderaan). Vervolgens kan zij dan met u afspreken wanneer en waar zij u kan ontmoeten. De onderzoekster wenst het gesprek te laten plaatsvinden in de loop van de maanden maart en april 2006 en vraagt daarom dat u haar binnen de 10 dagen contacteert als u bereid bent een gesprek met haar te voeren.

Alvast bedankt voor uw interesse.

Met vriendelijke groeten,
(naam en functie)

Contactgegevens onderzoeker:
Tinneke Van Camp
Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie
WTC III – 11de verdieping
Simon Bolivarlaan 30
1000 Brussel
tel.: 02/208.40.51
fax: 02/208.40.52
e-mail: tinneke.vancamp@just.fgov.be

Toelichting onderzoek in bijlage bij brief aan slachtoffers

Toelichting bij het onderzoek met betrekking tot de 'evaluatie van de voorzieningen ten behoeve van slachtoffers'

Onderzoek uitgevoerd door het
Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie
in opdracht van Mevrouw de Minister van justitie

De laatste tien jaar is in België de interesse voor slachtoffers van inbreuken sterk gegroeid en dit heeft geleid tot talrijke hervormingen in regelgeving en tot de oprichting van diensten voor slachtofferzorg. De concrete toepassing van deze nieuwe initiatieven werd tot op vandaag nog niet geëvalueerd. Omdat een evaluatie de knelpunten en pluspunten van het beleid ten aanzien van slachtoffervoorzieningen kan aantonen en daardoor verbeteringen kunnen worden doorgevoerd, is een evaluatie noodzakelijk.

Het onderzoek met betrekking tot de evaluatie van de voorzieningen ten voordele van slachtoffers, uitgevoerd in het departement criminologie van het NICC, richt zich in het bijzonder op de uitvoering van de maatregelen waarmee men wil tegemoetkomen aan de noden van slachtoffers. Het onderzoek draagt op die manier in zekere zin bij aan de verbetering van de werking van politionele en justitiële diensten vanuit het oogpunt van de slachtoffers.

In eerste instantie werd een documentenanalyse (analyse van wetgeving, omzendbrieven, etc.) en een studie van wetenschappelijke literatuur verricht. Vervolgens werden 70 interviews uitgevoerd met hulpverleners en beleidsmedewerkers. Verder werden observaties verricht in verschillende slachtofferdiensten in het gerechtelijk arrondissment Antwerpen en Brussel. Ook de visie van de slachtoffers op het beleid en op de uitvoering ervan moet worden bevraagd. Vanaf maart 2006 starten we daarom met het afnemen van interviews bij een aantal slachtoffers.

Voor meer informatie, zie:
http://nicc.fgov.be

Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie
WTC III – 11de verdieping
Simon Bolivarlaan 30, 1000 Brussel
tel.: 02/208.40.51
fax: 02/208.40.52
e-mail: tinneke.vancamp@just.fgov.be

Collection des rapports et notes de recherche
Collectie van onderzoeksrapporten en onderzoeksnota's

Actualisée en juin 2007 – Geactualiseerd in juni 2007

N°19b LEMONNE A., VAN CAMP T., VANFRAECHEM I., VANNESTE C. (dir.), *Onderzoek met betrekking tot de evaluatie van de voorzieningen ten behoeve van slachtoffers van inbreuken*, Eindrapport, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie, Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, juli 2007, 356p. + bijlagen.

N°19a LEMONNE A., VAN CAMP T., VANFRAECHEM I., VANNESTE C. (dir.), *Recherche relative à l'évaluation des dispositifs mis en place à l'égard des victimes d'infraction*, Rapport final, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, Bruxelles, juillet 2007, 354p. + annexes.

N° 18 MAES E., i.s.m. het Directoraat-generaal Uitvoering van Straffen en Maatregelen (DELTENRE, S. en VAN DEN BERGH, W.), *Strafbecijfering en –uitvoering in België anno 2006. Analyse van de actuele praktijk en voorstelling van enkele alternatieve denkpistes*, Onderzoeksnota, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, 26 september 2006, 37p. + bijlagen.

N° 17 MAES E., *Proeve van werklastmeting van de toekomstige strafuitvoeringsrechtbanken. Een simulatie-oefening op basis van data in verband met de strafuitvoeringspraxis tijdens het jaar 2004*, Onderzoeksnota, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, 13 december 2005 (met aanvulling d.d. 19 mei 2006: tabel in bijlage), 10p. + bijlagen.

N° 16b JONCKHEERE A., VANNESTE C. (dir.), *Onderzoek met betrekking tot de wetenschappelijke exploitatie van het gegevensbestand betreffende de justitiehuizen – SIPAR,* Eerste rapport (vertaling uit het Frans), Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, december 2006.

N° 16a JONCKHEERE A., VANNESTE C. (dir.), *Recherche relative à l'exploitation scientifique des bases de données existantes au sein des Maisons de justice – SIPAR,* Premier rapport, Institut National de Criminalistique et de Criminologie - Département de Criminologie, Bruxelles, décembre 2006.

N° 15b RENARD B., VANNESTE C. (dir.), *Het statuut van de deskundige in strafzaken,* Eindrapport, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, december 2005, (gedeeltelijke vertaling, april 2006), 86 p.

N° 15a RENARD B., VANNESTE C. (dir.), *Le statut de l'expert en matière pénale,* Rapport final de recherche, Institut National de Criminalistique et de Criminologie - Département de Criminologie, Bruxelles, décembre 2005, 405 p.

N° 14 GOOSSENS F., MAES E., DELTENRE S., VANNESTE C. (dir.), *Projet de recherche relatif à l'introduction de la surveillance électronique comme peine autonome / Onderzoeksproject inzake de invoering van het elektronisch toezicht als autonome straf,* Rapport final de recherche / Eindrapport, Institut National de Criminalistique et de Criminologie - Département de Criminologie / Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie, Bruxelles/Brussel, octobre/oktober 2005, 204 p. + bijl./annexes.

N° 13 DAENINCK P., DELTENRE S., JONCKHEERE A., MAES E., VANNESTE C. (dir.), *Analyse des moyens juridiques susceptibles de réduire la détention préventive / Analyse van de juridische mogelijkheden om de toepassing van de voorlopige hechtenis te verminderen*, Rapport final de recherche / Eindrapport, Institut National de Criminalistique et de Criminologie - Département de Criminologie / Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie, Bruxelles/Brussel, mars/maart 2005, 367 p.

N° 12 RENARD B., DELTENRE S., *L'expertise en matière pénale - Phase 1: Cartographie des pratique*s, Institut National de Criminalistique et de Criminologie - Département de Criminologie, Rapport final de recherche, Bruxelles, juin 2003, 138 p. + annexes.

N° 11 DELTENRE S., MAES E., *Analyse statistique sur base de données de condamnations : plus-value et applications concrètes / Statistische analyse aan de hand van de veroordelingsgegevens : meerwaarde en praktijkvoorbeeld*, Notes de recherche / Onderzoeksnota's, Institut National de Criminalistique et de Criminologie - Département de Criminologie / Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie, Bruxelles/Brussel, 2000-2002.

N° 10 MAES E., *Studie van de evolutie van de gedetineerdenpopulatie volgens misdrijfcategorie (1980-1998),* Onderzoeksnota*,* Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, september 2001, 15 p. + bijlagen.

N° 9 DELTENRE S., MAES E., *Effectmeting van enkele mogelijke wetswijzigingen op het vlak van de voorlopige hechtenis / Simulations de l'impact de quelques modifications législatives en matière de détention préventive*, Onderzoeksnota's/Notes de recherche, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie / Institut National de Criminalistique et de Criminologie - Département de Criminologie, Brussel/Bruxelles, 2001.

N° 8b VANNESTE C., *De beslissingen genomen door de parketmagistraten en de jeugdrechters ten aanzien van delinquente minderjarigen*, Eindrapport (vertaling), Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie, Brussel, dec. 2001, 206 p. + bijlage.

N° 8a VANNESTE C., *Les décisions prises par les magistrats du parquet et les juges de la jeunesse à l'égard des mineurs délinquants*, Rapport final de recherche, Institut National de Criminalistique et de Criminologie - Département de Criminologie, Bruxelles, juin 2001, 205 p. + annexes.

N° 7 RENARD B., *L'usage du polygraphe en procédure pénale; analyse procédurale*, Note d'étude - Partie III de l'avis pour le Ministre de la Justice et le Collège des Procureurs généraux sur l'usage du polygraphe en procédure pénale belge, Institut National de Criminalistique et de Criminologie, Département de Criminologie, Bruxelles, septembre 2000, 59-80.

N° 6 MAES E., DUPIRE V., TORO F., VANNESTE C. (dir.), *De V.I.-commissies in actie. Onderzoek naar de werking van de in het kader van de nieuwe V.I.-wetgeving (wetten van 5 en 18 maart 1998) opgerichte commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling / Les commissions de libération conditionnelle en action. Recherche sur le fonctionnement des commissions de libération conditionnelle créées dans le cadre de la nouvelle réglementation sur la libération conditionnelle (lois des 5 et 18 mars 1998)*, Eindrapport/Rapport final de recherche, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie / Institut National de Criminalistique et de Criminologie - Département de Criminologie, Brussel/Bruxelles, augustus/août 2000, 355 p. + bijl./annexes.

N° 5 MORMONT, C. (DIR.), VANNESTE, C. (DIR.), TORO, F., MARSDEN, E., SNIJDERS, J., *Etude comparative dans les 15 pays de l'Union Européenne relative au statut et modalités de l'expertise des personnes présumées ou avérées abuseurs sexuels*, Rapport final de la recherche co-financée par la Commission européenne et le Ministère de la Justice belge, Programme européen STOP, Université de Liège et Institut National de Criminalistique et de Criminologie - Département de Criminologie, octobre 1999, 192 p. + résumés en néerlandais (11 p.) et anglais (11 p).

N° 4 RENARD B., VANDERBORGHT J., *Recherche Proactive, révélateur d'une approche nouvelle ? Etude relative à la recherche proactive dans le cadre de la lutte contre la criminalité organisée/ Proactieve Recherche, exponent van een vernieuwde aanpak ? Onderzoek naar de proactieve recherche in de strijd tegen de georganiseerde criminaliteit*, Institut National de Criminalistique et de Criminologie - Département de Criminologie / Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie, Rapport final de recherche/Eindrapport, Bruxelles/Brussel, septembre/september 1999, 386 p.

N° 3 SNACKEN S. (DIR.), DELTENRE S., RAES A., VANNESTE C., VERHAEGHE P., *Recherche qualitative sur l'application de la détention préventive et de la liberté sous conditions / Kwalitatief onderzoek naar de toepassing van de voorlopige hechtenis en de vrijheid onder voorwaarden*, Rapport final de recherche/Eindrapport, Institut National de Criminalistique et de Criminologie - Département de Criminologie / Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie / Vrije Universiteit Brussel, Bruxelles/Brussel, 1999, 244 p.

N° 2 SNACKEN S. (DIR.), DE BUCK K., D'HAENENS K., RAES A., VERHAEGHE P., *Onderzoek naar de toepassing van de voorlopige hechtenis en de vrijheid onder voorwaarden*, Eindrapport, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie / Vrije Universiteit Brussel, Brussel, 1997, 174 p.

N° 1 DE BUCK K., D'HAENENS K., *Electronic Monitoring*, Studienota, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie - Hoofdafdeling Criminologie, 1996, 40 p.

Liste des publications du Département de Criminologie
Publicatielijst van de Hoofdafdeling Criminologie

Actualisée en mai 2007 – Geactualiseerd in mei 2007

Ouvrages - Boeken

VANNESTE C., *Les chiffres des prisons. Des logiques économiques à leur traduction pénale*, L'Harmattan, collection Logiques Sociales, série Déviance et Société, 2001, 229 p.

Contributions à des revues et à des ouvrages collectifs
Bijdragen in tijdschriften en verzamelwerken

2007

RENARD B., Les analyses génétiques en matière pénale : l'innovation technique porteuse d'innovation pénale ?, Actes du séminaire transatlantique *Innovations pénales* organisé par KAMINSKI D. et CAUCHIE J.-F., *Champ Pénal / Penal Field*, [En ligne], mis en ligne le 20 mai 2007. URL : http://champpenal.revues.org/document1241.html.

LEMONNE A., 'Evolution récente dans le champ de la médiation en matière pénale : entre idéalisme et pragmatisme', *in Revue de droit pénal et de criminologie*, février-mars 2007, 156-169

RENARD B., Mise en perspective socio-historique de la réforme législative sur les « méthodes particulières de recherche » : de l'adoption de la loi du 6 janvier 2003 à celle de la réforme du 27 décembre 2005, in *Les méthodes particulières de recherche. Bilan et critiques des lois du 6 janvier 2003 et du 27 décembre 2005*, *Les dossiers de la revue de droit pénal et de criminologie*, 14, La Charte Ed., 2007, 5-22.

MAES E., DAENINCK PH., DELTENRE S., JONCKHEERE A., 'Oplossing(en)' gezocht om de toepassing van de voorlopige hechtenis terug te dringen, *Panopticon*, *Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 2007, nr. 2 (maart-april), 19-40.

JONCKHEERE A., DELTENRE S., DAENINCK PH., MAES E., Garantir l'usage exceptionnel de la détention préventive: du seuil de peine à une liste d'infractions comme critère de gravité ?, *Revue de Droit Pénal et de Criminologie*, 2007, nr. 1, 50-63.

COSYNS P., D'HONT C., JANSSENS D., MAES E., VERELLEN R., Geïnterneerden in België: de cijfers, *Panopticon*, *Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 2007, nr. 1 (januari-februari), 46-61.

2006

RENARD B., Le statut de l'expert judiciaire en matière pénale. Quelques résultats d'une recherche empirique, in FELIX. E. (Ed.), *L'expert et la justice. De deskundige en het gerecht*, Bruxelles/Brugge, la Charte/die Keure, 2006, 1-16.

MAES E., GOOSSENS F., BAS, R., Elektronisch toezicht: enkele cijfergegevens over de actuele Belgische praktijk, mede in het licht van zijn eventuele invoering als autonome straf, *Fatik, Tijdschrift voor Strafbeleid en Gevangeniswezen*, 2006, nr. 110 (april-mei-juni), 4-14, *erratum*, nr. 111 (juli-augustus-september), 31.

MAES E., De individuele cellulaire opsluiting tussen instrumentalisering en rechtsbescherming. De wet van 4 maart 1870 in confrontatie met de 'Basiswet ...' van 12 januari 2005, *Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis/Revue belge d'histoire contemporaine*, 2006, nr. 1-2, 7-48.

DANCKAERT L., MAES E., MOENS N., VAN DE VYLE J.-G., VERHULST K., De praktijk van de autonome werkstraf: de projectplaatsen aan het woord (verslag van een debat op de studiedag 'De autonome werkstraf: de wet in praktijk', VUB, 17 november 2005), *Panopticon*, *Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 2006, nr. 4 (juli-augustus), 83-88.

2005

RENARD B., Faillibilité de la preuve scientifique et exigences de fiabilité. Quelles attentes du droit pénal ?, in *Police technique et scientifique.* Les exigences d'une preuve fiable, RENARD B. (ss dir), Actes de la journée d'étude organisée à Louvain-La-Neuve le 16 décembre 2004 par le Centre d'Etudes sur la police, Politeia/CEP, Bruxelles, décembre 2005, 15-29.

VANNESTE C., Pauvreté, exclusions. La prison en question, contribution aux *Actes du colloques,* Colloque organisé par Emmaüs France et l'OIP France le 12 février 2005, octobre 2005.

MAES E., Beknopte schets van de historische evolutie van de wettelijke onderbouw van het penitentiair regime (1830-2005), in VERBRUGGEN F., VERSTRAETEN R., VAN DAELE D., SPRIET B. (eds), *Strafrecht als roeping, Liber amicorum Lieven Dupont* (Reeks Samenleving, Criminaliteit & Strafrechtspleging), Leuven, Universitaire Pers Leuven, 2005, vol. 31A, 487-504.

VAN CAMP T., RUBBENS A., Tien jaar slachtofferbeleid in België : stand van zaken en kritische reflectie, *Panopticon*, *Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, mei 2005, 78-84.

VAN CAMP T., LEMONNE A.,"Critical reflection on the development of restorative justice and victim policy in Belgium", *The 11th United Nation Congress on Crime Prevention and Criminal Justice*, Workshop 2: Enhancing Criminal Justice Reform, Including Restorative Justice, 2005, http://www.icclr.law.ubc.ca/Publications/Reports/11_un

LEMONNE A., 'Recension de l'ouvrage de CARIO, R., SALAS, D. (Sld), 'Oeuvre de justice et victimes'', L'Harmattan, Coll. Sciences Criminelles, in *Revue de droit pénal et de criminology,* n°2, 2005, 181-182.

DE FRAENE D., LEMONNE A., NAGELS C., Débats autour de la victime : entre science et politique, in *Quelles places pour les victimes dans la justice pénale ?,* La Revue de la Faculté de droit de l'U.L.B., vol.31, 2005, 55-92.

VANFRAECHEM I., LEMONNE A., Victim-Offender Mediation for Juveniles in Belgium, in *Victim-Offender Mediation with Youth Offenders in Europe*, MESTITZ A., GHETTI S. (eds), Dordrecht, Kluwer International, Spring 2005, 181-209.

VANNESTE C., coll. GOEDSEELS E., DETRY I., Pour une histoire chiffrée de quarante années de « protection de la jeunesse » quelques repères utiles, in CHRISTIAENS J., DE FRAENE D., DELENS-RAVIER I. (éd.), *Protection de la jeunesse. Formes et réformes*, Bruylant, Bruxelles, 2005, 3-26.

VANNESTE C., coll. DELTENRE S., DETRY I., GOEDSEELS E., JONCKHEERE A., MAES E., De la production à l'exploitation statistique : l'intervention scientifique dans tous ses états, in VESENTINI F. (dir.), *Les chiffres du crime en débat. Regards croisés sur la statistique pénale en Belgique (1830-2005)*, Académia-Bruylant, 193-217.

VANNESTE C., « Origine étrangère » et processus décisionnels au sein des tribunaux de la jeunesse, in *Délinquance des jeunes et justice des mineurs. Les défis des migrations et de la pluralité ethnique - Youth Crime and Juvenile Justice. The challenge of migration and ethnic diversity*, QUELOZ N., BÜTIKOFER REPOND F., PITTET D., BROSSARD R., MEYER-BISCH B. (éd.), Editions Staempfli, Collection KJS – CJS (Crime, Justice and Sanctions), Volume 5, Berne, 2005, 631-650.

MAES E., De externe rechtspositie van (veroordeelde) gedetineerden, *Metanoia, Driemaandelijks contactblad Katholieke Aalmoezeniersdienst bij het gevangeniswezen*, 2005 (1e kwartaal), 33-55.

GOEDSEELS E., VANNESTE C., DETRY I., Gerechtelijke statistieken inzake jeugddelinquentie en jeugdbescherming : een (grote) stap vooruit, *Panopticon*, *Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk,* 2005, 56-69.

VANNESTE C., Des logiques économiques à leur traduction pénale, in *Dedans dehors.Prison peine du pauvre, pauvre peine*, revue de l'Observatoire international des prisons section française, n°47, janvier-février 2005, 14-15.

2004

LEMONNE A., 'La place de la victime dans le procès pénal. Etat des lieux et perspectives', in *Le Journal du Juriste*, Kluwer, n°36, 2004 , 15.

MAES E., Vijf jaar justitiehuizen : enkele cijfers over de werking van de justitiehuizen tijdens de periode 1999-2002, *Panopticon, Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 2004 (november-december), nr. 6, 73-109.

RENARD B., Quelques méandres du processus de légalisation des méthodes particulières d'enquête. La loi du 6 janvier 2003, un produit fini ?, in *Les méthodes particulières de recherche. Premier bilan de la loi du 6 janvier 2003*, DESSEILLE M. Actes de la demi-journée d'étude organisée à Bruxelles le 22 mars 2004 sur ce thème par le Centre d'Etudes sur la police, Politeia/CEP, Bruxelles, 15-32.

RENARD B., LERICHE A., Deskundigenonderzoek, in *Postal memorialis*, Verbo D15, Kluwer, maart 2004, 30.

RENARD B., VANDRESSE C., La Belgique ou l'incrimination de l'organisation criminelle comme soutien des techniques d'enquête, in *Criminalité organisée : des représentations sociales aux définitions juridiques*, CESONI M.L. (ss dir.), Georg Librairie de l'Université (Genève), LGDJ (Paris), Bruylant (Bruxelles), 2004, 361-500.

DELTENRE S., MAES E., Pre-trial detention and the overcrowding of prisons in Belgium. Results from a simulation study into the possible effects of limiting the length of pre-trial detention, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 2004, nr. 4, 348-370.

DE PAUW W., DELTENRE S., HENDRICX C., WILLEMS M., Tien jaar veroordelingstatistiek, *Panopticon*, *Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 2004, 4, 82-92.

DELTENRE S., MAES E., Simulation de l'impact de quelques changements législatifs en matière de détention avant jugement, *Revue de Droit pénal et de Criminologie*, 2004, 1, 83-117.

GOETHALS J., MAES E., Voorwaardelijke invrijheidstelling. Nederland en België door een criminologische bril, *Tijdschrift voor Criminologie*, 2004 (Jubileumuitgave - 30 jaar NVK, 45 jaar TvC: Criminologie in Nederland - Een Vlaamse spiegel), 30-41.

VANNESTE C., L'exécution des peines. L'usage de la prison de 1830 à nos jours, in *Politieke en sociale geschiedenis van justitie in België van 1830 tot heden - Histoire politique et sociale de la justice en Belgique de 1830 à nos jours*, HEIRBAUT D., ROUSSEAUX X., VELLE K. (éd.), Die Keure - La Charte, 2004, 103-122.

DUPONT-BOUCHAT M.S., CHRISTIAENS J., VANNESTE C., Jeunesse et justice (1830-2002), in *Politieke en sociale geschiedenis van justitie in België van 1830 tot heden - Histoire politique et sociale de la justice en Belgique de 1830 à nos jours*, HEIRBAUT D., ROUSSEAUX X., VELLE K. (éd.), Die Keure - La Charte, 2004, 125-157.

VANNESTE C., Les statistiques en matière de délinquance juvénile et de protection de la jeunesse : un état de la situation, in *La réaction sociale à la délinquance juvénile. Questions critiques et enjeux d'une réforme*, Les Dossiers de la Revue de Droit Pénal et de Criminologie, la Charte, 2004, n° 10, 117-132.

DETRY I., VANNESTE C., Le dessaisissement : une pratique insaisissable ?, in *La réaction sociale à la délinquance juvénile. Questions critiques et enjeux d'une réforme*, Les Dossiers de la Revue de Droit Pénal et de Criminologie, la Charte, 2004, n° 10, 185-207.

MAES E., De externe rechtspositie van (veroordeelde) gedetineerden, *Ad Rem, Tijdschrift van de Orde van Vlaamse Balies*, 2004, speciale editie (Themanummer gevangeniswezen) 12-29.

DETRY I., VANNESTE C., Une image chiffrée du recours au dessaisissement, *Journal du Droit des Jeunes*, janvier 2004, n° 231, 23-30.

2003

RENARD B., Au croisement de la recherche proactive et des écoutes téléphoniques : construction et danger du mutualisme légistique, *Revue de droit pénal et de criminologie*, 2003, 3, 321-359.

DELTENRE S., GUILLAIN C., Du classement sans suite à la détention préventive : de la différenciation sociale appliquée par le système pénal aux usagers de drogues, in *L'usage pénal des drogues*, KAMINSKI D. (éd.), Bruxelles, De Boeck Université, Coll. "Perspectives criminologiques", 2003, 175-193

MAES E., PUT J., Armoede en vrijheidsberoving: een vicieuze cirkel ?, in *Jaarboek Armoede en Sociale Uitsluiting*, VRANKEN J., DE BOYSER K., DIERCKX D. (eds.), Leuven/Leusden, Acco, 2003, 187-208.

MAES E., Een blik op drie jaar besluitvormingspraktijk van de (Nederlandstalige) commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling (1999-2001), *Panopticon, Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 2003, nr. 4 (juli-augustus), 400-415.

N° complet de la *Revue de Droit Pénal et de Criminologie de février 2003* - Actes de l'Interlabo du GERN du 23 mars 2001 :

VANNESTE C., Analyse de processus de décision en différentes phases et branches du système d'administration de la justice pénale, *Revue de Droit Pénal et de Criminologie*, 2003, 2, 131-132.

RENARD B., La mise en œuvre et le suivi de l'enquête de recherche proactive : étude qualitative des facteurs influençant le processus de décision, *Revue de Droit pénal et de Criminologie*, 2003, 2, 133-167.

DELTENRE S., De l'impact des processus de décision relatifs aux condamnations prononcées sur l'évolution de la population pénitentiaire belge entre 1994 et 1998, *Revue de Droit pénal et de Criminologie*, 2003, 2, 168-20.

MAES E., Développements récents dans le processus décisionnel relatif à la libération conditionnelle en Belgique. De quelques aspects quantitatifs et qualitatifs, *Revue de Droit Pénal et de Criminologie*, 2003, 2, 206-231.

VANNESTE C., Les logiques décisionnelles des magistrats du parquet et des juges de la jeunesse à l'égard des mineurs délinquants, *Revue de Droit pénal et de Criminologie*, 2003, 2, 225-256.

2002

VANNESTE C., Délinquance et scolarité : regards croisés sur les résultats de différentes recherches, article destiné à *Custodes*, non publié (arrêt de la revue), 2002.

RENARD B., De l'automatisation de l'information policière à la systématisation de son traitement : quand les logiques de contrôle s'appuient sur les développements des technologies de l'information, in *La gestion de l'information, Seconde partie : Les contours de l'information et (les limites de) son usage*, RENARD B. (ss dir.), *Manuel de la Police*, 2002, 65, 111-133.

RENARD B., La gestion de l'information dans le cadre de la réforme des polices en Belgique, in *La gestion de l'information, Première partie : la réforme et ses impacts*, RENARD B. (ss dir.), *Manuel de la Police*, 2002, 64, 5-50 + addendum dans *Manuel de la Police*, 2002, 65, 135-141.

RENARD B., Quand l'expression de la vérité est attribuée au corps - Etat des lieux et quelques questionnements sur la légitimité de l'utilisation du polygraphe en procédure pénale, in *La Criminalistique, du mythe à la réalité quotidienne*, LERICHE A. (éd.), Kluwer, Bruxelles, 2002, 363-396.

VANNESTE C., Des logiques socio-économiques à leur traduction pénale : l'exemple de la Belgique de 1830 à nos jours, in *Sociétés et représentations, La vie judiciaire*, CREDHESS, Paris, sept. 2002, n° 14, 213-227.

DELTENRE S., MAES E., Overbevolkte gevangenissen op de beklaagdenbank. Kan een begrenzing van de duur van de voorlopige hechtenis effectief bijdragen tot een 'ontvolking' van onze gevangenissen?, *Winket, Tijdschrift van de Federatie van Vlaamse Gevangenisdirecteurs*, 2002, nr. 1, 6-31.

MAES E., PIETERS F., De hervorming van de voorwaardelijke invrijheidstelling in Frankrijk. Zijn er ook lessen te trekken voor de Belgische situatie?, *Tijdschrift voor Strafrecht. Jurisprudentie, nieuwe wetgeving en doctrine voor de praktijk*, 2002, nr. 1 (maart), 2-15.

MAES E., Naar een nieuwe wettelijke regeling van de voorwaardelijke invrijheidstelling in België? Enkele beschouwingen over de voorwaardelijke invrijheidstelling en de mogelijke oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken, *Panopticon, Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 2001, nr. 6 (november-december), 541-570, err. 2002, nr. 2, (maart-april), 187.

MAES E., Studie van de evolutie van de gedetineerdenpopulatie volgens misdrijfcategorie (1980-1998), *Panopticon, Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 2002, nr. 4 (juli-augustus), 340-350.

MAES E., Het leven zoals het was (is) …in de gevangenis. Beknopte schets van de historische evolutie van het Belgische gevangeniswezen aan de hand van de belangrijkste penitentiaire regelgeving, in *Gevangen in de tijd, naar een museum over vrijheidsberoving*, VAN ROYEN H. (ed.), Referatenboek van de studiedag georganiseerd op 18 mei 2001 in het Vormingscentrum Dr. Guislain te Gent, en ingericht door de vzw Gevangenismuseum en het Dr. Guislainmuseum, Merksplas, 2002, 35-53.

RENARD B., LERICHE A., L'expertise judiciaire au pénal, in *Postal memorialis - Lexique du droit pénal et des lois spéciales*, Verbo E 180, Kluwer, juin 2002, 28.

DELTENRE S., MAES E., Effectmeting van enkele mogelijke wetswijzigingen op het vlak van de voorlopige hechtenis, *Panopticon, Tijdschrift voor strafrecht, criminologie en forensisch welzijnswerk*, 2002, nr. 3 (mei-juni), 196-211.

MAES E., Het nieuwe wettelijke kader. Historiek, inhoud en commentaren, *Metanoia, Driemaandelijks contactblad Katholieke Aalmoezeniersdienst bij het gevangeniswezen*, maart 2002, 7-41 (overname van Deel 1 'Het nieuwe wettelijke kader: historiek, inhoud en commentaren' uit het onderzoeksrapport 'De V.I.-commissies in actie' in een door de redactie herwerkte versie).

MAES E., De V.I.-commissies 'aan de bak'. Het functioneren van de (Nederlandstalige) commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling geobserveerd (eerste werkingsjaar – 1999), *Metanoia, Driemaandelijks contactblad Katholieke Aalmoezeniersdienst bij het gevangeniswezen*, maart 2002, 48-64.

2001

RENARD B., Quand l'expression de la vérité est attribuée au corps – Etat des lieux et quelques questionnements sur la légitimité de l'utilisation du polygraphe en procédure pénale, *Manuel de la Police*, 2001, 59, 155-188.

VANNESTE C., Pénalité, criminalité, insécurité ... et économie, in *Délinquance et insécurité en Europe. Vers une pénalisation du social?*, MARY P., PAPATHEODOROU T. (éd.), Groupe Européen de Recherches sur la Justice pénale, Bruylant, Bruxelles, 2001, 47-95.

VANNESTE C., Een onderzoek over de beslissingen genomen door de parketmagistraten en de jeudgrechters, *Tijdschrift voor Jeugdrecht en Kinderrechten*, december 2001/5, 193-202.

VANNESTE C., Une recherche sur les décisions prises par les magistrats du parquet et les juges de la jeunesse, *Journal du Droit des Jeunes*, septembre 2001, n° 207, 5-12.

MAES E., De V.I.-commissies 'aan de bak'. Het functioneren van de (Nederlandstalige) commissies voor de voorwaardelijke invrijheidstelling geobserveerd (eerste werkingsjaar – 1999), *Fatik, Tijdschrift voor strafbeleid en gevangeniswezen*, 2001, nr. 91 (september), 4-14.

2000

VANNESTE C., L'évolution de la population pénitentiaire belge de 1830 à nos jours : comment et pourquoi ? Des logiques socio-économiques à leur traduction pénale, *Revue de Droit pénal et de Criminologie*, 2000, 6, 689-723.

DELTENRE S., LEBRUN V., La nouvelle directive à l'égard des usagers de drogue : changement de politiques ? Entre pénalisation de l'usage et usages de la pénalisation, *Revue de Droit pénal et de Criminologie*, 2000, 5, 534-570.

LECLERCQ S., RENARD B., Quel gage de fiabilité pour un alibi technologique ?, *Sécurité privée*, 2000, 6, 20-26.

RENARD B., VAN RENTERGHEM P., LERICHE A., Bespreking van de wet betreffende de identificatieprocedure via DNA-onderzoek in strafzaken, *Vigiles*, *Tijdschrift voor politierecht*, 2000, 4, 120-132.

RENARD B., VAN RENTERGHEM P., LERICHE A., Discussion de la loi relative à la procédure d'identification par analyse ADN en matière pénale, *Vigiles*, *Revue du droit de la police*, 2000, 4, 120-132.

MAES E., Het wettelijk kader: korte historiek, inhoud en commentaren, in *Voorwaardelijke invrijheidstelling: wetgeving, predictie en begeleiding*, GOETHALS J., BOUVERNE-DE BIE M. (ed.), Gent, Academia Press, 2000, 1-57.

1999

VANDERBORGHT J., Het doel heiligt de middelen ? Proactieve recherche in de strijd tegen de georganiseerde criminaliteit, in *De proactieve recherche/La recherche proactive, Custodes*, 1999, 1, 13-32.

HAVELANGE B., RENARD B., L'analyse criminelle et la protection de la vie privée, ou les dangers de remplacer Hercule Poirot par un processeur, in *Droit des technologies de l'information : regards prospectifs*, MONTERO E. (éd.), Les 20 ans du CRID, coll. Les Cahiers du CRID, n° 16, Bruxelles, Bruylant, 1999, 217-232.

VANNESTE C., DUPIRE V., MAES E., Het N.I.C.C. en het onderzoek naar de nieuwe procedure van voorwaardelijke invrijheidstelling, *Winket, Tijdschrift van de Federatie van Vlaamse Gevangenisdirecteurs*, 1999, 40-46.

Département de Criminologie / Hoofdafdeling Criminologie
WTC III – 11ème ét ./verd. – Bd Simon Bolivarlaan, 30 – B-1000 Bruxelles/Brussel